

पण्डितराजश्रीनिवासकविविरचितः

श्रीमत्सत्यनिधिविलासः

(सर्वतोविलासव्याख्यासमेतः)

(कन्नडासुवादा समेत)

संपादकः भाषानुवादकश्च

जयतीर्थचार्यः पगडाल

प्रकाशनम्

विश्वमध्वमहापरिषत्

जयतीर्थ विद्यापीठम्, उत्तरादिमठः, बेङ्गलूरु-४

॥ श्रीदिग्विजयरामो विजयते ॥

॥ श्रीसत्यप्रमोदगुरुभ्यो नमः ॥

श्रीसत्यनिधिविलासः

श्रीसत्‌न्यनिधि‌विलासः

(कन्नड अनुवाद सहित)

सम्पादकः

पं.जयतीर्थाचार्य पगडाल

प्रकाशकರು

विश्वमध्व मಹಾ ಪರಿಷತ್

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ, ಉತ್ತರಾದಿಮಠ

ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೪

ŚRĪ SATYANIDHIVILASA of Sri Srinivasacharya with the
commentary of Sri Lakshmeeshwara Narasimhachar and translation
in Kannada by Jayatirthacharya Pagadal.

Editor : Jayatirthacharya Pagadal

Published by :

**Vishwa Madhwa Mahaparishat,
Jayatirtha Vidyapeeth, Poojmandir,
Basavanagudi, Bangalore - 560 004.**

First Edition : 2001

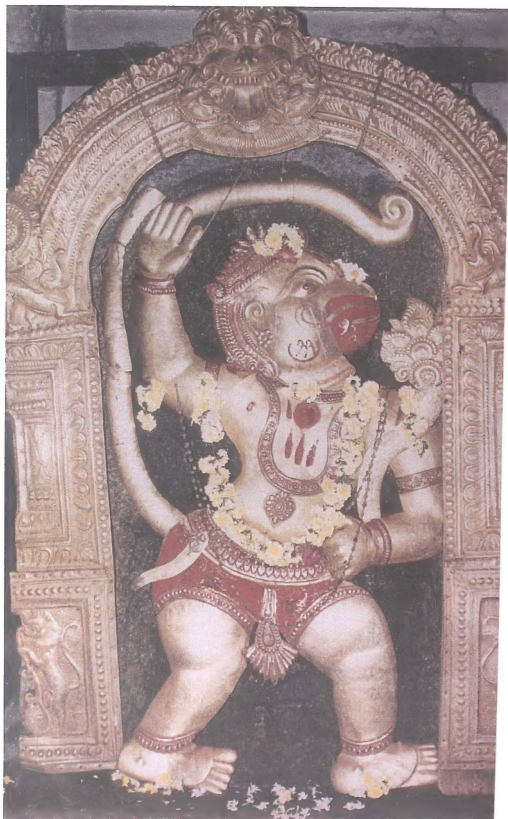
Copies : 1000

Price : Rs.60/-

Copies can be had from :

1. Sri Jayatirtha Vidyapeetha
Uttaradi Math, Basavanagudi, Bangalore - 560 004.
Ph: 6678726
2. Sri Uttaradi Math,
Kachiguda, Lingampalli, Hycaderaba.
Ph: 7564624, 7561817
3. Uttaradi Math, Fort, Kumool, Ph-44082

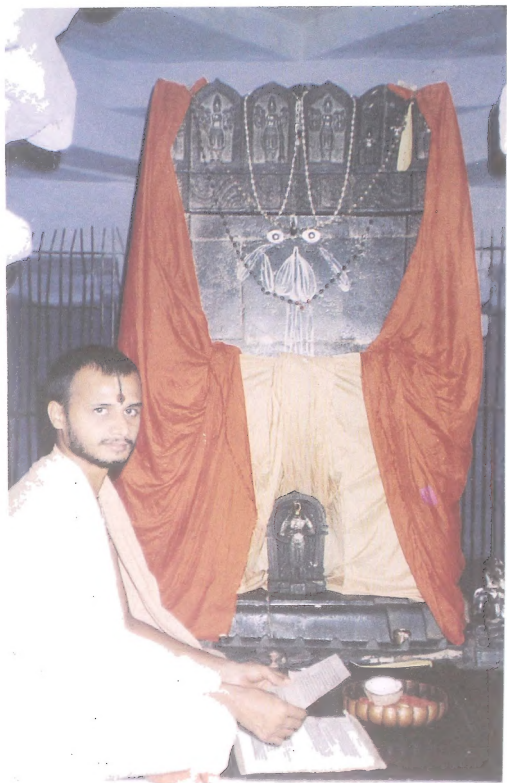
**Printed at :
Vagartha Printonics, Bangalore-19.**

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಿಧೀಶ್ವರ ಕರಾರ್ಜಿತ ತುಮಕೂರು ಆಂಜನೇಯ

श्री श्री १००८ श्री सत्यव्रततीर्थ मूलवृंदावन
सांगली

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವಿಜೃಂಭದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾಥರು

|| ತ್ರೀದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮೋ ವಿಜಯತೇ ||

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ

ಬಿಡಾರ :- ವಿಜಯವಾಡ

ದಿನಾಂಕ :- 21-02-2001

ಶ್ರೀಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಗಳು. ಮಹಾತಪಸ್ಸಂಪನ್ನರು. ಮಹಾಮಹಿಮಾನ್ವಿತರು. ಇವರು ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷಿಕ್ತರಾದವರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರನ್ನು ನಾಡಿಗೆ ನೀಡಿದ ಮಹಾಮಹಿಮರು. ಇವರ ನಾಮದ ಜಪದಿಂದ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವವು ಮತ್ತು ಇವರ ಸ್ಮರಣೆಮಾತ್ರದಿಂದ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹ, ಪರವಾದಿಗಳ ನಿಗ್ರಹವಾಗುವದು ಎಂಬುದು ಅವರ ಪರಮಪ್ರಿಯತಿಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರ ಅನುಭವದ ನುಡಿಯಾಗಿದೆ.

ಇವರ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ಕಾವ್ಯ "ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ". ಈ ಕಾವ್ಯವು ಈಗಾಗಲೇ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನರಿಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಆಸಕ್ತರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯತಿಷ್ಠ ಪಂ.ಜಯತೀರ್ಥಚಾರ್ಯ ಪಗಡಾಲ, ಸುಂದರವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕನ್ನಡೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡವನ್ನರಿಯದ ಜನರಿಗೂ ಗುರುಗಳ ಮಹಿಮೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಆಂಗ್ಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತೆಲುಗುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ವಿಶ್ವಮಧ್ವ ಮಹಾಪರಿಷತ್ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ತಂದಿದೆ. ಆಸ್ತಿಕ ಸಮಾಜ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಬೇಕು.

ಕಾವ್ಯದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯತಿಷ್ಠನಾದ ಪಂ.ಜಯತೀರ್ಥಚಾರ್ಯ ಪಗಡಾಲ ಇವನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲೆಂದು ಆಸ್ಮದುವಾಸ್ಯ ಶ್ರೀಮೂಲದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮಾಭಿನ್ನ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮೂಲಸೀತಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಇತಿ ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣೆಗಳು

ಶ್ರೀ೧೦೦೮ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾತ್ಮತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು

ಶ್ರೀಮದುತ್ತರಾದಿಮಠ

॥ श्रीदिग्विजयरामो विजयते ॥

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರತರಲು ಸಹಾಯ
ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಯುತರಾದ ಭಾಸ್ಕರರಾವ್ ಹಾಗೂ
ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೂ ಆಯುರಾರೌಗ್ಯ
ವಿಶ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಅಸ್ಮದಪಾಸ್ಯ
ಶ್ರೀಮನ್ಮೂಲರಾಮ, ಶ್ರೀದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮ ಹಾಗೂ
ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಇತಿ ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣಗಳು
ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾತ್ಮತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು

ಮುಖಪುಟ ಲೇಖನ

ಅದ್ಭುತ ಶಿಲೆ, ಕಲೆಗೆ ನೆಲೆ, ಉಪದೇಶದ ಸೆಲೆ.
ತನುವ ದಂಡಿಸು. ಕೇಶವನಿಗೆ ದಂಡವತ್ ಪ್ರಣಮಿಸು
ಎಂದು ವಾಮಹಸ್ತದ ದಂಡದ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸಿದರೆ,
ಜಲಪೂರ್ಣಕಮಂಡಲು ಸಹಿತ ಜ್ಞಾನಮುದ್ರೆ,
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರ ತೀರ್ಥದಿಂದ ಜ್ಞಾನಪಡೆ-
ದುಕೋ. ಅದು ಗಂಗಾದಿ ತೀರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲು.
ಪಾವನ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನೀವ ಕಾಮಧೇನುವಿನಂತೆ
ನಾ ಇದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಕಾಮಧೇನುವಿನಡಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ.
ಇದು ಸತ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೇಶವನೇ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂದು ಅವನ
ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷಯಗಳೆಡೆ ಧಾವಿಸುವ ನಮ್ಮನ್ನು ದಂಡಿಸಿ,
ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರರಸವನ್ನೀವ, ಕೇಶವನ
ಪಾದಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವರು
ಗುರುವರ್ಯರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಮುನಿವರ್ಯರು.

ಇದು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿರುವ
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪ್ರತೀಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ
ವೃಂದಾವನ ಇದೊಂದೇ.

ನಿಮ್ಮ ನನಪಿಗೆ

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಕಾಲ 1638 - 1660

ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ನಂತರ 18ನೇ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು.

ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೇಸರು	-	ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು
ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ತಂದೆಯ ಹೇಸರು	-	ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ
ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ತಾಯಿಯ ಹೇಸರು	-	ಸತ್ಯಾದೇವಿ
ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ತಮ್ಮಂದಿರು	-	1. ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ 2. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ
ಗೋತ್ರ	-	ಮೌನಭಾರ್ಗವ ಗೋತ್ರ
ಮಾವಂದಿರಗೋತ್ರ	-	ಔರ್ವ
ಜನ್ಮಸ್ಥಳ	-	ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭ (ಪುಣತಾಂಬೇ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ)
ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಸ್ಥಳ	-	ಭಾಗಾನಗರ(ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ)
ಸಂಸ್ಥಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ವರ್ಷ	-	ಬಹುಧಾನ್ಯ. 1638.
ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳು	-	ಕುಂಭಾರೀವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ
ಆಶ್ರಮಗುರುಗಳು	-	ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು.
ಜೇಷ್ಠಯತಿಗಳು	-	ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥರು.
ಇವರಿಂದ ಅಣುಸಂಸ್ಥಾನ ಪಡೆದವರು	-	1. ಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥರು 2. ಗುಣನಿಧಿತೀರ್ಥರು 3. ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು
ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರು	-	1. ಮುನೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು. 2. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತತೀರ್ಥರು 3. ಸುಮತಿಯತಿಗಳು
ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ಶಿಷ್ಯರು	-	ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರು
ಸಮಕಾಲೀನ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು	-	ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಶ್ರೀಪಾದರು.

ಮಂತ್ರೋಪದೇಶಪಡೆದವರು
ಸೈವಾ ಭಾಗ್ಯಪಡೆದ ರಾಜರು

- ಭಲಾರಿಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯ
- ಅನಂತಪ್ರಭು - ಬಿಜಾಪುರ
ಸಂಭಾಜೀರಾಯ ಬಿಜಾಪುರ
ರಾಘವ ಪಂಡಿತ
ಬೆಂಜೀ - ಅನಂತಪ್ರಭು
ಅತನ ತಮ್ಮ ಕೇಶವರಾಯ
ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ದೊರೆ.

ವೃಂದಾವನವಿದ್ದ ಸ್ಥಳ

- ನಿವೃತ್ತಿಸಂಗಮ (ಸಂಗಮೇಶ್ವರ)
ಕೃಷ್ಣಾನದಿ(ಸಪ್ತನದಿಗಳ ಬೀಡು)

ವೃಂದಾವನ ಪ್ರವೇಶ

- ಶಾರ್ವರಿ ಸಂ. 1660
ಮಾರ್ಘಶೀರ್ಷ ಶುದ್ಧ ದಶಮಿ

ಈಗ ವೃಂದಾವನ ವಿರುವ ಸ್ಥಳ
ವಿರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಕರ್ನೂಲ್ ಉತ್ತರಾದಿಮಠ
- 1. ಪ್ರಕೃತಿ ಶೃತಿ ಸುಧಾ
- 2. ವಚನ ಪ್ರಸೂನ ಮಾಲಾ
(ಅನುಪಲಬ್ಧ)
- 3. ವಾಯುಭಾರತೀ ಸ್ತೋತ್ರ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ವಿಗ್ರಹಗಳು

- 1. ಅಂಜನೇಯ (ತುಮಕೂರು)
- 2. ಕೇಶವದೇವರು (ಗುಂಟುರು)
- 3. ಅಂಜನೇಯ (ಕರ್ನೂಲ್)
- 4. ಕರಮುಗಿದ ಪ್ರಾಣದೇವರು
(ಕರ್ನೂಲ್)

ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ (ಪಂಡಿತರಾಜ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಕವಿಗಳು,)
2. ಗುರುವಂಶಕಥಾಕಲ್ಪತರು (ದೈವಜ್ಞ ಭೀಮಾಚಾರ್ಯ)
3. ಗುರುಪರಂಪರಾಸ್ತೋತ್ರ (ಶ್ರೀಸತ್ಯಾಭಿನವರು.)

ನಮೋವಾಕಂ ಪ್ರಶಾಸ್ಕಹೇ

ನನಗೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲು ಸ್ಫೂರ್ತಿನೀಡಿ ಗುರುಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕು ನೀಡಿದ ಮಹಾನುಭಾವರು ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪ್ರಮೋದ ತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು. ಉದ್ಬಂಧಗಳ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಾ ನಿರಂತರ ನನ್ನನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾತ್ಮತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದರು. ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಯಾವ ಗುಣವೂ ನನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಉಭಯ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಕಾರುಣ್ಯ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಗಳ ಫಲವೇ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದಿರುವ ಈ ಕೃತಿ. ಉಭಯ ಶ್ರೀಗಳ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ "ಭೂಯಿಷ್ಯಾಂತೇ ನಮಃ ಉಕ್ತಂ ವಿಧೇಮ" ಎಂಬ ವೇದವಚನವನ್ನಲ್ಲದೇ ಬೇರೇನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥ.

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ, ಪರಮಪೂಜ್ಯರಾದ, ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಉಪೇದಶನೀಡಿದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಾದ, ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪಂಡಿತ ಪೂಜ್ಯ ಗುತ್ತಲಾಚಾರ್ಯರ "ಚರಣೌ ವಂದಾಮಹೇ ಸರ್ವದಾ".

ಮುಂಬೈ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪಂ.ಪೂ. ಶ್ರೀಮಹಾಹುಲಿ ವಿದ್ಯಾಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ವತಿಯಿಂದ ಅಚ್ಚಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ ಕಾವ್ಯದ (ಮೂಲಮಾತ್ರ) ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪೂಜ್ಯ ಮಹಾಹುಲಿ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ "ಭೂಯೋ ಭೂಯೋ ನಮಾಮ್ಕಹಂ".

ಪಂ.ಪೂ. ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ ಅವರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ ಕಾವ್ಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಹಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೂಜ್ಯ ಕಟ್ಟೇ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ "ಧ್ನಾಮಾಹಿ".

vii

ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳಿದ ಈ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರನೀಡಿದ ಗುರುಗಳಾದ ಪಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ಆಲೂರ, ಪಂ. ಕೃಷ್ಣಬಾರ್ಯ, ಪಂ. ರಾಮಮೂರ್ತಿಬಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಂ. ನರಸಿಂಹ ಆಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟಿ ಇವರಿಗೆ "ಸಹಸ್ರಶಸ್ಸನ್ನಮಾಮಿ".

ನನ್ನ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಂದಿರಾದ ಶ್ರೀರಾಮಮೂರ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯ ಪಗಡಾಲ ಅವರು ನನಗೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಹೇಳಿ, ಕಳೆದ ೪೦-೫೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ-ಟ್ಟಿದ್ದ ಭಾವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವೈಭವ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ "ಶಿರ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು".

ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು

ನನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಗಳಾದ ವಾದಿರಾಜಾಚಾರ್ಯ L.S ಹಾಗೂ ವಾಮನಾಚಾರ್ಯ ಆಲೂರು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಈ ಕೃತಿ ಹೊರಬರುವಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಮಯ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕೃತಿಪರಿಚಯವನ್ನು ತೆಲುಗು ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಗೋವರ್ಧನಾಚಾರ್ಯ-ರಿಗೂ ಅಂಗ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀಯುತ-ರಾದ ಕೇಶವರಾವ್ ಹಾಗೂ ಎನ್. ಗೋಪಿನಾಥ್ ಅವರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಈ ಕೃತಿ ಹೊರತ್ತಿರುವ ವಿಶ್ವಮಧ್ವಮಹಾಪರಿಷತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೂ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಕೆ. ಭಾಸ್ಕರರಾಯರಿಗೂ ಹಾಗೂ ಕೆ. ಶ್ರೀಹರಿ ಇವರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಶ್ರೀಹರಿಯವರು ನನ್ನ ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ಸಲಹೆ, ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದವರೂ ಹೌದು.

ಅಂದವಾಗಿ ಅಕ್ಷರಜೋಡಣೆ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಮಹಿದಾಸ ಜೋಶಿ, ಶ್ರೀಪತಿ ಉಮಜೆ ಹಾಗೂ ಅನಂದ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಇವರಿಗೆ ದೇವರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹವಾಗಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀಕಾಂತ ಅವರಿಗೂ ಉಳಿದ ಜಯತೀರ್ಥವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಹೋದರರಿಗೂ ಭಗವಂತ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ. ಸುಂದರವಾಗಿ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ ವಾಗರ್ಥ ಇವರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಕೃತಿಪರಿಚಯ

ಇತಿಹಾಸವು ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಇತಿಹಾಸವು ಬುನಾದಿ ಮಾತ್ರವಾಗದೆ ವಿಮುಕ್ತಿಗೆ ಸೋಪಾನವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ವರ್ಣ ಸೋಪಾನವೇ "ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ"ವೆಂಬ ಕಾವ್ಯ. ಕವಿಗಳಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಸೋಪಾನವೇರುವವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಸವನ್ನು ಭಕ್ತಿಭಾವದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈತರನಾದ ಕಾವ್ಯಗಳೇ ನಿಜವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಇಂತಹ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕಂಠ ತುಂಬಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಭಾಗವತವು "ವಾಯು ತೀರ್ಥ"ವೆಂದು ಟೀಕಿಸುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಒಲವು ಪಡೆದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ ಕಾವ್ಯವು ಭಕ್ತರಿಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಗ್ರಂಥವೂ ಆಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವಾಗಲೂ ಕಾವ್ಯ ತನ್ನತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೇ ರಸಿಕರಿಗೆ ರಸದೌತಣವನ್ನು ಬಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಉಪಮಾನ, ಉತ್ತೇಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸವಾಲಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅನೇಕ ವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಈ ಕಾವ್ಯವು, ಕಾವ್ಯನಾಯಕನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡು, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಶ್ರೀಸುಮಧ್ವವಿಜಯದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ, ಈ ಕಾವ್ಯವು, ಮೊದಲು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು, ನಂತರ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು, ಶ್ರೀಮಧ್ವರ ಹಾಗೂ ಇತರ ಗುರುಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು, ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಮೂರು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿ, ಮುಂದಿನ ಐದು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಊರು, ಮನೆತನ, ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಅವರ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಕೈಗೊಂಡ ಸಂಚಾರ, ಹೇಳಿದ ಪಾಠ, ಮಾಡಿದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ, ಆಚರಿಸಿದ ಯಜ್ಞಗಳು, ನೀಡಿದ ದಾನ, ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡ ತಪಸ್ಸು, ಮುಂತಾದವುಗಳು ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಕವಿಗಳು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ೮ ಸರ್ಗಗಳ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ೫೦೪ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ.

ಎಂಟನೇ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳೇ ರಚಿಸಿದ ಆರ್ಯಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಉಪದೇಶದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ, ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ನರ್ತಕಿಗೆ ವಜ್ರಕಿರೀಟವನ್ನು ತೊಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪೂರ್ಣ ಅನುಗ್ರಹವೂ ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿದರ್ಭಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಕವಿಗಳು ಗುರುಗಳ ಪಾವನಚರಿತಾಮೃತಕ್ಕೆ, ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳೆಂಬ ಕೇಸರಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಕರ್ಪೂರಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಒದಿದಷ್ಟು ಮತ್ತೆ ಒದಿಸುವ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಮೈದಾಳಿದೆ.

ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸ ಕವಿಗಳು. ಇವರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರಿಂದ "ಪಂಡಿತರಾಜ"ನೆಂದು ಬಿರುದು ಪಡೆದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಸರ್ಗದ ಅಂತಿಮ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣದ ಕೀರ್ತನೆಯೆಂದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣ. ಮೊದಲನೇ ಸರ್ಗವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದು ನಮ್ಮದೌರ್ಭಾಗ್ಯ.

ಇನ್ನು, ಸರ್ಗಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಕಾಣೋಣ.

ಮೊದಲನೇ ಸರ್ಗ :- ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ೬೮ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಶರಥನು, ತನ್ನ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರನನ್ನು ರಾಮನೆಂದು ಕರೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಮೂಲರಾಮದೇವರ ಕಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಂದರವಾದ ಉಪಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದು ತಮ್ಮ ಅದ್ಭುತ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣೋಣ.

೧. ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಜನಕನು ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೆದೆ ಒರಿಸಲು ಹೇಳಿದಾಗ, ರಾಮನು ಶಿವಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮುಂದೆನೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಕವಿಗಳು ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಮನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುರಿಯಲಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ರಾಜರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ (ಸೀತಾಭಿಲಾಷೆಯನ್ನೂ) ಮುರಿದ. ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ರಾಜರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮುರಿದು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತತ್ವಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಸೀತೆಯೊಡನೆ ರಾಮನು ಹೊರಟಾಗ ಪರಶುರಾಮನು ಎದುರಾದ ಪ್ರಸಂಗ. ಸೀತೆ ಮಿಂಚಿನ ಬಣ್ಣದವಳು. ರಾಮ ನೀಲಮೇಘಶ್ಯಾಮ. ಮಿಂಚಿನೊಡನೆ ಹೊರಟ ಮೇಘಕ್ಕೆ ಪರ್ವತದಂತೆ ಪರಶುರಾಮನೆದುರಾದ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಿಂಚು ಮೊಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇರಲಾರದು. ಅಂತೆಯೇ ಸೀತೆಗೆ ಎಂದಿಗೂ ರಾಮನ ಅಗಲಿಕೆಯಾಗದು. ಮೇಘಕ್ಕೆ ಪರ್ವತವೆದುರಾದರೆ ಘರ್ಷಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅದರಂತೆ ದಶರಥನ ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ರಾಮಪರಶುರಾಮರ ಕದನವಿಡಂಬನೆಯು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕವಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೇ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಎರಡನೇ ಸರ್ಗ :- ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ದುಷ್ಯಶಕ್ತಿಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದಾಗ ಅವರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡೆಯಲು ರಾಮಚಂದ್ರನೇ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹಾಗೂ ಭೀಮಸೇನನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಮಾನಗಳಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯರಸವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವ ಶೈಲಿ ಇವರದು.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ :- ಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಿಕೆಯರೊಡನೆ ಆಡಿದ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯ ಪ್ರಸಂಗ. ಅಲ್ಲಿ ಇವರು "ರತಿರ್ಯತಿ ತನಯಂ ಜನಯಸ್ವಿವ" ರತಿಪತಿಯಾದ ಕಾಮನನ್ನೇ ಮಗನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯುವಂತೆ (ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ) ರಾಸಕ್ರೀಡೆ ಆಡಿದನೆಂದು ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿ ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ಶೃಂಗಕ್ಕೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯನ್ನು ಭೀಮನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ, ಆಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ವರ ಅವತಾರ, ಸರ್ವಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂರನೇ ಸರ್ಗ :- ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಪ್ರವೇಶದ ನಂತರ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಗೆ ವೇದಾಂತ ಸಾಮಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಗುರುಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂಳಗೊಂಡ ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರ ಹಾಗೂ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರ ತೀರ್ಪಿನ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಹೇಳಿದೇ, ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರ ತೀರ್ಪು.

**"असिना तत्त्वमसिना परजीवप्रभेदिना ।
विद्यारण्यं महारण्यं अक्षोभ्यमुनिरच्छिनत्" ॥**

ಬದಲಿಸಿದ ಪಾಠ

**"असिना तत्त्वमसिना परजीवप्रभेदिना ।
अवैदिकोत्तमारण्यं अक्षोभ्यमुनिरच्छिनत्" ॥**

ಎಂದು ಮೂರನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವೈದಿಕೋತ್ತಮ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಬಿಂಡಿಸಿದರು ಎಂದರೆ, ತಪ್ಪಿ ವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳೆಂದು ಭಾಸವಾಗಬಹುದು. ಇದು ಕವಿಗಳು ಕಂಡ ಕಹಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಯಥಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. "अवैदिकोत्तमारण्यं" ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೈದಿಕ ಮುಖವಾದ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಅವೈದಿಕರು, ಪ್ರಜ್ಞಸ್ವಭಾವರು ಎಂದು ತೋರಿಸದಂತೆಯೂ ಆಗಿ, ಎಲ್ಲ ಅವೈದಿಕಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತೆಯೂ ಆಗಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇರಿಸಲು ಕವಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನ. ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲ-ಸರಸ್ವತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪದ್ಯವನ್ನೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**अन्या सन्यासवृत्तिस्ते श्रीमद्वेदनिधे गुरो ।
यतो युष्मत्पदा संग्राहुत्तमः पुरुषो भवत् ॥३॥**

ವೇದನಿಧಿಗಳು ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥವಾದ "ನ್ಯಾಸಕೇ" ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಪೂರ್ವ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಾಲಸರಸ್ವತಿಯ ಮುಖದಿಂದ ನಮಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಿಸುವವರಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆ.

ಮುಂದೆ ಸತ್ಯವ್ರತರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಪರಂಪರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಈ ಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಂಗಲ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನಾಲ್ಕನೇ ಸರ್ಗ :- ನಾಲ್ಕನೇ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಊರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಂಬ. ಈಗ ಅದು ಪುಣಿತಾಂಬ ಆಗಿದೆ. ಅವರು ಮೌನಭಾರ್ಗವ ಗೋತ್ರದವರು. ಕೌಲಿಗಿ ವಂಶ. ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಶುದ್ಧವಾದ ಪರಂಪರೆ ಇವರದು. ಇವರ ತಂದೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು. ಉದ್ಧಾಮ ಪಂಡಿತರು. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವಾಗ ಕವಿಗಳ ಲೇಖನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಉತ್ಸಾಹ. ಆದರೆ, ಕಾವ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದ ಬಿಗುವು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**अंगानि वेदांश्च स धर्मशास्त्रं मीमांसया न्याययुतं पुराणं ।
अधीत्य विद्या वशमानिनाय चतुर्दशे वाम्बुजभूर्जगन्ति ॥**

ಶಿಕ್ಷಾದಿ ಷಡಂಗಗಳು, ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು, ಮೀಮಾಂಸದ ಹರವು, ಪುರಾಣಗಳು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೊತ್ತ, ನ್ಯಾಯ ವಿಸ್ತಾರಗಳೆಲ್ಲ ಇವರ ತಲೆ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಇವರದು. ಮಹಾಕರ್ಮಕರೂ ಹೌದು.

**तस्याग्नि होत्रेष्टिपशुप्रधानैः पूर्वोत्तराख्यैः प्रसितस्य यागैः ।
त्रेता सदेष्टा चरणेन तुष्टा ददावभीष्टानि मुहुः प्रियेव ॥**

ಇದು ಕವಿಗಳು ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಆಡಿದ ಮಾತು. ಇವರ ಮಡದಿ ಸತ್ಯಾದೇವಿ . ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತರಾದಂತೆ ಪಾಠಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾ ದೀಕ್ಷಾವದ್ಧರು. ಇವರು ದಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕೈ ಮುಂದೆ ತಪಾ ಧನಾನಾಂ ತಪಸಾ ಮಹತ್ವಂ ಅಧಿ-
ಶ್ವಿಕಾರಾತ್ಮಗೃಣೈರುದಾರೈಃ ತಪಸ್ವಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಧಿಸಲಾಗದ ಮಹತ್ತ್ವ-
ವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವಗುಣಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಮಹಾತ್ಮರು ಎಂದು ಕವಿಗಳು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥಹ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಬಿಡದಿರುವ ಒಂದು ಚಿಂತೆ ಅದು ಸಂತಾನ ಚಿಂತೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶರು ಸ್ಪಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಅವರ ಅಣತಿಯಂತೆ ಸತ್ಯಾದೇವಿ ಗರ್ಭಧರಿಸಿದಳು. ರಘುನಾಥರ ಉದಯವಾಯಿತು. ರಘುನಾಥನ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸ ಅಲಂಕಾರವೆಂದರೆ ಪರಮ ಪ್ರೀತಿ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ.

हाराभिरामोऽपि सबालको विहाराभिरामो नितरां बभूव ।
चिक्रीड लोकेऽप्रतिमोऽपि बालैः विचित्ररूपां प्रतिमां निधाय ॥

ರಘುನಾಥನು ಹಾರದಿಂದ ಅಭಿರಾಮನಾದರೂ, ವಿಹಾರಗಳಿಂದಲೂ ಅಭಿರಾಮ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮನಾದರೂ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಡುವವನು. ರಘುನಾಥನ ಉಪನಯನದ ವರ್ಣನೆಮಾಡಿ ಈ ಸರ್ಗವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಐದನೇ ಸರ್ಗ :- ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಉನ್ನತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಕುಂಭಾರಿ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರ ಬಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪಾತಂಜಲಭಾಷ್ಯವನ್ನು, ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ನವೀನನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಸಾಗರದ ದಂಡೆಯನ್ನು ಬುದ್ಧಿನೌಕೆಯಿಂದ ತಲುಪಿದರು. ಸಾಂಖ್ಯ, ಪಾಶುಪತ, ಶಾಕ್ತ, ಮಿಥ್ಯಾವಾದ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು. ಸರಸ್ವತಿಯ ಕರದಿಂದ ನುಡಿಸುವ ವೀಣೆಯ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಪರಿಣತರಾದರು.

ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾಪರಿಪೂರ್ಣರಾದ ಪುತ್ರರಿಗೆ, ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ವಿವಾಹ ಮಾಡಲು ಬಯಸಿದರು. ಸ್ವಭಾವಿಕವಾಗಿ ವಿರಕ್ತರಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಔರ್ವ ಗೋತ್ರದ ತಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳಾದ ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರಿಯೊಡನೆ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ವೈರಾಗ್ಯವು ಅಷ್ಟೇ ಅಕಾಟ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕವಿಗಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈಮೊದಲೇ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಒಬ್ಬಳ ಕೈ ಹಿಡಿದಿದ್ದರಂತೆ. ಆಕೆಯೇ ವಿರಕ್ತಿ. ಆಕೆಗೆ ಸವತಿಯಾಗಿ ಬಂದಳಂತೆ ಈ ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರಿ. ಆದರೂ ಆಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ವೈರಾಗ್ಯವು ಕರಗಲಿಲ್ಲ. ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯ ತುಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಕೋಗಿಲೆಯು ಕೂಗಿ ವಸಂತನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥರು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಗೃಹಣಮಾಡಿದರು.

ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತವಾಗುತ್ತಿರಲು ಮತ್ತು ಉದಯಿಸುತ್ತಿರಲು ನಿತ್ಯಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಲಿನ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಗಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಯಥೇಷ್ಟ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರೀಷ್ಮಯುತು ಬರಲು ಪಶುಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ, ವರುಣಪ್ರ-ಘಾಸ, ಸಾಕಮೇಧ, ಸುನಾಸೀರೀಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮವನ್ನು, ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ "ದ್ವಾದಶಾಹ"ವನ್ನು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಮಧ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಚನಾಮೃತ ಧಾರೆಯನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ತಮ್ಮ ಹೃದಯ ಶಿಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಮೌಕ್ತಿಕ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದವು. ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಭಾವ ಅಂದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದವು. ಕವಿಗಳು, ಕೋವಿದರು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಠ ಮಣಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಚಾರ್ಯರು ಪಾಠ ಹೇಳುವಾಗ ಕೊಪಗೊಳ್ಳುವವರಲ್ಲ. ಯಾರ ಸಂದೇಹವೂ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇದು ವಿದ್ಯಾದಾನವಾದರೆ, ಇನ್ನು ಅನ್ನದಾನದ ಬಗ್ಗೆ

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು, ರಸದಿಂದ ಪುಷ್ಟವಾದದ್ದು, ಮೊಸರುತುಪ್ಪಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದನ್ನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರಿಗೂ ಕದನ್ನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. (ಇದು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಸತ್ಯ.) ಈ ರೀತಿ ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಉತ್ತರ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟುನಿಂತಾಗ ತಂದೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಚಿಂತೆ. ಇವರು ಹುಟ್ಟುವಮೊದಲೇ, "ಇವರು ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಧೀಶರು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಮಗನನ್ನು ತಡಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಮೌನದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ವಿರಕ್ತರಾದರೂ ನಿರ್ದಯಿಗಳಲ್ಲ. ಅವರು ತಂದೆಗಳ ಬಳಿ ಬಂದು, "ನಿಮಗೆ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ". ಎಂದು ನುಡಿದು ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟರು.

ಅನೇಕ ಪ್ರೌಢಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ನರ್ಮದಾನದಿಯನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ಪ್ರಯಾಣಬೆಳಸಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ವೈಷ್ಣವರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಕಡೆಗೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾಗಾನಗರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರಿಗೆ ಸಕಲಜಯಪತ್ರಗಳನ್ನು, ಯಾತ್ರಾಫಲವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕವಿಗಳು ಅಚ್ಯುತಾಚಾರ್ಯರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾಗಾನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಮ ಎಂಬ ವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಈ ಸರ್ಗ.

ಆರನೇ ಸರ್ಗ :- ಗುರುಗಳ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ, ರಾಘವ ಪಂಡಿತನಿಂದ ಸತ್ಕಾರ, ಅಮೇಲೆ ಅನಂತಭೂಪನಿಂದ ಸತ್ಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಕವಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಏಳನೇ ಸರ್ಗ :- ಚಂಜೀ ನಗರದ ವರ್ಣನೆ, ಅನಂತ ಪ್ರಭುವಿನ ವಿನಯ, ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ನಿಸ್ಪೃಹತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಆತನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಅನುಗ್ರಹ ಶ್ಲೋಕವೊಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಎಲ್ಲ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಜಯಭೇರಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಗೆ ಈ ಸರ್ಗವು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಎಂಟನೇ ಸರ್ಗ :- ಪಾದಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ಶ್ರೀಗಳು, ಶ್ರೀಮುಷ್ಣ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ನೆರದಿರುವ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಗಳು ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಬಂಧನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವಂತೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಒಂದೆರಡು ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳೋಣ.....

निर्भरमपि निजगर्भं नियतं रक्षेत् प्रसूर्यदि प्रेम्णा ।

कुक्षिस्थं जगदेतत् रक्षेत्रित्यं जगत्रिधिः सत्यं ।।

ತಾಯಿಯು ದುರ್ಬರವಾದ ತನ್ನ ಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವವ-

ಳಾದರೆ, ಸದಾ ನಿಷ್ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಭಗವಂತ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದಿಪ್ಪನೇ?

ವಿಚಿಛಿ ವಿರತಾಸು ಪುನರ್ವಾರಿನಿಧೌ ಸ್ನಾತುಮಿಹಮಾನ ಇವ ।

ಕೃಷ್ಣಾಂ ಸೇವಿತುಮಿच्छತಿ ಮರ್ತ್ಯಸ್ತೃಣಾಸು ಭೋಗಶಮಿತಾಸು ।।

"ಬಯಕೆಗಳು ಬಗೆಹರಿದ ನಂತರ ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸುವೆನೆಂಬುದು, ತರಂಗಗಳು ಶಾಂತವಾದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದಂತೆ. ಬಯಕೆಗಳು ಬಗೆಹರಿಯುವುದೆನಿತು?! ಅದಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಎಲ್ಲಿ? ಮೂಢ ! ಇಂದೇ ಈಗಲೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸೇವಿಸು ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ೩೩ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಸಾಗರವನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯರಂತೆ ತಮ್ಮ ಈ ಪುಟ್ಟಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ಮಂಜೂಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಾವು ಅದನ್ನು ಕಂಡೆವು. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ "ವಚನ ಪ್ರಸೂನಮಾಲಾ"ಎಂಬ ಶ್ರೀರಂಗ ದಂಡಕವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡಬಾರದಿತ್ತೇ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂದು ಅದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.) ಮುಂದೆ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸಮಗ್ರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿ, ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಯತಿಗಳಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಜಯಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣವೆಂದು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಕವಿಗಳು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಇಂಥ ಕಾವ್ಯಗಳು ಬಹಳ ವಿರಳ. ಇದು ರಸಿಕರಿಗೆ ರಸದೌತಣ, ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ದಾರಿದೀಪ, ಭಾವುಕರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಸೆಲೆ. ಸಾಧಕರ ಸಾಧನೆಗೆ ದರ್ಪಣ. ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸವಾಲಾಗಿ ನಿಂತ ರಮಣೀಯ ಕಾವ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ "ಸರ್ವತೋವಿಲಾಸ"ವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬರೆದವರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ಇವರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರ ಶಿಷ್ಯರು. ಇದನ್ನು

xviii

ಅವರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. "ಇತಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯ-
ನಾಥ ಶ್ರೀಚರಣಚರಣಾರಾಧಕಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರನರಸಿಂಹಕೃತಾಯಾಂಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸದಿಕಾಯಾಂ
ಸರ್ವತೋವಿಲಾಸಾಖ್ಯಾಯಾಂ" ಎಂದು. ಇದರಿಂದ, ಇವರು ಕವಿಗಳ ಸಮಕಾಲೀನ-
ರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು, ಇವರ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ, ಅದರ ಅಷ್ಟೇ
ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆ ಹಾಗೂ ಐದನೇ ಸರ್ಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೋಡಿದರೆ
ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳನ್ನು ವಾಸುದೇವಾ-
ಚಾರ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇವರು, ಅವರು "ಕುಂಭಾರೀ" ವಂಶದವರೆಂದು
ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ್ದಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಉಪಕಾರ-
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅರಿಯದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ
ಕಾವ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಮೂಲದ ಭಾವವನ್ನು
ವ್ಯಕ್ತಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾರ್ಥಕ.

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ, ನನ್ನ ಅಲ್ಪಮತಿಗೆ ತಿಳಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯ-
ಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೇನೆ. "आपरितोषात् विदुषां न साधुमन्ये
प्रयोगविज्ञानं" ।

ಜಯತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯ ಪಗಡಾಲ

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥವಿದ್ಯಾಪೀಠ.

ಬೆಂಗಳೂರು - ೪

xix
INTRODUCTION

History is a record of the life and achievements of mankind and provides a strong and secure foundation to the posterity, and the history of the lives of great sages is not only a secure foundation but also a golden ladder to attain salvation. One such golden ladder is the epic "Shri Satyanidhi Vilasa" written by Shri Srinivasacharya.

In his verses Shri Srinivasacharya has blended lyrical beauty with Bhakti. It is only such compositions which are considered to be true epics according to Shrimad Bhagavata. Such compositions are sung and enjoyed by great sages. According to Bhagavata if an epic has only literary beauty, it is called "Vayasa tirtha" meaning water sufficient only for a crow. It cannot quench the thirst of the soul.

"Shri Satyanidhi Vilasa" apart from being an authentic historical work, is such an epic which can guide devotees in the right direction. This work comprising many historical events has maintained the tempo of the entire epic in its narration of facts. It is a feast to the lovers of literature and philosophy. The readers are awe struck with the beauty of the figurative expressions and intricate metre in the verses. This composition gets its authenticity from the description of the hero by a poet who is his contemporary. The composition follows the style of "Sumadhva Vijaya". The first three cantos of this work briefly narrate the Ramayana, the Mahabharata and the lives of Shri Madhva and other gurus respectively. The remaining five cantos deal with the life of Shri

Sathyanidhitirtha giving details of his place of birth, parentage, the financial state. It also gives an account of Shri Satyanidhitirtha's tours(sancharas) the discourses he gave, the yajnas he performed, the charities he made and the penance, tapas he performed. But these are in brief.

This composition in eight cantos consists of 514 slokas. In the last canto, which is the crown of the epic, the writer has quoted some of the Upadesha shlokas of shri Sathyanidhitirtha which are set to "Arya Vrutta" metre. He has also given enough illustrations. By doing so the writer has made it obvious that he has special blessings of Shri Satyanidhitirtha. As has already been mentioned the writer has made the epic unique by using alliteration and pun which is like adding spices to the nectar of Guru Charitra. As a result one who reads it would like to read it again and again.

The writer of this epic Shri Srinivasacharya was the disciple of Shri Satyanathatirtha who gave him the title of "Panditharaja" which figures in the last shloka of every canto. That Acharya Srinivasa had a passion for the Ramayana is evident in the first canto. Unfortunately not many details about Shri Srinivasacharya are available. Let us now have a synopsis of each of the cantos.

Canto 1:

In this canto the story of the Ramayana is beautifully narrated in 68 shlokas. The writer while narrating why and how Dasharatha named his eldest son "Rama", also narrates the story of "Moola Rama". He has woven

lovely comparisons into the mainstream of the Ramayana with equally convincing instances and critical points.

First, in the episode of "Sita swayamvara", Janaka asked Rama to string the bow of Lord Shiva. Rama broke the bow while stringing it. This stringing of the bow is significant according to the author. He gives two meanings to it; one literal and the other metaphorical. The literal meaning is the actual breaking of the bow which metaphorically means that Rama broke the hearts of those kings who ardently wished to marry Sita, and thus shattered their hopes.

Second, he cites the episode of Parashurama's encounter with Rama. Rama was returning to Ayodhya after his marriage with Sita. Sita was as fair and bright as lightening and Rama was dark in complexion as a cloud. Black clouds are usually rain-bearing and the lightening provides a silver lining to them. As a cloud and the silver lining cannot be separated, so cannot Rama and Sita. Parashurama was like a mountain and as clouds dash against mountains when they come in the way, so had Rama to clash with Parashurama which could not be prevented.

Canto 2:

In Dwaparayuga when evil forces started playing havoc again, Rama has born as Krishna. In this canto the author sings the praise of the power of Shri Krishna and Bhimasena. He has a unique style of making the lyrics appealing through figurative and illustrative examples. For instance let us look at the episode of "Rasakrida".

Here the author has made the "Shrungara Rasa" go to the zenith by saying that Krishna played "Rasakrida" with the Gopikas with such an emotional intensity that it looked as though it would result in the birth of "Kama" the lord of "Rati" as his son. Thus while stringing together the instances of the greatness of Krishna and "Leelas of Bhima" the author gives a prelude to the "Avatara" of "Shri Madhva" and the writing of the "Sarvamoola Grantha" and also throws light on the idol of "Shri Moola Rama Deva"

Canto 3:

In this canto the author has described the "Badarikashrama Pravesha" of Shri Madhvacharya and taking over of the charge of the "Vedanta Samrajya" by Shri Padmanabha Tirtha. He has also narrated the life histories of all the Gurus from Shri Padmanabha Tirtha to Shri Satyavrata Tirtha, in detail in some places, and briefly in some others. This canto consists of certain very important topics. For instance, the author has made a little change to the famous victory shloka "Asina Tattvamasina..." of "Shri Akshobhya Tirtha" which he felt would be very effective. This is the shloka, which captures the final verdict of "Shri Vedanta Deshika", about the debate that took place between "Shri Akshobhya Tirtha" and "Vidyaranya". The original verdict is

"असिना तत्त्वमसिना परजीवप्रभेदिना ।
विद्यारण्यं महारण्यं अक्षोभ्यमुनिरच्छिनत्" ॥

but the changed one is

"असिना तत्त्वमसिना परजीवप्रभेदिना ।
अवैदिकोत्तमारण्यं अक्षोभ्यमुनिरच्छिनत्" ॥

He substituted the word "Vidyaranya" with the word "Avaiddikottama". If he said that "Akshobhya Tirtha" criticised "Vidyaranya" it would be misinterpreted as his being against "Vidya". The writer was able to anticipate this delicate problem and so he used the label "Avaiddikottama" in a clever manner meaning the best of "Avaiddikas". The label served the purpose of making it clear that "Vidyaranya" was "Avaiddikottama" in the guise of "Vaidika" and was a Buddhist inwardly. This also serves the purpose of bringing out the truth by rejecting all the "Avaiddikas". The author has also been successful in being conscious of upholding the authenticity of history by citing the original shloka of "Balasaraswathi" while describing "Shri Vedanidhitirtha" which says that Shri Vedanidhiritha wrote "Vritti" a commentary to "Nyasa" a great book of Grammar. The shloka is

अन्या सन्यासवृत्तिस्ते श्रीमद्वेदनिधे गुरो ।
यतो युष्मत्पदा संगादुत्तमः पुरुषो भवत् ॥३॥

The author concludes this canto with the biography of "Shri Satyavrata" and a detailed account of the lineage of the Gurus.

Canto 4:

In this canto, the author has described the life of "Shri Satyanidhitirtha" before he took sanyasa. Shri Satyanidhitirtha's native place was "Punyasthambha" in Maharashtra which has now changed to "Punithamba".

He belongs to the "Kowlgi" family and "Mouna Bhargava Gothra". Their family was known for a very pious lineage and for performing "Nityagnihotras", the compulsory daily fire sacrifices. His father was Shri Purushottamacharya, a great scholar. The author feels highly overwhelmed when he writes about him but never deviates from the grip and seriousness of his composition and its tempo. He writes about Shri Purushottamacharya's scholarship thus...

अंगानि वेदांश्च स धर्मशास्त्रं मीमांसया न्याययुतं पुराणं ।
अधीत्य विद्या वशमानिनाय चतुर्दशे वाम्बुजभूर्जगन्ति ॥

Acharya was well versed in "Sikshaadi Sadaagamas", the four "vedas", "The scope of Mimamsa", the "Puranas", "Dharmashastra's" and "Nyaya". He was a great devotee of Lord Vishnu, was very pious and austere. The author says...

तस्याग्रि होत्रेष्टिपशुप्रधानैः पूर्वोत्तराख्यैः प्रसितस्य यागैः ।
त्रेता सदेष्टा चरणेन तुष्टा ददावभीष्टानि मुहुः प्रियेव ॥

His wife was Satya Devi. He was highly devoted in performing the "Yajnas" and also an equally devoted Guru. He was extremely charitable तपो धनानां तपसा महत्त्वं अधश्चकारात्मगुणैरुदारैः The Acharya attained the greatness and the power, which the sages could not achieve and attain with their penance, by the strength of his personality and conduct.

Such a great man was bagged with the worry of not having a child. At last his wish was fulfilled when Satyadevi gave birth to Raghunatha with the blessings of

Shri Vidyadeesha who appeared in his dream.

The writer is very found of "Virodhaabhasa alankara". He says,

हाराभिरामोऽपि सबालको विहाराभिरामो नितरां बभूव ।
चिक्रीड लोकेऽप्रतिमोऽपि बालैः विचित्ररूपां प्रतिमां निधाय ॥

Meaning that Raghunatha was handsome both with or without any ornaments (Haara,Vihaara); was unparalleled(Aprathima) but was playing with idols (Prathima's), which shows that he was like any other normal child. This canto ends with the narration of the Upanayanam of Raghunatha.

Canto 5:

Purushottamacharya sent his son to Kumbhari Vasudevachar for higher studies after the boy had finished his primary education. There he studied "Patanjala Bhashya", "Mimamsa Shastra", both old and new Nyaya Shashtra's. He was able to cross the ocean of Madhva Shastra and reach the shores in the ship of intelligence. He examined "Sankhya, Pashupata, Shaakta,Mithyavaada" etc., the "Durmathas" in order to ward them off. He became well versed in literature, which was as wonderful and sweet, as the music played by Goddess Saraswati in her Veena.

Purushottamacharya wanted to celebrate his son's marriage. But as Raghunathacharya was averse to getting married, Purushottamacharya had to perform the most difficult task of convincing his son to get married. Raghunathacharya finally married the daughter of

Raghuvaryacharya, one of his relatives belonging to "Ourva Gothra". The bride was very beautiful but Raghunathacharya's vairagya was equally strong. Here the author gives a wonderful analogy. He says that Raghunatha first married "Virkati" most willingly but was later forced into the worldly wedlock with the daughter of Raghuvaryacharya which proved charmless. The writer interprets this as his second marriage, the first being with Virakti. The second wife's beauty could not attract him towards her. He was unperturbed and never shunned his conviction.

Raghunathacharya's married life "Grihasthashrama" is very unique. During the spring season - "Vasantha Kaala" welcomed by the Cuckoo, he adopted "Agnihotra". At the sunrise, he offered the "Havis" with milk to Surya and Prajapathi and at sunset to "Agni" of "Nityagnihotra" and Prajapathi. During "Darsha-poorna maasa" he performed yagas and fed the Brahmins with sumptuous food and gave them abundant dakshinas. During the summer(Greeshma Ritu), he did "Pashu Yaga". During the "Chaturmaasa" he performed four yagas called "Vaishvadeva" , "Varuna Praghasa", "Saka medha", "Sunaasiriya". During the "Vasantha Ritu" he performed "Jyotishtoma" and "Dwadashaaha" once every year. All these he did with a will of total surrender to the Almighty. He taught "Madhva Shastra" to his disciple's everyday. He was always patient and never lost his temper.

The essence of his discourses, which was like nectar,

was collected and preserved in the hearts of those who were thirsty for his knowledge. The essence of his teachings and discourses imparted the knowledge needed for salvation and those who needed it benefited. Poets and the scholars preserved them carefully as precious gems. He was an ideal "guru" doing the "vidyaadaana". Let us take a look at his "Anna Daana". He did "Annadaana" whole-heartedly. He used to feed his guests very nutritious, sumptuous and tasty food. Never did he give any stale or unwanted food. This tradition is being followed in the Mutt even to this day. He was a perfect "Gruhastha" following the "Gruhasthashrama Dharma".

Purushottamacharya was very worried when his son Raghunathacharya decided to set out an "Uttara Digvijaya". His anxiety was not without reason. Vidhyadeeshatirtha who blessed him with this son told him that his son would one day become a "Sanyasi" and a "Peethadhipathi". Hence he could not prevent his son from undertaking this journey. He had to swallow his grief silently. Though Shri Raghunathacharya was a "virkata", he was not heartless. He went to his father before his departure and said that he (i.e. his father) would be blessed with two more sons Narasimhacharya and Vyasacharya and their progeny would flourish. Afterwards, along with some of his best disciples he went on a pilgrimage to all the holy places. Wherever he went he held discourses, discussions and debates with many knowledgeable people and defeated them in the verbal combats with his exemplary power of knowledge and oratory. He converted them into "Vaishnavites".

Lastly, he went to Purushottama Kshetra and from there to Bhaganagara. Here he dedicated all the certificates of his victory and the "Yatraphala" to Shri Sathyavratha Tirtha. All this information is given to us through a conversation between Shri Achyuthacharya and Shri Sathyavratha Tirtha. Shri Raghunathacharya took sanyasa in Bhaganagara itself. With this the fifth canto ends.

Canto 6:

This canto gives a vivid description of Shri Sathanidhitirtha's "Vairagya". It describes the Chaturmasya of Swamiji and the honours he got from Raghava Pandita and the king Anantha Bhupa.

Canto 7:

This canto gives a description of the town of Chenji, the modesty and humility of Anantha Bhupa and the detachment of Shri Sathanidhi Tirtha. Further one of the Anugraha Shlokas bestowed on Ananta Bhupa by Shri Sathanidhitirtha is also discussed. Later the "Vakyartha" of this shloka starts and the discussion is carried on Shri Sathanidhi defeats all the scholars assembled there and the canto ends with a slogan of triumph of "Madhva shastra".

Canto 8:

Undertaking a "paada yaatra" the swamiji reaches "Shri Mushna". He preaches "Vairagya" to the scholars there. The author has done a commendable job by compiling these shlokas in this canto so that they are

available to us in the form of a book.

Let us now go through a couple of these shlokas.

निर्भरमपि निजगर्भं नियतं रक्षेत् प्रसूर्यदि प्रेम्णा ।

कुक्षिस्थं जगदेतत् रक्षेत्रित्यं जगन्निधिः सत्यं ॥

When a mother can bear a child and protect it with love and affection in spite of several difficulties can't God who bears us in his stomach protect us? - Meaning certainly he would.

वीचिषु विरतासु पुनर्वारिनिधौ स्नातुमीहमान इव ।

कृष्णं सेवितुमिच्छति मर्त्यस्तृष्णासु भोगशमितासु ॥

If we say that we would pray to God and surrender to HIM after our desires are fulfilled is like saying that we would have a bath in the sea after the waves calm down. Can waves stop rolling?

O, fool! start surrendering to God right now. This is the warning given by Swamiji to us. Thus Shri Sathyanidhitirtha has compiled the ocean of Vairagya in 32 shlokas as Agasthya did by having the ocean in his palms. In turn, Shri Srinivasacharya has preserved these 32 shlokas which are like precious pearls, in his jewel box called "Shri Satyanidhi Vilasa". But for this precious compilation, we would have been deprived of seeing this original work of Shri Satyanidhi Tirtha and benefiting from it. Later Shri Sathyanidhitirtha leaves from Shrirangam. There he composes "Sriranga Dandaka" named "Vachana Prasoonam Mala". How we wish the poet had preserved these in his composition!

"Vachana Prasoon Mala" is unfortunately not available now.

Later Shri Satyandihi Tirtha tours the south and west of Bharat. He is honoured and felicitated by the "Ashta Yati's" of Udupi. He dedicates everything that he has achieved at the lotus feet of Lord Shri Krishna. Then he continues his journey towards the river Krishna. With this the epic comes to an end.

The author has not compiled all the well known details of Shri Satyanidhi Tirtha in his work. The reason for doing so is not known. However this is a very rare work. This is read and enjoyed by all types of people. For researchers of history this book is a guide. For lovers of poetry it is highly fascinating. For the emotional people this is a fountain of Bhakti and for the pursuers of Vairagya and Bhakti this book is like a mirror. This book invokes awe in all the poets and throws a challenge to them.

There is a commentary available on this book named "Sarvathovilasa" written by Lakshmeeshwara Shri Narasimhacharya, a disciple of Shri Sathyavratha Tirtha. This he has mentioned in the last of "Sarvatho Vilasa" "इति श्रीसत्यनाथश्रीचरणचरणाराधकलक्ष्मीश्वरनरसिंहकृतायांसत्यनिधिविलासटिकायां सर्वतोविलासाख्यायां". This throws light on the fact that both the writers were contemporaries.

Narasimhacharya's commentary is easy to understand but it is very significant. This is evident when we study the commentary on the 4th and 5th cantos. The name of

Shri Sathyanidhi Tirtha's Guru has been given as Kumbhari Vasudevacharya in the commentary, but in the original it is mentioned only as Vasudevacharya. This makes it clear that Narasimhacharya wrote the commentary with greater details and care. This is a great service.

To facilitate the understanding of the work by devotees who do not know Sanskrit. I have given the summary of the shlokas in Kannada. If the translations are able to express the original intention of the sanskrit shlokas to the readers, I will feel that my efforts have borne fruit.

I have compiled the details of Shri Satyanidhi Tirtha in this book to the best of my knowledge.

"आपरितोषात् विदुषां न साधुमन्ये प्रयोगविज्ञानं" ।

ఉపోద్ఘాతము

ఇతిహాసము భవిష్యమునకు పునాది వంటిది. కాని, జ్ఞానుల ఇతిహాసము పునాది మాత్రమే గాక భవిష్యత్తునకు సోపానరూపముగ నున్నది. ఇటువంటి స్వర్ణసోపానమే ఈ సత్యనిధి విలాస కావ్యము. ఈ సోపానము నదిరోపించువారికి కావ్యరసముతో బాటు భక్తి రసమును రంగరించి రసరమ్య కావ్య భోజనమును చేయించిరీ కావ్యరచయితలు. భాగవతపు దృష్టిలో ఇటువంటి కావ్యములే నిజమైన కావ్యములు. ఇచ్చటనే జ్ఞానులు ప్రవేశించెదరు. ముక్త కంఠముతో పాడెదరు. కేవలము వర్ణనలతో నిండిన కావ్యములను వాయసతీర్థములని (కాకులు స్నానమాడు జలాశయము) భాగవతము నిందించును.

ఈ కావ్యము కేవలము భక్తులకు దారి దీపముగనే గాక, అనేక ఐతిహాసిక ఘటనలను వివరించుటద్వారా ఐతిహాసిక గ్రంథముగ నిలచియున్నది. ఐతిహాసిక ఘటనలను ప్రస్తావించునపుడు గూడ సుందర కవితా శైలితో రసజ్ఞులను రంజింపజేయునదీ కావ్యము. అద్భుతములైన ఉత్త్రేక్షములతో, రమ్యములైన ఉపమానములతో అసాధారణ కావ్యముగ అలరాలునదీ కావ్యరాజము. అంతేగాక, కావ్యనాయకులను గాంచిన కావ్యము గావున అత్యంత ప్రామాణికమైనదనుట దీని వైశిష్ట్యములలో ముఖ్యమైనది. (శ్రీసత్యనిధి తీర్థుల సమకాలీనులు ఈ కావ్యరచయితలైన శ్రీ శ్రీనివాస కవులు)

శ్రీసుమధ్యవిజయ కావ్యపుశైలి ననుసరించిన ఈ కావ్యము మొదట రామాయణమును, తరువాత మహాభారతమును, మధ్యాచార్యుల మరియు అందరు గురువుల సంక్షిప్త చరిత్రను తెలిపి, చివరన 5 సర్గలలో శ్రీ సత్యనిధి తీర్థుల చరిత్రను వ్రాసిన అందించును. ఇచ్చట శ్రీసత్యనిధి తీర్థుల పూర్వ్యాశ్రమపుగ్రామము, వారి పూర్వీకులు, వారి తల్లి దండ్రులు, వారి జీవనముల గురించి విస్తారమైన వివరములు దొరకును. శ్రీపాదుల వారి సంచారము, పాఠప్రవచనములు, వాక్యార్థములు, చేసిన యజ్ఞములు, దానము, తపస్సు మున్నగు వానిని సుందరముగ సంగ్రహించి వివరించుటను గాంచవచ్చును.

8 సర్గముల ఈ కావ్యము 514 శ్లోకములతో కూడినది. 8వ సర్గయందు శ్రీ సత్యనిధి తీర్థులే రచించిన ఆర్యావృత్తపు ఉపదేశపు శ్లోకములను ఉదాహరించిన ఈ రచయిత, తమ కావ్య నర్తకికి వజ్రకిరీటమును తొడగిరి. దీని వలన వీరి కావ్యమునకు శ్రీ సత్యనిధి తీర్థుల

అశీర్వాదము గూడగలదని నిరూపించిరి. సరళ సుందరశైలిని సుపరిచిన ఈ కవివర్యులు, గురువుల పావన చరితా మృతమునకు శబ్దాలంకార, అర్థాలంకారములనెడి సుగంధద్రవ్యములను చేర్చి దీనినొక రమణీయ కావ్యముగ మలచిరి.

ఈ కృతికర్తలైన శ్రీ శ్రీనివాస కవులు, శ్రీ సత్యనాథ తీర్థుల శిష్యులు. తమ గురువులచే పండితరాజు అని బిరుదుపొందిన విషయమును వీరు ఈ కావ్యమునందు తెలుపుకొనిరి. వీరి గురించి ఎక్కువ వివరములు తెలియరావు. వీరికి రామాయణమనగ ప్రాణప్రియమని ఈ కావ్యపు మొదటి సర్గద్వారా తెలియును. ఇక ఈ కావ్యపు సర్గములసారాంశమును తెలిసికొనెదము.

మొదటి సర్గయందు రామాయణమును 68 శ్లోకములందు సంగ్రహించిరి. ఇచ్చట దశరథుడు, తన జ్యేష్ఠపుత్రుని రాముడని విలుచుటకు కారణమును చెప్పుచు, మూలరాముని కథను ప్రస్తావించిరి. సుందరములైన ఉపమానములతో రామాయణ కథను అద్భుతముగ వర్ణించి తమ కౌశలమును ప్రదర్శించిరి. వీని యందు ఒకటి రెండు ఉదాహరణలను చూతముగాక,

1) సీతాస్వయంవర సందర్భమందు జనకుని వచనానుసారముగ విల్లును ఎక్కు పెట్టిన శ్రీరాముడు, కేవలము ఆ వింటినే గాక అచ్చటి సభాసదులైన రాజుల మనస్సులను గూడ విరచి, సీతాదేవిని చేపట్టినని సుందరముగ వర్ణించెదరు.

2) శ్రీరాముడు సీతాసమేతుడై అయోధ్యా నగరికి వెడలునపుడు పరశురాముడు ఎదురైన సందర్భము. సీతాదేవి మెరుపురంగుమేని ఛాయగలది. రాముడు నీలమేఘ శ్యాముడు. మెరుపుతో గూడిన మేఘమునకు పర్వతమువలె పరశురాముడు ఎదురాయెనని వర్ణించిరి. సుందరమైన వర్ణన ఇది. మెరుపు మేఘమును వదలి ఉండలేదు. అట్లే సీతారాములకు వియోగము లేదు. అంతేగాక - మేఘమునకు పర్వతము ఎదురైనచో ఘర్షణ అనివార్యము. అట్లే దశరథుడు ఎంత ప్రయత్నము చేసినను, రామ పరశురాముల ఘర్షణ అనివార్యమని కవియొక్క అభిప్రాయము.

ఈ విధముగ అనేక దృష్టాంతములతో సుందరముగ రామాయణ కథను నిరూపించిరి.

ఇక రెండవ సర్గయందు - ద్వాపరయుగము నందు శ్రీరాముడే

శ్రీకృష్ణుడుగ అవతరించి దుష్ట శిక్షణ చేసెనని వివరించుచు, శ్రీకృష్ణుని మరియు భీమసేనుని మహిమను ఉపమాలంకారములతో సుందరముగ వర్ణించిరి.

ఒక్క ఉదాహరణను గమనించిన, శ్రీకృష్ణుని రాసక్రీడా సందర్భము. దీనిని వర్ణించుచు రతిపతిం తనయం జనయన్నివ (రతిపతియైన మన్మథునే పుత్రునిగ పొందునట్లు రాసక్రీడను నడపెను) అని రస రమ్యముగ శృంగారమును శృంగమున కెత్తినిలపిరి.

ఈ విధముగ శ్రీకృష్ణక ధను, భీముని లీలలను తమ కావ్యచాతుర్యముతో వివరించి, మధ్వావతార పీఠికను, అవతారమును గ్రంథరచనను వర్ణించుచు, ప్రాసంగికముగ మూలరాముని ప్రతిమ గురించి తెలియజేసిరి. శ్రీమదాచార్యుల బదరికాశ్రమ ప్రవేశము, పద్మనాభతీర్థులకు వేదాంత సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము - మొదలగు విషయములను ఈ సర్గమునందు వర్ణించిరి.

ఇక మూడవ సర్గయందు -

శ్రీపద్మనాభతీర్థుల నుండి మొదలుకొని శ్రీ సత్యవ్రత తీర్థుల వరకు సమస్త గురువుల చరిత్రను సంక్షేపముగ, కొలది చోట్ల విస్తారముగను వర్ణించిరి. అనేకములైన అపూర్వ విషయములతో గూడిన ఈ సర్గమునందు, శ్రీ అక్షోభ్యతీర్థుల మరియు విద్యారణ్యుల వాక్యార్థమును, అందు వేదాంత దేశకుల తీర్పును ఉన్నదున్నట్లు చెప్పక కొంత మార్పు చేసి చెప్పిరి.

నిజముగ వేదాంత దేశకుల తీర్పు ఇట్లున్నది.

అసినా తత్వమసినా పరజీవప్రభేదినా !

విద్యారణ్యం మహారణ్యం అక్షోభ్యమునిరచ్చినత్ !!

దీనిని కావ్యమునందు ఈ విధముగ మార్పుచేసిరి.

అసినా తత్వమసినా పరజీవప్రభేదినా !

అవైదికోత్తమారణ్యం అక్షోభ్యమునిరచ్చినత్ !!

ఈ విధముగ విద్యారణ్యం అను పదమునకు బదులుగ అవైదికోత్తమారణ్యం అను పదమునుంచిరి. ఇట్లు మార్పు చేయుటకు కారణమును వ్యాఖ్యానము నందు ఇట్లు చెప్పుదురు.

విద్యారణ్యులను అక్షోభ్య తీర్థులు ఖండించిరి అని చెప్పుట వలన, విద్యకు వీరు విరోధులని చదువరులు పొరబడెరు ! కావున విద్యారణ్యులు అని చెప్పక అవైదికోత్తమారణ్యులని చెప్పిరి. అనగ అక్షోభ్యతీర్థులు

ఖండించినది వేదమత విరోధులైన ప్రచ్ఛన్న బౌద్ధులను అను విషయము దీని ద్వారా స్పష్టమగునని కవుల అభిప్రాయము. దీని ద్వారా సకల అవైదికమతమును ఖండించిన సుందరముగ కవులు తెలియబరచిరి.

ఇతిహాసమును యథాతథముగ మనముందుంచుటకు కవులు చేసిన మరొక ప్రయత్నము - శ్రీ వేదనిధి తీర్థులను వర్ణించు సందర్భమున బాలసూరి సరస్వతులు రచించిన పద్యమునే కావ్యమున ప్రస్తావించిరి.

అన్య సన్యాస వృత్తిస్తే శ్రీమద్యేదనిధే గురో !

యతో యుష్మత్పదాసంగాత్ ఉత్తమః పురుషోభవత్ || (3-394)

అనునదియే ఆ శ్లోకము. శ్రీవేదనిధులు వ్యాకరణ గ్రంథమైన న్యాసమునకు వృత్తిని రచించినను అపూర్వ ఇతిహాసక విషయమును బాలసూరి సరస్వతుల ద్వారానే పలికించిరి. ఇది ఇతిహాస లేఖకులకు ఉండవలసిన ప్రజ్ఞ.

అనంతరము శ్రీ సత్యవ్రత తీర్థుల చరితను తెలిపి ఈ సర్గను ముగించిరి.

నాలుగవ సర్గయందు -

శ్రీ సత్యనిధి తీర్థుల పూర్వాశ్రమపు వివరములను విస్తారముగ తెలియబరచిరి. మహారాష్ట్రపు పుణ్యస్థంభ (పుణెతాంబ) గ్రామమునకు చెందిన మౌనభార్గవ గోత్రములైన కౌలిగి వంశమునకు చెందిన శుద్ధ పరంపరకు చేరిన వారు వీరు. ఉద్దండ పండితులైన పురుషోత్తమాచార్యులనెడి బ్రాహ్మణోత్తముల పుత్రులు వీరు. పురుషోత్తమాచార్యుల గురించి వ్రాయవలెననిన కవులకు అమితోత్సాహము. కాని కావ్యపు, ఇతిహాసపు బిగువు ఎచ్చటను సడలదు. వారి పాండిత్యమును గురించిన ఒక పద్యమును గమనింపుము.

అంగాని వేదాంశ సధర్మశాస్త్రం మీమాంసయా న్యాయయుతం పురాణం !

అధీత్య విద్యావశమానినాయచతుర్థశేవాంబుజభూర్జగంతి ||

శిక్షాది షడంగములు, నాలుగు వేదములు, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రపు సమస్త న్యాయములు - వీరి బుద్ధిగనియందు నిండియుండినవి. అంతేగాక అద్వితీయమైన విష్ణుభక్తి వీరిది. గొప్ప కర్మాచరణ పరాయణులు గూడ.

తస్యైగ్నిహోత్రస్మి పశు ప్రధానైః పూర్వోత్తరాఖ్యైః ప్రసితస్యయాగైః !

త్రేత సదేష్టా చరణేనకుష్టా రదావభిష్టాని ముహూఃప్రియేవ ||

ఇది కవులు వీరి గురించి అడిగినమాట. వీరి భార్య సత్యాదేవి. యజ్ఞమునందు ఎంతటి దీక్షగలవారో పాతప్రవచనమునందును దీక్షాబద్ధులు వీరు. దానమునందు కూడ ఒక్కడుగు ముందు వేసినవారు. తపోధనానాం తపసామహత్యం అధశ్చకారాత్స గుణైరుదారైః తపోధనులు తమ తపస్సుచే సాధింపలేని మహత్తును తమ స్వభావ గుణములచే పొందిన మహత్తులు వీరని కవులు ముక్త కంఠముతో పాగిడిరి. ఇటువంటి మహత్తులకు కూడ సంతానరాహిత్యము ఒక అంతులేని చింత అయినది. శ్రీ విద్యాధీశులు స్వప్నమునందు అనుగ్రహించిన కారణమున సత్యాదేవి గర్భమును ధరించినది. జనించిన కుమారునికి రఘునాథయని నామకరణము చేసిరి. వీరి బాల్యలీలలు ఈ సర్గమునందు సుందరముగ వర్ణింపబడినవి. కవులకు విరోధాభాసాలంకారమనిన పరమ ప్రీతికాబోలు! దీనికి ఒక దృష్టాంతమును చూచెదము గాక.

**హరాభిరామోపి స బాలకో విహరాభిరామో నితరాంబభూవ
చిత్రీడ లోకే ప్రతిమోపి బాలైః విచిత్రరూపాం ప్రతిమాం నిధాయ**

రఘునాథుడు హారముచే అభిరాముడైనను విహారములచే గూడ అభిరాముడు. లోకమునందు అప్రతిముడైనను ప్రతిమలచే ఆడుకొనువాడయ్యెను.

ఇటువంటి అలంకారములను కోకొల్లలుగ ఇందుమనము గాంచవచ్చు. రఘునాథుని ఉపనయనమును చేసి ఈ సర్గమును ముగించెదరు.

ఇక ఐదవ సర్గమునందు -

ప్రాథమిక విద్యను ముగించిన రఘునాథాచార్యులను ఉన్నత విద్యాభ్యాసమునకై కుంభారి వాసుదేవాచార్యుల వద్దకు పంపించిరి. అచ్చట వారు సంపూర్ణ పాతంజల భాష్యమును, మీ మాంసా శాస్త్రమును, ప్రాచీన మరియు నవీన న్యాయశాస్త్రమును అధ్యయనము చేసిరి. మధ్యశాస్త్ర సాగరమును తమ బుద్ధినావచే దాటినవారైరి. సాంఖ్య, పాశుపత, శాక్త, మిథ్యావాద మొదలగు దుర్మతములను - వాటిని ఖండించుటకై - అధ్యయనము చేసిరి. సరస్వతీ హస్తములు పలికించు వీణ యొక్క మాధుర్యము వలె, సాహితీరంగమునందు కూడ నిష్ణాతులైరి. ఇట్లు సమస్త విద్యా పారంగతులైన రఘునాథాచార్యులను వివాహమునకై ఒప్పించుటకు వారి తండ్రి కష్టపడవలసి వచ్చినది. కడకు, ఔర్వ గోత్రమునకు చెందిన తమ బంధువులైన రఘువర్యాచార్యుల కుమార్తెతో వివాహము జరిగినది. వీరి గృహస్థజీవనము విచిత్రమనిపించును. వీరికి ఇద్దరు భార్యలట. మొదటి

భార్య మరెవరో గాదు. విరక్తి కన్యయే ఆ భార్య. (తమ జీవనమున ఇంతటి విరక్తి భాగ్యమును పొందిన మహనీయులు వీరని తాత్పర్యము.) గృహస్థ ధర్మమును విధుర్వక్తముగ పాలించు ఆచార్యులు నిత్యాగ్నిహోత్రులై, దర్శపూర్ణమాసములందు యాగములను చేయుచు, బ్రాహ్మణులకు యథేష్ఠముగ దానములనిచ్చుచుండిరి. వసంతఋతువునందు అగ్ని హోత్రమును గ్రహించి గ్రీష్మ ఋతువునందు పశుయాగములు చేయుచుండిరి. చాతుర్మాస్యమునందు వైశ్వదేవ, వరుణ ప్రఘాస, సాకమేధ, సునాసీరీయ అనే డి నాలుగు యాగములను చేయుచుండిరి. వసంతకాలమునందు జ్యోతిష్కామమును, సంవత్సరమునకొకమారు ద్వాదశాహమును - ఇట్లు సమస్త యాగములను భగవంతుని ప్రీతికై చేయుచుండిరి. ప్రతినీత్యము మధ్యశాస్త్ర పాఠమును వదిలెడివారు కాదు. ఈ వచనామృతమును జిజ్ఞాసువులు తమ హృదయమనెడి ముత్యపుచిప్పయందు గ్రహించిరి. అచ్చట అది మౌక్తికభావమును పొందినది. (ముత్యమై ప్రకాశించినవి. ముక్తికి కారణమైన శాస్త్రజ్ఞానము కలిగించినది.) ఈ ముత్యములను కవి పండితులు తమ కంఠహారమున ధరించిరి.

ఇది విద్యాదానమైనచో, అన్నదానమును గురించి కవుల వివరణ ఇట్లున్నది. అందరికీ ఇష్టమైన, రసముచే పుష్టమైన, దధిఘృతములచే సంపుష్టమైన దానమును యథేష్ఠముగ ఆచరించిరి. ఇటువంటి అన్నదానమును అప్పటి నుండి ఇప్పటి వరకు ఈ పరంపర యందు మనము గాంచవచ్చు.

ఇట్లు గృహస్థ ధర్మమును పాలించిన ఆచార్యులు ఉత్తరదేశపు దిగ్విజయమునకు వెడలవలె నన్నప్పుడు, తల్లిదండ్రులకు మరల చింత ప్రారంభమాయెను. వీరి అవతార పూర్వమునందే వీరు వీలాధిపతులగుదురని విద్యాధీశులు చెప్పియుండిరి. కావున వారిని నిర్బంధించుటకు వీలు లేకున్నన, తాము అనాథులగుదుమని విన్నవించుకొనగ, రఘునాథాచార్యులు వారికి ఇద్దరు పుత్రులు కలుగుదురని చెప్పి యాత్రకువెడలిరి. వారి వచనానుసారము అనంతరము నరసింహాచార్యులు, వ్యాసాచార్యులు అను ఇద్దరు పుత్రులను వీరు పొందిరి.

అనేకులైన శిష్యోత్తములతో కూడి యాత్రను ప్రారంభించిన రఘునాథాచార్యులు నర్మదానది నుండి ప్రారంభించి అన్ని క్షేత్రములకు పయనించి, అచ్చటి పరవాదులను జయించి వారిని వైష్ణవులుగ చేసిరి. కాశీముక్తిమంఠపమునందు పలు దినముల వరకు వాక్యార్థము చేసి పండిత దిగ్విజయములను అచ్చెరువు గొలుపుచు వారిని వైష్ణవులనుగ పరివర్తించిరి.

ఇట్లు సంచార శ్రమమున పురుషోత్తమ క్షేత్రమునకు వచ్చి, అచ్చటినుండి భాగానగరమునకు వచ్చిరి. అచ్చట శ్రీ సత్యవ్రత తీర్థలకు సకల జయ పత్రములను, యాత్రా ఫలమును సమర్పించిరి. ఈ వివరములనన్నింటిని, అచ్యుతాచార్య - సత్యవ్రతుల సంవాదమునందు కవులు మనకు తెలిపెదరు. ఈ భాగానగరమునందే వీరికి ఆశ్రమము నిచ్చి సత్యనిధి తీర్థలని నామము నొసగిరి. సత్యనిధి తీర్థల ఆశ్రమ స్వీకారముతో ఈ సర్గము సమాప్తమగును.

అరవ సర్గము నందు -

వీరి చాతుర్మాస్యము, రాఘవ పండితుని సత్కారము, తరువాత అనంత భూపాలుని సత్కారము మొదలగువానిని విస్తారముగ వర్ణించిరి. కవివర్యులెచ్చట సత్యనిధి తీర్థల వైరాగ్యమును వర్ణించిరి.

ఏడవ సర్గము నందు -

చంజీ నగరపు వర్జన, అనంత భూపాలుని వినయము, సత్యనిధి తీర్థల వైరాగ్యము, సత్యనిధి తీర్థలు భూపాలునికి చేసిన అనుగ్రహము వర్ణింపబడినది. అనుగ్రహ శ్లోకమునొక దానిని ఇచ్చట గానవచ్చును. దానిపై జరిగిన వాక్యార్థమును ఇచ్చట సుందరముగ చిత్రించిరి. శ్రీ సత్యనిధి తీర్థలు అచ్చట చేరిన పండితులందరిని జయించి మధ్యశాస్త్రపు విజయపతాకను ఎగురవేసిరి. ఇట్లు ఏడవ సర్గ ముగియును.

ఎనిమిదవ సర్గ యందు -

పాదయాత్రను చేపట్టిన సత్యనిధి తీర్థలు శ్రీముష్ణ క్షేత్రమునకు వచ్చి అచ్చటి పండితులకు వైరాగ్యోపదేశమును చేసిరి. కవివర్యులు ఆ శ్లోకములను ఇచ్చట మనకందించిరి. కాలగతిలో కరగి పోకుండగ, ఈ అపూర్వ శ్లోకములను మనకందించిన కవులకు మనము ఎంతగనో ఋణపడి యున్నాము.

సత్యనిధి తీర్థల ఆ ఉపదేశ రత్నములలో ఒక రెండింటిని వినెదము గాక !

నిర్గురమపి నిజగర్భం నియతం రక్షేత్ ప్రసూర్యధి ప్రేక్షా !

కుక్షిస్థం జగదేతత్ రక్షేన్నిత్యం జగన్నాథిః సత్యం !!

జనని తన గర్భమందున్న శిశువును దుస్సాధ్యమైనప్పటికి రక్షించునదైనచో, ఈ జగత్తునే తన యుదరమునందుంచుకొనిన భగవంతుడు మనలను రక్షింపకుండునా ?

విచిమ విరతాసు పునర్యారినిధౌ స్నాతు మీహమాన ఇవ !

కృష్ణం సేవితుమిచ్చతిమర్త్యః తృప్తాసుభోగశమి తాసు !!

సముద్రతీరమున కూర్చుని, అలలు రావటం ముగిసిన తరువాత స్నానము చేయుదునని అనుకొనుట ఎంతటి హాస్యాస్పదమో, ఎంతటి అసాధ్యకార్యమో, అట్లే - ఈ సంసారమున కోరికలన్నిటిని తీర్చుకొనిన తరువాత భగవంతుని భజించెదననుట అంతటి హాస్యాస్పదమే. ఈ కోరికలకు అంతము గలదా ? కావున అలస్యము చేయక భగవంతుని భజింపవలెనని హెచ్చరించు చున్నారు.

ఈ విధముగ 39 శ్లోకములందు వైరాగ్యసాగరమును అగస్త్యులవలె తమ ఈ చిన్ని కృతి యందు సత్యనిధి తీర్థాలు సంగ్రహింపగ శ్రీ శ్రీనివాస కవులు దానిని తమ కావ్యపేటికయందుంచి మనకు అందించిరి.

శ్రీ సత్యనిధి తీర్థాలు అనంతరము శ్రీరంగక్షేత్రమునకు వెళ్ళి అచ్చట వచన ప్రసూనమాలా అను పేరుతో శ్రీరంగదండకమును రచించిరి. కాని మన దౌర్భాగ్యము ! ప్రస్తుతము మనకు ఈ గ్రంథపు ఉపలబ్ధి లేదు. అనంతరము శ్రీ సత్యనిధి తీర్థాలు సమగ్ర దక్షిణ పశ్చిమ దేశములను సంచరించి, ఉడుపియందు అష్ట మరపు యతులచే సన్మానింపబడి, తమ సకల కార్యములను కృష్ణార్చితము జేసి కృష్ణానదివైపు యాత్రను కొనసాగించిరి. ఇచ్చటికి కావ్యమును ముగించెదరు. శ్రీ సత్యనిధి తీర్థుల గురించి వినవచ్చు కథలన్నింటిని కవులు సంగ్రహింపలేదు. దీనికి కారణమును గూడ తెలుపరు. కాని, ఇటువంటి కావ్యములు చాల అపురూపములు. రసికులకిది రసాయనము, ఇతిహాస సంశ్లేషకులకు దారి దీపము, భావుకులకు భక్తిరసధార, సాధకులకు సాధన దర్శణము, అంతేగాదు - కవులకు ఇదియొక సవాలుగ నిలిచిన కావ్యము. ఈ రమణీయ కావ్యమునకు సర్వతో విలాసము అను వ్యాఖ్యానము గలదు. శ్రీసత్యనాథ తీర్థుల శిష్యులైన శ్రీ లక్ష్మీశ్వర నరసింహాచార్యులు ఈ వ్యాఖ్యానపు రచయితలు. ఈ విషయము ఈ వ్యాఖ్యానపు చివరన వీరి ద్వారానే మనకు తెలియును.

ఇతి శ్రీ సత్యనాథ శ్రీచరణ చరణారాధక లక్ష్మీశ్వర నరసింహ కృతాయాం సత్యనిధి విలాస టీకాయాం సర్వతోవిలాసాఖ్యాయాం... అని. దీని ద్వారా వీరు కవుల సమకాలీనులని తెలియును. వీరి వ్యాఖ్యానము అత్యంత సరళమై, అంతే మహత్వము గలదియై యున్నది. 4 మరియు 5 సర్గములను చూచిన ఈ విషయము స్పష్టమగును. ఉదాహరణకు - మూలమునందు సత్యనిధుల గురువులు వాసుదేవాచార్యులని తెలిపిన, వ్యాఖ్యానకారులు వారు కుంభారీ వంశము వారని తెలిపెదరు. ఇటువంటి ఎన్నో మహత్వపు విషయములను లోగొన్న వ్యాఖ్యానమిది. ఈ కవులకు, వ్యాఖ్యానకారులకు మనమెట్లు కృతజ్ఞతలను తెలుపుకొనగలము ?

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ

1. ಅನುಗ್ರಹವಚನ	i
2. ಆಶೀರ್ವಚನ	ii
3. ಮುಖಪುಟಲೇಖನ	iii
4. ನಿಮ್ಮ ನೆನಪಿಗೆ	iv
5. ನಮೋವಾಕಂ ಪ್ರಶಾಸ್ತುಹೇ	vi
6. ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು	viii
7. ಕೃತಿಪರಿಚಯ	ix
8. Introduction	xix
9. ಉಪೋದ್ಘಾತ	xxxii
10. ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ	xLi
11. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ - ಮೊದಲನೆಯ ಸರ್ಗ	1
12. ಎರಡನೆಯ ಸರ್ಗ	27
13. ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ	51
14. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ	72
15. ಐದನೆಯ ಸರ್ಗ	100
16. ಆರನೆಯ ಸರ್ಗ	126
17. ಒಳನೆಯ ಸರ್ಗ	152
18. ಎಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ	180
19. ಪರಿಶಿಷ್ಟ -	
i. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು	i
ii. ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು	xii
iii. ಗುರುವಂಶಕಥಾಕಲ್ಪತರು	xxviii
iv. ಸ್ತೋತ್ರ ನಿಧಿ	xxxii
v. ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚತಿಸುಧಾ	xxxv
vi. ವಾಯುಭಾರತೀಸ್ತೋತ್ರ	xxxiii
vii. Extract from "The Hindu"	xL
viii. ಸೂಕ್ತಯಃ	xLiv
ix. ಶ್ರುತಿಸಂಗ್ರಹಃ	xLv

॥ श्रीदिग्विजयरामो विजयते ॥

श्रीसत्यनिधिविलासः

-: प्रथमः सर्गः :-

लक्ष्मीसहायश्चतुराननादिसौवर्गवर्गः जगतां शिवाय ।

सम्प्रार्थ्यमानो रघुवंशरत्नं लोकाभिरामं वपुराददे यः ॥१॥

अथ लक्ष्मीश्वरनरसिंहकृतसर्वतो विलासः ।

श्रीवेदव्यासाय नमः । सत्यनिधिविलासाख्यं काव्यं चिकीर्षुः
पण्डितराजो नाम कश्चित् श्रीनिवासविपश्चित् निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थं
ग्रन्थादौ वस्तुनिर्देशात्मकं मङ्गलं कुर्वन् तदुपोद्धातत्वेन श्रीरामचरितं
वर्णयति । लक्ष्मीसहाय इति । यः लक्ष्मीसहायः । चतुराननो ब्रह्मा स
एव आदिर्येषां ते । स्वर्गे भवाः सौवर्गाः देवाः । "तत्र भव इत्यण्"
(४.३.२३) नय्याभ्यां (७.३.३) इत्यैजागमः । ते च ते सौवर्गाश्च ।
तेषां वर्गैः समूहैः । जगतां शिवाय संप्रार्थ्यमानः सन् । रघुवंश एव वंशः
तस्य रत्नमिव रत्नं श्रेष्ठमित्यर्थः । लोकाभिरामं वपुराददे इति सम्बन्धः ।

ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿ-
ಸಿದರು. ಭಗವಂತನು ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದನು. ಆತ ರಘುವಂಶಕ್ಕೆ
ರತ್ನ. ಲೋಕಾಭಿರಾಮ.

इक्ष्वाकुलब्धं तपसा विधातुरर्चाधनं रामपदाङ्कितं यत् ।

कुलागतस्यास्य चकार नाम्ना रामं पिता पङ्क्तिरथः सुतं तम् ॥२॥

इक्ष्वाकुलब्धमिति । तपसा विधातुः सकाशात् इक्ष्वाकुणा लब्धं ।
रामपदाङ्कितं रामनाम्ना अङ्कितं यत् अर्चाधनं प्रतिमा रूपं धनं अभूत् इति
सम्बन्धः । कुलापरम्परागतस्यास्य अर्चाधनस्य नाम्ना पिता पङ्क्तिरथः
दशरथः सुतं रामनामकं चकारेत्यर्थः ।

ಹಿಂದೂಮೈ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಮಹಾರಾಜನು ತನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ಚತು-
ರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ (ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆದನು.
ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯು ರಘುವಂಶಕ್ಕೆ ಕುಲದೇವತೆಯಾಯಿತು. ದಶರಥನು ಆ
ಕುಲದೇವರ ಹೆಸರನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ನಾಮಕರಣಮಾಡಿದನು.

रूपं जगन्मङ्गलमादधानः पित्रोः पुरा दर्शितबाललीलः ।

बभूव बालेन्दुरिव प्रजानां दृश्योऽभिवन्द्यश्च स रामचन्द्रः ॥३॥

रूपमिति । स रामचन्द्रः बालेन्दुरिव प्रजानां दृश्योऽभिवन्द्यश्च बभूवेत्यन्वयः । लोके बालेन्दुर्दृश्योऽभिवन्द्यश्च भवति तद्वदिति भावः ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಜಗನ್ಮಂಗಳರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತಾ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಜನತೆಗೆ ಬಾಲ-
ಚಂದ್ರನಂತೆ ಸುಂದರನೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದನು.

स कौशिकेनाध्वररक्षणाय नीतो महास्त्रार्पणलब्धमानः ।

पिशाचरीति निजघान बाणैर्निशाचरीमध्वनि ताटकाख्याम् ॥४॥

स कौशिकेनेति । अध्वररक्षणाय कौशिकेन विश्वामित्रेण नीतः स रामः महास्त्राणां अर्पणेन समर्पणेन लब्धो मानो बहुमानः सन् । पिशाच-
वत् रीतिरिव रीतिर्यस्याः सा ताम् । ताटकाख्यां निशाचरीं अध्वनि
मार्गे बाणैर्निजघान इत्यन्वयः ।

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಯಜ್ಞರಕ್ಷಣಿಗಾಗಿ ರಾಮನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅವರು
ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಮಹಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು.
ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚಬೇಷೆ
ಮಾಡುವ ತಾಟಕಿಯನ್ನು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿದ.

सुबाहुमारीचमुखाननेकान् रात्रिञ्चरेन्द्रान् स निहत्य संख्ये ।

निवर्तयामास मखं महर्षेमनोरथं चाप्रतिघातमस्य ॥५॥

सुबाद्धिति । स रामः सुबाहुमारीचमुखान् अनेकान् रात्रौ चरन्तीति
रात्रिचराः तेषां इन्द्राः । "चरेष्टः" (३.२.१६) इति ट प्रत्ययः । "रात्रेः
कृतिविभाषेति" (६.३.१२) मुमागमः । तान् राक्षसान् । सङ्ख्ये युद्धे
निहत्य, अस्य महर्षेर्विश्वामित्रस्य मखं यज्ञं मनोरथं च अप्रतिघातं यथा
भवति तथा निवर्तयामास साधयामासेत्यर्थः ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಸುಬಾಹುಮಾರೀಚರೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮತ್ತು ಮನೋರಥವನ್ನು
ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದನು.

स गौतमस्याश्रमसन्निविष्टां स्पृष्ट्वा पदा प्रस्तरभावदुष्टाम् ।

विशापशल्यां दयितोपलाल्यां कान्तामतुल्यामकरोदहल्याम् ॥६॥

स गौतमस्येति । स रामः गौतमस्य आश्रमे सन्निविष्टां, प्रस्तरभावदुष्टां, प्रस्तरभावेन पाषाणत्वेन "पाषाणप्रस्तरो भावोपलाशमानः शिला दृषत्" इत्यमरः, दुष्टां अहल्यां पदा स्पृष्ट्वा । विशापशल्यां विगतं शाप एव शल्यं यस्याः सा ताम् । दयितोपलाल्यां दयितेन गौतमेनोपलाल्यां संभावनीयां अतुलां असदृशीं कान्तामकरोदित्यन्वयः ।

अ रामचन्द्रनु गौतमर अश्रमदली कल्लागिद्ध अहल्यैयन्नु तन्नु पादस्पृष्टदिन्द शपविमुक्कुल्लान्नागि गौतमरु स्त्रिकरिसुवन्तं कागु अस्सदृश सतियन्नागियु माळिदनु.

स्वयंवरा लोकनकौतुकेन साकेतनेता मिथिलामियाय ।

सीतामनश्चाभिजगाम राममनन्यकान्तप्रवणं पुरस्तात् ॥७॥

स्वयंवरेति । साकेतस्य अयोध्यायाः नेता नायको रामः स्वयंवरा-लोकनकौतुकेन मिथिलां मिथिलाख्यां पुरीं इयाय । इण् गतौ इति धातोः लिट् । अनन्यकान्तप्रवणं अन्यकान्तप्रवणं न भवतीति अनन्यकान्तप्रव-णम् । सीतामनश्च सीतामन एव पुरस्तात् रामं अभिजगाम ।

अय्योर्धैय्य ँदय्य त्रैरामचन्द्रनु सैतास्सय्यंववन्नु न्नेदुव लुत्ताहदिन्द मिथिलैयन्नु सैरिदनु. अ म्मेदलै रामनन्नु बिळ्ळु मत्तारन्नु बयस्सद सैतैय्य मन्सल्लै रामनन्नु सैरित्तु.

विदेहभूपालपुरस्कृतेन तेन द्वयं भग्नमभूत्तदानीम् ।

शीतांशुचूडालशरासनञ्च सीताभिलाषं च मनो नृपाणाम् ॥८॥

विदेहेति । विदेहभूपालेन जनकेन पुरस्कृतेन पूजितेन । "पुरस्कृतः पूजितेऽरात्यभियुक्तेग्रतः कृते" इत्यमरः । तेन रामेण तदानीं द्वयं भग्नम-भूत् । किं तद्वयमित्यापेक्षायां आह । शीतांशुचूडालशरासनम् । शितांशुना चन्द्रेण चूडालः चूडावान् । प्राणिस्थादातोलजन्यतरस्यां इति लच् (५.२.२९) । चन्द्रचूडवान् इति भावः । तस्य शरासनं च सीता-भिलाषं नृपाणां मनश्चेति एवं रूपं द्वयमिति भावः ।

ವಿದೇಹರಾಜನಾದ ಜನಕಮಹಾರಾಜನಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನು ಭಂಗಗೊಳಿಸಿದ. ಒಂದು ಚಂದ್ರಚೂಡನ ಧನಸ್ಸು, ಸೀತೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಪರಕೀಯ ರಾಜರ ಮನಸ್ಸು.

ದೈತೇಯವಾಮ್ ದಿವಿಷಲ್ಲಲಾಮ್ ಸಙ್-ಗ್ರಾಮಭೀಮ್ ಸಮವಾಸಕಾಮಮ್ ।

ಮನೋಭಿರಾಮ್ ರಘುಸಾರ್ವಭೌಮ್ ಸೀತಾ ನಿಕಾಮ್ ವೃಣುತೇ ಸ್ಮ ರಾಮಮ್ ॥೧೧॥

ದೈತೇಯೇತಿ । ಸೀತಾ ದೈತೇಯವಾಮ್ ದೈತ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರತೀಪಂ । "ವಾಮೌ ವಲ್ಗುಪ್ರತೀಪೌ ದ್ವಾವಿ"ತ್ಯಮರಃ । ದಿವಿಷತಾಂ ದೈವಾನಾಂ ಲಲಾಮ್ ಪ್ರಧಾನಂ ರಾಮಂ ನಿಕಾಮ್ ವೃಣುತೇ ಸ್ಮ । ವೃಜ್ (ವರಣ) ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪಾತೌ: "ಲಟ್ ಸ್ಮೆ"(೩.೨.೧೧೮) ಇತಿ ಭೂತಾರ್ಥ ಲಟ್ ।

ದೈತ್ಯರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡೆದ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾದ, ರಣಭಯಂಕರನಾದ, ಅಪ್ಪಕಾಮನಾದ, ಮನೋಭಿರಾಮನಾದ ರಘುಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ, ರಾಮನನ್ನು ಸೀತೆಯು ವರಿಸಿದಳು.

ಸೀತಾಸಖಸ್ಯಾಸ್ಯ ರುರೋಘ ಮಾರ್ಗ ಪತಿಭೃಗುಣಾಂ ಪ್ರಗೃಹೀತಚಾಪಃ ।

ತಡಿಧ್ವಿಭಿತ್ರಸ್ಯ ಬಲಾಹಕಸ್ಯ ಧೃತೈಕಶ್ರುಙ್ಗಃ ಶಿಖರೀವ ತುಙ್ಗಃ ॥೧೨॥

ಸೀತಾಸಖಸ್ಯೇತಿ । ಭೃಗುಣಾಂ ಪತಿಃ ಪರಶುರಾಮಃ ಪ್ರಗೃಹೀತಚಾಪಃ ಸನ್, ಸೀತಾಸಖಸ್ಯ ಸೀತಾಃ ಸಖಾ ಸೀತಾಸಖಃ । "ರಾಜಾಹಃಸಖಿಭ್ಯಶ್ಚ"(೪.೪.೧೯) । ಅಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ತಡಿಧ್ವಿಭಿತ್ರಸ್ಯ ತಡಿತಿ ಸಮೇತಸ್ಯ ಬಲಾಹಕಸ್ಯ ಮೇಘಸ್ಯ "ಅಭ್ರಂ ಮೇಘೋ ವಾರಿವಾಹಃ ಸ್ತನಯಿತುರ್ಬಲಾಹಕಃ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಧೃತೈಕಶ್ರುಙ್ಗಃ ಧೃತಂ ಏಕಂ ಶ್ರುಙ್ಗಂ ಯೇನ ಸಃ ತಥೋಕ್ತಃ । ತುಙ್ಗಃ ಶಿಖರೀವ ಪರ್ವತ ಇವ ಮಾರ್ಗ । ರುರೋಘೇತ್ಯನ್ವಯಃ ।

ಸೀತಾಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲು ಧರಿಸಿದ ಪರಶುರಾಮನೆದುರಾದ. ಈ ದೃಶ್ಯ ಮಿಂಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೇಘಕ್ಕೆ ಉತ್ತುಂಗಶೃಂಗವುಳ್ಳ ಪರ್ವತವು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡನಿಂತಂತೆ ಇತ್ತು. ಸೀತೆಯು ಮಿಂಚಿನಂಥ ವರ್ಣದವಳು. ರಾಮನು ಕಾರ್ಮೋಡದಂತೆ ಶ್ಯಾಮವರ್ಣದವನು. ಪರಶುರಾಮನು ಪರ್ವತದಂಥ ದಿಟ್ಟಪುರುಷ. ಮಿಂಚು ಮೋಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದೂ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸೀತೆಗೆ ಎಂದೂ ರಾಮನ ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಮೋಡಕ್ಕೆ ಪರ್ವತ ಎದುರಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣ ಆಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದಶರಥ ಮುಂತಾದವರು ರಾಮ ಹಾಗೂ ಪರಶುರಾಮರ ಕದನವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸ ಭಾಗ್ವಂ ಮಾರ್ಗರುಧಂ ವಿಜಿತ್ಯ ಪುರಿಮುದಾರ: ಸಮಗಾತ್ ಸದಾರ: ।
ಮೇನೆ ಜನ: ಕಲ್ಪಲತೊಪಗುಡಂ ತಂ ಪಾರಿಜಾತಂ ಭುವಿ ಸಞ್ಚರಂತಮ್ ॥೧೧॥

ಸ ಭಾಗ್ವಮಿತಿ । ಉದಾರ: ಸ: ರಾಮ: । ಮಾರ್ಗರುಧಂ ಮಾರ್ಗಂ ರುಣದ್ವೀತಿ ಮಾರ್ಗರುತ್
ತಮ್ । ಭಾಗ್ವಂ ಪರಶುರಾಮಂ ವಿಜಿತ್ಯ ಸದಾರ: ಸನ್ ಪುರೀ ಸಮಗಾತ್ । ಜನ: ತಂ
ಪುರೀ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ರಾಮಂ ಕಲ್ಪಲತೊಪಗುಡಂ ಕಲ್ಪಲತಯಾ ಉಪಗುಡಂ ಆಲಿಂಗಿತಮ್ । ಭುವಿ
ಸಞ್ಚರಂತಂ ಪಾರಿಜಾತಂ ಇತಿ ಮೇನೆ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ಉದಾರನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಭಾರ್ಗವನನ್ನು ಗೆದ್ದು ಸೀತೆಯೊಡನೆ
ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದ. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪಲತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಪಾರಿಜಾತವೃಕ್ಷವೇ ಭುವಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಸೀತಾ ಹಾಗೂ
ರಾಮಚಂದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಜನರ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಸದಾ ಪೂರ್ಣ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಭಾವ.

ದುರೋಹ ಮಾತ್ರೇ ಕಿಲ ರಾಮನಾಮೇತ್ಯಖ್ಯಾತಿಮೇತಾಮಿವ ಮಾರ್ತುಕಾಮ: ।
ಪಿತ್ರಾ ವಿತ್ತಿಣಾ ಸ ವಿಹಾಯ ಗೌತ್ರಾ ಮಾತು: ಪ್ರಿಯಾರ್ಥ ವಿಪಿನಂ ಜಗಾಮ ॥

ದುರೋಹೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ರಾಮೇತಿ ನಾಮ ಯಸ್ಯ ರಾಮನಾಮಾ ಮಾತ್ರೇ ದುರೋಹ ಕಿಲ ।
ಕಿಲೇತಿ ವಾರ್ತಾಯಾಂ । "ವಾರ್ತಾಸಂಭಾವಯೋ: ಕಿಲೇ"ತ್ಯಮರ: । ಮಾತ್ರೇ ಇತ್ಯತ್ರ ಕೃತ್ಯ-
ಹೇರ್ಷಾಸೂಯಾರ್ಥಾನಾಂ ಯಂ ಪ್ರತಿ ಕೋಪ: (೧.೪.೩೭) ಇತಿ ಚತುರ್ಥಿ । ಇತ್ಯೇತಾಂ
ಅಖ್ಯಾತಿಂ ಮಾರ್ತುಕಾಮ ಇವ ಪಿತ್ರಾ ವಿತ್ತಿಣಾ ದತ್ತಾಂ ಗೌತ್ರಾ ಭೂಮಿ । "ಗೌತ್ರಾ ಕು:
ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥ್ವಿ"ತ್ಯಮರ: । ವಿಹಾಯ ಮಾತು: ಪ್ರಿಯಾರ್ಥಂ ವಿಪಿನಂ ಜಗಾಮ ॥೧೨॥

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಪರಶುರಾಮನಾದಾಗ ತಂದೆಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ತಾಯಿಗೆ
ದ್ರೋಹ ಬಗೆದ. ಅದೇ ಪರಶುರಾಮನು ರಾಮನಾದಾಗ ತಾಯಿಗೆ
ದ್ರೋಹಮಾಡಿದನೆಂಬ ಅಪವಾದವನ್ನು ಅಳಿಸಲೆಂಬಂತೆ ತಂದೆಯಿಂದ
ಬಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾಯಿಯಾದ ಕೈಕೇಯಿಯ ಸಂತೋಷ-
ಕ್ಕಾಗಿ ಕಾನನಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು.

ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನೇವ ಚಂದ್ರಂ ಚಪಲೇವ ಮೇಘಂ ಪ್ರಭೇವ ಭಾನುಂ ಜ್ವಲನಂ ಶಿಖೇವ ।
ಅರಾಜ್ಯಕಾಮಂ ಪತಿಮಸ್ತಹೈಮಂ ಸೀತಾಽನುನೀತಾಽಪಿ ತಮನ್ವಗಚ್ಛತ್ ॥೧೩॥

ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನೇತಿ । ಸೀತಾಽನುನೀತಾಪಿ ಅರಾಜ್ಯಕಾಮಂ ಅಸ್ತಹೈಮಂ ತಂ ಪತಿಂ, ಚಂದ್ರಂ
ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನೇವ ಚಂದ್ರಿಕೇವ, ಮೇಘಂ ಚಪಲೇವ ವಿಧೃದಿವ, "ತಟಿಸೌದಾಮಿನಿ ವಿಧೃಞ್ಚಲಾ
ಚಪಲಾ ಅಪಿ"ಇತ್ಯಮರ: ಭಾನುಂ ಪ್ರಭೇವ, ಜ್ವಲನಂ ಶಿಖೇವ ಅನ್ವಗಚ್ಛತ್ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ಚಂದ್ರನನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯು, ಮೇಘವನ್ನು ಮಿಂಚು, ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಬೆಳಕು, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಜ್ವಾಲೆಯು, ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು, ಧನಕನಕಗಳನ್ನು, ತೊರೆದ ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೀತೆಯು ಎಲ್ಲರೂ ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅನುಸರಿಸಿದಳು.

**ಕೃತ್ವಾ ಜಟಾವಲ್ಕಲಮೇವ ಭूषां धनुश्च सैन्यं दयितां श्रियं च ।
सौमित्रमेकं सखिबन्धुवर्गं प्रहर्षमाणः प्रययौ स पुर्याः ॥१४॥**

ಕೃತ್ವೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ಜಟಾವಲ್ಕಲಮೇವ ಭೂಷಾಂ ಆಭರಣಂ ಕೃತ್ವಾ, ಧನುರೇವ ಸೈನ್ಯಂ ದಯಿತಾಮೇವ ಶ್ರಿಯಂ ಏಕಂ ಸೌಮಿತ್ರಮೇವ ಸಖಿಬನ್ಧುವರ್ಗಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಹರ್ಷಮಾಣ: ಪುರ್ಯಾ: ಸಕಾಶಾತ್ ಪ್ರಯಯೌ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಆಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಜಟೆಯೇ ಆಭರಣ, ಧನುಸ್ಸೇ ಸೈನ್ಯ, ಪ್ರಿಯತಮೆಯೇ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನೇ ಗೆಳೆಯ ಹಾಗೂ ಬಂಧುವರ್ಗ. ಈ ರೀತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮುನ್ನಡೆದ.

**स्वपौरनेत्राम्बुविवर्धिताम्बुं गङ्गां समुत्तीर्य चलत्तरङ्गाम् ।
गुहाय मैत्रीमयमातरं च प्रादात्प्रतस्थे स च चित्रकूटम् ॥१५॥**

ಸ್ವಪೌರೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ಸ್ವಪೌರನೆತ್ರಾಮ್ಬುವಿವರ್ಧಿತಾಮ್ಬುಂ ಪುರೇ ಭವಾ:¹ । ಸ್ವಸ್ಯ ಪೌರಾಣಾಂ ನೇತ್ರಾಣಾಂ ಅಂಬುನಾ ವಿವರ್ಧಿತಾನಿ ಅಂಬುನಿ ಯಸ್ಯಾ: ಸಾ ತಾಮ್ । ಚಲ-ತ್ತರಂಗಾಂ ಚಲಂತ: ತರಂಗಾ: ಯಸ್ಯಾ: ಸಾ, ತಾಮ್ । "ಭಙ್ಗಸ್ತರಙ್ಗ ಊರ್ವಿವೇ"ತ್ಯಮರ: । ಗಙ್ಗಾಂ ಸಮುತ್ತೀರ್ಯ, ಗುಹಾಯ ಮೈತ್ರೀಮಯಂ ಮೈತ್ರೀರೂಪಂ ಆತರಂ ವೇತನದ್ರವ್ಯಂ । "ಆತರಂ ತರಣ್ಯಂ ಸ್ಯಾದಿ"ತ್ಯಮರ: । ಪ್ರಾದಾತ್ಚ ಚಿತ್ರಕೂಟಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಸ್ಥೇ ಚೇತ್ಯನ್ವಯ: । ಪ್ರಪೂರ್ವಾಽಗತಿ ನಿವೃತ್ತೌ ಇತಿ ಧಾತೌ: "ಸಮವಪ್ರವಿಭ್ಯ: ಸ್ಥ: (೧.೩.೨೨) ಇತ್ಯಾತ್ಮನೇಪದಮ್ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಚಲಿಸುವ ತರಂಗಗಳ ಗಂಗೆಯು ಎದುರಾಯಿತು. ಅದು ತನ್ನ ಪುರವಾಸಿಗಳ ಕಂಬನಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದಂತಿದೆ. ಗುಹನು ಆ ಗಂಗೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ. ದಾಟಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಗೆಳೆತನದ ವೇತನ ಸಿಕ್ಕಿತು. ರಾಮನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೊರಟ.

**शश्वत् समाधिस्थितमौनिजालं सौमित्रिसंपादितपर्णशालम् ।
अवाप्य शैलं तपसोऽनुकूलं कालं स किञ्चिद्रमयांचकार ॥१६॥**

೧. ಅತ್ರ ಪೌರಾ: ಇತಿ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಶಶ್ವದಿತಿ । ಸ ರಾಮ: ಶಶ್ವತ್ ಸಮಾಧಿस्थಿತಂ ಮೌನಿನಾಂ ಜಾಲಂ ಯस्ಮಿನ್ ತತ್ । ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಮ್ಮಾದಿತಾ ಪರ್ಣಶಲಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ । ತಪಸ: ಅನುಕೂಲಂ ಶೈಲಂ ಸಮವಾಪ್ಯ ಕಿञ್ಚಿತ್ ಕಾಲಂ ಗಮಯಾञ್ಚಕಾರೇತ್ಯನ್ವಯ: ।

ಸದಾ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಚಿತ್ರಕೂಟಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಕೆಲಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದನು.

ತದಾ ಪಿತು: ಪುತ್ರವಿಯೋಗರೋಗವಿಧೂತದೇಹಸ್ಯ ವಿಧಾಯ ವೈಧಂ ।

ಪೌರೈರಪಾರೈರ್ಭರತ: ಪರಿತ: ತಂ ಚಿತ್ರಕೂಟಾಶ್ರಯಮಾಜಗಾಮ ॥೧೭॥

ತದೇತಿ । ತದಾ ಭರತ: ಪುತ್ರವಿಯೋಗರೋಗವಿಧೂತದೇಹಸ್ಯ ಪುತ್ರವಿಯೋಗಾಖ್ಯರೋಗೇನ ವಿಧೂತದೇಹಸ್ಯ ತ್ಯಕ್ತದೇಹಸ್ಯ ಪಿತು: ದಶರಥಸ್ಯ, ವೈಧಂ ವಿಧಿತ: ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತತ ಆಗತ (೪.೩.೭೪)ಇತ್ಯನ್ । ಔರ್ವ್ವದೇಹಿಕಂ ವಿಧಾಯ, ಅಪಾರೈ: ಪೌರೈ: ಪರಿತ: ಸನ್, ಚಿತ್ರಕೂಟಾಶ್ರಯಂ ಚಿತ್ರಕೂಟ ಏವ ಆಶ್ರಯೋ ಯಸ್ಯ ತಂ ರಾಮಂ ಪ್ರತಿ ಆಜಗಾಮ ।

ಆಗ ದಶರಥನು ಪುತ್ರವಿಯೋಗರೋಗದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದನು. ದಶರಥನ ಔರ್ವ್ವದೇಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ಭರತನು ಅಪಾರ ಪುರಜನರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದನು.

ಜಗತ್ಪಿತುರ್ನೈವ ಪಿತಾಸ್ತಿ ತಾವತ್ ಆನಂದಸಿಂಧೋ: ನ ಚ ಕೋಽಪಿ ಶೋಕ: ।

ತಥಾಪಿ ತಾತಸ್ಯ ಮೃತಿಂ ನಿಶಮ್ಯ ದುರಂತಶೋಕ: ಸ ಬಭೂವ ದೇವ: ॥೧೮॥

ಜಗತ್ಪಿತುರिति । ಜಗತ್ಪಿತು: ರಾಮಸ್ಯ ಪಿತಾ ತಾವತ್ ನಾಸ್ತಿ । ಆನಂದ-ಸಿಂಧೋ: ಕೋಽಪಿ ಶೋಕೋ ನ ಚಾಸ್ತಿ । ತಥಾಪಿ ಸ ದೇವ: ತಾತಸ್ಯ ಮೃತಿಂ ನಿಶಮ್ಯ ದುರಂತಶೋಕ: ಅಪಾರಶೋಕೋ ಬಭೂವ ।

ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಂದೆಯಾದ ರಾಮನಿಗೆ ತಂದೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆನಂದಸಿಂಧುವಾದ ರಾಮನಿಗೆ ಶೋಕವೆಲ್ಲಿ. ? ಹಾಗಿದ್ದರೂ ತಂದೆಯ ಮರಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಗವಂತ ದುರಂತ ಶೋಕದ ನಾಟಕ ಹೂಡಿದ.

ನ ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತೃಣಾ ಭರತೋಽಪಿ ರಾಜ್ಯಂ ರಾಮೋಽಪಿ ನೈಷ್ಠತ್ಪಿತೃವಾಕ್ಯಭಕ್ತೃಣಾ ।

ರಾಮಸ್ಯ ಪಾದಂ ಭರತಸ್ಯ ಶಿರೈಃ ಪಾದು:ಶ್ರಯಂತಿ ಬತ ರಾಜ್ಯಮಾಪ ॥೧೯॥

ನ ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತೃಣೇತಿ । ಭರತೋಽನಿ ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತೃಣಾ ರಾಜ್ಯಂ ನೈಷ್ಠತ್ । ರಾಮೋಽಪಿ ಪಿತೃವಾಕ್ಯಭಕ್ತೃಣಾ ರಾಜ್ಯಂ ನೈಷ್ಠತ್ । ತದಾನಿ ಅರಾಜಕತ್ವಂ ದೇಶಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ ಕಿಂ? ನೇತ್ಯಾಹ । ರಾಮಸ್ಯೇತಿ । ರಾಮಸ್ಯ ಪಾದಂ ಭರತಸ್ಯ ಶಿರೈಃ ಶಿರ: ।

ಚಂದ್ರನನ್ನು ಚಂದ್ರಿಕೆಯು, ಮೇಘವನ್ನು ಮಿಂಚು, ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಬೆಳಕು, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಜ್ವಾಲೆಯು, ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು, ಧನಕನಕಗಳನ್ನು, ತೊರೆದ ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೀತೆಯು ಎಲ್ಲರೂ ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅನುಸರಿಸಿದಳು.

**ಕೃತ್ವಾ ಜಟಾವಲ್ಕಲಮೇವ ಭूषां धनुश्च सैन्यं दयितां श्रियं च ।
सौमित्रमेकं सखिबन्धुवर्गं प्रहर्षमाणः प्रययौ स पुर्याः ॥१४॥**

ಕೃತ್ವೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ಜಟಾವಲ್ಕಲಮೇವ ಭೂಷಾಂ ಆಭರಣಂ ಕೃತ್ವಾ, ಧನುರೇವ ಸೈನ್ಯಂ ದಯಿತಾಮೇವ ಶ್ರಿಯಂ ಏಕಂ ಸೌಮಿತ್ರಿಮೇವ ಸಖಿಬನ್ಧುವರ್ಗಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಹರ್ಷಮಾಣ: ಪುರ್ಯಾ: ಸಕಾಶಾತ್ ಪ್ರಯಯೌ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಆಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಜಟೆಯೇ ಆಭರಣ, ಧನುಸ್ಸೇ ಸೈನ್ಯ, ಪ್ರಿಯತಮೆಯೇ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನೇ ಗೆಳೆಯ ಹಾಗೂ ಬಂಧುವರ್ಗ. ಈ ರೀತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮುನ್ನಡೆದ.

**स्वपौरनेत्राम्बुविवर्धिताम्बुं गङ्गां समुत्तीर्य चलत्तरङ्गाम् ।
गुहाय मैत्रीमयमातरं च प्रादात्प्रतस्थे स च चित्रकूटम् ॥१५॥**

ಸ್ವಪೌರೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ಸ್ವಪೌರನೆತ್ರಾಮ್ಬುವಿವರ್ಧಿತಾಮ್ಬುಂ ಪುರೇ ಭವಾ: '। ಸ್ವಸ್ಯ ಪೌರಾಣಾಂ ನೇತ್ರಾಣಾಂ ಅಂಬುನಾ ವಿವರ್ಧಿತಾನಿ ಅಂಬುನಿ ಯಸ್ಯಾ: ಸಾ ತಾಮ್ । ಚಲ-
ತ್ತರಂಗಾಂ ಚಲಂತ: ತರಂಗಾ: ಯಸ್ಯಾ: ಸಾ, ತಾಮ್ । "ಭಙ್ಗಸ್ತರಙ್ಗ ಊರ್ವಿವೇ"ತ್ಯಮರ: ।
ಗಙ್ಗಾಂ ಸಮುತ್ತೀರ್ಯ, ಗುಹಾಯ ಮೈತ್ರೀಮಯಂ ಮೈತ್ರೀರೂಪಂ ಆತರಂ ವೇತನದ್ರವ್ಯಂ । "ಆತರಂ
ತರಣ್ಯಂ ಸ್ಯಾದಿ"ತ್ಯಮರ: । ಪ್ರಾದಾಶ್ಚ ಚಿತ್ರಕೂಟಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಸ್ಥೇ ಚೇತ್ಯನ್ವಯ: ।
ಪ್ರಪೂರ್ವಾಠಾಗತಿ ನಿವೃತ್ತೌ ಇತಿ ಧಾತೌ: "ಸಮವಪ್ರವಿಭ್ಯ: ಸ್ಥ: (೧.೩.೨೨)
ಇತ್ಯಾತ್ಮನೇಪದಮ್ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಚಲಿಸುವ ತರಂಗಗಳ ಗಂಗೆಯು ಎದುರಾಯಿತು. ಅದು ತನ್ನ ಪುರವಾಸಿಗಳ ಕಂಬನಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದಂತಿದೆ. ಗುಹನು ಆ ಗಂಗೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ. ದಾಟಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಗೆಳೆತನದ ವೇತನ ಸಿಕ್ಕಿತು. ರಾಮನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೊರಟ.

**शश्वत् समाधिस्थितमौनिजालं सौमित्रिसंपादितपर्णशालम् ।
अवाप्य शैलं तपसोऽनुकूलं कालं स किञ्चिद्गमयांचकार ॥१६॥**

೧. ಅತ್ರ ಪೌರಾ: ಇತಿ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಶಶ್ವದಿತಿ । ಸ ರಾಮ: ಶಶ್ವತ್ ಸಮಾಧಿस्थಿತಂ ಮೌನಿನಾಂ ಜಾಲಂ ಯस्ಮಿನ್ ತತ್ । ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಲಕ್ಷ್ಮणेನ ಸಂಪಾದಿತಾ ಪರ್ಣಶಲಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ । ತಪಸ: ಅನುಕೂಲಂ ಶೈಲಂ ಸಮವಾಪ್ಯ ಕಿञ್ಚಿತ್ ಕಾಲಂ ಗಮಯಾञ್ಚಕಾರೇತ್ಯನ್ವಯ: ।

ಸದಾ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಚಿತ್ರಕೂಟಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಕೆಲಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದನು.

ತದಾ ಪಿತು: ಪುತ್ರವಿಯೋಗರೋಗವಿಘ್ನತದೇಹಸ್ಯ ವಿಧಾಯ ವೈಧಂ ।

ಪೌರೈರಪಾರೈರ್ಭರತ: ಪರಿತ: ತಂ ಚಿತ್ರಕೂಟಾಶ್ರಯಮಾಜಗಾಮ ॥೧೭॥

ತದೇತಿ । ತದಾ ಭರತ: ಪುತ್ರವಿಯೋಗರೋಗವಿಘ್ನತದೇಹಸ್ಯ ಪುತ್ರವಿಯೋಗಾಽಖ್ಯರೋಗೇನ ವಿಘ್ನತದೇಹಸ್ಯ ತ್ಯಕ್ತದೇಹಸ್ಯ ಪಿತು: ದಶರಥಸ್ಯ, ವೈಧಂ ವಿಧಿತ: ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತತ ಆಗತ (೪.೩.೭೪)ಇತ್ಯನ್ । ಔರ್ಧ್ವದೇಹಿಕಂ ವಿಧಾಯ, ಅಪಾರೈ: ಪೌರೈ: ಪರಿತ: ಸನ್, ಚಿತ್ರಕೂಟಾಶ್ರಯಂ ಚಿತ್ರಕೂಟ ಏವ ಆಶ್ರಯೋ यस್ಯ ತಂ ರಾಮಂ ಪ್ರತಿ ಆಜಗಾಮ ।

ಆಗ ದಶರಥನು ಪುತ್ರವಿಯೋಗರೋಗದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದನು. ದಶರಥನ ಔರ್ಧ್ವದೈಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ಭರತನು ಅಪಾರ ಪುರಜನರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದನು.

ಜಗತ್ಪಿತುರ್ನೈವ ಪಿತಾಸ್ತಿ ತಾವತ್ ಆನಂದಸಿಂಧೋ: ನ ಚ ಕೋಽಪಿ ಶೋಕ: ।

ತಥಾಪಿ ತಾತಸ್ಯ ಮೃತಿಂ ನಿಶಮ್ಯ ದುರಂತಶೋಕ: ಸ ಬಭೂವ ದೇವ: ॥೧೮॥

ಜಗತ್ಪಿತುರिति । ಜಗತ್ಪಿತು: ರಾಮಸ್ಯ ಪಿತಾ ತಾವತ್ ನಾಸ್ತಿ । ಆನಂದ-ಸಿಂಧೋ: ಕೋಽಪಿ ಶೋಕೋ ನ ಚಾಸ್ತಿ । ತಥಾಪಿ ಸ ದೇವ: ತಾತಸ್ಯ ಮೃತಿಂ ನಿಶಮ್ಯ ದುರಂತಶೋಕ: ಅಪಾರಶೋಕೋ ಬಭೂವ ।

ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಂದೆಯಾದ ರಾಮನಿಗೆ ತಂದೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆನಂದಸಿಂಧುವಾದ ರಾಮನಿಗೆ ಶೋಕವೆಲ್ಲಿ ? ಹಾಗಿದ್ದರೂ ತಂದೆಯ ಮರಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಗವಂತ ದುರಂತ ಶೋಕದ ನಾಟಕ ಹೂಡಿದ.

ನ ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತೃಣಾ ಭರತೋಽಪಿ ರಾಜ್ಯಂ ರಾಮೋಽಪಿ ನೈಷ್ಠತ್ಪಿತೃವಾಕ್ಯಭಕ್ತೃಣಾ ।

ರಾಮಸ್ಯ ಪಾದಂ ಭರತಸ್ಯ ಶಿರೈಃ ಪಾದು:ಶ್ರಯಂತಿ ಬತ ರಾಜ್ಯಮಾಪ ॥೧೯॥

ನ ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತೃಣೇತಿ । ಭರತೋಽಪಿ ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತೃಣಾ ರಾಜ್ಯಂ ನೈಷ್ಠತ್ । ರಾಮೋಽಪಿ ಪಿತೃವಾಕ್ಯಭಕ್ತೃಣಾ ರಾಜ್ಯಂ ನೈಷ್ಠತ್ । ತದಾನಿ ಅರಾಜಕತ್ವಂ ದೇಶಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ ಕಿಂ? ನೇತ್ಯಾಹ । ರಾಮಸ್ಯೇತಿ । ರಾಮಸ್ಯ ಪಾದಂ ಭರತಸ್ಯ ಶಿರೈಃ ಶಿರ: ।

"उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं"इत्यमरः । श्रयन्ती पादुः पादुका पादुरूपा न स्त्री
सैवेत्यमरः । राज्यमापेत्यर्थः । बतेति आश्चर्ये । "विस्मयामन्त्रणे
बते"त्यमरः । उभयाश्रितत्वात् पादुकाराज्यलाभो न विरुद्धः इति ।

ಭರತನು ಭ್ರಾತೃಭಕ್ತಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಚಂದ್ರನು
ಪಿತೃವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೌರವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಮನ
ಪಾದಗಳು, ಭರತನ ಶಿರಸ್ಸು ಇವೆರಡನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಪಾದುಕೆಗಳು
ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದವು. ಇದು ಆಶ್ಚರ್ಯ.

निवर्त्य तं भ्रातरमात्तमानः पौरानुवृत्तिं परिशङ्कमानः ।

सीतानुजाभ्यामनुगम्यमानः सोऽन्यद्वनं प्राप रुचाऽसमानः ॥२०॥

निवर्त्येति । रुचा कान्त्या असमानः स रामः । तं भ्रातरं निवर्त्य
आत्तमानः सन् प्राप्तबहुमानः सन् । पौरानुवृत्तिं पौराणामनुवृत्तिं परिशङ्क-
मानः सन्, सीतानुजाभ्यां अनुगम्यमानः सन् अन्यद्वनं प्रापेत्यर्थः ।

ಭರತನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾದ ಅಸಮಾನಕಾಂತಿವಂತನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನು,
ಪುರಜನರ ಅನುವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶಂಕಿಸುವವನಾಗಿ, ಭರತನನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ,
ಸೀತಾ ಹಾಗೂ ಅನುಜರಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ವನವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

हत्वा विराधं विहितापराधं स दण्डकारण्यसदां मुनीनाम् ।

विभङ्गुरಾङ್ಗं शरभङ्गमग्रौ त्यजन्तमङ्गं दययाभ्यगच्छत् ॥२१॥

हत्वेति । स रामः । दण्डकारण्यसदां दण्डकारण्ये सीदन्तीति दण्ड-
कारण्यसदः । "सत्सूद्विषे"(३.२.६१)त्यादिना क्तिप् । तेषां मुनीनाम् ।
विहितापराधं विहितः अपराधो येन सः । विराधनामकं राक्षसं हत्वा
विभङ्गुरಾङ್ಗं विभङ्गुराणि अङ्गानि यस्य सः जीर्णदेहमित्यर्थः । अग्रौ अङ್गं
त्यजन्तं शरभङ್गं शरभङ्गनाममुनिं दययाऽभ्यगच्छत् अभिमुखेन गतवान् ।

ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದ ವಿರಾಧನನ್ನು
ಕೊಂದು, ತನ್ನ ದೇಹದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳೂ ಜೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶರಭಂಗ ಮುನಿಗೆ ದಯೆಯಿಂದ ದರ್ಶನವಿತ್ತನು.

अतीक्ष्णचित्तैः स सुतीक्ष्णमुख्यैःसम्भाव्यमानो मुनिभिः पदेषु ।

अश्रान्तमश्रान्तगतिः प्रपेदे पदं महर्षेः चुलकीकृताब्धेः ॥२२॥

अतीक्ष्णचित्तेति । अतीक्ष्णं मृदु चित्तं येषां ते तैः । सुतीक्ष्णमुख्यैः

ಮುನಿಭಿ: ಪದೇಷು ಆಶ್ರಮಸ್ಥಾನೇಷು ಸಂಭಾವ್ಯಮಾನ: | ಅಶ್ರಾಂತಂ ಸಂತತಂ
"ಸಂತತಾನಾರತಾಶ್ರಾಂತವಿರತಾನಿಶಮಿ"ತ್ಯಮರ: | ಅಶ್ರಾಂತಗತಿ: ಅನಾಯಾಸಗತಿ:
ಸ: ರಾಮ: | ಚಿಲುಕೀಕೃತಾಬ್ಧಿ: ಚಿಲುಕೀಕೃತ: ಪಾನಾರ್ಥ ಪಾನೌ ಕೃತ: ಅಬ್ಧಿ:
ಯೇನ ತಸ್ಯ | ಮಹರ್ಷಿ: ಅಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಪದಂ ಆಶ್ರಮಂ ಪ್ರಪೇದೇ |

ಮೃದುಹೃದಯದ, ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮೊದಲಾದ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಪೂಜಿತನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನು, ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾದ ಅನಾಯಾಸದ ನಡಿಗೆ-
ಯಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಆಪೋಷಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳ
ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು.

ಅಜಿಗ್ರಹತಂ ಸ ಮುನಿ: ಕೃಪಾಣಂ ತೂಣಾವರಿತೌ ಚ ಶರಾಸನಂ ಚ |

ನ ಲಾಭಹೇತೌ: ಸ ಹಿ ಪೂರ್ಣಶಕ್ತಿ: ಗೃಹಾತಿ ಮಾನಂ ತು ಜನಾವನಾಯ ||೨೩||

ಅಜಿಗ್ರಹದಿತಿ | ಸ ಮುನಿ: ಅಗಸ್ತ್ಯ: | ತಂ ರಾಮಂ | ಕೃಪಾಣಂ ಖಡ್ಗಂ |
ಅರಿತೌ ಪೂರ್ಣೌ ತೂಣೌ ಪಿಶङ್ಗೌ ಚ ಶರಾಸನಂ ಚ ಧನುಶ್ಚ ಅಜಿಗ್ರಹತ್ ಗ್ರಾಹಯಾಮಾಸ |
ಗ್ರಹೇ: ಣ್ಯಂತಾತ್ ಲಙ್ | ಗ್ರಹೇ: ಣ್ಯಂತೇ ಕರ್ತು: ಕರ್ಮತ್ವಂ ಭಾಷ್ಯಕಾರಮತೇನ ಜ್ಞೇಯಮ್ |
ನನು ಕೃಪಾಣಾದಿಗ್ರಹಣೇ ತಸ್ಯ ಅಪೂರ್ಣಶಕ್ತित್ವಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ: ಪ್ರಾಹ | **ನೆತಿ |** ಹಿ
ಯಸ್ಮಾತ್ ಪೂರ್ಣಶಕ್ತಿ: ಸ: ಅತ: ಲಾಭಹೇತೌ: ಯತ್ ಕಿञ್ಚಿತ್ ನ ಗ್ರಹಾತಿ ಕಿಂತು
ಜನಾವನಾಯ ಜನಾನಾಂ ರಕ್ಷಣಾಯ ಮಾನಂ ಪೂಜಾಂ ಗೃಹಾತಿ | ಯತ್ ಗೃಹ್ಯತೇ ತತ್ತು
ಪೂಜಾತ್ವೇನ ಗೃಹ್ಯತೇ ನತು ಲಾಭಾರ್ಥಮಿತಿ ಭಾವ: |

ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಖಡ್ಗವನ್ನು, ಅಕ್ಷಯವಾದ ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನು, ಧನಸ್ಸನ್ನು
ರಾಮನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ರಾಮನು ಪೂರ್ಣಸಮರ್ಥನಾದರೂ ಜನರ ರಕ್ಷಣೆ-
ಗಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೇ ಹೊರತು ತನ್ನ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ.

ರಕ್ಷಾಮಯಾಚಂತ ವಿಚಕ್ಷಣಂ ತಂ ರಕ್ಷೋಗಣೇಭ್ಯೋ ಮುನಯ: ಸಮೇತಾ: |

ಅಪೇಕ್ಷಮಾಣೋ ದುರವಾಪಮರ್ಥ ನೈವಾಕ್ಷಮಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯತೇ ಹಿ ಲೋಕ: ||೨೪||

ರಕ್ಷಾಮಿತಿ | ಮುನಯ: ಸಮೇತಾ: ಸಂತ: ವಿಚಕ್ಷಣಂ ತಂ ರಾಮಂ ರಕ್ಷೋಗಣೇಭ್ಯೋ
ರಕ್ಷಾಮಯಾಚಂತ | "ಅಕಥಿತಂ ಚೇತಿ"(೧.೪.೫)ದ್ವಿಕರ್ಮಕತ್ವಮ್ | ತಥಾ ಹಿ
ದುರವಾಪಮರ್ಥ ಅಪೇಕ್ಷಮಾಣೋ ಲೋಕ: ಅಕ್ಷಮಂ ನೈವ ಪ್ರಾರ್ಥಯತೇ |

ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲ ಬಂದು, ವಿಚಕ್ಷಣನಾದ ರಾಮನನ್ನು ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮೊರೆ-
ಹೊಕ್ಕರು. ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಬಯಸುವ ಜನರು ಮಹಾತ್ಮನನ್ನೇ
ಮೊರೆಹೊಗುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು ಅಸಮರ್ಥನನ್ನು ಮೊರೆಹೋಗರು.

निशाचरी शूर्पणखा स्मरार्ता तमेकवीरं चकमे कदाचित् ।
तामग्रजस्याग्रत एव विग्रां सौमित्रिरव्यग्रमनाश्चकार ॥२५॥

निशाचरीति । शूर्पवत् नखा यस्याः सा । "नखमुखात् संज्ञायां" (४.१.५८) इति न डीष् । "पूर्वपदात्संज्ञायां" (८.४.३) इति णत्वम् । शूर्पणखा नाम निशाचरी राक्षसी स्मरार्ता स्मरेण आर्ता सती । एकवीरं तं रामं कदाचित् चकमे कामयामास । "आयादयां अर्धधातुके वा" इति (३.१.३१) णिङ्भावपक्षे रूपमेतत् । अव्यग्रमनाः अव्याकुलमनाः सौमित्रिः लक्ष्मणः अग्रजस्य रामस्य अग्रतः एव तां विग्रां विगतनासिकाम् । विग्रो' "विगतनासिके" त्यमरः । वेग्रो वक्तव्य इति नासिकायाः प्रादेशः । चकारेत्यन्वयः ।

राक्षसಿಯಾದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಕಾಮಪೀಡಿತಳಾಗಿ ರಾಮನನ್ನು ಬಯಸಿದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಯಾವ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೇ, ಅಣ್ಣನ ಎದುರಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮೂಗುಕಿವಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನು.

तद्वाक्यदूना जनिताभिमाना आवत्रिरे तं युधि यातुधानाः ।
स तान् जनस्थानगतान् जघान नीहारसंधानिव चण्डभानुः ॥

तद्वाक्येति । तद्वाक्येन शूर्पणखावाक्येन दूनाः सन्तप्ताः । "सन्तापितस्तु सन्तप्ता धूपितधूपायनौ च दूनश्चे" त्यमरः । दुग्बोदीर्घश्चेति वक्तव्यमिति निष्ठातकारस्य नकारः दीर्घश्च । यातुधानाः राक्षसाः युधि तं आवत्रिरे आवृतवन्तः । वृज्वरण इति धातोलिट् । स रामः जनस्थानगतान् जनस्थानपञ्चवटीचित्रकूट इति स्थानविशेषस्थान् राक्षसान्

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಅವಳನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖಿತರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದರು. ರಾಮಚಂದ್ರನು ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಆ ಎಲ್ಲ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸೂರ್ಯನು ಮಂಜಿನ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವಂತೆ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನು.

स्वबन्धुविध्वंसनविह्वलेन रक्षोधिपेन प्रहितं प्रियायै ।
आवेदयञ्चैणवपुर्दधानं देवः स मारीचममारयञ्च ॥२७॥

१. विग्रस्तु गतनासिके इति पा ।

२. सन्तापितसन्तप्तौ धूपितधूपायतौ च ।

ಸ್ವಬಂಧುವಿಧ್ವंसನೆತಿ । ಸ: ದೇವ: ಸ್ವಬಂಧುವಿಧ್ವಂಸನವಿಹ್ವಲೇನ ಸ್ವಬಂಧುನಾಂ ವಿಧ್ವಂಸನೆನ ವಿಹ್ವಲೇನ ವಿಕ್ಲವೇನ ರಕ್ಷೋಧಿಪೇನ ರಾವಣೇನ ಪ್ರಹಿತಂ ಣಸ್ಯೇದಂ ವಪು: ಣಮ್ । "ತಸ್ಯೇದಂ"(೪.೩.೧೨೦)ಇತ್ಯಣ್ ತಾದೃಶಂ ವಪು: ದಧಾನಂ ಮಾರೀಚನಾಮ-ರಾಕ್ಷಸಂ ಪ್ರಿಯಾಯೈ ಸೀತಾಯೈ ಆವೇದಯತ್ಚ । ಅಮಾರಯತ್ಚ । ಮೃಡ್ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗೇ ಇತಿ ಧಾತೋಲ್‌ಙ್ ।

ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳ ವಿಧ್ವಂಸನದಿಂದ ವಿಹ್ವಲಗೊಂಡ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತಿಯಾದ ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನಿಗೆ ಜಂಕೆಯ ಶರೀರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸೀತಾರಾಮರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಲು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತ. ರಾಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಮಾರೀಚನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ.

ವಿಧಾಯ ಸೀತಾಕೃತಿಮೇವ ಮಾಯಾಂ ನ ವಂಚಯಂತಂ ತಮವೇದಶಾಸ್ಯ: ।

ಸ್ವಮಾಯಯಾ ದೂರಗತಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಮಹಾರ್ಷೀತ್ಕಿಲಭಿಕ್ಷುರೂಪ: ॥೨೮॥

ವಿಧಾಯೇತಿ । ದಶಾಸ್ಯ: ರಾವಣ: ಸೀತಾಕೃತಿಮೇವ ಮಾಯಾಂ ವಿಧಾಯ ವಂಚಯ-ಂತಮ್ ತಂ ರಾಮಂ ನಾವೈತ್ । ಅವಪೂರ್ವಾದಿಣ: ಕರ್ತರಿ ಲಙ್ । ಕಿಂತು ಭಿಕ್ಷುರೂಪ: ಸನ್ ಸ್ವಮಾಯಯಾ ಮೃಗರೂಪಯಾ ದೂರಗತಸ್ಯ ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಂ ಸೀತಾಂ ಅಹಾರ್ಷೀತ್ । ಕಿಲೇತ್ಯಲೀಕೇ । ಹೃತ್ ಹರಣೇ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಧಾತೋ ಲುಙ್ । ರಾವಣ: ಸ್ವಮಾಯಯಾ ರಾಮಂ ವಂಚಯಿತ್ವಾ ಸೀತಾಮಹಾರ್ಷೀತ್ ಇತಿ ಯತ್ ತತ್ ಅಲೀಕಂ ಏವ ಕಿಂತು ರಾಮಮಾ-ಯಯಾ ಸೀತಾಕೃತ್ಯಾ ವಂಚಿತೋಽಭೂತ್ ಇತಿ ಭಾವ: ।

ಸಂನ್ಯಾಸಿವೇಷ ಧರಿಸಿದ ರಾವಣನು ತನ್ನ ಬಂಗಾರದ ಮಾಯಾಜಂಕೆ-ಯಿಂದ ರಾಮನನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಬಂದ. ಆದರೆ ರಾಮನೇ ಮಾಯಾಸೀತೆ-ಯನ್ನು (ಸೀತಾಕೃತಿಯನ್ನು) ರಚಿಸಿ ರಾವಣನನ್ನು ವಂಚಿಸಿದ್ದ. ತನ್ನ ಮಾಯಾ ಜಾಲ ಬೀಸಿ, ರಾಮನು ದೂರ ಹೋಗಲು, ಮೋಹಿತನಾದ ರಾವಣನು ಸೀತಾಕೃತಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು. ತಾನು ರಾಮನಿಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡಿದೆ-ನೆಂದು ತಿಳಿದನೇ ಹೊರತಾಗಿ ರಾಮನಿಂದ ತಾನೇ ಮೋಸಹೋದನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣಿವ ಸೋಽಭೂತ್ಪ್ರಿಯಯಾ ವಿಯುಕ್ತೋ ದು:ಖಿವ ಭೂಯೋ ವಿಲಲಾಪ ಚಾರ್ತ: ।

ಅಮಾರ್ಗಯಜ್ಞಾಞ ಇವೇತಿ ಸರ್ವಂ ನ ಜಾಯತೇ ಚೇಷ್ಟಿತಮೇತದಜೈ: ॥೨೯॥

ಪ್ರಾಣೀತಿ । ಸ ರಾಮ: ಪ್ರಾಣಿವ ಲೋಕ ಇವ ಪ್ರಿಯಯಾ ವಿಯುಕ್ತೋಽಭೂದಿತಿ ಯತ್, ದು:ಖಿವ ಆರ್ತ: ಸನ್ ಭೂಯೋ ವಿಲಲಾಪೇತಿ ಯತ್, ಅಜ್ಞ ಇವ ಅಮಾರ್ಗಯಜ್ಞೇತಿ ಯತ್, ತತ್ ಸರ್ವಂ ಚೇಷ್ಟಿತಂ ಅಜೈ: ನ ಜಾಯತೇ । ಅಜ್ಞಮೋಹನಾರ್ಥಂ ಏವಂ ಚಕಾರೆತಿ ಭಾವ: ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ನರನಂತೆ ಪ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಿಯುಕ್ತನಾದ. ದುಃಖಿಯಂತೆ ಬಹಳವಾಗಿ ರೋದಿಸಿದ. ಅಜ್ಞಾನಂತೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ. ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ವಿಡಂಬನೆಯೆಂದು ಅಜ್ಞರು ತಿಳಿಯಲಾರರು.

ದೇವ: ಪ್ರಿಯೋದಂತಮುದೀರಯಿತ್ವಾ ಜಟಾಯುಷಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಗತಾಯುಷಂ ಸ: ।

ದಗ್ಧ್ವಾ ಕಬಂಧಂ ವಿಶರೀರಬನ್ಧಂ ಕೃತ್ವಾ ಶಬರ್ಯಾಶ್ರಮಮಾಸಸಾದ ॥೩೦॥

ದೇವ ಇತಿ । ಸ ದೇವ: । ಪ್ರಿಯೋದಂತಂ ಪ್ರಿಯಾಯಾ: ಉದಂತಂ ವಾರ್ತಾಮ್ । "ವಾರ್ತಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿವೃತ್ತಾಂತಮುದಂತಮಿ"ತ್ಯಮರ: । ಉದೀರಯಿತ್ವಾ ಉಕ್ತ್ವಾ । ಗತಾಯುಷಂ ಮೃತಂ ಜಟಾಯುಷಂ ದಗ್ಧ್ವಾ । ಕಬಂಧಂ ಕಬಂಧನಾಮರಾಕ್ಷಸಂ ವಿಶರೀರಬನ್ಧಂ ವಿಗತ: ಶರೀರಸಂ-
ಬನ್ಧ: ಯಸ್ಯ ತಂ ಕೃತ್ವಾ ಹತ್ವೇತ್ಯರ್ಥ: । ಶಬರ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಆಸಸಾದ । ಷಡ್ಲವಿಶರಣ-
ಗತ್ಯವಸಾದನೇಷು ಸದೇಲಿಡ್ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಪ್ರಿಯತಮೆಯ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಸುನೀಗಿದ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಕಬಂಧನಾಮಕ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಶಬರ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

ಸ ಭುಕ್ತಶೇಷಾಣಿ ಫಲಾನಿ ರಾಮೋ ದತ್ತಾನಿ ಭುಕ್ತಾ ಬುಭುಜೇ ಶಬರ್ಯಾ: ।

ಕಿಂ ನಾಗ್ರಹೀತ್ಯೂರ್ಮನೋರಥೋಽಪಿ ಶಾಕಂ ಚ ಶಿಠಂ ಪೃಥುಕಂ ಪಯೋ ವಾ ॥

ಸಭುಕ್ತೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ಭುಕ್ತಾ ಶಬರ್ಯಾ ದತ್ತಾನಿ ಭುಕ್ತಶೇಷಾಣಿ ಫಲಾನಿ ಬುಭುಜೇ ಭುಕ್ತವಾನ್ । ಅತ್ಯಲ್ಪಮೇತತ್ ಕುತೋ ಜಗ್ರಾಹೇತ್ಯತ ಆಹ । ಉರ್ಮನೋರ-
ಥೋಽಪಿ ಉರ್ಮನೋರಥ: ಕಾಮೋ ಯಸ್ಯ ಸ: ತಥೋಕ್ತ: । ಸ ರಾಮ: ಭುಕ್ತಾ ದ್ರೌಪದ್ಯಾ ದತ್ತಂ ಶಿಠಂ ಶಾಕಂ, ಕುಶೇಲೇನ ದತ್ತಂ ಪೃಥುಕಮ್ । "ಪೃಥುಕ: ಸ್ಯಾಞ್ಚಿಪಿಟಕ" ಇತ್ಯಮರ: । ವಿದುರೇಣ ದತ್ತಂ ಪಯ: ಕ್ಷೀರಂ ನಾಗ್ರಹೀತ್ ಕಿಂ ಅಗ್ರಹೀದೇವೇತ್ಯರ್ಥ: । ಭುಕ್ತಾ ದತ್ತಂ ಅತ್ಯಲ್ಪಮಪಿ ಗೃಹ್ಣಾತ್ಯೇವೇತಿ ಭಾವ: ॥೩೧॥

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಬರಿಯಿತ್ತ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠಫಲಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಪೂರ್ಣಮನೋರಥನಾದರೂ ಭಗವಂತ ದ್ರೌಪದೀ ಕೊಟ್ಟ ತಿಂದುಳಿದ ವ್ಯಂಜನವನ್ನು, ಕುಶೇಲಕೊಟ್ಟ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು, ವಿದುರಕೊಟ್ಟ ಹಾಲನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದರೂ ಭಗವಂತ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು.

ಉದ್ಯಾನವಾಟಿವಿಹರತ್ರಲಿಂಪಾಂ ವೃಕ್ಷಾಭ್ರವಿಧೌತಿತಗುಚ್ಛಶಂಪಾಮ್ ।

ಜನೇಷು ಪಾಪೇಷು ಕೃತಾನುಕಮ್ಯಾಂ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಸಹ ಪ್ರಾಪ ಶನೈ: ಸ ಪಂಪಾಮ್ ॥೩೨॥

उद्यानेति । स रामः उद्यानवाटीविहरत्रिलिपां उद्यानवाटीषु वीथिषु विहरन्तः निलिम्पाः देवाः यस्याः सा ताम् । वृक्षाभ्रविद्योतितगुच्छशम्पां वृक्षा एवाभ्राणि तेषु विद्योतिताः गुच्छास्तबका एव शंपाः विद्युतो यस्याः सा तां "स्याद्रच्छकस्तु स्तबक"इत्यमरः । पापेषु पापवत्सु जनेषु । अर्श आदित्वात् (५.२.१२७)अच् कृतानुकम्पां कृता अनुकम्पा यस्याः सा ताम् । "कृपा दयानुकम्पा स्यादि"त्यमरः । पंपां पंपानाम् 'नदीं भ्रात्रा सह शनैः प्रापेत्यर्थः ॥३२॥

ರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಪಂಪಾಸರಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ. ಆ ಸರೋ-
ವರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ವಿಹಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳು ಮುಗಿಲು
ಮುಟ್ಟಿ ಮೇಘಗಳಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆ ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯ ಪುಷ್ಪಗಳು
ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪಂಪಾಸರಸ್ಸಿಗೆ ಪಾಪಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳ
ದಯೆ. ಅವರನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡದೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ.

श्रीशप्रभावामृतवारिराशिबीचीलुठन्मानसराजहंसः ।

अशेषशास्त्रार्थविशेषविज्ञः तदोपतस्थे पवनात्मजस्तम् ॥३३॥

श्रीशेति । श्रीशस्य प्रभाव एव अमृतवारिराशिः अमृतसमुद्रः तस्य वीचिषु तरङ्गेषु लुठन् परिवर्तमानं मानसमेव राजहंसो यस्य स तथोक्तः । अशेषशास्त्रार्थानां विशेषस्य विज्ञोऽभिज्ञः पवनात्मजः हनुमान् तदा रामं उपतस्थे समीपं प्राप्तवान् ।

ಆಗ ಹನುಮಂತನು ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದನು. ಆತ ಎಲ್ಲ
ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವ. ಆತನ ಮನಸ್ಸೇ ರಾಜಹಂಸ. ಅದು ಸದಾ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಮಹಿಮಾಮೃತಸಾಗರತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತದೆ.

वैराग्यभक्तिस्थितिबुद्धियोगबलेष्वदृष्टप्रतिमो हनूमान् ।

सुग्रीवमुद्ಗ्रीवಮಮುಷ್ಯ ಭರ್ತುಃ ಸಾಹಾಯ್ಯಕರ್ಮಣ್ಯಕರೋತ್ ಸಖಾಯಮ್ ॥३४॥

वैराग्येति । वैराग्यभक्तिस्थितिबुद्धियोगबलेषु वैराग्यं, भक्तिः, स्थितिः मर्यादा । "मर्यादा धारणा स्थितिः"इत्यमरः । बुद्धियोगः समाधिः बलं शारीरबलं एषु अदृष्टा प्रतिमा उपमानं यस्य सः । हनूमान् अमुष्य भर्तुः स्वामिनः रामस्य साहाय्यमेव कर्म तस्मिन् उद्ग्रीवं उत्सुकं ग्रीवं सुग्रीवं सखायं मित्रं अकरोत् ।

१.ಸರಃ ಇತ್ಯನೇನ ಭಾವ್ಯಂ । २.ಉತ್ಸುಕಗ್ರೀವಂ ಇತಿವಾ । ಉತ್ಸುಕಾ ಗ್ರೀವಾ ಯಸ್ಯ ಸಃ ಇತಿ ವಾ? ಇತಿ ಭಾತಿ ।

ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿ ಧಾರಣಾ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿ ಶಾರೀರಬಲ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶರಾದ ಹನುಮಂತದೇವರು ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿದ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ರಾಮನ ಗೆಳೆಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ.

ಕ್ಷಿಪ್ವಾ ಬೃಹದ್ದುಭಿವರ್ಷ ದೂರಾತ್ಸಪೈಕಬಾಣೇನ ವಿಭಿಞ್ಞ ಸಾಲಾನ್ ।

ರಘುಪ್ರವೀರೋ ರವಿನಂದನಾಯ ಸಂಪ್ರತ್ಯಯಂ ವಾಲಿವಧೇ ವ್ಯಧತ್ತ ॥೩೫॥

ಕ್ಷಿಪ್ವೇತಿ । ರಘುಪ್ರವೀರ: ರಘುಃ ಪ್ರವೀರ: ಶ್ರೀರಾಮ: ಬೃಹದ್ ವಿಪುಲಂ ದುಂದುಭಿ: ದುಂದುಭಿನಾಗ್ರೋ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ ವರ್ಷಂ ಶರೀರಂ । "ಶರೀರಂ ವರ್ಷವಿಗ್ರಹ:"ಇತ್ಯಮರ: । ದೂರಾಂಗುಠೇನೆತಿ ಶೇಷ: । ಕ್ಷಿಪ್ವಾ । ಏಕಬಾಣೇನ ಸಪ್ತ ಸಪ್ತಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ ತಾಲಾನ್ ಸಾಲಾನ್ ವಿಭಿಞ್ಞ, ರವಿನಂದನಾಯ ಸುಗ್ರೀವಾಯ ವಾಲಿವಧೇ ಸಂಪ್ರತ್ಯಯಂ ವಿಶ್ವಾಸಂ । "ಪ್ರತ್ಯಯೋಽಧೀನಶಪಥಜ್ಞಾನವಿಶ್ವಾಸಹೇತುಃ"ಇತ್ಯಮರ: । ವ್ಯಧತ್ತ ಚಕಾರೇತ್ಯರ್ಥ: ।

ರಘುವೀರ ರಾಮಚಂದ್ರನು ದುಂದುಭಿಯ ಶರೀರವನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗುಠದಿಂದ ದೂರ ಚೆಮ್ಮಿ(ಎಸೆದು)ಒಂದೇಬಾಣದಿಂದ ಏಳು ತಾಲವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿ, ರವಿಸುತ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ವಾಲಿವಧೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದನು.

ಬಾಲಾಗ್ರೋಮಾಶ್ರಿತರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಂ ಪ್ರತ್ಯಬ್ಧಿನಿರ್ವರ್ತಿಸಾನ್ಯಕೃತ್ಯಮ್ ।

ಸೂತ್ರಾಮಸುನುಂ ನಿಜಧಾನ ರಾಮ: ಸುಗ್ರೀವಹೇತೋ: ಸ್ವಜನಾನುಬಂಧಿ ॥೩೬॥

ಬಾಲಾಗ್ರೇತಿ । ಸ್ವಜನೇಷು ಅನುಬಂಧಿ ಹೇತುಗರ್ಭವಿಶೇಷಣಂ । ರಾಮ: । ಬಾಲಸ್ಯ ಪುच्छಸ್ಯ ಅಗ್ರೇ ಯದ್ರೋಮ ತದಾಶ್ರಿತ: ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೋ ರಾವಣೋ यस್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಪ್ರತ್ಯಬ್ಧಿ ಸಮುದ್ರೇ ಸಮುದ್ರೇ ವೀಪ್ಸಾಯಾಂ ಅವ್ಯಯಿಭಾವ: । ನಿರ್ವರ್ತಿಸಂ ಸಾನ್ಯಕೃತ್ಯಂ ಸನ್ಯಾಸಮ್ಬಂಧಿಕೃತ್ಯಂ ಯೇನ(ತಂ)ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಸೂತ್ರಾಮಸುನುಂ ಸೂತ್ರಾಮ್ನಾ: ಇಂದ್ರಸ್ಯ । "ಸೂತ್ರಾಮಾ ಗೋತ್ರಭಿಢ್ವಜಿ"ತ್ಯಮರ: । ತಸ್ಯ ಸುನುಂ ವಾಲಿನಂ ಸುಗ್ರೀವಹೇತೋ: ನಿಜಧಾನಂ ।

ಸ್ಮಕೀಯರನ್ನು (ರಕ್ಷಿಸುವ) ಪ್ರೀತಿಸುವ ರಾಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಬಾಲದ ರೋಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಮೂರು ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ, ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ವಾಲಿಯನ್ನು ಸುಗ್ರೀವನಿಗಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿದ.

ದತ್ವಾಽಧಿರಾಜ್ಯಂ ಕಪಿಪುಙ್ಗವಾಯ ಸಹಾಯ್ಯಕಂ ತಸ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷಮಾಣ: ।

ವರ್ಷಾಸು ವರ್ಷಾಯುತಸಮಿತಾಸು ಸ ಮಾಲ್ಯವನ್ತಂ ಗಿರಿಮಧ್ಯುವಾಸ ॥೩೭॥

ದತ್ವೇತಿ । ಸ ರಾಮ: ಕಪಿಪುಙ್ಗವಾಯ ಸುಗ್ರೀವಾಯ ಅಧಿರಾಜ್ಯಂ ದತ್ವಾ ತಸ್ಯ ಸಹಾಯ್ಯಕಂ ಸಹಾಯತಾಂ ಸಮೀಕ್ಷಮಾಣ: ಸನ್ ವರ್ಷಾಯುತಸಮಿತಾಸು ವರ್ಷಾಸು

ತತ್ಪುಲ್ಯಾಸು ವರ್ಷತೌ । "ಸ್ತ್ರಿಯಾಂ ಭೂಮಿ ವರ್ಷಾ"ಇತ್ಯಮರ: । ಮಾಲ್ಯವಂತಂ ನಾಮ ಗಿರಿಂ
ಅಧ್ಯುವಾಸ ತತ್ರ ವಾಸಂ ಚಕಾರೆತ್ಯರ್ಥ: । "ಅಧಿಶೀಡ್ಛಾಸಾಂ ಕರ್ಮ"
(೧.೪.೪೬) ಇತಿ ಕರ್ಮತ್ವಮ್ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಅಧಿರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆತನ ಸಹಾಯದ
ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಾ, ಮಾಲ್ಯವಂತ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಮುತುವನ್ನು
ಹತ್ತುಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳಂತೆ ಕಳೆದನು.

ತಟಿಹೃಷಾ ತಂ ಮಹುರೀಕ್ಷಮಾಣೋ ಧಾರಾಶ್ರುಪಾತಂ ಬಹುಧಾ ದಧಾನ: ।

ಆಭಾಷಮಾಣ: ಸ್ತನಿತೈಶ್ಚ ಮಂದ್ರೈ: ಸೌಮಿತ್ರಿಸಾಮ್ಯಂ ಸ್ತನಯಿತ್ವುರಾರ್ಹತ್ ॥೩೮॥

ತಟಿದಿತಿ । ತಟಿವೇದ ದೃಕ್ ಲೋಚನಂ ತಯಾ ತಟಿಹೃಷಾ ತಂ ರಾಮಂ ಮಹುರೀಕ್ಷಮಾಣ: ।
ಧಾರಾ ಎವ ಅಶ್ರುಣಿ ತೇಷಾಂ ಪಾತಂ ಬಹುಧಾ ದಧಾನ: । ಮಂದ್ರೈ: ಗಂಭೀರೈ: ಸ್ತನಿತೈ:
ಗರ್ಜಿತೈ: ಆಭಾಷಮಾಣ: ಸ್ತನಯಿತ್ವು: ಮೇಘ: ಸೌಮಿತ್ರಿಸಾಮ್ಯಂ ಆರ್ಹತ್ ಪ್ರಾಪ ।
ಋಗತಾವಿತಿ ಧಾತೌ: ಪಾಘ್ರಾಧ್ಯೇತಿ(೭.೩.೯೮) ಋಕ್ಷಾदेश: ಲಙ್ ।

ಮಿಂಚಿನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ರಾಮನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೋಡುತ್ತಾ, ಧಾರಾಕಾರ-
ವಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ, ಗಂಭೀರ ಗರ್ಜನೆಗಳಿಂದ ಮೇಘವು ಮಿತವಾಗಿ
ಮಾತನಾಡುವ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

ಪಯೋಧರಾಪಾಯವಿತಾಯಮಾನಕಾಶಪ್ರಕಾಶಂ ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಕಾಲಮ್ ।

ಪ್ರಸ್ಥಾಪಯಾಮಾಸ ಹರಿನ್ ಹರಿನ್ದ್ರೋ ದಿಶೋ ವಿಚೇತುಂ ದಯಿತಾಮಮುಷ್ಯ ॥೩೯॥

ಪಯೋಧರೇತಿ । ಹರಿನ್ದ್ರ: ಸುಗ್ರೀವ: ಪಯೋಧರಾಣಾಂ ಅಪಾಯೇನ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿತಾಯ-
ಮಾನಾ: ವಿತನ್ಯಮಾನಾ: ಕಾಶಪುಷ್ಪಾಣಾಂ ಪ್ರಕಾಶ: ಯಸ್ಮಿನ್ ತಮ್ । ಕಾಲಂ
ಶರತ್ಕಾಲಂ ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ । ಅಮುಷ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ದಯಿತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ವಿಚೇತುಂ ಅನ್ವೇಷಿತುಂ
ಹರಿನ್ ದಿಶ: ಪ್ರತಿ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಯಾಮಾಸ ।

ಸುಗ್ರೀವನು, ಮೇಘಗಳೆಲ್ಲ ಸುರಿದು ಕಾಶಪುಷ್ಪ (ಜೊಂಡುಹುಲ್ಲು)
ಶೋಭಿಸುವ ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ರಾಮನ ಮಡದಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಕವಿಗಳನ್ನು
ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸಿದ.

ಸರಸ್ಸರಸ್ವತ್ಸರಿದದ್ರಿಕುಂಭೇಷ್ವದೃಶಕಾಂತಾ ರಘುಪುಂಗವಸ್ಯ ।

ಹನೂಮದಾಘಾ ಹರಯೋ ವಿಷಣ್ಣಾಸ್ತೇ ದಕ್ಷಿಣಾಶಾಂ ವಿವಶಾ: ವಿಚಿಕ್ವು: ॥

ಸರಙ್ಙಿತಿ । ಸರಾಸಿ ಸರಸ್ವತ: ಸಮುದ್ರಾ: । "ಸರಸ್ವಾನ್ ಸಾಗರೋಽರ್ಣವ:"
ಇತ್ಯಮರ: । ಸರಿತ: ನದಿಶ್ಚ ಅದ್ರಯಶ್ಚ ಕುಂಭಾಶ್ಚ "ನಿಕುಂಭಕುಂಭೌ ವಾ ಕ್ಲಿಬೇ

ಲತಾದಿಪಿಹಿತೋದರೆ"ತ್ಯಮರ: ತೇಷು। ರಘುಪುಂಗವಸ್ಯ ಅದೃಶಾ ಕಾಂತಾ ಪ್ರಿಯಾ ಯೈ: ತೇ। ತಥೋಕ್ತಾ: । ಅತ್ರ ಸಾಪೇಕ್ಷಿತ್ವೇಪಿ ಗಮಕತ್ವಾತ್ ಸಮಾಸ: । ಹನೂಮದಾಘಾ: ತೇ ಹರಯ: ವಿವಶಾ: ಸಂತ: ದಕ್ಷಿಣಾಶಾಂ ವಿಚಿಕ್ವು: ಅನ್ವೇಷಿತವಂತ: । ವಿಪೂರ್ವಾತ್ ಚಿನೋರ್ತೆಲಿಟ್ ।

ಹನುಮದಾದಿಕಪಿಗಳು ಸರೋವರ, ನದಿ, ಸಮುದ್ರ, ಬೆಟ್ಟ, ತಪ್ಪಲುಪ್ರದೇಶ, ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ದುಃಖಿತರಾಗಿ ವಿವಶರಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರು. (ಹನುಮಂತದೇವರಿಗೆ ದುಃಖ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ಕಪಿಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.)

ಬಿಲಪ್ರವೇಶಪ್ರತಿಪತ್ರಭಙ್ಗಾ: ದೇವಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಮುದಾಸಿತಾಙ್ಗಾ: ।

ಹನೂಮತಾ ತೇನ ಕೃತಾನುಷಙ್ಗಾಸ್ತೀರಂ ಪಯೋ: ಪ್ರಯು: ಪ್ಲವಙ್ಗಾ: ।।೪೧।।

ಬಿಲಪ್ರವೇಶೇತಿ । ಬಿಲಪ್ರವೇಶೇನ ಪ್ರತಿಪತ್ರಭಙ್ಗಾ: ಪ್ರಾಪ್ತವಿಷಾದಾ: ದೇವಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಂ ಉದಾಸಿತಾಙ್ಗಾ: ಅನುಪೇಕ್ಷಿತಶರೀರಾ: ತೇ ಹನೂಮತಾ ಕೃತ: ಅನುಷಙ್ಗಾ: ಅನುವೃತ್ತಿ: ಯेषಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾ: ಪ್ಲವಂಗಾ: ವಾನರಾ: ಪಯೋ: ತೀರಂ ಪ್ರಯು: ।

ಕಪಿಗಳು ಬಿಲಪ್ರವೇಶದಿಂದ ವಿಷಾದಹೊಂದಿದರೂ, ರಾಮಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೇ ಹನುಮಂತನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಆಜ್ಞಾಯ ಸಂಪಾತಿಮುಖೇನ ಸೀತಾಂ ಪ್ರಠೋ ಹನೂಮಾನ್ ಹರಿಯುಥಪಾನಾಮ್ ।

ಮಹೇಂದ್ರಮಾರುಹ್ಯ ಗಿರಿಂ ದದರ್ಶ ಲಕ್ಷ್ಮಾಮಲಕ್ಷ್ಮಾಞ್ಚನತೋರಣಾಙ್ಗಾಮ್ ।।೪೨।।

ಆಜ್ಞಾಯೇತಿ । ಹರಿಯುಥಪಾನಾಂ ವಾನರಸೇನಾನಾಯಕಾನಾಂ ಪ್ರಠ: ಅಗ್ರೇಸರ: । "ಪುರೋಗಾಗ್ರೇಸರಪ್ರಾಘ್ರತ: ಸರಪುರ: ಸರಾ" ಇತ್ಯಮರ: । ಹನುಮಾನ್ ಸಂಪಾತೇರ್ಜಟಾಯುಷೋ ಭ್ರಾತು: ಮುಖೇನ ಸೀತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಾಗತಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: ಆಜ್ಞಾಯ। ಮಹೇಂದ್ರನಾಮಗಿರಿಂ ಆರುಹ್ಯ। ಅಲಂ ಅತ್ಯಂತಂ ಕಾಞ್ಚನತೋರಣಾನಿ ಬಹಿರ್ವಾರಾಣಿ ಅಙ್ಕೋ ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಯಸ್ಯಾ: ತಾಮ್ । ಲಕ್ಷ್ಮಾಂ ದದರ್ಶ । ಪ್ಲವೇನ ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಅಲಂ ಶಕ್ತ: ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ವಾನರ ಸೇನಾನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಂಜನೇಯನು, ಸಂಪಾತಿ ಮುಖದಿಂದ ಸೀತೆಯು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವಳೆಂದು ತಿಳಿದು, ಮಾಹೇಂದ್ರ ಪರ್ವತವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂಗಾರತೋರಣಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಕಂಡನು. (ಹಾರಿ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಸೇರಲು ಸಮರ್ಥನೆಂದು ಅರ್ಥ).

ಮಧ್ಯಸಮುದ್ರಂ ನಭಸೋತ್ಪತಿಷ್ಣುರನಂತರಾಯ: ಪವಮಾನಸೂನು: ।

ಸ ಗೋಷ್ಪದೀಕೃತ್ಯ ಮಹಾಂಬುರಾಶಿಂ ಸುವೇಲಮಾಣ್ಣೀದತಿವೇಲಮುಕ್ತ: ॥೪೩॥

ಮಧ್ಯ ಇತಿ । ನಭಸಾ ಉತ್ಪತಿಷ್ಣು: ಉತ್ಪತ್ತಿನ್, "ಉತ್ಪತಿಷ್ಣುರುತ್ಪತ್ತಿತೆ" ತ್ಯಮರ: । ಅಲಂಕೃತ್ಯ(೩.೨.೧೩೬)ಇತ್ಯನೇನ ಸೂತ್ರೇಣ ಷ್ಣುಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: ಮಧ್ಯಸಮುದ್ರಂ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಮಧ್ಯೆ ಪಾರಮಧ್ಯೆ ಷಟ್ಪಾದಾ (೨.೧.೧೮) ಅಯವ್ಯಯಿಭಾವ: । ಅನಂತರಾಯ: ನಿರ್ವಿಘ್ನ: । "ವಿಘ್ನೋಽಂತರಾಯ: ಪ್ರತ್ಯುಹ:" ಇತ್ಯಮರ: । ಸ: ಪವಮಾನಸೂನು: ಅತಿವೇಲಂ ಉಕ್ತ: ಉತ್ಸುಕ: ಸನ್ ಮಹಾಂಬುರಾಶಿಂ ಗೋಷ್ಪದೀಕೃತ್ಯ ಅತ್ಯಲ್ಪೀಕೃತ್ಯೇತಿ ಯಾವತ್ । ಸುವೇಲಂ ನಾಮ ಗಿರಿಂ ಆಣ್ಣೀತ್ ಪ್ರಾಪ । ಋಧಾತೌ: ಲಙ್ ।

ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಗೋವಿನ ಚರಣಚಿಹ್ನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ನೀರಿನಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಹನುಮನಿಗೆ (ಸುವೇಲ ವೆಂಬ) ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈನಾಕವೆಂಬ ಪರ್ವತವು ಎದುರಾಯಿತು.

ರಕ್ಷೋನಿವಾಸೈ: ಸವಧುವಿಲಾಸೈ: ವಿಚಿತ್ರರೂಪಾಂ ಕೃತರತ್ನದೀಪಾಮ್ ।

ಪ್ರಾಸಾದರಮ್ಯಾಂ ಮನುಜೈರಗಮ್ಯಾಂ ಸ ಪ್ರಾಪ ಲಙ್ಕಾಂ ವಿಗತಾರಿಶಙ್ಕಾಮ್ ॥೪೪॥

ರಕ್ಷ ಇತಿ । ಸ: ಹನುಮಾನ್ ಸವಧುವಿಲಾಸೈ: ವಧುವಿಲಾಸಸಹಿತೈ: ರಕ್ಷಸಾಂ ನಿವಾಸೈ: ಗೃಹೈ: ವಿಚಿತ್ರರೂಪಾಂ । ಕೃತಾ: ರತ್ನಾನ್ಯೇವ ದೀಪಾ: ಯಸ್ಯಾ: ಸಾ ತಾಮ್ । ಪ್ರಾಸಾದೈ: ರಮ್ಯಾಂ ರುಚಿರಾಂ ಮನುಜೈರಗಮ್ಯಾಂ । ವಿಗತಾ ಅರಿಭ್ಯ: ಶಙ್ಕಾ ಯಸ್ಯಾ: ತಾಂ ಲಙ್ಕಾಂ ಪ್ರಾಪ ।

ಅದನ್ನು ದಾಟಿ ಅಂಜನೇಯನು ಲಂಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಅನೇಕ ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳು, ರತ್ನದೀಪಗಳು, ವಧುವಿಲಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಕ್ಷಸರ ಮನೆಗಳು, ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಚಿತ್ರ ರೂಪತಾಳಿದ, ಆ ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲ.

ಬಲಂ ದಧಾನೋಽಪ್ಯನಿಶಂ ನಿಶಾಯಾಂ ವಿಶನ್ ಪುರೀಂ ತಾಂ ನಿಚಕಾಯ ಸೀತಾಮ್ ।

ವಿಥೀಷು ಸೌಧೇಷು ಸುಧಾಸಿತೇಷು ರಕ್ಷೋಽವರೋಧೇಷು ಚ ಸೋಽತಿಥೀರ: ॥೪೫॥

ಬಲಮಿತಿ । ಅತಿಥೀರ: ಸ ಹನುಮಾನ್ ಅನಿಶಂ ಸತತಂ ಬಲಂ ದಧಾನೋಽಪಿ ನಿಶಾಯಾಂ ತಾಂ ಪುರೀಂ ಲಙ್ಕಾಂ ವಿಶನ್, ವಿಥೀಷು ಸುಧಾಭಿ: ಲೇಪೈ: ಸಿತೇಷು ಶುಭ್ರೇಷು । "ಸುಧಾಲೇಪೋಽಮೃತಂ ಸ್ತುಹಿ"ಇತ್ಯಮರ: । ರಕ್ಷಸಾಂ ಅವರೋಧೇಷು ಅಂತ:ಪುರೇಷು । "ಅಂತ:ಪುರಂ ಸ್ಯಾದವರೋಧಂ ಶುಭ್ರಾಂತಶ್ಚಾವರೋಧಂ"ತ್ಯಮರ: । ಸೀತಾಂ ನಿಚಕಾಯ ಅನ್ವೇಷಿತವಾನ್ । ನಿಪೂರ್ವಾತ್ ಚಿನೋತೆ: ಲಿಟಿ ವಿಭಾಷೇತಿ ಕೃತ್ವಮ್ ।

ಅಂಜನೇಯನು ಅತ್ಯಂತ ದೈರ್ಯಶಾಲಿ, ಸದಾ ಬಲಶಾಲಿ, ಆತನು

ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಬಳಿದ ಭವನಗಳಲ್ಲಿ, ಅಂತಃಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದನು.

**ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಸ್ತ್ಯಂ ಪ್ರವಿಶತ್ರಪಶ್ಯತ್ ಕ್ಲಾಂತಾ: ವಿಹಾರೆರವರೋಧಕಾಂತಾ: ।
ಕಾದಂಬರೀಪಾನವಿವರ್ದಮಾನಮನೋಜಲಿಲಾಲಸಮಾನರೂಪಾ: ॥೪೬॥**

ಪೌಲಸ್ತ್ಯೇತಿ । ಪೌಲಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ರಾವಣಸ್ಯ ವಸ್ತ್ಯಂ ಗೃಹಂ । "ನಿಶಾಂತವಸ್ತ್ಯಸದನಂ ಭುವನಾಗಾರಮಂದಿರಂ" ಇತ್ಯಮರ: । ವಿಶನ್ ಸ: ಹನುಮಾನ್ ವಿಹಾರೈ: ಕ್ಲಾಂತಾ: ಶ್ರಾಂತಾ: ಕಾದಂಬರೀಯಾ: ಸುರಾಯಾ: ಪಾನೇನ ವಿವರ್ದಮಾನಾಭಿ: ಮನೋಜಲಿಲಾಭಿ: ಶೃಂಗಾರಚೇಷಾಭಿ: ಲಸಮಾನರೂಪಾ: ಅವರೋಧಕಾಂತಾ: ರಾವಣಾಂತ:ಪುರ:ಸ್ತೀರಪಶ್ಯತ್ ।

ಅಂಜನೇಯನು ರಾವಣ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾ ಅಂತಃಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕಂಡನು. ಅವರು ಸುರಾಪಾನದಿಂದ ಅತಿಯಾದ ಮದನಲೀಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶೋಭಿಸುವ ಸುಂದರಿಯರು. ಈಗ ತಮ್ಮ ವಿಹಾರಗಳಿಂದ ಶ್ರಮಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

**ಅದೃಷ್ಟಸೀತಾ ವಿಚರನ್ ಸ ಶೋಕಾದಶೋಕವನ್ಯಾಂ ಕಿಲ ತಾಮಪಶ್ಯತ್ ।
ದೀನಾಂ ಕೃಷಾಂ ರಾವಣವಾಕ್ಯದ್ವನಾಂ ಕಲಾವಶೇಷಾಮಿವ ಚಂದ್ರಲೇಖಾಮ್ ॥೪೭॥**

ಅದೃಷ್ಟೇತಿ । ಅದೃಷ್ಟಾ ಸೀತಾ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ಅತ ಉ ಶೋಕಾತ್ ವಿಚರನ್ ಸ ಹನುಮಾನ್ ಅಶೋಕವನ್ಯಾಂ । ರಾವಣಸ್ಯ ತದಾನಿಮುಪಗತಸ್ಯ ವಾಕ್ಯೇನ ದ್ವನಾಂ ತಸ್ಮಾ ಅತ ಉ ದೀನಾಮ್ । ಕಲಯಾ ಕಲಾಮಾತ್ರೇಣ ಅವಶೇಷಾಂ ಅವಶಿಷ್ಟಾಂ ಚಂದ್ರಲೇಖಾಮಿವ ಕೃಷಾಂ ತಾಂ ಸೀತಾಂ ಅಪಶ್ಯತ್ ದದರ್ಶ ।

ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಶೋಕದಿಂದ ಚರಿಸುವ ಹನುಮಂತನು ಅಶೋಕ ವನದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಅವಳು ಆಗಲೇ ಬಂದ ರಾವಣನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಪ್ಪಳಾಗಿದ್ದಳು. ಒಂದೇ ಕಲೆಯಿಂದ ಉಳಿದುಕೊಂಡ ಚಂದ್ರಕಲೆಯಂತೆ ಶೋರುತ್ತಿದ್ದಳು.

**ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಾಕ್ಯಾಶುಗಮೃಚಿತಾಂ ತಾಂ ದೇವೀಂ ಪ್ರಿಯೋದಂತಸುಧಾಭಿವೃಷ್ಟಾ ।
ಸಂಜ್ಞಾಪ್ಯ ಮುದ್ರಾಮಯಮಾತ್ಮನೀತಂ ದದೌ ಸ ಸಂಜ್ಞೀವನಮಾಂಜನೇಯ: ॥೪೮॥**

ಪೌಲಸ್ತ್ಯೇತಿ । ಅಂಜನಾಯಾ: ಅಪತ್ಯಂ ಪುಮಾನ್ ಆಂಜನೇಯ: ಸ: ಹನುಮಾನ್ । ಪೌಲಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ರಾವಣಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಾನ್ಯೇವ ಆಶುಗಾ: ಬಾಣಾ: ತೈ: ಮೃಚಿತಾಂ ತಾಂ ದೇವೀಂ ಸೀತಾಮ್ । ಪ್ರಿಯಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಉದಂತೋ ವೃತ್ತಾಂತ ಉ ಸುಧಾ ತಸ್ಯಾ: ಅಭಿವೃಷ್ಟಾ ಆತ್ಮನೀತಂ ಮುದ್ರಾಮಯಂ ಶ್ರೀರಾಮಮುದ್ರಿಕಾರೂಪಾಂ ಸಂಜ್ಞೀವನಂ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಹೇತುಂ ದದೌ ।

ಅಂಜನೇಯ ರಾವಣನ ವಾಗ್‌ಬಾಣಗಳಿಂದ ಮೂರ್ಛೆಗೊಂಡ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು, ರಾಮನ ಕಥಾಮೃತಮಳೆಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿ, ತಾನು ತಂದ ರಾಮಮುದ್ರಿಕೆ ಎಂಬ ಸಂಜೀವನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

चूडामणिं स्वां च दशां प्रियाय दिशेति देव्याऽभिहितोऽथ वीरः ।

विभो: प्रतापं ज्वलयन्निवाग्निं लङ्केश्वरं प्राज्वलयत्स तत्र ॥४९॥

चूडेति । अथ मुद्रिकादानानन्तरं स वीरः हनूमान् चूडामणिं शिरोरत्नं स्वां दशां अवस्थां च प्रियाय रामाय दिश निवेदयेति देव्या सीतया अभिहितः सन् तत्र लङ्कायां विभो: रामस्य प्रतापं ज्वलयन्निव लङ्केश्वरं काष्ठं यस्य तं अग्निं प्राज्वलयत् ज्वलयामास ।

ಸೀತೆಯು ಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸು ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತಳು. ಆಜ್ಞೆ ಪಡೆದ ಅಂಜನೇಯನು ಲಂಕೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಇಟ್ಟ. ಅದು ರಾಮನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸುವ ಯತ್ನದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ.

पुनर्विलङ्घ्याम्बुनिधिं हरीन्द्रैः संसाधितार्थो हनुमान् समेत्य ।

रामाय देव्या: कुशलं मणिं च न्यवेदयद्दार्दमिवोपयातः ॥५०॥

पुनरिति । संसाधितार्थः साधितार्थो हनूमान् पुनरंबुधिं विलङ्घ्य हरीन्द्रैरङ्गदादिभिः समेत्य उपयातः समीपं प्राप्तः सन् रामाय देव्या: कुशलं मणिं च हार्दमिव स्नेहमिव । "प्रेमा ना प्रियता हार्दं प्रेमस्नेह" इत्यमरः । न्यवेदयत् अर्पितवान् ।

ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಅಂಜನೇಯನು ಪುನಃ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿದ. ಅಂಗದಾದಿ ಕಪಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಾಮನ ಸಮೀಪವನ್ನು ಸೇರಿದ. ಸೀತೆಯ ಕುಶಲವನ್ನು, ಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು, ಹಾರ್ದದಂತೆ ರಾಮನ ಮುಂದಿರಿಸಿದ.

ततो हरीन्द्रो हरिवाहिनीभिः समाहितं साधयितुं समर्थः ।

सिन्धोरगान्मारुतसूनुपृष्ठरथाधिरूढस्य विभो: पुरस्तात् ॥५१॥

तत इति । ततो हनूमदागामनानन्तरं हरीन्द्रः सुग्रीवः समाहितं सीतानयनरूपं साधयितुं हरीणां वाहिनीभिः सेनाभिः सह मारुतसूनो: हनुमतः पृष्ठरथाधिरूढस्य विभो: पुरस्तात् सिन्धो: समीपमगात् ।

ನಂತರ ಕಪಿರಾಜ ಸುಗ್ರೀವನು ಸೀತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು, ತನ್ನ ಕಪಿಸೈನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರದ-
ತ್ತನಡೆದನು. ರಾಮನಿಗೆ ಹನುಮನ ಹೆಗಲೇ ರಥ. ಆ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು
ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ನಡೆದ.

विभीषणस्तं सचिवैश्चतुर्भिः साक्षादुपायैरिवकाङ्क्षितोऽर्थः ।

रामं प्रपदे जगतां शरण्यं लङ्काधिपत्यं च तदैव तत्र ॥५२॥

विभीषण इति । चतुर्भिः सामदानभेददण्डोपायैः सह साक्षात्
प्रत्यक्षः काङ्क्षितः रावणनिग्रहरूपोऽर्थः प्रयोजनमिव चतुर्भिः सचिवैः
मन्त्रिभिः स विभीषणः तत्र सिन्धुसमीपे जगतां शरण्यं रामं प्रपदे ।

ವಿಭೀಷಣನು ನಾಲ್ಕು ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರದ
ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಜಗದ್‌ರಕ್ಷಕ ರಾಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದ. ಅದು ಸಾಮ, ದಾನ,
ಭೇದ, ದಂಡವೆಂಬ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ರಾವಣನ ಸಂಹಾರ-
ರೂಪ ಪ್ರಯೋಜನದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

तेजोऽवजानंतमिव स्वकीयं सबन्धयामास नलेन सिन्धुम् ।

प्लवङ्गसंपादितशैलजालप्रोद्वेलकल्लोलकुलाकुलाम्बु ॥५३॥

तेज इति । स रामः स्वकीयं तेजः प्रभावं अवजानन्तं अवमानय-
न्तमिव स्थितं सिन्धुं प्लवंगैः वानरैः संपादितानि यानि शैलानां जालानि
तैः प्रोद्वेलैः प्रकर्षण वेलाभुद्रतैः कल्लोलानां महातरङ्गाणां कुलैः
आकुलानि अम्बूनि यस्मिन् कर्मणि तद्यथा भवति तथा । नलेन
वानरविशेषेण बन्धयामास । लोके प्रभवः अवजानन्तं पुरुषं पाषाणपा-
तादिना व्याकुलयन्तः भृत्येन बन्धयन्ति तद्वदिति भावः ।

ರಾಮನು ಸಮುದ್ರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬಂದುನಿಂತ. ಸಾಗರನು ಸರಿದು ದಾರಿ
ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅದು ರಾಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಈ
ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಂತೆ ವಾನರರು ಪರ್ವತ ಪಾಷಾಣಗಳನ್ನು ಎಸೆದರು.
ಮಹಾತರಂಗಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡ ಸಾಗರನನ್ನು ರಾಮನು ನಲಿನಿಂದ
ಬಂಧಿಸಿದನು.

सिन्धुं क्षणादंधुमिवोत्तरन् स लङ्कामरुद्धानवरुद्धसैन्यः ।

लीलानिकृत्तक्षणदाचरेन्द्रचमूचमूर्हरिभिः पुरोगैः ॥५४॥

ಸಿಂಧುಮಿತಿ । ಅನವರುದ್ಧಾ: ಅಪ್ರತಿಹತಾ: ಸೈನ್ಯಾ: ಯಸ್ಯ ಸ: ತಥೋಕ್ತ: ।
ಅಂಧುಕೂಪಮಿವ । ಪುಂಸ್ಯೇವಾಂಶು: ಪ್ರಹಿ:ಕೂಪ ಇತ್ಯಮರ: । ಕ್ಷಣಾತ್ ಸಿಂಧುಂ उत्तरन्
ಸ ರಾಮ: ಪುರೋಗೈ: ಅಗ್ರೇಸರೈ: ಹರಯ: ಇವ ಹರಯ: ಸಿಂಹಾ: ತೈ: ವಾನರಸಿಂಹೈರಿತ್ಯರ್ಥ: ।
ಲೀಲಯಾ ನಿಕೃತ್ತಾ: ಛಿತ್ರಾ: ಕ್ಷಣದಾಚರೇಂದ್ರಸ್ಯ ನಿಶಾಚರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಚಮ್ವ: ಸೇನಾ ಏವ
ಚಮೂರವ: ಹರಿಣಾ: ಯಸ್ಯ ಸ: ತಥೋಕ್ತ: । "ಚಮೂರಪ್ರಿಯಕಾವಾಪಿ ಸಮೂರಶ್ಚೇತಿ
ಹರಿಣಾ"ಇತ್ಯಮರ: । ಸನ್ ಲಕ್ಷ್ಮಾಂ ಅರುದ್ಧ ರುದ್ಧವಾನ್ ।

ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ಭಾವಿಯನ್ನು ದಾಟುವಂತೆ ಕೃಷ್ಣದಲ್ಲಿ ದಾಟಿದ, ರಾಮನ
ಸೈನ್ಯ ಅಪ್ರತಿಹತವಾದದ್ದು. ವಾನರ ಸೈನ್ಯ ಸಿಂಹದಂತೆ ಲೀಲೆಯಿಂದ ರಾಕ್ಷ-
ಸರ ಸೇನಾಕರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಗಿತು. ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಿ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿತು.

ರೂಢ ರಾಮಂ ಯುಧಿ ನಾಗಪಾಶೈ: ಪೂರ್ವಂತು ರಕ್ಷೋಧಿಪತೇಸ್ತನೂಜ: ।

ಗರುತ್ಮದಭ್ಯಾಗಮವಿದ್ವಮೈಸ್ತೈರ್ಮೌಘಪ್ರಯತ್ನ: ಸ ರೂಢ ಪಶ್ಚಾತ್ ॥೫೫॥

ರೂಢೇತಿ । ರಕ್ಷೋಧಿಪತೇ: ರಾವಣಸ್ಯ ತನೂಜ: ಮೇಧನಾದಸ್ತು ಯುಧಿ ರಾಮಂ
ನಾಗಪಾಶೈ: ಪೂರ್ವಂ ರೂಢ । ಗರುತ್ಮತ: ಅಭ್ಯಾಗಮನೇನ ವಿದ್ವತೈ: ಪಲಾಯಿತೈಸ್ತೈ
ನಾಗಪಾಶೈ: ವ್ಯರ್ಥಪ್ರಯಾಸ: ಸ: ಮೇಧನಾದ: ಪಶ್ಚಾತ್ ರೂಢ ।

ರಾವಣನ ಮಗನಾದ ಮೇಘನಾದನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನು ನಾಗ-
ಪಾಶದಿಂದ ಮೊದಲು ಬಂಧಿಸಿದನು ಗರುಡನ ಆಗಮನದಿಂದ ನಾಗಪಾಶ
ಹೊರಟುಹೋಯಿತು ವ್ಯರ್ಥಪ್ರಯತ್ನನಾದ ಮೇಘನಾದನು ರೋದಿಸಿದನು.

ಪುನ: ಸಮಾಯ: ಸಕಲಾನ್ ನಿಹತ್ಯ ಯಾವದ್ಯಯೌ ರಾಕ್ಷಸರಾಜಸೂನು: ।

ತಾವತ್ ಹನೂಮಾನ್ ಸಮಜೀವಯತ್ತಾನ್ ಸಂಜೀವನಾದ್ರಿಂ ತರಸೋಪನೀಯ ॥೫೬॥

ಪುನರिति । ಸಮಾಯ: ಅಂತರ್ಧಾನಾದಿಮಾಯಯಾ ಸಹಿತ: ರಾಕ್ಷಸರಾಜಸೂನು: ಮೇಘ-
ನಾದ: ಪುನ: ಸಕಲಾನ್ ನಿಹತ್ಯ ಯಾವದ್ಯಯೌ ಗತವಾನ್ ತಾವತ್ ಹನೂಮಾನ್ ತರಸಾ
ವೇಗೇನ ಸಂಜೀವನಾದ್ರಿಂ ಉಪನೀಯ ತಾನ್ ಸಕಲಾನ್ ಸಮಜೀವಯತ್ ಸಂಜೀವಯಾಮಾಸ ।

ಅಂತರ್ಧಾನಾದಿ ಮಾಯೆಯುಳ್ಳ ಮೇಘನಾದನು ಪುನಃ ಎಲ್ಲರನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಹೋದ. ಆಗ ಹನುಮಂತನು ವೇಗದಿಂದ ಸಂಜೀವಿನಿ
ಪರ್ವತವನ್ನು ತಂದು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನು.

ಮರುತ್ವತ: ಸಂಜನಯನ್ ಪ್ರಮೋದಂ ಪೂರ್ವಮಾನಾಂ ಶಮಯನ್ ವಿಷಾದಮ್ ।

ಗೌರ್ವಾಣಸಂದರ್ಶಿತಸಾಧುವಾದಂ ತಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋಽಹನ್ ಯುಧಿ ಮೇಧನಾದಮ್ ॥೫೭॥

ಮರುತ್ವತ: ಇತಿ । ಯುಧಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ: ಮರುತ್ವತ: ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಮೋದಂ ಸಂಜನಯನ್

ಪ್ಲವङ್ಗಮಾನಾಂ ವಿಷಾದಂ ಖೇದಂ ಶಮಯನ್ ಸನ್ ತಂ ಮೇಘನಾದಂ ಗೀರ್ವಾಣೈಃ ದೈವೈಃ ಸಂದರ್ಶಿತಾಃ ಸಾಧುವಾದಾಃ ಪ್ರಶಂಸಾಪಾತ್ರಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕರ್ಮಣಿ ತದ್ವತ್ಯಾ ಭವತಿ ತಥಾ ಅಹನ್ ಹತವಾನ್ ಹಂತೇಲ್ಙ್ಕ ।

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಮೇಘನಾದನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಮೇಘನಾದನೇ ಇಂದ್ರಜಿತ್. ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದವ. ಆತ ಮಡಿದುದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಕವಿಗಳ ವಿಷಾದವೂ ತೊಲಗಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು.

ಅರಿಕ್ತತೂಗಾನ್ ಪ್ರಜಿಘಾಯ ಬಾಣಾನ್ ಸ ಕುಂಭಕರ್ಣಸ್ಯ ವಧಾಯ ರಾಮಃ ।

ಯುಧಿ ಕ್ಷುಧಾ ಋಕ್ಷಕಪಿನ್ದ್ರಗಾತ್ರಗ್ರಾಸಗ್ರಹವ್ಯಗ್ರಭುಜಾರ್ಗಲಸ್ಯ ॥೫೮॥

ಅರಿಕ್ತೇತಿ । ಸ ರಾಮಃ ಯುಧಿ ಕ್ಷುಧಾ ಕ್ಷುಧಯಾ ಋಕ್ಷಾಣಾಂ ಭಕ್ಷುಕಾಣಾಂ ಕಪಿನ್ದ್ರಾಣಾಂ ಗಾತ್ರಾಣ್ಯೇವ ಗ್ರಾಸಾಃ ಕವಲಾಃ ತेषಾಂ ಗ್ರಹೇ ಗ್ರಹಣೇ ವ್ಯಗ್ರೇ ಭುಜೌ ಅರ್ಗಲೇ ಕವಾಟೇ ವಿಷ್ಕಮ್ಭಾವಿವ ಯಸ್ಯ ತಸ್ಯ । "ತದ್ವಿಷ್ಕಮ್ಭೇರ್ಗಲಂ ನನೇ"ತ್ಯಮರಃ । ಕುಂಭಕರ್ಣಸ್ಯ ವಧಾಯ ಅರಿಕ್ತೌ ಪೂರ್ಣೌ ತೂಗೌ ವಿಷ್ಣುಃ ಯೇಷಾಂ ತಾನ್ ಬಾಣಾನ್ ಪ್ರಜಿಘಾಯ ಪ್ರಹಿತವಾನ್ । ಹೇರಚಡಿತಿ (೭.೩.೪೬) ಹಿನೋತೇರಭ್ಯಾಸಾತ್ ಪರಸ್ಯ ಕೃತ್ವಮ್ । ಕ್ಷುಧಾ ಋಕ್ಷೇತ್ಯತ್ರ ಋತ್ಯಕಃ (೬.೧.೧೨೮) ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವಃ ।

ರಾಮನಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಎದುರಾದ. ಆತನ ತೋಳುಗಳು ಆಗಳೆಯಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು, ಪುಷ್ಪವಾದದ್ದು. ಆ ತೋಳುಗಳು ಜಾಂಬವಂತ, ಸುಗ್ರೀವ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳನ್ನು ಆಹಾರದ ತುತ್ತುಗಳಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ವಧೆಗಾಗಿ ರಾಮನು ಪೂರ್ಣವಾದ ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು.

ನಿಕ್ರತ್ಯಮಾನೇಷು ಶಿರಸ್ಸು ಶಂಭುರಾಂತರಾಯಾಘದಲೂನಮಾಸೀತ್ ।

ರಾಮಃ ಶಿರಸ್ತದ್ವುಧಿ ರಾವಣಸ್ಯ ಜಗದ್ವಿಷಾದಂ ಚ ಸಮಂ ಚಕರತ್ ॥೫೯॥

ನಿಕ್ರತ್ಯೇತಿ । ನಿಕ್ರತ್ಯಮಾನೇಷು ರಾವಣಸ್ಯ ಶಿರಸ್ಸು ವಿಘ್ನಮಾನೇಷು ಮಧ್ಯೆ । ಶಂಭೋರ್ವರೇವ ಅಂತರಾಯೋ ವಿಘ್ನಸ್ತಸ್ಮಾಘಚ್ಚಿರೋಽಲೂನಂ ಅಛಿತ್ರಮಾಸೀತ್ । ರಾಮಃ ತಚ್ಚಿರಃ ಜಗದ್ವಿಷಾದಂ ಚ ಸಮಂ ಯುಗಪತ್ ಚಕರತ್ ಛೇದಿತವಾನ್ । ಅತಿಸಾಹಸಿನಂ ಶಂಭುರೇಣ ಅವಧ್ಯಮಪಿ ರಾವಣಂ ಜಘಾನೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಕುಂಭಕರ್ಣ ಮಡಿದಮೇಲೆ ರಾವಣನೆದುರಾದ. ಶಿವನ ವರದಿಂದ, ಆತನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ತಲೆಯನ್ನು ರಾಮನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ. ಜೊತೆಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಾದವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿದ.

ತಾಂ ಜಾತರೂಪಪ್ರತಿಮಾಂ ವಿಶುಭ್ಧಾಂ ಸಜಾತವೇದಸ್ಯಧಿಗತ್ಯ ಸೀತಾಮ್ ।
ಅಭಿಛೃತೌ ದಾಶರಥಿಪ್ರಹೃಷ್ಠೈರ್ದೇವರಯೋರ್ಧ್ವಾಂ ಪ್ರಯಯೌ ಕೃತಾರ್ಥ: ॥೬೦॥

ತಾಮಿತಿ । ಕೃತಾರ್ಥ: ಸಾಧಿತಪ್ರಯೋಜನ: ಅತ ಏವ ಪ್ರಹೃಷ್ಠ: ದೇವ: ಅಭಿಛೃತ: ಸ: ದಾಶರಥಿ: ಜಾತರೂಪಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಣಸ್ಯ ಪ್ರತಿಮಾಂ ಸದೃಶಿಂ ಜಾತವೇದಸ್ಯಗ್ರೌ ವಿಶುಭ್ಧಾಂ ತಾಂ ಸೀತಾಂ ಅಧಿಗತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಅಯೋರ್ಧ್ವಾಂ ಪ್ರಯಯೌ ।

ರಾಮನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟ-ರಾದ ದೇವತೆಗಳು ರಾಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದರು. ರಾಮಚಂದ್ರನು ಬಂಗಾರದಂತಿರುವ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಯೋರ್ಧ್ಯಯನ್ನು ಕುರಿತುಹೊದನು.

ಸಂಪ್ರಾರ್ಥ್ಯಮಾನೋ ಭರತೇನ ಭಕ್ತಾ ವಸಿಷ್ಠಮುಖ್ಯೈರಭಿಷಿಚ್ಯಮಾನ: ।
ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಭೂಸುತಯಾ ಚ ಪೂರ್ಣ: ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಂ ಸಮಿಯಾಯ ರಾಮ: ॥

ಸಂಪ್ರಾರ್ಥ್ಯೇತಿ । ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಭೂಸುತಯಾ ಸೀತಯಾ ಚ ಪೂರ್ಣ: ಭರತೇನ ಭಕ್ತಾ ಸಂಪ್ರಾರ್ಥ್ಯಮಾನ: ರಾಜ್ಯಾಯೇತಿ ಶೇಷ: । ವಸಿಷ್ಠಮುಖ್ಯೈ: ಮುನಿಭಿ: ಅಭಿಷಿ-ಚ್ಯಮಾನ: ರಾಮ: ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಂ ಸಮಿಯಾಯ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ: ॥೬೧॥

ಭರತನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೀತೆಯರಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ವಸಿಷ್ಠಮುಖ್ಯರಾದ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಅಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

ಅಶೇಷಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಕರೇಣ ರಾಮೇಣ ಶಶ್ವತ್ ಪರಿಪಾಲ್ಯಮಾನಾ: ।
ದೇವಾ ಮನುಷ್ಯಾ ಮುನಯಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾ: ನನಂದುರಾನಂದತುಸಿಂಧುಮಗ್ರಾ: ॥೬೨॥

ಅಶೇಷೇತಿ । ಅಶೇಷಾಣಾಂ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಣಾಂ ಆಕರೇಣ ಆಶ್ರಯೇಣ ರಾಮೇಣ ಶಶ್ವತ್ ಪುನ: ಪುನ: ಮುಹು: ಮುಹು: । "ಪುನ:ಪುನ: ಶಶ್ವದಿ"ತ್ಯಮರ: । ಪರಿಪಾಲ್ಯ-ಮಾನಾ: ದೇವಾ: ಮನುಷ್ಯಾ: ಮುನಯಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾ: ಸಿದ್ಧಿಮಂತ: ಆನಂದತುಸಿಂಧೌ ಆನಂದಸಾಗರೇ ಮಗ್ರಾ: ಸಂತ: । "ಸ್ಯಾದಾನಂದತುರಾನಂದ" ಇತ್ಯಮರ: । ನನಂದು: ಸಮೃದ್ಧಾ: ಬಭೂವುರೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ರಾಮ ಅಶೇಷ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ. ಅತನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಲು ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯರು ಮುನಿಗಳು ಸಿದ್ಧರು ಆನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿದರು.

ಸ ರಾಜಸೂಯಪ್ರಮುಖೈರ್ಮಖೇಂದ್ರೈರಿಷ್ಟಾ ದ್ವಿಜತ್ರಾಕೃತಸರ್ವಸಂಪತ್ ।
ದದಾವಭಿಛಂ ಸುಹದಾಪಬಂಧುವಯಸ್ಯವಾಗಿಶವನೀಯಕೇಭ್ಯ: ॥೬೩॥

ಸ ಇತಿ । ದ್ವಿಜತ್ರಾಕೃತಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಧಿನೀಕೃತಾಃ ಸರ್ವಸಂಪದೋ यस್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ದ್ವಿಜತ್ರಾಕೃತೇತ್ಯತ್ರ ತದಧೀನವಚನೇ ವೇತ್ಯನುವೃತ್ತಿಃ(೪.೪.೪೪) । ದೇಯತ್ರಾಚೇತಿ(೪.೪.೪೫) ತ್ರಾಪ್ರತ್ಯಯಃ । ಸ ರಾಮಃ ರಾಜಸೂಯಪ್ರಮುಖೈಃ ಮಖೇಂದ್ರೈಃ ಯಜ್ಞ-ಶ್ರೇಷ್ಠೈಃ । "ರಾಜಾರಾಜಸೂಯೇನ ಯಜೇತೇತಿ ಶ್ರುತೇಃ" । ಇಷ್ಟಾ ಯಜನಂ ಕೃತ್ವಾ । ಸುಹದಃ ಸಖಾಯಃ ಆಪ್ತಾಃ ವಿಶ್ವಸನೀಯಾಃ ಬಾಂಧವಾಃ ಜ್ಞಾತಯಃ ವಯಸ್ಯಾಃ ಸ್ನಿಗ್ಧಾಃ ವಾಗೀಶಾಃ ವಾಕ್ಪತಯಃ ವನೀಯಕಾ ಯಾಚಕಾಶ್ಚೇತೇಭ್ಯಃ ಅಭಿಘಂ ದದೌ ।

ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ರಾಮಚಂದ್ರನು ರಾಜಸೂಯ ಮುಂತಾದ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಗೆಳೆಯರು, ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳು, ಬಂಧುಗಳು, ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ವಾಕ್ಯತಿಗಳು ಮತ್ತು ಯಾಚಕರಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛ ಧನವನ್ನು ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಸುಗ್ರೀವರಕ್ಷೋಧಿಪಯೋಃ ಸ ರಾಜ್ಯಮಾಲಿಂಗ್ಗನಂ ಮಾರುತಯೇ ಚ ದತ್ವಾ ।

ವಿಪ್ರಾಯ ಸಖ್ಯೇ ರಘುನಾಥಸಂಜ್ಞಮರ್ಚಾಮಯಂ ವಿದತ್ತಮದಾತ್ ಕುಲೀನಮ್ ॥೬೪॥

ಸುಹದಾದಿಭ್ಯೋ ದತ್ತಮೇವ ವಿವೃಣೋತಿ । ಸುಗ್ರೀವೇತಿ । ಸ ರಾಮಃ ಸುಗ್ರೀವಶ್ಚ ರಕ್ಷೋಧಿಪೋ ವಿಭೀಷಣಶ್ಚ ತಯೋಃ ರಾಜ್ಯಂ ಕಪಿರಾಜ್ಯಂ ರಾಕ್ಷಸರಾಜ್ಯಂ ಚ, ಮಾರುತಯೇ ಹನುಮತೇ ಅಲಿಂಗ್ಗನಂ ಚ ದತ್ವಾ ಸಖ್ಯೇ ವಿಪ್ರಾಯ ಕುಲೀನಂ ಕುಲಾಗತಂ ರಘುನಾಥಸಂಜ್ಞಂ ಅರ್ಚಾಮಯಂ ಪ್ರತಿಮಾರೂಪಂ ವಿದತ್ತಮದಾತ್ ।

ರಾಮಚಂದ್ರನು ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಕಪಿರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಭೀಷಣನಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸ-ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಂಜನೇಯನಿಗೆ ಅಲಿಂಗನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು. ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ (ವೇದಗರ್ಭಾಚಾರ್ಯ) ಕುಲಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಮೂಲರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಎವಂ ಸ ರಾಮೋ ಮನುಜಾವತಾರಂ ಮನುಷ್ಯಲೀಲಾಽವಿದಿತಪ್ರಭಾವಮ್ ।

ವಿಧಾಯ ವೇಧಪ್ರಮುಖೈಃ ಸುಧಾಶೈಃ ವಿಜ್ಞಾಪಿತೋ ಗಂತುಮಿವೇಷ ಧಾಮ ॥೬೫॥

ಎವಮಿತಿ । ಸ ರಾಮಃ ಎವಂ ಮನುಷ್ಯಲೀಲಾಭಿಃ ಅವಿದಿತಪ್ರಭಾವಂ ಮನುಜಾವತಾರಂ ವಿಧಾಯ ವೇಧಪ್ರಮುಖೈಃ ವಿರಿಂಚಿಪ್ರಧಾನೈಃ ಸುಧಾಶೈಃ ದೇವೈಃ ವಿಜ್ಞಾಪಿತಃ ಸನ್ ಧಾಮ ನಿಜಸ್ಥಾನಂ ಗಂತುಂ ಇವೇಷ ಏಚ್ಛತ್ ।

ಈ ವಿಧವಾಗಿ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಮನುಷ್ಯಲೀಲಾಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ-ವನ್ನು ತೋರಗೊಡದೇ ಮನುಜಾವತಾರವನ್ನು (ಮುಗಿಸಿ) ಸಮಾಪಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಿಜ್ಞಾಪಿತನಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು.

त्रिजगदवनधुर्यो दर्शितोदारचर्यः

प्रकटितपटुवीर्यो दैत्यवित्रासिशौर्यः ।

विरचितसुरकार्यो धाम संरक्षितार्यः

सपदि स रघुवर्यः प्राप देवोपचार्यः ॥६६॥

त्रिजगदिति । त्रिजगदवने त्रैलोक्यरक्षणे धुर्यः समर्थः । दर्शिता उदारा महती चर्या सन्मार्गवृत्तिः येन स तथोक्तः । चर्यात्वार्या पथि-स्थितिः इत्यमरः । प्रकटितं पटु अमन्दं वीर्यं उत्साहशक्तिर्येन स तथोक्तः । दैत्यवित्रासि शौर्यं बलं यस्य स तथाभूतः । विरचितं सुराणां कार्यं येन स तथोक्तः । संरक्षिताः आर्याः सुजनाः येन स रघुवर्यः देवैः उपचार्यो बहुमानः सन् सपदि धाम प्राप । आप्लव्याप्तौ लिट् ।

मूमाङ्गद रक्ष्णीयल्लि समुद्ध सङ्गनिकेयन्नु त्तेरिद, षरमोत्ताहिण्याद, द्यैत्यरन्नु लुद्वैगगोशिसिद (संहरिसिद) षराकृमि. दैवकायग्यैद सङ्गनरन्नु सलहिसिद, दैवतंगणिसिद षुङ्गनाद रङ्गवयन्नु कोडले तन्नु मनैयन्नु सैरिद.

रघुकुलजलधेरुदीयमानः कुवलयमोदमतीव सन्दधानः ।

करदलितनिशाचरान्धकारः समवतु नः सततं स रामचन्द्रः ॥६७॥

इदानीं कविर्वर्णितं रामचरितं सङ्गृह्य स्वेष्टं रामं प्रार्थयते । रघुकु-लेति । रघुकुलं जलधिरिवेत्युपमितसमासः । अन्यत्र रघुकुलोत्पादितो जलधिरिति उत्तरपदलोपिसमासः । तस्मादुदीयमानः प्रादुर्भवन् । इण् गतावित्यस्मात् धातोः दैवादिकात् अनुदात्तेतः लटः शानच् । अतीव भृशं कुवलयमोदं । अन्यत्र कुवलयानां उत्पलानां मोदं । सन्दधानः संपादयन् । करेण दलिताः निशाचराः राक्षसाः अन्धकार इव येन स तथोक्तः । अत्राप्युपमितसमासः । अन्यत्र करैरंशुभिः दलितः निशाच-रोन्धकारो येन स तथाभूतः । सः रामचन्द्रः । अन्यत्र स रामो रामाभिः सहितः स्त्रीभिः नक्षत्ररूपाभिः सहितः चन्द्रः । नः युष्मान् अस्मानपी-त्यर्थः । त्यदादीनां मिथः सहोक्तौ यत्परं तच्छिष्यतः (वा)(१.२.७२) इति अस्मद एकशेषविधानात् । सततं समवतु सम्यग्रक्षतु प्रार्थनायां लोट् ।

ರಘುವಂಶಸಿಂಧುವಿನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ, ಭೂವಲಯನ್ನೈದಿಲೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹರ್ಷವನ್ನು ತಂದು, ತನ್ನ ಕರ(ಕಿರಣ)ದಿಂದ ನಿಶಾಚರಾಂಧಕಾರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ, ರಾಮಚಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ಸದ್ವಿद्याಗುರುಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾಡ್‌ಶ್ರೀಪಾದಸಂಸೇವನ-

ಪ್ರೋಽತ್ಯಪಿಂಡಿತರಾಜಶಬ್ದವಿರುದೋ ಯಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಃ ಕವಿಃ ।

ತಸ್ಯ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಕೀರ್ತನಸುಧಾಸ್ವಾದೇಕವೃತ್ತೇಃ ಕೃತೌ

ಕಾವ್ಯೇ ಸತ್ಯನಿಧೀಯಚಾರುಚರಿತೇ ಸರ್ಗಾಯಮಾಘೋಽಭವತ್ ॥೬೮॥

ಇತಿ ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸೇ ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ ।

ಸದ್ವೇದೇತಿ । ಸದ್ವಿद्याನಾಂ ಚತುರ್ದಶವಿद्याನಾಂ ಗುರೋಃ ಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾಜಃ ಯೌ ಶ್ರೀಯುತಪಾದೌ ತಯೋಃ ಸೇವನೇನ ಪ್ರೋಽತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಿಂಡಿತರಾಜ ಇತಿ ಶಬ್ದಃ ವಿರುದಃ ಪ್ರಶಂಸಾಹೇತುರಯಮಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ಸಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಃ ಕವಿರಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಶ್ರೀರಘುನಾಥಸ್ಯ ಕೀರ್ತನಮೇವ ಸುಧಾ ತಸ್ಯಾಃ ಆಸ್ವಾದೇ ಏಕಾ ಮುಖ್ಯಾ ವೃತ್ತಿರಯಮಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸಕವೇಃ ಕೃತೌ ಸತ್ಯನಿಧೀರಿದಂ ಸತ್ಯನಿಧೀಯಮ್ । ವಾ ನಾಮಧೇಯಸ್ಯ ವೃದ್ಧಸಂಜ್ಞಾಯಾಂ ವೃದ್ಧಾಚ್ಛ (೪.೨.೧೧೪) ಇತಿ ಛಪ್ರತ್ಯಯಃ । ತಜ್ಞಾರು ಚರಿತಂ ಯस्ಮಿನ್ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾವ್ಯೇ ಅಯಮಾಘಃ ಸರ್ಗಃ । ಅಭವತ್ । ಏವಮುತ್ತರತ್ರಾಪಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ।

ಇತಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಶ್ರೀಚರಣಾರಾಧಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರಸಿಂಹಕೃತಾಯಾಂ

ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸटीकायां

सर्वतोविलासाख्यायां अयमाद्यः सर्गः ॥१॥

ಚತುರ್ದಶವಿದ್ಯೆಗಳ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾಜರ ಕಾಂತಿಯುತ ಪಾದಗಳಸೇವನದಿಂದ ಪಂಡಿತರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದು ಭೂಷಿತನಾದ, ರಾಮಚಂದ್ರನ ಗುಣವರ್ಣನಸುಧಾಸ್ವಾದನದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಕವಿಯ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸರ್ಗ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿದೆ.

-: ಅಥ ದ್ವಿತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ :-

ಅಥ ಕೃಷ್ಣಾತ್ಮನಾ ದೇವೋ ಭೂಭಾರಹರಣಾಯ ಸಃ ।

ದೇವಕ್ಯಾಮುದಭುಚ್ಛರೈಃ ಪ್ರಾಚ್ಯಾಮಿನ್ದುರಿವೋದಧೇಃ ॥೧॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ರಾಮಾವತಾರಾನಂತರಂ । ದ್ವಾಪರೇ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಸ ದೇವಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಹಾಯಃ ಕೃಷ್ಣಾತ್ಮನಾ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರೂಪೇಣ ಭೂಭಾರಹರಣಾಯ । ಉದಧೇಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಪ್ರಾಚ್ಯಾಂ ಪೂರ್ವಸ್ಯಾಂ ದಿಶಿ ಇನ್ದುರಿವ ಶರೈಃ ವಸುಧೇವಸ್ಯ ಸಕಾಶಾತ್ ದೇವಕ್ಯಾಂ ಉದಭುತ್ ಪ್ರಾಢುರ್ಭವುಃ ।

ರಾಮಾವತಾರದ ನಂತರ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು ಭೂಭಾರಹರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ಮೂಡಿ ಬರುವಂತೆ ವಸುದೇವನಿಂದ ದೇವಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದನು.

ಸ ಗೋಕುಲೇ ಬಾಲಲೀಲಾಂ ಜನಾಯಾದರ್ಶಯದ್ವಸನ್ ।

ಮೃಕಂಡಸೂನವೇ ಜಾತು ವಟಪತ್ರೇಶಯೋ ಯಥಾ ॥೨॥

ಸ ಇತಿ । ಗೋಕುಲೇ ವಸನ್ ಸಃ ಕೃಷ್ಣಃ ಜನಾಯ ಜಾತು ಮೃಕಂಡಸೂನವೇ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಾಯ ಯಥಾ ವಟಪತ್ರೇಶಯಃ ತಥಾ ಬಾಲಲೀಲಾಮದರ್ಶಯತ್ । ವಟಪತ್ರೇಶಯ ಇತ್ಯತ್ರ "ಶಯವಾಸವಾಸಿಷ್ವಕಾಲಾತ್" (೬.೩.೧೮) ಇತಿ ಸಪ್ತಮ್ಯಾಃ ಅಲ್ಪಕ್ ।

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನಿಗೆ ವಟಪತ್ರಶಾಯಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ತನ್ನ ಬಾಲಲೀಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು.

ಸ ಪೂತನಾದೀನ್ ದೈತೇಯಾನ್ ನಿಘ್ನನ್ ಗೋಪೀರನಂದಯತ್ ।

ವಿಧ್ವಂಸಯತ್ರನ್ಧಕಾರಾನ್ರಲಿನೀರಿವ ಭಾನುಮಾನ್ ॥೩॥

ಸ ಇತಿ । ಪೂತನಾದೀನ್ ದೈತೇಯಾನ್ ನಿಘ್ನನ್ ಸ ಕೃಷ್ಣಃ ಅನ್ಧಕಾರಾನ್ ವಿಧ್ವಂಸಯನ್ ಭಾನುಮಾನ್ ಸೂರ್ಯಃ ನಲಿನೀರಿವ ಗೋಪೀಃ ಅನಂದಯತ್ ।

ಸೂರ್ಯನು ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಕಮಲಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಕೃಷ್ಣನು ಪೂತನಾದಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಗೋಪಿಯರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದನು.

ರೇಮೇ ಸ ಗೋಪಕಾನ್ತಾಭಿರ್ದೇವೋ ವೈಣವಿಕಾಗ್ರಣಿಃ ।

ರಾಸೋತ್ಸವೇ ರತಿಪತಿಂ ತನಯಂ ಜನಯತ್ರಿವ ॥೪॥

ರೆಮ ಇತಿ । ವೈಣವಿಕಾನಾಂ ವೈಣುವಾದಕುಶಲಾನಾಂ ಅಗ್ರಣಿಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ । "ವೈಣುಧ್ಯಾ ಸ್ಯುವೈಣವಿಕಾ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಸ ದೇವಃ ಕೃಷ್ಣಃ ರಾಸೋತ್ಸವೇ ರಾಸಕ್ರೀಡಾಂ ಗೋಪಕಾಂತಾಭಿಃ ರತಿಪತಿಂ ಮನ್ಮಥಂ ತನಯಂ ಪುತ್ರಂ ಜನಯತ್ರಿವ ರೇಮೇ ।

ಮೇಣುವಾದಕುಶಲರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕೃಷ್ಣನು, ರಾಸೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥ-
ನನ್ನು ಮಗನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಗೋಪಿಕೆಯರಿಂದ ಕ್ರೀಡಿಸಿದನು.

ಅಕ್ರೂರೇಣ ಸಮಾಕೃಷ್ಠಃ ಕೃಷ್ಣಃ ಕಂಸಮಶೀಶಮತ್ ।

ದಾವಾಗ್ರಿಮಿವ ವಾತೇನ ನಿಯಮಾನೋ ಧನಾಧನಃ ॥೫॥

ಅಕ್ರೂರೇಣೇತಿ । ಅಕ್ರೂರೇಣ ಸಮಾಕೃಷ್ಠಃ ಆನೀಯಮಾನಃ ಕೃಷ್ಣಃ । ವಾತೇನ ನಿಯಮಾನೋ ಧನಾಧನಃ ವರ್ಷುಕಾಬ್ದಃ । "ಶಕ್ರೋ ಧಾತುಕಮತ್ತೇಭೋವರ್ಷುಕಾಬ್ದೇ ಧನಾಧನ" ಇತ್ಯಮರಃ । ದಾವಾಗ್ರಿಮಿವ ಕಂಸಂ ಅಶೀಶಮತ್ ಶಮಯಾಮಾಸ । ಶಮೇಹೇತುಮಣ್ಣಿಜ-
ನ್ತಾತ್ ಲುಡಿ ಣಿಶ್ಚಿದ್ವಸ್ತುಭ್ಯಃ (೩.೧.೪೮) ಇತಿ ಚಡಿ ರೂಪಮ್ ।

ಗಾಳಿ ಕರೆತಂದ ಮೇಘವು ದಾವಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುವಂತೆ
ಅಕ್ಕೂರ ಕರೆತಂದ ಕೃಷ್ಣನು ಕಂಸನನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಿದ.

ಸ್ವಯಂವರೇ ರಮಾರೂಪಾಮುದ್ವಹನ್ ರುಗ್ಮಿಣಿಂ ಹರಿಃ ।

ಅಹತ್ವಾಪಿ ಸ ಭೂಪಾಲಾನ್ ಜಹಾರೆವ ಭುವೋ ಭರಮ್ ॥೬॥

ಸ್ವಯಂವರೇತಿ । ಸ್ವಯಂವರೇ ರಮಾರೂಪಾಂ ರುಗ್ಮಿಣಿಂ ಉದ್ವಹನ್ ಸ ಹರಿಃ ಭೂಪಾಲಾನ್ ಸ್ವಯಂವರಮಿಲಿತಾನ್ ಅಹತ್ವಾಪಿ ಭುವಃ ಭಾರಂ ಜಹಾರೆವ । ಅವಮಾನೇನ ಭೂಪಾಲಾನಾಂ ಮೃತಪ್ರಾಯತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಕೃಷ್ಣನು ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ರಮಾರೂಪಳಾದ ರುಕ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಮದುವೆ-
ಯಾಗಿ ಆ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ರಾಜರನ್ನು ಸಂಹರಿಸದೇ ಭೂಭಾರವನ್ನು
ಹರಣಮಾಡಿದನು. ಅವಮಾನದಿಂದ ರಾಜರು ಮೃತಪ್ರಾಯರಾದರು ಎಂದು
ಭಾವ.

ಅಷ್ಟಭಿರ್ಮಹಿಷಿಭಿಃ ಸ ರುಗ್ಮಿಣ್ಯಾದಿಭಿರಾಬಭೌ ।

ಯೋಗೀ ಸ್ವಯೋಗಸಿದ್ಧಾಭಿರಾಷ್ಟಾಭಿರಿವ ಭೂತಿಭಿಃ ॥೭॥

ಅಷ್ಟಭಿರೀತಿ । ಸ ಕೃಷ್ಣಃ । ಸ್ವಸ್ಯ ಯೋಗೇನ ಅಷ್ಟಾಂಗಲಕ್ಷಣೇನ ಸಿದ್ಧಾಭಿಃ
ಉತ್ಪನ್ನಾಭಿಃ ಅಷ್ಟಾಭಿಃ ಭೂತಿಭಿಃ ಯೋಗೀವ । ಸ್ವಸ್ಯ ಯೋಗೇನ ಸಂಬಂಧೇನ ಸಿದ್ಧಾಭಿಃ
ನಿಯತಾಭಿಃ ಅಷ್ಟಾಭಿಃ ರುಗ್ಮಿಣ್ಯಾದಿಭಿಃ ಮಹಿಷಿಭಿಃ ಆಬಭೌ ।

ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಗ-
ಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವಂತೆ, ತನ್ನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ನಿಯತರಾದ ರುಕ್ಮಿಣೀ
ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟಮಹಿಷಿಯರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನು ಶೋಭಿಸಿದನು.

ಭೌಮಾಹತಾ ರಾಜಕನ್ಯಾ: ವತ್ಸಿರೇ ತಂ ರಮಾಪತಿಮ್ ।

ಉದಂತಂ ನಲಿನೀಕಾಂತಮಗ್ನಿರುದ್ಧಾ ಇವ ತ್ವಿಷ: ॥೮॥

ಭೌಮಾಹತಾ ಇತಿ । ಭೌಮೇನ ನರಕೇಣ ಆಹತಾ: ಬಲಾತ್ ಆನೀಯ ರುದ್ಧಾ:
ರಾಜಕನ್ಯಾ: । ಅಗ್ರೌ ರುದ್ಧಾ: "ಸಾಯಮಗ್ನಿಂ ಪ್ರವಿಶಂತೀತಿ" ಶ್ರುತೇ: । ತತ್ ತ್ವಿಷ:
ರುಚಯ: ಉದಂತಂ ನಲಿನೀಕಾಂತಮ್ ಸೂರ್ಯಮಿವ ತಂ ರಮಾಪತಿಂ ಕೃಷ್ಣಂ ವತ್ಸಿರೇ
ವೃತವಂತ್ಯ: ।

ನರಕಾಸುರನಿಂದ ಬಂಧಿತರಾದ ರಾಜಕನ್ಯೆಯರು ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುವ (ರುದ್ಧವಾದ) ರಶ್ಮಿಗಳು, ಪುನಃ ಉದಯಿಸುವ
ಸೂರ್ಯನನ್ನು ವರಿಸುವಂತೆ, ರಮಾಪತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ವರಿಸಿದರು.
ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ.
ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ.

ಭೂಭಾರಂ ಹರತೋ ವಿಷ್ಣೋ: ಸೇವಾರ್ಥಂ ಯೋನ್ವಜಾಯತ ।

ಭೀಮೋ ನಾಮ ಸಮೀರಾಂಶೋ ರಾಮಸ್ಯ ಹನುಮಾನಿವ ॥೯॥

ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಸೇವಾರ್ಥಂ ಭೀಮ: ಪ್ರವೃತ್ತ: ಇತಿ ವಕ್ತುಂ ತಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನ್ ಅಷ್ಟಾದಶಭಿ:
ಶ್ಲೋಕೈ: ವರ್ಣಯತಿ । **ಭೂಭಾರಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ।** ಸಮೀರಸ್ಯ ವಾಯೋರಂಶ: ಭೀಮೋ ನಾಮ
ಯ: ರಾಮಸ್ಯ ಸೇವಾರ್ಥಂ ಹನುಮಾನಿವ ಭೂಭಾರಂ ಹರತೋ ವಿಷ್ಣೋ: ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಸೇವಾರ್ಥಂ
ಅನ್ವಜಾಯತ ।

ರಾಮನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹನುಮಂತನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ವಾಯುದೇವನೇ,
ಭೂಭಾರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಕೃಷ್ಣನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಭೀಮನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ.

ಜಾಯಮಾನೋ ಭಿಯಾ ಮಾತ್ರಾ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತೋ ಯೋದ್ರಿಸಾನುನಿ ।

ಅಚೂರ್ಣಯತಂ ಶತಥಾ ವಜ್ರಪಾತ ಇವಾಚಲಮ್ ॥೧೦॥

ಜಾಯಮಾನ ಇತಿ । ಜಾಯಮಾನೋ ಯ: ಮಾತ್ರಾ ಕುಂತ್ಯಾ ಭಿಯಾ ವ್ಯಾಗ್ರಾದಿಭಯೇನ
ಅದ್ರಿಸಾನುನಿ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತ: ಸನ್ ವಜ್ರಪಾತ ಇವ ತಂ ಅಚಲಂ ಶತಶ್ರುಂಗಾಖ್ಯಂ ಶತಥಾ
ಅಚೂರ್ಣಯತ್ ।

ಭೀಮನು ಅವತರಿಸಿದಾಗ ಸಿಂಹಗರ್ಜನೆಯಾಯಿತು. ವ್ಯಾಘ್ರದ ಭಯದಿಂದ ಕೂಸು ಕುಂತಿಯ ಕೈ ಜಾರಿತು. ಬಿದ್ದಿದ್ದಕ್ಕೆ ಶತಶೃಂಗಪರ್ವತ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ತುಂಡಾದಂತೆ ನೂರು ಹೋಳಾಯಿತು.

ದुर್ಯोधನೇನ ದ್ವಿಷತಾ ಭೂಜಿತೋ ವಿಷಮಗ್ರಿವತ್ ।

ದಂಶಿತೋ ಭುಜಗೈಸ್ತಾಕ್ಷ್ಯ ಇವ ನ ಮ್ರಿಯತೇ ಸ್ಮ ಯಃ ॥೧೧॥

ದुर್ಯೋಧನೇನೇತಿ । ದ್ವಿಷತಾ ದುರ್ಯೋಧನೇನ ವಿಷಂ ಭೂಜಿತಃ ಯೋ ಭೀಮಃ ಅಗ್ರಿವತ್ ನ ಮ್ರಿಯತೇ ಸ್ಮ । ಅತ್ರ ಮುಖ್ಯಕರ್ಮಣಿ ಕ್ತಃ । "ಽಽಮಾದಯೋ ಽಯಂತನಿಷ್ಕರ್ಮಗತ್ಯರ್ಥಾ ಮುಖ್ಯಕರ್ಮಣಿ । ಪ್ರತ್ಯಯಂ ಯಾನ್ತಿ ದುಹ್ಯಾದಿ ಗೌಣೇಽನ್ಯೇತು ಯಥಾರುಚಿ" ಇತಿ ವಚನಾತ್ । "ಲಟ್ ಸ್ಮೇ"ತಿ (೩.೨.೧೮) ಭೂತೇ ಲಟ್ । ಭುಜಗೈಃ ದಂಶಿತಃ ಸನ್ ತಾಕ್ಷ್ಯೋ ಗರುತ್ಮಾನಿವ ನ ಮ್ರಿಯತೇ ಸ್ಮ ।

ದ್ವೇಷಮಾಡುವ ದುರ್ಯೋಧನನಿಂದ ವಿಷ ಉಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಭೀಮಸೇನನು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಸಾಯಲಿಲ್ಲ. ಹಾವುಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಗರುಡನಂತೆ ಮರಣಹೊಂದಲಿಲ್ಲ.

ನಿಪಾತ್ಯಮಾನೋ ನಿರ್ದ್ರಾಲುಃ ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರೈರ್ಮಹಾಹದೇ ।

ಯಾದೋಲೀಲಾಂ ಸಮಾಸಾಘ್ರ ನ ಕ್ಷತಿಂ ಯೋಽಭ್ಯಪದ್ಯತ ॥೧೨॥

ನಿಪಾತ್ಯಮಾನ ಇತಿ । ನಿರ್ದ್ರಾಲುಃ ಶಯಾನಃ ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರೈಃ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಪುತ್ರೈಃ ಮಹಾಹದೇ ನಿಪಾತ್ಯಮಾನಃ ಭೀಮಃ ಯಾದಸಾಂ ಜಲಜಂತುನಾಂ ಲೀಲಾಂ "ಯಾದಾಸಿ ಜಲಜಂತವ" ಇತ್ಯಮರಃ । ಸಮಾಸಾಘ್ರ ಕ್ಷತಿಂ ನ ಅಭ್ಯಪದ್ಯತ ।

ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳು ಮಲಗಿದ ಭೀಮನನ್ನು "ಪ್ರಮಾಣಕೋಟಿ" ಎಂಬ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳಿಸಿದರು. ಭೀಮಸೇನನು ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಲೀಲೆಯನ್ನಾಡಿ ಮೇಲೆ ಬಂದ. ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ.

ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹಾಗ್ರೇರ್ನಿಗತ್ಯ ವಹನ್ ಭ್ರಾತೃಂಶ್ಚ ಮಾತರಮ್ ।

ಉಪಾಯಾಂಶ್ಚತುರಃ ಶಕ್ತಿಂ ಬಿಭ್ರಾಣ ಇವ ಯೋ ಬಭೌ ॥೧೩॥

ಲಾಕ್ಷೇತಿ । ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹಾಗ್ರೇಃ ನಿಗತ್ಯ ಚತುರಃ ಭ್ರಾತೃನ್ ಮಾತರಂ ಚ ವಹನ್ ಯೋ ಭೀಮಃ ಚತುರಃ ಉಪಾಯಾನ್ ಸಾಮಾದೀನ್ ಶಕ್ತಿಂ ಪ್ರಭುಮನ್ತ್ರೋತ್ಸಾಹಲಕ್ಷಣಾಂ ಬಿಭ್ರಾಣ ಇವ ಬಭೌ ।

ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದು, ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸಹೋದರರನ್ನು, ತಾಯಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಂತಹ ಭೀಮಸೇನನು ಸಾಮ, ದಾನ, ಭೇದ, ದಂಡ

ವೆಂಬ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಭುಮಂತ್ರೋತ್ಸಾಹರೂಪಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದವ-
ನಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದನು.

ಪ್ರಾಸೈಕಚಕ್ರೋ ಯೋ ಭೀಮೋ ಜನಾನಾಂ ಮಾರಕಂ ಬಕಮ್ ।

ನಿಜಧಾನ ಮಹಾವೀರ್ಯಃ ಕೃತ್ತಿವಾಸಾ ಇವಾಂತಕಮ್ ॥೧೪॥

ಪ್ರಾಸೈತಿ । ಮಹಾವೀರ್ಯಃ, ಪ್ರಾಸಃ ಏಕಚಕ್ರೋ ನಾಮ ಗ್ರಾಮೋ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ ।
ಯೋ ಭೀಮಃ ಜನಾನಾಂ ಮಾರಕಂ ಅಂತಕಂ ಮೃತ್ಯುಂ, ಕೃತ್ತಿವಾಸಾಃ ರುದ್ರ ಇವ ಜನಾನಾಂ
ಮಾರಕಂ ಬಕಂ ನಿಜಧಾನ ।

ಮಹಾಸಮರ್ಥನಾದ, ಏಕಚಕ್ರನಗರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭೀಮಸೇನನು,
ಜನರಿಗೆ ಮಾರಕನಾದ ಯಮನನ್ನು ರುದ್ರನು ಸಂಹರಿಸುವಂತೆ, ಜನರ
ಮಾರಕನಾದ ಬಕನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ವಿಪ್ರರೂಪಪ್ರತಿಚ್ಛತ್ರೋ ಯೋ ಭೀಮೋ ಭ್ರಾತೃಭಿಃ ಸಹ ।

ದ್ರೌಪದೀಂ ವಾಮನಃ ಇವ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ಬಲಿಶ್ರಿಯಮ್ ॥೧೫॥

ವಿಪ್ರೇತಿ । ವಿಪ್ರರೂಪೇಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷೇಣ ಪ್ರತಿಚ್ಛತ್ರಃ । ಭ್ರಾತೃಭಿಃ ಸಹ ಯೋ
ಭೀಮಃ, ವಿಪ್ರರೂಪಪ್ರತಿಚ್ಛತ್ರಃ ವಾಮನಃ ಭ್ರಾತೃಭಿಃ ಇಂದ್ರಾದಿಭಿಃ ಸಹ ಬಲಃ ಶ್ರಿಯಮಿವ
ದ್ರೌಪದೀಂ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷ ತೊಟ್ಟ ಭೀಮಸೇನನು, ವಾಮನರೂಪಿಯಾದ ಭಗವಂತನು,
ತನ್ನ ಸಹೋದರರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಬಲಿಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು
ಪಡೆದಂತೆ, ದ್ರೌಪದೀದೇವಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು.

ರಾಜಸೂಯೇನ ಯಜತೋ ಭ್ರಾತುಃ ಖ್ಯಾತ್ಯೈ ಜರಾಸುತಮ್ ।

ಯೋ ದೈತ್ಯವಂಶಪ್ರಥಿತಂ ಪಾಟಯಾಮಾಸ ವಂಶವತ್ ॥೧೬॥

ರಾಜೇತಿ । ಯೋ ಭೀಮಃ ರಾಜಸೂಯೇನ ಯಜತಃ ಭ್ರಾತುಃ ಧರ್ಮಪುತ್ರಸ್ಯ ಖ್ಯಾತ್ಯೈ
ದೈತ್ಯವಂಶ ಏವ ವಂಶಃ ತತ್ರ ಪ್ರಥಿತಂ ಜರಾಸುತಂ ಜರಾಸಂಧಮ್ । ವಂಶವತ್ ವಂಶೇನ
ತುಲ್ಯಂ ವಂಶವತ್ । "ತೇನ ತುಲ್ಯಂ ಕ್ರಿಯಾ ಚೇದ್ವತಿಃ" (೪.೧.೧೧೪) ಇತಿ ವತಿಃ ।

ರಾಜಸೂಯಯಾಗಮಾಡುವ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ ಭೀಮಸೇನನು
ದೈತ್ಯರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಜರಾಸಂಧನೆಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಬಿಡಿರಿನಂತೆ
ಸೀಳಿದನು.

ದ್ರೌಪದ್ಯಾಂ ಕ್ಲಿಷ್ಯಮಾನಾಃ ಭಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರಾನ್ ದುರಾತ್ಮನಃ ।

ಯೋ ಹಂತುಂ ಭಾರ್ಗವಃ ಇವ ಪ್ರತಿಜಙ್ಘೇ ನೃಪಾಧಿಪಮ್ ॥೧೭॥

द्रौपद्यामिति । द्रौपद्यां वस्त्राहरणादिना क्लिश्यमानायां सत्यां यो भीमः नृपाधमान् दुरात्मनः धार्तराष्ट्रान् दुर्योधनादीन् हन्तुं, दुरात्मनः नृपाधमान् हन्तुं भार्गव इव प्रतिजज्ञे प्रतिज्ञातवान् ।

ದ್ರೌಪದೀದೇವಿಯು ವಸ್ತ್ರಾಪಹಾರದಿಂದ ಕ್ಲೇಶಬಡುತ್ತಿರುಲು ಭೀಮಸೇನನು ನೃಪಾಧಮರಾದ ದುಷ್ಯದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಶುರಾಮನಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

पितृवत् धर्मपुत्रस्य वाक्यं यो मानयन् प्रभुः ।

राज्यं त्यक्त्वा वनं प्राप भीमो राममनुव्रतः ॥१८॥

पितृवदिति । पितुः इव पितृवत् । "तत्र तस्येवे"ति (५.१.११६) षष्ठ्यर्थे वतिः । धर्मपुत्रस्य वाक्यं मानयन् प्रभुं रामं अनुव्रतः अनुवर्तमानः यो भीमः राज्यं त्यक्त्वा वनं प्राप । तथा^१ रामः प्रभुः अपि पितृवाक्यात् राज्यं त्यक्त्वा वनं प्राप । तद्वत् तमनुवर्तमानः भीमोऽपीति भावः ।

ಸಮರ್ಥನಾದ ರಾಮನು ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಅರಣ್ಯ ಸೇರಿದಂತೆ ಅಣ್ಣನ ಮಾತನ್ನಾಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಸಮರ್ಥನಾದ ಭೀಮಸೇನನು (ರಾಮನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ) ಕಾಡು ಸೇರಿದನು.

हिडिम्बमिव किर्मिरं यो जघान वने वसन् ।

सौगन्धिकं च द्रौपद्यै ददौ प्रेमेव मूर्तिमत् ॥१९॥

हिडिम्बमिति । वने वसन् यो भीमः हिडिम्बमिव किर्मिरं जघान । मूर्तिमत् प्रेमेव सौगन्धिकं कङ्गारकुसुमं "सौगन्धिकं तु कङ्गारमि"त्यमरः । द्रौपद्यै ददौ च ।

ವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಭೀಮಸೇನನು ಹಿಡಿಂಬನಂತೆ ಕಿರ್ಮೀರನನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದ. ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾದ ಪ್ರೇಮದಂತಿರುವ ಸೌಗಂಧಿಕಾ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ದ್ರೌಪದೀದೇವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

यस्य भीमस्य महिषीमाकाङ्क्षन् द्वुपदात्मजाम् ।

कीचकः कीचक इवानश्यदग्रेः शिखां स्पृशन् ॥२०॥

यस्येति । यस्य भीमस्य महिषी कृताभिषेकां "कृताभिषेका

ಮಹಿಷಿ"ತ್ಯಮರ: । ಧ್ರುಪದಾತ್ಮಜಾಂ ದ್ರೌಪದೀಂ ಆಕಾಡ್ಘ್ನನ್ ಕೀಚಕ: ಅಗ್ರೇ: ಶಿಖಾಂ
ಜ್ವಾಲಾಂ ಸ್ಪೃಶನ್ ಕೀಚಕ: ವೇಣುರಿವ ಅನಶ್ಯತ್ ನಘೋಽಭುದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ಭೀಮನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ದ್ರೌಪದೀದೇವಿಯನ್ನು ಬಯಸಿದ ಕೀಚಕನು,
ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಮಾಡಿದ ಬಿದಿರಿನಂತೆ ನಾಶಹೊಂದಿದನು.

ಯುಧಿ ವೀರೇಷು ಪಶ್ಯತ್ಸು ಯೋ ದುಃಶಾಸನಮಾಕ್ಷಿಪತ್ ।

ವೈನತೇಯ ಇವ ವ್ಯಾಲಂ ಶ್ವಾಪದಂ ಮೃಗರಾಡಿವ ॥೨೧॥

ಯುಧೀತಿ । ಯುಧಿ ವೀರೇಷು ಪಶ್ಯತ್ಸು ಸತ್ಸು ಯೋ ಭೀಮ:, ವೈನತೇಯೋ ಗರುತ್ಮಾನ್
ವ್ಯಾಲಂ ಸರ್ಪಮಿವ, ಮೃಗರಾಡ್ ಸಿಂಹ: ಶ್ವಾಪದಂ ಮೃಗವಿಶೇಷಮಿವ ದುಃಶಾಸನಂ ಅಕ್ಷಿಪತ್
ಹತವಾನ್ ।

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರರೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭೀಮಸೇನನು, ಗರುಡನು
ಸರ್ಪವನ್ನು, ಸಿಂಹವು ಮೃಗವನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವಂತೆ ದುಃಶಾಸನನನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ಹತ್ವಾ ದುರ್ಯೋಧನಭ್ರಾತೃನ್ ಕ್ಷಿಪನ್ ದಿಕ್ಷು ವ್ಯರಾಜತ ।

ದಿಶಃಶ್ಚಿವ ಬಲಿಂ ಯುಧ್ವಭೂತೇಭ್ಯೋ ಯೋ ವೃಕೋದರ: ॥೨೨॥

ಹತ್ವೇತಿ । ದುರ್ಯೋಧನಭ್ರಾತೃನ್ ಹತ್ವಾ ದಿಕ್ಷು ವಿಕೃಪನ್ ವಿಸೃಜನ್ ಯೋ ವೃಕೋದರ:
ಯುಧ್ವಭೂತೇಭ್ಯ: ರಣಭೂಮಿಪಿಶಾಚೇಭ್ಯ: ಬಲಿಂ ದಿಶನ್ ಇವ ವ್ಯರಾಜತ ।

ದುರ್ಯೋಧನನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಸಡುತ್ತಾ,
ಭೀಮಸೇನನು ರಣಭೂಮಿಯ ಪಿಶಾಚಿಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯನ್ನು ನೀಡುವವನಂತೆ
ಶೋಭಿಸಿದನು.

ಯೋ ಭೀಮಸೇನೋ ಗದಯಾ ಚಕ್ರೇ ದುರ್ಯೋಧನಂ ಯುಧಿ ।

ಭಗ್ನೋರುಕದಲೀಕಾಣ್ಡಂ ಮತ್ತವಾರಣವಿಕ್ರಮ: ॥೨೩॥

ಯ ಇತಿ । ಮತ್ತವಾರಣಸ್ಯ ಉನ್ಮತ್ತಗಜಸ್ಯ ವಿಕ್ರಮ ಇವ ವಿಕ್ರಮೋ ಯಸ್ಯ ಸ
ತಥೋಕ್ತ: । ಯೋ ಭೀಮ: ಯುಧಿ ದುರ್ಯೋಧನಂ ಗದಯಾ, ಭಗ್ನೋರುಕದಲೀಕಾಣ್ಡೋ ಇವ
ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥೋಕ್ತಂ ಚಕ್ರೇ । ಯಥಾ ಮತ್ತೇಭ: ಹಸ್ತೇನ ಕದಲೀಕಾಣ್ಡೋ ಛಿನತಿ ತದ್ವತ್
ಗದಯಾ ದುರ್ಯೋಧನೋರುಕದಲೀಕಾಣ್ಡೋ ಭಗ್ನೇತಿ ಭಾವ: ।

ಮದಭರಿತ ಸಲಗದಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಭೀಮಸೇನನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ದುರ್ಯೋಧನನ ತೊಡೆಗಳೆಂಬ ಬಾಳೆಯ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಸೀಳಿದನು.

ದುರ್ಯೋಧನಸ್ಯ ಯಃ ಶೀಘ್ರಂ ಪತಿಸ್ಯ ರಣಾಜಿರೇ ।

ಮರ್ದಯತ್ರದ್ವಿಘ್ನಾ ರೇಜೇ ಮೃಜನ್ ಭಾಗ್ಯಲಿಪಿರಿವ ॥೨೪॥

ದುರ್ಯೋಧನಸ್ಯೇತಿ । ಯುಧಿ ಪತಿಸ್ಯ ದುರ್ಯೋಧನಸ್ಯ ಶೀಘ್ರಂ ಶಿರಃ ಅದ್ವಿಘ್ನಾ ಮರ್ದಯನ್ ಯೋ ಭೀಮಃ ಭಾಗ್ಯಲಿಪಿಃ ಅಕ್ಷರವಿನ್ಯಾಸಾನ್ ಮೃಜನ್ ಉತ್ಸಾದಯನ್ ಇವ ರೇಜೇ ।

ಭೀಮಸೇನನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ದುರ್ಯೋಧನನ ತಲೆಯನ್ನು ಮರ್ದನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಭಾಗ್ಯರೇಖೆಗಳನ್ನು ಅಳಿಸುವಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದನು.

ಹತಾನಾಂ ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರಾಣಾಂ ಮಾನಿನೀರಶ್ರುಲೋಚನಾಃ ।

ದರ್ಶಯನ್ ಯಃ ಪ್ರಿಯಾಂ ಚಕ್ರೇ ಹರ್ಷಾದಶ್ರುವಿಲೋಚನಾಮ್ ॥೨೫॥

ಹತಾನಾಮಿತಿ । ಹತಾನಾಂ ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರಾಣಾಂ, ಅಶ್ರುಣಿ ಲೋಚನೇಷು ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ಅಶ್ರುಲೋಚನಾಃ । ಗಡ್ವಾದಿತ್ವಾತ್ "ಪರಾ ಸಪ್ತಮಿ" । ಯದ್ವಾ ಅಶ್ರುಯುಕ್ತಾನಿ ಲೋಚನಾನಿ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ತಥೋಕ್ತಾಃ । ಮಾನಿನಿಃ ಅಭಿಮಾನವತಿಃ ಸ್ತ್ರೀಃ ದರ್ಶಯನ್ ಯೋ ಭೀಮಃ ಪ್ರಿಯಾಂ ದ್ರೌಪದೀಂ ಹರ್ಷಾತ್ ಅಶ್ರುವಿಲೋಚನಾಂ ಚಕ್ರೇ ।

ಭೀಮಸೇನನು, ಹತರಾದ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳ ಹೆಂಡಂದಿರು ಕಣ್ಣೀರಿಡುವವರನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಪ್ರಿಯಳಾದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂದಬಾಷ್ಪಗಳು ತುಂಬಿದವು.

ಭೂಭಾರಭೂತಾನ್ ಭೂಪಾಲಾನ್ ಉದ್ಧತಸ್ಯ ಪರಾಜಿತುಮ್ ।

ಅನನ್ಯಸಾಧ್ಯಾಂ ದೇವಸ್ಯ ಸೇವಾಮೇವಂ ಚಕಾರ ಸಃ ॥೨೬॥

ಎವಂ ಭೀಮಸ್ಯ ಚರಿತಂ ವರ್ಣಯನ್ ಪ್ರಕೃತಮಾಹ । ಭೂಭಾರೆತಿ । ಸಃ ಭೀಮಃ ಭೂಭಾರಭೂತಾನ್ ಭೂಪಾಲಾನ್ ಪರಾಜಿತುಂ ನಿಹಂತುಂ ಉದ್ಧತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಎವಂ ಅನನ್ಯಸಾಧ್ಯಾಂ ಅನ್ಯೈಃ ಸಾಧಯಿತುಂ ಅಶಕ್ಯಾಂ ಸೇವಾಂ ಚಕಾರ ।

ಭೀಮಸೇನನು ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರರಾದ ಅಸುರರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಈ ವಿಧವಾದ, ಇತರರಿಂದ ಮಾಡಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಭೀಮಾರ್ಜುನಾದಿಭಿರ್ಮೇಭಾರಂ ಸಂಹಾರಯನ್ ಹರಿಃ ।

ಜಗಾಮ ಧಾಮ ಲೋಕಾನಾಂ ಚೌಡಾರತ್ನಮಿವೋಜ್ವಲಮ್ ॥೨೭॥

ಭೀಮೇತಿ । ಭೀಮಾರ್ಜುನಾದಿಭಿಃ ಭೂಮೇಭಾರಂ ಸಂಹಾರಯನ್, "ಹಕ್ರೋರನ್ಯತರಸ್ಯಾಂ"

(೧.೪.೪೩) । ಇತಿ ಕರ್ಮತ್ವಾಭಾವಪಕ್ಷೇ ಕರ್ತರಿ ತೃತೀಯಾ । ಹರಿ: ಲೋಕಾನಾಂ ಭುವನಾನಾಂ ಚೂಡಾರತ್ನಮಿವ ತ್ವಲಂ ಧಾಮ ವೈಕುಣ್ಠಾಖ್ಯಂ ಜಗಾಮ ।

ಭೀಮಾರ್ಜುನಾದಿಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಲೋಕಗಳ ತಿರೋರತ್ನದಂತಿರುವ ಉಜ್ವಲವಾದ ವೈಕುಂಠ-
ವೆಂಬ ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋದನು.

ತಿರೋಹಿತೇ ಭಗವತಿ ತಿಷ್ಠೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಚ ದಾನವಾ: ।

ಮನುಷ್ಯರೂಪಾ: ಪರ್ಯಭವನ್ ಲೋಕಾನ್ ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಶಸ್ತ್ರಿಣ: ॥೨೮॥

ತಿರೋಹಿತ ಇತಿ । ಭಗವತಿ ಕೃಷ್ಣೇ ತಿರೋಹಿತೇ ಅಂತರಹಿತೇ ಸತಿ ತಿಷ್ಠೇ
ಕಲೌ "ತಿಷ್ಠ: ಪುಷ್ಪೇ ಕಲಿಯುಗ"ಇತ್ಯಮರ: ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಚ ಸತಿ ಮನುಷ್ಯರೂಪಾ: ದಾನವಾ:
ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಾಣ್ಯೇವ ಶಸ್ತ್ರಾಣಿ ಷಾಂ ಸಂತೀತಿ ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಶಸ್ತ್ರಿಣ: ಸಂತ: ಲೋಕಾನ್
ಜನಾನ್ ಪರ್ಯಭವನ್ ನಿರಾಚಕ್ರೂರೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಭಗವಂತನು ಅಂತರ್ಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ. ಕಲಿಯುಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.
ದಾನವರು ಮಾನವರಾಗಿ ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂಬ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ-
ಪದ್ಧತಿ ತಪ್ಪಿಸಿದರು.

ಸೌಗಂಧಿಕಂ ಯೋ ಹರತಾ ಭೀಮೇನ ಮಣಿಮಾನ್ ಹತ: ।

ಸ ಜಾತ: ಸಂಕ್ರೂರೋ ನಾಮ್ನಾ ಚಕ್ರೇ ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಪದ್ಧತಿಮ್ ॥೨೯॥

ಸೌಗಂಧಿಕಮಿತಿ । ಯೋ ಮಣಿಮಾನ್ ಸೌಗಂಧಿಕಂ ಹರತಾ ಭೀಮೇನ ಹತ: ಸ:
ನಾಮ್ನಾ ಸಂಕ್ರೂರೋ ಜಾತ: ಸನ್ ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಪದ್ಧತಿಂ ಮಾರ್ಗಂ ಚಕ್ರೇ ।

ಸೌಗಂಧಿಕಾಪುಷ್ಪವನ್ನು ಹರಿಸುವ ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಹತನಾದ ಮಣಿ-
ಮಂತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಸಂಕರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿ ದು:ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು
ಮಾಡಿದನು.

ದೈತ್ಯಾಸ್ತಮನುರೂಪಾ: ವಿಷ್ಣುತ್ಕರ್ಷಾಸಹಿಷ್ಣಾವ: ।

ದುರರ್ಥಗ್ರಂಥಿಲಾನ್ ಗ್ರಂಥಾನ್ ಗ್ರಥಯಾಮಾಸುರೂದ್ರತಾ: ॥೩೦॥

ದೈತ್ಯಾ ಇತಿ । ತಂ ಮಣಿಮದ್ವುಪಂ ಸಂಕ್ರೂರಂ ಅನುರೂಪಾ: ಅನುವರ್ತಮಾನಾ: ।
"ಅನುರೂಪೋನುವರ್ತನ"ಇತ್ಯಮರ: । ವಿಷ್ಣುತ್ಕರ್ಷಾಸಹಿಷ್ಣಾವ: ರೂದ್ರತಾ: ದೈತ್ಯಾ:
ಮನುಷ್ಯರೂಪಾ: ಸಂತ: ಇತ್ಯರ್ಥ: । ದುರರ್ಥ: ದುಷ್ಟಾರ್ಥ: ಗ್ರಂಥಿಲಾನ್ ಗ್ರಂಥಿಯುಕ್ತಾನೀತ್ಯರ್ಥ: ।
ಗ್ರಂಥಾನ್ ನಿಬಂಧಾನ್ ಗ್ರಂಥಯಾಮಾಸು: ಗ್ರಂಥಿತವಂತ: ।

ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲ ಮಾನವರಾಗಿ ಆ ಸಂಕರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುತ್ವರ್ಷವನ್ನು ಸಹಿಸದವರು. ಮಹಾ ಉನ್ಮತ್ತರು. ಅವರು ದುಷ್ಟಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಕಗ್ಗಂಟಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ದಾನವೈರ್ಮಾನವಾಕಾರೈಃ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಪರಿಪನ್ಥಿಭಿಃ ।

ಪಾಷಂಡವಾದಕಾಲಿಲಂ ವಿದಧೇ ಮण्डಲं ಭುವಃ ॥೩೧॥

ದಾನವೈರಿತಿ । ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಪರಿಪನ್ಥಿಭಿಃ ವಿರೋಧಿಭಿಃ । "ಅಭಿಘಾತಿ-
ಪರಾರಾತಿಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿಪರಿಪನ್ಥಿನಃ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಮಾನವಾಕಾರೈಃ ಮನುಷ್ಯರೂಪೈಃ ದಾನವೈಃ
ಭುವಃ ಮण्डಲಂ, ಪಾಷಂಡವಾದೈಃ ಕಾಲಿಲಂ ವ್ಯಾಕುಲಂ ವಿದಧೇ । ಕರ್ಮಣಿ ಲಿಟ್ ।

ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಶತ್ರುಗಳಾದ, ಮಾನವರೂಪದಾನವರು ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಪಾಷಂಡವಾದಗಳಿಂದ ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

एवं विप्रकृतं लोकं विलोक्य विबुधर्षभैः ।

विज्ञापितः स भगवान् आज्ञापयत मारुतम् ॥३२॥

एवमिति । एवं विप्रकृतं निकृतं वञ्चितमित्यर्थः । "निकारो विप्र-
कारः स्यादि"त्यमरಃ । लोकं विलोक्य विबुधर्षभैಃ ब्रह्मादिभिಃ विज्ञा-
पितः स भगवान् लक्ष्मीसहायः मारुतं वायुं आज्ञापयत ।

ಈ ವಿಧವಾಗಿ ವಂಚಿತವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವತೆಗಳು ಭಗವಂತ-
ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆ ಭಗವಂತನು ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

सद्गुणे मयि निर्दोषे भक्त्याप्ये पुरुषोत्तमे ।

प्रकाश्यान्नायहृदयं साधून् सर्वान् समुद्धर ॥३३॥

आज्ञापनप्रकारमाह । सद्गुण इति । सन्तः सत्याः न मिथ्याभूताः,
सन्तः साधवः रम्याः न दोषस्पृष्टाश्च, सन्तः विद्यमानाः नित्याः पूर्णाश्च,
न तु कदाचिदविद्यमानाश्च, सन्तः प्रशस्ताः श्रुतिभिಃ श्लाघिताः न त्वौप-
चारिकाश्च, सन्तः अभ्यर्हिताः अविनाभूताः न पृथग्ಭूताश्च गुणाः धರ್ಮाः
यस्य तस्मिन् सद्गुणे "सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सदि"ति
अमरोक्तेः । निर्गतः दोषेभ्यो निर्दोष इति तत्पुरुषः । कुगतिप्रादयः
(२.२.१८) इत्यतः । निरादयः क्रान्ताद्यर्थे पञ्चम्येति समासविधानात् ।
निर्गताः दोषाः यस्मात् स निर्दोष इति बहुव्रीहिर्वा । प्रादिभ्यो धातुज-
स्येति समासविधानात् । यद्वा निर्मक्षिकं इत्यादिवत् अर्थाभावे अव्ययी-

ಭಾವ: ದೋಷಾಣಾಮಭಾವೋ ನಿರ್ದೋಷಮಿತಿ । ದೋಷಭಾವಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವರೂಪತ್ವೇನ ಸಾಮಾ-
ನಾಧಿಕರಣ್ಯೋಪಪತ್ತೇ: । ಅವ್ಯಯಿಭಾವಪಕ್ಷೇ ಅವ್ಯಯಿಭಾವಶ್ಚೇತಿ (೨.೪.೧೮)
ಅವ್ಯಯಸಂಜ್ಞಾयां ಅವ್ಯಯಾದಾಪ್ಸುಪ: (೨.೪.೮೨) ಇತಿ ಸುಪ: ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಲುಕಂ ನಾವ್ಯ-
ಯಿಭಾವಾದತೋಽಮ್ತ್ವಪञ್ಚಮ್ಯಾ (೨.೪.೮೩) ಇತಿ ನಿಷಿಧ್ಯ ವಿಹಿತಸ್ಯ ಅಮಾदे-
ಶಸ್ಯ "ತೃತೀಯಾ ಸಪ್ತಮ್ಯಾ ಬಹುಲಂ" (೨.೪.೮೪) ಇತಿ ವಿಕಲ್ಪಿತತ್ವೇನ उप-
कृष्णे कार्यमिति वत् निर್ದोष इति सप्तमी श्रुत्युपपत्ते: । भक्त्या भजनेन
सेवया श्रवणादिरूपोपासनयेत्यर्थ: । माहात्म्यज्ञानलक्षणयेति वा ।
'माहात्म्यज्ञानपूर्वक "स्नेहोभक्तिरिति प्रोक्त:" इति वचनात् । आये प्राये ।
पुरुषोत्तम इति । यद्यपि पुरुषाभ्यां क्षराक्षराभ्यां उत्तम इति विगृह्य
अर्थोक्तौ "पञ्चमी विभक्त" इति पञ्चमीप्राप्तावपि समासविध्यभाव: ।
पुरुषाणां चेतनानां पुरुषेषु वा उत्तम इति पक्षे च "यतश्च निर्धारण" इति
षष्ठीसप्तम्यो: प्राप्तावपि "न निर्धारण" (२.१.१०) इति षष्ठीसमासप्रतिषेध: ।
सप्तमीसमासविध्यभावश्च । तथापि पुरुषश्चासौ उत्तमश्चेति कर्मधारय: ।
तत्र विशेषणविशेष्यभावस्य विवक्षाधीनत्वात् वा, विशेषणं विशेष्येण
बहुलमिति (२.१.५७) बहुलग्रहणाद्वा, राजदन्तादिषु परमिति (२.२.३१)
राजदन्तादित्वाद्वा पुरुषशब्दस्य पूर्वनिपातोपपत्ते: । अत एव गीतायां
"उत्तम: पुरुषस्त्वन्य:" इति सामानाधिकरण्यमेव निर्दिशितम् । एवं भूते
मयि आम्रायानां तदनुसारिस्मृतीनामपि हृदयं शक्तितात्पर्याभ्यां बोधकत्वं
प्रकाश्य भाष्यादिग्रन्थै: प्रतिपाद्येत्यर्थ: । सर्वान् साधून् सज्जनान् समुद्धर
पाषण्डमतं निरस्य तत्त्ववादिनिष्ठान्कुरु इत्यर्थ: ।

ಸದ್ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ದೋಷದೂರನಾದ ಪುರಷೋತ್ತಮನಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ, ಸಕಲ ವೇದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಉಂಟೆಂದು
ಸಾಧಿಸಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡು ಎಂದು ಭಗವಂತ ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತನು.

इत्याज्ञप्तो भगवता स मरुन्मरुतां वर: ।

मध्यगेहगृहे जज्ञे स्वप्रभावं विभावयन् ॥३४॥

इतीति । इति भगवता आज्ञप्त: मरुतां देवानां वर: श्रेष्ठ: स मरुत्
वायु: स्वप्रभावं विभावयन् प्रकाशयन् मध्यगेहाख्यविप्रगृहे जज्ञे जात: ।

१. माहात्म्यज्ञानपूर्वस्तु सुदृढ: सर्वतोऽधिक: ।

स्नेहो भक्तिरिति प्रोक्त: तथा मुक्तिर्न चान्यथा ॥ तात्पर्यनिर्णये

ಈ ರೀತಿ ಭಗವಂತನಿಂದ ಅಜ್ಞಪ್ತನಾದ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಾಯುದೇವನು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾ, ಮಧ್ಯಗೇಹಭಟ್ಟರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದನು.

ಸ ಬಾಲ एव स्वबलं बालानां विस्मयावहम् ।

अशेषविषयज्ञानं वृद्धानामप्यदर्शयत् ॥३५॥

ಸ ಇತಿ । ಸ ಮರುದ್ವಿಪೋ ಬಾಲಃ ಬಾಲಾನಾಂ ಸ್ವವಯಸಾಂ ವಿಸ್ಮಯಾವಹಂ ಸ್ವಬಲಮೇವ ಅದರ್ಶಯತ್ । ವೃದ್ಧಾನಾಂ ವಯಸಾ ಜ್ಞಾನೇನ ಚ ಮಹತಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಶೇಷವಿಷಯಜ್ಞಾನಮಪ್ಯದರ್ಶಯತ್ ।

ಬಾಲಕನ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವಾಯುದೇವರು ತಮ್ಮ ಸಮಾನ ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗೆ ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಬಾಲಕರನ್ನು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸಿದರು ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರಿಗೆ ವಯೋವೃದ್ಧರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಶೇಷ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

स्वेनाधीतां गुरुर्विद्यां तस्मै प्रोवाच केवलम् ।

अशेषविद्याविज्ञानसरस्वत्पारदृश्वने ॥३६॥

ಸ್ವೇನೆತಿ । ಗುರುಃ ಅಶೇಷವಿद्याಃ ವಿಜ್ಞಾನಾನಿ ಶಿಲ್ಪಾನಿ ಚ ಸರಸ್ವಾನ್ ಸಮುದ್ರಃ ತಸ್ಯ ಪಾರದೃಶ್ವನೇ ಪಾರಿಕ್ಷತಾಯ ತಸ್ಮೈ ಬಾಲಾಯ ಸ್ವೇನಾಧೀತಾಂ ಕೇವಲಮಧೀತಮೇವ ಪ್ರೋವಾಚ । ನ ತು ತಸ್ಯ ಅವಿದಿತಂ ಪ್ರೋವಾಚೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಆ ಬಾಲಕನು ಸಮಸ್ತವಿದ್ಯಾವಿಜ್ಞಾನಸಾಗರತೀರ ತಲುಪಿದವ. ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದದ್ದೇನಿದೆ. ಗುರುಗಳು ತಮಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದನ್ನು ಬಾಲಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಶಿಲ್ಪಾದಿಕಲಾಸಾಗರದ ತೀರವನ್ನು ಸದಾ ಕಾಣುವ ಆ ಬಾಲಕನಿಗೆ ತಾನು ಕಲಿತದ್ದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೇ ಹೊರತು, ಬಾಲಕ ತಿಳಿಯದಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.

यो भभूवाच्युतप्रेक्षो मस्करी स यशस्करम् ।

पारिव्राज्यमहाराज्यशासनं तमकारयत् ॥३७॥

ಯ ಇತಿ । ಅಚ್ಯುತಪ್ರೇಕ್ಷೋ ನಾಮ ಯೋ ಮಸ್ಕರೀ ಭಿಕ್ಷುಃ "ಭಿಕ್ಷುಃ ಪರಿವ್ರಾಟ್ ಕರ್ಮಂದಿ ಪಾರಾಶರ್ಯಪಿ ಮಸ್ಕರೀ"ತ್ಯಮರಃ । ಭಭೂವ ಸಃ ಮಸ್ಕರೀ ಯಶಸ್ಕರಂ ತಂ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಂ ಸನ್ಯಾಸ ಏವ ಮಹಾರಾಜ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಶಾಸನಂ ಪರಿಪಾಲನಂ ಅಕಾರಯತ್ । "ಹಕ್ರೋರನ್ಯತರಸ್ಯಾಮ್" (೧.೪.೫೩)ಇತಿ ಕರ್ತುಃ ಕರ್ಮತ್ವಮ್ ।

ಪರಮಹಂಸರಾದ ಅಚ್ಯುತಪ್ರೇಕ್ಷರು ಕೀರ್ತಿವಂತನಾದ ಆ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಮಹಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇತ್ತರು.

एकविंशतिदुर्भाष्यदावाग्निज्वलितं जगत् ।

शास्त्रपीयूषवर्षैः सः शान्तं मध्वाम्बुदो व्यधात् ॥३८॥

एकवंशतीति । सः सन्यस्तमध्वनामा अम्बुदो मेघः । एकविंशति दुर्भाष्याण्येव दावाग्निः तेन ज्वलितं जगत् । शास्त्रमेव पीयूषं तस्य वर्षैः शान्तं व्यधात् ।

ಆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಮೇಘದಂತೆ, ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದುರ್ಭಾಷ್ಯಗಳೆಂಬ ದಾವಾನಲದಿಂದ ದಗ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಅಮೃತಮಳೆಯಿಂದ ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿದರು.

विचित्रार्थपदैर्भूष्यं गीताभाष्यं विधाय सः ।

कृष्णायार्पयितुं प्राप नरनारायणाश्रमम् ॥३९॥

विचित्रेति । सः विचित्रैः अर्थैः पदैश्च भूष्यं अलङ्कार्यं, गीतायाः भाष्यं विधाय, कृष्णाय वेदव्यासाय अर्पयितुं नरनारायणाश्रमं बदरीं प्राप ।

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಪದಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವಿರಚಿಸಿ, ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ನರನಾರಾಯಣರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

नारायणेन या दत्ताः वेदव्यासाभिधाः शिलाः ।

रेजे स ताभिरष्टाभिः मूर्ताभिरिव सिद्धिभिः ॥४०॥

नारायणेनेति । सः नारायणाश्रमं प्राप्तो मध्वाचार्यः नारायणेन वेदव्यासाभिधाः वेदव्याससंज्ञाः याः शिलाः दत्ताः अष्टाभिः ताभिः मूर्ताभिः अष्टाभिः सिद्धिभिरिव रेजे ।

ನಾರಾಯಣಾಶ್ರಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಾರಾಯಣನು ವೇದವ್ಯಾಸವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎಂಟು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು (ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಕೆಗಳನ್ನು) ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಎಂಟು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾದ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು.

न्यायप्रसूनैः ग्रथितं शास्त्रं माल्यमिवोज्वलम् ।

अर्पयित्वा स कृष्णाय प्रसन्नाय न्यवर्तत ॥४१॥

ನ್ಯಾಯ ಇತಿ । ಸ ಮಧ್ವಾचार್ಯ: ನ್ಯಾಯಾ: ಪ್ರಸೂನಾನಿ ಇವ ತೈ: ಪ್ರಥಿತಂ ಸಂದೃಢ್ಯ
ಮಾಲ್ಯಮಿವ उज्ज्वलं शास्त्रं गीताभाष्यरूपं प्रसन्नाय कृष्णाय वेदव्यासाय
अर्पयित्वा न्यवर्तत निवृत्तोऽभूदित्यर्थ: ।

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ನ್ಯಾಯಗಳೆಂಬ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಉಜ್ವಲ-
ವಾದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯರೂಪವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಮಾಲೆಯನ್ನು, ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯನ್ನು
ಅರ್ಪಿಸುವಂತೆ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆರಳಿದರು.

भाष्यानुभाष्ये सत्र्यायविवृतिं भाष्यमप्यणु ।

ऋग्भाष्योपनिषद्भाष्ये दशप्रकरणान्यपि ॥४२॥

तात्पर्यं भारतस्यापि चक्रे भागवतस्य च ।

ग्रन्थांश्च तन्त्रसारादीन् स सन्मार्गप्रवृत्तये ॥४३॥

भाष್ಯेति । ಸ ನಿವೃತ್ತೋ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ: । ಸನ್ಮಾರ್ಗಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಯೇ ಭಾಷ್ಯಾನು-
ಭಾಷ್ಯೇ ಸತ್ರಯಾವಿವೃತಿಪ್ರಭೃತೀನಿ ತನ್ತ್ರಸಾರಾದೀನ್ ಗ್ರನ್ಥಾನ್ ನಿಬಂಧಾನ್ ಚಕ್ರೇ ಇತಿ
ದ್ವಯೋಕ್ತಾನ್ವಯ: ।

ಬದರಿಯಿಂದ ತೆರಳಿದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು, ಸನ್ಮಾರ್ಗಪ್ರವರ್ತನೆಗಾಗಿ
ಭಾಷ್ಯ, ಅನುಭಾಷ್ಯ, ಸನ್ಮಾರ್ಗವಿವೃತಿ, ಅನುಭಾಷ್ಯ, ತಂತ್ರಸಾರ,
ಮಹಾಭಾರತತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ, ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ,
ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದರು.

स्थिरां कृष्णाभिधामर्चां प्रतिष्ठाप्य प्रपूजयन् ।

चलां रामाभिधानां च नित्यमानञ्च काञ्चन ॥४४॥

स्थिरामिति । ಸ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ: ಸ್ಥಿರಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಭಿಧಾಂ ಅರ್ಚಾಂ ಪ್ರತಿಮಾಂ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ಯ ನಿಯಮ ಪ್ರಪೂಜಯನ್ ಸನ್ ಚಲಾಂ ರಾಮಾಭಿಧಾನಾಂ ದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮಸಂಜ್ಞಾಂ
ಕಾಂಚನ ಅರ್ಚಾಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ಯ ಆನಂಜ ಪೂಜಯಾಮಾಸ । ಅಂಚತೇ: ಲಿಟಿ "ತಸ್ಮಾನ್ರುಡ್
ದ್ವಿಹಲ:" (೭.೪.೭೧) ಇತಿ ನುತ್ ।

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಕೃಷ್ಣನ ಸ್ಥಿರಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ-
ಪನೆ ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಚಲವಾದ ದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು
ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

विरक्तं कञ्चनासत्रमन्तेवासिनमात्मन: ।

आनन्दतीर्थो विदधे नाम्ना नरहरिं यतिम् ॥४५॥

ವಿರಕ್ತಮಿತಿ । ಆನಂದತೀರ್ಥೋ ಮಧ್ವಮುನಿಃ । ಆತ್ಮನಃ ಆಸತ್ರಂ ಆಸ್ರಂ
ವಿರಕ್ತಂ ಕञ್ಚನ ಅಂತೇವಾಸಿನಂ ಶಿಷ್ಯಂ ನಾಮ್ನಾ ನರಹರಿಂ ಯತಿಂ ವಿದಧೇ ।

ಮಧ್ವಮುನಿಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿದ, ವಿರಕ್ತರಾದ ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು
ನರಹರಿತೀರ್ಥರೆಂಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

ಸಖ್ಯೇ ವಿಪ್ರಾಯ ರಾಮೋ ಯಾಮರ್ಚಾ ದಾಶರಥೀಮದಾತ್ ।

ತಾಮಾನೀಯ ಪ್ರಾಪ್ತರಾಜ್ಯೋ ಮಹ್ಯಂ ದೇಹೀತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ ॥೪೬॥

ಸಖ್ಯ ಇತಿ । ಅತ್ರಾಪಿ ಆನಂದತೀರ್ಥ ಇತ್ಯನುಷ್ಠಯತೇ । ರಾಮಃ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಃ
ದಶರಥಸಂಬಂಧಿನಿ ದಾಶರಥೀ ಯಾಂ ಅರ್ಚಾಂ ಸಖ್ಯೇ ವಿಪ್ರಾಯ ಅದಾತ್ । ತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತ-
ರಾಜ್ಯಃ ಸನ್ ತಾಮರ್ಚಾಂ ಆನೀಯ ಮಹ್ಯಂ ದೇಹಿ ಇತಿ ಆನಂದತೀರ್ಥೋ ಅಬ್ರವೀತ್ತೇತಿ
ಪೂರ್ವಣ ಸಮುಚ್ಚಯಃ ।

ಆನಂದತೀರ್ಥರು "ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು, ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನಾದ
'ವೇದಗರ್ಭಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಯಾವ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು
ಕೊಟ್ಟನೋ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನೀನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ನನಗೆ
ಅರ್ಪಿಸು" ಎಂದು ನರಹರಿತೀರ್ಥರನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು.

ಅನವಜ್ಞಾಯ ಗುರ್ವಾಜ್ಞಾಂ ಸ ಭಿಕ್ಷುಃ ಪರ್ಯಟನ್ ಮಹೀಮ್ ।

ಐತಿಹ್ಯಮಶ್ರುಣೋತ್ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಸಂಜ್ಞಕೇ ॥೪೭॥

ಅನವಜ್ಞಾಯೇತಿ । ಸ ನರಹರಿಸಂಜ್ಞಕೋ ಭಿಕ್ಷುಃ ಗುರೋಃ ಆಜ್ಞಾಂ ಅನವಜ್ಞಾಯ
ಬಹುಮಾನಯಿತ್ವಾ ಮಹಿಂ ಪರ್ಯಟನ್ ಸಂಚರನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಸಂಜ್ಞಕೇ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಕಿಮಪ್ಯೇತಿಹ್ಯಂ
ಇತಿಹಾಸಮಶ್ರುಣೋತ್ ।

ಆ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಗುರುಗಳ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದರು.

ಮುಕುಂದವರ್ಮಾ ಭೂಪಾಲಃ ಪುರಾಸೀದುತ್ಕಲಾಧಿಪಃ ।

ಭುಜಾದ್ರಿಮಥಿತಾರಾತಿಸಿಂಧುಃ ಸ್ವಯಂವೃತಃ ॥೪೮॥

ಐತಿಹ್ಯಪ್ರಕಾರಮಾಹ । **ಮುಕುಂದೇತಿ** । ಉತ್ಕಲಾನಾಂ ದೇಶಾನಾಮಧಿಪಃ । ಭುಜ ಏವ
ಅದ್ರಿಃ ಮಂದರಃ ತೇನ ಮಥಿತಾಃ ಅರಾತಯಃ ಶತ್ರುಃ ಏವ ಸಿಂಧುಃ ತಸ್ಮಾದುದ್ಭವೀತಿ ಯಾ
ಜಯಶ್ರೀಃ ತಯಾ ಸ್ವಯಂ ವೃತಃ ಮುಕುಂದವರ್ಮಾ ಭೂಪಾಲಃ ಪುರಾ ತ್ರೇತಾಯುಗೇ ಆಸೀತ್ ।

೧. ಯದಾ ದ್ವಿಜೋ ವೇದಗರ್ಭೋ ರಾಮದರ್ಶನತತ್ಪರಃ ॥೪೬॥

ತದಾ ತಸ್ಮೈ ದದೌ ರಾಮ ಸ್ವೀಯಾಂ ಮूर्ತಿಂ ದಯಾನಿಧಿಃ । ತೃತೀಯಶಾಖಾ (ಗುರುವಂಶಕಥಾಕಲ್ಪತರು) ।

(ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಕೇಳಿದ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವರು) ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಲದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭುಜಮಂದರಗಳಿಂದ ಶತ್ರುಗಳ-ಸಾಗರವನ್ನು ಕಡೆದು ಜಯಸಿರಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮುಕುಂದವರ್ಮನೆಂಬ ರಾಜನಿದ್ದನು.

ಅಶ್ರಾಂತಕಮಲಾಕಾಂತಸೇವಾಶ್ರಾಂತಮನಾ ನೃಪ: ।

ಜಗನ್ನಾಥಂ ಗನ್ತುಕಾಮ: ಪ್ರಜಿಘಾಯ ಪುರೋಧಸಮ್ ॥೪೯॥

ಅಶ್ರಾಂತೇತಿ । ಅಶ್ರಾಂತಂ ಸಂತತಂ ಕಮಲಾಕಾಂತಸ್ಯ ಸೇವಾಂ ಶ್ರಾಂತಂ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ನೃಪೋ ಮುಕುಂದವರ್ಮಾ ಜಗನ್ನಾಥಂ ಕ್ಷೇತ್ರಂ, ಗನ್ತುಂ ಕಾಮೋ ಯಸ್ಯ ಸ: ತಥೋಕ್ತ: ಸನ್ । "ತುಂ ಕಾಮಮನಸೋರಪಿ"ತಿ ತುಮನೋ ಮಕಾರಸ್ಯ ಲೋಪ: । ಪುರೋಧಸಂ ಪುರೋಹಿತಂ ಪ್ರಜಿಘಾಯ ಪ್ರಹಿತವಾನ್ ।

ನಿರಂತರ ಕಮಲಾಕಾಂತನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಾಂತವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಮುಕುಂದವರ್ಮನು ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ಪುರತ: ಪ್ರಹಿತೋ ರಾಜಾ ಪರಿಜ್ಞಾನಾಯ ಸ ದ್ವಿಜ: ।

ಅಭಿಜ್ಞಾಯ ಹರೇ: ಕ್ಷೇತ್ರಂ ದೃಢಂ ತಸ್ಮೈ ನ್ಯವೇದಯತ್ ॥೫೦॥

ಪುರತ ಇತಿ । ರಾಜಾ ಪರಿಜ್ಞಾನಾಯ ಜಗನ್ನಾಥಸ್ಯೇತಿ ಶೇಷ: । ಪುರತ: ಪ್ರಹಿತ: ಸ: ದ್ವಿಜ: ಪುರೋಧಾ: ಹರೇ: ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಅಭಿಜ್ಞಾಯ, ತತ್ರ ದೃಢಂ ತಸ್ಮೈ ರಾಜಾ ನ್ಯವೇದಯತ್ ।

ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಷೇತ್ರಪರಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ರಾಜನಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿಸಿದನು.

ಪ್ರಸ್ಥಿತೇ ನೃಪತೌ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಾನಿಕೇ ತದ್ವಿದೃಕ್ಷಯಾ ।

ತದೇವ ತದಭೂತ್ ಭೂರಿ ಪಾಂಸುಸಂಪ್ರಾತಪೂರಿತಮ್ ॥೫೧॥

ಪ್ರಸ್ಥಿತ ಇತಿ । ಸಾನಿಕೇ ಸಸೈನ್ಯೇ ತಸ್ಮಿನ್ ನೃಪತೌ ತಸ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ದಿದೃಕ್ಷಯಾ ದ್ರಘಮಿಚ್ಛಯಾ ಪ್ರಸ್ಥಿತೇ ಗತೇ ಸತಿ ತದೇವ ತಜ್ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಷೇತ್ರಂ ಭೂರಿಭಿ: ಪಾಂಸುನಾಂ ಸಂಪ್ರಾತೈ: ಸಮೂಹೈ: ಪೂರಿತಂ ಆಚ್ಛತ್ರಮಾಸೀತ್ ।

ಮುಕುಂದವರ್ಮನು ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನೋಡಲು ಹೊರಡುತ್ತಿರಲು ಅತ್ತ ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಷೇತ್ರವು ಬಹಳವಾದ ಮರಳಿನಿಂದ ಅಚ್ಚಾದಿತವಾಯಿತು.

ಅಲಬ್ಧಕಾಮಂ ರಾಜಾನಂ ಖಿद्यಮಾನಂ ತಮಧ್ವನಿ ।

ಗನ್ಧರ್ವಃ ಕೋಽಪಿ ವಚನೈಃ ಬೋಧಯಾಮಾಸ ಸಾಧುಭಿಃ ॥೫೨॥

ಅಲಬ್ಧೇತಿ । ಅಲಬ್ಧಃ ಕಾಮೋ ಜಗತ್ಪ್ರಾಥಮ್ಯದರ್ಶನರೂಪೋ ಮನೋರಥೋ ಯೇನ ತಂ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಅಧ್ವನಿ ಮಾರ್ಗೇ ಖಿद्यಮಾನಂ ರಾಜಾನಂ ಕೋಽಪಿ ಗನ್ಧರ್ವಃ ಸಾಧುಭಿಃ ರಮ್ಯೈಃ ವಚನೈಃ ಬೋಧಯಾಮಾಸ ।

ಜಗನ್ನಾಥನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಈಡೇರದೇ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ರಾಜನು ದುಃಖಿತನಾದ. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಗಂಧರ್ವನು ಸಾಧುವಚನಗಳಿಂದ ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಬೋಧಿಸಿದನು.

ರघुवीरेण विप्राय दत्तामर्चा प्रपद्यताम् ।

अर्चयन् तस्य देवस्य प्रसादमुपयास्यसि ॥५३॥

ಬೋಧನಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ರಘುವೀರೇಣಾತಿ । ರಘುವೀರೇಣ ವಿಪ್ರಾಯ ದತ್ತಾಂ ಅರ್ಚಾಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯವಾ ತಾಂ ಅರ್ಚಾಂ ಅರ್ಚಯನ್ ತಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಜಗತ್ಪ್ರಾಥಮ್ಯದರ್ಶನಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಮುಪಯಾಸ್ಯಸಿ ।

ರಾಮಚಂದ್ರದೇವರು ವೇದಗರ್ಭಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸು, ಅದರಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥನ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹೊಂದುವಿ.

इत्युक्तो राजतिलको गन्धर्वेण स बन्धुवत् ।

उपाचरद्रामसखं विप्रं विषयवासिनम् ॥५४॥

ಇತ್ಯುಕ್ತಃ । ಗನ್ಧರ್ವೇಣ ಬಂಧುನೇವ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಸಃ ರಾಜತಲಿಕಃ ಸ ಮುಕುಂದವರ್ಮಾ ವಿಷಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ವಾಸಿನಂ ರಾಮಸಖಂ ವಿಪ್ರಂ ಉಪಾಚರತ್ ಶುಶ್ರೂಷಿತವಾನ್ ।

ಬಂಧುವಿನಂತೆ ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮುಕುಂದವರ್ಮನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮನ ಗೆಳೆಯನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಸೇವೆಮಾಡಿದನು.

भक्ताय राज्ञे तामर्चामचर्चं यच्छति स्म सः ।

आससाद प्रसादं च नृपस्तामर्चयन् हरेः ॥५५॥

ಭಕ್ತಾಯೇತಿ । ಸ ವಿಪ್ರಃ ಭಕ್ತಾಯ ಭಕ್ತಿಮತೇ ರಾಜೇ ತಾಮರ್ಚಾಂ ಅಚರ್ಚಂ ಅವಿಚಾರಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ "ಚರ್ಚಾ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಚಾರಣೆ"ತ್ಯಮರಃ । ಯಚ್ಚನಿ

ಸ್ಮ ಅದಾತ್ । "ಪಾಗ್ರಾಧ್ಯೇ"ತಿ (೭.೩.೭೮) ದಾಣೋ ಯಚ್ಛಾದೇಶಃ । ಲಟ್ ಸ್ಮ (೩.೨.೧೧೮) ಇತಿ ಭೂತೇ ಲಟ್ । ತಾಂ ಅರ್ಚಾ ಅರ್ಚಯನ್ ನೃಪಶ್ಚ ಹರೇಃ ಪ್ರಸಾದಂ ಆಸಸಾದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ।

ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಭಕ್ತನಾದ ರಾಜನಿಗೆ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ರಾಜನು ಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

ತದನ್ವವಾಯಜಾತಾನಾಂ ಸಾಽರ್ಚಾ ನಿಧಿರಿವಾಭವತ್ ।

ಮಣಿಪಿಞ್ಜರಮಙ್ಗುಳಾಪಞ್ಜರಾಂತರಪೂಜಿತಾ ॥೫೬॥

ತದಿತಿ । ಸಾ ಅರ್ಚಾ ಮಣಿಭಿಃ ಮಣಿಕ್ಯೈಃ ಪಿಞ್ಜರಾ ಚಿತ್ರವರ್ಣಾ ಯಾ ಮಙ್ಗುಳಾ ಸೈವ ಪಞ್ಜರಂ ತಸ್ಯ ಅಂತರೇ ಮಧ್ಯೇ ಪೂಜಿತಾ ಸತೀ ತಸ್ಯ ಮುಕುಂದವರ್ಮಣಃ ಅನ್ವವಾಯೇ ವಂಶೋ । "ವಂಶೋಽನ್ವವಾಯಃ ಸಂತಾನ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಜಾತಾನಾಂ ನೃಪಾಣಾಂ ನಿಧಿರಿವಾಭವತ್ ।

ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಮಣಿಗಳಿಂದ ಮಂಡಿತವಾದ ಸಂಪುಷ್ಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಪೂಜಿತವಾಗುತ್ತಾ ಮುಕುಂದವರ್ಮನ ವಂಶದವರಿಗೆ ನಿಧಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸಿತು.

ಅಥ ಕಾಲೇ ಸಮುದ್ರೇಲಪಾರಾವಾರಪರಾಹತಮ್ ।

ತದ್ರಾಷ್ಟ್ರಮಭವತ್ರಛಂ ಪಾಂಸುಛತ್ರಂ ಯುಗಾತ್ಯಯೇ ॥೫೭॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಯುಗಾತ್ಯಯೇ ಕಾಲೇ ಸಮ್ಯಕ್ ಉದ್ದೇಲೇನ ಪಾರಾವಾರೇಣ ಪರಾಹತಂ ಆಪ್ತುಂ ಮಗ್ರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತेषಾಂ ರಾಜಾಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಪಾಂಸುಭಿಃ ನಛಂ ಛತ್ರಮಭವತ್ ।

ತೈತಾಯುಗ ಮುಗಿಯುತ್ತಿರಲು ಸಾಗರ ಉಕ್ಕಿಬಂದು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು.

ತತ್ರ ನಾನಾಜನಾಕೀರ್ಣಂ ರಾಷ್ಟ್ರಮುತ್ಪಾಢ್ಯ ನೂತನಮ್ ।

ಸುಧನ್ವಾಖ್ಯೋ ಬಹೋಃ ಕಾಲಾತ್ ತದ್ವಂಶಯೋಽಪಾಲಯದ್ಭವಮ್ ॥೫೮॥

ತತ್ರೇತಿ । ಬಹೋಃ ಕಾಲಾತ್ ತेषಾಂ ರಾಜಾಂ ವಂಶಯಃ ಸುಧನ್ವಾಖ್ಯಃ ತತ್ರ ನಛೇ ದೇಶೋ ನಾನಾಜನಾಕೀರ್ಣಂ ನೂತನಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಉತ್ಪಾಢ್ಯ ಭುವಮಪಾಲಯತ್ ।

ಹೀಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಆ ವಂಶದವನೇ ಆದ ಸುಧನ್ವ-ನೆಂಬ ರಾಜನು, ನಷ್ಟವಾದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ನೂತನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಭುವಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು.

ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೈ: ತದ್ವಂಶೈರುಪಭುಕ್ತಾಂ ವಸುಂಧರಾಮ್ ।

ಪಾಲಯತ್ರಥ ಸುಯಶಾ: ರಾಜಾಸ್ತೇ ದಿಗ್ವಿಜಯೋದ್ಧತ: ॥೫೯॥

ಮೂರ್ಯತಿ । ತಸ್ಯ ಸುಧನ್ವನೊ ವಂಶಯೈ: ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೈ: ರಾಜಭಿ: ।
"ಮೂರ್ಧಾಭಿಷಿಕ್ತೊ ರಾಜನ್ಯೊ ಬಾಹುಜ: ಕ್ಷತ್ರಿಯೊ ವಿರಾಡಿ"ತ್ಯಮರ: । ಉಪಭುಕ್ತಾಂ
ಪಾಲಿತಾಂ ವಸುಂಧರಾಮಘ ಪಾಲಯನ್ ಸುಯಶಾ ನಾಮ ದಿಗ್ವಿಜಯೇ ಉದ್ಧತ: ಆಸ್ತೇ ।

ಈಗ ಸುಧನ್ವನ ವಂಶದ ರಾಜರುಗಳಿಂದ ಆಳಿದ ಆ ಭೂಮಿಯ ಅರಸ
ಸುಯಶನೆಂಬ ರಾಜನು ದಿಗ್ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಇತ್ಯೇತಿಹ್ಯಂ ಜನಮುಖಾತ್ ಶೃಣ್ವನ್ನರಹರೀಕ್ಷಮಿ ।

ಉವಾಸ ತತ್ರ ಸ ಚಿರಂ ಗುರ್ವರ್ಥ ಸಾಧಯನ್ನಿವ ॥೬೦॥

ಇತಿತಿ । ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಏತಿಹ್ಯಂ ಜನಮುಖಾತ್ ಶೃಣ್ವನ್, ಆಖ್ಯಾತೊಪಯೋಗೇ ।
೪.೨೯.(೪೯೨) ಇತಿ ಪಞ್ಚಮಿ, ಸ ನರಹರೀಕ್ಷಮಿ, ಗುರೊ: ಅರ್ಥ, ಗುರು ವಾ ಅರ್ಥ
ಸಾಧಯನ್ನಿವ ತತ್ರ ಪುರುಷೋತ್ತಮೇ ಚಿರಮುವಾಸ ।

ಈ ರೀತಿ ಜನರ ಮುಖದಿಂದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ನರಹರೀಕ್ಷಾರ್ಥರು
ಗುರುಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಅಥವಾ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ-
ವನಂತೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸಿದರು.

ತಸ್ಮಿನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಪರಿವ್ರಾಜಿ ವಸತ್ಯನ್ದ್ರತವಿಕ್ರಮ: ।

ಸುಯಶಾ: ಪ್ರಸ್ಥಿತೊ ಜೇತುಂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯೈರ್ಯವನೈರಹತ: ॥೬೧॥

ತಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ । ತಸ್ಮಿನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಪರಿವ್ರಾಜಿ ಯತೊ ವಸತಿ ಸತಿ ಜೇತುಂ ಪ್ರಸ್ಥಿತ:
ಗತ: । "ಪ್ರಸ್ಥಾನಂ ಗಮನಂ ಗಮ"ಇತ್ಯಮರ: । ಅನ್ದ್ರತವಿಕ್ರಮ: ಸುಯಶಾ: ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯೈ:
ಯವನೈ: ಹತ: ಅಭೂದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನರಹರೀಕ್ಷಾರ್ಥರು ಇರುತ್ತಿರಲು ದಿಗ್ವಿಜಕ್ಕೆ ಹೊರಟ
ಅದ್ಭುತವಿಕ್ರಮನಾದ ಸುಯಶನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಯವನರಿಂದ ಹತನಾದನು.

ಅರಾಜಕೇ ತದಾ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಮನ್ನಿಣೊ ಯೇ ವಿಚಕ್ಷಣಾ: ।

ತೇ ರಾಜವರಣಾಯಾದುರೊಪವಾಹ್ಯಕರೇ ಸ್ವಜಮ್ ॥೬೨॥

ಅರಾಜಕ ಇತಿ । ತದಾ ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಅರಾಜಕೇ ಸತಿ, ವಿಚಕ್ಷಣಾ: ಮನ್ನಿಣ: ರಾಜೊ
ವರಣಾಯ ರಾಜಾನಂ ವರಿತುಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಅಪವಾಹ್ಯಸ್ಯ ರಾಜವಾಹ್ಯಗಜಸ್ಯ ಕರೇ ।
"ರಾಜವಾಹ್ಯಸ್ತ್ವೊಪವಾಹ್ಯ"ಇತ್ಯಮರ: । ಸ್ವಜಂ ಮಾಲಾಂ ಅದು: ದದು: ।

ಆಗ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆರಾಜಕತೆ ತಲೆದೋರಲು ವಿಚಕ್ಷಣರಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳು ರಾಜನನ್ನು ಅರಸಲು ಪಟ್ಟದಾನೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಸ ಭ್ರಮನ್ ಪರಿತೋ ಹಸ್ತೀ ಪಶ್ಯನ್ ನರಹರಿಂ ಯತಿಮ್ ।

ಆಮುಚ್ಯ ಕಣ್ಠೇ ತಾಂ ಮಾಲಾಂ ವಹನ್ ಭದ್ರಾಸನೇ ವ್ಯಧಾತ್ ॥೬೪॥

ಸ ಇತಿ । ಪರಿತೋ ಭ್ರಮನ್ ಸಃ ಹಸ್ತೀ, ನರಹರಿಂ ಯತಿಂ ಪಶ್ಯನ್ ಕಣ್ಠೇ ಮಾಲಾಂ ಆಮುಚ್ಯ ನಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ವಹನ್ ಭದ್ರಾಸನೇ ಸಿಂಹಾಸನೇ ನ್ಯಧಾತ್ ನಿವೇಶಯಾಮಾಸ ।

ಆ ಪಟ್ಟದಾನೆಯು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ನರಹರಿತೀರ್ಥರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವರನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು.

ಪ್ರಾಪ್ತರಾಜ್ಯಃ ಸ ಯತಿರಾಡ್ ಗಂತುಂ ಪಾವಕಮುದ್ಯತಾಮ್ ।

ನ್ಯಪೇಧದ್ರಾಜಮಹಿಷೀಮಂತರ್ವಲಿಂ ವಿಭಾವಯನ್ ॥೬೫॥

ಪ್ರಾಪ್ತೇತಿ । ಪ್ರಾಪ್ತರಾಜ್ಯಃ ಸಃ ಯತಿರಾಡ್, ಸ ಪಾವಕಂ ಗಂತುಂ ಪ್ರವೇಶ್ಯಂ ಉದ್ಯತಾಂ ರಾಜಮಹಿಷೀಂ ಅಂತರ್ವಲಿಂ ಗರ್ಭಿಣೀಂ ವಿಭಾವಯನ್ ಸೂಚಯನ್ ನ್ಯಪೇಧತ್ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಾತ್ ನಿಪೇಧಯಾಮಾಸೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡಹೊರಟ ರಾಣಿಯನ್ನು "ಗರ್ಭಿಣೀಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಹಗಮನ ಹೊಂದಬಾರದೆಂದು" ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ನಿಪೇಧಿಸಿದರು.

ತಸ್ಮಿನ್ ರಕ್ಷತಿ ಗಾಂ ಭಿಕ್ಷೌ ಕಾಲೇ ರಾಜ್ಞಿ ಪತಿವ್ರತಾ ।

ಅಸೂತ ತನಯಂ ದೀಪಂ ವಿಭಾವಸುಮಿವಾರಣಿಃ ॥೬೬॥

ತಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ । ತಸ್ಮಿನ್ ಭಿಕ್ಷೌ ಗಾಂ ರಕ್ಷತಿ ಸತಿ, ಪತಿವ್ರತಾ ರಾಜ್ಞಿ ಕಾಲೇ ಪ್ರಸೂತಿಸಮಯೇ । ಅರಣಿಃ ನಿರ್ಮಥನಕಾಠಂ । "ನಿರ್ಮಥ್ಯದಾರುಣಿತ್ವರುಣಿತ್ವಯೋರಿ" ತ್ಯಮರಃ । ವಿಭಾವಸುಂ ವಹ್ನಿಮಿವ ದೀಪಂ ತನಯಂ ಅಸೂತ ಜನಯಾಮಾಸ ।

ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ರಾಣಿಯು ಪ್ರಸೂತಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರಣಿಯು (ನಿರ್ಮಥನಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕಾಪ್ಪವು) ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ದೀಪ್ತನಾದ ಮಗನನ್ನು ಹೆತ್ತಳು.

ವರ್ಧಮಾನಂ ಸುಶರ್ಮಾಣಂ ಪಶ್ಯನ್ ರಾಜಸುತಂ ಮುನಿಃ ।

ಅಕರೋದ್ಧಾದಶಸಮಾ ರಾಜ್ಯಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ ॥೬೭॥

ವರ್ಧಮಾನಮಿತಿ । ವರ್ಧಮಾನಂ ಸುಶರ್ಮಾಣಂ ರಾಜಸುತಂ ಪಶ್ಯನ್, ಪ್ರಾಜ್ಯ: ಬಹುಲ: ಪರಾಕ್ರಮೋ यस್ಯ ಸ ಮುನಿ: । ದ್ವಾದಶ ಸಮಾ: ವರ್ಷಾಣಿ । "ಸಂವತ್ಸರೋಽಬ್ದೋ ಹಾಯನೋಽಸ್ತ್ರೀ ಶರತ್ಸಮಾ"ಇತ್ಯಮರ: । "ಕಾಲಾಧ್ವನೋರತ್ಯಂತಸಂಯೋಗ" (೪.೩.೪) ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾ । ರಾಜ್ಯಮಕರೋತ್ ।

ಬೆಳೆಯುವ ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಸುಶರ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿ-
ಗಳಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು.

ದತ್ವಾ ಸುಶರ್ಮಣೇ ರಾಜ್ಯಂ ತದ್ವಿದ್ಯಾವನಶಾಲಿನೇ ।

ಏಕದ್ರಂತುಂ ಸ ಕರ್ಮಂದೀ ಮುಕ್ತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಬಂಧನ: ॥೬೮॥

ದತ್ವೇತಿ । ಸ ಕರ್ಮಂದೀ, ತದ್ವಿದ್ಯಾವನೇನ ಶಾಲತೇ ಶೋಭತೇ ಇತಿ ತದ್ವಿದ್ಯಾವನ-
ಶಾಲೀ ತಸ್ಮೈ ಸುಶರ್ಮಣೇ ರಾಜ್ಯಂ ದತ್ವಾ । ಮುಕ್ತಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮೇವ ಬಂಧನಂ ಯೇನ ಸ:
ತಥೋಕ್ತ: ಸನ್ ಗಂತುಂ ಏಚ್ಛತ್ ।

ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಶೋಭಿಸುವ ಯೌವನಸಂಪನ್ನನಾದ
ಸುಶರ್ಮನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಭಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ
ಹೊಂದಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರು.

ಅನಪೇಕ್ಷಂ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಂ ತಂ ಭಿಕ್ಷುಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಭೂಮಿಪ: ।

ಕೇನಾಪಿ ಸಂಯೋಜಯಿತುಮಿಷ್ಟಾರ್ಥನಾಭ್ಯಯಾಚತ ॥೬೯॥

ಅನಪೇಕ್ಷಮಿತಿ । ಭೂಮಿಪ: ಸುಶರ್ಮಾ, ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಂ ಅನಪೇಕ್ಷಂತಂ ಭಿಕ್ಷುಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ
ಕೇನಾಪಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥೇನ ಸಂಯೋಜಯಿತುಂ ಪ್ರಾಪಯಿತುಂ ಅಭ್ಯಯಾಚತ ।

ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀಯಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದ ಆ ನರಹರಿತೀರ್ಥರನ್ನು ಕಂಡು
ಸುಶರ್ಮನು ಯಾವುದಾದರೂ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು.

ತಿರೋಹಿತಾಂ ಸ ಮಜ್ಞುಷಾಂ ರಾಮಾರ್ಚಾಂ ಧ್ಯಾನದರ್ಶಿತಾಮ್ ।

ವಿಭಾವಯನ್ ಸೋಽರ್ಥಮಿಷ್ಟಂ ವತ್ತೇ ತಾಮೇವ ಯಾಚಿತ: ॥೭೦॥

ತಿರೋಹಿತಾಮಿತಿ । ಯಾಚಿತ: ಸ ನರಹರಿಯತಿ:, ಧ್ಯಾನೇನ ದರ್ಶಿತಾಂ ಮಜ್ಞುಷಾ-
ಸಹಿತಾಂ ರಾಮಾರ್ಚಾಂ ವಿಭಾವಯನ್ ಕ್ವಚಿದೇಶೇ ಲೀನಾಂ ಸೂಚಯನ್ ತಾಮೇವ ಅರ್ಚಾಮೇವ
ಇಷ್ಟಾರ್ಥಂ ವತ್ತೇ ।

ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟ-
ಗೊಂಡ ರಾಮದೇವರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನೇ
ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಕೇಳಿದರು.

ಸೀತಾಭಿರಾಮಾಂ ರಾಮಾರ್ಚಾ ಗೃಹತ್ರರ್ಚಾಂತರಾಸ್ಪೃಹ: ।

ರಾಜಾನುಮೋದಿತೋ ಮೌನೀ ಗುರವೇ ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ್ ॥೭೧॥

ಸೀತೇತಿ । ಅರ್ಚಾಂತರೇ ಪ್ರತಿಮಾಂತರೇ ಅಸ್ಪೃಹಃ, ಸೀತಾಯಾ ಅಭಿರಾಮಾಂ ರಾಮಾರ್ಚಾ ಗೃಹನ್ ರಾಜಾನುಮೋದಿತಃ ಅಭಿವಂದಿತಃ ಮೌನೀ, ಗುರವೇ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಾಯ ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ್ ದದೌ ।

ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಸೀತಾಸಮೇತ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಮನೋಹರವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರಾಜನಿಂದ ಅನುಮೋದಿತರಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿವಂದಿತರಾಗಿ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು.

ಶಿಷ್ಯೋಪನೀತಾಂ ತಾಮರ್ಚಾ ಸ ವಾಙ್ಶೋ ಮಹಾಮುನಿ: ।

ಸಮಾನರ್ಚಾರ್ಚಕತಪೋಯೋಗಾಪ್ಯಾಧಿಕಸನ್ನಿಧಿಮ್ ॥೭೨॥

ಶಿಷ್ಯೇತಿ । ವಾಯೋ: ಅಂಶಭೂತಃ ಸಃ ಮಹಾಮುನಿಃ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಃ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಉಪನೀತಾಂ, ಅರ್ಚಕಸ್ಯ ತಪೋಯೋಗಾಭ್ಯಾಂ ಆಪ್ಯಾ ಅಧಿಕಸನ್ನಿಧಿಃ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಂ ಯಸ್ಯಾಃ । ತಾಮ್ । ಅರ್ಚಾ ಸಮಾನರ್ಚ ಸಮ್ಯಕ್ ಪೂಜಯಾಮಾಸ ।

ವಾಯುವಿನ ಅವತಾರರಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ತಂದ, ಅರ್ಚಕರ ತಪಸ್ಸು, ಯೋಗಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸನ್ನಿಧಾನಹೊಂದುವ ಶ್ರೀಮೂಲಸೀತಾರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು.

ಸ್ಥಿರಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಭಿಧಾಮರ್ಚಾ ವೇದವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾಃ ಶಿಲಾಃ ।

ತಿಸ್ತಸ್ಮಿನ್ಶ್ವಾತಾತ್ಸ್ವಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯೋ ಯತಿಭ್ಯಃ ಪ್ರೀತಿಮಾನಸೌ ॥೭೩॥

ಸ್ಥಿರಾಮಿತಿ । ಅಸೌ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಃ ಪ್ರೀತಿಮಾನ್ ಸನ್, ಸ್ಥಿರಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಭಿಧಾಮರ್ಚಾ, ವೇದವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾಃ ತಿಸ್ತಃ ಶಿಲಾಶ್ಚ ಸ್ವಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯೋ ಯತಿಭ್ಯಃ ಅದಾತ್ ।

ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಕೃಷ್ಣಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಮೂರು ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಯತಿಗಳಾದ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು.

ಪದ್ಮನಾಭಯತೇ: ಪ್ರಾದಾತ್ ಪಞ್ಚ ವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾಃ ಶಿಲಾಃ ।

ಸದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮಾರ್ಚಾ ಸೋಽರ್ಚಾ ದಾಶರಥೀಮಪಿ ॥೭೪॥

ಪದ್ಮನಾಭೇತಿ । ಸ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಃ ಪಞ್ಚ ವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾಃ ಶಿಲಾಃ ದಿಗ್ವಿಜಯರಾ-

ಮಾರ್ಚಯಾ ಸಹಿತಾಂ ದಾಶರಥೀ ದಶರಥಪೂಜಿತಾಂ ಅರ್ಚಾ ಮೂಲರಘುನಾಥಪ್ರತಿಮಾಮಪಿ ಪದ್ಮನಾಭಯತೇ: ಪ್ರಾದಾತ್ |

ಐದು ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶ್ರೀದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದಿಗೆ ಮೂಲರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು.

इत्थं स्वशिष्यनिवहार्पितदेवतार्चो

व्याख्याप्रकाशितसमस्तसदागमार्थः ।

दुर्वादिवादतिमिरोपहतिं विनिघ्नन्

आनन्दतीर्थतरणिर्जयति स्म भूयः ॥७४॥

इत्थमिति । स्वशिಷ्याणां निवहेषು ಅರ್ಪಿತಾ: ದೇವತಾರ್ಚಾ: ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । व्याख्यानेन प्रकाशिता: समस्तसदागमानामर्था: येन स तथाभूत: । दुर्वादीनां वादा एव तिमिराणि तै: उपहतिं विनिघ्नन् लोकानामिति शेष: । आनन्दतीर्थ एव तरणि: सूर्य: भूयो जयति स्म ।

ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೆ ದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿ ದುರ್ವಾದಿಗಳ ವಾದವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಆನಂದತೀರ್ಥರೆಂಬ ಸೂರ್ಯರು ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದರು.

आज्ञप्तो यो दनुजरिपुणा दानवैर्मानवोत्थै:

मिथ्यावादप्रसृमरतमः कन्दलं वर्धयद्भिः ।

अन्धीभूते जगति विदधे भाष्यभानुं स मध्वा-

चार्योऽगच्छत् सपदि बदरीमागमिष्यन् प्रहर्षात् ॥७५॥

आज्ञप्त इति । मानವೇಭ್ಯ: ಉತ್ಥೈ: ಉತ್ಪನ್ನೈ: । मिथ्यावादेन प्रसृमरस्य विसारिण: तमसो गुणविशेषस्य अज्ञानस्य च कन्दलं विस्तारं वर्धयद्भि: दानवै: जगति अन्धीभूते सति दनुजरिपुणा हरिणा आज्ञप्तो यो भाष्यमेव भानुं विदधे । स: मध्वाचार्य: सपदि आगमिष्यन् सन् प्रहर्षात् बदरीम- गच्छत् ।

ಮಾನವರಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ದಾನವರಿಂದ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡ ಮಿಥ್ಯಾವಾ- ದವೆಂಬ ತಮಸ್ಸಿನ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ವಿಶ್ವವು ಕುರುಡಾಗಲು, ಹರಿಯಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತರಾದ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು, ಭಾಷ್ಯವೆಂಬ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಉದಯಗೊಳಿಸಿ, ಬೇಗನೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬದರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

सद्विद्यागुरुसत्यनाथयतिराट् श्रीपादसंसेवन-

प्रोद्यत्पण्डितराजशब्दबिरुदो यः श्रीनिवासः कविः ।

तस्य श्रीरघुनाथकीर्तनसुधास्वादैकवृत्तेः कृतौ

काव्ये सत्यनिधीयचारुचरिते सर्गो द्वितीयोऽभवत् ॥७६॥

सद्विद्येत्यादि । पूर्वं व्याख्यातम् । श्री ॥

इति श्रीसत्यनाथश्रीचरणाराधक लक्ष्मीश्वरसिंहकृतायां

श्रीमत्सत्यनिधिविलासटीकायां

सर्वतोविलासाख्यायां अयं द्वितीयः सर्गः ॥२॥

ದ್ರಿಶೀಯ ಸರ್ಗವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

—

-: ಅಥ ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ :-

ಅಥ ಪದ್ಮನಾಭಯತಿದೀಧಿತಿಮಾನುದಯಂ ಸಮೇತ್ಯ ಪರಿತೋ ಭ್ರಮಣಾತ್ ।
ಪ್ರಕಟಯ್ಯ ಧಾಮ ಹರಿತಾಂ ವಲಯೇ ಪವಮಾನವರ್ಮ ಸಮಭಾಸಯತ ॥೧॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಬದರೀಗಮನಾನಂತರಂ ಪದ್ಮನಾಭಯತಿಃ ದೀಧಿ-
ತಿಮಾನ್ ಸೂರ್ಯ ಇವೇತ್ಯುಪಮಿತಸಮಾಸಃ । ಉದಯಂ ಅಭ್ಯುದಯಮ್ । ಅನ್ಯತ್ರ ಉದಯಪ-
ವರ್ಮಂ ಸಮೇತ್ಯ । ಪರಿತೋ ದೇಶेषು ಭ್ರಮಣಾತ್ ಸಂಚಾರಾತ್ । ಅನ್ಯತ್ರ ಪರಿತೋ ಭ್ರಮಣಾತ್
ಮೇರೋಃ ಪರಿವರ್ತಮಾನಾತ್ । ಹರಿತಾಂ ವಲಯೇ ಧಾಮ ಪ್ರಭಾವಮ್ । ಅನ್ಯತ್ರ ಧಾಮ ದೀಪಿ
ಪ್ರಕಟಯ್ಯ ಉದ್ಭಾವ್ಯ, ಪವಮಾನಸ್ಯ ವಾಯೋಃ ವರ್ಮ ಮಾರ್ಗಂ ತತ್ವವಾದಮ್ । ಅನ್ಯತ್ರ
ಪವಮಾನವರ್ಮ ನಭಃ ಸಮಭಾಸಯತ ಪ್ರಕಾಶಯಾಮಾಸ । ಯಥಾ ಸೂರ್ಯಃ ಉದಯಾದ್ವಿ
ಪ್ರಾಪ್ಯ ಮೇರೋಃ ಪರಿವರ್ತನೇನ ದಿಕ್ಸು ದೀಪಿಂ ಉದ್ಭಾವ್ಯ ನಭಃ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ ತದ್ವತ್ ಅಸೌ
ಅಭ್ಯುದಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ನಾನಾದೇಶಸಂಚಾರೆಣ ಪ್ರಭಾವಂ ವಿಭಾವ್ಯ ಮಧ್ಯಮತಂ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾನ್
ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತ್ರ ಶ್ಲೇಷಾನುಪ್ರಾಣಿತೋಪಮಾಲಂಕಾರಃ । "ಉಪಮಾ ಯತ್ರ ಸಾದೃಶ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಃ
ಉಲ್ಲಸತಿ ದ್ವಯೋಃ" ಇತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ । ಅस्ಮಿನ್ ಸರ್ಗೇ ನಾನಾರೂಪಾಣಿ ವೃತ್ತಾನಿ ।
ಅತ್ರ ಆद्या ಪ್ರಮಿತಾಕ್ಷರಾ । "ಪ್ರಮಿತಾಕ್ಷರಾ ಸಜಸಸೈರುದಿತೇ"ತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ ನಂತರ ಪದ್ಮನಾಭ-
ತೀರ್ಥರು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಗೊಂಡು,
ದೇಶ ಸಂಚರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಾ ಪವಮಾನ-
ಮಾರ್ಗವನ್ನು (ತತ್ವವಾದವನ್ನು) ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿದರು.

ಯೋ ಭಾಷ್ಯರಾಜಾಯ ಗುರುದಿತಾಯ ಸತ್ತರ್ದದೀಪಾವಲಿಮಾಜಹಾರ ।

ಸ ಪದ್ಮನಾಭಾಖ್ಯಮುನಿಃ ಪ್ರಪೇದೇ ಕರ್ಮಂದಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮುದಾರಕೀರ್ತಿಃ ॥೨॥

ತಮೇವ ಚತುರ್ಥಿಃ ವರ್ಣಯತಿ । ಯ ಇತಿ । ಯಃ ಗುರುಣಾ ಉದಿತಾಯ ಪ್ರೋಕ್ತಾಯ
ಗುರೋಃ ಉದಿತಾಯ ಉಪನಾಥಾಯ ವಾ । ಭಾಷ್ಯಾಣಾಂ ರಾಜೇವ ಭಾಷ್ಯರಾಜಾ । ತಸ್ಮೈ ।
ಸತ್ತರ್ದದೀಪಾವಲಿಂ ಆಜಹರ ಸಮರ್ಪಿತವಾನ್ । ಉದಾರಕೀರ್ತಿಃ ಸ ಪದ್ಮನಾಭಾಖ್ಯಮು-
ನಿಃ, ಕರ್ಮಂದಿನಾಂ ಪರಿವ್ರಾಜಾಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಂ ಆಧಿಪತ್ಯಂ ಪ್ರಪೇದೇ ಪ್ರಾಪ । ಯಥಾ ರಾಜೇ
ನಿರಾಜನಂ ಕುರ್ವನ್ ಜನಃ ಆಧಿಪತ್ಯಂ ಲಭತೇ ತದ್ವದಯಂ ಭಾಷ್ಯಾಯ ಸತ್ತರ್ದದೀಪಾವಲಿಂ
ನಾಮ ಟೀಕಾಂ ರಚಯನ್ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ್ಯಂ ಪ್ರಾಪೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತ್ರ ವೃತ್ತಂ ತು ಉಪಜಾತಿಃ ।
"ಅನಂತರೋದೀರಿತಲಕ್ಷ್ಮಭಾಜೌ ಪಾದೌ ಯದೀಯವುಪಜಾತಯಸ್ತಾ" ಇತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ಗುರುಗಳಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ವಿರಚಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯರಾಜನಿಗೆ ಸುತ್ತರ್ಕ-
ದೀಪಾವಲಿಯನ್ನು (ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು) ಬೆಳಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾದ
ಪದ್ಮನಾಭರು ವೇದಾಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ನರಹರಿಮಾಧವಸಂಜ್ಞಾವಕ್ಷೋಭ್ಯಾಖ್ಯಂ ಸ ಶಿಷ್ಯಾಂಸ್ತ್ರೀನ್ ।

ಪ್ರಭುಮನ್ತ್ರೋತ್ಸಾಹಗುಣಾನ್ ರೇಜೇ ರಾಜೇವ ಸಂಪಾಢ್ಯ ॥೩॥

ನರಹರಿತಿ । ಸ: ಪದ್ಮನಾಭಯತಿ:; ನರಹರಿಮಾಧವಸಂಜ್ಞಾ, ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಾಖ್ಯಂ ತ್ರೀನ್
ಶಿಷ್ಯಾನ್ ಸಂಪಾಢ್ಯ, ತ್ರೀನ್ ಪ್ರಭುಮನ್ತ್ರೋತ್ಸಾಹರೂಪಾನ್ ಗುಣಾನ್ ಸಂಪಾಢ್ಯ ರಾಜೇವ ರೇಜೇ ।
ಅತ್ರೋಪಮಾಲಿಂಗಾರ: । ಆರ್ಯಾವೃತ್ತಮ್ । "ಲಕ್ಷ್ಮಣೈತತ್ ಸಪ್ತಗಣಾಗೋಪಿತಾ ಭವತಿ ನೇಹ
ವಿಷಮೇ ಜ:" । ಷಟ್ತೋಽಯಂ ನ ಲಘು ವಾ ಪೂರ್ವಾರ್ಥೇ ನಿಯತಮಾರ್ಯಾಯಾ" ಇತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರು, ನರಹರಿತೀರ್ಥ ಮಾಧವತೀರ್ಥ ಅಕ್ಕೋಭ್ಯತೀ-
ರ್ಥರೆಂಬ ಮೂವರು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಪಡೆದು, ಪ್ರಭುಮಂತ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು
ಹೊಂದಿದ ರಾಜರಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಸತ್ಯಾಯರತ್ನಾವಲಿಸಂಜ್ಞಿತಾಯಾಂ ಕೃತಿಂ ಕೃತೀ ಮೌನಿವರಶ್ಚಕಾರ ।

ತಸ್ಯಾ ವಿಶೇಷಾನನುಪಾತ್ತದೋಷಾನ್ ಕಿಂ ವಾ ಜನೋ ವೇತ್ತಿ ಜಗತ್ಯಶೇಷ: ॥೪॥

ಸತ್ಯಾಯೇತಿ । ಕೃತೀ ಕುಶಲ: ಮೌನಿವರ: ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥ:; ಸತ್ಯಾಯರತ್ನಾವ-
ಲಿಸಂಜ್ಞಿತಾಯಾಂ ಕೃತಿಂ ಚಕಾರ । ಅನುಪಾತ್ತದೋಷಾನ್ ತಸ್ಯಾ: ಕೃತೇ: ವಿಶೇಷಾನ್
ಜಗತಿ ಅಶೇಷ: ಸಮಸ್ತೋ ಜನ: ವೇತ್ತಿ ಕಿಂ ವಾ ನ ವೇತ್ಯೇವ । ಕಿಂತು ಯ:
ಕಾಶ್ಚಿದಭಿಜ್ಞ ಉ ವೇತ್ತಿ । ಯದ್ವಾ ಅಶೇಷ: ಶೇಷಭಿನ್ನೋ ಅಶೇಷೋ ಜನ: ವೇತ್ತಿ ಕಿಂ
ವಾ ನ ವೇತ್ಯೇವ ಕಿಂತು ಶೇಷ ಉ ವೇತ್ತೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಕುಶಲರಾದ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರು, ಸನ್ನ್ಯಾಯರತ್ನಾವಲಿ
ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದರು. ಈ ಕೃತಿಯ ವಿಶೇಷವಿಷಯಗಳನ್ನು
ಅಶೇಷಜನರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಇಲ್ಲ. ಶೇಷನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮೂಲರಘುನಾಥಮೂರ್ತಿ ಸೀತಾಂ ವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾ: ಪಞ್ಚಶಿಲಾ: ।

ದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮಮೂರ್ತಿ ಸೋಽಶ್ವೈ ಭೂತೀರಿವಾಪದಾಚಾರ್ಯಾತ್ ॥೫॥

ಮೂಲೇತಿ । ಸ: ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥ:; ಆಚಾರ್ಯಾತ್ ಮೂಲರಘುನಾಥಮೂರ್ತಿ, ಸೀತಾಂ,
ವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾ: ಪಞ್ಚ ಶಿಲಾ:; ದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮಮೂರ್ತಿ ಚ ಅಶ್ವೈ ಭೂತೀ: ಐಶ್ವರ್ಯಾಣಿವ
ಆಪತ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ।

ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮೂಲರಾಮದೇವರ,

ಸೀತಾದೇವಿಯ, ದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು, ಐದು ವ್ಯಾಸ ಮುಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಹೊಂದಿದರು.

ಪ್ರಥಮಮನುಬಭೂವ ಭಿಕ್ಷುರಾಜ್ಯಂ ನರಹರಿಸಂಯಮಿಪುಙ್ಗವೋ ಗುರುಕ್ತಮ್ ।

ನಿಖಿಲನಿಗಮತನ್ತ್ರವಾದದೀಕ್ಷಾವಿಧಿಗುರುದರ್ಶಿತಗೌರವಪ್ರಭಾವಃ ॥೬॥

ಪ್ರಥಮಮಿತಿ । ತಸ್ಯ ತ್ರಯಃ ಶಿಷ್ಯಾಃ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ರ ಪ್ರಥಮಂ, ನಿಖಿಲಾಃ ಯೇ ನಿಗಮಾಃ ತನ್ತ್ರಾಣಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚ ತेषಾಂ ವಾದದೀಕ್ಷಾ ವಾದನಿಷ್ಠಾ ತಸ್ಯಾಃ ವಿಧಿನಾ ವಿಧಾನೇನ ಹೇತುನಾ ಗುರುಣಾ ಪದ್ಧಾನಾಭಿತೀರ್ಣ ದರ್ಶಿತೋ ಗೌರವಸ್ಯ ಪ್ರಭಾವಃ ಉತ್ಕರ್ಷೋ यस್ಯ ಸಃ ತಥೋಕ್ತಃ ನರಹರೀರिति ಸಂಯಮಿಪುಙ್ಗವೋ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಗುರುಣಾ ಉಕ್ತಂ ಆಜ್ಞಾಪ್ತಂ ಭಿಕ್ಷುರಾಜ್ಯಂ ಅನುಬಭೂವ ಅನುಭೂತವಾನ್ ।

ಗುರುಗಳಾದ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು, ಗುರುಗಳಿಂದ ಅಜ್ಞೆ ಪಡೆದು ಯತಿಕುಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಸಕಲಸದಾಗಮಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆ ತೊಟ್ಟರು.

ತತೋ ಮಹಾನ್ ಮಾಧವತೀರ್ಥನಾಮಾ ರಾಜ್ಯಂ ಗುರೋಃ ಪೂಜ್ಯತರಂ ಪ್ರಪೇದೇ ।

ಯೇನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತರಾಮಮೂರ್ತಿರ್ವಿಶಯೇತಿ ಕೀರ್ತಿಂ ಪ್ರಯಯೌ ಜಗತ್ಯಾಮ್ ॥೭॥

ತತ ಇತಿ । ತತೋ ನರಹರಿತೀರ್ಥಾನಂತರಂ ಮಹಾನ್ ಮಾಧವತೀರ್ಥನಾಮಾ ಪೂಜ್ಯತರಂ ಗುರೋಃ ರಾಜ್ಯಂ ಪ್ರಪೇದೇ । ಯೇನ ಮಾಧವತೀರ್ಥನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತಾ ಯಾ ಮೂರ್ತಿಃ ಜಗತ್ಯಾಂ ವಂಶಭವಾ ವಂಶಯಾ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿಃ । ದಿಗಾದಿತ್ವಾತ್ ಯತ್ । ಪ್ರಯಯೌ ಸ ಇತಿ ಪೂರ್ವಣಾನ್ವಯಃ ।

ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಅನಂತರ ಮಾಧವತೀರ್ಥರು ಪೂಜ್ಯತಮವಾದ ಗುರುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು (ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು) ಹೊಂದಿದರು. ಇವರು ವಂಶರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಠದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಶ್ರೀಮಠದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಪೂಜಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಸ್ತಪಸಿ ರತಸ್ತತೋ ವಿಪಕ್ಷೇರಕ್ಷೋಭ್ಯಂ ಯತಿಕುಲರಾಜ್ಯಮಾದದಾನಃ ।

ಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಜಗತಿ ಚಚಾರ ದೈತ್ಯಮಾಯಾಭಿಕ್ಷುಣಾಂ ಪ್ರಕಟಿತವಾದಜೈತ್ರಯಾತ್ರಃ ॥

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯ ಇತಿ । ತತೋ ಮಾಧವತೀರ್ಥಾನಂತರಂ ವಿಪಕ್ಷೈಃ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿವಿಧ್ವಂಜಿಃ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಂ ಯತಿಕುಲರಾಜ್ಯಂ ಆದದಾನಃ ಸ್ವೀಕುರ್ವನ್ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಃ, ದೈತ್ಯರೂಪಾಣಾಂ

ಮಾಢಾಭಿಕ್ಷುಣಾಂ ಕಪಟಸನ್ಯಾಸಿನಾಂ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಥ, ಪ್ರಕಟಿತಾ ವಾಢಾಯ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರಾ ಯೆನ ಸ ತಥಾಕ್ತ: ಸನ್ ಜಗತಿ ಚಚಾರ ।

ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು, ಪ್ರತಿವಾಢಿವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಖಂಡಿತವಾಗದ ವೇಢಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ದೈತ್ಯರಾದ ಮಾಯಾ-ವಾಢಿಗಳೆಂಬ ಕಪಟಸನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು.

ಮಿಥ್ಯಾವಾಢಿಭಸಂಸತ್ತಪ್ರಕಟಿತವಚನಾಟಾಪಸಿಂಹಸ್ವನಸ್ಯ

ಕ್ಷಾಣಿಶಢ್ವಾರದಶಾಡ್ವಿಷಿತನಿಜಜಯಾಪೂರಿತಾಶಾಂತರಸ್ಯ ।

ಅಕ್ಷಾಭ್ಯಾಖ್ಯಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷಾಃ ಪ್ರಥಯತಿ ಜಯಿತಾಮುತಮಾರಣ್ಯವಾಢೆ

ವೇಢಾಂತಾಚಾರ್ಯನಾಮ್ನಾ ವಿರಚಿತಜಯಪಢ್ಯಾತ್ಮಕಾಢ್ಯಂ ನಿಬಂಧ: ॥೧॥

ತಂ ಚತುರ್ಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । **ಮಿಥ್ಯೇತಿ** । ಮಿಥ್ಯಾವಾಢಿನ: ಁವ ಇಭಾ: ಗಜಾ: ತೇಷಾಂ ಸಂಸದಿ ಸಭಾಢಾಂ "ಸಭಾಸಮಿತಿಸಂಸದಿ"ತ್ಯಮರ: । ಪ್ರಕಟಿತಾ: ವಚನಾಂ ಆಟಾಪಾ: ಸ್ಫೂರ್ತಯ: ಁವ ಸಿಂಹಸ್ವನಾ: ಯಸ್ಯ ತಸ್ಯ । ತಥಾಕ್ತಸ್ಯ ಁತದ್ವಚನಾ-ಟಾಪ: ಮಿಥ್ಯಾವಾಢಿನಾಂ ಪಲಾಯನಹೇತುರಿತಿ ಭಾವ: । ಕ್ಷಾಣಿಶಾಂನಾಂ ರಾಜಾಂ ಢ್ವಾರದಶಾ ಡ್ವಿಷಿತ: ಪ್ರಕಾಶಿತ: ಯಾ ನಿಜಜಯ: ಸ್ವಾತ್ಕರ್ಷ:, ತೇನ ಆಪೂರಿತಾನಿ ಆಶಾ-ಂತರಾಣಿ ದಿಗಂತರಾಣಿ ಯಸ್ಯ ತಸ್ಯ । ಅಕ್ಷಾಭ್ಯಾಖ್ಯಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷಾಃ ಁತ್ತಮಾರಣ್ಯೇನ ಕೇನಚಿನ್ಮಾಢಾವಾಢಿಭಿಕ್ಷುಣಾ ಸಹ ವಾಢೆ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸತಿ ವೇಢಾಂತಾಚಾರ್ಯನಾಮ್ನಾ ಮಥ್ಯ-ಸ್ಯೇನ ವಿರಚಿತ: ಜಯಪಢ್ಯಾತ್ಮಕ: ಜಯಪ್ರಕಾಶಿಕಶ್ಲಾಕರೂಪ: ಅಯಂ ನಿಬಂಧ: ಸಂದರ್ಭ: ಜಯಿತಾಂ ವಿಜಯಿತ್ವಂ ಪ್ರಥಯತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾಪಯತಿ ।

ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಸ್ಫೂರ್ತಿವಚನಗಳ ಸಿಂಹಗರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಮಿಥ್ಯಾವಾಢಸಲಗಗಳು ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದವು. ರಾಜಢ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೀರ್ತಿಘೋಷಣೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಪೂರ್ಣ-ವಾಢವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಇವರೊಂದಿಗೆ ವಾಢಕ್ಕಿಳಿದು ಸೋತುಹೋದರು. ವೇಢಾಂತದೇಶಿಕರು ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಾಯಕರು. ಅವರು ಸಾರಿದ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯ-ತೀರ್ಥರ ವಿಜಯಶ್ಲೋಕ ಇಂತಿದೆ.

ಅಸಿನಾ ತತ್ವಮಸಿನಾ ಪರಜೀವಪ್ರಭೇಢಿನಾ ।

ಅವೇಢಿಕಾಁತ್ತಮಾರಣ್ಯಮಕ್ಷಾಭ್ಯಮುನಿರಚ್ಛಿಂಶತ್ ॥೧೦॥

ತಮೇವ ನಿಬಂಧಂ ಪಠತಿ । **ಅಸಿನೇತಿ** । ಅಕ್ಷಾಭ್ಯಮುನೇ: ಁತ್ತಮಾರಣ್ಯೇನ ಸಹ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಾಣಾಃ ಭೇಢಾಭೇಢಕಥಾಢಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾಢಾಂ, ತೇನಾಭೇಢೇ ತತ್ವಮಸೀತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಮಾಣೀಕೃತಮಿತಿ ಕಥಾ ಬಹಿರೇವಾನುಸಂಧೇಢಾ । ಅಕ್ಷಾಭ್ಯಮುನಿ:, ಪರ: ಪರಮಾತ್ಮಾ,

ಜೀವಃ ಸಂಸಾರಿ ತೌ ಪ್ರಭೇತುಂ ಅತ್ಯಂತಭಿನ್ನತಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದಯಿತುಂ ಶೀಲಂ ತಾತ್ಪರ್ಯಮ-
ಸ್ತೀತಿ ಪರಜೀವಪ್ರಭೇದಿ । ತೇನ । "ಸುಪ್ಯಜಾತೌ ಣಿನಿಸ್ತಾಛೀಲ್ಯ" (೩.೨.೭೮)
ಇತಿ ಣಿನಿಃ । ಯದ್ವಾ ಪರಜೀವಯೋಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಭೇದೋಽತ್ಯಂತಭೇದಃ ಪ್ರತಿಪಾಢತಯಾ
ಅಸ್ತೀತಿ ಪರಜೀವಪ್ರಭೇದಿ । ತೇನ । "ಅತ ಇನಿಠನಾವಿತಿ" (೪.೨.೧೧೪)
ಮತ್ವರ್ಥೀಯ ಇನಿಃ । ಅಸಿಪಕ್ಷೇ ಪರಂ ಶತ್ರುರೂಪಂ ಜೀವಂ ಪ್ರಾಣಿನಂ ಪ್ರಭಿನ್ನತಿ ವಿದಾರ-
ಯತೀತಿ ಪರಜೀವಪ್ರಭೇದಿ । ತೇನ । ತತ್ವಮಸಿನಾ ಅತ್ರ ತತ್ವಮಸೀತಿ ಶಬ್ದಸ್ವ-
ರೂಪಂ ನಿಗೃಹ್ಯತೇ । ಅನ್ಯಥಾ ವಾಕ್ಯಾತ್ ಸುಬೃತ್ಪತ್ತಿರ್ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಶಬ್ದರೂಪಪಕ್ಷೇ ತು
ತಸ್ಯ ಅನುಕರಣಶಬ್ದತ್ವೇನ ಪದತ್ವಾತ್ ಸ್ವಾಢ್ಯುತ್ಪತ್ಯುಪಪತ್ತೇಃ । ತೇನ ತ್ವಮ್ ।
ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಮ್ । ತಸ್ಯ ತ್ವಂ ತಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ವಾ ಇತಿ ವಿಗೃಹ್ಯ ಸಮಾಸಪಕ್ಷೇ ಅತ್ಯ-
ಂತಭೇದಸ್ಯೈವ ಪ್ರಾಪ್ತೇಃ । ವ್ಯಾಸಪಕ್ಷೇಽಪಿ "ಸುಪಾಂ ಸುಲುಗಿತಾದಿನಾ" ಉಕ್ತತೃತೀಯಾದಿ-
ವಿಭಕ್ತೀನಾಂ ತು ಲುಗ್ವಿಧಾನಾಶ್ರಯಣಾದ್ವಾ । ಭೇದದೃಶ್ಯಾಂತಾನುಸಾರೇಣ ಅತ ಇತಿ
ಅಕಾರಪ್ರಶ್ಲೇಷಾದ್ವಾ ಅತ್ಯಂತಭೇದಸ್ಯೈವ ಪ್ರಾಪ್ತೇಃ । ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯಂ
ಅಭೇದಾಙ್ಗೀಕಾರೇ ಪದದ್ವಯಲಕ್ಷಣಾಯಾಃ ಮಾನಾಂತರವಿರೋಧಸ್ಯ ಛಾಪತ್ತೇಃ । ತಸ್ಮಾತ್
ಪರಜೀವಪ್ರಭೇದಿ ತತ್ವಮಸಿಶಬ್ದಃ । ತೇನ ಅಸಿನಾ ಖಡ್ಗೇನ ಅವೈದಿಕೋ ಯ ಉತ್ತ-
ಮಾರಣ್ಯಃ ಸ ಏವಾರಣ್ಯಮಿತಿ । ಅವೈದಿಕೋತ್ತಮಾರಣ್ಯಂ ಅತ್ರ ಅರಣ್ಯಶಬ್ದಸ್ಯ
ಅಸಿನಾಽಛಿನ್ನದಿತಿ ಲಿಙ್ಗಾದ್ವಾ, ತನ್ನಧರ್ಮಾದ್ವಾ ವಿಭಾಗ ಆಶ್ರೀಯತೇ ।
"ಆವೃತ್ತಿಭಿನ್ನಶಬ್ದಾರ್ಥೇ ವಾಕ್ಯೇ ಸಕೃದಪಿ ಶ್ರುತೇಃ । ಲಿಙ್ಗಾದ್ವಾ ತನ್ನಧರ್ಮಾದ್ವಾ
ವಿಭಾಗೋ ವ್ಯವತಿष्ठತೇ"ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ । ಅಛಿನ್ನತ್ ಅಖಣ्डಯತ್ । ತಸ್ಯ ಉತ್ತಮಾರ-
ಣ್ಯಸ್ಯ ಛೇದನೇ ದೋಷೋ ನಾಸ್ತೀತಿ ಸೂಚನಾಯ ಅವೈದಿಕೇತಿ ವಿಶೇಷಣಮ್ । ತಸ್ಯ
ಪ್ರಛನ್ನಬೌದ್ಧತ್ವಾತ್ ವೈದಿಕೈಸ್ತತ್ಖಣ्डನಂ ಮण्डನಮೇವೇತಿ ಭಾವಃ ।

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೂ ಅಕ್ಕೋಭ್ಯತೀರ್ಥರಿಗೂ ಆದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ-
ರಣ್ಯರು ಜೀವೇಶರಲ್ಲಿ ಅಭೇದವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ "ತತ್ತ್ವಮಸಿ" ಎಂಬ
ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು
ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ "ತತ್ತ್ವಮ್" ಎಂಬುದು ಸಮಸ್ತಪದವೋ? ಅಥವಾ "ತತ್
ತ್ವಂ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೇ ಬೇರೇ ಪದಗಳೋ? ಒಂದೇ ಪದವಾದರೆ
ತೇನ= ಆ ಭಗವಂತನಿಂದ, ತಸ್ಮಾತ್ ಆ ಭಗವಂತನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ತಸ್ಯ ಆ
ಭಗವಂತನ ಸಂಬಂಧಿಯು, ತಸ್ಮಿನ್ ಆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ತ್ವಂ=ನೀನು ಅಸಿ=
ಇರುತ್ತಿರುವೆ (ಆಗಿರುವೆ). ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವೇಶ್ವರ-
ರಿಗೆ ಭೇದವೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವೇಶ್ವರರ
ಅಭೇದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗೋದಿಲ್ಲ. ಬೇರೇ ಬೇರೇ ಪದವೆಂದರೇ

"ಸುಪಾಂ ಸುಲುಕ್" ಎಂಬ ನಿಯಮದಂತೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಶೃತಿಯಾದ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಲೋಪವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಭೇದದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು (ಒಂಭತ್ತುವಿಧ ಶಕುನಿಸೂತ್ರ ಲವಣೋದಕ ನೈಗ್ರೋಧಫಲ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು) ನೋಡಿದರೆ "ಆತ್ಮಾ=ಅತತ್ತ್ವಮಸಿ" ಎಂದು ಪದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ "ಅವನು ನೀನಲ್ಲ" ಎಂದು ತೋರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶೃತಿಯು ಜೀವೇಶ್ವರರ ಅಭೇದವನ್ನು ಸಾರಲು ಸಮರ್ಥವಾಗದು. ಕಿಂತು ಭೇದವನ್ನೇ ಸಾರುವುದು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು ಹೀಗೆ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ಇಂಥ ಭೇದವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ "ತತ್ತ್ವಮಸಿ" ಎಂಬ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಪಿಡಿದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಅವೈದಿಕೋತ್ತಮಾರಣ್ಯವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದರು. ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಬೌದ್ಧರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅವೈದಿಕರೇ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೇ ಅವೈದಿಕ-ವೆಂಬ ಪದ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ವಿದ್ಯಾವಿರೋಧಿಗಳೆಂದು ಭಾಸವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥವರನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದೇ ಉಚಿತವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಕ್ಷೋಭ್ಯರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತ ಅವೈದಿಕವಾದವನ್ನೆಲ್ಲ ತಳ್ಳಿ ಹಾಕಿದರೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

अन्यानिवार्यनीलं चैलं येनाकरोद्विमलम् ।

स द्विजहत्यादूनं शुद्धं शङ्खाम्बुना तेन ॥११॥

अन्येति । अन्यैः तीर्थक्षालनादिभिः अनिवार्यो नीलो गुणो यस्य तत् । "गुणे शुक्लादयः पंसि" इत्युक्तेः । चैलं वस्त्रं "वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनमंशुकमि"त्यमरः । येन शङ्खाम्बुना प्रोक्षितेनेत्यर्थः । विमलं शुभ्रं अकरोत् । सः द्विजहत्यादूनं परितप्तं कञ्चनपुरुषं तेन शङ्खाम्बुना शुद्धमकरोत् ।

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರ ಬಳಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಂದ. ಆತ ಬಹಳ ದುಃಖತಪ್ತನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಗುರುಗಳು ದುಃಖದ ಕಾರಣ ಕೇಳಿದರು. ಆತನು ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನಿಂದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹತ್ಯೆ ಆಗಿಹೋಗಿದೆ. ನನಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಏನಾದರೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಶಂಖೋದಕಪ್ರೋಕ್ಷಣೆಯಿಂದ

ಆತನನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು. ಆತನು ಶುದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸಲು ಒಂದು ಶ್ವೇತವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಸಿ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದರು. ಶಿಷ್ಯರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಆ ಬಟ್ಟೆ ಕಪ್ಪನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಗುರುಗಳು ತಮ್ಮ ಶಂಖೋದಕಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತೋರಿ ಆ ಮಲಿನವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು. ಆ ಮಲಿನವಸ್ತ್ರ ಶಂಖೋದಕದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾದಂತೆ ಜನರು ಈ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ದೋಷ-ಮುಕ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದು ಗೌರವದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಪ್ರಸನ್ನವಿಙ್ಗಲಾಭಿಧಾಂ ವಿಧಾಯ ಮूर्ತಿಮूर्ಜಿತಾಮ್ ।

ಅಪೂಜಯತ್ ಸ ಪೂಜಕಪ್ರಸಾದಕೃತ್ಸಿಮತೋಜ್ವಲಾಮ್ ॥೧೨॥

ಪ್ರಸನ್ನೇತಿ । ಊರ್ಜಿತಾಂ ಅತಿಶಯಿತಾಮ್ । ಪೂಜಕಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಕೃತಾ ಪ್ರಸಾದ-
ಕಾರಿಣಾ ಸ್ಮಿತೇನ ಉಜ್ವಲಾಂ ಪ್ರಸನ್ನವಿಙ್ಗಲಾಭಿಧಾಂ ಮूर्ತಿ ಪ್ರತಿಮಾಂ ವಿಧಾಯ ಪ್ರತಿ-
ಷ್ಠಾಪ್ಯ ಅಪೂಜಯತ್ ।

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ಪೂಜಿಸುವವರಿಗೆ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವ, ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ವಿಠಲದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು (ಶ್ರೀಮಠ-
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿದರು.

ತತಸ್ತತೋ ಯೋಽಧಿಗತಾಂತಿಮಾಶ್ರಮಃ ಸಮಸ್ತಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಮುಹುಃ ಕೃತಶ್ರಮಃ ।

ಸ ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾಬ್ಧಿವಿಹಾರಬನ್ಧುರೋ ರರಾಜ ಲೋಕೇ ಜಯತೀರ್ಥಸಿನ್ಧುರಃ ॥

ತತ ಇತಿ । ತತಃ ಅನಂತರಂ ಯಃ, ತತಃ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಮುನಃ ಸಕಾಶಾತ್
ಅಧಿಗತಾಂತಿಮಾಶ್ರಮಃ ಪ್ರಾಪ್ತಚತುರ್ಥಾಶ್ರಮಃ ಸ ಸಮಸ್ತಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಕೃತಶ್ರಮಃ । ಮಧ್ವ-
ಶಾಸ್ತ್ರಮೇವ ಅಬ್ಧಿಃ । ತತ್ರ ವಿಹಾರೆಣ ಬನ್ಧುರೋ ಮನೋಃ ಜಯತೀರ್ಥ ಏವ ಸಿನ್ಧುರೋ
ಗಜಃ ಲೋಕೇ ಮುಹುಃ ರರಾಜ ।

ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರ ಅನಂತರ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ,
ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಶುದ್ಧವಾದ
"ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥ"ರೆಂಬ ಸಲಗವು ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ-
ವನ್ನು ಪಡೆದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಶೋಭಿಸಿತು.

ಮಿಥೋ ವಿಶೇಷೋ ನ ವಿಧಾಂ ಬಭೂವ ವಿಧ್ಯಾಪ್ರತಿತೇ ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷೌ ।

ಖದ್ಯೋತತಾರಾಗ್ರಹದೀಧಿತಿನಾಂ ಪ್ರದ್ಯೋತನೇ ಜಾಗ್ರತಿ ಕೋ ವಿಶೇಷಃ ॥೧೪॥

ತಮೇವ ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ವರ್ಣಯತಿ । ಮಿಥ ಇತಿ । ವಿಧ್ಯಾದಿಭಿಃ ಪ್ರತಿತೇ ವಿಖ್ಯಾತೇ

जयतीर्थभिक्षौ जाग्रति सति विदां विदुषां मिथः अन्योन्यं विशेषः
उत्कर्षापकर्षरूपः न बभूव । सर्वेषां अपकृष्टत्वाविशेषात् इति भावः ।
तमेवार्थं अर्थान्तरन्यासेन दृढयति । खद्योतेति । प्रद्योतने सूर्ये जाग्रति
सति खद्योतानां ज्योतिरिंगणानाम् । "खद्योतो ज्योतिरिंगण" इत्यमरः ।
ताराणां अश्विन्यादिनक्षत्राणां ग्रहाणां कुजादीनां याः दीधितयः तासां
मिथः को विशेषः । न कोपीत्यर्थः । तासां अप्रकाशत्वाविशेषादिति
भावः ।

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರು ವಿದ್ಯಾ, ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸು-
ತ್ತಿರಲು ವಿದ್ವತ್ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೇ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ
ಇವರ ವಾದವೈದೂಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದವರೇ. ಸೂರ್ಯನುದಯಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶ-
ದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರಲು, ಅಶ್ವಿನಾದಿನಕ್ಷತ್ರ, ಮಿಂಚುಹುಳು, ಕುಜಾದಿಗ್ರಹಗಳ
ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೇ? ಇಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನೇ ಕಾಣಲು
ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನು ಅವುಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೆಲ್ಲಿ?

विदधति विबुधेभ्यो रोचमानाः सुधाद्याः

कृतय इह जगत्यां याः सुध्रासाम्यलक्ष्मीम् ।

जयमुनिरचितानां माधुरीधूर्वहानां

कथमिव महिमानं वर्णयामः कृतीनाम् ॥१५॥

विदधतीति । इह जगत्यां विबुधाः विद्वांस एव विबुधाः देवाः तेभ्यो
रोचमानाः शोभमानाः "रुच्यर्थानां प्रीयमाण" (१.४.३३) इति चतुर्थी ।
याः सुधाद्याः कृतयः, सुधायाः अमृतस्य साम्यलक्ष्मीं अर्थतो नामतश्च
विदधति । माधुर्यधूर्वहानां आढ्यानां जयमुनिरचितानां तासां कृतीनां
महिमानं कथमिव वर्णयामः न कथंचिदित्यर्थः ।

ವಿಬುಧರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ, ಅಮೃತಸಮಾನವಾದ ಸೊಬಗನ್ನು
ಹೊಂದಿದ, ಎಲ್ಲ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವ, ಮಧುರವಾದ ಸಾಧುವಾದ
ಜಯತೀರ್ಥರ ಸುಧಾದಿಗ್ರಂಥಗಳ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲು ನಾವು
ಸಮರ್ಥರಲ್ಲ.

वाणीवीणामधुरिमधुरां साहिती यस्य धत्ते

पाण्डित्यश्रीपटुपटहतां टीकते शास्त्रविद्या ।

सोऽभूद्भिक्षुर्जयमुनिपदे गौरवीणां कृतीनां

व्याख्यानेन प्रकटितयशा नाम विद्याधिराजः ॥१६॥

ವಾಣೀತಿ । यस्य साहिती साहित्यं, वाण्याः सरस्वत्याः वीणायाः माधुरिणो माधुर्यस्य धूः भारः ताम् । "ऋक्पूरब्धूः पथामानक्षे" (५.४.७४) इति समासान्त अप् प्रत्ययः । धत्ते । यस्य शास्त्रविद्याः, पाण्डित्यश्रियः पटुपटहतां अमंदानकताम् । "आनकः पटहोऽस्त्री स्यादि"त्यमरः । टीकते गच्छति । जयमुनिपदे विद्याधिराजो नाम सः गौरवीणां गुरुकृतां कृतीनां ग्रन्थानां व्याख्यानेन प्रकटितयशाः बभूव । तद्ग्रन्थान् व्याख्यानेन प्रकाशयामासेत्यर्थः ।

ಯಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸರಸ್ವತಿಯ ವೀಣೆಯ ಮಾಧುರ್ಯದ ಭಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದೆಯೋ, ಯಾರ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯು, ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಉತ್ತಮ ಭೇರಿಯಂತಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜರು ಜಯತೀರ್ಥರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದರು.

स्वोपार्जितानां विद्यानां समूह इव मूर्तिमान् ।

कवीन्द्रस्तस्य शिष्योऽभूत् धाम सारस्वतः श्रियः ॥१७॥

स्वेति । तस्य विद्याधिराजस्य मूर्तिमान् स्वोपार्जितानां विद्यानां समूह इव । सारस्वतश्रियः धाम आश्रयः कवीन्द्रः शिष्यः अभूत् ।

ಕವೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಮೂಹದ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪ, ಸಾರಸ್ವತಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯ.

यमादत्त प्रीत्या स खलु समभूत्पण्डितवरः

स मूढोऽभूत्यं च व्यसृजदयमीड्यो यतिवरः ।

स लोकः सालोको भवति सविता यत्र(यं) वलयते

पराचीनो यस्मात्स भवति तमस्कांडमलिनः ॥१८॥

पुनः तमेवाह । **यमिति** । ईड्योऽयं कवीन्द्रनामा यतिवरः यं प्रीत्या आदत्त स्वीकृतवान् स पण्डितवरः समभूत् खलु । यं व्यसृजत् त्यक्तवान् स मूढोऽभूत् । तथा हि (यं) यत्र सविता वलयते प्रवर्तते सालोको आलोकेन सहितः सालोको भवति । यस्मात् पराचीनः पराङ्मुखः स लोकः तमस्कांडेन अन्धकारसमूहेन मलिनो भवति ।

ಶ್ರೀಕವೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಯಾರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರೋ,

ಅವರು ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗುವರು. ಯಾರನ್ನು ಕೈಬಿಡುವರೋ, ಅವರು ಅಜ್ಞಾನಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಿನರಾಗುವರು. ಸೂರ್ಯನು ಯಾವ ಕಡೆ ಹೋಗುವನೋ, ಆ ದೇಶ ಬೆಳಗುವದು. ಯಾವ ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಡುವನೋ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕುತ್ತದೆ. (ಈಶ್ವರೋಕ್ತದ ಮೂರನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯತ್ರ ಎಂಬ ಪದ ಮೂಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹಾಗೇ ಓದಿದರೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು ಇದು ಶಿಖರಿಣೀವೃತ್ತದ ಶ್ಲೋಕ. ಶಿಖರಿಣೀವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣ "ರಸೈರುದೈಶ್ವಿನ್ನಾ ಯಮನಸಭಲಾಗಃ ಶಿಖರಿಣೀ" ಯಗಣ ಮಗಣ ಸಗಣ ನಗಣ ಭಗಣ ಮತ್ತು ಲಘು ಗುರು ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಹದಿನೇಳು ಅಕ್ಷರ ಇರಬೇಕು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೧೮ ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಂ ಎಂದು ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೇಶವನ್ನು ಎಂದು ಅರ್ಥ).

ಬಭೂವ ತಸ್ಯಾ'ಹಿತಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ವಾಗಿಶನಾಮಾ ಯತಿಸಾರ್ವಭೌಮ: ।

ಶಿಷ್ಯೋ ಜಗತ್ಯಾಂ ಪ್ರಥಿತಪ್ರಭಾವೋ ಹಸನ್ ಕಲಾಭಿ: ಸಕಲಾಭಿರಿನ್ದುಮ್ ।।

ಬಭೂವೇತಿ । ಆಹಿತಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಗುಣೈ: ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ । "ಗುಣೈ: ಪ್ರತಿತೇ ತು ಕೃತಲಕ್ಷಣಾಹಿತಲಕ್ಷಣಾವಿ"ತ್ಯಮರ: । ತಸ್ಯ ಕವೀಂದ್ರಸ್ಯ ಜಗತ್ಯಾಂ ಪ್ರಥಿತ: ಪ್ರಭಾವ: यस್ಯ । ಸಕಲಾಭಿ: ಕಲಾಭಿ: ವಿद्याಭಿ: ಇನ್ದುಂ ಹಸನ್ ವಾಗಿಶನಾಮಾ ಯತಿಸಾರ್ವಭೌಮ: ಶಿಷ್ಯೋ ಬಭೂವ ।।೧೯।।

ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕವೀಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸಕಲ ಕಲೆಗಳಿಂದ, ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಅಪಹಾಸ ಮಾಡುವ ಶ್ರೀವಾಗೀಶತೀರ್ಥರು ಶಿಷ್ಯರಾದರು.

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರೋ ಯತಿರಾತ್ ತಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯೋ ಬಭೂವ ಯ: ।

ಚಂದ್ರಿಕಾಧವಲಾಂ ಕೀರ್ತಿ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ರಕ್ತಾಮಧತ್ತ ಸ: ।।೨೦।।

ಶ್ರೀರಾಮೇತಿ । ತಸ್ಯ ವಾಗಿಶಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯೋ ಯ: ರಾಮಚಂದ್ರಯತಿರಾತ್ ಬಭೂವ । ಚಂದ್ರಿಕೇವ ಧವಲಾಂ ಶುಭ್ರಾಂ ಕೀರ್ತಿ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ರಕ್ತಾಂ ಲೋಹಿತಾಂ ಅನುರಕ್ತಾಂ ಚಕಾರ ।

ವಾಗೀಶತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರು ರಾಮಚಂದ್ರಯತಿರಾಜರು. ಇವರು ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಂತೆ ಶುಭ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತವಾಗುವಂತೆ

೧. ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ಪುಸ್ತಕೇಷು ಆಹಿತಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಇತ್ಯೇವ ಪಾಠೋ ದೃಶ್ಯತೇ । ಪರಂತು ಅಮರಕೋಶೇ "ಗುಣೈ: ಪ್ರತಿತೇ ತು ಕೃತಲಕ್ಷಣಾಹಿತಲಕ್ಷಣೌ" ಇತಿ ।। ಆಹಿತಲಕ್ಷಣ: ಇತಿ ರೂಪಂ ದೃಶ್ಯತೇ । ಆಹಿತಂ ಅಭ್ಯಸ್ತಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಯಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಅತ್ರಾಪಿ ತಥೈವ ಭಾವ್ಯಮಿತಿ ಭಾತಿ ।

ಮಾಡಿದರು. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಾಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲೋಪಿತಾಂ (ಕೆಂಪು) ಎಂದು ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಲೋಪಿತ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಸ್ಫುರಿಸಲು ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವಿರೋಧಾಭಾಸ ಅಲಂಕಾರದ ಶ್ಲೋಕ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ತತೋ ರಾಮಚಂದ್ರಾಖ್ಯಭಿಕ್ಷೋವಿರೇಜೇ ಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವಿद्याನಿಧಿ: ಸಂಯಮಿन्द्र: ।

ರಸಜ್ಞಾಗ್ರರङ್ಗಸ್ಥಲೋಲ್ಲಾಸಿವಿद्याನटीनाट्यरज्यत्सुधीसभ्यसङ्ग: ॥२१॥

ತತ ಇತಿ । ತತ: ಅನಂತರಂ ರಸಜ್ಞಾಗ್ರಂ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರಮೇವ ರङ್ಗಸ್ಥಲಂ ನಾಟ್ಯಸ್ಥಾನಮ್ । ತಸ್ಮಿನ್ ಉಲ್ಲಾಸಿನೀಯಾ ವಿद्या ಸೈವ ನಟಿ । ತಸ್ಯಾ: ನಾಟ್ಯೇನ ರಜ್ಯಂತ: ಅನುರಕ್ತಾ: ಸುಧಿಯೋ ವಿಧ್ವಾಂಸ ಏವ ಸಭ್ಯಾ: ಸಮಾಜಿಕಾ: ತेषಾಂ ಸङ್ಗೋ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ವಿद्याನಿಧಿನಾಮ ಸಂಯಮಿन्द्र: ರಾಮಚಂದ್ರಾಖ್ಯಭಿಕ್ಷೋ: ಪದಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವಿರೇಜೇ ।

ವಿದ್ಯಾನಿಧಿರ್ನಿರ್ಧಾರು ರಾಮಚಂದ್ರರ್ನಿರ್ಧಾರಿ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ಸಭಾಸದರು ಅವರ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ವಿದ್ಯಾನಟಿಯ ನಾಟ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತರಾದರು.

समभूद्रघुनाथयतिस्तदनु प्रथयन् गुरुकीर्तिमुदारमना: ।

विकसद्बुद्धयाम्बुजकोशकुटीप्रकटीभवदिष्टमुकुन्दनिधि: ॥२२॥

ಸಮಭೂದಿತಿ । ತದನು ವಿद्याನಿಧಿ: ಪಶ್ಚಾತ್ । "ಪಶ್ಚಾತ್ ಸಾಡೃಶ್ಯಯೋರನು" ಇತ್ಯಮರ: । "ಪೂರ್ಣಗುಣೇತಿ" ಸಮಾಸನಿಷೇಧಸ್ಯ "ಅನುರೈತ್ಸಮಯಾ ಇತಿ" (೨.೧.೧೪) ಸೂತ್ರಕಾರಪ್ರಯೋಗೇನ ಪ್ರತಿಷೇಧಸ್ಯ ಪ್ರಾಯಿಕತ್ವಜ್ಞಾಪನಾದ್ವಾ, ಕೃದವ್ಯಯಸ್ಯೈವ ಸಮಾಸನಿಷೇಧಜ್ಞಾಪನಾದ್ವಾ, "ತದುಪರಿ ಸ್ಕಾರಸುಧಾ ದೀಧಿತಿಮಿ"ತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗದರ್ಶನಾತ್ ಅವ್ಯಯೇ ನ ಸಮಾಸ ಉಪಪದ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವ: । ಉದಾರಮನಾ: ಗುರೋ: ಕೀರ್ತಿ, ಗುರೋ: ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರಥಯನ್, ವಿಕಸತ್, ಯದ್ಬುದ್ಧಯಾಮ್ಬುಜಸ್ಯ ಕೋಶಂ ಕುಡ್ಮಲಂ, ವಿದ್ವಾನ್ವಿವೇಶಸ್ಥಾನಂ ಚ, ತದೇವ ಕುಟಿ ಗೃಹಂ ತಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಕಟಿಭವನ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿಭವನ್ ಇೃ: ಮುಕುಂದ: ವಿಷ್ಣುರೇವ ನಿಧಿ: ಯಸ್ಯ ಸ: ತಥೋಕ್ತ: । "ಮುಕುಂದ: ಕುಂದನಿಲೌ ಚ ವರಶ್ಚ ನಿಧಯೋ ನವೇತ್ಯು"ಕ್ತೆ: ಸ ರಘುನಾಥಯತಿ: ಸಮಭವತ್ ।

ಅನಂತರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ರಘುನಾಥರ್ನಿರ್ಧಾರು ವಿದ್ಯಾನಿಧಿಗಳ ವಿಶಾಲ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿದರು. ಮುಕುಂದನು ಅವರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಂಡಿದ್ದನು.

ಪ್ರಶಾಂತಕಾಂತಾನುಗಮೋದತಾ ನತಾ ಭವಾಽಪುತ್ರೇತ್ಯಮನೋದಿತಾ ಸತೀ ।

ಸುತಾನವಾಪಾಽಽ ಧವೇನ ಜೀವತಾ ದಧೇಽಽಪುತ್ರಾಖ್ಯಮಪಿ ಸ್ವಮನ್ವಯಮ್ ॥೨೩॥

ತಮೇವ ತ್ರಿಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಪ್ರಶಾಂತೇತಿ । ಪ್ರಶಾಂತಸ್ಯ ಮೃತಸ್ಯ ಕಾಂತಸ್ಯ ಭರ್ತುಃ ಅನುಗಮೇ ಉದತಾ ನತಾ ಪ್ರಣತಾ ಸತೀ ಪತಿವ್ರತಾ, ಅಮುನಾ ರಘುನಾಥತೀರ್ಥೇನ ಅಽಪುತ್ರಾ ಭವೇತಿ ಉದಿತಾ ಉಕ್ತಾ ಸತೀ, ತದಾನಿಮೇವ ಜೀವತಾ ಧವೇನ ಭರ್ತೃ ಅಽ-
ಸುತಾನ್ ಅವಾಪ । ಸ್ವಂ ಅನ್ವಯಂ ವಂಶಮಪಿ ಅಽಪುತ್ರಾಖ್ಯಂ ದಧೇ ಚಕ್ರೇ ।

ಒಬ್ಬ ಪತಿವ್ರತೆಯು ಮೃತನಾದ ತನ್ನ ಗಂಡನೊಡನೆ ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೋರಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ಆಗ ರಘುನಾಥರು "ಅಷ್ಟಪುತ್ರಾ ಭವ"ಎಂದು ನುಡಿದರು ಅವರ ವಚನಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಗಂಡನು ಬದುಕಿದನು. ಆತನಿಂದ ಎಂಟು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಈ ಸಾಧ್ವಿ ಪಡೆದಳು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಅವರ ವಂಶಕ್ಕೆ "ಅಷ್ಟಪುತ್ರೀ" ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಈ ವಂಶದವರು ಅದ್ವೈತ ಧಾರವಾಡ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗङ್ಗಾತೀರ್ಥಮುದೀಕ್ಷಿತುಂ ಜಿಗಮಿಷುಂ ತಂ ಜಹ್ನುಭಾನ್ವೋಃ ಸುತೇ ।

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಸ್ನಪಯಾಮ್ಬಭೂವತುರುಭೇ ಸೌವರ್ಣಕುम्ಭಾಂಭಸಾ ।

ಅನ್ತರ್ಥಿಂ ಪ್ರಯಯೌ ಪುನರ್ಜಿಗಮಿಷೌ ವ್ಯಾಸಾಭಿಧೇಕಾ ಶಿಲಾ ।

ಧ್ಯಾತಾ ಕಚ್ಚಪರೂಪತಾಂ ಚ ಜಗೃಹೇ ಸಾಽಽಧ್ಯಕ್ಷದೃಷ್ಟಾ ಜನೈಃ ॥೨೪॥

ಗङ್ಗೇತಿ । ಗङ್ಗಾತೀರ್ಥ ಉದೀಕ್ಷಿತುಂ, ಜಿಗಮಿಷುಂ ಗಂತುಂ ಇಚ್ಛುಂ ತಂ ರಘುನಾಥತೀರ್ಥ ಉಭೇ ಜಹ್ನುಭಾನ್ವೋಃ ಸುತೇ ಗೃಹಾಯಮುನೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸೌವರ್ಣಕುಮ್ಭಾಂಭಸಾ ಸುರ್ವರ್ಣಕಲ-
ಶೋದಕೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಸ್ನಪಯಾಂಬಭೂವತುಃ ಸ್ನಾಪಿತವತ್ಯೌ । ಪುನಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಜಿಗಮಿಷೌ ಸತಿ ವ್ಯಾಸಾಭಿಧಾ ಏಕಾ ಶಿಲಾ ಅನ್ತರ್ಥಿಂ ತಿರೋಧಾನಂ ಪ್ರಯಯೌ । ಧ್ಯಾತಾ ತೇನೈವ ಧ್ಯಾತಾ ಸಾ ಶಿಲಾ ಜನೈಃ ಅಧ್ಯಕ್ಷದೃಷ್ಟಾ, ಕಚ್ಚಪರೂಪತಾಂ ಕುರ್ಮಾಕೃತಿಂ ಜಗೃಹೇ ಚ ।

ಶ್ರೀರಘುನಾಥತೀರ್ಥರು ಗಂಗಾಸ್ನಾನಕ್ಕೊಂದು ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಆಗ ಗಂಗಾಯಮುನಾತೀರ್ಥಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಬಂದು ಸ್ವರ್ಣಕುಂಭಗಳಿಂದ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿಸಿದರು. ಪುನಃ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಿರಲು ಶ್ರೀಮಠದ ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಕೆಯೊಂದು ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ಪುನಃ ಉಪವಾಸದಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡಲು ಆ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಿಯು ಕೂರ್ಮರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. ನೆರೆದ ಜನ ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸಿದರು.

ವಿಖ್ಯಾತವಿಜ್ಞಾನತಪಃಪ್ರಭಾವೋ ಗಚ್ಛನ್ ವಿಮಾನೇನ ಪದಂ ಮುರಾರೇಃ ।

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾಯ ಬುಭುತ್ಸಿತಾರ್ಥಮಚಽಽ ಸಖ್ಯೇಽಽಗುಲಿಸಂಜಯಾ ಸಃ ॥೨೫॥

ವಿಖ್ಯಾತೇತಿ । ವಿಖ್ಯಾತ: ವಿಜ್ಞಾನತಪಸೋ: ಪ್ರಭಾವೋ यस್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ।
ವಿಮಾನೇನ ಮುರಾರೇ: ಪದಂ ಗच्छನ್ ಸ ರಘುನಾಥತೀರ್ಥ:, ಸಖ್ಯೇ ಮಿತ್ರಾಯ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾಯ
ಅಕ್ಷುಲೇ: ಸಂಜಯಾ ಸೂಚನಯಾ ಬುಭುತ್ಸಿತಂ ಬೋಧುಮಿಹಂ ಅರ್ಥಂ ಅಚಙ್ಕ ಆಖ್ಯಾತವಾನ್ ।

ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ, ತಪಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳ ಶ್ರೀರಘುನಾಥ-
ತೀರ್ಥರು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣಿಸುತ್ತಾ ಗೆಳೆಯರಾದ
ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ಬೆರಳುಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅವರ ಆಯುಷ್ಯ ಸೂಚಿಸಿದರು.

अथ रघुवर्यतीर्थयतिराट् समभूत् किल य:

प्रथितयश:प्रभावविदितातिशय: परित: ।

यवनचमूभयेन पुरतश्चलतोऽस्य सरित्

व्यदिशत वर्तनीमनुनिरुद्धचमूनिचया ॥२६॥

अथेति । रघुनाथतीर्थानन्तरं परित: प्रथितस्य प्रसिद्धस्य, यशस:
प्रभावेन विदित: अतिशय: उत्कर्षो यस्य स तथोक्त: । य: रघुवर्यतीर्थ-
यतिराट् समभूत् । किलेति संभावनायाम् । यवनानां म्लेंछानां चमूभ्य:
सेनाभ्यो भयेन पुरत: चलत: अस्य रघुवर्यतीर्थस्य सरित् भीमरथी अनु-
पश्चात्, निरुद्ध: चमूनां निचयो यस्या: सा तथोक्ता सती वर्तनीं एकपदीं
एकपदसंचारयोग्यमार्गमित्यर्थ: । "वर्तन्येकपदीति चे"त्यमर: । व्यदि-
शत दत्तवती ।

ಶ್ರೀರಘುನಾಥತೀರ್ಥರ ಅನಂತರ ರಘುವರ್ಯತೀರ್ಥರು ಪೀಠಕ್ಕೆ
ಬಂದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕೀರ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉತ್ಕರ್ಷವು
ಇವರನ್ನು ಸೇರಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಮ್ಲೇಂಛರು ಇವರನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರಲು ಶ್ರೀಗಳು
ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಭೀಮರಥೀ ನದಿ-
ಯಲ್ಲಿ ಒಡಿದರು. ಆಗ ಭೀಮರಥೀನದಿಯು ಇವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟಿತು. ಹಿಂದೆ ಬರುವ ತುರುಕ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಪ್ರವಾಹವು ಕೊಚ್ಚಿಹಾಕಿತು
ಇವರು ಕಲಿಯುಗದ ವಸುದೇವನೇ ಸರಿ.

तदार्जितं तपो मूर्तं यद्रघूत्तमशब्दितम् ।

व्याख्याताश्रुतशास्त्रेण विश्वं तेन प्रकाशितम् ॥२७॥

तदेति । तेन रघुवर्यतीर्थेन आर्जितं संपादितं रघूत्तम इति शब्द:
संज्ञातो अस्य । रघूत्तम इति शब्दितम् । "तदस्य संज्ञातं तारकादिभ्य
इतच्" (५.२.३६) इति इतच् । मूर्तं यत्तप: अभूत् इत्यर्थ: । व्याख्या-

ತಾನಿ ಅಶ್ರುತಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ येन तेन व्याख्याताश्रुतशास्त्रेण, तेन तपोरूपेण विश्वं समस्तं प्रकाशितम् ।

ರಘುವರ್ಯರ ತಪಸ್ಸೇ ಮೈದಾಳಿ ರಘೂತ್ತಮರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. ಅಶ್ರುತಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಬೆಳಗಿತು.

प्रत्यर्थिपण्डितविलोचनवारिवृद्ध-

पाण्डित्यपादपवितीर्णयशःप्रसूनैः ।

दिक्शेखरैर्मुखरयन् कविभृङ्गसंघान्

रेजे रघूत्तमयतीश्वरसार्वभौमः ॥२८॥

ತಮೇವ ತ್ರಿಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿತ್ಯಾದಿಭಿಃ । ರಘೂತ್ತಮಯತೀಶ್ವರಸಾರ್ವಭೌಮಃ, ದಿಶಾಂ ದಿಗಜ್ಞಾನಾಂ ಶೇಖರೈಃ ಆಪಿಂಡಿತೈಃ "ಶಿಖಾಸ್ವಾಪಿಂಡಶೇಖರಾವಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿನೋ ಯೇ ಪಂಡಿತಾಃ ತೇಷಾಂ ವಿಲೋಚನವಾರಿಭಿಃ ಅಶ್ರುಭಿಃ ವೃದ್ಧಃ ಪಾಣ್ಡಿತ್ಯಮೇವ ಪಾದಪೋ ವೃಕ್ಷಃ ತೇನ ವಿತೀರ್ಣೈಃ ದತ್ತೈಃ ಯಶಃಪ್ರಸೂನೈಃ ಕೀರ್ತಿಪುಷ್ಪೈಃ, ಕವಯಿ ಎವ ಭೃಂಗಾಃ ತೇಷಾಂ ಸಂಘಾನ್ ಮುಖರಯನ್ ವಾಚಾಲಯನ್ ರೇಜೇ ।

ಶ್ರೀರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಂಬ ಮಹಾವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಎದುರಾಳಿ ಪಂಡಿತರ ಕಣ್ಣೀರೇ ನೀರು. ಈ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಕೀರ್ತಿಕುಸುಮಗಳನ್ನು, ದಿಗಂಗಳನೆಯರು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಡಿದರು. ಕವಿಭೃಂಗಗಳು ತಮ್ಮ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು ಮೆರೆದರು.

पण्डितमन्यदुर्बोधानबाधान् प्रतियुक्तिभिः ।

नानाविधान् भावबोधान् चक्रे चक्रेषु स श्रुतः ॥२९॥

ಪಣ್ಡಿತೇತಿ । ಚಕ್ರೇಷು ರಾಷ್ಟ್ರೇಷು ಶ್ರುತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಸ ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥಃ, ಪಣ್ಡಿತಮನ್ಯಃ ದುರ್ಬಾಂಡಿತೈರಿತ್ಯರ್ಥಃ । "ಆತ್ಮಮಾನೇ ಖಶ್ಚ" (೩.೨.೩೮) ಖಶ್ಚ । ಖಿತ್ವಾತ್ ಮುಮ್ । ಮನ್ಯತೇಃ ಶಿಃ ಶ್ಯನ್ । ದುರ್ಬೋಧಾನ್, ಪ್ರತಿಯುಕ್ತಿಭಿಃ ಪ್ರತಿವಾದಿನ್ಯಾಯೈಃ ಅಬೋಧಾನ್ ಬಾಧರಹಿತಾನ್ ನಾನಾವಿಧಾನ್ ಭಾವಬೋಧಾಽಖ್ಯಗ್ರನ್ಥಾನ್ ಚಕ್ರೇ ಕೃತವಾನ್ ।

ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಶ್ರೀರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರು ಪಂಡಿತರೆಂದು ಗರ್ವಿತರಾದವರ ಕುಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅಬಾಧಿತವಾದ ಅನೇಕವಿಧ ಭಾವಬೋಧಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದರು.

व्याख्याताश्रुतशास्त्रं तमनमदसहोऽपि वरदराजाचार्यः ।

बहुलं तणीति वाक्ये संज्ञा तणिणिति परीक्ष्य कथयन्तम् ॥३०॥

ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೇತಿ । असहोऽपि वरदराजाचार्यः "बहुलंतणि" इति वाक्ये तण् संज्ञेति कथयन्तं व्याख्याताश्रुतशास्त्रं तं रघूत्तमतीर्थं परीक्ष्य अनमत् ननाम ।

ಶ್ರೀರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀರಘುವರ್ಯತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಆದ್ಯ ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಶ್ರೀರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಲು ನೇಮಿಸಿ ಪರಂಧಾಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರು ಬಹಳ ವ್ಯಗ್ರವಾಗಿರಲು ಗುರುಗಳಾದ ರಘುವರ್ಯತೀರ್ಥರು, ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡು, ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ "ಮುಂದೆ ನೀವೇ ಸುಧಾಪಾಠ ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರಿ. ನೀವು ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಬೇಕಿಲ್ಲ" ಎಂದು ನುಡಿದರು. ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ರಘೂತ್ತಮರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಮರುದಿನ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಹೊಗದೇ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕರೆದು ಇವರೇ ಪಾಠಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪಾಠಕ್ಕೆ ಬರದೇ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕೂ ಇವರೇ ಪಾಠಹೇಳಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪಗೊಂಡ ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರು, ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತರು. ಆಗ ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರು ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನದ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ "ಬಹುಲಂತಣಿ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ "ತಣ್" ಎಂಬುದು ಸಂಜ್ಞೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದರು. ಆಗ ವರದರಾಜಾಚಾರ್ಯರು ಮನಸೋತು ಸಾಷ್ಟಾಂಗನಮನಗೈದು ಕ್ಷಮೆ ಯಾಚಿಸಿದರು.

शिष्यो गुणाढ्योऽस्य बभूव वेदव्यासाभिधो यत्र तपस्विवर्ये ।

व्याप्तिं जहुर्ज्ञानविरक्तिभक्तिमुख्या गुणा दोषनिरूपणीयाम् ॥३१॥

शिष्य इति । अस्य रघूत्तमस्य गुणैः आढ्यः संपन्नः वेदव्यासाभिधः शिष्यो बभूव । तपस्विवर्ये सन्यासिश्लाघ्ये यत्र वेदव्यासे ज्ञानविरक्तिभक्तिमुख्याः गुणाः दोषैः निरूपणीयां यत्र गुणाः तत्र दोषा इति व्याप्तिं जहुः त्यक्तवन्तः स इति पूर्वणान्वयः ।

ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರಿಗೆ ಸದ್ಗುಣಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಇವರ ಗುಣಗಳು, ಎಲ್ಲಿ ಗುಣವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ದೋಷವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತೊರೆದವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳೇ ಇವೆ. ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

ವಿದ್ಯಾರಾಜ್ಯಂ ದುರ್ಲಭಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಲೋಕೇ ವಿದ್ಯಾಧೀಶಂ ಸಂಯಮೀಂದ್ರಂ ಚ ಶಿಷ್ಯಮ್ ।
ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಶ್ಲಾಘನೀಯಪ್ರಭಾವೋ ವೇದವ್ಯಾಸೋ ನಾಮ ರೇಜೇ ಯತೀಂದ್ರಃ ॥೩೨॥

ವಿದ್ಯೇತಿ । ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯೇನ ಶ್ಲಾಘನೀಯಃ ಪ್ರಭಾವೋ यस್ಯ ಸ ವೇದವ್ಯಾಸೋ ನಾಮ ಯತೀಂದ್ರಃ, ದುರ್ಲಭಂ ವಿದ್ಯಾಮೇವ ರಾಜ್ಯಂ ಸಂಯಮೀಂದ್ರಂ ತಪಸ್ವಿಶ್ಲಾಘ್ಯಂ ವಿದ್ಯಾಧೀಶಂ ಶಿಷ್ಯಂ ಚ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಲೋಕೇ ರೇಜೇ ।

ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳ ವೇದವ್ಯಾಸರೆಂಬ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರು, ದುರ್ಲಭವಾದ ವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯವನ್ನು, ತಪಸ್ವಿಶ್ಲಾಘ್ಯರಾದ ವಿದ್ಯಾಧೀಶರೆಂಬ ಯತಿವರೇಣ್ಯಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಪಡೆದರು.

ಸ ವಿದ್ಯಾಧೀಶೋಽಭೂತ್ ಗುಣಜಲನಿಧೇರ्यಸ್ಯ ಕರಯೋ:

ಜನೇ: ದೃಷ್ಟಾ ಚಿಂತಾಮಣಿಸುರಭಿಕಲ್ಪಕ್ಷಿತೀರುಹಾನ್ ।

ಮುಖೇ ಚಂದ್ರಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ವಪುಷಿ ಚ ವಚೋಭಕ್ಷಿಷು ಸುಧಾ-

ಮಭೂತ್ತ ಶ್ರದ್ಧೆಯೋ ಜಲನಿಧಿರಮೀಷಾಂ ನಿಧಿರೀತಿ ॥೩೩॥

ತಂ ಪಞ್ಚಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಸ ಇತಿ । ಗುಣಜಲನಿಧಿಃ ಗುಣಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಯಸ್ಯ ಕರಯೋ: ಚಿಂತಾಮಣಿಂ ಸುರಭಿಂ ಕಾಮಧೇನುಂ ಕಲ್ಪಕ್ಷಿತೀರುಹಂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಂ ಚ ಏತಾನ್ । ಮುಖೇ ಚಂದ್ರಂ, ವಪುಷಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ, ವಚಸಾಂ ಭಕ್ಷಿಷು ರೀತಿಷು ಸುಧಾಂ ಅಮೃತಂ ಚ ದೃಷ್ಟಾ ಜನೇ: ಜಲನಿಧಿಃ ಸಮುದ್ರಃ ಅಮೀಷಾಂ ಚಿಂತಾಮಣಿಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ನಿಧಿರಾಶ್ರಯ ಇತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯೋ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯೋ ನಾಭೂತ್, ಸ ವಿದ್ಯಾಧೀಶೋ ಯತಿಃ ಅಭೂತ್ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ।

ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಾಗರದಂತೆ ಇರುವ ವಿದ್ಯಾಧೀಶರ ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾಮ-
ಣಿಯನ್ನು, ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು, ಮತ್ತು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ-
ನ್ನು, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯನ್ನು (ಕಾಂತಿಯನ್ನು) ಮಾತಿನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ
ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡ ಜನರು, ಸಮುದ್ರವು ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದಾದರು. ಅಂದರೆ, ವಿದ್ಯಾಧೀಶರು ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ
ದಾನಮಾಡುವವರು, ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳು, ಕಾಂತಿಯುಕ್ತರು, ಮಹಾವಾಗ್ವಿಗಳು
ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಆಹುತ್ಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯಮಿತಸ್ತತೋಽಬ್ಧೇರಮ್ಭೋಜಭೂರರ್ಪಿತವಾನಮುಘಿನ್ ।

ಅತೋಽಂತರಂತವಿತತಾಂತರೀಯೇರುತ್ತಾನತಾಮಂಬುನಿಧಿರ್ಬಿಭರ್ತಿ ॥೩೪॥

ಆಹುತ್ಯೇತಿ । ಅಮ್ಭೋಜಭೂಃ ಬ್ರಹ್ಮಾ, ಇತಃ ತತಃ ಅಬ್ಧಿಃ ಗಾಂಭೀರ್ಯಂ ಆಹುತ್ಯ ಅಮುಘಿನ್ ವಿದ್ಯಾಧೀಶೋ ಅರ್ಪಿತವಾನ್ । ನೂನಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಅತಃ ಗಾಂಭೀರ್ಯಸ್ಯ

ಆಹರಣಾದೇವ ಅಂಬುನಿಧಿ: ಅಂತರಂತ: ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ವಿತತೈ: ವಿಸ್ತೃತೈ: ಅಂತ-
ರೀಯೈ: ದ್ವೀಪೈ: । "ದ್ವೀಪೋಽಸ್ತ್ರಿಯಾಮನ್ತರೀಯಮಿ" ತ್ಯಮರ: । ಉತ್ತಾನತಾಂ ಗಾಂಭೀರ್ಯ
ವಿಪರ್ಯಯಮ್ । "ಉತ್ತಾನಂ ತದ್ವಿಪರ್ಯಯ"ಇತ್ಯಮರ: । ಬಿಭರ್ತಿ ।

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು (ಅಗಾಧತೆ-
ಯನ್ನು) ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಇವರಲ್ಲಿ(ವಿದ್ಯಾಧೀಶರಲ್ಲಿ) ಇಟ್ಟರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ
ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ.

वचो यदि न चोद्यतामहिपतेर्वचो गौरवम्

मतिर्यदि पतिर्गिरां त्यजतु संप्रति प्रौढताम् ।

गुणा यदि घृणादयो न हि नृणां सुधा सादरा

कृतिस्तुतमतिश्रियो यतिवरस्य तत्तादृशः ।।३५।।

वच इति । कृतिभिः निबंधनैः कुशलैः वा स्तुता मतिश्रीः बुद्धिसंपत्
यस्य तादृशः, प्रसिद्धस्य यतिवरस्य विद्याधीशस्य वचो यदि भवेत्
इत्यर्थः । अहिपतेः शेषस्य वचसो गौरवं गाम्भीर्यं न चोद्यतां न
शक्यतां न चोच्यतामिति वा । "चोदयते:" "वदे:" वा कर्मणि लोट् ।
मतिः बुद्धिर्यदि भवेत् । गिरां पतिः बृहस्पतिः संप्रति प्रौढतां त्यजतु ।
घृणादयो दयाप्रभृतयो गुणाः यदि भवेयुः । "कारुण्यं करुणा
घृणे"त्यमरः । सुधा नृणां सादरा न हि भवतीत्यर्थः ।

ವಿದ್ಯಾಧೀಶರ ಮಾತಿನ ಗಾಂಭೀರ್ಯವು ಶೇಷನ ಮಾತಿನ ಗಾಂಭೀ-
ರ್ಯವನ್ನು ಮೀರುವಂಥಾದ್ದು. ಮತಿಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಮತಿ
ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಮೀರುವಂಥಾದ್ದು. ಕಾರುಣ್ಯ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು
ಅಮೃತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಧುರ. ಇವರ ಮೇಧಾಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲು ಅನೇಕ
ಪಂಡಿತರು ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

रङ्गोजिभट्टप्रमुखान् विदग्धान् भङ्गं नयन् दर्शितवादलीलः ।

गङ्गादितीर्थानि चचार मुक्तसङ्गः स सम्राट् यतिपुङ्गवानाम् ।।३६।।

रङ्गोजीति । दर्शिता वादलीला येन स तथोक्तः । रङ्गोजिभट्टप्रमु-
खान् विदग्धान् प्रौढान् भङ्गं पराजयं नयन्, यतिपुङ्गवानां यतिश्रेष्ठानां
साम्राट् महाप्रभुः स विद्याधीशो मुक्तसङ्गः सन् गङ्गादितीर्थानि चचार ।

ಯತಿಪುಂಗವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಅನೇಕ ಲೀಲೆಯನ್ನು ತೋರಿದ ವಿದ್ಯಾ-

ಧೀಶರು ರಂಗೋಜಿಭಟ್ಟನೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತಪ್ರಕಾಂಡರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಕ್ತಸಂಗರಾಗಿ ಗಂಗಾದಿತಿರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾಧೀಶಾಮ್ಬುಧರ: ಕನಕಮಯಿ ವೃಷ್ಟಿಮದ್ಭುತಾಂ ವರ್ಷನ್ ।

ದಾರಿದ್ರ್ಯದಾವದೂನನೈಧಯತ ವನಸ್ಪತೀನ್ ಸಾಧುನ್ ॥೩೭॥

ವಿದ್ಯೇತಿ । ಅದ್ಭುತಾಂ ಕನಕಮಯಿ ವೃಷ್ಟಿಂ ವರ್ಷನ್, ವಿದ್ಯಾಧೀಶ ಏವ ಅಮ್ಬುಧರ: ಮೇಘ:, ದಾರಿದ್ರ್ಯಮೇವ ದಾವೋ ಅರण्याಗ್ರಿ: ತೇನ ದೂನಾನ್ ತಮಾನ್ ಸಾಧುನ್ ಸಜ್ಜನಾನ್ ವನಸ್ಪತೀನ್ ಪುಣ್ಯವೃಕ್ಷಾನ್ ಏಧಯತ ವರ್ಧಯಾಮಾಸ । ವ್ಯಸ್ತರೂಪಕಮೇತತ್ । "ವನಸ್ಪತೀ: ಫಲೈ: ಪುಷ್ಪಾತ್ತೇರಪುಷ್ಪಾದ್ವನಸ್ಪತಿ:"ಇತ್ಯಮರ: । "ಪಾರಸ್ಕರಾದಿತ್ವಾತ್" ಸುತ್ । ವ್ಯಸ್ತಸಮಸ್ತರೂಪಂ ರೂಪಕಮಲಕ್ಷಾರ: । ಉಪಮೈವ ತಿರೋಹಿತಭೇದಾತ್ ರೂಪಕಮಿಷ್ಯತ ಇತಿ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ವಿದ್ಯಾಧೀಶರೆಂಬ ಮೇಘವು ಕನಕವೃಷ್ಟಿಯ ಗೈದು ದಾರಿದ್ರ್ಯವೆಂಬ ಕಾಡ್ಲಿಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪರಾದ ಸಜ್ಜನರೆಂಬ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿತು.

ತಸ್ಯಾಭವದ್ವೇದನಿಧಿರ್ಯತೀಂದ್ರ: ಶಿಷ್ಯೋ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಜಿತವೇದಶಾಸ್ತ್ರ: ।

ಯತ್ಖ್ಯಾತಿಮಾಖ್ಯಾತ್ಯಧುನಾಪಿ ಬಾಲಸರಸ್ವತಿಸೂರಿಕೃತೋ ನಿಬಂಧ: ॥೩೮॥

ತಸ್ಯೇತಿ । ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಜಿತವೇದಶಾಸ್ತ್ರ: ಯತೀಂದ್ರೋ ವೇದನಿಧಿ:, ತಸ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧೀಶಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯ: ಅಭವತ್ । ಬಾಲಸರಸ್ವತೀನಾಮ್ನಾ ಸೂರಿಣಾ ಕವಿನಾ ಕೃತೋ ನಿಬಂಧೋ ಶ್ಲೋಕರೂಪೋ ಅಧುನಾಪಿ ಯಸ್ಯ ಖ್ಯಾತಿಂ ಆಖ್ಯಾತಿ ಕಥಯತಿ ಸ ವೇದನಿಧಿರिति ಪೂರ್ವಣಾನ್ವಯ: ।

ವಿದ್ಯಾಧೀಶರಿಗೆ ವೇದನಿಧಿತಿರ್ಥರು ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಬಂದರು. (ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿ-ತಿರ್ಥರ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಬಾಲಸರಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಶ್ಲೋಕವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಇಂತಿದೆ.

ಅನ್ಯಾ ಸನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿಃ ಶ್ರೀಮದ್ವೇದನಿಧೇ ಗುರೋ ।

ಯತೋ ಯುಷ್ಮತ್ಪದಾಸಜ್ಞಾದುತ್ತಮ: ಪುರುಷೋಽಭವತ್ ॥೩೯॥

ತಮೇವ ಶ್ಲೋಕಂ ಪಠತಿ । ಅನ್ಯೇತಿ । ಹೇ ವೇದನಿಧೇ ಗುರೋ ! ತೇ ಸನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿ: ನ್ಯಾಸೇನ ಸಹಿತಾ ವೃತ್ತಿ: ವ್ಯಾಕರಣವ್ಯಾಖ್ಯಾರೂಪಾ ವಾ ಅನ್ಯಾ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣಾ ಅದ್ಭುತೇತಿ ಯಾವತ್ । ಯತ: ಕಾರಣಾತ್ ಯುಷ್ಮತ್ಪದಯೋ: ಸಜ್ಞಾತ್ ಆಸಕ್ತೇ: ಯುಷ್ಮತ್ಪದಸ್ಯ ಯುಷ್ಮच्छಬ್ದಸ್ಯ ಆಸಜ್ಞಾತ್ ಪ್ರಸಜ್ಞಾದ್ವಾ ಪುರುಷ: ಜನ: ಉತ್ತಮೋಽಭವತ್ ಯುಷ್ಮತ್ಪದಪ್ರಸಜ್ಞೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷ: ಅಭವದिति ವಾ । "ಯುಷ್ಮದ್ಛುಪಪದೇ ಸಮಾನಾಧಿಕ-

रणे स्थानिन्यपि मध्यम"(१.४.१०५) इति मध्यमपुरुषप्राप्तावपि उत्तमपुरुषो अभवदित्यद्भुतमिति भावः ।

ಬಾಲಸರಸ್ವತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ "ಹೇ ವೇದನಿಧಿಗುರುಗಳೆ ! ನಿಮ್ಮ ನ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ವೃತ್ತಿಯು ("ನ್ಯಾಸ"ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು) ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ "ಯುಷ್ಮದ್ಯುಪಪದೇ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇ ಸ್ಥಾನಿನ್ಯಪಿ ಮಧ್ಯಮಃ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ "ಯುಷ್ಮದ್" ಪದದ ಪ್ರಸಂಗವಿದ್ದಾಗ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷವಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ "ಯುಷ್ಮತ್" ನಿಮ್ಮ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ ಪುರುಷನು ಉತ್ತಮನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಸಂನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿಯು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ವೇದನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಸನ್ಯಾಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಅವರ ಸನ್ಯಾಸ ವೃತ್ತಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರ ಕಾಲಿಗರಗಿದ ಯಾವುದೇ ಪುರುಷನೂ ಉತ್ತಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು ಮಧ್ಯಮನಲ್ಲ.

ವೇದನಿಧಿಗಳು ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನ್ಯಾಸವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಅವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದು.

सत्यव्रतं शिष्यमवाप विद्यातपोनिधिं वेदनिधिर्यतीन्द्रः ।

कण्ठस्य भूषा विदुषां दिशाञ्च शिरोमणिर्यस्य बभूव कीर्तिः ॥४०॥

सत्येति । यतीन्द्रो वेदनिधिः, यस्य कीर्तिः विदुषां कण्ठस्य भूषा भूषणं, दिशाञ्च शिरोमणिः बभूव । विद्यातपसो निधिं तं सत्यव्रतं शिष्यं अवाप ।

ವೇದನಿಧಿತೀರ್ಥರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ ಹಾಗೂ ತಪಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾದ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಬಂದರು. ಅವರ ಕೀರ್ತಿಯು ವಿದ್ವಜ್ಞನರಿಗೆ ಕಂಠಭೂಷಣವಾಗಿ ದಿಗಂಗನೆಯರಿಗೆ ಶಿರೋಭೂಷಣವಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿತು.

विचार्य निखिलागमान् समुपचर्य भक्त्या गुरुम्

निवार्य सकलानरीनपि वितौर्य सद्यो धनम् ।

प्रभावविभवोज्वलामपि विसार्य कीर्तिं स्थिरां

पुरस्कृतयतिव्रतः स जयति स्म सत्यव्रतः ॥४१॥

ಧೀಶರು ರಂಗೋಜಿಭಟ್ಟನೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತಪ್ರಕಾಂಡರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಕ್ತಸಂಗರಾಗಿ ಗಂಗಾದೀರ್ಘಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾಧೀಶಾಮ್ಬುಧರ: ಕನಕಮಯಿ ವೃಷ್ಟಿಮದ್ಭುತಾಂ ವರ್ಷನ್ ।

ದಾರಿದ್ರ್ಯದಾವದೂನಾನೈಧಯತ ವನಸ್ಪತೀನ್ ಸಾಧುನ್ ॥೩೭॥

ವಿದ್ಯೇತಿ । ಅದ್ಭುತಾಂ ಕನಕಮಯಿ ವೃಷ್ಟಿಂ ವರ್ಷನ್, ವಿದ್ಯಾಧೀಶ ಏವ ಅಮ್ಬುಧರ: ಮೇಘ:, ದಾರಿದ್ರ್ಯಮೇವ ದಾವೋ ಅರण्याಗ್ರಿ: ತೇನ ದೂನಾನ್ ತಪ್ತಾನ್ ಸಾಧುನ್ ಸಜ್ಜನಾನ್ ವನಸ್ಪತೀನ್ ಪುಣ್ಯವೃಕ್ಷಾನ್ ಏಧಯತ ವರ್ಧಯಾಮಾಸ । ವ್ಯಸ್ತರೂಪಕಮೇತತ್ । "ವನಸ್ಪತೀ: ಫಲೈ: ಪುಷ್ಪಾತ್ತೇರಪುಷ್ಪಾದ್ವನಸ್ಪತಿ:"ಇತ್ಯಮರ: । "ಪಾರಸ್ಕರಾದಿತ್ವಾತ್" ಸುತ್ । ವ್ಯಸ್ತಸಮಸ್ತರೂಪಂ ರೂಪಕಮಲಕ್ಷಾರ: । ಉಪಮೇವ ತಿರೋಹಿತಭೇದಾತ್ ರೂಪ-ಕಮಿಷ್ಯತ ಇತಿ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ವಿದ್ಯಾಧೀಶರೆಂಬ ಮೇಘವು ಕನಕವೃಷ್ಟಿಯ ಗೈದು ದಾರಿದ್ರ್ಯವೆಂಬ ಕಾಡ್ಲಿಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ತರಾದ ಸಜ್ಜನರೆಂಬ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿತು.

ತಸ್ಯಾಭವದ್ವೇದನಿಧಿರ್ಯತೀಂದ್ರ: ಶಿಷ್ಯೋ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಜಿತವೇದಶಾಸ್ತ್ರ: ।

ಯತ್ಖ್ಯಾತಿಮಾಖ್ಯಾತ್ಯಧುನಾಪಿ ಬಾಲಸರಸ್ವತೀಸೂರಿಕೃತೋ ನಿಬಂಧ: ॥೩೮॥

ತಸ್ಯೇತಿ । ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಜಿತವೇದಶಾಸ್ತ್ರ: ಯತೀಂದ್ರೋ ವೇದನಿಧಿ:, ತಸ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧೀ-ಶಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯ: ಅಭವತ್ । ಬಾಲಸರಸ್ವತೀನಾಮ್ನಾ ಸೂರಿಣಾ ಕವಿನಾ ಕೃತೋ ನಿಬಂಧೋ ಶ್ಲೋಕರೂಪೋ ಅಧುನಾಪಿ ಯಸ್ಯ ಖ್ಯಾತಿಂ ಆಖ್ಯಾತಿ ಕಥಯತಿ ಸ ವೇದ-ನಿಧಿರिति ಪೂರ್ವಣಾನ್ವಯ: ।

ವಿದ್ಯಾಧೀಶರಿಗೆ ವೇದನಿಧೀರ್ಘರು ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಬಂದರು. (ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿ-ರ್ಘರ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಬಾಲಸರಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಶ್ಲೋಕವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಇಂತಿದೆ.

ಅನ್ಯಾ ಸನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿಃ ಶ್ರೀಮದ್ವೇದನಿಧೇ ಗುರೋ ।

ಯತೋ ಯುಷ್ಮತ್ಪದಾಸಜ್ಞಾದುತ್ತಮ: ಪುರುಷೋಽಭವತ್ ॥೩೯॥

ತಮೇವ ಶ್ಲೋಕಂ ಪಠತಿ । ಅನ್ಯೇತಿ । ಹೇ ವೇದನಿಧೇ ಗುರೋ ! ತೇ ಸನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿ: ನ್ಯಾಸೇನ ಸಹಿತಾ ವೃತ್ತಿ: ವ್ಯಾಕರಣವ್ಯಾಖ್ಯಾರೂಪಾ ವಾ ಅನ್ಯಾ ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣಾ ಅದ್ಭುತೇತಿ ಯಾವತ್ । ಯತ: ಕಾರಣಾತ್ ಯುಷ್ಮತ್ಪದಯೋ: ಸಜ್ಞಾತ್ ಆಸಕ್ತೇ: ಯುಷ್ಮ-ತ್ಪದಸ್ಯ ಯುಷ್ಮच्छಬ್ದಸ್ಯ ಆಸಜ್ಞಾತ್ ಪ್ರಸಜ್ಞಾದ್ವಾ ಪುರುಷ: ಜನ: ಉತ್ತಮೋಽಭವತ್ ಯುಷ್ಮತ್ಪದಪ್ರಸಜ್ಞೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷ: ಅಭವದिति ವಾ । "ಯುಷ್ಮದ್ಛುಪಪದೇ ಸಮಾನಾಧಿಕ-

रणे स्थानिन्यपि मध्यम"(१.४.१०५) इति मध्यमपुरुषप्राप्तावपि उत्तमपुरुषो अभवदित्यद्भुतमिति भावः ।

ಬಾಲಸರಸ್ವತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ "ಹೇ ವೇದನಿಧಿಗುರುಗಳೆ ! ನಿಮ್ಮ ನ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ವೃತ್ತಿಯು ("ನ್ಯಾಸ"ಎಂಬ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು) ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ "ಯುಷ್ಮದ್ಯುಪಪದೇ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣೇ ಸ್ಥಾನಿನ್ಯಪಿ ಮಧ್ಯಮಃ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ "ಯುಷ್ಮದ್" ಪದದ ಪ್ರಸಂಗವಿದ್ದಾಗ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷವಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ "ಯುಷ್ಮತ್" ನಿಮ್ಮ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ ಪುರುಷನು ಉತ್ತಮನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಸಂನ್ಯಾಸವೃತ್ತಿಯು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ವೇದನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಸನ್ಯಾಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಅವರ ಸನ್ಯಾಸ ವೃತ್ತಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರ ಕಾಲಿಗರಗಿದ ಯಾವುದೇ ಪುರುಷನೂ ಉತ್ತಮನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು ಮಧ್ಯಮನಲ್ಲ.

ವೇದನಿಧಿಗಳು ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನ್ಯಾಸವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯುವುದು.

सत्यव्रतं शिष्यमवाप विद्यातपोनिधिं वेदनिधिर्यतीन्द्रः ।

कण्ठस्य भूषा विदुषां दिशाञ्च शिरोमणिर्यस्य बभूव कीर्तिः॥४०॥

सत्येति । यतीन्द्रो वेदनिधिः, यस्य कीर्तिः विदुषां कण्ठस्य भूषा भूषणं, दिशाञ्च शिरोमणिः बभूव । विद्यातपसो निधिं तं सत्यव्रतं शिष्यं अवाप ।

ವೇದನಿಧಿತೀರ್ಥರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ ಹಾಗೂ ತಪಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾದ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಬಂದರು. ಅವರ ಕೀರ್ತಿಯು ವಿದ್ವಜ್ಞನರಿಗೆ ಕಂಠಭೂಷಣವಾಗಿ ದಿಗಂಗನೆಯರಿಗೆ ಶಿರೋಭೂಷಣವಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿತು.

विचार्य निखिलागमान् समुपचर्य भक्त्या गुरुम्

निवार्य सकलानरीनपि वितीर्य सद्ग्रो धनम् ।

प्रभावविभवोज्ज्वलामपि विसार्य कीर्तिं स्थिरां

पुरस्कृतयतिव्रतः स जयति स्म सत्यव्रतः ॥४१॥

ವಿಚಾರ್ಯೇತಿ । ಪುರಸ್ಕೃತ: ಪೂಜಿತ: ಯತಿವ್ರತ: ಸನ್ಯಾಸಧರ್ಮೋ यस್ಯ ಸ: ಸತ್ಯವ್ರತ:, ನಿಖಿಲಾಗಮಾನ್ ವಿಚಾರ್ಯ ಮೀಮಾंसಿತವಾ, ಗುರುಂ ವೇದನಿಧಿಂ ಭಕ್ತಯಾ ಸಮುಪಚರ್ಯ ಶುಶ್ರೂಷಯಿತ್ವಾ, ಸಕಲಾನ್ ಅರೀನ್ ವಿಪಕ್ಷವಿವೃಜ್ಞಾನಾನ್ ಕಾಮಾದೀಶ್ಚ ನಿವಾರ್ಯ, ಸಂಧ್ಯ: ವಿವೃಜ್ಞ: ಧನಂ ವಿದ್ಯಾರೂಪಂ ವಿದ್ಯಾರೂಪಂ ವಿದ್ಯಾರೂಪಂ ವಿದ್ಯಾರೂಪಂ ದತ್ವಾ, ಪ್ರಭಾವ-
ವಿಭವಾಭ್ಯಾಂ ತಜ್ಜ್ವಲಾಂ ಸ್ಥಿರಾಂ ಕೀರ್ತಿಮಪಿ ವಿಸಾರ್ಯ ಪರಿತ: ಪ್ರವರ್ತ್ಯ, ಜಯತಿ ಸ್ಮ
ತುಕ್ರೇಽಭೂದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ಸನ್ಯಾಸಧರ್ಮವನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು ಸಮಸ್ತ ಅಗಮ-
ಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ, ವೇದನಿಧಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶುಶ್ರೂಷಣೆ ಮಾಡಿ,
ಸಮಸ್ತದುರ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ,
ಸಕಲಸಜ್ಜನರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಧನಗಳನ್ನು ವಿತರಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ
ವೈಭವಗಳಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿಸಿ
ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದರು.

ರಘುಕುಲಪತೇರರ್ಚಾಪೂಜಾಪ್ರಭಾವಸಮುಚ್ಛ್ರಿತಂ

ನಿಜಮಧಿಕೃತಂ ಪೂಜೈ: ಪ್ರಾಜ್ಯೈ: ಯತಿಪ್ರವರೈ: ಪದಮ್ ।

ಅಧಿಗಮಯಿತುಂ ಕञ್ಜಿತ್ ಸತ್ಯವ್ರತೋ ನಾಮ ಯತಿಪುङ್ಗವೋ

ಮನಸಿ ವಿದಧೇ ಯಲಂ ತಾಡ್ಯಬುಧೋತ್ತಮಮಾರ್ಗಣೇ ॥೪೨॥

ರಞ್ವಿತಿ । ಯತಿಪುङ್ಗವ: ಸತ್ಯವ್ರತ: ರಘುಕುಲಪತೇ: ಅರ್ಚಾಃ ಪೂಜಾಃ
ಪ್ರಭಾವೇನ ಸಮುಚ್ಛ್ರಿತಂ ಸರ್ವಾತಿಶಯಿತಮ್ । ಪೂಜೈ: ಪ್ರಾಜ್ಯೈ: ಬಹುಭಿ: । "ಪ್ರಭೂತಂ
ಪ್ರಚುರಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಮದಭ್ರಂ ಬಹುಲಂ ಬಹು"ಇತ್ಯಮರ: । ಯತಿಪ್ರವರೈ: ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥಪ್ರಭು-
ತಿಭಿ: ಅಧಿಕೃತಂ ಅಧಿಷ್ಠಿತಂ ನಿಜಂ ಪದಂ ಸ್ಥಾನಮ್ । ಆಧಿಪತ್ಯಂ ಇತಿ ಯಾವತ್ ।
ಕञ್ಜಿತ್ ಪುರುಷಂ ಅಧಿಗಮಯಿತುಂ ಪ್ರಾಪಯಿತುಂ ತಾಡ್ಯಬುಧೋತ್ತಮಸ್ಯ ಏತದಧಿಷ್ಠಾನೋಚಿತ-
ವಿವೃಜ್ಞೇಷಸ್ಯ ಮಾರ್ಗಣೇ ಅನ್ವೇಷಣೇ ಮನಸಿ ಯಲಂ ವಿದಧೇ ಚಕಾರ ।

ಯತಿಪುಂಗವರಾದ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮ ದಿಗ್ವಿಜಯ-
ರಾಮದೇವರ ಪೂಜಾಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸರ್ವೋನ್ನತವಾದ, ಪೂಜ್ಯರಾದ
ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದ ಯತಿಪುಂಗವರಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ
ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವಾದ ಶ್ರೀಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ
ಒಪ್ಪಿಸಲು ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರು.

ಸದ್ವಿद्याಗುರುಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾಟ್ ಶ್ರೀಪಾದಸಂಸೇವನ-
 ಪ್ರೋಘತ್ಪಣ್ಡಿತ್ತರಾಜಶಬ್ದಬಿರುದೋ ಯಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಃ ಕವಿಃ ।
 ತಸ್ಯ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಕೀರ್ತನಸುಧಾಸ್ವಾದೈಕವೃತ್ತೇಃ ಕೃತೌ
 ಕಾವ್ಯೇ ಸತ್ಯನಿಧೀಯಚಾರುಚರಿತೇ ಸರ್ಗಸ್ತೃತೀಯೋಽಭವತ್ ॥೪೩॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸೇ ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ ।

ಸದ್ವಿದ್ಯೇತಿ । ಪೂರ್ವವತ್ । ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗೋಽಭವದिति ಸಂಬಂಧಃ ।

ಇತಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಶ್ರೀಚರಣಾರಾಧಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರಸಿಂಹಕೃತಾयां
 ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸटीकायां
 सर्वतोविलासाख्यायां तृतीयः सर्गः ॥३॥

ಈ ೦೯೩ ಮೂರನೇ ಸರ್ಗವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

-: ಅಥ ಚತುರ್ಥ: ಸರ್ಗ: :-

ಅಥಾಭಿರೂಪೇಷಿತಶಿಷ್ಯಹೇತೋ: ಪ್ರವರ್ತಮಾನಂ ಯತಿಪುङ್ಗವಂ ತಮ್ ।

ಸಮಾಯಯೌ ಸೇವಿತುಮಚ್ಯುತಾಱ್ಯೋ ಗೋದಾವರೀತೀರಚರೋ ದ್ವಿಜನ್ಮಾ ॥೧॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಸಂಕಲ್ಪಾನಂತರಂ ಅಭಿರೂಪಸ್ಯ ಬುಧಸ್ಯ ಮನೋಜ್ಞಸ್ಯ ಚ "ಪ್ರಾಪ್ತರೂಪಸುರೂಪಾಭಿರೂಪಾ ಬುಧಮನೋಜ್ಞಯೋರಿ"ತ್ಯಮರ: । ಇಪ್ಸಿತಸ್ಯ ಕುಲಾಚಾರಾದಿಭಿ: ಆಪ್ತಂ ಇಹಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಹೇತೋ:, ಶಿಷ್ಯಾರ್ಥಮಿತ್ಯರ್ಥ: । "ಷಷ್ಠೀ ಹೇತುಪ್ರಯೋಗ" (೨.೩.೨೬) ಇತಿ ಷಷ್ಠೀ । ಪ್ರವರ್ತಮಾನಂ ತಂ ಯತಿಪುङ್ಗವಂ ಸತ್ಯವ್ರತಂ ಸೇವಿತುಂ ಗೋದಾವರೀತೀರಚರ: ಅಚ್ಯುತಾಱ್ಯ: ದ್ವಿಜನ್ಮಾ ಕಶ್ಚಿತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ: ಸಮಾಯಯೌ ।

ಉತ್ತರಾದಿ ಮಠದ ಪೀಠವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ, ಯೋಗ್ಯರಾದ ಕುಲಾಚಾರಸಂಪನ್ನನಾದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಹೊರಟರಲು, ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಗೋದಾವರೀನದಿಯ ತೀರದವರಾದ ಅಚ್ಯುತಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬಂದರು.

ಕೃತಪ್ರಣಾಮ: ಸ್ವಗುರೋ: ಪ್ರಸಾದವಿಲಕ್ಷಚೇತಾ ರಚಿತೋಪಚಾರ: ।

ವಿಜ್ಞಾತಹಾರ್ದ: ಸ ಕಥಾಮವೋಚತ್ ಸङ್ಕಲ್ಪಿತಾರ್ಥಾಧಿಗಮೋಪಯುಕ್ತಾಮ್ ॥೨॥

ಕೃತೇತಿ । ಸ್ವಗುರೋ:, ಕೃತ: ಪ್ರಣಾಮೋ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ಕೃತಸ್ವಗುರುಪ್ರಣಾಮ: ಇತಿ ಸಾಪೇಕ್ಷತ್ವೇಽಪಿ ಗಮಕತ್ವಾತ್ ಸಮಾಸ: । ಸ್ವಗುರೋರಿತಿ ಪ್ರತಿವಿಶೇಷಣಂ ಸಂಬध्यತೇ । ಪ್ರಸಾದೇನ ವಿಲಕ್ಷಂ ವಿಷ್ಮಯಾನ್ವಿತಂ ಚೇತೋ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । "ವಿಲಕ್ಷೋ ವಿಷ್ಮಯಾನ್ವಿತ"ಇತ್ಯಮರ: । ರಚಿತೋಪಚಾರ: ಕೃತಬಹುಮಾನ: । ವಿಜ್ಞಾತಂ ಹಾರ್ದಂ ಪ್ರೇಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯೋ ವಾ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ವಿಪ್ರ: । ಸङ್ಕಲ್ಪಿತಾರ್ಥಸ್ಯ ಅಧಿಗಮೇ ಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ವಾ ಉಪಯುಕ್ತಾಂ ಕಥಾಮವೋಚತ್ ।

ಆ ಅಚ್ಯುತಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವಿಸ್ಮಿತರಾಗಿ, ಸಮ್ಮಾನಿತರಾಗಿ, ಗುರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು.

ಪುರಾಂ ಪ್ರಶಸ್ತಂ ಪುರಮಸ್ತಿ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭಾಭಿಧಾನಂ ಮಧವತ್ಪುರಾಭಮ್ ।

ಗೋದಾವರೀವಾರಿತರಂಗದೋಲಾಱ್ಯಲನ್ಮರ್ದಾಲವಿಲಾಸಧಾಮ ॥೩॥

ತಾಮೇವ ಕಥಾಮಾಹ । ಪುರಾಮಿತಿ । ಪುರಾಂ ಪುರೀಣಾಂ ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ । ಮಧವತ್ಪುರಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಆಶೇವಾಭಾ ಯಸ್ಯ ತತ್ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಗೋದಾವರೀ: ವಾರಿತರಂಗಾ: ಜಲತರಂಗಾ: ಏವ ದೋಲಾ: ಪ್ರೇಕ್ಷಾದಿಕಾ: । "ದೋಲಾ ಪ್ರೇಕ್ಷಾದಿಕಾವಿ"ತ್ಯಮರ: ।

ತಾಸು खेलन्तः मरुद्बालाः मन्दवायवः इत्यर्थः । तेषां विलासानां धाम आश्रयः पुण्यस्तंभाभिधानं पुरमस्ति ।

ಅಚ್ಯುತಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ. ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭವೆಂಬ ಪುರವಿದೆ. ಅದು ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಮಾನ. ಗೋದಾವರೀ ತರಂಗ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಟವಾಡುವ ಮಂದಮಾರುತನ ವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ಅಶ್ರಯ.

कुलाचलेन्द्रान् परितो नियुज्य विश्वंभरायाः भरणाय यस्य ।
सालेन निस्सीमसमुत्रतेन स्वर्गवलम्बं कुरुते विधाता ॥४॥

ತತುರಂ ದಶಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಕುಲೇತಿ । ವಿಧಾತಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ, ವಿಶ್ವಂಭರಾಯಾಃ ಭೂಮೇಃ ಭರಣಾಯ ಪರಿತಃ ಕುಲಾಚಲೇಂದ್ರಾನ್ ಕುಲಗಿರಿಶ್ರೇಷ್ಠಾನ್ ನಿಯುಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ನಿಃಸೀಮಂ ನಿರ್ಮಯಾದಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ಸಮುತ್ರತೇನ ಯಸ್ಯ ಪುರಸ್ಯ ಸಾಲೇನ ಪ್ರಾಕಾರೇಣ । "ಪ್ರಾಕಾರೋ ವರಣಃ ಸಾಲಃ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಅವಲಂಬಂ ಅವಶ್ಯಮ್ ಕುರುತೇ । ಅನೇನ ಪ್ರಾಕಾರಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಾಂತರ್ಗತಂ ವ್ಯಜ್ಯತೇ ।

ಹತ್ತು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಆ ಪುರವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಧರಿಸಲು ಸುತ್ತಲೂ ಕುಲಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ನಿಃಸೀಮ ಎತ್ತರವಾದ ಆ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭಪುರದ ಪ್ರಾಕಾರದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಕಾರ ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿತ್ತೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

क्लान्तान् रतैः सन्निहितार्करोचिर्नितान्ततांतान् सुखयन्ति कान्तान् ।
सौधेषु यस्मिन् सुरदीर्घकोर्मिपृषन्मुषो नन्दनगन्धवाहाः ॥५॥

ಕ್ಲಾಂತೇತಿ । ಸುರದೀರ್ಘಿಕಾಯಾಃ ಮಂದಾಕಿನ್ಯಾಃ । "ಮಂದಾಕಿಣಿ ವಿಯದ್ಭಜಾ ಸ್ವರ್ಣದೀ ಸುರದೀರ್ಘಿಕೇ"ತ್ಯಮರಃ । ಕುರ್ಮಿಣಾಂ ಪೃಷತಃ ಬಿಂದುನ್ ಮುಷ್ಣಂತೀತಿ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ । "ಪೃಷಂತಿ ಬಿಂದು ಪೃಷತಾವಿ"ತ್ಯಮರಃ । ನಂದನಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಾಧಾನಸ್ಯ ಗಂಧವಾಹಾಃ ವಾಯವಃ ಯಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ ಸೌಧೇಷು ರತೈಃ ಸುರತೈಃ ಕ್ಲಾಂತಾನ್ ಶ್ರಾಂತಾನ್ ಸನ್ನಿಹಿತಸ್ಯ ಸಮೀಪಂ ಗತಸ್ಯ ಅರ್ಕಸ್ಯ ರೋಚಿಃ ದ್ಯುತಿಃಃ ನಿತಾಂತಂ ತಾಂತಾನ್ ಮ್ಲಾನಾನ್ । ಕಾಂತಾಶ್ಚ ಕಾಂತಾಶ್ಚ ತಾನ್ । ಪುಮಾನ್ ಸ್ತ್ರೀಯಾಃ(೧.೨.೬೭)ಇತ್ಯೇಕಶೇಷಃ । ಮಿಥುನಾನೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸುಖಯಂತಿ ಶ್ರಮಂ ಪರಿಹೃತ್ಯ ಆನಂದಯಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭವೆಂಬ ಪುರದಲ್ಲಿ, ಸುರನದಿಯ ಜಲಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ ನಂದನವನದ ಗಾಳಿಯು, ಪುರದ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಸುರತೆಯಿಂದ ಶ್ರಾಂತರಾದ, ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಖಿನ್ನರಾದ ದಂಪತಿಗಳ ಶ್ರಮ ಪರಿಹರಿಸಿ ಸುಖಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಯस्ಮಿನ್ ಪರಾರ್ಥೇಷು ಶಿರೋಗೃಹೇಷು ವಿಟಙ್ಕಪಾಲೀಚರಕೇಕಿಪೋತಾಃ ।

ವಾತಾಯನೋತ್ಥಾಗುರ್ದುಮರೇಖಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಹಿಬುದ್ಧ್ಯಾ ಗ್ರಸಿತುಂ ಯತಂತೆ ॥೬॥

ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ, ಪರಾರ್ಥೇಷು ಮುಖ್ಯೇಷು ಶಿರೋಗೃಹೇಷು ಚಂದ್ರಶಾಲಾಸು "ಚಂದ್ರಶಾಲಾಶಿರೋಗೃಹಮಿ"ತ್ಯಮರಃ । ವಿಟಙ್ಕಾಃ ಕಪೋತಪಾಲಿಕಾಃ । "ಕಪೋತ-ಪಾಲಿಕಾಯಾನ್ತು ವಿಟಙ್ಕಂ ಪುತ್ರಪುಂಸಕಮಿ"ತ್ಯಮರಃ । ತेषಾಂ ಪಾಲ್ಯಃ ಪಙ್ಕಯಃ । "ಪಾಲಿಸ್ತ್ಯಸ್ತ್ಯಙ್ಕಪಙ್ಕಿಷು"ಇತ್ಯಮರಃ । ತಾಸು ಚರಂತೀತಿ ತಥೋಕ್ತಾಃ । ಕೇಕಿನಾಂ ಮಯೂರಾಣಾಂ ಪೋತಾಃ ಅರ್ಭಕಾಃ "ಪೋತಃ ಪಾಕೋಽರ್ಭಕೋ ಡಿಮ್ಭ"ಇತ್ಯಮರಃ । ವಾತಾಯ-ನಾನಿ ಗವಾಕ್ಷಾಃ "ವಾತಾಯನಂ ಗವಾಕ್ಷಾ ಸ್ಯಾದಿ"ತ್ಯಮರಃ । ತೇಭ್ಯಃ ಉದ್ರತಾಯಾ ಅಗುರ್ದುಮಸ್ಯ ರೇಖಾರಾಜಿಃ । "ರೇಖಾಸ್ತು ರಾಜಯ"ಇತ್ಯಮರಃ । ತಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಹಿ-ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪಭ್ರಮೇಣ ಗ್ರಸಿತುಂ ಯತಂತೆ ।

ಆ ಪುರದ ಮನೆಗಳ ಚಂದ್ರಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಜರದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನವಿಲಿನ ಮರಿಗಳು ಗವಾಕ್ಷಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಅಗುರುಧಾಮ-ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಕಂಡು ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ.

ಬಿಮ್ಬಾನ್ ಮಣಿಸ್ತಂಭಗತಾನವೇಕ್ಷ್ಯ ವಿಪಕ್ಷಕಾಂತಾಭ್ರಮದೀಪ್ಯಮಾನಾಃ ।

ಯದ್ವಾಸಗೇಹೇಷು ನ ಮುಗ್ಧವಧ್ವೋ ನಾಥಾನುನೀತಾ ಅಪಿ ಯಾನ್ತಿ ಶಾಂತಿಮ್ ॥೭॥

ಬಿಮ್ಬಾನಿತಿ । ಯಸ್ಯ ಪುರಸ್ಯ ವಾಸಗೇಹೇಷು ಗರ್ಭಾಗರೇಷು । "ಗರ್ಭಾಗಾರಂ ವಾಸಗೃಹ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಮಣಿಸ್ತಂಭಗತಾನ್ ಬಿಮ್ಬಾನ್ ಸ್ವಪ್ರತಿಬಿಮ್ಬಾನ್ ಅವೇಕ್ಷ್ಯ ವಿಪಕ್ಷ-ಕಾಂತಾ ಇತಿ ಭ್ರಮೇಣ ದೀಪ್ಯಮಾನಾಃ ಜ್ವಲಂತ್ಯಃ ಕುಪಿತಾ ಇತಿ ಯಾವತ್ । ಮುಗ್ಧವಧ್ವಃ ನಾಥೈಃ ಭರ್ತೃಭಿಃ ಅನುನೀತಾಃ ಸಾಂತಿವತಾ ಅಪಿ ಶಾಂತಿಂ ಪ್ರಸಾದಂ ನ ಯಾನ್ತಿ ।

ಆ ಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮನೆಗಳ ಗರ್ಭಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಣಿಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸವತಿಯರೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕುಪಿತರಾಗುವರು. ಪತಿಗಳು ಸಾಂತನಗೊಳಿಸಿದರೂ ಮನಃ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. (ಇಲ್ಲಿ ಆ ಮನೆಗಳ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಗಳುವಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ)

ನ ಯಾಚಕತ್ವಂ ಧರಣೀಸುರೇಂದ್ರಾಃ ಪ್ರಯಾನ್ತಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸಕಲರ್ಥಿಭಾಜಃ ।

ಗೃಹೇ ಗೃಹೇ ಸಂತತತನ್ಯಮಾನವಿತಾನಹವ್ಯಾರ್ಥಿನ ಎವ ದೇವಾಃ ॥೮॥

ನೆತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ । ಸಕಲರ್ಥಿಭಾಜಃ ಸರ್ವಸಂಪದ್ಯುಕ್ತಾಃ ಧರಣೀಸುರೇಂದ್ರಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ಯಾಚಕತ್ವಂ ನ ಪ್ರಯಾನ್ತಿ । ಕಿಂತು ಗೃಹೇ ಗೃಹೇ । "ನಿತ್ಯವೀಪಸಯೋ"

रिति वीप्सायां द्विर्भावः । सन्ततं तन्यमानानां क्रियमाणानां वितानानां क्रतूनां हव्यानि हवींषि अर्थयन्ते याचन्त इति ते तथाभूताः । देवाः एव याचकत्वं प्रयान्ति इति सम्बन्धः ।

ಆ ಪುರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಾಚನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲ ಸಂಪದ್ಧ-
ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರತೀಮನೆಯಲ್ಲೂ ನಿರಂತರ ಮಾಡುವ
ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ಯಾಚಿಸುತ್ತಾರೆ (ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ).

देशोऽभितो राजति नीरसस्य श्लाघ्यो यथा ग्राम्यकवेः प्रबन्धः ।
यस्यापि लोको बहुधान्यरुद्धो राजेव राज्याङ्गविचारहीनः ॥१९॥

देश इति । ग्राम्यस्य अमङ्गलस्य अश्लीलस्य कवेः
"ग्राम्यमश्लीलमि"त्यमरः । प्रबन्धः सन्दर्भः । यथा नीरसस्य रसानभि-
ज्ञस्य । नीरसस्येति पृथक् पदम् । नीराणां जलानां सस्यैः शालिप्रभृ-
तिभिः श्लाघ्यः इत्येकं पदं । यस्य देशः अभितः राजति । बहुधा बहु
प्रकारमिति पृथक् पदम् । अन्यैः शत्रुभिः रुद्धः आवृतः राज्याङ्गानां
स्वाम्यमात्यादीनाम् । "स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च । राज्या-
ङ्गानि प्रकृतयः पौराणां श्रेणयोऽपि चे"त्यमरः । विचारेण हीनो रहितः ।
राजेव यस्य लोको जनोऽपि बहुधान्यैः ब्रीह्यादिभिः रुद्धः सम्पन्नः इति
एकं पदम् । राजति ।

ಆ ದೇಶವು ಸುತ್ತಲೂ ಗ್ರಾಮ್ಯಕವಿಯ (ಅಶ್ಲೀಲ ಕವಿಯ) ಪ್ರಬಂಧದಂತೆ
ನೀರಸಸ್ಯ ಶ್ಲಾಘ್ಯ (ರಸಾನಭಿಜ್ಞರಿಗೆ ಶ್ಲಾಘ್ಯ) ನೀರ-ಜಲ ಸಸ್ಯ-ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು
ಇವುಗಳಿಂದ (ಶ್ಲಾಘ್ಯ) ಸ್ತುತೃವಾಗಿ ರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿ-
ಯದ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಂತೆ ಆ ಊರಿನ ಜನರು ಬಹುಧಾನ್ಯರುದ್ದರು.
ರಾಜನು ಬಹುಧಾ - ಬಹುಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅನ್ಯ - ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರುದ್ದ -
ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವ. ಜನರು(ಬಹುಧಾನ್ಯ)ಅಕ್ಕಿ ಬೇಳೆಗಳಿಂದ ರುದ್ದ-ಸಂಪನ್ನರು.
ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯ ಭಾವ.

यस्मिन् विराजद्बुचयस्तरुण्योऽप्युद्यानदेशो ददते प्रहर्षम् ।
विहारभूमिश्च सभासदश्च विमत्सराभासुरतां प्रगाते ॥२०॥

यस्मिनिति । यस्मिन् पुरे विराजन्त्यः रुचयः कान्तयो यासां ताः
तरुण्यः प्रहर्षं ददते प्रयच्छन्ति । ददातेर्लट् बहुवचनम् । विराजद्द्रूणां

ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ಚಯಃ ಸಮೂಹೋ यस್ಯ ಸಃ ಉದ್ಘಾನದೇಶೋಽಪಿ । "ಪಲಾಶೀದ್ವುದ್ರುಮಾಗಮಾ"
 ಇತ್ಯಮರಃ । ಪ್ರಹರ್ಷಂ ದದತೇ ದದಾತಿ । ದದ ದಾನೇ ಇತಿ ಭೌವಾದಿಕಾತ್ ಲಟಿ ಏಕ-
 ವಚನಮ್ । ವಿಮನ್ತಿ ಪಕ್ಷಿಯುಕ್ತಾನಿ ಸರಾಸಿ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾ ವಿಹಾರಭೂಮಿಶ್ಚ । "ವಿಃ
 ಪಕ್ಷಿ ಪರಮಾತ್ಮನೋರಿ"ತಿ ವಿಶ್ವಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಮತುಪ್ । ಭಾಸುರತಾಂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನತಾಂ
 ಪ್ರಗಾತೇ । ಪ್ರಪೂರ್ವಾತ್ ಗಾಙ್ಗತಾವಿತಿ ಧಾತೋರಾದಿಕಾತ್ ಲಟಿ ಏಕವಚನಮ್ ।
 ಸಭಾಸದಃ ಸಭ್ಯಾಶ್ಚ । "ಸಭಾಸದಃ ಸಭಾಸ್ತಾರಾಃ ಸಭ್ಯಾಃ ಸಾಮಾಜಿಕಾಶ್ಚ
 ತ"ಇತ್ಯಮರಃ । ವಿಗತೋ ಮತ್ಸರಃ ಅನ್ಯಶುಭದ್ವೇಷಃ ಯेषಾಂ ತೇ ವಿಮತ್ಸರಾಃ ।
 "ಮತ್ಸರೋನ್ಯಶುಭದ್ವೇಷೋ ತದ್ವತ್ ಕೃಪಣಯೋಸ್ತ್ರಿಷ್ಟಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಭಾಭಿಃ ದೀಪ್ತಿಭಿಃ
 ಸುರತಾಂ ದೇವತ್ವಂ ಪ್ರಗಾತೇ ಪ್ರಯಾಂತಿ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾದ್ಧಾತೋರೇವ ಲಟಿ
 "ಆತ್ಮನೇಪದೇಷ್ವನತಃ" (೭.೩.೪) ಇತಿ ಸಸ್ಯ ಅದಾದೇಶಃ ।

ಅ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಕಾಂತಿಯುತ ತರುಣಿಯರು ಮತ್ತು ವಿರಾಜಿಸುವ
 ವೃಕ್ಷಗಳ ಸಮೂಹಉಳ್ಳ ಉದ್ಯಾನವನವು ಪ್ರಹರ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿವೆ.
 ವಿಹಾರ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಭಾಸದರು ವಿಮತ್ಸರತೆಯಿಂದ ಶೋಭೆಯನ್ನು
 ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. (ವಿ - ಹಂಸಪಕ್ಷಿ, ಮತ್ - ಉಳ್ಳ, ಸರ - ಸರೋವರವು-
 ಳ್ಳದ್ದು ವಿಹಾರಭೂಮಿ) ಸಭಾಸದರು ಮಾತ್ಸರ್ಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಉತ್ಕ-
 ಷ್ಣವನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸದವರು.

ಯತ್ರಾಕವಿಖ್ಯಾತಗುಣೇನ ರಾಜಾ ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ ಜಂಭಭಿಢೇವ ಶಶ್ವತ್ ।

ನಾಸತ್ಯರಕ್ತೇನ ಭೃಶಂ ವಿಭಾತಿ ಜನೇನ ಚಾಕಾಶಮಿವೋಷ್ಣಭಾಸಾ ॥೧೧॥

ಯದಿತಿ । ಯತ್ಪುರಂ । ಅಕವಿಭಿಃ ಖ್ಯಾತಾಃ ಗುಣಾಃ ಯಸ್ಯ ಸ ನ ಭವತಿ
 ಇತಿ ನಾಕವಿಖ್ಯಾತಗುಣಃ ತೇನ । ಅತ್ರ ನ ಸಮಾಸತ್ವಾತ್ರಲೋಪಾಭಾವಃ । ರಾಜಾ
 ನಾಕೇ ಸ್ವರ್ಗೇ ವಿಖ್ಯಾತಗುಣೇನ ಜಂಭಭಿಢಾ ಇಂದ್ರೇಣ ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪಂ ಸ್ವರ್ಗ ಇವ ಶಶ್ವತ್
 ವಿಭಾತಿ । ಅಸತ್ಯೇ ಅನೃತೇ ರಕ್ತೋ ನ ಭವತೀತಿ ನಾಸತ್ಯರಕ್ತಃ ತೇನ । ಅತ್ರಾಪಿ
 ಪೂರ್ವವತ್ ನಸಮಾಸಃ । ಜನೇನ ಚ । ನಾಸತ್ಯಯೋಃ ದಸ್ರಯೋಃ ಸ್ವಪುತ್ರಯೋಃ ರಕ್ತೇನ ।
 "ನಾಸತ್ಯಾವಶ್ವಿನೌ ದಸ್ರಾವಾಶ್ವಿನೇಯೌ ಚ ತಾವುಭಾವಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಉಷ್ಣಭಾಸಾ
 ಸೂರ್ಯೇಣ ಆಕಾಶಮಿವ ಭೃಶಂ ವಿಭಾತಿ ।

ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಹಾಗೂ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭಇವೆರಡೂ "ನಾಕವಿಖ್ಯಾತಗುಣ"
 ನಾದ ರಾಜನಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸ್ವರ್ಗವು ನಾಕ-ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ವಿಖ್ಯಾತ -
 ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಗುಣ-ಗುಣವುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭವು,
 ನ ಅಕವಿಖ್ಯಾತಗುಣ-ಕವಿಗಳಾಗದೇ ಇರುವವರ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗದಿದ್ದ-

(ಕವಿಗಳು ಹೊಗಳುವ) ಗುಣವಂತನಾದ ರಾಜನಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆ ಊರಿನ ಜನರು ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನು ಇಬ್ಬರು ನಾಸತ್ಯರಕ್ತರು. ಸೂರ್ಯನು, ನಾಸತ್ಯ-ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಕ್ತ-ಅನುರಕ್ತ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು ಜನರು. ನಾಸತ್ಯ-ಅಸತ್ಯವಾಗದ, ಸತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರು. ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಮಾತನಾಡುವವರು. ಇಂಥ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಆಕಾಶದಂತೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಜನರಿಂದ ಆ ಊರು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ನಬಂಧನಂ ಯತ್ರ ಜನಾ ಲಭಂತೆ ನ ಬನ್ಧನಂ ಧರ್ಮತೇನ ರಾಜಾ ।

ನಮಙ್ಗನೇನೋಜ್ವಲತಾಂ ಪ್ರಯಾತಿ ನಮಙ್ಗನೇನಾಧಿಕೃತಶ್ಚ ರಾಜಾ ॥೧೨॥

ನಬನ್ಧನಮಿತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ಜನಾಃ ಧರ್ಮತೇನ ರಾಜಾ ನವಂ ಧನಂ ನೂತನಂ ಧನಂ ವಿದ್ವಾಂಸಃ ಲಭಂತೆ ಬನ್ಧನಂ ನ ಲಭಂತೆ । ವಬಯೋರಭೇದಾತ್ । ಯತ್ರ ಅಧಿಕೃತೋ ರಾಜಾ ನಮತಾ ಪ್ರಣಮತಾ ಜನೇನ ಉಜ್ವಲತಾಂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನತಾಂ ಪ್ರಯಾತಿ । ಮಙ್ಗನೇನ ಸ್ನಾನೇನ ಉಜ್ವಲತಾಂ ನ ಪ್ರಯಾತಿ ।

ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರತನಾದ ರಾಜನಿಂದ ಜನರು ನೂತನಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ ಯಾವ ಊರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತನಾದ ರಾಜನು ನಮಿಸುವ ಜನರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶನಾಗುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು ಕೇವಲ ಸ್ನಾನದಿಂದಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಇದೆ ಅಪುರ.

ಪ್ರಭೂತಸೌಧಾಪ್ರವಿರಾಜಿತೇಷು ಸೌವರ್ಣಕುಂಭೇಷು ಮುಹುಃ ಸ್ಫುರದ್ಧಿಃ ।

ಮಾರ್ತಾಂಡಬಿಂಬೈರಭಿತೌ ಯದಾಸ್ತೇ ಪ್ರೋದ್ಧತ್ಸಹಸ್ರಾಂಶುಸಹಸ್ರಮಹ್ನಿ ॥೧೩॥

ಪ್ರಭೂತ ಇತಿ । ಯತ್ ಪುರಂ ಅಹ್ನಿ ದಿವಸೇ ಪ್ರಭೂತಾನಾಂ ಬಹುನಾಮ್ । "ಪ್ರಭೂತಂ ಪ್ರಚುರಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಮದಭ್ರಂ ಬಹುಲಂ ಬಹು"ಇತ್ಯಮರಃ । ಸೌಧಾನಾಂ ಅಗ್ರೇ ವಿರಾಜಿತೇಷು । ಸೌವರ್ಣೇಷು ಸುವರ್ಣಮಯೇಷು ಕುಂಭೇಷು ಮುಹುಃ ಸ್ಫುರದ್ಧಿಃ ಪ್ರತಿಸ್ಫುರದ್ಧಿಃ । ಮಾರ್ತಾಂಡಸ್ಯ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಬಿಂಬೈಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೈಃ ಅಭಿತಃ ಪ್ರೋದ್ಧತ್ ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಉದೀಯಮಾನಂ ಸಹಸ್ರಾಂಶುನಾಂ ಸೂರ್ಯಾಣಾಂ ಸಹಸ್ರಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ ತಥಾಕ್ತಂ ಆಸ್ತೇ" ।

ಆ ಪುರದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ಬಂಗಾರದ ಕಲಶಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಆ ಪುರದ ಹಗಲು ಸಹಸ್ರಾರು ಸೂರ್ಯರನ್ನು ಧರಿಸಿದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಯತ್ರೇಂದುಕಾಂತೋತ್ಪಲನಿರ್ಮಿತೇಷು ಮುಹುಃಪ್ರಿಯಾಮಾಃ ಮಣಿಕುಡ್ಡಿಮೇಷು ।

ಸ್ರವಜ್ವಲೇಷು ಸ್ಫುರದಿನ್ದುಬಿಂಬೈಃ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾನ್ ದಧತೇ ಸುಧಾಂಶುನ್ ॥೧೪॥

ಯತ್ರೇತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ತ್ರಿಯಾಮಾಃ ರಾತ್ರಯಃ । "ನಿಶಾ ನಿಶೀಥಿನಿ ರಾತ್ರಿಸ್ತ್ರಿಯಾಮಾ ಕ್ಷಣದಾ ಕ್ಷಪೆ"ತ್ಯಮರಃ । ಇन्दುಕಾಂತೈಃ उत्पलैः ಪಾಷಾಣೈಃ ನಿರ್ಮಿತೇಷು ರಚಿತೇಷು । ಮುಹುಃ ಸ್ವವಂತಿ ಜಲಾನಿ ಯೇಭ್ಯಸ್ತೇಷು । ಇನ್ದುಕರಸ್ಪರ್ಶಾದಿತೀರ್ಥಃ । ಮಣಿನಾಂ ಕುಡ್ಡಿಮೇಷು ನಿಬದ್ಧಭೂಮಿಷು । "ಕುಡ್ಡಿಮೋ ನಿಬದ್ಧಾಭು"ರೀತ್ಯಮರಃ । ಸ್ಫುರದ್ಭಿಃ ಇಂದೋಃ ಬಿಂಬೈಃ ಸಹಸ್ರಸಂಖ್ಯಾಯಾನ್ ಸುಧಾಂಶುನ್ ಚಂದ್ರಾನ್ ದಧತೇ ಧಾರಯಂತಿ ।

ಆ ಪುರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಜಲಧಾರೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಚಂದ್ರಕಾಂತಮಣಿ ನಿರ್ಮಿತ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳಿವೆ. ಅವು ಸುರಿಸುವ ಸಹಸ್ರಾರು ಚಂದ್ರಪ್ರತಿಬಿಂಬ-ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿವೆ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆ ಪುರದ ರಾತ್ರಿಗಳು ಸಹಸ್ರಚಂದ್ರನನ್ನು ಧರಿಸಿದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ.

स्वपूर्वजैः श्रीरमणप्रसाद-

संपत्समासादितभूरिभाग्यैः ।

अध्यासिते तत्र पुरे बभूव

कश्चित् विपश्चित् पुरुषोत्तमाख्यः ॥१५॥

ಸ್ವೇತಿ । ಶ್ರೀರಮಣಪ್ರಸಾದಸ್ಯ ಸಂಪದಾ ಸಮೃದ್ಧಾ ಸಮಾಸಾದಿತಾನಿ ಭೂರಿಣಿ ಭಾಗ್ಯಾನಿ ಯेषಾಂ ತೈಃ । ಸ್ವಸ್ಯ ಪೂರ್ವಜೈಃ ವಂಶೈಃ ಅಧ್ಯಾಸಿತೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನೀಕೃತೇ । ತತ್ರ ಪುರೇ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಖ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ವಿಪಶ್ಚಿತ್ ಬಭೂವ ।

ಆ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭವೆಂಬ ಪುರದಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಿರಿಯರೆಲ್ಲ ಸಿರಿರಮಣನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು.

कुलागतश्रीरनवद्यविद्या सौभाग्यभाग्यं चरितं विशुद्धम् ।

ये ते गुणाः विस्मयमादधानास्तस्य स्मयं नादधिरे बुधस्य ॥१६॥

ಕುಲೇತಿ । ಕುಲಾತ್ ಆಗತಾ ಶ್ರೀಃ, ನ ತ್ವಾಗಂತುಕಾ । ಅನವದ್ಯಾ ನಿರ್ದುಷ್ಟಾ ವಿದ್ಯಾ, ನ ತು ಗ್ರಾಮ್ಯಾ । ಸೌಭಾಗ್ಯೇನ ಸೌಂದರ್ಯೇಣ ಸಹಿತಂ ಭಾಗ್ಯಂ, ನ ತು ರೂಪಾದಿ-ವಿಹೀನಮ್ । ಶುದ್ಧಂ ಚರಿತಂ, ನ ತು ಡಂಭಪ್ರಯುಕ್ತಮ್ । ವಿಷ್ಮಯಂ ಆಶ್ಚರ್ಯಂ ಜಗತಾ-ಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಆದಧಾನಾಃ ಕುರ್ವಂತಃ ಯೇ ತೇ ಗುಣಾಃ ಕುಲಾಗತಶ್ರೀಪ್ರಭೃತಯಃ ತಸ್ಯ ಬುಧಸ್ಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾರ್ಯಸ್ಯ ಸ್ಮಯಂ ಗರ್ವಂ ನ ಆದಧಿರೇ ನ ಚಕ್ರುಃ । ಜಗತಾಂ ವಿಷ್ಮ-ಯಹೇತವೋಪಿ ಗುಣಾಃ ತಸ್ಯ ಸ್ಮಯಮಾತ್ರಂ ನಾದಧಿರೇ ಇತ್ಯನೇನ ತಸ್ಯ ಬುಧತ್ವಾತಿಶಯೋ ವ್ಯಜ್ಯತೇ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕುಲಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಸಂಪತ್ತು ಇತ್ತೇ ಹೊರತು, ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಲ್ಲ. ಶುದ್ಧವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಿತ್ತು ಹೊರತು, ದುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲ. ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೌಭಾಗ್ಯವಿತ್ತೇ ಹೊರತು, ರೂಪಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಹೀನವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಶುದ್ಧವಾದ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವಿತ್ತೇ ಹೊರತು, ಡಾಂಭಿಕವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ, ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಗರ್ವಇರಲಿಲ್ಲ. (ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸುವ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ಅವರು ಸ್ಮಯ ಗರ್ವ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ).

ವಿद्याविनीतस्य न तस्य चेतो भोगा व्यकर्षन् भ्रममादधानाः ।

आलोकनिष्ठस्य गतं दुरध्वा न ह्याहरंते भ्रममावहन्तः ॥१७॥

ತದೀಯಬುಧತ್ವಾತಿಶಯಮೇವ ಷಡ್ಭಿರಾಹ । ವಿद्यೇತಿ । ಭ್ರಮಂ ಭ್ರಾಂತಿಂ ಆದಧಾನಾಃ ಭೋಗಾಃ ಸ್ರಕ್ಚಂದನವನಿತಾದಯಃ । ವಿद्याಸು ವಿನೀತಸ್ಯ ಶಿಕ್ಷಿತಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಚೇತಃ ಚಿತ್ತಂ ನ ವ್ಯಕರ್ಷನ್ ನ ಅಪಹತವಂತಃ । ತಥಾ ಹಿ । ಭ್ರಮಂ ಸರ್ವತಃ ಸಂಚಾರಂ ಆವಹಂತಃ ದುರಧ್ವಾಃ ಅಮಾರ್ಗಾಃ । "ವ್ಯಧ್ವೋ ದುರಧ್ವೋ ವಿಪಥಃ ಕದಧ್ವಾ ಕಾಪಥಃ ಸಮಾ"ಇತ್ಯಮರಃ । "ಉಪಸರ್ಗಾದಧ್ವನ" (೪.೪.೮೪) ಇತಿ ಸಮಾಸಾಂತಾತ್ ಟಛ್ । ಆಲೋಕನಿಷ್ಠಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಗತಂ ಗಮನಮ್ । ಭಾವೇ ನಿಷ್ಠಾ । ನಾಹರಂತೇ ।

ಭ್ರಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಭೋಗಗಳು ಹಾರ, ಗಂಧ, ವನಿತೆಯರು, ವಿದ್ಯಾವಿನೀತರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಲು ಅಸಮರ್ಥವಾದವು. ಎಲ್ಲರ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕೆಟ್ಟ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿದ್ದವನ ಗಮನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರವು.

सन्मार्गलग्नस्य समेधमाना गुणाः किलाशापरिपूर्तिदक्षाः ।

तस्य प्रकाशं प्रययुः प्रकामं लोके मयूखा इव चंडभानोः ॥१८॥

ಸನ್ಮಾರ್ಗೇತಿ । ಸನ್ಮಾರ್ಗೇ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗೇ ಲಗ್ನಸ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಮಾನಸ್ಯ । ಅನ್ಯತ್ರ ಸತಾಂ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಾಂ ಮಾರ್ಗೇ ಆಕಾಶೇ ಲಗ್ನಸ್ಯ ಸಕ್ತಸ್ಯ । ತಸ್ಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಸಮೇಧಮಾನಾಃ ವರ್ಧಮಾನಾಃ । ಆಶಾಃ ಮನೋರಥಸ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ತೌ ದಕ್ಷಾಃ ಸಮರ್ಥಾಃ । ಅನ್ಯತ್ರ ಆಶಾಣಾಂ ದಿಶಾಂ ಪರಿಪೂರ್ತೌ ವ್ಯಾಪ್ತೌ ದಕ್ಷಾಃ । ಗುಣಾಃ ದಾತೃತ್ವಾದಯಃ । ಚಂಡಸ್ಯ ಪ್ರಚಂಡಸ್ಯ ಭಾನೋಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಮಯೂಖಾಃ ಕಿರಣಾ ಇವ ಲೋಕೇ ಪ್ರಕಾಶಂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ ಪ್ರಕಾಶಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಂ ದೀಪ್ತಿಂ ಚ ಪ್ರಯಯುಃ । ಕಿಲೇತಿ ಸಂಭಾವನಾಯಾಮ್ । "ವಾರ್ತಾಸಂಭಾವ್ಯಯೋಃ ಕಿಲೇ"ತ್ಯಮರಃ ।

ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರ ದಾತೃತ್ವ, ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಬೆಳೆಯುವ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ. ಆ ಗುಣಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಂತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡವು.

अङ्गानि वेदांश्च स धर्मशास्त्रं मीमांसया न्याययुतं पुराणम् ।
अधीत्य विद्यावशमानिनाय चतुर्दशेवांबुजभूर्जगन्ति ॥१९॥

अङ्गानीति । स पुरुषोत्तमाचार्यः अङ्गानि शिक्षा कल्पो व्याकरणछन्दोनिरुक्तज्योतिषसंज्ञानि षट् । "शिक्षा व्याकरणं छन्दो निरुक्तं ज्योतिषं तथा । कल्पश्चेति षडङ्गानि वेदस्याहुर्मनीषिणः" इति वचनात् । वेदान् ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यान् चतुरः । धर्मशास्त्रं मानवस्मरणारिरूपम् । मीमांसया कर्मब्रह्मविषयया सह । न्यायेन आन्वीक्षिकीसंज्ञेन युतम् । पुराणं पञ्चलक्षणं च । "सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशमन्वन्तराणि च । वंशानुचरितं चेति पुराणं पञ्चलक्षणं" इत्युक्तेः । अधीत्य । अम्बुजभूः ब्रह्मा चतुर्दशजगन्तीव चतुर्दशपूर्वोक्तविद्याः "अङ्गानि वेदाश्चत्वारो मीमांसा न्यायविस्तरः । पुराणं धर्मशास्त्रं च विद्या ह्येताश्चतुर्दशे"ति वचनात् । वशं स्वाधीनतां आनिनाय आनीतवान् । नयतेः द्विकर्मकत्वम् ।

ಪದ್ಯಸಂಭವನು ಚತುರ್ದಶ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಶಿಕ್ಷಾ, ಛಂದಸ್ಸು, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಕಲ್ಪವೆಂಬ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳನ್ನು, ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು, ಕರ್ಮಮಿಮಾಂಸಾ, ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಮಿಮಾಂಸಾವೆಂಬ ಎರಡು ಮಿಮಾಂಸಾಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ವಶದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

तस्याग्निहोत्रेष्टिपशुप्रधानैः पूर्वोत्तराख्यैः प्रसितस्य यागैः ।
त्रेता सदेष्टाचरणेन तुष्टा ददावभीष्टानि मुहुः प्रियेव ॥२०॥

तस्येति । अग्निहोत्रं नैयमिकं । "यावज्जीवमग्निहोत्रं जुहेति"इति श्रुतेः । इष्टयः दर्शपूर्णमासाद्याः । "दर्शपूर्णमासाभ्यां स्वर्गकामो यजेत"इति श्रुतेः । पशवः निरुढादयः । "पशुना यजेते"ति श्रुतेः । ते प्रधानानि येषां ते तथोक्ताः तैः । पूर्वोत्तराख्यैः पूर्वाः ज्योतिष्टोमप्रभृतयः एकाह-

ಸಾಧ್ಯಾ: ಸಂಸ್ಥಾ: । उत्तरा: अनेकाहसाध्या द्वादशाहप्रभृतयो अहीनसत्रा-
त्मका: तदाख्यै: यागैर्यागेष्वित्यर्थ: । प्रसितस्य आसक्तस्य । प्रतितोत्सु-
काभ्यां तृतीयया च(२.३.४४)इति सप्तम्यर्थे विकल्पेन तृतीयाविधानात् ।
"तत्परे प्रसितासक्तनिष्ठार्थोद्युक्त उत्सुक:" इत्यमर: । तस्य पुरुषोत्तमा-
चार्यस्य । सदा इष्टानां यागानां आचरणेन तुष्टा: प्रसन्ना: । अन्यत्र इष्टस्य
प्रियस्य आचरणेन तुष्टा: प्रीता: त्रेता आवहनी - गार्हपत्य - दक्षिणाग्नि
संज्ञाग्नित्रय: । दक्षिणाग्निगार्हपत्यावहनीया: त्रयोऽग्रय: । "अग्नित्रयमिदं
त्रेते"त्यमर: । मुहु: अभिष्टानि ददौ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ,
ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶಾಹ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತರ ಯಾಗ-
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತರು. ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂತೋಷಗ-
ಳಿಸುವ ಶ್ರೀ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾನ್ನಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ಆವಹ-
ನೀಯ ವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಗಳು ಪ್ರಿಯಳಂತೆ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೊಟ್ಟವು.

यथा रमाकान्तपदाब्जनिष्ठां भक्तिं तथा नाद्रियतेतरां माम् ।

इतीव कीर्तिर्महितस्य तस्य बभ्राम लोके धवलीकृताङ्गी ॥२१॥

यथेति । महितस्य पूजितस्य पुरुषोत्तमाचार्यस्य कीर्ति: । रमाका-
न्तस्य पदाब्जनिष्ठां भक्तिं यथा आद्रियतेतरां तथा मां नाद्रियतेतरां
अतिशयेन नाद्रियत इत्यर्थ: । द्विवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनावि
(५.३.५७) ति तरप् । तिङश्चेत्यनुवृत्ते: किमेति डव्यद्यादाम्वद्रव्यप्रकर्ष
(५.४.११) इति आम् । इति इत्यभिप्रायवतीव । दु:खात् धवलीकृ-
ताङ्गी सती लोके बभ्राम चचार । हेतूत्प्रेक्षा । यथा हरिभक्त्यर्थं प्रवृत्त:
न तथा कीर्त्यर्थं प्रवृत्त इति भाव: ।

ಪೂಜ್ಯರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರ ಕೀರ್ತಿಯು "ಆಚಾರ್ಯರು
ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಆದರಿಸುತ್ತಾರೋ ಆ
ರೀತಿಯಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಆದರಿಸುವದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ದುಃಖದಿಂದ ಮೈಯೆಲ್ಲ
ಬಿಳಿಚೆಕೊಂಡವಳಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಸಂಚರಿಸಿದಳು. (ಯಾವರೀತಿ
ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಮಾಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತರಾದರೋ ಆ ರೀತಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು
ಸಂಪಾದಿಸಲು ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೀರ್ತಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ
ಹರಡಿತು.)

ಸ ನित್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಕರ್ಮ ಕುರ್ವನ್ ಆಚಾರಪೂತೋ ವಿಬುಧಾಗ್ರಗಣ್ಯ: ।

ತಪೋಧಾನಾನಾಂ ತಪಸಾ ಮಹತ್ವಮಥಶ್ಚಕಾರಾತ್ಮಗುಣೈರುದಾರೈ: ॥೨೨॥

ಸ ಇತಿ । ನಿಯಂತ್ರಣವು ನೈಮಿತ್ತಿಕವೆಂದು ಕೆಲವು ಕರ್ಮ ಕುರ್ವನ್ । ಆಚಾರದಿಂದ ಪೂತ: ಪವಿತ್ರ: । ವಿಬುಧರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ: ಶ್ರೇಷ್ಠ: ಸ: ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ಉದಾರ: ಆತ್ಮನು ಗುಣ: ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದರ್ಥ: । ತಪೋಧಾನಾನಾಂ ತಪಸಾ ಯನ್ಮಹತ್ವಂ ತತ್ ಅಥಶ್ಚಕಾರ: । ಅಧ:ಕೃತವಾನ್ ।

೨೨ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ನಿತ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠರು. ಆಚಾರದಿಂದ ಪವಿತ್ರರು. ಪ್ರಕಾಂಡಪಂಡಿತರು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳಿಂದ ತಪಸ್ವಿಗಳು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮೀರಿದರು.

ಕ್ರೀಡಾಸಜತ್ಕೋಕಯುಗಾವಲೋಕಸಂಜಾತಹಾಸೇರಿವ ಫುಲ್ಲಪದ್ಮೈ: ।

ಗೋದಾವರೀವಾರಿ ಭೃಶಂ ಸುಗಂಧೈಃ ಸೋಽಭೂದ್ಭಿಭಾತೇ ವಿಹಿತಾವಗಾಹ: ॥೨೩॥

ಕ್ರೀಡೇತಿ । ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: । ವಿಭಾತೇ ಪ್ರಭಾತೇ । ಕ್ರೀಡಾಪ್ರಾಪ್ತಾಂ ಸಜತ: ಅಸಕ್ತಸ್ಯ ಕೋಕಯೋಃ ಚಕ್ರವಾಕಯೋಃ ಯುಗಸ್ಯ ದ್ವಂದ್ವಸ್ಯ ಅವಲೋಕನೇನ ಸಂಜಾತಹಾಸೇರಿವ ಸ್ಥಿತೈಃ ಫುಲ್ಲೈಃ ವಿಕಸಿತೈಃ ಪದ್ಮೈಃ ಭೃಶಂ ಸುಗಂಧೈಃ । "ತೃತೀಯಾದಿಷು ಭಾಷಿತಪುಸ್ಕಂ ಪುಂವದ್ರಾಲವಸ್ಯೇ"ತಿ ಪುಂವದ್ರಾವಾತ್ ಇಕೋಚಿ ವಿಭಕ್ತೌ ಇತಿ ನ ನುಮ್ । ಗೋದಾವರೀ: ವಾರಿ ಜಲೇ । "ಆಪಸ್ತಂಬಿ ಭೂಮಿ ವಾರ್ವಾರಿ ಸಲಿಲಂ ಕಮಲಂ ಜಲಮಿ" ತ್ಯಮರ: । ವಿಹಿತಾವಗಾಹ: ಕೃತಸ್ನಾನ: ಅಭೂತ್ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ನಾನಕ್ಕೊಂದು ಗೋದಾವರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಚಕ್ರವಾಕಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುವಂತೆ ಇವೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಳಿದ ಕಮಲಪುಷ್ಪಗಳು. ಅವುಗಳ ಗಂಧದಿಂದ ಸುಗಂಧಿತವಾಗಿದೆ ಗೋದಾವರೀ ನದಿಯ ಜಲ. ಅಂತಹ ಜಲದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸ ರಾಜಹಂಸಾಡ್ವಿಗ್ರವಿಲಿಖ್ಯಮಾನವಿಚಿತ್ರರೇಖಾವಲಿಭಕ್ತಿಚಾರೌ ।

ಗೋದಾವರೀಸೈಕತಸೀಮ್ನಿ ಮನ್ತ್ರಂ ಜಪಾಪ ಸಾವಿತ್ರಮುಪಾಂಶು ಭೂಯ: ॥೨೪॥

ಸ ಇತಿ । ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: । ರಾಜಹಂಸಾನ್ ಅಡ್ವಿಗ್ರಭಿಃ ವಿಲಿಖ್ಯಮಾನಾನಾಂ ವಿಚಿತ್ರರೇಖಾನ್ ಆವಲೇ: ಪಕ್ಷಿ: ಭಕ್ತಿಭಿಃ ರಚನಾಭಿಃ । ಚಾರೌ ಮನೋಹರಾನ್ ಗೋದಾವರೀ: ಸೈಕತಾನ್ ಸೀಮ್ನಿ ಪ್ರದೇಶೇ । ಸಾವಿತ್ರಂ ಸವಿತೃದೇವತಾಕಂ ಮನ್ತ್ರಂ ಗಾಯತ್ರೀಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಉಪಾಂಶು ರಹ: ಭೂಯ: ಪುನ: ಪುನ: ಜಪಾಪ: ।

ಗೋದಾವರಿಯ ಪವಿತ್ರಮರಳಿನಲ್ಲಿ ರಮಣಿಯವಾದ ರಾಜಹಂಸಗಳು ಚರಣಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಚಿತ್ತಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಅಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸವಿತ್ಯದೇವತಾಕವಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಥಾಹಿತಾಗ್ರಿ: ಪುರತ: ಪ್ರಣೀತೇ ವಿಭಾವಸೌ ನೈಯಮಿಕಾಗ್ರಿಹೋತ್ರಮ್ ।

ವಿಧಾಯ ಸ ಬ್ರಹ್ಮ ಪಪಾಠ ಕೃತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿಂ ದರ್ಭಮಯಾಸನಸ್ಥ: ॥೨೫॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಗಾಯತ್ರೀಜಪಾನಂತರಂ ಆಹಿತಾಗ್ರಿ: ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ಪುರತ: ಉದಯಾತ್ ಪ್ರಾಗೇವ ಪ್ರಣೀತೇ ಸಂಸ್ಕೃತೇ । "ಪ್ರಣೀತ: ಸಂಸ್ಕೃತೋನಲ"ಇತ್ಯಮರ: । ವಿಭಾವಸೌ ಅಗ್ರೌ ನೈಯಮಿಕಾಗ್ರಿಹೋತ್ರಂ ನಿಯಾಗ್ರಿಹೋತ್ರಂ ವಿಧಾಯ ದರ್ಭಮಯಾಸನಸ್ಥ: ಸನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿಂ ಕೃತ್ವಾ "ಪಾಠೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿರ"ತ್ಯಮರ: । ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದಂ ಪಪಾಠ ಅಧೀತವಾನ್ ।

ಗಾಯತ್ರೀ ಜಪವಾದ ಮೇಲೆ ಆಹಿತಾಗ್ರಿಗಳಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಜಲಿಯನ್ನು (ವೇದಪಠನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು) ಮಾಡಿ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆನರ್ಚ ವಕ್ಷೋ ದಧತಂ ಸಪದ್ಮಾಸದ್ವಾಯಮಾನಂ ಪರಮಂ ಪುಮಾಸಮ್ ।

ತೌಯೈಶ್ಚ ಗಂಧೈಸ್ತುಲಸೀಪ್ರಸೂನೈ: ಧೂಪೈಶ್ಚ ದೀಪೈರ್ಬಲಿಭಿ: ಪ್ರಣಾಮೈ: ॥೨೬॥

ಆನರ್ಚೇತಿ । ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ಪದ್ಮಾಸದ್ವಾಯಮಾನಂ ಗೃಹಾಯಮಾನಂ ವಕ್ಷ: ದಧತಂ ಪರಮಂ ಪುಮಾಸಂ ತೌಯೈ: ಗಂಧೈ: ಚಂದನೈಶ್ಚ, ತುಲಸೀಭಿ: ಪ್ರಸೂನೈ: ಪುಷ್ಪೈಶ್ಚ, ಧೂಪೈ: ಬಲಿಭಿ: ಉಪಹಾರೈ: ಪ್ರಣಾಮೈಶ್ಚ ಆನರ್ಚ ಪೂಜಯಾಮಾಸ ।

ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಆಚಾರ್ಯರು ಭಗವಂತನ ಪೂಜೆಗೆ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀವಕ್ಷನನ್ನು ನೀರು, ಗಂಧ, ತುಲಸೀ, ಪುಷ್ಪ, ಧೂಪ, ದೀಪ, ಬಲಿ, ನೈವೇದ್ಯ, ಪ್ರಣಾಮಗಳಿಂದ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ದ್ವಯಂ ಜಗತ್ಯಾಹಿತಲಕ್ಷಣೇನ ವಿಶಿಷ್ಯ ತೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಮಾಸೀತ್ ।

ಶ್ರೀಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಂ ಪರಿತೌಸ್ತದೋಷಂ ಮೃಷ್ಟಾತ್ರಮಪ್ಯಸ್ತಸುಧಾವಿಶೇಷಮ್ ॥೨೭॥

೧. ಅತ್ರಾಪಿ ಆಹಿತಲಕ್ಷಣೇನ ಇತಿ ಪಾಠೇನ ಭಾವ್ಯಮಿತಿ ಭಾತಿ ।

ದ್ವಯಮಿತಿ । ಜಗತಿ ಆಹಿತಲಕ್ಷಣೇನ ಗುಣೈಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇನ ತೇನ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯೇಣ ವಿಶಿಷ್ಯ ದ್ವಯಂ ಪ್ರತಿಪಾಢ್ಯಂ ದೇಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ಚ ಆसीತ್ । ಕಿಂ ತದ್ವಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ । **ಶ್ರೀಮಧ್ವೇತಿ ।** ಪರಿತಃ ಸಮಂತಾತ್ ಅಸ್ತದೋಷಂ ನಿರ್ದೋಷಂ ಶ್ರೀಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಂ ಅಸ್ತೋ ನಿರಸ್ತಃ ಸುಧಾಃ ವಿಶೇಷಃ ಉತ್ಕರ್ಷಃ ಯೇನ ತತ್ ಅಮೃತಾಯಮಾನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ಸ್ಫುಟಂ ಅತ್ರಮಪಿ ।

ಹೀಗೆ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದ, ಶ್ರೀಮದ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ, ಇವೆರಡನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ಬಂಧು ವರ್ಗದವರಿಗೂ ವಿತರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ಯಾಖ್ಯಯೇವಂ ಸಹ ಧರ್ಮಪತ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಗೃಹೇಷು ತಸ್ಯ ।

ಚಿಂತಾ ನಿತಾಂತಂ ಸಮಭೂರಂತಾ ಸಂತಾನಹೇತೋಃ ಸಕಲರ್ಥಿಭಾಜಃ ॥೨೮॥

ಸತ್ಯೇತಿ । ಸತ್ಯಾಖ್ಯಯಾ ಧರ್ಮಪತ್ಯಾ ಸಹ एवं ಗೃಹೇಷು ಪ್ರವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಸಕಲ-
ರ್ಥಿಭಾಜಃ ಸರ್ವಸಂಪತ್ಸಹಿತಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಸಂತಾನಹೇತೋಃ ನಿತಾಂತಂ
ದೂರಂತಾ ಅಪಾರಾಚಿಂತಾ ಸಮಭೂತ್ ।

ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನೀ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದ, ಸಕಲ ಸಂಪದ್ಭರಿತರಾದ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ದುರಂತವಾದ ಚಿಂತೆ ಅದು ಸಂತಾನದ ಚಿಂತೆ.

ಪಿತಾಮಹಸ್ತೇ ಪ್ರಬಭೂವ ವಿद्याಧೀಶಾಭಿಧೌ ಯೋ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮಃ ।

ಅಸ್ವಪ್ರರೂಪಶ್ರಿಯಮಾದಧಾನಃ ಸ ಸ್ವಪ್ರಮಾಸಾಢ್ಯ ತಮಾಚಚಕ್ಷೇ ॥೨೯॥

ಪಿತೇತಿ । ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮಃ ವಿद्याಧೀಶಾಭಿಧಃ ಯಃ ತೇ ಪಿತಾಮಹಃ ಪರಮಗುರುಃ ಪ್ರಬಭೂವ ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ । ಅಸ್ವಪ್ರಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ರೂಪಶ್ರಿಯಂ ಆದಧಾನಃ ಸ ವಿद्या-
ಧೀಶಃ ಸ್ವಪ್ರಮಾಸಾಢ್ಯ ತಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಂ ವಕ್ಷಮಾಣಮಾಚಚಕ್ಷೇ ಆಖ್ಯಾತವಾನ್ ।

ಸ್ವಾಮೀ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರೇ! ಈ ರೀತಿ ಚಿಂತೆಗೀಡಾದ ಪುರುಷೋತ್ತ-
ಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪರಮಗುರುಗಳಾದ, ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರಾದ,
ದೇವತೆಗಳ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶತೀರ್ಥರು,
ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ಪಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು.

ಮಜ್ಞನ್ಮಭೂಮಾವಿಹ ವತ್ಸ ಪುರ್ಯಾ ನಿವಾಸಿನಸ್ತೇ ಭವಿತಾ ಕುಮಾರಃ ।

ರಾಮಪ್ರಸಾದಾಪ್ತಸಮಸ್ತವಿಢ್ಯಃ ಸೋಽಗ್ರ್ಯಂ ಪದಂ ಚಾಧ್ಯಸಿತಾ ಮದೀಯಮ್ ॥೩೦॥

ಆಖ್ಯಾನಪ್ರಕಾರಮೇಕೇನಾಹ । **ಮಜ್ಞನ್ಮೇತಿ ।** ಹೇ ವತ್ಸ ! ಮಜ್ಞನ್ಮಭೂಮೌ ಇಹ

ಪುರ್ಯಾ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭೇ ನಿವಾಸಿನ: ತೇ ಕುಮಾರ: ಪುತ್ರ: ಭವಿತಾ | ಮತ್ರಸಾಧಾತ್ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥ: | ಸ ಉತ್ಪತ್ಸ್ಯಮಾನ: ಕುಮಾರ: ರಾಮಸ್ಯ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದೇನ ಆಗ್ರಸಮಸ್ತವಿಧ: ಸನ್ ಅಗ್ರ್ಯಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಮದೀಯಂ ಪದಂ ಅಧ್ಯಾಸನಂ ಅಧ್ಯಾಸಿತಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನೀಕರಿಸ್ಯತಿ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥ: |

ಹೇ ಆಚಾರ್ಯರೇ! ನಮ್ಮ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಈ ಪುಣ್ಯಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ನಿವಾಸಮಾಡುವ ನಿಮಗೆ ನಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟುವನು. ಆತನು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ನಮ್ಮಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಶ್ರೀ ಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಪೀಠವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಸ್ವಪ್ರೋಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಕಥಾಸುಧಾಭಿ: ಸ ಧರ್ಮಪತ್ನೀಂ ಬಹುಧಾ ನಿಷಿञ್ಞನ್ |
ಗುರುಂ ತಮೇವಾತ್ಮನಿ ಸನ್ನಿವೇಶ್ಯ ಚಚಾರ ಧರ್ಮಾನ್ ವಿಗತಪ್ರಮಾದ: ||೩೧||

ಸ್ವಪ್ರೇತಿ | ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ಸ್ವಪ್ರೋಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಸ್ಯ ಕಥಾ ಏವ ಸುಧಾ: ತಾಭಿ: | ಧರ್ಮಪತ್ನೀಂ ಬಹುಧಾ ನಿಷಿञ್ಞನ್ ಪ್ರೀಣಯನ್ನಿತ್ಯರ್ಥ: | ತಮೇವ ಗುರುಂ ವಿಧ್ಯಾಧೀಶಂ ಆತ್ಮನಿ ಮನಸಿ ಸನ್ನಿವೇಶ್ಯ | ವಿಗತ: ಪ್ರಮಾದೋಽನವಧಾನತಾ ಯಸ್ಯ ಸೋಽಪ್ರಮತ್ತ: ಸನ್ನಿವೇಶ್ಯ: | "ಪ್ರಮಾದೋಽನವಧಾನತೇ"ತ್ಯಮರ: | ಧರ್ಮಾನ್ ಚಚಾರ |

ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧೀಶತೀರ್ಥರು ಹೇಳಿದ ಕಥಾಸುಧೆಯಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನೀಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರು. ಆ ವಿದ್ಯಾಧೀಶರನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಚರಿಸಿದರು.

ಗುರುದಿತಸ್ಯೈವ ಸತೀ ಮಹಿಮಾ ಸತ್ಯಾಭಿಧಾ ಗರ್ಭಮವಾಪ ತಸ್ಮಾತ್ |
ಲೋಕೋತ್ತರಾಣಾಂ ವಚನಾನಿ ಲೋಕೇ ನಾರ್ಥೇನ ದೃಶ್ಯಾನಿ ವಿನಾಕೃತಾನಿ ||೩೨||

ಗುರ್ವಿತಿ | ಸತ್ಯಾಭಿಧಾ ಸತೀ ಸಾಧ್ವಿ | "ಸತೀ ಸಾಧ್ವಿ ಪತಿವ್ರತೇತ್ಯಮರ:" | ಗುರೋ: ವಿಧ್ಯಾಧೀಶಸ್ಯ ಉದಿತಸ್ಯ ವಚನಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಾತ್ ಗರ್ಭಂ ಅವಾಪ | ತಥಾ ಹಿ | ಲೋಕೋತ್ತರಾಣಾಂ ವಚನಾನಿ ಲೋಕೇ ಅರ್ಥೇನ ಅಭಿಧೇಯೇನ ಪ್ರಯೋಜನೇನ ಚ ವಿನಾಕೃತಾನಿ ರಹಿತಾನಿ ನ ದೃಶ್ಯಾನಿ |

ಗುರುಗಳ ವಚನದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ವಿಯಾದ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯು ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿದಳು. ಲೋಕೋತ್ತರರ ವಚನಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾಗದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯವಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ.

ಸಾ ದೋಹದಾಸಾದಿತದೇಹಸಾದಾ ರರಾಜ ವಕ್ತ್ರೇಣ ವಿಪಾಣ್ಡುರೇಣ ।

ಶರತ್ಕೃಶಾಸೈಕತಮಣ್ಡಲೇನ ಹಂಸಾವದಾತೇನ ಸುರಾಪಗೇವ ॥೩೩॥

ತಸ್ಯಾ: ಗರ್ಭ ತ್ರಿಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಸೇತಿ । ದೋಹದೇನ ಗರ್ಭಕೃತಾಭಿಲಾಷವಿಶೇಷೇಣ
ಆಸಾದಿತ: ಪ್ರಾಪ್ತೋ ದೇಹಸ್ಯ ಸಾದ: ಕಾಶ್ಯ ಯಸ್ಯಾ: । ಸಾ ಸತ್ಯಾ ಶರತ್ಕೃಶಾ
ಸುರಾಪಗಾ ಗಙ್ಗಾ ಹಂಸೈ: ಅವದಾತೇನ ಗೌರೇಣ । "ಅವದಾತ: ಸಿತೋ ಗೌರ"ಇತ್ಯಮರ: ।
ಸೈಕತಮಣ್ಡಲೇನೇವ ವಿಪಾಣ್ಡುರೇಣ ವಕ್ತ್ರೇಣ ರರಾಜ ।

ಈ ರೀತಿ ಗರ್ಭವತಿಯಾದ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯು ಬಯಕೆಗಳಿಂದ ಕೃಶಳಾಗಿ,
ಶರತ್ ಕಾಲದಿಂದ ಕೃಶವಾದ ಗಂಗೆಯು ಹಂಸಗಳಿಂದ ಬಿಳಿಯಾದ ಉಸು-
ಕಿನ ಮಂಡಲದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವಂತೆ ಬಿಳಿಬೆದ ಮುಖದಿಂದ ಶೋಭಿಸಿದಳು.

उदारसंसारपरिभ्रमार्तिविश्रान्तिहेतुं प्रतिपद्य गर्भम् ।

सा गौरवेणास्य मृगायताक्षी श्रमं महान्तं पुनराससाद ॥३४॥

उदारेति । मृगायताक्षी सा सत्या उदारे महति संसारे परिभ्रमेण या
आर्ति: दु:खं तत: विश्रान्ते: हेतुं गर्भं प्रतिपद्य अस्य गर्भस्य गौरवेण
पुन: महान्तं श्रमं आससाद ।

ಜಿಂಕೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಆ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯು, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವದ-
ರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದು:ಖದಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹೊಂದಲು ಗರ್ಭಧರಿಸಿ, ಆ
ಗರ್ಭದ ಭಾರದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಶ್ರಾಂತಳಾದಳು.

मुक्ताफलं शुक्तिरिवारणीव विभावसुं रत्नचयं खनीव ।

गर्भं दधाना महनीयरूपं संमोदयामास पतिं सती सा ॥३५॥

मुक्तेति । सती सा सत्या शुक्ति: मुक्ताफलमिव । अरणी विभावसुं
वर्द्धिमिव । खनी आकर: । "खनीस्त्रियामाकर"इत्यमर: । रत्नचयमिव
महनीयरूपं श्लाघ्यस्वरूपं गर्भं दधाना सती पतिं संमोदयामास ।

ಸಾಧ್ವೀಯಾದ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯು, ಶಿಂಪು ಮುತ್ತನ್ನು, ಅರಣಿಯು
ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಆಕರವು ರತ್ನರಾಶಿಯನ್ನು ಧರಿಸುವಂತೆ ಮಹನೀಯವಾದ
ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಪತಿಯನ್ನು ಆನಂದಪಡಿಸಿದಳು.

गुणैकपात्रं विलसच्चरित्रं प्रकाशमित्रं जगदीड्यगोत्रम् ।

श्रिया विचित्रं यशसा पवित्रं साऽसूत पुत्रं कमनीयगात्रम् ॥३६॥

ಗುಣೇತಿ । ಗುಣಾನಾಂ ಏಕಂ ಮುಖ್ಯಂ ಪಾತ್ರಂ ಭಾಜನಂ ಆಶ್ರಯಮಿತಿ ಯಾವತ್ ।
ವಿಲಸಂತಿ ಚರಿತ್ರಾಣಿ ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಪ್ರಕಾಶೇನ ಮಿತ್ರಂ ಸೂರ್ಯಮ್ ।
"ದ್ರುಮಣಿಃ ಸ್ತರಣಿಮಿತ್ರಃ" ಇತ್ಯಮರಃ । ಜಗತಿ ಇಡ್ಯಂ ಗೌತ್ರಂ ಕುಲಂ ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥೋಕ್ತಂ ।
"ಸಂತತಿಗೌತ್ರಜನನಕುಲಾನಿ" ಇತ್ಯಮರಃ । ಶ್ರಿಯಾ ಶೋಭಯಾ ವಿಚಿತ್ರಂ ಅದ್ಭುತಮ್ ।
ಕಮನೀಯಂ ಮನೋಹರಂ ಗಾತ್ರಂ ಯಸ್ಯ ತಂ ಪುತ್ರಂ ಅಸುತ ಜನಯಾಮಾಸ ।

ಹೀಗೆ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಅಶ್ರಯನಾದ, ಉಜ್ವಲವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳ, ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವ ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ವಂಶವುಳ್ಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಅದ್ಭುತನಾದ, ಸುಂದರಶರೀರದ ಮಗನನ್ನು ಹೆತ್ತಳು.

ತದಾ ಬಭೂವುರ್ಹರಿತಃ ಪ್ರಸನ್ನಾಃ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿಸಂಧಾ ನಿತರಾಂ ಚ ಖಿನ್ನಾಃ ।
ಕ್ಷೇಶಾಶ್ಚ ಪಿತ್ರೋರ್ಮನಸೋ ವಿಭಿನ್ನಾಃ ಮನೋರಥಾ ಸಾಧುಷು ಚೋಪಪನ್ನಾಃ ॥೩೭॥

ತದೇತಿ । ತದಾ ಸುತಸ್ಯ ಪ್ರಸವಸಮಯೇ ಹರಿತಃ ದಿಶಃ ಪ್ರಸನ್ನಾಃ ಬಭೂವುಃ ।
ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿನಾಂ ವಿಪಕ್ಷವಿಧ್ವಂಜನಾನಾಂ ಸಂಘಾಃ ನಿತರಾಂ ಖಿನ್ನಾಃ ಬಭೂವುಃ । ಪಿತ್ರೋಃ
ಮಾತಾಪಿತ್ರಾಃ ಮನಸಃ ಕ್ಷೇಶಾಶ್ಚ ವಿಭಿನ್ನಾಃ ವಿಶೀರ್ಣಾಃ ಬಭೂವುಃ । ಸಾಧುಷು ಸಜ್ಜನೇಷು
ಮನೋರಥಾಶ್ಚ ಉಪಪನ್ನಾಃ ಸಂಪನ್ನಾಃ ಬಭೂವುಃ ।

ಸತ್ಯಾದೇವಿಯು ಮಗನನ್ನು ಹೆತ್ತಾಗ ದಿಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ಪರವಾದಿಗಳ ಸಮೂಹಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಗೊಂಡವು. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ದುಃಖಗಳೆಲ್ಲ ದೂರವಾದವು. ಸಜ್ಜನರ ಬಯಕೆಗಳು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡವು.

ಪುತ್ರೋತ್ಸವೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾರ್ಯಃ ಸರ್ವಂ ದ್ವಿಜೇಭ್ಯೋ ಧನಧಾನ್ಯರತ್ನಮ್ ।
ದತ್ತ್ವಾ ತದಾಽಶಕ್ಯತಯೈವ ದಾತುಂ ಯಶಸ್ತಪೋಭ್ಯಾಮವಶೇಷಿತೋಽಭೂತ್ ॥೩೮॥

ಪುತ್ರೇತಿ । ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಃ ಅಸ್ಮಿನ್ ಪುತ್ರೋತ್ಸವೇ ಸರ್ವಂ ಧನಧಾನ್ಯರತ್ನಂ
ದ್ವಿಜೇಭ್ಯೋ ದತ್ತ್ವಾ । ತದಾ ದಾನಸಮಯೇ ದಾತುಮಶಕ್ಯತಯಾ ಯಶಸ್ತಪೋಭ್ಯಾಂ ಅವಶೇ-
ಷಿತಃ ಅಭೂತ್ । ಯಶಸ್ತಪಸೀ ಏವ ಅವಶಿಷ್ಟೇ ತಯೋಸ್ತದೈಕಾಯತನತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಪುತ್ರೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಧನಧಾನ್ಯರತ್ನಗಳೇ ಮೊದಲಾದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಆಗ ಎರಡು ಉಳಿದವು. ಒಂದು ತಪಸ್ಸು ಇನ್ನೊಂದು ಯಶಸ್ಸು ಏಕೆಂದರೆ ಅವೆರಡನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೆರಡೂ ಉಳಿದವು.

ಯಥಾ ನಿಧಿಂ ಹಸ್ತಗತಂ ದರಿದ್ರೋ ಯಥಾ ಚ ಮರ್ತ್ಯೋಽಮೃತಮಭ್ಯುಪೇತಮ್ ।
ತಥಾ ಸ ಪೃಥ್ವೀವಿಬುಧಾಗ್ರಗಣ್ಯಃ ಪश्यನ್ ತನೂಜಂ ಮುಮುಕ್ಷುಃ ನಿಕಾಮಮ್ ॥೩೯॥

ಯಥೇತಿ । ಹಸ್ತಗತಂ ನಿಧಿಂ ಪಶ್ಯನ್ ದರಿದ್ರೋ ಯಥಾ ಅಭ್ಯುಪೇತಂ ಅಭಿಮುಖೇನ ಸಮೀಪಂ ಗತಂ ಅಮೃತಂ ಪಶ್ಯನ್ ಮರ್ತ್ಯೋ ಯಥಾ ತಥಾ ಪೃಥ್ವಿವಿಬುಧಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಅಗ್ರಗಣ್ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಃ ತನೂಜಂ ಪುತ್ರಂ ಪಶ್ಯನ್ ನಿಕಾಮಂ ಮುಮುಢೇ ।

ಆಗ ದರಿದ್ರನು ಕರಗತವಾದ ನಿಧಿಯನ್ನು, ಸಾಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಪಡುವಂತೆ, ಸಕಲ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಮಗುವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ಆನಂದಪಟ್ಟರು.

स्वप्नोपलब्धं विमृशन् रघूणां पत्युः प्रसादाधिगतं तनूजम् ।
अवेत्य नाम्ना रघुनाथमेव चक्रे स धुर्यः पुरुषोत्तमार्यः ॥४०॥

स्वಪ್ರೇತಿ । धुर्यः धುರंधरः स पुरुषोत्तमाचार्यः स्वप्ने उपलब्धं विद्याधीश-
गुरुवाक्यं विमृशन् अनुसन्दधानः तनूजं रघूणां पत्युः प्रसादेन अधिगतं
प्राप्तं अवेत्य ज्ञात्वा नाम्ना रघुनाथमेव चक्रे । रघुनाथनामानं कृतवानित्यर्थः ।

ದುರಂಧರರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧೀಶರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು, "ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪುತ್ರಜನನವಾಗಿದೆ" ಎಂದು ತಿಳಿದು ಮಗನಿಗೆ ರಘುನಾಥನೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು.

ननन्द विप्रो न तथा श्रियापि
दधानया शश्वदभीष्टमर्थम् ।

विलोलनीलोत्पलजित्वराक्ष्या

पत्या यथा पुत्रनिधिं वहन्त्या ॥४१॥

ननन्देति । विप्रः पुरुषोत्तमाचार्यः । पुत्रः एव निधिः तं वहन्त्या ।
विलोलयोः नीलोत्पलयोः जित्वरे जयशीले अक्षिणी यस्याः सा तया ।
पत्या यथा ननन्द तथा शश्वत् अभीष्टं अर्थं द्रव्यादिरूपं दधानया श्रिया
संपदापि न ननन्द ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು, ನೀಲಕಮಲಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಪುತ್ರನಿಧಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೋ, ಅಷ್ಟು ಆನಂದವನ್ನು ಸದಾ ಧನಕನಕಾದಿರೂಪ ಸಂಪತ್ತಿ-
ನಿಂದಲೂ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ.

संसारपद्याभ्रमणश्रमार्तिनिवृत्तिहेतौ स सुतेऽन्वरांक्षीत् ।

तद्बाललीलाकलनातिवेलप्रमोदकल्लोलविलोलचेताः ॥४२॥

संसारेति । तस्य पुत्रस्य बाललीलानां आकलनेन अनुभवेन अतिवे-
लेषु विजृम्भितेषु प्रमोदस्य आनन्दस्य कल्लोलेषु विलोलं चेतः यस्य सः
पुरुषोत्तमाचार्यः । संसार एव पद्या मार्गः तस्यां भ्रमणेन यः श्रमः स
एवार्तिः तस्याः निवृत्तिहेतौ पुत्रे अन्वरांक्षीत् अनुरक्तवान् । अनुपूर्वात्
रंजेः लुङि । "सिचिवदव्रजेति" (७.२.३) वृद्धौ "चोःकुरिति"
(८.२.३०) कुत्वे षत्वे नश्चापदान्तेति (८.३.२४) अनुस्वारे च रूपम् ।

ಆಚಾರ್ಯರು ಸಂಸಾರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರಾಂತರಾಗಿ
ಅದರ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಮಗನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತರಾದರು. ಮಗುವಿನ
ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವದರಿಂದ, ಎಲ್ಲಿ ಮೀರಿದ ಆನಂದ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ
ತೇಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರ ಮನಸ್ಸು.

लम्बालकं मुग्धमुखारविन्दं जंबालकंप्रावयवाभिरामम् ।

तं बालकञ्जारुणलोचनान्तं स्वबालकं वीक्ष्य ननन्द माता ॥४३॥

लंबेति । माता जननी । लंबाः लम्बमानाः अलकाः चूर्णकुन्तलाः
यस्य तं तथोक्तम् । "अलकाश्चूर्णकुन्तला" इत्यमरः । मुग्धं सुन्दरं मुखा-
रविन्दं यस्य तं तथोक्तम् । "मुग्धः सुन्दरमूढयोरिति" विश्वः । जंबालेन
पङ्केन कम्पैः मनोहरैः अवयवैः अभिरामम् । "निषद्वरस्तु जंबालः
पङ्कोऽस्त्री शादकर्ममौ" इत्यमरः । "नमिकंपी" (३.२.१६७) त्यादिना कमेर-
प्रत्यये कम्प्र इति रूपम् । बालकञ्जे नूतनारविन्दे इव अरुणौ लोचनान्तौ
यस्य तं रघुनाथसंज्ञं स्वं स्वकीयं बालकं वीक्ष्य ननन्द ।

ತಾಯಿಯಾದ ಸತ್ಯಾದೇವಿಯು ಉದ್ಧವಾದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳುಳ್ಳ
ಮುಗ್ಧವಾದ ಮುಖಾರವಿಂದವುಳ್ಳ, ಅಡುತ್ತಾ ಧೂಳಿಯನ್ನು ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡ
ಅವಯವಗಳಿಂದ ಮನೋಹರನಾದ ನೂತನ ಕಮಲಗಳಂತೆ ಕೆಂಪಾದ
ಕಣ್ಣಂಚುಳ್ಳ ಬಾಲಕನನ್ನು ಕಂಡು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಳು.

मुग्धेन बालस्य मुखोद्वतेन

माधुर्यधुर्येण सुभाषितेन ।

सुधा निरस्ता वसुधां विहाय

नाके विलीनेति जनो विजज्ञे ॥४४॥

मुग्धेनेति । जनो लोकः । मुग्धेन अनभिव्यक्तवर्णेन । माधुर्यस्य धुर्येण धूर्वहेण । बालस्य मुखोद्गतेन सुभाषितेन निरस्ता सुधा वसुधां विहाय नाके स्वर्गे विलीना तिरोहितेति विजज्ञे विज्ञातवान् ।

ರಘುನಾಥನ ಕಲಭಾಷಣವನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ಜನರು ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತವರ್ಣ-
ಗಳ್ಳ ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಾಲಕನ ಮುಖದಿಂದ ಉದ್ಗತವಾದ
ಸುಭಾಷಿತದಿಂದ ಅಮೃತವು ನಿರಾಕೃತವಾಗಿ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿದೆ
ಎಂದು ತಿಳಿದರು.

न केवलं तस्य शिशोर्मनोज्ञं रूपं सुवर्णोज्ज्वलमाबभासे ।

क्रमेण काले सुधयापि सिक्तं सूक्तं सुवर्णोज्ज्वलमाबभासे ॥४५॥

नेति । मनोज्ञं मनोहरं तस्य शिशोः रूपं केवलं रूपमेव सुवर्णवदु-
ज्ज्वलं नाबभासे । क्रमेण काले सुधया सिक्तं सूक्तं सुभाषितमपि
शोभनैर्वर्णैरुज्ज्वलं आबभासे ।

ಶಿಶುವಿನ ಮನೋಹರವಾದ ರೂಪವಷ್ಟೇ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ
ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಅಮೃತಸಿಕ್ತವಾದ ಸುಭಾಷಿತವೂ ಸುವರ್ಣ-
ಗಳಿಂದ (ಶೋಭನವರ್ಣ-ಅಕ್ಷರಗಳು) ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿತು.

हाराभिरामोऽपि स बालको विहाराभिरामो नितरां बभूव ।

चिक्रीड लोकेऽप्रतिमोऽपि बालैः विचित्ररूपां प्रतिमां निधाय ॥४६॥

हारेति । स बालकः हारैः अभिरामोऽपि नितरां विहारैः क्रीडाभिः
अभिरामो बभूव । हारविहारयोः विरोधस्य आभासत्वात् विरोधाभासः ।
लोके अप्रतिमोऽपि स बालकः विचित्ररूपां प्रतिमां प्रतिकृतिं, कृत्रिमपु-
त्रिकामिति यावत् । निधाय बालैः चिक्रीड क्रीडितवान् । अत्रापि प्रति-
माप्रतिमयोर्विरोधाभासो द्रष्टव्यः ।

ಹಾರದಿಂದ ಸುಂದರನಾದ ಬಾಲಕನು ವಿಹಾರದಿಂದಲೂ ಸುಂದರ.
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮನಾದರೂ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಲಕ-
ರೊಡನೆ ವಿಹರಿಸಿದ.

स शैशवं श्लाघ्यतमं व्यतीत्य

जज्ञे कुमारोऽभिनवः कुमारः ।

लीलाभिरानन्दितबान्धवाभिः

स शोभितोऽभूत् बहुशोऽभितश्च ॥४७॥

स इति । अभिनवः नूतनः कोः भूमेः मारो मन्मथः स बालः श्लाघ्यतमं शैशवं बाल्यं "शिशुत्वं शैशवं बाल्यमि"त्यमरः । व्यतीत्य अतिक्रम्य । कुमारः कौमारावस्थापन्नो जज्ञे जातः । स कुमारः अभितः समन्तात् बहुशो बहुप्रकारं आनन्दिताः बान्धवाः याभिस्ताभिः । लीलाभिः क्रीडाभिः शोभितश्च अभूत् ।

ನೂತನಮನ್ಮಥನಂತೆ ಕಾಣುವ ಆ ಬಾಲಕನು ಶೈಶವವನ್ನು ದಾಟಿ ಕೌಮಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟನು. ತನ್ನ ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಂದ ಬಂಧುಜನರನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದನು.

तेजः पिता तस्य समेधमानं

अमानुषीं वीक्ष्य स शेमुषीं च ।

ब्राह्म्या श्रिया योजयितुं तनूजं

कालं वसन्तं परिपाल्य तस्थौ ॥४८॥

तेज इति । तस्य कुमारस्य पिता स पुरुषोत्तमाचार्यः समेधमानं तेजः प्रभावं, अमानुषीं शेमुषीं बुद्धिं च । "बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिरि" त्यमरः । वीक्ष्य । तनूजं पुत्रं ब्राह्म्या श्रिया ब्रह्म-वर्चसेन योजयितुं संबन्धयितुं उपनेतुमित्यर्थः । वसन्तं कालं परिपाल्य प्रतीक्ष्य । तस्थौ स्थितवान् । "वसन्ते ब्राह्मणमुपनयीते" ति श्रुतेः ।

ಕುಮಾರನಾದ ರಘುನಾಥನ ತಂದೆಗಳಾದ ಶ್ರೀಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಬೆಳೆಯುವ ಮಗನ ತೇಜಸ್ಸು ಮತ್ತು ಅತಿಮಾನುಷವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಲು "ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುಪನಯೀತ" ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಇರುವದರಿಂದ ವಸಂತ ಕಾಲದ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

पुंस्कोकिलारावनिवेद्यमानो मन्दानिलांदोलिकयोह्यमानः ।

मनोजसम्राड्विजयानुकूलः कालस्ततः प्रादुरभूत् सलीलः ॥४९॥

पुंस्कोकिलेति । ततोऽनन्तरं पुंस्कोकिलानां आरावैः आलोकशब्दैः निवेद्यमानः विज्ञाप्यमानः । मन्दानिल एवान्दोलिका वाहनविशेषः । तथा ऊह्यमानः ध्रियमाणः । मनोजः मन्मथ एव सम्राट् महाराजः तस्य

ವಿಜಯಸ್ಯ ಅನುಕೂಲಃ । ಲೀಲಾಭಿಃ ಸಹಿತಃ ಸಲೀಲಃ ಕಾಲಃ ವಸಂತಃ ಪ್ರಾದುರ-
ಭೂತ್ । ಅತ್ರ ವಸಂತಧರ್ಮಃ ವಸಂತಸ್ಯ ಪ್ರಾಕಟ್ಯಾತ್ । ಪ್ರಾಸಾದೋ ನಾಮ ಗುಣಃ ।
ಯತ್ನು ಪ್ರಾಕಟ್ಯಮರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಾಸಾದಃ ಸೋಽಭಿಧೀಯತ ಇತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ಈಗ ವಸಂತ ಬರುವ ವೇಳೆ ಕೋಗಿಲೆಗಳು ಆತನ ಬರುವನ್ನು ತಮ್ಮ
ಕೂಗಿನಿಂದ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮಂದಮಾರುತ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಾಗಿ ಆತನನ್ನು
ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮನ್ಮಥಮಹಾರಾಜನ ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡುಕಟ್ಟಿರು-
ತ್ತಾನೆ ಆ ವಸಂತ. ಅನೇಕ ಲೀಲಾವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ
ಆ ವಸಂತ.

ಮರಂದಸಂಪೂರಿತಪುಷ್ಪರೆಣುಬದ್ಧಾಲವಾಲಾಃ ಸಕಲಾಃ ರಸಾಲಾಃ ।

ಕಷಾಯಕಂಠಃ ಕಲಕಂಠಗೀತೈರಧೋಷಯನ್ ಯತ್ರ ವಸಂತಲಕ್ಷ್ಮೀಮ್ ॥೫೦॥

ತಂ ವಸಂತಂ ಸಪ್ತಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಮರಂದೇತಿ । ಮರಂದೈಃ ಪುಷ್ಪರಸೈಃ ಸಂಪೂರಿತಾನಿ
ಪುಷ್ಪರೆಣುಭಿಃ ಪರಾಗೈಃ ಬದ್ಧಾನಿ ಅಲವಾಲಾನಿ ಮೂಲೇ ರಚಿತಜಲಾಶ್ರಯಸ್ಥಾನಾನಿ
ಯेषಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ । "ಸ್ಯಾದಾಲವಾಲಮಾಲಮಾವಾಪ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಸಕಲಾಃ
ರಸಾಲಾಃ ಚೂತವೃಕ್ಷಾಃ । "ಆಮ್ರಶ್ಚೂತೋ ರಸಾಲ"ಇತ್ಯಮರಃ । ಯತ್ರ ಕಾಲೇ ಕಷಾಯಾಃ
ರಕ್ತಾಃ ಕಂಠಾಃ ಯೇಷು ತೈಃ । ಕಲಕಂಠಾಣಾಂ ಕೋಕಿಲಾಣಾಂ ಗೀತೈಃ ವಸಂತಕೀರ್ತಿ
ಅಧೋಷಯನ್ ಧೋಷಯಾಮಾಸುಃ ।

ಆಗ ಪುಷ್ಪರೇಣುಗಳು ಉದುರಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಅವಗಳು ಮಾವಿನ
ಮರಕ್ಕೆ ಪಾತಿಯಂತೆ ಇದ್ದವು. ಪುಷ್ಪರಸಗಳಿಂದ ಆ ಪಾತಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿ-
ದ್ದವು. ಈ ರೀತಿ ಎಲ್ಲ ಮಾವಿನಮರಗಳು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳು
ಕೆಂಪುಕಂಠದ ಕೋಗಿಲೆಗಳಿಂದ ವಸಂತನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಣೆ
ಮಾಡಿಸಿದವು.

ಯಂ ಜಾತಿಹೀನಂ ಸಮವಾಪ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರಬಾಧತೇ ಕೇವಲಮङ್ಗಲಹೀನಃ ।

ಇತ್ಯಾವಲಿರ್ದಿಕ್ಷು ಮಧುಬ್ರತಾನಾಮಾಕ್ರಂದನಾನಿವ ರುತಾನಿ ಚಕ್ರೇ ॥೫೧॥

ಯಮಿತಿ । ಅङ್ಗಲಹೀನಃ ಕಾಮಃ ಜಾತ್ಯಾ ಮಾಲ್ಯಾ ಹೀನಂ ಜಾತ್ಯಾ ಹೀನಂ ಚ
ಕುಲೇನ ಹೀನಮ್ । "ಸುಮನಾ ಮಾಲತೀ ಜಾತಿರಿದಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಯಂ ಕಾಲಂ ಸಮವಾಪ್ಯ
ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರಬಾಧತೇ । ಕೇವಲಂ ನಿಶ್ಚಿತೇ । "ನಿರ್ಣೀತೇ ಕೇವಲಮಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಇತಿ
ಮಧುಬ್ರತಾನಾಂ ಭರಮರಾಣಾಂ ಅವಲಿಃ ದಿಕ್ಷು ಆಕ್ರಂದನಾನಿ ರೋದನಶಬ್ದಾನಿವ ರುತಾನಿ
ವಾಶಿತಾನಿ, ಶಬ್ದಾನಿ । "ತಿರಸ್ಕಾಂ ವಾಸಿತಂ ರುತಮಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಚಕ್ರೇ ।

"ಅಂಗವಿಲ್ಲದವ(ಕಾಮನು) ಜಾತಿಪುಷ್ಪಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜನರನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಬಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ." ಎಂದು ಭ್ರಮರಗಳ ಸಾಲು ದಿಕ್ಕು-ಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ರಂದನವನ್ನು ಮಾಡಿತು.

ಯस्ಮಿನ್ ಪ್ರವಾಲೋಪಚಿತೇಷು ವೃಕ್ಷೇಷ್ವಂತ: ಪ್ರಸೂನೋದ್ರಮ ಆಬಭಾಸೇ ।

ಜಗಂತಿ ಸಂತಾಪಯಿತುಂ ಸ್ಮರಣ ವಹ್ನಾವಿವಾಸ್ತ್ರಂ ಪ್ರಣಿಧೀಯಮಾನಮ್ ॥೫೨॥

ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರವಾಲೈ: ಪಲ್ಲವೈ: उपचितेषु अभिवृद्धेषु । ತದಾನಿ 'ರಕ್ತವರ್ಣೋಪ್ವಿತೃಥ: । ವೃಕ್ಷೇಷು ಅಂತ: ಮಧ್ಯೆ ಜಗಂತಿ ಸಂತಾಪಯಿತುಂ ಸ್ಮರಣ ವಹ್ನೌ ಪ್ರಣಿಧೀಯಮಾನಂ ಅಸ್ತ್ರಮಿವ ಪ್ರಸೂನಾನಾಂ ಉದ್ರಮ: ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ: ಆಬಭಾಸೇ । ಮನ್ಮಥಸ್ಯ ಪುಷ್ಪಾಸ್ತ್ರವಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪವಳದ ಚಿಗುರುಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧವಾದ ವೃಕ್ಷದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಗಳ ಉದ್ಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸಂತಾಪಗೊಳಿಸಲು ಮನ್ಮಥನು ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಾಯಿಸಲು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಡುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅನಂಗನು ಪುಷ್ಪಬಾಣನಲ್ಲವೇ.?

वनान्तरुद्यन्मकरन्दबिन्दुचोरस्समीरो मलयाद्रिलीनः ।

गृहीतमुक्तो विचचार यस्मिन् पाटीरवाटीरतभोगियूथैः ॥५३॥

वनान्तरीति । मलयाद्रौ लीनः । पाटीराणां चन्दनानां वाटीषु पङ्क्तिषु रतै: भोगिनां सर्पाणां यूथै: सङ्घै: । गृहीतमुक्त: पूर्वं गृहीत: पश्चात् मुक्त: । "पूर्वकालेति"(२.१.४९) समास: । सर्पपीतावशिष्ट इत्यर्थ: । यत्र काले वनान्त: वनानां मध्ये उद्यतां उत्पन्नानां मकरन्दबिन्दूनां चोर: अपहारक: । समीर: विचचार । यथा कुत्रचित् पर्वतलीन: कैश्चित् गृहीतमुक्तोऽपि वा चोर: काले चौर्याय चरति । तथा वसन्तकाले समीरश्चरतीत्यर्थ: ।

ಮಲಯಪರ್ವತದಲ್ಲಿ, ಮಾರುತನು ಮಕರಂದವನ್ನು ಅಪಹಾರ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಆತನನ್ನು ಚಂದನವೃಕ್ಷಗಳ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪಗಳು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಸ್ವಲ್ಪಸಮಯದನಂತರ ಬಿಟ್ಟವು. ಆತನು ಈಗ ಮತ್ತೆ ಮಕರಂದ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

यस्मिन्नपि श्लाघ्यगुणप्रतीते समं द्वयं प्रादुरभूज्जगत्याम् ।

अन्तर्मनोजप्रभवोपतापो बहिश्च चंडांशुमयूखकोपः ॥५४॥

१. रक्तवत्सवर्णेषु इति (कपुस्तके)

ಯस्ಮಿನ್ನಿತಿ । ಶ್ಲಾಘ್ಯೈರ್ಗುಣೈಃ ಪ್ರತಿತೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಽಪಿ ಯस्ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಜಗತ್ಯಾ ದ್ವಯಂ ಸಮಂ ಯುಗಪತ್ ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ । किं तद्द्वयमित्यत आह । **अन्तरिति** । अन्तः मनोजेन मन्मथेन प्रभव उत्पन्नः उपतापः विरहतापः । बहिः चण्डांशोः सूर्यस्य मयूखानां कोपः प्रकोपश्च ।

ಶ್ಲಾಘ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ವಸಂತಮಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಎರಡು ತಾಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೇಹದೊಳಗೆ ಮನ್ಮಥನ ಪ್ರತಾಪ, ಇನ್ನೊಂದು ಹೊರಗಡೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳ ಪ್ರಕೋಪ.

यत्र प्रसूनप्रभवाः परागाः दृशां पिधानं विदधुर्जनानाम् ।
जगद्वशीकारकृते विकीर्णाः संमोहचूर्णा इव मन्मथेन ॥५५॥

यत्रेति । प्रसूनप्रभवाः पुष्पोद्भवाः परागाः पुष्परेणवः जगतो वशीकारकृते वशीकरणप्रयोजनाय । मन्मथेन विकीर्णाः संमोहचूर्णाः इव जनानां दृशां लोचनानां विवेकानां च पिधानं छादनं विदधुः ।

ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಗಳ ಪರಾಗರೇಣುಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮನ್ಮಥನು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿ ತರಲು ಬೆಲೆದ ಸಮ್ಮೋಹ ಚೂರ್ಣದಂತೆ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ, ವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಮುಸುಕಿವಿವೆ.

दोलाविहारोत्सुकपांथलोकं सञ्जातपुष्पप्रकरातिरेकम् ।
यस्मिन्नभूत् काननमस्तशोकं समाश्रितानां विरहिप्रतीकम् ॥५६॥

दोलेति । दोलाविहारेषु उत्सुकाः पांथलोकाः पथिकजनाः यस्मिन् तत्तथोक्तम् । संजातः पुष्पप्रकराणां पुष्पसमूहानां अतिरेकः आधिक्यं यस्मिन् तत् तथोक्तम् । विरहिणां वियोगिनां प्रतीकं प्रतिकूलं, "प्रतिकूले प्रतीकः खिष्वि"त्यमरः । काननं वनं समाश्रितानां प्राणिना अस्तः शोकः आतपादिकृतः येन तथाभूतमासीत् । अस्तः समाश्रित-शोकमिति सापेक्षत्वेऽपि गमकत्वात् समासः ।

ಆಗ ಪಥಿಕರೆಲ್ಲ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹಾರಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಪುಷ್ಪಸಮೂಹಗಳು ಆಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಿರಹಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರತಿ-ಕೂಲವಾದ ಕಾಲ. ಆದರೆ ವನಬಾರಿಗಳಿಗೆ ದುಃಖ ಕಳೆವ ಕಾಲವೂ ಹೌದು.

संप्राप्तमालक्ष्य वसन्तकालं द्विजन्मतायोग्यदशं च बालम् ।
निधार्य कार्यं पुरुषोत्तमार्यो महं महान्तं मुहुरन्वतिष्ठत् ॥५७॥

ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಮಿತಿ । ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ವಸಂತಕಾಲಮಾಲಕ್ಷ್ಯ ದ್ವಿಜನ್ಮ-
ತಾಯಾ: ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಸ್ಯ ಯೋಗ್ಯಾ ದಶಾ ಅವಸ್ಥಾ ಯಸ್ಯ ತಮ್ । ಬಾಲಂ ಚ ಆಲಕ್ಷ್ಯ
ಕಾರ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಉಪನಯನಂ ನಿರ್ಧಾರ್ಯ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ । ಮಹಾಂತಂ ಮಹಂ ಉತ್ಸವಂ । "ಮಹ
ಉತ್ಸವ ಉತ್ಸವ"ಇತ್ಯಮರ: । ಮುಹು: ಅನ್ವತಿष्ठತ್ ಅನುಷ್ಠಿತವಾನ್ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ವಸಂತಕಾಲ ಬಂದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿದು.
ಉಪನಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಗನನ್ನು ಕಂಡು
ಉಪನಯನ ಮಾಡುವದಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು.

ಮಹೋತ್ಸವವ್ಯಗ್ರಸಮಗ್ರಬಂಧುಪುರಂದ್ರಿಜಾಲಾಂ ಕೃತರತ್ನಮಾಲಾಮ್ ।

ಶಾಲಾಂ ಮಣಿಸ್ತಂಭಶತೈರ್ವಿಶಾಲಾಂ ಸೋಽಚೀಕರದರ್ಶಿತಶಿಲ್ಪಿಲಿಲಾಮ್ ।।

ಮಹೋತ್ಸವೇತಿ । ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: । ಮಹೋತ್ಸವೇ ವ್ಯಗ್ರಾಣಿ ಸಮಗ್ರಾಣಾಂ
ಸಮಸ್ತಾನಾಂ ಬಂಧುನಾಂ ಪುರಂದ್ರಿಣಾಂ ಕುಡುಂಬಿನಿಣಾಂ ಚ ಜಾಲಾನಿ ಯಸ್ಯಾಂ ತಾಂ ತಥೋಕ್ತಾಮ್ ।
"ಸ್ಯಾತ್ ಕುಡುಂಬಿನಿ ಪುರಂದ್ರಿ"ಇತ್ಯಮರ: । ಕೃತಾ: ರತ್ನಾನಾಂ ಮಾಲಾ: ಸ್ರಜೋ
ಯಸ್ಯಾ: ತಾಮ್ । ಮಣಿಸ್ತಂಭಶತೈ: ದರ್ಶಿತಾ: ಶಿಲ್ಪಿನಾಂ ಲೀಲಾ: ಚಾತುರ್ಯಕ್ರಿಯಾ:
ಯಸ್ಯಾಂ ತಾಮ್ । "ಲೀಲಾ ವಿಲಾಸಕ್ರಿಯಯೋರ"ಇತ್ಯಮರ: । ವಿಶಾಲಾಂ ಶಾಲಾಂ ಸಭಾಂ
ಶೋಭನಮನ್ತಪಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಅಚೀಕರತ್ ಕಾರಯಾಮಾಸ ।।೫೮।।

ಆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಂಧುಗಳ ಕುಟುಂಬಿನೀಯರ ಸಮೂಹವು ತಮ್ಮ
ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಉತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಮಂಟಪವೇ
ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರತ್ನಗಳ
ಹಾರಗಳನ್ನು ತೂಗುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನೂರಾರು ಮಣಿಗಳ ಸ್ತಂಭಗಳು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ
ಬಾಹುರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆ.

ವಿದ್ಯಾಸದಾಚಾರತಪೋನಿಸರ್ಗಾನ್ ದಿಗ್ಭ್ಯ: ಸಮಾನೀಯ ಸ ಬಂಧುರ್ವರ್ಗಾನ್ ।

ಶ್ರಿಯೋ ಮಹತ್ಯಾಶ್ಚ ವದಾನ್ಯತಾಯಾ: ಸಮಂ ಸುತಸ್ಯಾಭ್ಯುದಯಂ ವೀತೇನೇ ।।೫೯।।

ವಿದ್ವೇತಿ । ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: । ವಿದ್ಯಾಸದಾಚಾರತಪಾಂಸ್ಯೇವ ನಿಸರ್ಗ:
ಸ್ವಭಾವೋ ಯेषಾಂ ತಾನ್ । ಬಂಧುರ್ವರ್ಗಾನ್ ದಿಗ್ಭ್ಯ: ನಾನಾದೇಶೋಭ್ಯ: ಸಮಾನೀಯ ।
ಮಹತ್ಯಾ: ಶ್ರಿಯ: ಸಂಪದೋ ವದಾನ್ಯತಾಯಾ: ದಾತೃತಾಯಾಶ್ಚ । ಸಮಂ ಸದೃಶಂ ಯಥಾ
ಭವತಿ ತಥಾ ಸುತಸ್ಯ ಅಭ್ಯುದಯಂ ಅಭ್ಯುದಯಕಂ ಕರ್ಮ ವೀತೇನೇ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ವಿದ್ಯಾ
ಸದಾಚಾರ, ತಪಸ್ಸು ಇವೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿವುಳ್ಳ ಬಂಧುವರ್ಗದವರನ್ನು,

ನಾನಾದೇಶಗಳಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತಿಗೂ ದಾತೃತ್ವಕ್ಕೂ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಗನ ಅಭ್ಯುದಯಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರು.

ಅತ್ರೈ: ಪ್ರಸತ್ರೈ: ಸ ಗುಣೋಪಪನ್ನೈವಿಲಕ್ಷಣಾಭಿರ್ಬಹುದಕ್ಷಿಣಾಭಿ: ।

ಭೂಷಾದುಕೂಲೈರಪಿ ಚಾತಿವೇಲೈರತರ್ಪಯತ್ಪಂಡಿತಮಂಡಲಾನಿ ॥೬೦॥

ಅತ್ರೈರिति । ಗುಣೈ: ಧೃತಸೂಪದಧ್ಯಾದಿಭಿ: ಉಪಪನ್ನೈ: ಸಂಪನ್ನೈ: । ಪ್ರಸತ್ರೈ: ಪರಿಶುದ್ಧೈ: ಅತ್ರೈ: । ವಿಲಕ್ಷಣಾಭಿ:, ಬಹುದಕ್ಷಿಣಾಭಿ: ನಾನಾವಿಧಾಭಿ: ದಕ್ಷಿಣಾಭಿ: । ಅತಿವೇಲೈ: ಅಮಿತೈ: ಭೂಷಾಭಿ: ದುಕೂಲೈರಪಿ ಚ ಪಂಡಿತಮಂಡಲಾನಿ ಅತರ್ಪಯತ್ ಪ್ರೀಣಯಾಮಾಸ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ನೆರದಿರುವ ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿಯನ್ನು ಘೃತಸೂಪದಧ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಭೋಜನಗಳಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಬಹುದಕ್ಷಿಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ, ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರು.

ಕಂಪುತಾವಗ್ರಹಸಂಹಿತಾಸು ಸ್ವಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಾನುಗುಣಂ ಗೃಣಂತ: ।

ತದಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಕ್ರಮಕಾ ವಿವಬ್ರೂದ್ಧೋಷಯಂತ: ಪ್ರತಿವೇದಿದೋಷಾನ್ ॥೬೧॥

ಕಂಪೇತಿ । ತದಾ ಉಪನಯನಸಮಯೇ । ಕಂಪೋ ನಾಮ ದೀರ್ಘಶ್ರುತಿವಿಶೇಷ: । ಪುತ: ತ್ರಿಮಾತ್ರ: । ಅವಗ್ರಹ: ಛೇದ: । ಸಂಹಿತಾ ವರ್ಣಾನಾಂ ಸನ್ನಿಹಿತ: । ತಾಸು ಸ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರತಿಶಾಖ್ಯಂ ನಿಯತಸ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣಸ್ಯ ಅನುಗುಣಂ ಅನುಸಾರಂ ಗೃಣಂತ: ವ್ಯವಹರಂತ: । ಪ್ರತಿವೇದಿನಾಂ ವಿಪಕ್ಷವೇದಪಾಠಕಾನಾಮ್ ದೋಷಾನ್ ಉದ್ಧೋಷಯಂತ: ಪ್ರಕಾಶಯಂತ: ಕ್ರಮಕಾ: ಕ್ರಮಾಧೀತಾರ: । ಕ್ರಮಾದಿಭ್ಯ: (೪.೨.೬೧) ಇತಿ ತನ್ । ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಆತ್ಮಶ್ರೇಷ್ಠ್ಯಂ ವಿವಬ್ರೂ: ಪ್ರಕಾಶಯಾಮಾಸು: ।

ಉಪನಯನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಾಂತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ವೇದ-ಪಂಡಿತರು, ಕಂಪ(ದೀರ್ಘಶ್ರುತಿ), ಪುತ (ಮೂರುಮಾತ್ರಾಕಾಲ) ಅವಗ್ರಹ (ಛೇದ), ಸಂಹಿತಾ (ವರ್ಣಗಳ ಸನ್ನಿಹಿತ) ಇತ್ಯಾದಿಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ (ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥ)ಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವವರಾಗಿ, ವಿಪಕ್ಷವೇದಪಾಠಕರ, ಶಬ್ದದೋಷಗಳನ್ನು ಉದ್ಧೋಷಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಪ್ರತ್ಯಗ್ರವಿಧ್ವಂಸನಿಗ್ರಹೋಪದ್ರೂಪಾನ್ವಿತವಕ್ರತರ್ಕಾ: ।

ಮುಖಾಮುಖಿ ಪ್ರೋದ್ಧತವಾದಭೇದಾನಾರೆಭಿರೆ ಸಂಸದಿ ವಾವದ್ಕಾ: ॥೬೨॥

ಪ್ರತ್ಯಗ್ರೇತಿ । ಅತ್ರಾಪಿ ತದೇತ್ಯನುಷಜ್ಯತೇ । ಸಂಸದಿ ಸಭಾಯಾಮ್ । ಮುಖಾಮುಖಿ ಮುಖೇನ ಮುಖೇನ ಪ್ರವೃತ್ತೇ ಯುಧ್ಧೇ । ತತ್ರ ತೇನೇದಮಿತಿ ಸರೂಪಮಿತಿ (೨.೨.೨೭) ಸಮಾಸ: । ಕರ್ಮವ್ಯತಿಹಾರ ಇತಿ ಸಮಾಸಾಂತ: । ಕರ್ಮವ್ಯತಿಹಾರೆ ಪೂರ್ವಪದಸ್ಯ ದೀರ್ಘತ್ವಮ್ । ಕಲಹಹೇತುತ್ವಾತ್ । ಮುಖ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಹರಣತ್ವಮ್ । ಪ್ರತ್ಯಗ್ರಾಣಾಂ ನೂತನಾ-
ನಾಮ್ ವಿಧ್ವಂಸದಾನಾಂ ಪಂಡಿತಶೂರಾಣಾಂ ನಿಗ್ರಹೇ ಪರಾಜಯೇ ಉಗ್ರೇಣ ರೌದ್ರೇಣ ದುರಾಗ್ರಹೇಣ
ಉದ್ವಾರಿತಾ: (ಉದ್ವಾಹಿತಾ:) ವಕ್ರಾ: ತರ್ಕಾ: ಯೈಸ್ತೇ । ವಾದದೂಕಾ: ವಕ್ತಾರ: ।
"ವಾದದೂಕಸ್ತು ವಕ್ತರ"ತ್ಯಮರ: । ಪ್ರೋಢತಾನ್ ಉದ್ವಂಧಾನ್ ವಾದಭೇದಾನ್ ಜಲ್ಪವಿತಂ-
ಡರೂಪಾನ್ ಆರೋಪಿರೇ ಆರಂಭ್ಯವಂತ: ।

ಆ ಸಭಾಮುಟಪದಲ್ಲಿ ಮುಖಾಮುಖಿ ನಡೆದ ವಾಗ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನೂತನ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಲು ಉಗ್ರವಾದ ದುರಾಗ್ರಹದಿಂದ ವಕ್ರವಾದ ತರ್ಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾ ವಕ್ತಾರರು ಉದ್ವಂಧವಾದ ವಾದಜಲ್ಪವಿತಂಡರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು.

ಪ್ರಪಂಚಯಂತೋ ಬಹುಧಾ ವಿಪಂಚ್ಯಾಂ ಸ್ವರಾನ್ ನಿಷಾದಪ್ರಭೃतीನ್ ಸರಾಗಾನ್ ।

ಜಗುಶ್ಚ ಗೀತಂ ಸಲಯಂ ಸತಾಲಂ ತದಾ ಮಹುವೈಣಿಕಸಾರ್ವಭೌಮಾ: ॥೬೩॥

ಪ್ರಪಂಚಯಂತ ಇತಿ । ತದಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ವಿಪಂಚ್ಯಾಂ ವೀಣಾयां "ವೀಣಾ ತು
ವಲ್ಲಕೀ ವಿಪಂಚಿ"ತ್ಯಮರ: । ನಿಷಾದಪ್ರಭೃತೀನ್ । ನಿಷಾದರ್ಷಭಗಂಧರ್ವವಜ್ರಮಧ್ಯಮ-
ಧೈವತಾ: । ಪಂಚಮಶ್ವೇತ್ಯಮೀ ಸಪ್ತ ತಂತ್ರೀಕಂಠೋತ್ಥಿತಾ ಸ್ವರಾ: । ರಾಗೇಣ ಸಹಿತಾನ್
ಸರಾಗಾನ್ । ರಾಗೋನಾಮ ಸ್ವರವಿಶೇಷಾನುಗತೋ ರಂಜಕೋ ಜಾತಿಭೇದ: । ಸ್ವರಾನ್
ಶ್ರುತಿಸಮುದಾಯ ರೂಪಧ್ವನಿವಿಶೇಷಾನ್ । ಬಹುಧಾ ಗಾಂಧಾರಾದಿಗ್ರಾಮೇಷು ಆರೋಹಣಾದಿ
ಬಹುಪ್ರಕಾರೈ: ಪ್ರಪಂಚಯಂತೋ ವಿವಿಧೀಕರಂತ: । ವೈಣಿಕಸಾರ್ವಭೌಮಾ: ವೀಣಾವಾದ
ಶ್ರೇಷ್ಠಾ: । "ವೀಣಾವಾದಾಸ್ತುವೈಣಿಕಾ:"ಇತ್ಯಮರ: । ತಾಲೇನ ಸಹಿತಂ ಸತಾಲಮ್ ।
ತಾಲೋನಾಮ ಕಾಲಕ್ರಿಯಯೋರ್ಮಾನಮ್ । "ತಾಲ: ಕಾಲಕ್ರಿಯಾಮಾನಮಿ"ತ್ಯಮರ: ।
ಲಯೇನ ಸಹಿತಂ ಸಲಯಮ್ । ಲಯೋ ನಾಮ ತಯೋ: ಸಾಮ್ಯಂ । "ಲಯ:
ಸಾಮಯಮಥಾಸ್ತ್ರಿಯ:" ಇತ್ಯಮರ: । ಗೀತಂ ಗೇಯವಿಶೇಷಂ ಜಗುಶ್ಚ । ಸ್ವರಾದೀನಾಂ ತು
ಲಕ್ಷಣಾನಿ ಅಭಿನವಗುಣಾದಿಭಿ: ಪ್ರಪಂಚಿತಾನಿ ದೃಶ್ಯವ್ಯಾನಿ ವಿವಿಧೀಕರಣಾತ್
ನಾಸ್ಮಾಭಿಲಿಖಂತೇ ।

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ತಾಲಬದ್ಧವಾಗಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ಕೆಲವರು ವೈಣಿಕರು ನುಡಿಸಿದರು ಕೆಲವರು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರು.

೧.ವಿಪಂಚಿ ವಲ್ಲಕೀವೀಣಾ ।

ದೈವಜ್ಞಪೌರಾಣಿಕಬಂದಿವೃಂದ ಪ್ರಾಡುಷ್ಕೃತಪ್ರಾಗ್ರಹರಪ್ರಶಸ್ತಿ: ।

ಮುದೋಪನಿನ್ಯೇ ತನಯಂ ನಯಜ್ಞೋ ಲಗ್ರೇ ಪ್ರಶಸ್ತೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾರ್ಯ: ॥೬೪॥

ದೈವಜ್ಞೇತಿ । ನಯಜ್ಞ: ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ: । ದೈವಜ್ಞಾನಾಂ ಜ್ಯೋತಿಷಿಕಾನಾಂ ಪೌರಾಣಿಕಾನಾಂ ಬಂದಿನಾಂ ಸ್ತುತಿಪಾಠಕಾನಾಂ ಚ ವೃಂದೇನ ಸಮೂಹೇನ ಪ್ರಾಡುಷ್ಕೃತಾ ಪ್ರಕಾಶೀಕೃತಾ । ಪ್ರಾಗ್ರಹರಾ ಉತ್ತಮಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ: ಪ್ರಶಂಸಾ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । "ಪರಾಗರ್ಯಾಗ್ರಪ್ರಾಗ್ರಹರ-ಪ್ರಾಗ್ರಾಗ್ರಾಗ್ರಾಗ್ರೀಯಮಗ್ರೀಯಮ್"ಇತ್ಯಮರ: । ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ಪ್ರಶಸ್ತೇ ಲಗ್ರೇ ಮುದಾ ತನಯಂ ಪುತ್ರಂ ಉಪನಿನ್ಯೇ ಉಪನೀತವಾನ್ । "ಸಮಾನೋತ್ಸಂಜನಾಚಾರ್ಯ ಕರಣೇ" ತಿ (೧.೩.೩೬) ಆಚಾರ್ಯಕರಣೇಠೈ ನಯತೇರಾತ್ಮನೇ ಪದಮ್ ।

ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ-ರು, ಸ್ತುತಿ ಪಾಠಕರು, ಇವರು ಸಮೂಹವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮಗನ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ತೇನೋಪನೀತಂ ನಿತರಾಂ ಚಕಾಶೋ ಸೂನೋ: ಸ್ವಭಾವೋಜ್ವಲಮೇವ ರೂಪಮ್ ।

ನಿಸರ್ಗಸಂಸಿದ್ಧಸಮೃದ್ಧರೋಚಿ: ಶಾಣೇನ ಮಾಣಿಕ್ಯಮಿವಾಭಿಮೃಷ್ಟಮ್ ॥೬೫॥

ತೇನೇತಿ । ಸ್ವಭವೇನ ಉಜ್ವಲಮ್ । ತೇನ ಪಿತ್ರಾ ಉಪನೀತಂ ಸೂನೋ: ಪುತ್ರಸ್ಯ ರೂಪಂ । ನಿಸರ್ಗೇನ ಸ್ವಭಾವೇನ ಸಂಸಿದ್ಧಂ ಸಮೃದ್ಧಂ ರೋಚಿ: ದೀಪ್ತಿ: ಯಸ್ಯ ತಥೋಕ್ತಂ ಶಾಣೇನ ನಿಕಷೇಣ । "ಶಾಣಸ್ತು ನಿಕಷ: ಕಷಾ"ಇತ್ಯಮರ: । ಅಭಿಮೃಷ್ಟಂ ಉತ್ಪತ್ತಿಂ ಮಾಣಿಕ್ಯಮಿವ ನಿತರಾಂ ಚಕಾಶೋ ।

ನಿಸರ್ಗದಿಂದಲೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಮಣಿಯು ಶಾಣಿಯಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕಾಂತಿಯುತವಾಗುವಂತೆ ಉಪನಯನದಿಂದ ಮಗನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ-ವಾಗಿ ಉಜ್ವಲವಾದ ರೂಪವು, ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಯಿತು.

ಇತ್ಯಂ ಸುತಸ್ಯ ಮಹನೀಯಗುಣಾಋತಸ್ಯ ಮೌಙ್ಗೀನಿಬಂಧನಮಹಂ ಕಲಯನ್ಮಹಾತ್ಮಾ ।

ವಿದ್ವಜ್ಞನಾಹಿತಧನ: ಪುರುಷೋತ್ತಮಾರ್ಯೋ ರೇಜೇ ಸ ತೇನ ವಿಧುನೇವ ಮಹಾಂಬುರಾಶಿ: ॥

ಇತ್ಯಮಿತಿ । ವಿದ್ವಜ್ಞನೇಷು ಆಹಿತಂ ನಿಹಿತಂ ಧನಂ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ಮಹನೀಯ-ಗುಣೇರಋತಸ್ಯ । ಮೌಙ್ಗೀನಿಬಂಧನಮೇವ ಮಹ: ಉತ್ಸವ: ತಮ್ । ಇತ್ಯಂ ಕಲಯನ್ ಕುರ್ವನ್ ಮಹಾತ್ಮಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ: ವಿಧುನಾ ಚಂದ್ರೇಣ ಮಹಾಂಬುರಾಶಿರಿವ ತೇನ ಸುತೇನ ರೇಜೇ ।

ಈ ರೀತಿ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛ ಧನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪೂಜ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಗನ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಪುರುಷೋ-ತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಚಂದ್ರನಿಂದ ಸಾಗರದಂತೆ ಮಗನಿಂದ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಗುಣಗಣಮಣಿಸಿಂಧೋಸ್ತೋಷಿತಾಶೇಷಬಂಧೋ:

ಕ್ಷಿತಿಸುರವರಸೂನೋ: ತೇಜಸಾ ಚಂಡಭಾನೋ: ।

ಅವನಿಸುರಪಯೋದಾ ಲಬ್ಧಪೂಜಾಂಬುಪೂರಾ

ವವೃಷುರನಿರತಂ ತತ್ ಕೀರ್ತಿವೃಷ್ಟಿಂ ಜಗತ್ಯಾಮ್ ॥೬೭॥

ಗುಣೇತಿ । ಗುಣಗಣಾ ಎವ ಮಣಯ: ತೇಷಾಂ ಸಿಂಧೋ: ಸಮುದ್ರಾತ್ । ತೋಷಿತಾ: ಅಶೇಷಬಂಧವೋ ಯೇನ ಸ ತಥಾಭೂತ: ತಸ್ಮಾತ್ । ತೇಜಸಾ ಪ್ರಕಾಶೇನ ಚಂಡಭಾನೋ: ಸೂರ್ಯಾತ್ । ಕ್ಷಿತಿಸುರವರಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮಸ್ಯ ಸೂನೋ: ಪುತ್ರಾತ್ ಸಕಾಶಾತ್ ಲಬ್ಧಾ ಪೂಜಾ ಬಹುಮಾನ ಎವ ಅಂಬುಪೂರೋ ಯೈ: ತೇ । ಅವನಿಸುರಾ: ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಎವ ಪಯೋದಾ: ಮೇಧಾ: । ಜಗತ್ಯಾಂ ತಸ್ಯ ಬಾಲಸ್ಯ ಕೀರ್ತಿರೂಪಾಂ ವೃಷ್ಟಿಂ ಅನಿರತಂ ವವೃಷು: । ವೃಷ ಸೇಚನ ಇತಿ ಧಾತು: । ಲೋಕೇ ಮೇಧಾ: ಸಮುದ್ರಾತ್ ಸೂರ್ಯಾಞ್ಚ ಲಬ್ಧಾಂಬುಪೂರಾ: ಸಂತ: ಕದಾಚಿದೇವ ವರ್ಷಂತಿ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ: । ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂಪಾ: ಮೇಧಾಸ್ತು ಸದಾ ವವೃಷುರಿ-
ತ್ಯಾತಿಶಯೋಕ್ತಿರೂಪಕಾನುಪ್ರಾಣಿತೇತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ।

(ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಗುಣಗಣಮಣಿವುಳ್ಳ ಸಾಗರ ಅವರು ಎಲ್ಲ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರು. ರಘುನಾಥನೇ (ಮಗನೇ) ಸೂರ್ಯ-
ನಂತಿದ್ದಾನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಮೇಘಗಳು. ಅವರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಪೂಜೆಯೇ
ನೀರು. ಮಳೆಯೇ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರುವುದು). ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯ-
ರೆಂಬ ಸಾಗರದಿಂದ ರಘುನಾಥನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನದಶೆಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-
ಮೇಘಗಳು ಪೂಜಾ ಜಲವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕೀರ್ತಿ ವೃಷ್ಟಿ-
ಯನ್ನು ಸುರಿಸಿದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇಘಗಳು ಸಾಗರದಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಂದ
ನೀರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಮಳೆಗೈದರೆ ವಿಪ್ರರು ಸದಾಕೀರ್ತಿಯ ಮಳೆಗೈದರು
ಎಂಬುವದು ವಿಶೇಷ.

ಸದ್ವಿಧಾಗುರಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾಡ್‌ಶ್ರೀಪಾದಸಂಸೇವನ-

ಪ್ರಾಘೃತ್ಯಪಿಂಡಿತರಾಜಶಬ್ದಬಿರುದೋ ಯ: ಶ್ರೀನಿವಾಸ: ಕವಿ: ।

ತಸ್ಯ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಕೀರ್ತನಸುಧಾಸ್ವಾದೈಕವೃತ್ತೇ: ಕೃತೌ

ಕಾವ್ಯೇ ಸತ್ಯನಿಧೀಯಚಾರುಚರಿತೇ ಸರ್ಗ: ಚತುರ್ಥೋಽಭವತ್ ॥೬೮॥

। ಇತಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸೇ ಮಹಾಕಾವ್ಯೇ ಚತುರ್ಥ: ಸರ್ಗ: ।

ಸದ್ವಿಧೇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮೇತತ್ ।

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥಶ್ರೀಚರಣಚರಣಾರಾಧಕ-

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರನರಸಿಂಹಕೃತಾಯಾಂ ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸಾಡೀಕಾಯಾಂ

ಸರ್ವತೋವಿಸಾಖ್ಯಾಯಾಂ ಚತುರ್ಥ: ಸರ್ಗ: ॥೪॥

ನಾಲ್ಕನೇ ಸರ್ಗವು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

-: ಪಞ್ಚಮಃ ಸರ್ಗಃ :-

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಮಧಿಗಂತುಮುದಾರಂ ತಂ ವटुं ಪುटुಧಿಯಂ ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ।

ಬಾಲಕೈರ್ಗುಕುಲೇ ಸಹ ಕೈಶ್ವಿತ್ ಸೋಽಧ್ಯವಾಸಯತ ವಿಪ್ರವರೇಣ್ಯಃ ॥೧॥

ವೇದೇತಿ । ವಿಪ್ರವರೇಣ್ಯಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಸ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಃ ವೇದಾಶ್ಚ
ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಸಮಾಹುತಾನಿ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಂ ದ್ವಂದ್ವೈಕವದ್ಭಾವಃ । ತತ್ ಅಧಿಗಂತುಂ ಅध्येತುಮ್ ।
ಪುಟುಧಿಯಮ್ । ಉದಾರಂ ಮಹಾಂತಮ್ । ತಂ ರಘುನಾಥನಾಮಾನಮ್ । ವಟುಂ ಪುತ್ರಮ್ ।
ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಕೈಶ್ವಿತ್ ಬಾಲಕೈಃ ಸಹ । ಗುರುಕುಲೇ ಅಧ್ಯವಾಸಯತ ಆವಾಸಂ
ಕಾರಯಾಮಾಸ । ವಸತೇರಕರ್ಮಕರ್ತವ್ಯೇನ ಗತಿಬುದ್ಧಿತ್ಯಾದಿನಾ(೧.೪.೪೨) ಅಣಿಕರ್ತುಃ
ಕರ್ಮತ್ವಮ್ । ಅस्ಮಿನ್ ಸರ್ಗೇ ಸ್ವಾಗತಾವೃತ್ತಮ್ । "ಸ್ವಾಗತೇತಿರನಭಾತ್ ಗುರುಯುಗ್ಮ"
ಮಿತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು
ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ನಿಪುಣನಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯ-
ನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ(ಮಗನಿ)ಗೆ ಕೆಲವು ಬಾಲಕರೊಂದಿಗೆ ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು
ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಬಾಲಕೋಽಪಿ ವಯಸಾ ಸ ಗುರುಣಾಂ ವಿस्ಮಯಂ ವಿರಚಯನ್ ಸಹಲೀಲಮ್ ।

ಅಗ್ರಹೀಢ ಸಕಲಾನಪಿ ವೇದಾನಿಶ್ವರೇಷು ನ ವಯೋ ಹಿ ನಿದಾನಮ್ ॥೨॥

ಬಾಲಕ ಇತಿ । ವಯಸಾ ಬಾಲಕೋಽಪಿ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ ಗುರುಣಾಂ ವಿಸ್ಮಯಂ
ಆಶ್ಚರ್ಯಮ್ ವಿರಚಯನ್ ಜನಯನ್ । ಸಕಲಾನಪಿ ವೇದಾನ್ । ಲೀಲಯಾ ಸಹಿತಂ ಯಥಾ
ಭವತಿ ತಥಾ ಸಹಲೀಲಮ್ । ಅಗ್ರಹೀಢ ಅಧೀತವಾನ್ । ಬಾಲಕಸ್ಯ ಸಕಲವೇದಗ್ರ-
ಹಣಂ ಕಥಮಿತಿ ಆಶङ್ಕಾಹ । ಇಶ್ವರೇಷ್ವಿತಿ । ಇಶ್ವರೇಷು ಸಮರ್ಥೇಷು । ವಯಃ
ಕಾರ್ಯೇಷ್ವಿತಿ ಶೇಷಃ । ನ ನಿದಾನಂ ನ ಆದಿಕಾರಣಂ ಹಿ ।
"ನಿದಾನಂತ್ವಾದಿಕಾರಣಮಿ"ತ್ಯಮರಃ ।

ರಘುನಾಥನು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವನಾದರೂ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಅಶ್ಚರ್ಯವ-
ನ್ನಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ-
ದನು. ಸಮರ್ಥರಾದ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ವಯಸ್ಸು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಲಬ್ಧವಿದ್ಯಮನವದ್ವಿಗುಣಾಡ್ಯಂ ಪುತ್ರಮದ್ಭಿರೋಪ್ಯ ಪಿತಾ ತಮ್ ।

ಅಭ್ಯಾಷಿಜ್ಞತ ಜಲೈರನಯನೋತ್ಥೈಃ ಪ್ರಾಪ್ತರಾಜ್ಯಮಿವ ವೈದಿಕಲಕ್ಷ್ಮಯಾ ॥೩॥

ಲಬ್ಧೇತಿ । ಪಿತಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಃ । ಅನವಧೈಃ ನಿರ್ದುಷೈಃ ಗುಣೈರಾಡ್ಯಂ ಸಂಪನ್ನಮ್ । ಲಬ್ಧಾ ವಿಧಾ ಯೇನ ತಂ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ತಂ ರಘುನಾಥನಾಮಾನಂ ಪುತ್ರಮ್ । ಅಹಂಕಂಕಾಧಿರೋಪ್ಯ । ವೈದಿಕಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ರಾಜ್ಯಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಂ ಯೇನ ತತ್ ತಥೋಕ್ತಮಿವ । ನಯನೋತ್ಥೈಃ ಜಲೈಃ ಆನಂದಬಾಷ್ಪೈಃ ಇತಿ ಭಾವಃ । ಅಭ್ಯಾಷಿಷ್ಟತ ಅಭಿಷಿಕ್ತವಾನ್ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಸದ್ಗುಣಸಂಪನ್ನರಾದ, ವಿದ್ಯಾವಂತರಾದ, ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ವೈದಿಕಮಂತ್ರ-ಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರಾಜನನ್ನು ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವಂತೆ ಆನಂದ ಬಾಷ್ಪಗಳಿಂದ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿದರು.

ಬಾಲಕೇನ ಸಮಧೀತಷಡ್ಭೇನಾಶ್ರವೇಣ ಪುರುಷೋತ್ತಮವರ್ಯಃ ।

ವಾಸುದೇವವಿದುಷೋಽಖಿಲವೇತುಗೌರವಂ ಸಮತನೋದಧಿಶಾಸ್ತ್ರಮ್ ॥೪॥

ಬಾಲಕೇನೇತಿ । ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯಃ ಸಮಧೀತಾನಿ ಷಟ್ ಅಕ್ಷಾನಿ ಶಿಕ್ಷಾಧೀನಿ ಯೇನ ತಥಾಭೂತೇನ । ಆಶ್ರವೇಣ ಸ್ವವಚನಗ್ರಾಹಿಣಾ "ವಚನೇ ಸ್ಥಿತ ಆಶ್ರವ" ಇತ್ಯಮರಃ । ಬಾಲಕೇನ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಅಧಿಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ವಿಷಯೇ । ವಿಭಕ್ತಾರ್ಥೋಽ-ವ್ಯಯಿಭಾವಃ । ಅಖಿಲವೇತುಃ ವಾಸುದೇವವಿದುಷಃ ಕುಂಭಾರಿವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯನಾಮ್ನಃ । ಗೌರವಂ ಗುರುತ್ವಂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಇತ್ಯಂಭಾವೇ ತೃತೀಯಾ । ಸಮತನೋತ್ ಕೃತವಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಶಿಷ್ಯಾದಿ ಷಡಂಗಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದ, ತಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯುವ ಮಗನನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ "ಕುಂಭಾರೀ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ"ರೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು.

ಸರ್ಪರಾಜಮುಖರಾಜಿವಿನಿರ್ದಭಾಪ್ಯಮುನ್ಮಥಿತವಾರ್ತಿಕಸೂತ್ರಮ್ ।

ಸೋಽಂತರಂಗಪರಕೃತ್ರಿಮನಿತ್ಯನ್ಯಾಯದಂತುರಮಶೇಷಮಪಾಠೀತ್ ॥೫॥

ಸರ್ಪೇತಿ । ಸ ಬಾಲಕಃ ಸರ್ಪರಾಜಸ್ಯ ಶೇಷಸ್ಯ ಮುಖಾನಾಂ ರಾಜೇಃ ವಿನಿರ್ದತ್ ಉತ್ಪನ್ನಮ್ । ಮುನ್ಮಥಿತಾನಿ ಪ್ರಾಣೇಣ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತಾನಿ ವಾರ್ತಿಕಾನಿ ಸೂತ್ರಾಣಿ ಚ ಯस्ಮಿನ್ ತತ್ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಅಂತರಂಗಪರಕೃತ್ರಿಮನಿತ್ಯನ್ಯಾಯೈಃ । "ಅಸಿಂಹಂ ಬಹಿರಂಗಮಂತರಂಗೇ" । "ವಿಪ್ರತಿಷೇಧೇ ಪರಂ ಕಾರ್ಯಂ" । ಕೃತ್ರಿಮಾಕೃತ್ರಿಮಯೋಃ ಕೃತ್ರಿಮೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ" । "ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಯೋಃ ನಿತ್ಯೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ" ಇತಿ ಸೂತ್ರಪರಿಭಾಷಾಭಿಃ ಪ್ರಬಲತಯಾ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತೈರನಿತ್ಯರ್ಥಃ । ದಂತುರಂ ಗಹನಮ್ । ಭಾಷ್ಯಂ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಂ ಅಶೇಷಂ ಕೃತ್ವಾ ಅಪಾ-ಠೀತ್ ಪಠಿತವಾನ್ । ಅಶೇಷಮಿತ್ಯತ್ರ ವಿರೋಧಾಭಾಸೋ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ।

ವ್ಯಾಕರಣ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಪತಂಜಲಿಮಹಾಮುನಿಗಳು, ಶೇಷಾವತಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳು ವಾರ್ತಿಕಗಳು ನಿರಾಕರಣಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. "ಅಸಿದ್ಧಂ ಬಹಿರಂಗಮಂತರಂಗೇ" ಅಂತರಂಗ-ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಬಹಿರಂಗ ಸೂತ್ರವು ಅಸಿದ್ಧ. "ಅಲ್ಪಾಪೇಕ್ಷಂ ಅಂತರಂಗಂ" "ಬಹ್ವಪೇಕ್ಷಂ ಬಹಿರಂಗಂ" ವಿಪ್ರತಿಷೇಧ ಪರಂ ಕಾರ್ಯಂ" ಸಮಾನಬಲವಿರೋಧವಿರುವಾಗ ಪರಸೂತ್ರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. "ಕೃತ್ರಿಮಾಕೃತ್ರಿಮಯೋಃಕೃತ್ರಿಮೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ" "ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಯೋಃ ನಿತ್ಯೇ ಕಾರ್ಯಸಂಪ್ರತ್ಯಯಃ" ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಸೂತ್ರದಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರ ಪರಿಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತವಾದ ಮತ್ತು ಗಹನವಾದ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಾಲಕರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು.

ಸೋಪದೇಶಮತಿदेशविशेषं शेषबाधविषयं स सभाष्यम् ।

लीलया नयसहस्रसमृद्धं पूर्वतन्त्रमपि शीलयते स्म ॥६॥

ಸೋಪದೇಶಮಿತಿ । ಸ ಬಾಲಕಃ । उपदेशेन विधिवाक्येन सहितं सोपदेशं । तद्विचाराय प्रवृत्तम् । अतिदेशः अन्यत्र विहितस्य धर्मस्य अन्यत्र प्रापणमेव विशेषो यस्य तत्तथोक्तम् । पूर्वोत्तरषट्काभ्यां उपदेशातिदेशविचारस्य कृतत्वादिति भावः । शेषः परार्थः बाधः निवृत्तिश्च विषयौ विचार्यत्वेन स्थितौ यस्मिन् तत्तथोक्तम् । पूर्वषट्के शेषविचारस्य उत्तरषट्के बाधविचारस्य बहुधा कृतत्वात् प्राधान्येन तयोः विषय-त्वमिति भावः । नयानामधिकरणानां सहस्रेण समृद्धं संपूर्णं भाष्येण शास्त्रेण सह वर्तमानं पूर्वतन्त्रं कर्ममीमांसाशास्त्रमपि लीलया शीलयते स्म परिशीलितवान् । अभ्यस्तवानित्यर्थः ।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವು ೧೨ ಅಧ್ಯಾಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಸಾವಿರ ಅಧಿಕರಣಗಳು. ಒಟ್ಟು ೨೨೦೦ ಸೂತ್ರಗಳು. ಮೊದಲನೇ ೬ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಷಟ್ಕವೆಂದು ಮುಂದಿನ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಷಟ್ಕ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವಷಟ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ(ಪದ್ಧಿವಾಕ್ಯವಿಚಾರ) ನಡೆದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಷಟ್ಕದಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶ (ಅನ್ಯತ್ರ ಪಿಪಿತವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಾಪಣದ) ವಿಚಾರಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಷಟ್ಕಕ್ಕೆ ಶೇಷವೆಂದು ಉತ್ತರ ಷಟ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಾಧವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರಷಟ್ಕಕ್ಕೆ

ಬಾಧವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಶಬರನ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ. ಆ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು.

ಪಕ್ಷಿಲಾಕ್ಷಚರಣಾದಿಮುಖೋದ್ಯುಕ್ತಿಜಾಲಜಟಿಲಂ ಕುಟಿಲಂ ಸಃ ।

ಶಿಕ್ಷಯನ್ರಿವ ವಿಚಕ್ಷಣಬುದ್ಧಿಃ ನ್ಯಾಯದರ್ಶನಮಶಿಕ್ಷತ ರೂಕ್ಷಮ್ ॥೭॥

ಪಕ್ಷಿಲೇತಿ । ವಿಚಕ್ಷಣಬುದ್ಧಿಃ ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಪಕ್ಷಿಲಾಕ್ಷಚರಣೌ ಆದೌ ಯೇಷಾಮ್ । ಆದಿಪದೇನ ಉದಯನಾದಿನಾಂ ಪರಿಗ್ರಹಃ । ಮುಖೇಭ್ಯಃ ಉದ್ಯದ್ಧಿಃ ಯುಕ್ತಿಜಾಲೈಃ ಜಟಿಲಂ ಪರಸ್ಪರಸಂಕ್ಷೀರ್ಣಮ್ । ಅತಃ ಏವ ಕುಟಿಲಂ ವಕ್ರಂ ರೂಕ್ಷಂ ಉಗ್ರಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ನ್ಯಾಯದರ್ಶನಂ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶಿಕ್ಷಯನ್ ಖಂಡಯನ್ ಇವ ಅಶಿಕ್ಷತ ಶಿಕ್ಷಿತವಾನ್ ।

ವಿಚಕ್ಷಣರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಪಕ್ಷಿಲ, ಅಕ್ಷಪಾದ, ಉದಯನ ಮುಂತಾದವರ ಜಟಿಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕಠಿಣವಾದ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವವರೆಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು.

ವಿಷ್ಣುವೈಭವಮಹಾಮಣಿರಾಶೇರ್ನ್ಯಾಯವೀಚಿನಿಚಯೋಪಚಿತಸ್ಯ ।

ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜಲಧಿರ್ಮತಿನಾಥಾ ಪಾರಮಾಪ ಪರಮಾರ್ಥನಯಜಃ ॥೮॥

ವಿಷ್ಣುವಿತಿ । ಪರಮಾರ್ಥನಯಜಃ ಪರಮಾರ್ಥಾನಾಂ ಅಬಾಧಿತಾನಾಂ ನಯಾನಾಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಜ್ಞೌ ಅಭಿಜಃ । ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ ಮತಿರೇವ ನೌಃ ತಯಾ । ವಿಷ್ಣೋವೈಭವಂ ಮಹಿಮೈವ ಮಹಾಮಣೀನಾಂ ರಾಶಿರ್ಮಿತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ ತಸ್ಯ । ನ್ಯಾಯಾ ಏವ ವೀಚಿನಾಂ ತರಂಗಾಣಾಂ ನಿಚಯಾಃ । ತೈರೂಪಚಿತಸ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಸ್ಯ । ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಮೇವ ಜಲಧಿಃ ತಸ್ಯ ಪಾರಮಂತರಮಾಪ ಜಗಾಮ । ಗುರುಂ ನಿಮಿತ್ತೀಕೃತ್ಯ ಸ್ವಬುದ್ಧಯೈವ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಮಧಿಗತವಾನಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ದೊಡ್ಡಸಾಗರ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವೈಭವವೆಂಬ ರತ್ನಗಳ ರಾಶಿಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಇದು ತರ್ಕತರಂಗಗಳಿಂದ ಉಬ್ಬರಗೊಂಡಿದೆ. ಪರಮಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ದಂಡೆಯನ್ನು ಬುದ್ಧಿನೌಕೆಯಿಂದ ತಲುಪಿದರು.

ಸಾಂಖ್ಯಪಾಶುಪತಶಾಕ್ತಿಕಮಿತ್ಯಾಪಾದದುರ್ಮತನಿಬಂಧನಜಾಲಮ್ ।

ದೂಷಣೀಯಮಿತಿ ಶೀಲಯತಃ ಸ್ಮ ಪ್ರೌಢಧೀಃ ಸ ರಘುನಾಥಬುದ್ಧಾರ್ಯಃ ॥೯॥

ಸಾಂಖ್ಯೇತಿ । ಪ್ರೌಢಧೀಃ ಸ ರಘುನಾಥಬುದ್ಧಾರ್ಯಃ ಸಾಂಖ್ಯಪಾಶುಪತಶಾಕ್ತಿಕಮಿತ್ಯಾಪಾದರೂಪಾಣಿ ಯಾನಿ ದುರ್ಮತಾನಿ ತेषಾಂ ನಿಬಂಧನಾನಾಮ್ ಗ್ರಂಥಾನಾಂ ಜಾಲಂ ದೂಷಣೀಯಮಿತಿಹೇತುಃ ಶೀಲಯತಃ ಸ್ಮ ಪರಿಶೀಲಿತವಾನ್ । ನ ತು ತತ್ತ್ವದೃಶ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಪ್ರೌಢಮುದ್ರಿಗಳಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಸಾಂಖ್ಯ, ಪಾಶುಪತ, ಶಾಕ್ತ, ಮಾಯಾವಾದ ಮುಂತಾದ ದುರ್ಮತಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ದೂಷಿಸಲು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು.

ಭಾರತೀಕರಜವಲಗಿತವೀಣಾಮಾಧುರೀಸಹಚರೀ ರಸಿಕಾಗ್ರ: ।

ಸಾಹಿತಿಮಧಿಜಗಾಮ ಸ ಧಾಮ್ನಾ ಸಾ ಹಿ ರಜ್ಜಯತಿ ಲೋಕಮಶೋಕಮ್ । 110 ।

ಭಾರತೀತಿ । ರಸಿಕಾಗ್ರ: ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ಭಾರತ್ಯಾ: ಸರಸ್ವತ್ಯಾ: ಕರಜೈ: ನಖರೈ: ವಲಗಿತಾಯಾ: ಆಸ್ಫಾಲಿತಾಯಾ: ವೀಣಾಯಾ: ಮಾಧುರ್ಯಾ ಮಧುರ್ಮಿಣಾ ಸಹಚರೀ ಸದೃಶೀಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ಸಾಹಿತಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯಾಮ್ । ಧಾಮ್ನಾ ಸ್ವಪ್ರಭಾವೇನ ಅಧಿಜಗಾಮ । ನ ತು ಗುರುಮುಖೇನೇತ್ಯರ್ಥ: । ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸೇ ಹೇತುಮಾಹ । **ಸಾ ಹೀತಿ** । ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ ಸಾ ಸಾಹಿತಿ ಲೋಕಂ ಜನಂ ಅಶೋಕಂ ಶೋಕರಹಿತಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ । ರಜ್ಜಯತಿ ಸಂತೋಷಯತಿ ಅತೋ ಅಭ್ಯಸ್ತವಾನಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ಸರಸ್ವತಿಯು ತನ್ನ ಉಗುರುಗಳಿಂದ ನುಡಿಸಿದ ಪೀಣಿಯ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಸ್ವಯಂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಯಾಸಪಿಲ್ಲದೇ ರಂಜಿಸಲು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ.

ಇತ್ಯಮೇತ್ಯ ಸ ಕಲಾಸ್ಸಕಲಾಸ್ತಾಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ಇವ ಬಭೂವ ಚ ಪೂರ್ಣ: ।

ಹರ್ಷಮಾಣಕವಿಪಣ್ಡಿತಸಂಘಶ್ಲಾಘನಾಬ್ಧಿಪರಿವೃದ್ಧಿಕರಶ್ಚ । 111 ।

ಇತ್ಯಮಿತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: ಇತ್ಯಂ ಸಕಲಾ: ಕಲಾ ವಿದ್ಯಾ: । ಅನ್ಯತ್ರ ಷೋಡಶಭಾಗಾನ್ । ಆತ್ಯ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಚಂದ್ರಮಾ ಇವ ಪೂರ್ಣಶ್ಚ ಬಭೂವ । ಸ: ಕಲಾಸ-ಮ್ಬನ್ಧೇನ ಚಂದ್ರಸ್ಯ ಪೂರ್ಣತ್ವವತ್ ಸಕಲವಿದ್ಯಾಸಾಂಬ್ಧೇನ ಪೂರ್ಣಾ ನಿರತಿಶಯೋಽಭೂ-ರ್ದತಿ ಭಾವ: । ಹರ್ಷಮಾಣಾನಾಂ ಕವಿಪಣ್ಡಿತಸಂಘಾನಾಂ ಶ್ಲಾಘನಾ ಆತ್ಮೋತ್ಕರ್ಷಕಥ-ನಮೇವಾಬ್ಧಿ: ತಸ್ಯ ಪರಿವೃದ್ಧಿಕರಶ್ಚ ಬಭೂವ । ಪೂರ್ಣಶ್ಚಂದ್ರೋಽಬ್ಧಿ: ಪರಿವೃದ್ಧಿಕರ: । ತದ್ವದಯಂ ಬುದ್ಧಪ್ರಶಂಸಾಂಬುಧಿ: ವೃದ್ಧಿಹೇತುಶ್ಚಾಭೂದತಿ ಭಾವ: ।

ಈ ರೀತಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣರಾಗಿ, ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಪಂಡಿತರು, ಕವಿಗಳು, ಮುಂತಾದವರ ಸಂಘಗಳು ಮಾಡುವ ಶ್ಲಾಘನವೆಂಬ ಸಾಗರವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದರು.

ತೂರ್ಣಮೇವ ಪುರುಷೋತ್ತಮವರ್ಯ: ಪೂರ್ಣವಿದ್ಯಮುಪಲಭ್ಯ ತನೂಜಮ್ ।

ಚೀರ್ಣಪುಣ್ಯವಿಭವಂ ನಿಜಮೇವೋದೀರ್ಣಮನ್ವಯಮಮಂಸ್ತ ಜಗತ್ಯಾಮ್ । 112 ।

ತूर्ಣಮಿತಿ । ಪುರುಷೋತ್ತಮವಯಃ ತूर्ಣಮೇವ ಪೂರ್ಣವಿಧ್ಯಂ ತನೂಜಂ ಪುತ್ರಂ उपलभ्य ।
 चीर्णः आर्चरितः पुण्यानां विभवः उत्कर्षो यस्य तम् । निजं स्वीयमेव
 अन्वयं वंशं जगत्यां उदीर्णं उदारं सर्वोत्तमं अमस्त मेने ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ
 ಪಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತ ಮಗನನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಪುಣ್ಯವೈಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ
 ತಮ್ಮ ಕುಲವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ತಿಳಿದರು.

विद्ययेव तनयं विनयाढ्यं कान्तयापि किल योजयितुं सः ।

कांक्षति स्म पुरुषोत्तमसूरिः श्लाघनीयगुणया स्वगृहिण्या ॥१३॥

विद्येति । स पुरुषोत्तमसूरिः श्लाघनीयगुणया स्वस्य गृहिण्या भार्यया
 सत्याख्यया सह विनयाढ्यं तनयं विद्ययेव कान्तया स्त्रिया योजयितुं
 काङ्क्षति स्म । इयेष किल । विद्याध्ययनानन्तरं पुत्रस्य विवाहं कर्तुं
 ऐच्छदिति भावः ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಯೋಗ್ಯಗುಣವತಿಯಾದ ತಮ್ಮ ಮದದಿ
 ಸತ್ಯಾದೇವಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ವಿನೀತನಾದ ತಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ಪಿದ್ಯೆ-
 ಯಂತೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮದುವೆ
 ಮಾಡಲು ಬಯಸಿದರು.

आत्मजं पुरुषरत्नमुदारं काञ्चनप्रतिमया नववध्वा ।

योजयन्स निजबन्धुजनेषु श्लाघिताममृगयत् किल कन्याम् ॥१४॥

आत्मजमिति । स पुरुषोत्तमाचार्यः उदारं आत्मजं पुत्ररूपं पुरुषरत्नं
 काञ्चनस्य सुवर्णस्य प्रतिमया तुल्यया नववध्वा कन्यया योजयन् घटयन्
 घटयिष्यन् इत्यर्थः । निजबन्धुजनेषु श्लाघितां कन्यां अमृगयत् अविचारयत् ।
 किलेति संभावनायाम् । मृग विचार इति चौरादिकः । वर्तमान सामीप्ये
 वर्तमानवद्वेति शत्रुप्रत्ययः । रत्नं काञ्चनसम्बन्धेनैव शोभत इति भावः ।

ಬಂಗಾರ ಮೈಬಣ್ಣದ ನವವಧೂಪಿಸೊಡನೆ ಪುರುಷರತ್ನನಾದ, ಮಗನಾದ
 ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯನ ವಿವಾಹಮಾಡಲು ತಮ್ಮ ಬಂಧುಜನರಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ-
 ಕಾದ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ರತ್ನವು ಬಂಗಾರದೊಂದಿಗೆ ಜೋಫಿಸುತ್ತದೆ.

आत्मजस्य सदृशीं बहुमान्यां रत्नमद्भुतमिवोद्यदवन्याम् ।

रूपशीलविभवेन स धन्यां निश्चिकाय निजबान्धवकन्याम् ॥१५॥

आत्मजस्येति । स पुरुषोत्तमार्थः । अवन्यां भूमावुद्यत् उद्गतं रत्नमिव स्थितामित्यर्थः । रूपस्य सौन्दर्यस्य वृत्तस्य विभवेन प्रभावेन बहुमान्यां बहुमानार्हाम् । अत एव धन्यां निजबान्धवस्य रघुवर्याख्यस्य कन्यां पुत्रीं आत्मजस्य पुत्रस्य सदृशीं योग्यां विवाहार्हामित्यर्थः । निश्चिकाय निश्चितवान् ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತರತ್ನದಂತಿರುವ ರೂಪವತೀ ಸೌಂದರ್ಯವತೀ, ಶೀಲವತಿ, ಎಂದು ಮಾನ್ಯಳಾದ ಧನ್ಯಳಾದ ತಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳ (ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರ) ಮಗಳಾದ, ತಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ಸದೃಶಳಾದ, ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಾದ, ಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಗನೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡುವದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

और्वगोत्रतिलको रघुवर्यस्त्वां सुतां गुणगणोज्वलभूषाम् ।
दित्सुरेव रघुनाथवरायामण्डयत् कुलमिव स्वमगारम् ॥१६॥

और्वेति । और्वगोत्रस्य तिलकः अलङ्कारः रघुवर्यः । गुणगणा एव उज्वला भूषाः भूषणानि यस्या सा तथोक्ता ताम् । स्वां सुताम् । रघुनाथरूपवराय । दित्सुः दातुमिच्छुरेव सन् स्वं कुलमिव स्वं अगारं अमण्डयत् अलङ्कृतवान् । मडि भूषायां इति चौरादिकात् हेतुमण्णिचि लङ् । गृहमिव कुलमप्यलङ्कृतवानिति भावः ।

ಔರ್ವಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರದಂತಿರುವ ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಸದ್ಗುಣಗಳೇ ಭೂಷಣವಾಗಿವುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೇ ತಮ್ಮ ವಂಶದಂತೆ ಮನೆಯನ್ನೂ ಅಲಂಕರಿಸಿದರು.

चित्रदर्शितविचित्रितलेखा यत्र भित्तिषु बभुर्भवनानाम् ।
पाणिपीडनमहोत्सवलीलालोकनाय मिलिता इव लेखाः ॥१७॥

तद्वहं चतुर्भिः वर्णयति । चित्रेति । यत्र यस्मिन् 'नगरे भवनानां अन्तर्गृहाणां भित्तिषु कुड्येषु चित्रेषु आलेख्येषु दर्शिताः विचित्रिताः नाना-
वर्णाः लेखाः लिखितसंस्थाविशेषाः । पाणिपीडनं विवाह एव महोत्सवः
तस्य लीलानां विभ्रमाणां आलोकनाय मिलिताः सङ्गताः लेखाः देवा इव ।
"आदितेयादि विषदो लेखा अदितिनन्दना"इत्यमरः । बभुः रेजुः ।

१. गृहे इति भाति ।

ರಘುವರ್ಯಾಽರ್ಜುನ ಮನೆಯ ಒಳಗಡೆ, ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರು. ಆ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು.

ರತ್ನಕಾಂಕ್ಷನಮಯೀಷು ಗೃಹಾಣಾಂ ಸ್ತಂಭಪङ್ಕ್ತಿಷು ವಧುಪ್ರತಿಬಿम्ಬಾಃ ।

ರೆಜಿರೆ ತದವಲೋಕನಲಜ್ಜಾಲಿನದೇವನಿತಾ ಇವ ಯಸ್ಮಿನ್ ॥೧೮॥

ರತ್ನೆತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ರತ್ನಕಾಂಕ್ಷನಮಯೀಷು ಗೃಹಾಣಾಂ ಸ್ತಂಭಪङ್ಕ್ತಿಷು । ವಧ್ವಾಃ ಪ್ರತಿಬಿಮ್ಬಾಃ । ತಸ್ಯಾಃ ವಧ್ವಾಃ ಅವಲೋಕನೇನ ಯಾ ಲಜ್ಜಾ ತಯಾ ಲೀನಾಃ ವಿಲೀನಾಃ ದೇವನಿತಾ ಇವ ರೇಜಿರೆ ।

ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರತ್ನದ ಕಂಬಗಳು ಬಂಗಾರದ ಕಂಬಗಳು ಇದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಧೂವಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳು ಮೂಡಿದ್ದವು. ಅವು ವಧೂವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ದೇವವನಿತೆಯರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು.

ಚಿತ್ರಿತಾಮ್ಬರಚಯೈರುಪರಿಷ್ಠಾತ್ ದಾಮಭಿರ್ಮಣಿಮಯೈಶ್ಚ ವಿಚಿತ್ರೈಃ ।

ಯತ್ರ ಭಾಸುರಮದೀಪಿ ವಿತಾನಂ ವ್ಯೋಮರङ್ಗಮಿವ ದೇವವಿಮಾನೈಃ ॥೧೯॥

ಚಿತ್ರೇತಿ । ಯತ್ರ ಚಿತ್ರಿತೈಃ ಸಜ್ಜಾತಚಿತ್ರೈಃ । "ತದಸ್ಯ ಸಜ್ಜಾತಂ ತಾರಕಾದಿಭ್ಯ ಇತಜಿತಿ"(೪.೨.೩೪)ಇತಿ ಚ್ । ಅಮ್ಬರಾಣಾಂ ವಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಚಯೈಃ । ವಿಚಿತ್ರೈರದ್ಭುತೈಃ । ಮಣಿಮಯೈಃ ದಾಮಭಿಃ ಮಾಲಾಭಿರ್ಮಾಸುರಂ ಉಪರಿಷ್ಠಾತ್ ಉರ್ಧ್ವದೇಶೇ ವಿತಾನಂ ಉಲೋಚಃ । "ಅಸ್ತ್ರೀ ವಿತಾನಮುಲೋಚ"ಇತ್ಯಮರಃ । ದೇವವಿಮಾನೈಃ ವಿವಾಹದರ್ಶನಾಗತದೇವವಿಮಾನೈಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ವ್ಯೋಮರङ್ಗಮಿವೇತ್ಯುತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾ । ಅದೀಪಿ ದೀಪಂ ಬಭೂವ । ದೀಪೇಃ ಕರ್ತಾರಿ-
ಲುಙ್ ದೀಪಜನೇತ್ಯಾದಿನಾ(೩.೧.೬೧)ಚ್ಛೇಷಿಣ್ ।

ಆ ವಿವಾಹ ಮಂಟಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಅನೇಕವರ್ಣದ (ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು) ವಿತಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ವಿತಾನವು ಅನೇಕ ಮಣಿಗಳಿಂದ, ಹಾರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೋಡುಗರಿಗೆ ಅದು ವಿವಾಹವನ್ನು ನೋಡಬಂದ ದೇವತೆಗಳ ವಿಮಾನಗಳಂತೆ ಉದ್ದೀಪ್ತವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಯತ್ರ ಭಾಸ್ವದಭಿತೋ ಬಹುರ್ಮಭಾವಿಭ್ರಮೈಸ್ಸುಮನಸಾಂಶ್ಚ ವಿಲಾಸೈಃ ।

ದೇವಧಾಮ ವಿಹಸದ್ವಿಭಾಸೇ ಮೃಣ್ಮಯಂ ರಚಿತಕೌತುಕವೇದಿ ॥೨೦॥

ಯತ್ರೇತಿ । ಯತ್ರ ಬಹುನಾಂ ರ್ಮಭಾಣಾಂ ಕದಲಿನಾಂ ವಿಭ್ರಮೈಃ ವಿಲಾಸೈಃ ಅನ್ಯತ್ರ ರ್ಮಭಾಃ ಅಪ್ಸರೋವಿಶೇಷಸ್ಯ ವಿಭ್ರಮೈಃ । ಸುಮನಸಾಂ ಪುಷ್ಪಾಣಾಮ್ । "ಸ್ತ್ರೀಯಃ ಸುಮನಸಃ ಪುಷ್ಪಮಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಅನ್ಯತ್ರ ದೇವಾನಾಮ್ । "ಸುಪರ್ವಾಣಃ

ಸುಮನಸಃ"ಇತ್ಯಮರಃ । ವಿಲಾಸೈಶ್ಚ ಪ್ರಕಾಶೈಶ್ಚ ಅಭಿತೌ ಭಾಸ್ವತ್ । ಅತಃ ಏವ ದೇವಧಾಮ ಸ್ವರ್ಗಂ ವಿಹಸತ್ ಉಪಹಸತ್ । ತಸ್ಯೈಕರಮ್ಭಾತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಭಾವಃ । ರಚಿತಾ ಕೌತುಕಸ್ಯ ಶೋಭನಸ್ಯ ವೇದೀಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ । ವಿವಿಭಾಸೇ ವಿಭಾಸಿತಮಭೂತ್ ।

ವಿವಾಹವೇದಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಮಂಟಪವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಅಪಹಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಂಭೆ, ಸುಮನಸರು (ದೇವತೆಗಳು) ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಂಟಪವು ಅನೇಕ ರಂಭಾ(ಬಾಳೇ) ಗಿಡಗಳ ವಿಭ್ರಮ, ಮತ್ತು ಸುಮನಸಗಳ(ಹೂವುಗಳ) ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ, ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಅಪಹಾಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಂಭಾ, ಹಾಗೂ ಸುಮನಸ್ ಪದಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳು ಇವೆ. ಕವಿಗಳು ಅದರ ಲಾಭ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ರ ಸದ್ವಿನಿ ವಿವಾಹವಿಧಿಜ್ಞಾನ್ ವಿಶ್ರುತಾನ್ ಕ್ಷಿತಿಸುರಾನ್ ಸಪುರಂಧ್ರಿನ್ ।
ಭೋಜನೈರ್ವಸನಕಾಂಕ್ಷಾನ್ಮುಖೈಃ ಪ್ರೀಣಯನ್ ಸ ವಿಬುಧಃ ಪ್ರಯತೋಽಭೂತ್ ॥೨೧॥

ತತ್ರೇತಿ । ಸ ವಿಬುಧೋ ರಘುರ್ವಯಃ । ತತ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯಗುಣೇ ಸದ್ವಿನಿ ಗೃಹೇ ವಿವಾಹವಿ-
ಧಿಜ್ಞಾನ್ ವಿಶ್ರುತಾನ್ ಪುರಂಧ್ರಿಭಿಃ ಕುಟುಂಬಿಣಿಭಿಃ ಸಹಿತಾನ್ ಕ್ಷಿತಿಸುರಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮ-
ಣಾನ್ ವಸನಕಾಂಕ್ಷಾನ್ಮುಖೈಃ ಭೋಜನೈಃ ಪ್ರೀಣಯನ್ ಪ್ರಯತೋ ವರಾಗಮನ ಪ್ರತೀಕ್ಷಾನಿ-
ತೋಽಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ:

ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರು (ಕನ್ಯಾದಾತಾ) ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ-
ವಿಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ವಿಶ್ರುತರಾದ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬಂಗಾರ, ವಸ್ತ್ರ, ಭೋಜನಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿ ವರನ
ಆಗಮನವನ್ನು ಪ್ರೀಕ್ಷಿಸಿದರು.

ಕಾಲವಿಭ್ರಮಹತೇಷು ತದಾನಿ ನಿಃಸ್ಪೃಹಸ್ಯ ವಿಷಯೇಷು ಸುತಸ್ಯ ।
ಪಾಣಿಪಿಡನವಿಧಿಂ ಸ ಕಥಾಂಜಿತ ಸ್ವೇಶ್ಚಕಾರ ಪುರುಷೋತ್ತಮವಯಃ ॥೨೨॥

ಕಾಲೇತಿ । ತದಾನಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸ್ವಬಂಧುಭಿಃ ಸಹ ಪುರುಷೋತ್ತಮವಯಃ
ಕಾಲಸ್ಯ ವಿಭ್ರಮೇಣ ವಿಲಾಸೇನ ಪರಿವರ್ತನೇನ ವಾ ಹತೇಷು ನಶ್ವರೇಷು । ವಿಷಯೇಷು
ಸಕ್ತಚಂದನವನಿತಾದಿಷು ನಿಃಸ್ಪೃಹಸ್ಯ ಸುತಸ್ಯ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಸ್ಯ ಪಾಣಿಪಿಡನವಿಧಿಂ
ವಿವಾಹವಿಧಾನ್ ಕಥಾಂಜಿತ ಸಾನ್ತವನೇನ ನಿಬಂಧೇನ ಚ ಚಕಾರ ।

ಆಗ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಲಗತಿಯಿಂದ ವಿನಾಶಹೊಂದುವ
ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ (ವನಿತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ವಿರಕ್ತರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ
ಸಾಂತ್ವನ ಹಾಗೂ ನಿಬಂಧದಿಂದ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಸ್ನಾತಕವ್ರತಮಥ ಸ್ವನಿಕೇತೇ ಪ್ರಾಗಕಾರಯತ ತೇನ ಸುತೇನ ।

ಭಾವಿತೀರ್ಥಗಮನಸ್ಯ ತದಾನಿಂ ಪ್ರಕ್ರಮಂ ವಿರಚಯತ್ರಿವಿ ವಿಪ್ರಃ ॥೨೩॥

ಸ್ನಾತಕೇತಿ । ಅಥ ವಿಪ್ರಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾರ್ಯಃ ಸ್ವಸ್ಯ ನಿಕೇತೇ ಗೃಹೇ ಭಾವಿನಃ ಭವಿಷ್ಯತಃ ತೀರ್ಥಗಮನಸ್ಯ ತದಾನಿಂ ಪ್ರಕ್ರಮಂ ಉಪಕ್ರಮಂ ವಿರಚಯನ್ ಇವ ತೇನ ರಘುನಾಥನಾಮ್ನಾ ಸುತೇನ ಸ್ನಾತಕವ್ರತಂ ಪ್ರಾಕ್ ವಿವಾಹಾತ್ ಪೂರ್ವಂ ಅಕಾರಯತ ಕಾರಿತವಾನ್ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ವಿವಾಹ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸ್ನಾತಕವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅದು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂದೆಹೋಗುವ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಉಪಕ್ರಮದಂತೆ ಇತ್ತು.

ಬ್ರಹ್ಮಧೋಷಸಹಿತೋ ರಘುನಾಥಃ ಕನ್ಯಕೋಜ್ವಲಮಗಾರಮಗಾತ್ ಸಃ ।

ಭೃಂಗಶಾವ ಇವ ಚಾರುತಟಾಕಂ ಪದ್ಮಿನೀವಿಲಸಿತಂ ಸನಿನಾದಃ ॥೨೪॥

ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಧೋಷೈಃ ಸ್ವಸ್ತಿವಾಚನರೂಪವೇದಧೋಷೈಃ ಸಹಿತಃ ರಘುನಾಥೋ ವರಃ ಸನಿನಾದಃ ಸಂಜ್ಞೇಷ್ವರಃ ಭೃಂಗಶಾವಃ ಭ್ರಮರಶಿಶುಃ ಪದ್ಮಿನ್ಯಾ ಕಮಲಿನ್ಯಾ ವಿಲಸಿತಂ ಚಾರುತಟಾಕಂ ಸರ ಇವ ಕನ್ಯಕೋಜ್ವಲಮಗಾರಂ ಕನ್ಯಾಸಮ್ಬಂಧಿಗೃಹಂ ಅಗಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ।

ಸೃಷ್ಟಿವಾಚನರೂಪ ವೇದಧೋಷದಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ವರಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಝೇಂಕಾರಮಾಡುವ ಭ್ರಮರಶಿಶುವು ಕಮಲಗಳುಳ್ಳ ಸರೋವರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವಂತೆ ಕನ್ಯೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ತತ್ರ ಭೂಷಣವಿಭೂಷಣಗಾತ್ರೀಂ ಪುತ್ರಿಕಾಂ ಸ ರಘುನಾಥವರಾಯ ।

ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ ಪಾವಕಮಿಡ್ಧಂ ತರ್ಪಯಂಶ್ಚ ಹವಿಷಾಽಜ್ಯಸಮಿಧಿಃ ॥೨೫॥

ತತ್ರೇತಿ । ತತ್ರ ಸಮ್ಬಂಧಿಗೃಹೇ ಸ ರಘುವರ್ಯಃ ಇಡ್ಧಂ ದೀಪಂ ಪಾವಕಂ ಹವಿಷಾ ಆಜ್ಯಸಮಿಧಿಶ್ಚ ತರ್ಪಯನ್ ಪ್ರೀಣಯನ್ ಭೂಷಣಾನಾಂ ವಿಭೂಷಣಾನಿ ಗಾತ್ರಾಣಿ ಅಂಗಾಣಿ ಯಸ್ಯಾಃ ತಾಂ ಪುತ್ರಿಕಾಂ ರಘುನಾಥನಾಮ್ನಾ ವರಾಯ ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾನ್ ।

ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಆಗ ದೀಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹವಿಸ್ಸು ತುಪ್ಪ ಸಮಿಧಿಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿ, ಅಭರಣಗಳಿಗೆ ಅಭರಣದಂತಿರವ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದರು.

ತಾಮವಾಪ್ಯ ಸ ವಿರಕ್ತಿಸಪತ್ನೀಂ ಭಾಸುರಾಮಪಿ ಮುಧಂ ನ ಜಗಾಮ ।

ಉಜ್ವಲಾಮುಪರತಃಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ರಾಜ್ಯಪದವೀಮಿವ ಯೋಗೀ ॥೨೬॥

ಸುಮನಸಃ"ಇತ್ಯಮರಃ । ವಿಲಾಸೇಶ್ವ ಪ್ರಕಾಶೇಶ್ವ ಅಭಿತೋ ಭಾಸ್ವತ್ । ಅತಃ ಏವ ದೇವಧಾಮ ಸ್ವರ್ಗಂ ವಿಹಸತ್ ಉಪಹಸತ್ । ತಸ್ಯೈಕರಮ್ಭಾತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಭಾವಃ । ರಚಿತಾ ಕೌತುಕಸ್ಯ ಶೋಭನಸ್ಯ ವೇದೀಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ । ವಿವಿಧಭಾಸೇ ವಿಭಾಸಿತಮಭೂತ್ ।

ವಿವಾಹವೇದಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಮಂಟಪವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಅಪಹಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಂಭೆ, ಸುಮನಸರು (ದೇವತೆಗಳು) ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಂಟಪವು ಅನೇಕ ರಂಭಾ(ಬಾಳೇ) ಗಿಡಗಳ ವಿಭ್ರಮ, ಮತ್ತು ಸುಮನಸಗಳ(ಹೂವುಗಳ) ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ, ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಅಪಹಾಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಂಭಾ, ಹಾಗೂ ಸುಮನಸ್ ಪದಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳು ಇವೆ. ಕವಿಗಳು ಅದರ ಲಾಭ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ರ ಸದ್ವಿನಿ ವಿವಾಹವಿಧಿಜ್ಞಾನ್ ವಿಶ್ರುತಾನ್ ಕ್ಷಿತಿಸುರಾನ್ ಸಪುರಂಧ್ರೀನ್ ।

ಭೋಜನೈರ್ವಸನಕಾಂಕ್ಷಾನ್ಮುಖೈಃ ಪ್ರೀಣಯನ್ ಸ ವಿಬುಧಃ ಪ್ರಯತೋಽಭೂತ್ ॥೨೧॥

ತತ್ರೇತಿ । ಸ ವಿಬುಧೋ ರಘುರ್ವಯಃ । ತತ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯಗುಣೇ ಸದ್ವಿನಿ ಗೃಹೇ ವಿವಾಹವಿಧಿಜ್ಞಾನ್ ವಿಶ್ರುತಾನ್ ಪುರಂಧ್ರೀಭಿಃ ಕುಟುಂಬಿಣಿಭಿಃ ಸಹಿತಾನ್ ಕ್ಷಿತಿಸುರಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ವಸನಕಾಂಕ್ಷಾನ್ಮುಖೈಃ ಭೋಜನೈಃ ಪ್ರೀಣಯನ್ ಪ್ರಯತೋ ವರಾಗಮನ ಪ್ರತೀಕ್ಷಾನೀಯತೋಽಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ

ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರು (ಕನ್ಯಾದಾತಾ) ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವಿಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ವಿಶ್ರುತರಾದ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯರಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬಂಗಾರ, ವಸ್ತ್ರ, ಭೋಜನಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿ ವರನ ಅಗಮನವನ್ನು ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸಿದರು.

ಕಾಲವಿಭ್ರಮಹತೇಷು ತದಾನಿ ನಿಃಸ್ಪೃಹಸ್ಯ ವಿಷಯೇಷು ಸುತಸ್ಯ ।

ಪಾಣಿಪಿಡನವಿಧಿಂ ಸ ಕಥ್ಯಂತಿ ಸ್ವೇಶ್ಚಕಾರ ಪುರುಷೋತ್ತಮವಯಃ ॥೨೨॥

ಕಾಲೇತಿ । ತದಾನಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸ್ವಬಂಧುಭಿಃ ಸಹ ಪುರುಷೋತ್ತಮವಯಃ ಕಾಲಸ್ಯ ವಿಭ್ರಮೇಣ ವಿಲಾಸೇನ ಪರಿವರ್ತನೆನ ವಾ ಹತೇಷು ನಶ್ವರೇಷು । ವಿಷಯೇಷು ಸ್ವಕಚಂದನವನಿತಾದಿಷು ನಿಃಸ್ಪೃಹಸ್ಯ ಸುತಸ್ಯ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಸ್ಯ ಪಾಣಿಪಿಡನವಿಧಿಂ ವಿವಾಹವಿಧಾನಂ ಕಥ್ಯಂತಿ ಸಾನ್ತವನೇನ ನಿರಬಂಧನೇನ ಚ ಚಕಾರ ।

ಆಗ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಲಗತಿಯಿಂದ ವಿನಾಶಹೊಂದುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ (ವನಿತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ವಿರಕ್ತರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಾಂತ್ವನ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ವಿವಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಸ್ನಾತಕವ್ರತಮಥ ಸ್ವನಿಕೇತೇ ಪ್ರಾಗಕಾರಯತ ತೇನ ಸುತೇನ ।

ಭಾವಿतीರ್ಥಗಮನಸ್ಯ ತದಾನಿಂ ಪ್ರಕ್ರಮಂ ವಿರಚಯತ್ರಿವ ವಿಪ್ರಃ ॥೨೩॥

ಸ್ನಾತಕೇತಿ । ಅಥ ವಿಪ್ರಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾರ್ಯಃ ಸ್ವಸ್ಯ ನಿಕೇತೇ ಗೃಹೇ ಭಾವಿನಃ ಭವಿಷ್ಯತಃ ತೀರ್ಥಗಮನಸ್ಯ ತದಾನಿಂ ಪ್ರಕ್ರಮಂ ಉಪಕ್ರಮಂ ವಿರಚಯನ್ ಇವ ತೇನ ರಘುನಾಥನಾಮ್ನಾ ಸುತೇನ ಸ್ನಾತಕವ್ರತಂ ಪ್ರಾಕ್ ವಿವಾಹಾತ್ ಪೂರ್ವಂ ಅಕಾರಯತ ಕಾರಿತವಾನ್ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ವಿವಾಹ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸ್ನಾತಕವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅದು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂದೆಹೋಗುವ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಉಪಕ್ರಮದಂತೆ ಇತ್ತು.

ಬ್ರಹ್ಮಧೋಷಸಹಿತೋ ರಘುನಾಥಃ ಕನ್ಯಕೋಜ್ವಲಮಗಾರಮಗಾತ್ ಸಃ ।

ಭೃಂಗಶಾವ ಇವ ಚಾರುತಟಾಕಂ ಪದ್ಮಿನೀವಿಲಸಿತಂ ಸನಿನಾದಃ ॥೨೪॥

ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಧೋಷಃ ಸ್ವಸ್ತಿವಾಚನರೂಪವೇದಧೋಷಃ ಸಹಿತಃ ರಘುನಾಥೋ ವರಃ ಸನಿನಾದಃ ಸಂಜ್ಞೇಷ್ವರಃ ಭೃಂಗಶಾವಃ ಭ್ರಮರಶಿಶುಃ ಪದ್ಮಿನ್ಯಾ ಕಮಲಿನ್ಯಾ ವಿಲಸಿತಂ ಚಾರುತಟಾಕಂ ಸರ ಇವ ಕನ್ಯಕೋಜ್ವಲಮಗಾರಂ ಕನ್ಯಾಸಮ್ಬಂಧಿಗೃಹಂ ಅಗಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ।

ಸ್ವಸ್ತಿವಾಚನರೂಪ ವೇದಧೋಷದಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ವರಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಝೇಂಕಾರಮಾಡುವ ಭ್ರಮರಶಿಶುವು ಕಮಲಗಳುಳ್ಳ ಸರೋವರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವಂತೆ ಕನ್ಯೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ತತ್ರ ಭೂಷಣವಿಭೂಷಣಗಾತ್ರಿಂ ಪುತ್ರಿಕಾಂ ಸ ರಘುನಾಥವರಾಯ ।

ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ ಪಾವಕಮಿಡ್ಧಂ ತರ್ಪಯಂಶ್ಚ ಹವಿಷಾಽಜ್ಯಸಮಿಧಿಃ ॥೨೫॥

ತತ್ರೇತಿ । ತತ್ರ ಸಮ್ಬಂಧಿಗೃಹೇ ಸ ರಘುವರಯಃ ಇಡ್ಧಂ ದೀಪಂ ಪಾವಕಂ ಹವಿಷಾ ಆಜ್ಯಸಮಿಧಿಶ್ಚ ತರ್ಪಯನ್ ಪ್ರೀಣಯನ್ ಭೂಷಣಾನಾಂ ವಿಭೂಷಣಾನಿ ಗಾತ್ರಾಣಿ ಅಂಗಾಣಿ ಯಸ್ಯಾಃ ತಾಂ ಪುತ್ರಿಕಾಂ ರಘುನಾಥನಾಮ್ನೇ ವರಾಯ ಪ್ರತ್ಯಪಾದಯತ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾನ್ ।

ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಆಗ ದೀಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹವಿಸ್ಸು ತುಪ್ಪ ಸಮಿಧಿಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿ, ಅಭರಣಗಳಿಗೆ ಅಭರಣದಂತಿರವ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದರು.

ತಾಮವಾಪ್ಯ ಸ ವಿರಕ್ತಿಸಪತ್ನೀಂ ಭಾಸುರಾಮಪಿ ಮುಧಂ ನ ಜಗಾಮ ।

ಉಜ್ವಲಾಮುಪರತಃಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ರಾಜ್ಯಪದವೀಮಿವ ಯೋಗೀ ॥೨೬॥

ತಾಮಿತಿ । ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: ಭಾಸುರಾಮಪಿ ವಿರಕ್ತೇ: ಸಪತ್ನೀ ವಿರೋಧಿನಿ ತಾಂ ವಧುಂ
ಅವಾಪ್ಯ । ಉಜ್ವಲಾಮಪಿ ಉಪರತೇ: ಕ್ರಿಯಾನಿವೃತ್ತೇ: ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಾಂ ವಿರೋಧಿನಿ
ರಾಜ್ಯಪದವಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಯೋಗೀವ ಮುಢಂ ನ ಜಗಾಮ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಳಾದ ವಿರಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧಿಯಾದ
ಆ ವಧುವನ್ನು (ಪತ್ನಿಯನ್ನು) ಹೊಂದಿ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ಉಪರತಿ
(ಕ್ರಿಯಾನಿವೃತ್ತಿ)ಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸಂತೋಷವನ್ನು
ಪಡೆಯದಂತೆ. ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ.

ಪञ್ಚಷಾಣಿ ದಿವಸಾನಿ ಸಮೃದ್ಧಾನ್ ಬಂಧುಭಿ: ಸಹ ಮಹಾನನುಭೂಯ ।
ಸಾಗ್ರಿರೇತ್ಯ ಭವನಂ ಸಕಲತ್ರೋ ಧರ್ಮಮೇವ ಗೃಹಿಣಾಂ ಸ ಚಚಾರ ॥೨೭॥

ಪञ್ಚಷಾಣಿತಿ । ಮಹಾನ್ ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: ಸ್ವಜನೈ: ಸಹ । ಪञ್ಚ ಷಡ್ವಾ
ಪञ್ಚಷಾಣಿ । ಸಂಕ್ಷಯಾ ವ್ಯಯಾಸನ್ನೇತಿ (೨.೨.೨೪) ಬಹುಗ್ರಾಹಿ: । ಸಂಕ್ಷಯೇ
ಸಮಾಸಾಂತೋ ಡಚ್ । ಕಾಲಾಧ್ವನೋರೀತಿ (೨.೩.೪) ದ್ವಿತೀಯಾ । ದಿವಸಾನಿ
ಪञ್ಚಷೇಷು ದಿವಸೇಷು ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಸಮೃದ್ಧಾನ್ । ಮಹಾನಿತ್ಯಾವೃತ್ತಿ: । ಮಹಾನ್
ಉತ್ಸವಾನ್ ಅನುಭೂಯ ಸಾಗ್ರಿ: ಸಕಲತ್ರ: ಸನ್ ಭವನಂ ಸ್ವಗೃಹಮೇತ್ಯ ಗೃಹಿಣಾಂ
ಧರ್ಮಮೇವ ಚಚಾರ । ನ ತ್ವರ್ತಕಾಮಾನೀತಿ ಭಾವ: ।

ಈ ರೀತಿ ಐದಾರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಆ ರಘುವರ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮನೆ-
ಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ವಿವಾಹಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ಹೆಂಡತಿ-
ಯಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳ
ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರು. ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನು
ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

ಚತುರ್ಮುಖನದಲಗ್ರಸನೋದ್ಯತಕೋಕಿಲಸ್ವನವಿಲಾಸಿನಿ ಕಾಲೇ ।
ಆದಧೇ ಸ ರಘುನಾಥವಿಪಶ್ಚಿದ್ ಯಾಜಕೈರನುಗತೈ: ಸಹಿತೋಽಗ್ರೀನ್ ॥೨೮॥

ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮಾಚರಣಮೇವಾಹ । **ಚತೇತಿ ।** ಸ ರಘುನಾಥವಿಪಶ್ಚಿತ್ । ಚತುರ್ಮುಖನದ-
ಲಾನಾಂ ಪಲ್ಲವಾನಾಂ ಗ್ರಸನೇನ ಆಸ್ವಾದನೇನ ಉದ್ಯದ್ವಿ: ಕೋಕಿಲಾನಾಂ ಸ್ವನೈ: ವಿಲಾ-
ಸಿನಿ ಶೋಭಮಾನೇ ಕಾಲೇ । ವಸಂತ ಇತ್ಯರ್ಥ: । "ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽ
ಗ್ರಿನಾದಧೀತೇ"ತಿ ಶ್ರುತೇ: । ಅನುಗತೈ: ಸ್ವಾನುರೂಪೈ: । ಯಾಜಕೈ: ಋತ್ವಿಗ್ಭಿ:
ಸಹಿತ: ಸನ್ । ಅಗ್ರಿನಾದಧೇ ಧೃತವನ್ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾವಿನ ಚಿಗಿರು ತಿಂದು ಕೋಗಿಲೆಗಳು ಅತಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವ ವಸಂತಕಾಲ ಬರುತ್ತಿರಲು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ತಮಗೆ ಅನುರೂಪರಾದ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ "ವಸಂತೇಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಅಗ್ನೀನಾದಧೀತ" ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿದರು.

ಪದ್ವಿನಿಪ್ರಣಯಿನಿ ಪ್ರತಿಯಾತೇ ಶೈಲಮಸ್ತಮುದಯಂ ಚ ಸ ನಿಯಮ್ ।

ಅಗ್ರಿಹೋತ್ರಮತನೋತ್ ಪಯಸೈವ ಶ್ರೌತಕರ್ಮನಿಯತೋ ಯಜಮಾನಃ ॥೨೯॥

ಪದ್ವಿನಿತಿ । ಶ್ರೌತಕರ್ಮಸು ನಿಯತಃ । ಸ ಯಜಮಾನೋ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಪದ್ವಿನಿಪ್ರಣಯಿನಿ ಸೂರ್ಯ । ಅಸ್ತಂ ಚರಮಂ ಶೈಲಮ್ । ಉದಯಂ ಪೂರ್ವ ಶೈಲಂ ಚ ಪ್ರತಿಯಾತೇ ಸತಿ । ಸಾಯಂ ಪ್ರಾತರೀತೀತಃ । "ಯದಗ್ರಯೇ ಚ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಚ ಸಾಯಂ ಜುಹೋತಿ । ಯತ್ ಸೂರ್ಯಾ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಚ ಪ್ರಾತರೀತಿ"ಶ್ರುತಃ । ನಿಯಮಾಗ್ರಿಹೋತ್ರಂ ನ ತು ಕಾಮ್ಯಮೀತೀತಃ । ಪಯಸೈವ ನ ತು ಯವಾಗ್ವಾದಿನಾ । ಅತನೋತ್ ಕೃತವಾನ್ । "ಪಯಸಾ ಜುಹೋತಿ"ಶ್ರುತಃ ।

ಶ್ರುತಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು (ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವನ್ನಲ್ಲ) "ಪಯಸಾ ಜುಹೋತಿ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕ್ಷೀರದಿಂದಲೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. "ಯದಗ್ನಯೇ ಚ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಚ ಸಾಯಂ ಜುಹೋತಿ, ಯತ್ ಸೂರ್ಯಾಯ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಚ ಪ್ರಾತಃ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸಾಯಂ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರೋಹಿಣಿಪರಿವೃಡೇ ಪರಿಪೂರ್ಣಂ ಸಂಭವತಿ ಚ ನಲಿನೀದಯಿತೇನ ।

ಪೂರ್ಣಮಾಸಮಕರೋದಪಿ ದರ್ಶಂ ಯಾಜಕೈಃ ಸಹ ಚತುರ್ಭಿರುದಾರಃ ॥೩೦॥

ರೋಹಿಣಿತಿ । ಉದಾರಃ ಮಹಾನ್ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ರೋಹಿಣಿಪರಿವೃಡೇ ಚಂದ್ರೇ ಪರಿಪೂರ್ಣಂ ಸತಿ ಕಮಲದಯಿತೇನ ಸೂರ್ಯೇಣ ಸಂಭವತಿ ಚ ಸತಿ । ಪೂರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಮಾವಾಸ್ಯಯೋರೀತೀತಃ । "ಪೂರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಮ್ । ಪೂರ್ಣಮಾಸ್ಯಾ । ಯಜತೇ" । ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ ಅಮಾವಾಸ್ಯಾಂ ಯಜತೇತಿ ಶ್ರುತಃ । ಚತುರ್ಭಿಃ ಯಾಜಕೈಃ ಸಹ ಪೂರ್ಣಮಾಸಂ ತತ್ರಾಮಕಯಾಗಮ್ । ದರ್ಶಂ ತತ್ರಾಮಕಯಾಗಮಪಿ ಅಕರೋತ್ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಮತ್ತು ಅಮಾವಾಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಜನ ಯಾಜಕರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಪೂರ್ಣಮಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ದರ್ಶವೆಂಬ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ನಿತ್ಯಮಿಷ್ಟಸಮಯೇ ಸ ವಿಶಿಷ್ಟಾನಿಷ್ಟಬಂಧುನಿವಹಾನುಪಹೃಯ ।

ಮೃದಮತ್ರಮಪಿ ಚಾನ್ಯದಭೀಷ್ಠಂ ತುಙ್ಗಿಹೇತುಮಪಿ ವಿಸ್ತಮದತ್ತ ॥೩೧॥

ನಿತ್ಯಮಿತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ ಇಷ್ಟಸಮಯೇ । ವಿಶಿಷ್ಟಾನ್ । ಇಷ್ಟಾನಾಂ ಬಂಧುನಾಂ ನಿವಹಾನ್ । ನಿತ್ಯಂ ಉಪಹೃಯ ತುಙ್ಗಿಹೇತುಂ ಮೃದಂ ಶುಭಂ ಅತ್ರಮಪಿ ಚಾನ್ಯದಭೀಷ್ಠಂ ವಿಸ್ತಮಪಿ ತೇಭ್ಯಃ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಅದತ್ತ ದತ್ತವಾನ್ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಯಜ್ಞಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇಷ್ಟರು ಹಾಗೂ ಬಂಧುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಶುದ್ಧವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು, ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದವುಗಳನ್ನು ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಾರ್ಷಿಕೇಣ ಪಶುನಾಽಯಜತಾಸೌ ಹರ್ಷಯನ್ ವಿಬುಧವರ್ಗಮನರ್ಥಃ ।

ಪಾಟಲಪ್ರಸವಸೌರಭಸಮ್ಮನ್ಮೇದುರಾಖಿಲಹರಿದ್ಯುತ ಕಾಲೇ ॥೩೨॥

ವಾರ್ಷಿಕೇಣಿತಿ । ಅಥ ವಿಬುಧಾನಾಂ ದೇವಾನಾಂ ವಿದುಷಾಂ ಚ ವರ್ಗಂ ಸಂಘಂ ಹರ್ಷಯನ್ ಅನರ್ಥಃ ಅಮೂಲ್ಯಃ ಲೋಕೋತ್ತರಃ ಇತಿ ಯಾವತ್ । ಅಸೌ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ ಪಾಟಲೇ ದೇಶೇ ಪ್ರಸವಾನಾಂ ಸೌರಭಸ್ಯ ಸಮ್ಮದಾ ಸಮೃದ್ಧಮೇದುರಾಃ ಸಾಂದ್ರಭೂತಾಃ ಅಖಿಲಾಃ ಹರಿತಃ ಯस्ಮಿನ್ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ವಾರ್ಷಿಕೇಣ ಪ್ರತಿವರ್ಷಂ ಕರ್ತುಂ ಸಂಕ್ಲಲ್ಪಿತೇನ ಪಶುನಾ ನಿರೂಢಲಕ್ಷಣಪಶುಯಾಗೇನ ಅಯಜತ ಇಷ್ಟವಾನ್ ।

ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ ಲೋಕೋತ್ತರರಾದ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಪಾಟಲದ ಸೌರಭ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗುವ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪಶುಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ವೈಶ್ವದೇವಮುಖಪರ್ವಚತುಷ್ಕಂ ಸಪ್ತತನ್ತುಮತನೋತ್ಸಮಯೇ ಸಃ ।

ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರಸಮುದೀರಿತನಾನಾನ್ಯಾಯನಿಶ್ಚಯಮತಿರ्यಜಮಾನಃ ॥೩೩॥

ವೈಶ್ವದೇವೇತಿ । ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರೇ ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರೇ ಸಮುದೀರಿತೇಷು ಸಿದ್ಧಾಂತಿತೇಷು ನಾನಾನ್ಯಾಯೇಷು ನಿಶ್ಚಯರೂಪಾ ಮತಿಃ ಯಸ್ಯ ಸಃ । ಯಜಮಾನಃ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಸಮಯೇ ಚತುರ್ಮಾಸಾತ್ಮಕೇ ಕಾಲೇ । ವೈಶ್ವದೇವಮೇವ ಮುಖಂ ಆದ್ಯಂ ಯಸ್ಯ ತತ್ । ಪರ್ವಾಣಾಂ ಚತುಷ್ಕಂ ವೈಶ್ವದೇವವರುಣಪ್ರಧಾಸಸಾಕಮೇಧಸುನಾಸೀರೀಯಾಖ್ಯಂ ಯಸ್ಮಿನ್ । ಸಪ್ತತನ್ತುಂ ಯಜ್ಞಂ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಸಂಜ್ಞಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । "ಸಪ್ತತನ್ತುರ್ಮುಖಃ ಕ್ರತುರಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಅತನೋತ್ ಚಕಾರ ।

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಚತುರ್ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ, ವರುಣಪ್ರಭಾಸ, ಸಾಕಮೇಧ, ಸುನಾಸೀರೀಯವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ವಗಳುಳ್ಳ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಪರಿಬೃಹಿತಮನ್ತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣेषು ಸ ಮುಹು: ಪರಿಚಾಯಿ ।

ಶುಭ್ರವೃತ್ತಿಸಮುಪಾರ್ಜಿತವಿತ್ತೋ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಪ್ರತಿವಸಂತಮಯಃ ॥೩೪॥

ಕಲ್ಪೇತಿ । ಕಲ್ಪೈ: ಸೂತ್ರೈಶ್ಚ ಬೋಧಾಯನೀಯಾಪಸ್ತಂಬೀಯಪ್ರಭೃತಿभि: ಪರಿಬೃಹಿತೇಷು ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಹತಯಾ ಪ್ರದರ್ಶಿತೇಷು ಮನ್ತ್ರೇಷು ದ್ರವ್ಯದೇವತಾಸ್ಮಾರಕೇಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷು ಸಾಙ್ಗಕರ್ಮವಿಧಾಯಕೇಷು ವಾಕ್ಯೇಷು ಚ ಮುಹು: ಪರಿಚಾಯಿ ಪರಿಚಯಶೀಲ: । ಶುಭ್ರೇನ ವೃತ್ತೇನ ಚರಿತ್ರೆಣ ಅಯಾಚಿತಾದಿರೂಪೇಣಿತಿ ಯಾವತ್ । ಸಮುಪಾರ್ಜಿತಾನಿ ವित्तानि यज्ञार्थं द्रव्याणि यस्य स: । रघुनाथार्य: प्रतिवसन्तं वसन्ते वसन्ते वीप्सायां अव्ययीभाव: । ज्योतिषा ज्योतिर्नामयागेन अयष्ट इष्टवान् । "वसन्ते वसन्ते ज्योतिषा यजेतेति" श्रुते: ।

ಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಆಶ್ವಲಾಯನ ಅಪಸ್ತಂಭ ಬೋಧಾಯನ ಇತ್ಯಾದಿ-ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಹವೆಂದು ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ (ದ್ರವ್ಯ-ದೇವತಾಸ್ಮಾರಕ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೋವಿದರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಅಯಾಚಿತವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಧನದಿಂದ ವಸಂತಕಾಲ ಬರಲು "ವಸಂತೆ ವಸಂತೆ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

आजहार किल सप्त स संस्था द्वादशाहमपि वैदिकवर्य: ।

कर्मतन्त्रपरिपूजितविष्णुप्रीतिरूपफलकामनयैव ॥३५॥

आजहरेति । वैदिकवर्य: स रघुनाथार्य: सप्त संस्था अग्रिष्टोमात्यग्रिष्टोमातिरात्रोक्थ्यषोडष्यभोर्यामवाजपेयाख्या: ज्योतिष्टोमप्रकृतिका: । द्वादशाहं अहीनसत्रात्मकमपि । पूर्वोत्तरक्रतूनित्यर्थ: । कर्मतन्त्रेण परिपूजितस्य विष्णो: प्रीतिरूपं यत् फलं तत्कामनया एव । न तु स्वर्गादिकामनयेत्यर्थ: । आजहार प्रयुक्तवान् । किलेति प्रसिद्धि: ।

ವೈದಿಕಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ಅಗ್ನಿಷೋಮ ಅತ್ಯಗ್ನಿ-ಷೋಮ ಅತಿರಾತ್ರ ಮುಂತಾದ ಏಳು ಜ್ಯೋತಿಷೋಮದ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗ-ಗಳನ್ನು, ದ್ವಾದಶಾಹ ಮುಂತಾದ ಉತ್ತರಯಾಗಗಳನ್ನು, ವಿಷ್ಣುಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

ಶಿಷ್ಯಶಿಷ್ಯತತಯೇ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯಪण्डितವरेण विशङ्कम् ।
दीयमानमपि वैदिकविद्यावित्तमद्भुतमवर्धत भूयः ॥३६॥

ಶಿಷ್ಯೇತಿ । ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯಪण्डಿತವरेण ಶಿಷ್ಯಾನಾಂ ಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ತತಯೇ ಸಮೂಹಾಯ । ವಿಶಂಕಂ ನಿ:ಶಂಕಂ ಆಕ್ಷೇಪರಹಿತಂ ಸಂದೇಹರಹಿತಂ ದೀಯಮಾನಮಪಿ ವೈದಿಕವಿದ್ಯಾ-
ದ್ವಾರೂಪಂ ವित्तಂ ಭೂಯಃವರ್ಧತ । ಅದ್ಭುತಂ ಆಶ್ಚರ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಶಿಷ್ಯಾಚಾರಸಂಪನ್ನವಾದ ಶಿಷ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಅಕ್ಷೇಪಿಸದೆ ನಿಃಸಂಶಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಧನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಆ ವೈದಿಕವಿದ್ಯಾಧನ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಇದು ಅದ್ಭುತ ಅಶ್ಚರ್ಯ.

मध्वशास्त्रजलराशिविहारी सत्पथेऽनवरतं विचरिष्णुः ।
वर्षति स्म रघुनाथपयोदो न्यायगर्भवचनामृतधाराः ॥३७॥

ಮಧ್ವೇತಿ । ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಮೇವ ಜಲರಾಶಿಃ ಸಮುದ್ರಃ ತಸ್ಮಿನ್ ವಿಹಾರಿ । ಸತ್ಪಥೇ ಸನ್ಮಾರ್ಗೇ ಚ ಆಕಾಶೇ ಚ ಅನವರತಂ ವಿಚರಿಷ್ಣುಃ ರಘುನಾಥ ಏವ ಪಯೋದೋ ಮೇಘಃ ನ್ಯಾಯಗರ್ಭಾಣಿ ವಚನಾನ್ಯೇವಾಮೃತಧಾರಾಃ ತಾಃ ವರ್ಷತಿ ಸ್ಮ ।

ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವ ನಿರಂತರ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಮೇಘವು ನ್ಯಾಯಗರ್ಭಿತವಾದ ವಚನಾಮೃತ ಧಾರೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿತು.

स्वान्तशक्तिषु सतां ध्रियमाणाः सन्ततं विबुधकण्ठविभूषाः ।
तन्मुखोद्गतवचोऽमृतधाराः व्यञ्जयन् विशदमौक्तिकभावम् ॥३८॥

ತದ್ವಿಶೇ: ಪ್ರಯೋಜನಂ ದರ್ಶಯತಿ । ಸ್ವಾಂತೇತಿ । ಸತಾಂ ಸಜ್ಜನಾನಾಂ ಸ್ವಾಂತಾನಿ ಹೃದಯಾನ್ಯೇವ ಶುಕ್ತಯಃ ತಾಸು ಧ್ರಿಯಮಾಣಾಃ ಅವತಿಷ್ಠಮಾನಾಃ ಸಂತತಂ ವಿಬುಧಾನಾಂ ವಿರುದ್ಧಾಂ ಕಂಠಸ್ಯ ಭೂಷಾಃ । ತಸ್ಯ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಸ್ಯ ಮುಖೋದ್ರತಾನಿ ವಚಾಂಸ್ಯೇವಾಮೃತ-
ಧಾರಾಃ ವಿಶದಮೌಕ್ತಿಕಭಾವಂ ಶುಭ್ರಮುಕ್ತಾಫಲತ್ವಮ್ । ಮುಕ್ತೌ ನಿಯುಕ್ತಾಃ ಮೌಕ್ತಿಕಾಃ । "ತತ್ರ ನಿಯುಕ್ತ" ಇತಿ ಠಕ್ । ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಣಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತेषಾಂ ಭಾವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥತಾತ್ಪರ್ಯಂ ವ್ಯಂಜಯನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಚಕ್ರಃ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖೋದ್ರತವಾದ ವಚನಾಮೃತದ ಧಾರೆಯನ್ನು ಸಜ್ಜನರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯಶಿಂಪಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಮೌಕ್ತಿಕಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಂಜನಗೊಳಿಸಿತು. ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು

ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕವಿಗಳು ಕೋವಿದರು ಕಂಠಭೂಷಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ಅಚ್ಯುತಸ್ಥಿತಿವಿರಾಜಿತಮूर्ತಿ ವೈನತೇಯಮಿವ ತಂ ವಿನಾತಾಪ್ತಮ್ ।

ಸರ್ಪರಾಜಿರಿವ ಮಾಯಿವಿಪಶ್ಚಿನ್ಮಣ्डಲಿ ಸದಸಿ ನೊಪಸಸಾದ ॥೩೯॥

ಅಚ್ಯುತೇತಿ । ಮಾಯಿವಿಪಶ್ಚಿತಾಂ ಮಣ्डಲಿ ಸಮೂಹಃ ಸರ್ಪರಾಜಿರಿವ ಅಚ್ಯುತಾ ಅನಶ್ವರಾ ಸ್ಥಿತಿಃ ಮರ್ಯಾದಾ ತಯಾ ವಿರಾಜಿತಾ ಮूर्ತಿಃ ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಅನ್ಯತ್ರ ಅಚ್ಯುತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ಥಿತಿಯಾ ಅವಸ್ಥಾನೇನ ವಿರಾಜಿತಮूर्ತಿಃ । ವಿನತಾನಾಂ ನಮ್ರಾಣಾಂ ಆಪ್ತಮ್ । ಅನ್ಯತ್ರ ವಿನತಯಾ ಕದ್ರುಭಗಿನ್ಯಾ ಆಪ್ತಮ್ ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಲಬ್ಧಂ ತಂ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ ವೈನತೇಯಂ ಗರುಡಮಿವ ಸದಸಿ ಸಭಾयां ನೊಪಸಸಾದ ಸಮೀಪಂ ನ ಪ್ರಾಪ ।

ಅಚ್ಯುತನನ್ನು ಹೊತ್ತು ವಿರಾಜಿಸುವ ವಿನತೆಯ ಮಗನಾದ ಗರುಡನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಸರ್ಪ ಸಮೂಹದಂತೆ ಸ್ಥಿರವಾದ ನಿಲುವುವುಳ್ಳ ವಿನೀತರಾದವರಿಗೆ ಅಪ್ಪರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಮಾಯಾವಾದಿ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಳಿಯು ಸುಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಮೃಡಮಿಠರಸಮೇದುರಮತ್ರಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಭೋಜ್ಯದಧಿಶಾಕವಿಭಿನ್ನಮ್ ।

ಸೋಽನಿಶಂ ತನುಭೃತಾಮುಪಪತ್ರಂ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕಮದಾದವಿಪತ್ರಮ್ ॥೪೦॥

ಮೃಡಮಿತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ ಮೃಢಂ ಶುಭ್ರಂ ಇಥೈ ರಸೈಃ ಮೇದುರಂ ಸಾಂದ್ರಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಬೇ-
ಹುಭಿಃ ಭೋಜ್ಯೈಃ ಭಕ್ಷ್ಯೈಃ ದಧಿಶಾಕೈಶ್ಚ ವಿಭಿನ್ನಂ ಯುಕ್ತಮ್ । ಅತಃ ಏವ ಉಪಪತ್ರಂ ಅಕುಣ್ಠಿತಮತ್ರಮನಿಶಂ ತನುಭೃತಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕಂ ಅದಾತ್ ದತ್ತವಾನ್ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಶುದ್ಧವಾದ ಷಡ್ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ತರಹದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳಿಂದ ಮೊಸರು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇತ್ಯಮಾಹುತಗೃಹಸ್ಥಚರಿತ್ರೋ ರಾಮಚಂದ್ರಪದಭಕ್ತಿಪವಿತ್ರಃ ।

ತೀರ್ಥಸೇವನಕೃತೇ ಧೃತಯಾತ್ರಃ ಸೋಽಭವತ್ ವಿಧುತಗೇಹಕಲತ್ರಃ ॥೪೧॥

ಇತ್ಯಮಿತಿ । ಇತ್ಯಮಾಹುತಂ ಗೃಹಸ್ಥಚರಿತ್ರಂ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ರಾಮಚಂದ್ರಪ-
ದಯೋಃ ಭಕ್ತಿಯಾ ಪವಿತ್ರಃ ಪುತಃ । ವಿಧುತಂ ತ್ಯಕ್ತಂ ಗೇಹಂ ಕಲತ್ರಂ ಚ ಯೇನ ಸಃ ತಥೋಕ್ತಃ ।
ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ ತೀರ್ಥಸೇವನಕೃತೇ ಧೃತಾ ಯಾತ್ರಾ ಗಮನಂ ಯೇನ ಸಃ ತಥಾಭೂತೋಽಭವತ್ ।

ಈ ರೀತಿ ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪವಿತ್ರರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಮನೆಯನ್ನು ಮಡದಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು.

स्वं प्रयान्तमभिवीक्ष्य नितान्तं दुःखितं पितरमभ्यदधात्सः ।

अञ्जसैव भविता नरसिंहव्यासनाम सुतयोर्युगलं ते ॥४२॥

स्वं प्रयान्तमिति । स रघुनाथाचार्यः प्रयान्तं तीर्थाय व्रजन्तं स्वं आत्मानं अभिवीक्ष्य नितान्तं दुःखितं पितरं अभ्यदधात् । परिसान्त्वयते स्म चेति द्वयोरेकान्वयः । तत्राद्येऽभिधानप्रकारमाह । अञ्जसेति अञ्जसा शीघ्रमेव ते तव नरसिंहव्यासरूपे नामनी यस्य तत् । सुतयोः युगलं युगं भविता भविष्यतीत्यभ्यदधात् इति सम्बन्धः ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿರುವ ತಂದೆಯನ್ನು ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು. "ಪೂಜ್ಯರೇ! ತಮಗೆ ಬೇಗನೇ ನರಸಿಂಹ, ವೇದವ್ಯಾಸರೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ." ಎಂದು.

तेन विश्रुतगुणेन जगत्यां मादृशेन सुतयोर्युगलेन ।

वंशवृद्धिमुपयास्यसि तातेत्यादराच्च परिसान्त्वयते स्म ॥४३॥

सान्त्वನಪ್ರಕಾರಮಾಹ । तेनेति । हे तात ! जगत्यां विश्रुतगुणेन अत एव मादृशेन मत्सदृशेन सुतयोर्युगलेन वंशस्य वृद्धिमुपायास्यसीति आदरात् परिसान्त्वयते स्म चेत्यन्वयः ।

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನಂತೆ ವಿಶ್ರುತಗುಣರಾದ ಆ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ನಿಮ್ಮ ವಂಶದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಿರೆಂದು ಗೌರವದಿಂದ ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿದರು.

सोऽथ भूसुरवरैर्निजशिष्यैः विद्यया च विभवेन च पोष्यैः ।

सर्वदा परिचिताखिलभाष्यैः निर्ययौ सपदि सद्गुणभूष्यैः ॥४४॥

स इति । अथ पितृसान्त्वनानन्तरं स रघुनाथाचार्यः विद्यया च विभवेन द्रविणेन च सर्वदा पोष्यैः । परिचितानि अभ्यस्तानि अखिलानि भाष्याणि यैः तैः तथोक्तैः । सद्गुणैः भूष्यैः तेषां सद्गुणा एव भूषणानीति भावः । भूसुरवरैः ब्राह्मणश्रेष्ठैः निजशिष्यैः सह सपदि निर्ययौ निर्गतवान् ।

ತಂದೆಯನ್ನು ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ದ್ರವ್ಯದಿಂದಲೂ ಪೋಷಿಸಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸದಾ ಎಲ್ಲ ಭಾಷ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ ಸದ್ಗುಣಗಳೇ ಭೂಷಣವಾಗಿವುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಕೂಡಲೆ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟರು.

उत्सुकोऽध्वनि जगाम स नानादेश्यपान्थपरिषत्परिवीतः ।

विन्ध्यपादतटिनीतटराजत्सं निवेशविपणिस्पृहणीये ॥४५॥

उत्सुक इति । नानादेशे भवाः नानादेश्याः पान्थानां पथिकानाम् । परिषत् सङ्घः तथा परिवीतः उपेतः स रघुनाथार्यः विन्ध्यस्य पादानां प्रत्यन्तपर्वतानां सम्बन्धनीनां तटिनीनां नदीनां तटेषु राजन्त्यः संनिवेशाः आश्रयाः विपणयः पण्यवीथिकाश्च ताभिः स्पृहणीये अध्वनि मार्गे उत्सुकः सन् जगाम ।

ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದಿಂದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ನದಿಯ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಂಗಡಿಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಂಥ ರಮಣೀಯ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಥಿಕರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹೊರಟರು.

मेदनी दहति पांसुभिरङ्घ्रिं यावदुत्तपति मस्तकमर्कः ।

तावदेव गतिरस्य बभूव स्थानमप्यभवदाक्षणदान्तात् ॥४६॥

मेदिनीति । मेदिनी यावत् पांसुभिः अङ्घ्रिं दहति तापयति । अर्कः यावत् मस्तकं उत्तपति तावदेव मध्याह्नमित्यर्थः । अस्य रघुनाथार्यस्य गतिर्बभूव । स्थानमवस्थानमपि क्षणदायाः रात्रेः अन्तं अभिव्याप्य आक्षणदान्तात् । निशावसानपर्यन्तं इत्यर्थः । अभवत् । पञ्चम्यपाङ्परिभि(२.३.१०)रित्याङ्योगे पञ्चमी ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ಭೂಮಿಯು ಧೂಳಿನಿಂದ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸುಡುವವರೆಗೆ, ಸೂರ್ಯನು ತಲೆಯನ್ನು ಸುಡುವ(ಮಧ್ಯಾಹ್ನ)ವರೆಗೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯುವವರೆಗೆ ಒಂದೆಡೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

प्रौढशिष्यनिवहैविबुधार्यः सङ्गतः स पथिकैरनुवृत्तैः ।

मूर्तिमन्निखिलतीर्थविशेषैः धर्म एव तनुमानिति मेने ॥४७॥

प्रौढनि प्रौढानां शिष्याणां निवहैः समूहैः सङ्गतः विबुधार्यो

ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: ಅನುವೃತ್ತೈ: ಪಥಿಕೈ: ಮूर्ತಿಮದ್ಭಿ: ನಿಖಿಲೈ: ತೀರ್ಥವಿಶೇಷೈ: ಸಜ್ಜತ: ತನುಮಾನ್ ಮूर्ತಿಮಾನ್ ಧರ್ಮ ಏವೇತಿ ಮೇನೆ ಜ್ಞಾತ: । ಕರ್ಮಣಿ ಲಿಟ್ ।

ಪ್ರೌಢಶಿಷ್ಯರಿಂದಕೂಡಿ ಹೊರಟ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪಥಿಕರು, ಎಲ್ಲಾ ತೀರ್ಥಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಧರ್ಮವೇ ದೇಹ ಧರಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದರು.

ನರ್ಮದಾಂ ನಿಜಜನೈ: ಪ್ರತಿಪೇದೇ ಧರ್ಮದಾಂ ತನುಭೃತಾಂ ಸ್ಮರಣೇನ ।

ಧೂರ್ಜರೀಕುಚವಿಘಟನವಲ್ಗಾಡ್ವಿಚಿವಾಘನಟದಮ್ಬುಜಿನಿಂ ಸ: ॥೪೮॥

ನರ್ಮದಾಮಿತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ತನುಭೃತಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ । ಸ್ಮರಣೇನ ಧರ್ಮದಾಂ ಪುಣ್ಯದಾತ್ರಿಂ । ಧೂರ್ಜರೀಣಾಂ ಕ್ರೀಡಂತೀನಾಂ ಇತ್ಯರ್ಥ: ಕುಚೈವಿಘಟನೇನ ವಲ್ಗಾಂತ್ಯ: ಸ್ವನಂತ್ಯೋ ವೀಚಯ ಏವ ವಾಘಂ । ತೇನ ನಟಂತ್ಯೋಽಮ್ಬುಜಿನ್ಯೋ ಕಮಲಿನ್ಯೋ ಯಸ್ಯಾಂ ಸಾ । ತಾಂ ನರ್ಮದಾಂ । ನಿಜಜನೈ: ಸಹ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ಗತವಾನ್ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ನರ್ಮದೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದರು. ನರ್ಮದೆಯು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು (ಪುಣ್ಯವನ್ನು) ಕೊಡುವುದಾಗಿದೆ. ಆ ನರ್ಮದೆಯಲ್ಲಿ ಯುವತಿಯರು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕುಚಗಳ ಬಡೆತ ತಿಂದ ತರಂಗಗಳು ನಿನಾದಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆ ಜಲತರಂಗವಾದ್ಯದಿಂದ ಕಮಲಗಳು ನಾಟ್ಯಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆ ನಾಟ್ಯವೇದಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಈ ನರ್ಮದಾನದಿ.

ತತ್ತಟೇ ನ್ಯವಿಶದದ್ರಿಗಜಾಲಿಗಣಡಕಾಷಸುರಭೀಕೃತಸಾಲೇ ।

ಸ್ನಾನಪಾನಬಿಸಭಕ್ಷಣವಾಸಕ್ಷಾಲನೋದ್ಯತಜನೈ: ಸ ನಿಷೇವ್ಯೇ ॥೪೯॥

ತತ್ತಟ ಇತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ಅದ್ರಿಗಜಾನಾಂ ಪರ್ವತಕುಚ್ಚರಾಣಾಂ ಆಲಿಭಿ: ಪಕ್ಷಿಭಿ: । ಗಣಡಕಾಷೈ: ಕಪಾಲಕಷಣೈ: ಸುರಭೀಕೃತಾ: ಸಾಲಾ ವೃಕ್ಷವಿಶೇಷಾ: ಯಸ್ಮಿನ್ ತಸ್ಮಿನ್ । ಸ್ನಾನಂ ಚ ಪಾನಂ ಚ ಬಿಸಾನಾಂ ಮೃಣಾಲಾನಾಂ ಭಕ್ಷಣಂ ಚ ವಾಸಸಾಂ ಕ್ಷಾಲನಂ ಚ ತೇಷು ಉದ್ಯತೈರ್ಜನೈ: ನಿಷೇವ್ಯೇ ಸೇವನೀಯೇ ತಸ್ಯಾ: ನರ್ಮದಾಯಾಸ್ತಟೇ ನ್ಯವಿಶತ್ ನಿವಿಶವಾನ್ । ನೇವಿಶ(೧.೩.೧೭)ಇತ್ಯಾತ್ಮನೇಪದಮ್ ।

ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಗಜಗಳ ಸಾಲುಗಳು ತಮ್ಮ ಗಂಡಸ್ಥಳವನ್ನು ನರ್ಮದಾನದಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಲವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ತಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸುರಿದ ಮದರಸದಿಂದ ಆ ವೃಕ್ಷಗಳೆಲ್ಲ ಸುಗಂಧಿತವಾಗಿವೆ. (ಅವುಗಳ ಕಂಪು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹರಡಿದೆ) ಇಲ್ಲಿ ಜನರು ಸ್ನಾನ, ಪಾನ ಮಾಡಲು, ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯಲು, ಕಮಲಗಳ ದೇಟನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ನರ್ಮದೆಯ ದಡದಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಉಪವಿಷ್ಣರಾದರು.

ವಿನ್ಧ್ಯಭೃಧರಮತೀತ್ಯ ಪುಲಿನ್ದೀಕೌತಕಾನುಗತಲೋಚನರಾಜಿ: ।

ಸ ಪ್ರಯಾಗಮಗಮತ್ರಜದೇಹತ್ಯಾಗಿಯೋಗಿಜನಮುಕ್ತಿನಿದಾನಮ್ ॥೫೦॥

ವಿನ್ಧ್ಯೇತಿ । ಪುಲಿನ್ದೀನಾಂ ಪರ್ವತವಾಸಿಜಾತಿವಿಶೇಷಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಕೌತುಕೇನಾನುಗತಾ ಲೋಚನಾನಾಂ ರಾಜಿ: ಪಕ್ಷಿ: ಯಸ್ಯ ಸ । ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: ವಿನ್ಧ್ಯಭೃಧರಮತೀತ್ಯ । ನಿಜದೇಹತ್ಯಾಗಿನೋ ಯೇ ಯೋಗಿಜನಾ: ತेषಾಂ ಮುಕ್ತೇರ್ನಿದಾನಂ ಆದಿಕಾರಣಂ "ನಿದಾನಂ ತ್ವಾದಿಕಾರಣಮಿ"ತ್ಯಮರ: । ಪ್ರಯಾಗಮಗಮತ್ । "ಯೇ ವೈ ತನ್ವಾಃ ಅಂ ವಿಸೃಜಂತಿ ಧೀರಾಸ್ತೇ ಜನಾಸೋಽಮೃತತ್ವಂ ಭಜಂತೇ"ಐತಿ ಶ್ರುತೇ: ।

ಪರ್ವತವಾಸಿ ಸ್ತ್ರೀಜನರಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟ, ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವನ್ನು ದಾಟಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ದೇಹ ಬಿಡುವ ಯೋಗಿಗಳ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಯಾಗ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

ತತ್ರ ಚಾಪ್ಲವಜುಷಾಂ ತನುಭಾಜಾಂ ಸङ್ಗಮೇ ರವಿಭಗೀರಥಪುತ್ರಯೋ: ।

ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನ ಉವಾಸ ಚಿರಂ ಸ ಪ್ರೇಮಬದ್ಧಪಥಿಕೈರನುರುದ್ಧ: ॥೫೧॥

ತತ್ರೇತಿ । ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ಬದ್ಧೈರನುಬದ್ಧೈ: ಪಥಿಕೈ: । ಅನುರುದ್ಧೋ ಅನುವೃತ್ತೋ ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ಆಪ್ಲವಜುಷಾಂ ಸ್ನಾನಕೃತಾಮ್ । ತನುಭಾಜಾಂ ಸ್ವರ್ಗಸಾಧನೇ ರವಿಭಗೀರಥಪುತ್ರಯೋ: ಯಮುನಾಭಾಗೀರಥ್ಯೋ: ತತ್ರ ಚ ಸङ್ಗಮೇ ಚಿರಮುವಾಸ । "ಸಿತಾಸಿತೇ ಸರিতে ಯತ್ರ ಸङ್ಗತೇ ತತ್ರಾಪ್ತುತಾಸೋ ದಿವಮುತ್ಪತಂತಿ"ಐತಿ ಶ್ರುತೇ: ।

ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಪಥಿಕರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ಸ್ನಾನಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಕೊಡುವ ಗಂಗಾಯಮುನಾ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನ ವಾಸಿಸಿದರು. "ಸೀತಾಸಿತೇ ಸರಿತೇ ಯತ್ರ ಸಂಗತೇ ತತ್ರಾಪ್ತುತಾಸೋ ದಿವಮುತ್ಪತಂತಿ"ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಯಾಗ ಸ್ನಾನದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ವಿನ್ಧ್ಯರುದ್ಧವಿನಿವರ್ತಿತಗङ್ಗಾರೋಧಸಾ ಸ ರಘುನಾಥಬುಧಾರ್ಯ: ।

ಆಯಯೌ ಹರಶಿರಸ್ತುಹಿನಾಂಶುಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಯಾ ಧವಲಿತಾಮಥ ಕಾಶೀಮ್ ॥೫೨॥

ವಿನ್ಧ್ಯೇತಿ । ಅಥ ಸ ರಘುನಾಥಬುಧಾರ್ಯ: ವಿನ್ಧ್ಯೇನ ರುದ್ಧಾ ವಿನಿವರ್ತಿತಾ ಚ ಯಾ ಗङ್ಗಾ ತಸ್ಯಾ ರೋಧಸಾ ತೀರೇಣ । ತನ್ಮಾರ್ಗೇಣ ಐತ್ಯರ್ಥ: । ಹರಶಿರಸಿ ತುಹಿನಾಂಶೋ: ಚಂದ್ರಸ್ಯ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಯಾ ಚಂದ್ರಿಕಯಾ । ಧವಲಿತಾಂ ಧವಲೀಕೃತಾಮ್ । ಕಾಶೀಂ ಆಯಯೌ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ನದಿಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ, ಶಿವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಬಿಳಿಯಾಗಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತಿರುವ ಕಾಶೀ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

ಬಿಂದುಮಾಧವಮುಮಾಧವಮಾರ್ಯಾ विश्वनाथमपि विष्णुपदीञ्च ।

संनिषेव्य समभावयतासौ भूरिभिर्निखिलवैष्णवसङ्गान् ॥५३॥

बिन्द्विति । आर्या रघुनाथार्यः । बिन्दुमाधवं उमायाः पार्वत्याः धवं पतिं विश्वनाथं विष्णुपदीं गङ्गां च संनिषेव्य । निखिलवैष्णवसङ्गान् भूरिभिः स्वर्णैः । "स्वर्णेऽपि भूरि"इत्यमरः । समभावयत सम्भावितवान् ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಂದುಮಾಧವನನ್ನು, ಮತ್ತು ವಿಶ್ವನಾಥನನ್ನು, ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ (ವೈಷ್ಣವರ) ಸಮೂಹವನ್ನು ಬಂಗಾರಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದರು.

मुक्तिमण्टपमुपेत्य स मायावादिपण्डितगणान् परिभूय ।

विष्णुरेव परमः सकलेभ्यो भिन्न इत्यपि च साधयते स्म ॥५४॥

मुक्तीति । स रघुनाथार्यः । मुक्तिमण्टपमुपेत्य मायावादिपण्डितगणान् परिभूय शास्त्रವಾದೈಃ ಜಿತ್ವಾ । ವಿಷ್ಣುರೇವ ಪರಮಃ ಉತ್ತಮಃ ಸಕಲೇಭ್ಯೋ ಭಿನ್ನೋಽಪಿ ಚೇತಿ ಸಾಧಯತೇ ಸ್ಮ ಸಾಧಿತವಾನ್ ।

ಮುಕ್ತಿಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರವಾದಗಳಿಂದ ಸೋಲಿಸಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಸಕಲಜೀವಜಡರಿಂದ ಭಿನ್ನ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿದರು.

तत्र मध्वमतमाद्रियमाणाः शिष्यतामुपगताः विजितास्ते ।

तस्य कीर्तिकलमाङ्कुरराजिरैधयन् वचनवर्षविलासैः ॥५५॥

तत्रेति । ತತ್ರ ಕಾಶ್ಯಾಂ ವಿಜಿತಾಸ್ತೇ ಮಾಯಾವಾದಿಪಂಡಿತಾಃ ಮಧ್ವಮತಮಾದ್ರಿಯ-ಮಾಣಾಃ ಶಿಷ್ಯತಾಮುಪಗತಾಃ ಸಂತಃ ತಸ್ಯ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಸ್ಯ ಕೀರ್ತಯ ಏವ ಕಲಮಾಂಕುರಾಣಾಂ ರಾಜಯಃ ತಾಃ ವಚನಾನ್ಯೇವ ವರ್ಷಾಣಿ ತेषಾಂ ವಿಲಾಸೈಃ । ಏಧಯನ್ ವರ್ಧಯಾಮಾಸುಃ ।

ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸೋತ ಮಾಯಾವಾದಿ ಪಂಡಿತರು ಮಧ್ವಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವರಾಗಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಕಲಮಾಂಕುರ ಸಮೂಹವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಚನ ವರ್ಷದಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಮಾತುಗಳಿಂದ

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾ ಎಲ್ಲರೂ ಅವರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹರಡಿಸಿದರು.

ಸೌಽಥ ಗೋಕುಲಮುಪೇತ್ಯ ಸಯುತಃ ಸಂಸ್ಮರನ್ ಚಿರಮುವಾಸ ರಮೇಶಮ್ ।

ಗೋಪಿಕಾನಯನವಾರಿರುಹೋದ್ದಿಕ್ಷಣಪ್ರಸವಪೂಜಿತರೂಪಮ್ ॥೫೬॥

ಸ ಇತಿ । ಅಥ ಸಯುತಃ ಸಪರಿವಾರಃ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಗೋಕುಲಮುಪೇತ್ಯ ಗೋಪಿಕಾನಾಂ ನಯನವಾರಿರುಹೇಭ್ಯಃ ಉದ್ಯಂತಿ ವೀಕ್ಷಣಾನ್ಯೇವ ಪ್ರಸವಾಃ ಪುಷ್ಪಾಣಿ ತೈಃ । ಪೂಜಿತಂ ರೂಪಂ ಸೌಂದರ್ಯಂ ಯಸ್ಯ ತಂ ರಮೇಶಂ ಸಂಸ್ಮರನ್ ಉವಾಸ ಗೋಕುಲೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಅನಂತರ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಪರಿವೃತರಾಗಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಗೋಪಿಕೆಯರ ವಿಹಾರನಯನಕಮಲಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿದರು.

ನಿರ್ಜರಾಧಿಪಪುರಪ್ರತಿಬದ್ಧೋತ್ಸೇಧಸೌಧಮಧುರಾಂ ಮಧುರಾಂ ಸಃ ।

ಕಂಸಕುಂಜರವಿಭಜ್ಜಕಲೀಲಾಸಿಂಹಸಂಗತಗುಹಾಂ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ॥೫೭॥

ನಿರ್ಜರೇತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ನಿರ್ಜರಾಧಿಪಸ್ಯ ದೇವೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪುರೇಣ ಸ್ವರ್ಗೇಣ ಪ್ರತಿಬದ್ಧಃ ಉತ್ಸೇಧಃ ಔತ್ರತ್ಯಂ ಯेषಾಂ ತೈಃ ಸೌಧೈಃ ಮಧುರಾಂ ಮನೋರಮಾಂ । ಕಂಸ ಏವ ಕುಂಜರಃ ತಸ್ಯ ವಿಭಜ್ಜಕೇನ ಲೀಲಾಸಿಂಹೇನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣೇನ ಸಜ್ಜತಗುಹಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಖ್ಯಾಸಿಂಹಸ್ಯ ಗುಹಾಯಮಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಮಧುರಾಂ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ।

ಅನಂತರ ಕಂಸನೆಂಬ ದಂತಸಲಗವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ಗುಹಾದಂತಿರುವ ಸ್ವರ್ಗದತ್ತರದ ಅಂತಃಪುರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಮಧುರಾಪುರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋದರು.

ಕ್ಷೇತ್ರಮಾಪ ಸ ಕುರೋರಥ ಪುಣ್ಯಂ ಪಞ್ಚಭಿವಿಲಸಿತಂ ಕಿಲ ತೀರ್ಥಃ ।

ಪೂರಿತೈರ್ಭೃಗುವರೇಣ್ಯಕುಠಾರಶಿಖ್ರದುಃಪಲೋಹಿತಪುರೈಃ ॥೫೮॥

ಕ್ಷೇತ್ರಮಿತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಭೃಗುವರೇಣ್ಯಸ್ಯ ಜಾಮದಗ್ರ್ಯಸ್ಯ ಕುಠಾರೇಣ ಶಿಖ್ರಾನಾಂ ದುಃಪಲಾಣಾಂ ಲೋಹಿತಪುರೈಃ ರಕ್ತಪ್ರವಾಹೈಃ । ಪೂರಿತೈಃ ಪೂರ್ಣೈಃ । ಪಞ್ಚಭಿಃ ತೀರ್ಥೈಃ । ವಿಲಸಿತಂ ಪುಣ್ಯಂ ಕುರೋಃ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಸ್ಯಮಂತಪಞ್ಚಕಾಖ್ಯಮ್ । ಕಿಲೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ । ಆಪಂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಅನಂತರ ಭಾರ್ಗವರಾಮನ ಕುಠಾರದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದುಷ್ಟರಾಜರ ರಕ್ತಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಐದು ತೀರ್ಥಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ, ಪುಣ್ಯಕರವಾದ, ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು (ಸ್ಯಮಂತ ಪಂಚಕವನ್ನು) ಹೊಂದಿದರು.

ದ್ವಾರಕಾಮಥ ಜಗಾಮ ಸ ಮುಕ್ತೆದ್ವಾರಮಧ್ಯುದಧಿಮಧ್ಯಮುದಾರ: ।

ಇಂದಿರಾರಮಣಮಂದಿರವೃಂದೈ: ಭರ್ಮರತ್ನಚಯನಿರ್ಮಿತಹರ್ಮ್ಯೈ: ॥೫೯॥

ದ್ವಾರಕಾಮಿತಿ । ಅಥೋದಾರೋ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ಉದಧೇ: ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಅಧ್ಯುದಧಿಮಧ್ಯಮ್ । ವಿಭಕ್ತತ್ವಾರ್ಥೇ ಅವ್ಯಯಿಭಾವ: । ಭರ್ಮಣಾಂ ಸುವರ್ಣಾನಾಂ ರತ್ನಾನಾಂ ಚಯೈ: ನಿರ್ಮಿತಾ ಹರ್ಮ್ಯಾ: ಯेषಾಂ ತೈ: । "ತಪನೀಯಂ ಶಾತಕುಘ್ನಂ ಗಾಙ್ಗೆಯಂ ಭರ್ಮ ಕರ್ಬುರಮಿ"ತ್ಯಮರ: । ಇಂದಿರಾರಮಣಸ್ಯ ಮಂದಿರಾಣಾಂ ವೃಂದೈ: ಉಪಲಕ್ಷಿತಂ ಮುಕ್ತೆದ್ವಾರಂ ದ್ವಾರಕಾಂ ಜಗಾಮ ।

ಅನಂತರ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಂಗಾರ ರತ್ನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಂದಿರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಕ್ತಿಯ ದ್ವಾರದಂತಿರುವ ದ್ವಾರಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಶಿಷ್ಯಸಾರ್ಥಸಹಿತ: ಪ್ರತಿಪೇದೇ ಸ ಪ್ರಭಾಸಮಥ ವಿಪ್ರವರೇಣ್ಯ: ।

ಸ್ವಪ್ರಭಾಸಮಗಮತುಹಿನಾಂಶುರೈಶ್ಚ ದಕ್ಷಕೃತಯಕ್ಷಮಗೃಹಿತ: ॥೬೦॥

ಶಿಷ್ಯೇತಿ । ಅಥ ಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ಸಾರ್ಥೇನ ಸಹೈನ ಸಹಿತ: "ಸಹೃದಸಾರ್ಥೈ ತು ಜಂತುಭಿರ"ತ್ಯಮರ: । ವಿಪ್ರವರೇಣ್ಯ: ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ಯತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರೇ । ದಕ್ಷಕೃತೇನ ಯಕ್ಷಮಣಾ ಕ್ಷಯವ್ಯಾಧಿನಾ ಗೃಹಿತ: ತುಹಿನಾಂಶುಶ್ಚಂದ್ರ: । ಸ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಕೃಷ್ಠಾಂ ಭಾಸಂ ಪ್ರಭಾಸಂ ಅಗಮತ್ । ತತ್ ಪ್ರಭಾಸನಾಮ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ।

ಶಿಷ್ಯಸಮೂಹ ಸಹಿತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಶಾಪದಿಂದ ಕ್ಷಯರೋಗಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಚಂದ್ರನು ಪುನಃ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದನೋ ಅಂತಹ ಪ್ರಭಾಸಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

ಆಸಸಾದ ತುಹಿನಾಚಲಸಾನುಸ್ಥಾಸ್ತುಭಿರ್ಮುನಿಕುಲೈರಪಸೇವ್ಯಮ್ ।

ಶ್ರೀಶಿಪಾಲಿತಭುವಂ ಹಿಮರೂಪಗ್ರಾವದುರ್ಗಮಪಥಾಂ ಬದರೀಂ ಸ: ॥೬೧॥

ಆಸಸಾದೇತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯ: । ತುಹಿನಾಚಲಸ್ಯ ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತಸ್ಯ ಸಾನುಷು ಸ್ಥಾಸ್ತುಭಿ: ತಿಷ್ಠದ್ವಿ: । ಮುನಿಕುಲೈ: ಉಪಸೇವ್ಯಮ್ । ಶ್ರೀಶೇನ ನಾರಾಯಣೇನ ಪಾಲಿತಾ ಭೂ: ಯಸ್ಯಾಸ್ತಾಮ್ । ಹಿಮರೂಪೈರ್ಗ್ರಾವಭಿ: ಪಾಷಾಣೈ: ದುರ್ಗಮ: ಪಂಥಾ: ಯಸ್ಯಾ: ತಾಂ ಬದರೀಂ ಆಸಸಾದ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಸೇವಿತವಾದ, ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಪಾಲಿತವಾದ, ಹಿಮಪಾತಗಳಿಂದ ಹೋಗಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಬದರೀಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋದರು.

ರಾಮಪಾದಕಮಲಾರ್ಪಣಪೂತಾಂ ಹರ್ಷಯನ್ ಸ್ವಜನಯುತಮಯೋಧ್ಯಾಮ್ ।

ಅಬ್ರಜತ್ ಸ ಸರಯೂಜಲವೀಚಿಲೋಲಮಾರುತನಿವಾರಿತತಾಪಮ್ ॥೬೨॥

ರಾಮೇತಿ । ಸ್ವಜನಯುತಂ ಹರ್ಷಯನ್ ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ರಾಮಪಾದಕಮಲಸ್ಯ ಅರ್ಪಣೇನ ವೀಕ್ಷಣೇನ ಪೂತಾಂ । ಸರಯಾಃ ನದ್ಯಾಃ ಜಲಾನಾಂ ವೀಚಿಷು ಲೋಲೇನ ಮಾರುತೇನ ನಿವಾರಿತಃ ತಾಪೋ ಯಸ್ಯಾ ತಾಂ ಅಯೋಧ್ಯಾಂ ಅಬ್ರಜತ್ ।

ಸ್ವಜನರನ್ನು ಸಂತೋಷಬಡಿಸುವ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ರಾಮ-
ಚಂದ್ರನ ಪಾದಕಮಲದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ, ಸರಯೂನದಿಯ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ
ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತಾಪವಿಲ್ಲದ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಆಸಸಾದ ಸ ಗಯಾಮಥ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪಾದಪೂತಭುವಮುದ್ರತಹರ್ಷಃ ।

ಆತ್ಮನೀನಜನಕಲ್ಪಿತಪಿಣ्डಗ್ರಾಹಲೋಲಪಿತೃವರ್ಗಸಮಗ್ರಾಮ್ ॥೬೩॥

ಆಸಸಾದೇತಿ । ಅಥ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯಃ ಉದ್ರತಹರ್ಷಃ ಸನ್ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪದೇನ ಪೂತಾ ಭೂಃ ಯಸ್ಯಾಃ ತಥೋಕ್ತಾಮ್ । ಆತ್ಮನೀನೈಃ ಆತ್ಮಹಿತೈಃ ಜನೈಃ ಕಲ್ಪಿತಾನಾಂ ಪಿಣ್ಡಾನಾಮ್ ಗ್ರಾಹೇ ಗ್ರಹಣೇ ಲೋಲೈಃ ಪಿತೃಣಾಂ ವರ್ಗೈಃ ಸಮಗ್ರಾಂ ಪೂರ್ಣಾಂ ಗಯಾಂ ಆಸಸಾದ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ವಿಷ್ಣುಪದದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ, ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು,
ಅಪ್ಪರು ಕೊಡುವ ಪಿಂಡಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಲ್ಲಿ ಉತ್ಸುಕರಾದ ಪಿತೃಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಗಯಾಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು.

ಪ್ರಾಪ ಸೋಽಥ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾಮಕ್ಷೇತ್ರಮಾದೃತಮನಾ ಹರಿಧಾಮ ।

ಯತ್ಕಿಲಾಂತರೀತಹೇಮವಿಮಾನಂ ನೂತನಾಕಲಿತಧಾಮವಿತಾನಮ್ ॥೬೪॥

ಪ್ರಾಪೇತಿ । ಆದೃತಮನಾಃ ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಯತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಅಂತರೀತಾಃ ಹೇಮವಿ-
ಮಾನಾಃ ಯಸ್ಯ ತತ್ । ನೂತನಾಕಲಿತಂ ಧಾಪ್ರಾಂ ಆಲಯಾನಾಂ ವಿತಾನಂ ವಿವಿಸ್ತಾರೋ ಯಸ್ಯ
ತತ್ ತಥಾಭೂತಮಭವತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಿಲೇತ್ಯೈತಿಹ್ಯೋ । ಹರೇರ್ಧಾಮ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾಮ
ತತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಪ್ರಾಪ ।

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಬಂಗಾರವಿಮಾನಗಳಂತಿರುವ ವಿತಾನಗಳುಳ್ಳ
ನೂತನವಾದ ಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ
ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

ಸೋಽಧುನಾ ನಿಕಟದೇಶಮುಪೇತಶ್ಚೋ ಭವಶ್ಚರಣದರ್ಶನಲಿಪ್ಸುಃ ।

ಆಗಮಿಷ್ಯತಿ ಜನೇರಿತಿ ವಿಪ್ರಃ ಸೋಽಭಿಧಾಯ ಯತಿನಂ ಪ್ರಜಗಾಮ ॥೬೫॥

ಸ ಅಚ್ಯುತಾಖ್ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಕಥಾಮುಪಸಂಹರತ್ರಾಹ । ಸ ಇತಿ । ಅಧುನಾ ನಿಕಟದೇಶಮುಪೇತಃ ಸ ರಘುನಾಥಾರ್ಯಃ । ಶ್ವೋ ಭಾವಿದಿನೇ । ಭವಞ್ಚರಣದರ್ಶನಂ ಲಬ್ಧುಮಿच्छುಃ ಸನ್ ಜನೈಃ ಶಿಷ್ಯೈಃ ಸಹ ಆಗಮಿಷ್ಯತಿ ಇತಿ ಸ ವಿಪ್ರಃ ಅಚ್ಯುತಾ-
ಖ್ಯಃ । ಯತಿನಂ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥಂ ಅಭಿಧಾಯ ಪ್ರಜಗಾಮ ಸ್ವದೇಶಂ ಪ್ರಗತಃ ।

ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾ ಅಚ್ಯುತಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತ-
ತೀರ್ಥರನ್ನು ಕುರಿತು "ಸ್ವಾಮಿನ್ ! ನಾಳೆ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ
ಪಾದದರ್ಶನಕ್ಕಿಂದು ಶಿಷ್ಯಸಹಿತರಾಗಿ ಬರುವವರಿದ್ದಾರೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿ
ತಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟರು.

इत्थं स्वकीयगुणवर्णनहर्षमाणं

सत्यव्रतं यतिवरं स पुरेद्युरार्यः ।

सीताभिरामरघुनामपदाब्जसेवा-

सिद्धो मनोरथ इवेक्षितुमाविरासीत् ॥६६॥

इत्थमिति । आर्यः स रघुनाथार्यः । इत्थं ब्राह्मणोक्तप्रकारेण स्वकी-
यगुणानां वर्णनेन हर्षमाणं सत्यव್ರतं यतिवरं ईक्षितुं परेद्युः परस्मिन्
दिने । सीताया अभिरामस्य रघुनाम्नः दाशरथेः पदाब्जसेवासिद्धः फलितः
सत्यव्रतमनोरथ इव आविरासीत् ।

ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳಿಂದ ಹರ್ಷಿತರಾದ ಯತಿವರೇಣ್ಯರಾದ
ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರನ್ನು ಮರುದಿನ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ-
ದರು. ಆಗ ಸೀತಾರಾಮರ ಸೇವಾದಿಂದ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರ ಮನೋರಥವು
ಫಲಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

प्रणतममुमुदीक्ष्य संयमींद्रो विदितगुणं रघुनाथपण्डितार्यम् ।

निजपदपरिपालनेऽभ्यषिञ्चत् विहितचतुर्थमहाश्रमं तदैव ॥६७॥

प्रणतमिति । संयमीन्द्रः सत्यव्रतः । विदितगुणं प्रणतममुं रघुनाथ-
पण्डितार्यम् । उदीक्ष्य, तदैव विहितश्चतुर्थः महानाश्रमो यस्य तं निजप-
दस्य परिपालने परिपालननिमित्तमित्यर्थः । निमित्तात् कर्मसंयोगेऽपीति
सप्तमी । अभ्यषिञ्चत् अभिषिक्तवान् ।

ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು ಗುಣಿಗಳಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯ-
ರನ್ನು ಕಂಡು, ಕೂಡಲೇ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ
ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಮಾಖ್ಯಯಾ ಯತಿವರಂ ವितन्वन् मुदं

श्रियं च महतीं नयन् पुरवरे च भागाभिधे ।

विसृज्य सकलं महान् सपदि हन्त सत्यव्रतः

स्वयं तपसि निष्ठितो व्यधित धर्मपुर्यां स्थितिम् ॥६८॥

ಸ ಇತಿ । ಕಿञ್ಚ ಭಾಗಾಭಿಧೇ ಪುರೇ ಭಾಗಾನಗರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಮಂ ಯತಿವರಂ ಆಖ್ಯಯಾ ನಾಮ್ನಾ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ವಿತನ್ವನ್ । ಮಹತೀಂ ಶ್ರಿಯಂ ಚ ನಯನ್ । ಮಹಾನ್ ಸತ್ಯವ್ರತಃ ಸಪದಿ ತತ್ಕ್ಷಣೇ ಸಕಲಂ ವಿಸೃಜ್ಯ । ಸ್ವಯಂ ತಪಸಿ ನಿಷ್ಠಿತಃ ಸನ್ ಧರ್ಮಪುರ್ಯಾಂ ಸ್ಥಿತೀಂ ವ್ಯಧಿತ ವಿಹಿತವಾನ್ । ಹಂತೇತಿ ಹರ್ಷೇ ।

ಈ ರೀತಿ ಭಾಗಾನಗರದಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಮ ಕೊಟ್ಟು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತಿರ್ಥಾರಂಭವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು, ಸಕಲಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು, ತಾವು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, ಧರ್ಮ ಪುರಿಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ರತರಾದರು.

सद्विद्यागुरुसत्यनाथयतिराट्श्रीपादसंसेवनप्रोद्यत्

पण्डितराजशब्दबिरुदो यः श्रीनिवासः कविः ।

तस्य श्रीरघुनाथकीर्तनसुधास्वादैकवृत्तेः कृतौ

काव्ये सत्यनिधीयचारुचरिते सर्गाऽभवत् पञ्चमः ॥६९॥

इति सत्यनिधिविलासे पञ्चमः सर्गः संपूर्णः ।

ಸದ್ವಿದ್ಯೇತಿ । ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ ।

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥಶ್ರೀಚರಣಚರಣಾರಾಧಕ-
ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರನರಸಿಂಹಕೃತಾಃ ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸಾಡೀಕಾಃ
ಸರ್ವತೋವಿಸಾಖ್ಯಾಃ ಪಞ್ಚಮಃ ಸರ್ಗಃ ॥೫॥

ಐದನೇ ಸರ್ಗವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

-: षष्ठः सर्गः :-

अधिष्ठिते पूर्वतरैर्यतीश्वरैः पदे बभौ सत्यनिधिक्षमीश्वरः ।

महाधनै रत्नचयैर्विराजिते निधाविवापामुदितः सुधाकरः ॥१॥

अधिष्ठित इति । पूर्वतरैः अतिपुरातनैः यतीश्वरैः पद्मनाभप्रभृतिभिः
अधिष्ठिते अध्यासिते पदे स्थाने, उदितः सत्यनिधिक्षमीश्वरः, महाधनैः
बहुमूल्यैः "बहुमूल्यं महाधनमि" त्यमरः, रत्नचयैः विराजिते अपां निधौ
समुद्रे उदितः सुधाकर इव बभौ । अस्मिन् सर्गे वंशस्थं वृत्तम् । जतौ
तु वंशस्थमुदीरितं जराविति लक्षणात् ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧೀರ್ಥರು, ಪದ್ಮನಾಭರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ
ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಶ್ರೀಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಪೀಠದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠರತ್ನಸಮೂಹಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಉದಯಿಸಿದರು.

गुणाद्भुतं तं यतिवंशशेखरं

प्रपद्य शिष्याः परिपूर्णसिद्धयः ।

न पूर्वजान् संयिमिनोऽभ्यलाषिषुः

समेत्य वर्ष कृषका इवाम्बुदान् ॥२॥

गुणेति । गुणाद्भुतं यतिवंशशेखरं तं सत्यनिधिं प्रतिपद्य, परिपूर्णाः
सिद्धयो येषां ते, शिष्याः । वर्षं वृष्टिं समेत्य, परिपूर्णसिद्धयः कृषकाः
कृषीवलाः अम्बुदानिव पूर्वजान् संयमिनो यतीन्द्रान् नाभ्यलाषिषुः
नापेक्षितवन्तः अभिपूर्वाल्लषेलुङ् ।

ಗುಣಗಳಿಂದ ಅದ್ಭುತರಾದ, ಯತೀಂದ್ರರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ
ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಮಳೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿ-
ಸಿಕೊಂಡ ಕೃಷಿಕರು ಮೇಘಗಳನ್ನು ಬಯಸದಂತೆ ಪೂರ್ವಯತಿಗಳನ್ನು
ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪೂರ್ವೀಕರನ್ನು ಬಯಸ-
ಲಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಗುರುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಭಾವ.

विपक्षविद्वन्निवहाः विलिङ्गिरे प्रवाचि तस्मिन्नहितापकारिणि ।

उदारकेकानिनदोपशोभिते शिखावले जाग्रति पन्नगा इव ॥३॥

विपक्षेति । अहितानां प्रत्यर्थिपण्डितानां अपकारिणि भङ्गकारिणि

ಪ್ರಕೃಶ್ಠಾ: ವಾಚೋ ಯಸ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್, ಸತ್ಯನಿಧೌ ಜಾಗ್ರತಿ ಸತಿ, ಅಹೀನಾಂ ಸರ್ಪಾಣಾಮ್
ತಾಪಕಾರ್ಣಿಣಿ ಉದಾರೈ: ಕೇಕಾನಿನದೈ: ಉಪಶಾಂಭಿತೇ । "ಕೇಕಾ ವಾಣಿ ಮಯೂರಸ್ಯೇ"
ತಯರ: । ಶಿಖ್ರಾವಲೇ ಮಯೂರೇ । "ಶಿಖ್ರಾವಲ: ಶಿಖ್ರೀ ಕೇಕೀ"ಇತ್ಯಮರ: ।
ಪತ್ರಗಾ ಸರ್ಪಾ ಇವ ವಿಪಕ್ಷವಿಧ್ವಂಸಿವಹಾ ವಿಲಿಖ್ವಿರೇ ವಿಲೀನಾ: ಬಭೂವು: ।

ಮಾಯಾವಾದಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಪಕ್ಷವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವಂಥ
ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಜಾಗೃತರಾಗಿರಲು, ಮಯೂರದ
ನಿನಾದವಿರುವಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಗಳು ವಿಲೀನವಾಗುವಂತೆ ವಿಪಕ್ಷವಿದ್ವಾಂಸರು
ವಿಲೀನರಾದರು.

ಸನೀತಿ ರಾಘ್ನಂ ಸಮಭೂತ್ ಮಹೀಕ್ಷಿತಾಂ

ಪ್ರಶಾಸಕೇ ಸತ್ಯನಿಧೌ ಜಗದ್ಗುರೌ ।

ಅನೀತಿ ಚಾಸೀತ್ ಅಭಿತ: ತಪೋಜ್ವಲನ್-

ನಿಜಪ್ರಭಾವಾಸ್ತಜನಾರ್ತಿಕಾರಣೇ ॥೪॥

ಸನೀತಿತಿ । ಜಗದ್ಗುರೌ ತಪೋಭಿ: ಜ್ವಲತಾ ನಿಜಪ್ರಭಾವೇಣ ಅಸ್ತಂ ನಿರಸ್ತಂ
ಜನಾನಾಮಾರ್ತಿಕಾರಣಂ ದುರದೃಶ್ಯಂ ಯೇನ ತಸ್ಮಿನ್ ಸತ್ಯನಿಧೌ ಅಭಿತ: ಪ್ರಶಾಸಕೇ
ಸತಿ ಮಹೀಕ್ಷಿತಾಂ ರಾಜಾಂ ರಾಘ್ನಂ ನೇತೃ ಸಹಿತಂ ಸನೀತಿ ಆಸೀತ್ । ಅನೀತಿ ಚ
ಇತಿಭಿ: ವಿಪ್ಲವೈ: ರಹಿತಮನೀತಿ ಚ "ಅತಿವೃಷ್ಟಿರನಾವೃಷ್ಟಿ: ಶಲಭಾಶ್ಚುಕಮು-
ಷಿಕಾ: ಅತ್ಯಾಸಂತ್ರಾಸ್ತಾ ರಾಜಾನ್: ಷಡೈತಾ ಇತಯ: ಸ್ಮೃತಾ:" ಇತಿ ವಚನಾತ್
ಆಸೀತ್ । ಏತದಾದಿ ಚತುಶ್ಲೋಕಾಂ ವಿರೋಧಾಭಾಸೋ ದೃಶ್ಯ: ।

ಶ್ರೀಗಳ ತಪಃಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜನರ ದುರದೃಷ್ಟಿಗಳೆಲ್ಲ ನಶಿಸಿದವು.
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಾಗ ಎಲ್ಲ ರಾಜರು
ನೀತಿಯಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸನೀತಿ
ಎನಿಸಿಕೊಂಡವು ಮತ್ತು ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತಿಬಾಧೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಸನೀತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೇ ಅನೀತಿ ಎಂದೂ ಕರೆದರು. ಈತಿ
ಎಂದರೆ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ಅನಾವೃಷ್ಟಿ, ಮೂಷಿಕ, ಶಲಭ, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಅತ್ಯಾಸಂತ್ರಾ-
ಸಿತ ರಾಜರು, ಇವರ ಉಪದ್ರವವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಾ-
ಭಾಸಾಲಂಕಾರವಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸನೀತಿಯು ಆಗಿತ್ತು ಅನೀತಿಯು ಆಗಿತ್ತು
ಎಂದು ವಿರೋಧ. ನೀತಿವಂತ ರಾಜನನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಸನೀತಿ. ಈತಿ
ಬಾಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅನೀತಿ ಎಂದು ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ.

ಯದೇವ ವित्तं विविधं स मस्करी द्विजातिसङ्घाय ददौ मुदान्वितः ।
अशेषमेतद्बुधवर्यसत्कृतं भृशं जगद्वित्तमभून्मुहुर्मुहुः ॥५॥

यदीति । स मस्करी सत्यनिधीश्वरः, विविधं धनकनकविद्यारूपं यदेव वित्तं द्विजातिसङ्घाय मुदान्वितः सन् ददौ । भृशं बुधवर्यसत्कृतं विद्वज्जनाधीनीकृतं अशेषमेतद्वित्तं मुहुः मुहुः जगद्वित्तं अभूत् ।
"नुदविदोदत्राघ्राहीभ्योऽन्यतरस्यां" (८.२.५६) इति दकारस्य न नत्वम् ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತಿರ್ಥರು ವಿದ್ಯಾಧನ ಮತ್ತು ಧನಕನಕಾದಿಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಜ್ಞ-
ನರಿಗೆ ನೀಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು.
ವಿದ್ಯಾ ಧನಕನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಪಂಡಿತರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಶ್ರೀಸತ್ಯ-
ನಿಧಿತಿರ್ಥರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಭಾವ.

भजत्रपि श्रीशमपारसम्पदां निदानभूताङ्घ्रिसरोरुहद्वयम् ।

असारसंसारनिवर्तिताशयो न चेतसा श्रीशमपेक्षते स्म सः ॥६॥

भजत्रिति । असारात् संसारात् निवर्तितः आशयो अभिप्रायः यस्य सः । "अभिप्रायश्छन्द आशय" इत्यमरः । स सत्यनिधीन्द्रः अपारस-
म्पदां निदानभूतं अङ्घ्रिसरोरुहयोः द्वयं यस्य तं श्रीशं लक्ष्मीपतिं भज-
त्रपि श्रिया संपदा शं सुखं श्रीशं चेतसा न अपेक्षते स्म ।

ಅಸಾರಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸಕಲಸಂಪತ್ತಿಗೆ
ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ
ಶ್ರೀಶನ(ವ)ನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. (ಶ್ರೀಶ = ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಾಗುವ ಸುಖ.)

अपाशमेनं विषयेष्वकोविदां भ्रमातिरेकप्रभवेषु सर्वदा ।

दृढाः न पाशाः निजबान्धवावलीसमुद्रतस्त्रೇहमयाः प्रपेदिरे ॥७॥

अपाशमिति । दृढाः निजबान्धवावलीषु स्वकीयबन्धुवर्गेषु समुद्रताः
स्त्रೇहमयाः पाशाः, अकोविदां अज्ञानां भ्रमातिरेकस्य भ्रान्त्याधिक्यस्य
प्रभवेषु उत्पत्तिस्थानेषु विषयेषु शब्दादिषु सर्वदा, अपगता आशा यस्य
तं अपाशं सत्यनिधीन्द्रं न प्रपेदिरे ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭ್ರಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ
ಸೃಕ್ಷಂದನವನಿತಾದಿವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸೆ ಇಲ್ಲದವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ
ದೃಢವಾದ ಸ್ನೇಹಪಾಶವೂ ಮರಿಗೆ ಬಂಧಕವಾಗಲಿಲ್ಲ.

१. वित्तं - ज्ञातं विदज्ञान ।

ನ ಜಾನುದ್ಧಾನಿ ಜಲಾನಿ ಯೋಷಿತ:

ಸ್ವಯಂ ತರಂತೀತಿ ಜಗತ್ಸು ವಿಶ್ರುತಮ್ ।

ಕಥಂ ಪುನ: ಸತ್ಯನಿಧೇ: ತಪಸ್ವಿನ:

ತತಾರ ಕೀರ್ತಿ: ಬತ ಸಮ ಸಾಗರಾನ್ ॥೮॥

ನೆತಿ । ಯೋಷಿತ: ಜಾನುದ್ಧಾನಿ ಜಾನುಪ್ರಮಾಣಾನಿ । ಪ್ರಮಾಣೇ "ದ್ವಯಸಜ್ಜದ್ಧಜ್ ಮಾತ್ರಚ:" । ಜಲಾನಿ ಸ್ವಯಂ ನ ತರಂತೀತಿ ಜಗತ್ಸು ವಿಶ್ರುತಮ್ । ತಪಸ್ವಿನ: ಸತ್ಯನಿಧೇ: ಕೀರ್ತಿ: ಕೀರ್ತಿರೂಪಾ ಸ್ತ್ರೀ ಪುನ: ಸಮಸಾಗರಾನ್ ಕಥಂ ತತಾರ । ಬತಾಶ್ಚರ್ಯೆ । ಕೀರ್ತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಾತ್ ಕೀರ್ತೆ: ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮಿತಿ ಭಾವ: ।

ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮೋಣಕಾಲುಪ್ರಮಾಣದ ಜಲವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ದಾಟಲಾರರು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಕೀರ್ತಿನಾರಿಯು ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಪ್ತ ಸಾಗರಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ದಾಟಿದಳೋ ಅಶ್ಚರ್ಯ. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯು ಸಪ್ತಸಾಗರ ದಾಟಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವ.

ತದೀಯದಾತೃತ್ವಮುಖೈರ್ಗುಣೈರಭೂತ್

ಜನೋ ವಿಪಶ್ಚಿತ್ ಶ್ರಿಯಮಾಪ್ಯ ರಜ್ಜಿತ: ।

ನಿತಾಂತಪಾಣಿಡ್ವಿವಿಭಾವನಾಕ್ರಮೈ:

ವಿಪಕ್ಷವಿಧ್ವನ್ನಿವಹೋಽಪ್ಯರಜ್ಜಿತ: ॥೯॥

ತದೀಯೇತಿ । ವಿಪಶ್ಚಿತ್ ಜನ:, ತದೀಯೈ: ಸತ್ಯನಿಧಿಸಂಬಂಧಿಭಿ: ದಾತೃತ್ವಮು-
ಖೈರ್ಗುಣೈ: ಶ್ರಿಯಂ ಸಂಪದಮಾಪ್ಯ ರಜ್ಜಿತ: ತೋಷಿತೋಽಭೂತ್ । ವಿಪಕ್ಷವಿಧ್ವನ್ನಿವಹೋ
ನಿತಾಂತಂ ಪಾಣಿಡ್ವಿವಿಭಾವನಾಃ: ಉದ್ಭಾವನಾಃ: ಕ್ರಮೈ: ಅರಂಭಿತಮ್ ।
"ಲಘು ಕ್ಷಿಪ್ರಮರಂ ದ್ರುತಂ"ಇತ್ಯಮರ: । ಜಿತ: ಪರಾಜಿತೋಽಪಿ ಅಭೂತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ದಾತೃತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಳಿಯು ಬಹಳ ರಂಜಿತವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಅತಿಯಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಪರವಾದಿ ಪಂಡಿತರು ಬೇಗನೆ ಪರಾಜಿತರಾದರು.

ತದೀಯಕೀರ್ತಿನಿಯತಾ ಸತೀ ಜಗಜ್-

ಜನಾಯ ವಿಶ್ವಾಸಮಿವೋದಪಾದಯತ್ ।

ಅಹೀಶ್ವರಸ್ಯ ಸ್ಮೃತಾತಿ ಶಿರಸ್ಪದಂ

ಸ್ಮೃಶನ್ಯಥೋ ವಿಷ್ಣುಪದಂ ಚ ನಿಶ್ಚಲಾ ॥ ೧೦ ॥

ತದೀಯೇತಿ । ನಿಯತಾ अनन्यगामिनी अत एव सती साध्वी तदीया सत्यनिधीया कीर्तिः, अहीश्वरस्य शेषस्य शिरस्पदं शिरःस्थानं । "अधः शिरसी पद"इति सत्त्वम् । स्पृशती पातालव्यापिनीत्यर्थः । अधो निश्चला विष्णुपदं च स्पृशती । "आच्छीर्नद्योर्नुमिति" वैकल्पिको नुम् । आकाशव्यापिनी सतीत्यर्थः । जगज्जनाय विश्वासमुदपादयत् उत्पादयामासेव । लोके साध्वी जनानां स्वपातिव्रत्यप्रकटनार्थं सर्पशिरो विष्णुपदं च स्पृशति तद्वदित्युत्प्रेक्षा ।

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪತಿವ್ರತೆಯರು ತಮ್ಮ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಸರ್ಪದ ಹೆಡೆಯನ್ನು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪದವನ್ನು, ಮುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಕೀರ್ತಿನಾರಿಯು, "ನಾನು ಇವರಿಗೆ ನಿಯತಳಾದವಳು" ಎಂದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಪಾತಾಳದ ಶೇಷನ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುಪದವನ್ನು (ಆಕಾಶವನ್ನು) ಮುಟ್ಟಿದಳು.

स इत्थमत्यद्भुतकीर्तिसंपदा

दिशो विजेतुं धवलाः स संयमी ।

समुत्सुकः प्रास्थित पूर्वदक्षिणां

दिशं स्वयूथैः विबुधैस्तरंगितः ॥११॥

स इत्थमिति । इत्थं अनेन प्रकारेण, अद्भुतया कीर्तिसंपदा धवलाः दिशो विजेतुं समुत्सुकः स संयमी सत्यनिधीन्द्रः, स्वयूथैर्विबुधैस्तरंगितः परिवर्धितः सन्, पूर्वस्याः, दक्षिणस्याः दिशः अंतरालं दिक् । पूर्वदक्षिणा तां "दिङ्नामान्यन्तराले" (२.२.२६)इति बहुव्रीहिः । सर्वनाम्नो वृत्तिमात्रे पूर्वपदस्य पुंवद्भावो वक्तव्य इति पुंवत्वम् । प्रास्थित गतवान् । "समवप्रविभ्यस्थ" इति तिष्ठतेरात्मनेपदं "स्थाध्वोरिञ्चेति" इत्वम् ।

ಈ ರೀತಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಶುಭ್ರವಾದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು, ಆಗ್ನೇಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹೊರಟರು.

बभूव तस्यां दिशि यः श्रियोज्वलः

विभुर्महान् राघवपंडिताभिधः ।

स आगतं सत्यनिधिं निजं गुरुं

गुरुप्रहर्षेण समन्वितोऽभ्यगात् ॥१२॥

ಬಭूವೇತಿ । ತಸ್ಯಾಂ ದಿಶಿ ಶ್ರಿಯಾ ಸಂಪದಾ ಉಜ್ವಲ: ರಾಘವಪಂಡಿತಾಭಿಧ: ಯೋ ಮಹಾನ್ ವಿಭು: ಬಭೂವ ಸ ಗುರುಪ್ರಹರ್ಮಣ ಸಮನ್ವಿತ: ಸನ್ ಸಮಾಗತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ನಿಜಂ ಗುರುಂ ಅಭ್ಯಗಾತ್ ।

ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪದ್ಭರಿತನಾದ ರಾಘವಪಂಡಿತನೆಂಬ ಅರಸನು ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಶೀರ್ಷರು ಬರುವದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟನು.

ಸ ತೇನ ಭಕ್ತಾ ಪ್ರಣತೇನ ಯಾಚಿತ:

ಪುರಂ ತದೀಯಾಂ ಸಮಗಾತ್ ಪುರಸ್ಕೃತ: ।

ಉಪಾಸ್ಯಮಾನ: ಪರಿತೋ ವಿಸಾರಿಭಿ:

ಶತಾಂಗಮಾತುರಾಂಗಸೈನಿಕೈ: ॥೧೩॥

ಸ ಇತಿ । ಭಕ್ತಾ ಪ್ರಣತೇನ ತೇನ ರಾಘವಪಂಡಿತೇನ ಯಾಚಿತ: ಪುರಾಗಮನಾಯ ಇತಿ ಶೇಷ: । ಪುರಸ್ಕೃತ: ಪೂಜಿತ: ಅಗ್ರೇ ಕೃತಶ್ಚ, ವಿಸಾರಿಭಿ: ಶತಾಂಗೈ: ಮಾತಂಗ-ತುರಂಗಸೈನಿಕೈಶ್ಚ । "ಶತಾಂಗ: ಸ್ಯಂದನೋ ರಥ:"ಇತ್ಯಮರ: । ಪರಿತ ಉಪಾಸ್ಯಮಾನ: ಸನ್ ತದೀಯಾಂ ರಾಘವಪಂಡಿತಸಂಬಂಧಿನಿಂ ಪುರಂ ನಗರೀಂ ಸಮಗಾತ್ ।

ರಾಘವಪಂಡಿತನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಣಮಿಸಿದನು. ತಮ್ಮ ಪುರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಆತನಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತರಾಗಿ ಆ ಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು. ಇವರ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ರಥಗಳು, ಅನೆಗಳು, ಕುದುರೆಗಳು, ಪದಾತಿಗಳು ಇವರನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಹೊರಟವು.

ಗುರುಪ್ರಸಾದೋಪಚಿತಾಮುದಾರಾಂ ಶ್ರಿಯಂ ಸ ತಸ್ಮೈ ಗುರವೇ ನ್ಯವೇದಯತ್ ।

ಸರಸ್ವದಾಯಾತಪಯೋದಪೂರಿತಾಂ ನದೀಮಿವಾಂಭೋನಿಧಯೇ ಮಹೀಧರ: ॥೧೪॥

ಗುರ್ವಿತಿ । ಸ ರಾಘವಪಂಡಿತ:, ಗುರೋ: ಸತ್ಯನಿಧೇ: ಪ್ರಸಾದೇನ ಉಪಚಿತಾಂ ಸಮೃದ್ಧಾಂ ಉದಾರಾಂ ಶ್ರಿಯಂ ಚ, ಮಹೀಧರ: ಶೈಲ: ಸರಸ್ವತ: ಸಮುದ್ರಾದಾಯಾತೇನ ಪಯೋದೇನ ಮೇಧೇನ ಪೂರಿತಾಂ ನದೀಂ ಅಂಭೋನಿಧಯೇ ಸಮುದ್ರಾಯೇವ, ತಸ್ಮೈ ಗುರವೇ ಸತ್ಯನಿಧಯೇ ನ್ಯವೇದಯತ್ ನಿವೇದಿತವಾನ್ ।

ಪರ್ವತವು ಹೀಗೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರನ್ನು ಮೇಘದಿಂದ ಪಡೆದು ನದಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆ ರಾಜನಾದ ರಾಘವ-ಪಂಡಿತನು ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬಂದ ಮಹಾಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗುರುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನು.

ಯಶೋಽನುರೂಪಂ ನಿಜವೈಭವೋಚಿತಂ

ವ್ಯಧತ್ತ ಸ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಸೇವನಮ್ ।

ಮನೀಷಿಣಾಂ ತತ್ರ ಮನೀಷಿತಂ ಧನಂ

ದುಕೂಲವಾಸೋಽಪ್ಯನುಕೂಲಮಸ್ಪೃಶತ್ ॥೧೫॥

ಯಶ ಇತಿ । ಸ ರಾಘವಪಂಡಿತ: ತತ್ರ ಸ್ವಪುರೇ ಯಶಸ: ಕೀರ್ತೆ: ಅನುರೂಪಂ, ನಿಜಸ್ಯ ವೈಭವಸ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವಸ್ಯ ಉಚಿತಂ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಸ್ಯ ಸೇವನಂ ವ್ಯಧತ್ತ । ಮನೀಷಿಣಾಂ ವಿದುಷಾಂ ಮನೀಷಿತಂ ಇಂಥ ಧನಂ ಅನುಕೂಲಂ ದುಕೂಲವಾಸೋಽಪಿ ಅಸ್ಪೃಶತ್ । ಅದಾತ್ । "ವಿಶ್ರಾಣನಂ ವಿತರಣಂ ಸ್ಪರ್ಶನಂ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ"ಇತ್ಯಮರ: ।

ಆ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ವೈಭವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರಾಮದೇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಅವರವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯಂತೆ ಧನ, ಕನಕ, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನು.

ವಿಧಾಯ ವರ್ಷಾಸು ಗುರೋರವಸ್ಥಿತಿಂ ಸುರ್ವರ್ಣವರ್ಷ ಸತತಂ ವರ್ವರ್ಷ ಸ: ।

ಮುದಾಽಂತರಂತವಿರತಪ್ರವರ್ವರ್ಷಂ ಧನಾಧನಂ ಜೀವನದಂ ಹಸನ್ನಿವ ॥೧೬॥

ವಿಧಾಯ ಇತಿ । ಸ ರಘುನಾಥಪಂಡಿತ: ವರ್ಷಾಸು ವರ್ಷತೈ, ಗುರೋ: ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಅವಸ್ಥಿತಿಂ ವಿಧಾಯ ಅಂತರಂತರ್ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ವಿರತಂ ಪ್ರವರ್ವರ್ಷಂ ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥೋಕ್ತಂ ಜೀವನದಂ ಧನಾಧನಂ ವರ್ಷಕಾಬ್ದಂ ಹಸನ್ನಿವ ಮುದಾ ಸತತಂ ಸುರ್ವರ್ಣವರ್ಷ ವರ್ವರ್ಷ ।

ರಾಜನು ವರ್ಷ ಯುತುವಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪುರದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ, ಆಗಾಗ ಮಳೆ ಸುರಿಸುವ ಮೇಘಗಳನ್ನು ಅಪಹಾಸ ಮಾಡುವವನಂತೆ ನಿರಂತರ ಸ್ವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಗರೆದನು.

ವಿಶಿಷ್ಯ ಶಿಷ್ಯಾನುಜಿಘೃಕ್ಷಯಾ ವಸನ್

ಪುರೇ ತದೀಯೇ ಸ ಯತೀಂದ್ರಶೇಖರ: ।

ಭುವಂ ವಿಪಕ್ಷಾಂಚ ಗತಾಂಬುದಾಂ ದಿವಂ

ಪ್ರತೀಕ್ಷತೇ ಸ್ಮಾಖಿಲದಿಗ್ಜಯೋದತ: ॥೧೭॥

ವಿಶಿಷ್ಯೇತಿ । ವಿಶಿಷ್ಯ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯಾನುಜಿಘೃಕ್ಷಯಾ ಅನುಗ್ರಹೇಚ್ಛಯಾ ತದೀಯೇ ಪುರೇ ವಸನ್ ಸ ಯತೀಂದ್ರಶೇಖರ: ಸತ್ಯನಿಧೀಂದ್ರ: ಅಖಿಲದಿಗ್ಜಯೋದತ: ಸನ್ ವಿಪಕ್ಷಾಂ ಭುವಂ ಗತಾಂಬುದಾಂ ದಿವಂ ಚ ಪ್ರತೀಕ್ಷತೇ ಸ್ಮ ಪರಿಪಾಲಯಾಮಾಸ । ಶರತ್ಕಾಲಂ ಪ್ರತೀಕ್ಷ್ಯ ತಸ್ಯಾವಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ರಾಘವಪಂಡಿತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬಯಸಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿ-

ತೀರ್ಥರು ಅವನ ಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಉತ್ಸುಕ-
ರಾಗಿ ಕೆಸರಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೋಡಗಳಿಲ್ಲದ ಗಗನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶನೈರಶೀರ್ಯತ್ಸ್ತನಯಿಲುಮಣ्डಲಿ

ವಿಪಕ್ಷವಿಧ್ವತ್ಪಟಲಿವ ಸರ್ವತ: ।

ಪ್ರಕಾಶತೇ ಸ್ಮಾತಿತರಾಂ ಪ್ರಭಾಕರ:

ಪ್ರತಾಪವತ್ ಸತ್ಯನಿಧೇ: ಸತಾಂ ನಿಧೇ: ॥೧೮॥

ಶನೈರिति । ಯದಾ ಸತಾಂ ವಿದುಷಾಂ ನಿಧೇ: ಸತ್ಯನಿಧೇ:, ವಿಪಕ್ಷವಿಧ್ವತ್ಪಟಲಿ ಮಣ-
ಡಲಿವ ಸರ್ವತ: ಸ್ತನಯಿಲುಮಣ्डಲಿ ಶನೈ: ಅಶೀರ್ಯತ್ । ಯದಾ ಸತ್ಯನಿಧೇ: ಪ್ರತಾಪವತ್
ಪ್ರಭಾಕರ: ಸೂರ್ಯ: ಅತಿತರಾಂ ಪ್ರಕಾಶತೇ ಸ್ಮ । ಯದೇತಸ್ಯ ತೃತೀಯೇನಾನ್ವಯ: ।

ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಮೇಘಗಳ ಸಮೂಹವು, ವಿದ್ವಜ್ಞನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾದ
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷವಿದ್ದಾಂಸಸಮೂಹದಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೂರವಾ-
ಯಿತು. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪ್ರತಾಪದಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದನು.

ಪ್ರಸಾದಮಾಸಾದಯತಿ ಸ್ಮ ನಿರ್ಭರಂ

ಜಲಾಶಯ: ಸತ್ಯನಿಧೇರಿವಾಶಯ: ।

ತದೀಯಕೀರ್ತಿಪ್ರಸರಾ ಇವೋಜ್ವಲಾ:

ವಿರೇಜಿರೇ ದಿಕ್ಷು ಚ ಕಾಶರಾಜಯ: ॥೧೯॥

ಪ್ರಸಾದೇತಿ । ಯದಾ ಸತ್ಯನಿಧೇರಾಶಯ: ಇವ ಜಲಾಶಯ: ಜಲಾಧಾರ: ನಿರ್ಭರಂ
ನಿತಾಂತಂ ಪ್ರಸಾದಂ ಪ್ರಸನ್ನತಾಂ ಆಸಾದಯತಿ ಸ್ಮ । ಯದಾ ತದೀಯಾಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಸ-
ಮ್ಬನ್ಧಿನ್ಯಾ: ಕೀರ್ತೆ: ಪ್ರಸರಾ: ವಿಭವಾ ಇವೋಜ್ವಲಾ: ಕಾಶಾನಾಂ ದಕ್ಷಾಣಾಂ ರಾಜಯ:
ಪङ್ಕ್ಯಶ್ಚ ದಿಕ್ಷು ವಿರೇಜಿರೇ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಹೃದಯದಂತೆ ಜಲಾಶಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನವಾದವು.
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯ ವೈಭವದಂತೆ ಉಜ್ವಲವಾದ ಕಾಶಪುಷ್ಪಗಳ ಸಾಲು
ಶೋಭಿಸಿದವು.

ತದಾ ಸ ಶಿಷ್ಯಂ ಪ್ರತಿನಂದ ಭಿಕ್ಷುರಾಡ್

ದಿಶಂ ಪ್ರತಿರ್ದಿಂ ಪ್ರಯಯೌ ಮುದಾನ್ವಿತ: ।

ಜನೇಷು ದೀನೇಷು ನಿಸರ್ಗಸುಖತಾ:

ಚರಂತಿ ಲೋಕಂ ಹ್ಯಭಿತೌಽಪಿ ನಿಃಸ್ಪೃಹಾ: ॥೨೦॥

ತದೇತಿ । ತದಾ ಶರತ್ಕಾಲೇ ಮುದಾನ್ವಿತ: ಸ ಭಿಕ್ಷುರಾಡ್ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ: ಶಿಷ್ಯಂ

ರಾಘವಪण्डಿತಂ प्रतिनन्द्य प्रतीचीं दिशं प्रययौ । तथाहि निस्पृहाः अपि दीनेषु जनेषु निसर्गतः सुव्रताः कृपालवः, "कृपालुः सुव्रतः सम"इत्यमरः । लोकेऽभितश्चरन्ति ।

ಶರತ್ಕಾಲ ಬಂದೊಡನೆ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ರಾಘವ-
ಪಂಡಿತನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟರು. ನಿಸ್ಪೃಹರಾದರೂ
ದೀನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೈಜಕೃಪಾಳುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

पथि ब्रजन् नव्यजलाशयस्फुरत्
सरोरुहोदित्वरसौरभोर्मिलान् ।

विपाकपिङ्गोज्वलसस्यमालिका-

समृद्धिभाजो विषयान् ददर्श सः ॥२१॥

पथीति । ब्रजन् स सत्यनिधिः, पथि नव्यानि यानि जलाशयेषु स्फुरन्ति सरोरुहाणि तेभ्य उदित्वराणाम् उद्गतानाम् सौरभाणाम् ऊर्मयः सन्ति येषामिति सौरभोर्मिलाः । सिध्यादित्वात् मत्वर्थीयो लच् । यद्वा ऊर्मीन् लान्ति आददते इति ऊर्मिलाः । ला आदाने इति धातोः "आतोऽनुपसर्गे कः" (३.२.३)इति कः । तान् । विपाकेन पिङ्गानां पिशङ्गानां अत एवोज्वलानां सस्यानां मालिकाभिः समृद्धिभाजो विषयान् देशान् ददर्श ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಆ ಪಶ್ಚಿಮದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ಜಲಗಳಿಂದ
ಪೂರ್ಣವಾದ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಫುರಿಸುವ ಕಮಲಗಳಿಂದ ಹಾರಿಬರುವ
ಸುಗಂಧತರಂಗಗಳುಳ್ಳ, ಹೊಂಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ಸಸ್ಯಮಾಲಿಕೆಯಿಂದ
ಸಮೃದ್ಧವಾದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಕಂಡರು.

जनान् स तत्रोपगतान् प्रहर्षयन्
अपाचकारैव विपक्षपण्डितान् ।

चरन् घनः कन्दलयन् गिरौ द्रुमान्
निराकरोत्येव हि दावपावकान् ॥२२॥

जनानिति । तत्र विषयेषु उपगतान् जनान् प्रहर्षयन् स सत्यनिधिः, विपक्षपण्डितान् अपाचकारैव । तथा हि । चरन् गिरौ द्रुमान् कन्दलयन् पल्लवयन् घनो मेघः दावपावकान् निराकरोत्येव ।

ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಜನರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತಾ (ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿ-
ಗಳು ಮಾಯಾವಾದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಮೇಘವು ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ
ಬೆಳೆದ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಚಿಗುರಿಸುವ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಗುರುಪ್ರಸಾದಪ್ರತिलब्धपुण्यश्लोकाभिधोऽनन्तविभुर्य आसीत् ।

गुणैर्जगत्यामगुणैः प्रसिद्धो दातृत्वपूर्वः सुतरामपूर्वः ॥२३॥

गुर्विति । गुरोः प्रसादेन प्रतिलब्धं पुण्यश्लोक इत्यभिधानं नाम यस्य
स तथोक्तः । अगुणैः प्रधानैः दातृत्वमेव पूर्वं आद्यं येषां तैः । सुतरां
अपूर्वैः नूतनैः गुणैः जगत्यां प्रसिद्धः योऽनन्तविभुः आसीत् स इति
चतुर्थस्थेनान्वयः । अत्र त्रयः श्लोकाः उपजातयः ।

ಆಗ ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ "ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕ"ನೆಂಬ
ಬಿರುದ ಪಡೆದ ಅನಂತವಿಭುವೆಂಬ ರಾಜನು ಅತ್ಯಂತ ಅಪೂರ್ವವಾದ
ದಾತೃತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು.

पङ्कानुबन्धेन विगर्हणीयं पङ्केरुहं श्रीरपहाय नित्यम् ।

यस्याननाब्जं श्रयति स्म पुण्यश्लोकाभिधानेन पवित्रमूर्तेः ॥२४॥

पङ्केति । श्रीः लक्ष्मीः, पङ्कस्य जम्बालस्य पापस्य च अनुबन्धेन
विगर्हणीयम् । पङ्केरुहं पद्मं अपहाय पुण्यश्लोक इत्यभिधानेन नाम्ना
पवित्रमूर्तेः यस्याननाब्जं नित्यं श्रयति ।

ಕಮಲಕ್ಕೆ ಕೆಸರಿನ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು
ಕಮಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅನಂತನ
ಮುಖಕಮಲವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿದಳು.

लक्ष्मीं कटाक्षायतनां समीक्ष्य जिह्वाग्ररङ्गाधिगताञ्च वाणीम् ।

तयोः सपत्न्यः स्पृहयाम्बभूवुर्यस्य प्रहृष्टाश्चिरजीवनाय ॥२५॥

लक्ष्मीमिति । कटाक्षः आयतनं आश्रयो यस्याः तां, यत्र कटाक्षः
पतति तत्र लक्ष्म्याः दर्शनात्, कटाक्षायतनत्वं युक्तमिति भावः । जिह्वा-
ग्रमेव रङ्गं तदधिगतां वाणीं सरस्वतीं च समीक्ष्य, तयोः लक्ष्मीसर-
स्वत्योः सपत्न्यः प्रहृष्टाः सत्यः, यस्य चिरजीवनाय स्पृहयाम्बभूवुः ।
"स्पृहेरीप्सितः"इति(१.४.३६)चतुर्थी । लक्ष्मीसरस्वत्योस्तस्मिन् नित्या-
वस्थानेन स्वस्याप्रतिहतप्रियोपभोगात् चिरजीवित्वं तस्य ताभिर्वाञ्छितं
युक्तमेवेति भावः ।

ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷ ಎಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದೂ ಅದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ಆವಾಸ. (ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯ) ಅನಂತಪ್ರಭುಪಿನ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸದಾ ಅವನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾಳೆ. ಸರಸ್ವತಿಯು ಅನಂತದೊರೆಯ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನೇ ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸರಸ್ವತಿಗೂ ಅದು ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತಪ್ರಭು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸರಸ್ವತೀಯರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸರಸ್ವತೀಯರ ಸವತಿಯರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಸರಸ್ವತೀಯರು ಅನಂತಪ್ರಭುಪಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಗಂಡನೊಡನೆ ತಾವು ಸುಖವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವರು ಅನಂತಪ್ರಭುಪಿಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುದ್ಧಾನ ಮಾಡಿದರು.

ಗುರುಪ್ರಸಾದಾಪ್ತಸಮಸ್ತವೈಭವಃ ಪುರೈವ ಸೌಽನಂತವಿಭುಃ ಸಮಾಗತಮ್ ।

ಗುರುಂ ತಮಾನೇತುಮಿವೇಶ ವಿಶ್ರುತೌ ವಿಜಾಪುರೇ ನಿರ್ಜಿತಗೌತ್ರಭಿತ್ತುರೇ ॥೨೬॥

ಗುರ್ವಿತಿ । ಪುರೈವ ಪೂರ್ವಮೇವ ಗುರುಪ್ರಸಾದೇನ ಆಪ್ತಾನಿ ಸಮಸ್ತವೈಭವಾನಿ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ನಿರ್ಜಿತಂ ಗೌತ್ರಭಿದಃ ಶಕ್ರಸ್ಯ ಪುರಂ ಸ್ವರ್ಗೌ ಯೇನ ತಸ್ಮಿನ್ ವಿಜಾಪುರೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಅನಂತವಿಭುಃ ಸಮಾಗತಂ ಗುರುಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಆನೇತುಂ ಇವೇಶ ।

ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವೈಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ, ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವಂತಿರುವ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅನಂತವಿಭುವು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಬರುವ, ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಗತ ನೀಡಿ ಅವರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನು.

ಗಜೈನಿಜೈದಾನಜಲೋಜ್ವಲತ್ಕಟೈಹೈ ರಯೈನಿರ್ಜಿತಮಾತರಿಸ್ತ್ವಭಿಃ ।

ರಥೈ ರಥೈಃಽಧಿಕೃತಪ್ರವೀರೈರ್ಬಲೈರ್ಬಲೈಕಾಭರಣೈಶ್ಚ ನಿರಯೌ ॥೨೭॥

ಗಜೈರಿತಿ । ಅಥ ಏಷೌಽನಂತವಿಭುಃ, ದಾನಜಲೇನ ತ್ವಜ್ವಲಂತಃ ಕಟಾಃ ಗಣ್ಡಾಃ ಯೇಷಾಂ ತೈಃ ತಥೋಕ್ತೈಃ । ನಿಜೈಃ ಗಜೈಃ ರಯೈಃ ವೇಗೈಃ ನಿರ್ಜಿತೌ ಮಾತರಿಸ್ತ್ವಾ ವಾಯುಃ ಯೈಃ ತೈಃ ಹಯೈಃ । ಅಧಿಕೃತಾಃ ಅಧ್ಯಕ್ಷಾಃ ಪ್ರವೀರಾಃ ಯೇಷಾಂ ತೈಃ ರಥೈಃ ಸ್ಯಂದನೈಃ ಬಲೈಃ ಶೌರ್ಯಮೇವ ಮುಖ್ಯಮಾಭರಣಂ ಯೇಷಾಂ ತೈಃ, ಬಲೈಃ ಸೈನ್ಯೈಶ್ಚ ಸಾರ್ಥಂ ನಿರಯೌ ।

ಅನಂತರ ಅನಂತಪ್ರಭುವು, ಮದಜಲದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಮದ್ದಾನೆಗಳಿಂದ, ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಕುದುರೆಗಳುಳ್ಳ ರಥಗಳಿಂದ, ಬಲವೇ ಆಭರಣವಾಗಿಯುಳ್ಳ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಗುರುಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟನು.

स्वबन्धुवर्गैश्च सरत्नकुण्डलैः

पराक्रमाक्रान्तसपत्नमण्डलैः ।

श्रिया महत्या च गुणैश्च चण्डिलै-

रनुव्रतानेकभुजिष्यमण्डलैः ॥२८॥

स्वेति । सरत्नानि कुण्डलानि येषां तैः तथोक्तैः । पराक्रमेणाक्रान्तानि सपत्नानां मण्डलानि राष्ट्राणि यैस्तैः तथोक्तैः । महत्या श्रिया गुणैरपि चण्डिलैः अभिवृद्धैरिति यावत् । अनुव्रतं अनेकेषां भुजिष्याणां मण्डलं वृन्दं येषां तैः । "नियोज्याकिङ्करप्रैष्यभुजिष्यपरिचारका" इत्यमरः । स्वबन्धुवर्गैश्च सह निर्यायविति पूर्वेणान्वयः ।

ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ, ರತ್ನ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ, ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ, ಗುಣದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧರಾದ ತಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಸೇವಕರಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಗುರುಗಳನ್ನು ಸ್ತೂಗತಿಸಲು ಹೊರಟನು.

विजापुरीयैः प्रभुभिः समं निजैः यतीश्वरं सोऽभिगतो व्यराजत ।

उदीयमानं विधुमर्णवोञ्चलन् तरङ्गसङ्घात इवाभिवर्धितः ॥२९॥

विजापुरीयैरिति । विजापुरीयैः विजापुरे भवैः निजैः स्वकीयैः प्रभुभिः श्रीमद्भिः समं यतीश्वरं सत्यनिधिं अभिगतः अभिमुखतया प्रवृत्तः सोऽनन्तप्रभुः, उदीयमानं विधुं चन्द्रं अभिगतः अभिवर्धितः अर्णवात् समुद्रात् उञ्चलन् तरङ्गाणां संघात इव व्यराजत ।

ಉದಯಿಸುವ ಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಉಬ್ಬರಗೊಂಡ ಸಮುದ್ರದ ತರಂಗಗಳು ಹೇಗೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅನಂತಪ್ರಭುವು, ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಮೀಯರಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರೀಮಂತರಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಪ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟ.

गुरुं प्रहर्षं जनयन् स चन्दनागुरुं मणिद्रव्यचयं समर्पयन् ।

गुरुं वृषेव स्वमनन्तसंज्ञितो गुरुं विभुः सत्यनिधिं ननाम सः ॥

गुर्विति । विभुं चन्दनैरगुरुभिश्च सहितं सचन्दनागुरुं, मणीनां द्रव्याणां निष्कादिवस्त्राणां च चयं समर्पयन् अत एव गुरुं महान्तं हर्षं जनयन् अनन्तसंज्ञितः स विभुः, वृषा इन्द्रः गुरुं बृहस्पतिमिव स्वं गुरुं सत्यनिधिं ननाम ॥३०॥

ಅನಂತಪ್ರಭುವು, ಚಂದನ, ಅಗುರು, ಮಣಿಗಳು, ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಧನಕನಕಾ-
ದಿಗಳು ಇವುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಗುರುಗಳನ್ನು
ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಿ, ದೇವೇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವಂತೆ
ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು.

ಪುರಂ ಹಿಮಾದ್ರಿಪ್ರಮುಖಾಂಗಜೈರೈ: ಪರಿಷ್ಕೃತಂ ಶೌರ್ಯಗುಣೋದ್ಭಟೈ: ।

ಅಥಾನಯಶ್ಚಾರುಗೃಹೋದ್ರಯೈಶ್ಚಯೈ: ಸ ಭಿಕ್ಷುಭಿಃ ಪ್ರಯತಾಶನೈ: ಶನೈ: ॥೩೧॥

ಪುರಮಿತಿ । ಅಥ ಸ ಅನಂತವಿಭುಃ, ಹಿಮಾದ್ರಿಪ್ರಮುಖೇಷು ಅಂಗೇಷು ಪರ್ವತೇಷು
ಜಾಯಂತಿ ಇತಿ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ ತೈರೈ: । ಶೌರ್ಯಗುಣೇನ ಉದ್ಭಟೈ: ಉದಾರೈ:, "ಉದೀರ್ಣ
ಉದ್ಭಟೋದಾರಾವಿ"ತ್ಯಮರ: । ಭಟೈ: ಯೋಧೈ: ಚಾರುಗೃಹಾಣಾಂ ಉದ್ರಯ: ಸಮೂಹೋ ಯೇಷಾಂ ತೈ:
ಚಯೈ: ವಪ್ರೈ: । "ಸ್ಯಾಽಽಽಯೋ ವಪ್ರಮಸ್ತ್ರಿಯಾಂ" ಇತ್ಯಮರ: । ಪರಿಷ್ಕೃತಂ ಪುರಂ, ಪ್ರಯತಂ
ಪವಿತ್ರಂ ಅಶನಂ ಯೇಷಾಂ ತೈ: ಭಿಕ್ಷುಭಿಃ ಸಹ ತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಶನೈರನಯತ್ ।

ಅನಂತಪ್ರಭುವು, ಹಿಮಾಲಯ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ
ಅನೆಗಳಿಂದ, ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಯೋಧರಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ, ಒಳ್ಳೆಯ
ಅಂತಃಪುರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾದ ಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು, ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದನ್ನು
ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತಿರ್ಥರನ್ನು
ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದನು.

ಸ ರತ್ನನಿಷ್ಕೇನವಭೂಷಣಾಮ್ಬರೈ: ಉಪಾಯನೈ: ಶ್ರೀರಘುನಾಥಪೂಜಕಮ್ ।

ಅನಂತನಾಮಾ ತಮಪೂಜಯದ್ವಿಭುರ್ನಯತ್ರಿಜಂ ಶ್ರೀವಿಭವಾಸ್ಪದಂ ಪದಮ್ ॥೩೨॥

ಸ ಇತಿ । ಅನಂತನಾಮಾ ವಿಭುಃ, ಶ್ರೀರಘುನಾಥಪೂಜಕಂ ತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಶ್ರೀವಿ-
ಭವಾಸ್ಪದಂ ನಿಜಂ ಪದಂ ಸ್ಥಾನಂ ಗೃಹಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ನಯನ್ ರತ್ನೈ: ನಿಷ್ಕೇಶ್ಚ ಸಹಿತೈ:
ನವಭೂಷಣೈ: ಅಮ್ಬರೈಶ್ಚ, ಉಪಾಯನೈ: ಉಪಹಾರೈ: "ಉಪಾಯನಮುಪಗ್ರಾಹ್ಯಮುಪಹಾರಸ್ತಥೋಪದೇ"
ತ್ಯಮರ: । ಅಪೂಜಯತ್ ಪೂಜಯಾಮಾಸ ।

ಅನಂತಪ್ರಭುವು ರಾಮದೇವರ ಪೂಜಕರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತಿರ್ಥರನ್ನು,
ಅಶೇಷಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಂತಿರುವ ತಮ್ಮ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿ-
ಕೊಂಡು, ರತ್ನಗಳಿಂದ, ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ, ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಭರಣಗಳಿಂದ, ಒಳ್ಳೆ
ವಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಕಾಣಿಕೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದನು.

ತದಾ ಸ ಶಿಷ್ಯಾನ್ ನಿಜವೈಭವೋದಿತಪ್ರಭೂತಸಂಪತ್ತಸರಾನ್ಯತೀಶ್ವರ: ।

ಪರೀಕ್ಷಿತುಂ ಪ್ರಾಪ್ತ ಇವಾತಿಭಕ್ತಿಕೃತೌ ಗೃಹಂ ಗೃಹಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ನನಂದ ಪೂಜಿತ: ॥೩೩॥

ತದೇತಿ । ಸ ಯತೀಶ್ವರ: ಸತ್ಯನಿಧಿ: , ತದಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮಯೇ ನಿಜವೈಭವೇನ ನಿಜಪ್ರಭಾವೇನೋದಿತಾ: ಪ್ರಭೂತಸಂಪದಾಂ ಪ್ರಸರಾ: ಪ್ರವೃದ್ಧಾ ಯೇಷಾಂ ತಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾನ್ ಪರೀಕ್ಷಿತುಂ ಪ್ರಾಪ್ತ ಇವ ಗೃಹಂ ಗೃಹಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಅತಿಭಕ್ತಿ: ಪೂಜಿತ: ಸನ್ ನನಂದ ।

ಯತೀಶ್ವರರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಆಗ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರತೀಮನೆಗೂ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಎಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯರು ಶ್ರೀಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದರು.

ಪೃಥಗ್ವಿಧಂ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಸಮೀಹಿತಂ ಯದಾ ದದೌ ಪण्डಿತಮण्डಲಾಯ ಸ: ।
ನ ಕಲ್ಪಶಬ್ದ: ಪುರತೋಽಭವತ್ತದಾ ಸುಪರ್ವವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಪರೋ ಬಭೂವ ॥೩೪॥

ಪೃಥಗ್ವಿಧಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಯದಾ ಪೃಥಗ್ವಿಧಂ ನಾನಾರೂಪಂ ಸಮೀಹಿತಂ ಇಹಂ । ಪण्डಿತಮण्डಲಾಯ ದದೌ ತದಾ ಸಪುರ್ವಾಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಕಲ್ಪ-ವೃಕ್ಷನಾಮ್ನೋ ಕಲ್ಪಶಬ್ದ: ಪುರತ: ನ ಅಭವತ್ ನೋಚ್ಚಾರಿತೋಽಭೂದಿತ್ಯರ್ಥ: । ಪ್ರತ್ಯುತ ಪರೋ ಬಭೂವ । ವೃಕ್ಷಕಲ್ಪ ಇತ್ಯುಚ್ಚಾರಿತೋ ಬಭೂವ । ಇಷ್ಟದಸಮಾಪ್ತೌ (೪.೩.೬೭)ಇತಿ ಕಲ್ಪಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯೇನ ತಸ್ಯ ವೃಕ್ಷಮಾತ್ರಸಾಮ್ಯಮಪಿ ನಾಸೀತ್ । ಕಿಮುತ ಸತ್ಯನಿಧಿಸಾಮ್ಯಮಿತಿ ಭಾವ: ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಯಾವಾಗ ಸಕಲ ಪಂಡಿತವರ್ಗಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸುರಿಸಿದರೋ ಆಗ ದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು "ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ"ವೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. "ವೃಕ್ಷಕಲ್ಪ"ವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವೃಕ್ಷಕಲ್ಪ ಎಂದರೆ ವೃಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಸಾಮ್ಯವೆಲ್ಲಿಯದು.

ದಿನಾನಿ ನೀತ್ವಾ ಕತಿಚಿನ್ಮಹೋತ್ಸವೈ:

ಕ್ಷಣಾಯಮಾನಾನಿ ಸ ತತ್ರ ಮಸ್ಕರೀ ।

ಜಗಾಮ ಕೃಷ್ಣಾಂ ವನಕುञ್ಜರಕ್ಷರನ್

ಮದಪ್ರವಾಹಾವಿಲವಾರಿಪೂರಿತಾಂ ॥೩೫॥

ದಿನಾನೀತಿ । ಸ ಮಸ್ಕರೀ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ತತ್ರ ಪುರೇ ಮಹೋತ್ಸವೈ: ಶಿಷ್ಯಕೃತೈ-ರिति ಭಾವ: । ಕ್ಷಣಾಯಮಾನಾನಿ ಕತಿಚಿದಿನಾನಿ ನೀತ್ವಾ ವನಕುञ್ಜರೇಭ್ಯ: ಕ್ಷರದ್ವಿ: ಮದಪ್ರವಾಹೈ: ಆವಿಲೇನ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷೇಣ ವಾರಿಣಾ ಪೂರಿತಾಂ ಕೃಷ್ಣಾಂ ನಾಮ ನದೀಂ ಜಗಾಮ ।

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಂದ ಮಹೋತ್ಸವಗಳಿಂದ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದಿನಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣದಂತೆ ಕಳೆದು, ವನಜಗಳ ಮದರಸದಿಂದ ಕಪ್ಪಾದ, ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋದರು.

पयोविहारोत्सुकयौवतोऽलसन्मुखश्रिया दर्शितपद्मसम्पदम् ।

जगाम कृष्णामतिलङ्घ्य संयमी स तुङ्गभद्राममृतोपमाम्भसम् ॥३६॥

पय इति । संयमी सत्यनिधिः पयोविहारेषु जलक्रीडासु उत्सुकस्य यौवतस्य युवतिसमूहस्य उलसन्त्या मुखश्रिया दर्शिता पद्मसम्पत् यस्यास्तां कृष्णां अतिलङ्घ्य अमृतोपमं अम्भो यस्यास्तां तुङ्गभद्रां जगाम ।

ಆ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಯುವತಿಯರ ಸಮೂಹವು ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡಲು ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಜಲಕ್ರೀಡೆಗೆ ಇಳಿದಾಗ ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನದಿಯು ಕಮಲ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದಂತೆ ತೋರುವುದು. ಇಂಥ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ದಾಟಿ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಲೋಕಗಳವರು ಬಂದರು. ತುಂಗಾನದಿಯ ನೀರು ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸಮಾನ.

निषेव्य तां तीरमहीरुहावलीलतावितानान्तरितार्करोचिषम् ।

प्रतिष्ठमानोऽथ ययौ स वेङ्कटं सुवर्णशृङ्गाप्रकरैर्विशङ्कटम् ॥३७॥

निषेव्येति । तीरमहीरुहाणां तटस्थितवृक्षाणां आवलीनां पङ्ಕ್तीनां लतानां वितानैः विस्तारैः अन्तरितान्यर्करोचीषि यस्यां । तां तुङ्गभद्रां निषेव्य प्रतिष्ठमानो गच्छन् स सत्यनिधिः, सुवर्णशृङ्गाणां प्रकरैः समूहैः । विशङ्कटं बृहन्तं "विशङ्कटं पृथुबृहदि"त्यमरः । वेङ्कटेशं वेङ्कटाचलं ययौ ।

ಆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯು ಎರಡೂ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆ ವೃಕ್ಷಗಳು ಬಹಳ ನಿಬಿಡವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ನೆಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ತುಂಗಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಬಂಗಾರಶೃಂಗಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಲೋಕವೆಂಕಟಾಚಲಕ್ಕೆ ಲೋಕತೃನಿಧಿಗಳು ಹೊರಟರು.

प्रसन्नमन्दस्मितपुष्पसंहतिप्रसूतलोकेष्टफलोद्रमश्रिया ।

अजस्रराजत्तनुकल्पभूरुहश्चकास्ति यस्मिन् निधिरर्थिनां हरिः ॥३८॥

तं द्वाभ्यां वर्णयति । प्रसन्नेति । यस्मिन् वेङ्कटाचले प्रसन्नं मन्दस्मितमेव पुष्पाणां संहतिः तस्यां प्रसूतं लोकानां इष्टमेव फलोद्रमः तस्य श्रिया, अजस्रं राजत् तनुरेव कल्पभूरुहो यस्य स तथोक्तः । अर्थिनां निधिः हरिः चकास्ति ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ವೆಂಕಟೇಶನೆಡೆಗೆ ನಡೆದರು. ವೇಂಕಟೇಶನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೇ ಸರಿ, ಈ ಭಗವಂತನ ಮಂದಹಾಸವೇ ಪುಷ್ಪಗಳ ಸಮೂಹ. ಜನರ ಅಭೀಷ್ಟಗಳೇ ಫಲಗಳ ಉದ್ಗಮ. ಇಂತಹ ಫಲೋದ್ಗಮಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ವೇಂಕಟೇಶನ ದೇಹವೇ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ. ಈ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನಾದ ಹರಿಯು, ಶರಣು ಬಂದ ಅರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನಿಧಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ನ ದೇವತಾಸನ್ನಿಧಿವರ್ಜಿತಾ ಶಿಲಾ-

ಪ್ರತಿರ್ದಿಭೂತೋ ನ ಜಲಾಶಯೋ ವಾ ।

ನ ಯತ್ರ ಯಾತ್ರಾ ಚ ನಿರರ್ಥಿಕಾರ್ಥಿನಾಂ

ನ ಕೋಽಪಿ ಲೋಕೇಷ್ವಕರಾರ್ಪಣೋದ್ಯತ: ॥೩೯॥

ನೆತಿ । ಯತ್ರ ವೆಡ್ಕುಟೆ ದೇವತಾಸನ್ನಿಧಿವರ್ಜಿತಾ ಶಿಲಾ ನಾಸ್ತಿ । ಅತಿರ್ದಿಭೂತ-
ಜಲಾಶಯೋಽಪಿ ವಾ ಯತ್ರ ನಾಸ್ತಿ, ಅರ್ಥಿನಾಂ ಯಾತ್ರಾ ಚ ನಿರರ್ಥಿಕಾ ನ, ಲೋಕೇಶು
ಅಕರಾರ್ಪಣೋದ್ಯತ: ಕೋಽಪಿ ಜನೋ ನಾಸ್ತಿ । ಸರ್ವಾ ಶಿಲಾ ದೇವತಾಸನ್ನಿಹಿತಾ ।
ಸರ್ವೋಽಪಿ ಜಲಾಶಯ: ತೀರ್ದಿಭೂತ:, ಅರ್ಥಿನಾಂ ಯಾತ್ರಾ ಸಾರ್ಥಿಕಾ, ಲೋಕೇಶು ಸರ್ವೋಽಪಿ
ಕರಾರ್ಪಣೋದ್ಯತ ಏವೇತಿ ಭಾವ: ।

ಆ ವೇಂಕಟಾಚಲದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸನ್ನಿಧಾನವಿಲ್ಲದ ಶಿಲೆಯಿಲ್ಲ. ತೀರ್ಥ-
ವಾಗದ ಜಲಾಶಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರ ಯಾತ್ರೆಯೂ ಸಫಲವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ
ಭಗವಂತನನ್ನು ನಮಿಸದವರಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ತನ್ನ ಕರವ(ತೆರಿಗೆಯ)ನ್ನು
ಅರ್ಪಿಸದವರಿಲ್ಲ.

ನಮತ್ತಸರೋಜಾಸನಮುಖ್ಯದೇವತಾಕಿರೀಟಮಾಣಿಕ್ಯನವಾರ್ಕವಿಭ್ರಮೈ: ।

ಪ್ರಫುಲ್ಲರಕ್ತಾಬ್ಜನಿಭಾಙ್ಗಿಪಲ್ಲವಂ ಸ ಭಿಕ್ಷುರಾಡ್ ತತ್ರ ದದರ್ಶ ಪುರುಷಮ್ ॥೪೦॥

ನಮದಿತಿ । ತತ್ರ ಸ ಭಿಕ್ಷುರಾಡ್, ನಮನ್ಯ: ಸರೋಜಾಸನಮುಖ್ಯಾ: ಬ್ರಹ್ಮಮುಖ್ಯಾ:
ಯಾ: ದೇವತಾ: ತಾಸಾಂ ಕಿರೀಟೇಶು ಮಾಣಿಕ್ಯಾನ್ಯೇವ ನವಾರ್ಕಾ: ತೇಷಾಂ ವಿಭ್ರಮೈ: । ಪ್ರಫು-
ಲ್ಲೇನ ರಕ್ತಾಬ್ಜೇನ ನಿಭಂ ಸದೃಶಂ ಅಙ್ಗಿಪಲ್ಲವಂ ಯಸ್ಯ ತಂ ಪುರುಷಂ ವೆಡ್ಕುಟಪ್ರಭುಂ ದದರ್ಶ ।

ಶ್ರೀವೇಂಕಟೇಶನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಬಂದು ನಮಿಸುತ್ತಾರೆ.
ನಮಿಸುವ ದೇವತೆಗಳ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಣಿಕ್ಯಗಳು ಹೊಸಸೂರ್ಯನಂತೆ
ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವಿಭ್ರಮದಿಂದ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದಂತೆ
ಇವೆ ಕೆಂದಾವರೆಗೆ ಹೋಲುವ ಭಗವಂತನ ಪಾದಪಲ್ಲವಗಳು. ಅಂತಹ
ವೇಂಕಟೇಶನನ್ನು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಕಂಡರು.

ಜಗದ್ಧಿರೋರತಮಪಾಸ್ಯ ಭಾಸ್ವರಂ ಪರಂ ಪದಂ ಸ್ವಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ಶ್ರಿಯಾ ।
ಯದೀಯತೀರೇ ವಿಹರತ್ಯನಾರತಂ ಚಿರಂ ಸ ತತ್ಸ್ವಾಮಿಸರೋಽಧ್ಯಶೇತ ॥೪೧॥

ಜಗದಿತಿ । ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ಶ್ರಿಯಾ ಸಹ ಜಗತಾಂ ಶಿರೋರತಂ ಸರ್ವಲೋಕೋಪರಿ-
ಸ್ಥಿತಂ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಭಾಸ್ವರಂ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಂ ಅತಃ ಏವ ಪರಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸ್ವಂ ಪದಂ ಸ್ಥಾನಂ
ವೈಕುಣ್ಠಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಪಾಸ್ಯ ವಿಹಾಯ ಯದೀಯೇ ಯತ್ಸ್ವಾಮಿಸರಃ ಸಮ್ಬಂಧಿನಿ ತೀರೇ
ಅನಾರತಂ ವಿಹರತಿ । ವೈಕುಣ್ಠಾದತಿಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತತ್ ಸ್ವಾಮಿಸರಃ,
ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಚಿರಂ ಅಧ್ಯಶೇತ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾನ್ । ಅಧಿಷ್ಠಾತೃತ್ವಾಃ(೧.೪.೪೬)
ಇತಿ ಆಧಾರಸ್ಯ ಕರ್ಮತ್ವಮ್ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ವೈಕುಂಠವನ್ನು ತೊರೆದು, ರಮಾಸಹಿತನಾಗಿ, ಯಾವ ಸರೋವರದ ತೀರದಲ್ಲಿ
ವಿಹರಿಸುತ್ತಿಹೆನೋ, ಅಂತಹ ಸ್ವಾಮಿಪುಷ್ಕರಣೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು
ಬಹಳ ದಿವಸ ವಾಸಮಾಡಿದರು.

ಸ ಸಂತತಾಪಾತ್ಯಜನಾವನಕ್ರಿಯಾ-

ವಿನಿಧ್ರಮುದ್ಯೋತತವೈಭವೋಜ್ವಲಮ್ ।

ಶ್ರಿಯೋ ನಿವಾಸಂ ನಿಕಷಾ ಸ ಮೌನಿರಾಡ್

ದದೌ ದ್ವಿಜೇಭ್ಯೋಽಕೃತರೋಧನಂ ಧನಮ್ ॥೪೨॥

ಸ ಇತಿ । ಸ ಮೌನಿರಾಡ್ ಸಂತತಂ ಆಪಾತ್ಯಾನಾಂ ಆಪತತಾಂ ಜನಾನಾಂ ಅವನ-
ಕ್ರಿಯಾयां ವಿನಿಧ್ರಂ ಜಾಗರೂಕಮ್ । ಉದ್ಯೋತತವೈಭವೈಃ ಉಜ್ವಲಂ ಶ್ರಿಯೋ ನಿವಾಸಂ
ವೇದಾಂತೇಶಂ ನಿಕಷಾ ತಸ್ಯ ಸಮೀಪ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಭಿತಃ ಪರಿತಃ(೧.೪.೪೨)
ಇತ್ಯಾದಿನಾ ದ್ವಿತೀಯಾ । ದ್ವಿಜೇಭ್ಯೋ ಧನಂ ಅಕೃತರೋಧನಂ ನಿರ್ನಿರೋಧನಂ ದದೌ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು, ನಿರಂತರ ಬರುವ ಜನರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷ-
ವಲ್ಲದ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೆ-
ಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಸ ಖಣ्डयन् पण्डितमण्डलाग्रणीः

प्रचण्डपाषण्डिजनान् पृथग्विधान् ।

स्फुरत्प्रभामण्डलमण्डिताम्बरो

रराज मार्ताण्ड इवान्धसञ्जयान् ॥೪೩॥

ಸ ಇತಿ । ಪೃಥಗ್ವಿಧಾನ್ ಪ್ರಚಂಡಪಾಷಂಡಿಜನಾನ್ ಖಣ्डयन् ಪण्डಿತಮण्ड-

ಗ್ರಣಿ: ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ:, ಅನ್ಯಾಂ ಅನ್ಯಕಾರಾಣಾಂ ಸಂಚಯಾನ್ ಸಂಜ್ಞಾನ್ "ಅನ್ಯಂ ತಮಸ್ಯಪಿ"ತ್ಯಮರ: । ಖಂಡಯನ್ । ಸ್ಪುರತಾ ಪ್ರಭಾರುಪೇಣ ಮಂಡಲೇನ ಬಿಂಬೇನ । "ಬಿಂಬೋಽಸ್ತೀ ಮಂಡಲಂ ತ್ರಿಪಿ"ತ್ಯಮರ: । ಮಂಡಿತಂ ಅಲಂಕೃತಂ ಅಮ್ಬರಂ ಆಕಾಶೋ ಯೇನ ಸ ಮಾರ್ತಾಂಡ ಇವ ರಾಜ ।

ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಪಾಷಂಡಪಂಡಿತರನ್ನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡುವ, ಪಂಡಿತಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಅಂಧಕಾರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಮಂಡಲದಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ತತ: ಪರಿವ್ರಾಜಕಶೇಖರೋ ಜನೈ: ಜಗಾಮ ಕಾಂಕ್ಷಿಂ ನಗರೀಂ ಗರೀಯಸೀಮ್ ।

ಕರೀಂದ್ರಭೂಚ್ಛಿಖರಸ್ಥಳೀಮಿಲದ್ವಿನೀಲಪಾಥೋದನಿಭಾಜಿತಾಂಜಿತಾಮ್ । 1184 ।

ತತ ಇತಿ । ತತ: ಪರಿವ್ರಾಜಕಶೇಖರ:, ಸತ್ಯನಿಧಿ: ನಗರೀಷು ಗರೀಯಸೀಂ ಕರೀಂದ್ರಭೂತೋ ಹಸ್ತಿಗಿರೇ: ಶಿಖರಸ್ಥಳೀಯಾಂ ಮಿಲತೋ ವಿನೀಲಪಾಥೋದಸ್ಯ ನಿಭೇನ ಸದೃಶೇನ ಅಜಿತೇನ ವಿಷ್ಣುನಾ ಅಂಚಿತಾಂ ಪೂಜಿತಾಂ ಕಾಂಕ್ಷಿಂ ಜನೈ: ಸಹ ಜಗಾಮ ।

ಅನಂತರ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಸ್ತಿಗಿರಿಯ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾದ ನೀಲಮೇಘದಂತಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಕಾಂಚೀಪುರಕ್ಕೆ ಜನರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಹೊರಟರು.

ಸಹಸ್ರಪತ್ರಪ್ರಭವಸ್ಯ ಯಜ್ಞಿನೋ

ರುಚಾ ಜ್ವಲನ್ತುತರವೇದಿಮಧ್ಯತ: ।

ಮುದಾವಿರಾಸೀತ್ ಕಿಲ ಯತ್ರ ವಲ್ಲಭ:

ಶ್ರಿಯೋ ವಪಾಸೌರಭವಾಸಿತಾಧರ: । 1185 ।

ತಾಂ ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ವರ್ಣಯತಿ । ಸಹಸ್ರೇತಿ । ಯತ್ರ ಕಾಂಕ್ಷಾಂ ವಪಾಸೌ: ಹನ್ಮೇಧಸ: । "ಹನ್ಮೇಧಸ್ತು ವಪಾ ವಸೇ"ತ್ಯಮರ: । ಸೌರಭೇಣ ವಾಸಿತೋಽಧರೋ ಯಸ್ಯ ಸ:, ಶ್ರಿಯೋ-ವಲ್ಲಭ:, ಯಜ್ಞಿನ: ಸಹಸ್ರಪತ್ರಪ್ರಭವಸ್ಯ ಧಾತು: ತುತರವೇದಿಮಧ್ಯತ: ರುಚಾ ಜ್ವಲನ್ ಮುದಾವಿರಾಸೀತ್ ಕಿಲೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ: ।

ಆ ಕಂಚೀಪುರದಲ್ಲಿ ರಮೆಯ ಹೃದಯ ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ಪರಿಮಳಿತವಾದ ಕೆಳದುಟಿಯವನಾದ ರಮಾಪತಿ ವರದರಾಜನು, ಯಾಗ ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉತ್ತರವೇದಿಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ, ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಉಜ್ವಲನಾಗಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದನು.

जनैः सरिद्रूपधरा विभाव्यते सरस्वती यत्र निगूढनिर्झरा ।

महाप्रवाहामधिगत्य लज्जया सरस्वतीं सत्यनिधेरिवोद्रताम् ॥४६॥

जनैरिति । यत्र काञ्च्यां सरिद्रूपधरा सरस्वती सत्यनिधेः सकाशात् उद्रतां महाप्रवाहां सरस्वतीं अधिगत्य लज्जयेव निगूढनिर्झरा जनैः विभाव्यते विज्ञायते ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವಾಕ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿ ಮರೆಮಾಚಿದೆ ಎಂದು ಆ ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿಯ ಜನರು ತಿಳಿದರು.

गिरीशमेकाम्रतलाधिवासिनं गिरिप्रसूतां च बिलेशयां सतीम् ।

अशेषतीर्थानि च मानयन् यतिर्ववर्ष वित्तं वरदं प्रहर्षयन् ॥४७॥

गिरीशमिति । एकाम्रस्य चूतवृक्षस्य तले अधिवासिनं गिरीशं बिलेशयां गिरिप्रसूतां सतीं उमां अशेषतीर्थानि च मानयन् बहुमानयन् यतिः सत्यनिधिः वरदं श्रीवासुदेवं प्रहर्षयन् वित्तं ववर्ष ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಮಾವಿನ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರದೇವರನ್ನು, ಬಿಲದಲ್ಲಿರುವ ಉಮಾದೇವಿಯನ್ನು, ಎಲ್ಲ ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ತದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ವರದರಾಜನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಧನದ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

पुरीञ्च काञ्चीं परमेष्ठिनाञ्जितां

अधिष्ठितं सत्यनिधिं निधिं सताम् ।

निशम्य चञ्जीनगराधिभूरभूत्

अनन्तनामा प्रभुरुन्मना भृशम् ॥४८॥

पुरीमिति । चञ्जीನಗರस्य अधिभूः नायकः । "अधिभूनायको नेते"त्यमरः । अनन्तनामा प्रभुः परमेष्ठिना ब्रह्मणा अञ्जितां पूजितां, केन ब्रह्मणा अञ्जते इति काञ्ची । तां पुरीं अधिष्ठितं सतां निधिं अक्षय-द्रव्यस्थानं सत्यनिधिं निशम्य भृशं उन्मना उत्सुकोऽभवत् ।

ಚಂಜೀನಗರದ ರಾಜನಾದ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮಾನ್ಯವಾದ ಕಂಚೀನಗರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಉತ್ಸಾಹಭರಿತನಾದನು.

ಶ್ರೀವೈಭವೇನ ವಿದಿತೇನ ಗುರುಪ್ರಸಾದ-

ಭೂಮಾತಿವೇಲಪರಿವರ್ಧಿತಕಂದಲೇನ ।

ಆರಾಧ್ಯಮಾಹತಮನಾ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮಂ

ಶ್ರೀಮಾನ್ಮಹಾನಭಿಯಯೌ ತಮನಂತನಾಮಾ ॥೪೯॥

ಶ್ರೀವೈಭವೇನೇತಿ । ಅನಂತನಾಮಾ ಮಹಾನ್ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪ್ರಭು: ಗುರೋ: ಪ್ರಸಾದಸ್ಯ ಭೂಮಾ ಬಾಹುಲ್ಯೇನ ಅತಿವೇಲಂ ಭೃಶಂ ಪರಿವರ್ಧಿತಾ: ಕಂದಲಾ: ಧನಕನಕಾ ವಾಹನಸ-ಮೃದ್ಧಯೋ ಯಸ್ಯ ತೇನ । ಶ್ರಿಯೋ ವೈಭವೇನ ಆರಾಧ್ಯಂ ಆರಾಧನಂ ಕರ್ತುಂ, ಆಹತಂ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ಸನ್, ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಅಭಿಯಯೌ ।

ಆ ಅನಂತಪ್ರಭುವು, ಗುರುಗಳ ಪ್ರಸಾದಾತಿಶಯದಿಂದ ತನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಧನಕನಕವಾಹನಾದಿಸಮೃದ್ಧಿ ಉಂಟಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತಿನ ವೈಭವಗಳಿಂದ ಗುರುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟನು.

ಸ್ವಭ್ರಾತೃಭಿರ್ಭುವನವಿಶ್ರುತಶೌರ್ಯಧೈರ್ಯ-

ವಿद्याನುವಿद्धಮहनीयगुणैरुदारै: ।

आच्छादितक्षितितलैश्च स सैन्यसङ्घै-

गच्छन् निवेशमकरोदथ बाहुदायाम् ॥५०॥

ಸ್ವಭ್ರಾತೃಭಿರೇತಿ । ಸೋಽನಂತನಾಮಾ ಪ್ರಭು: , ಭುವನೇ ವಿಶ್ರುತಾಭಿ: ಶೌರ್ಯಧೈರ್ಯ-ವಿद्याಭಿ: ಅನುವಿद्धಾ: ಮಹನೀಯಾ: ಪೂಜ್ಯಾ: ಗುಣಾ: ಯೇಷಾಂ ತೈ: ಅತ ಉದಾರೈ: ಸ್ವಭ್ರಾತೃಭಿ: ಆಚ್ಛಾದಿತಂ ಕ್ಷಿತಿತಲಂ ಯೈಸ್ತೇ ಸೈನ್ಯಸಂಘೈಶ್ಚ ಸಹ ಗಚ್ಛನ್ ಸನ್ ಬಾಹುದಾಯಾಂ ನದ್ಯಾಂ ತತ್ತೀರ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ನಿವೇಶಂ ಶಿಬಿರಂ "ನಿವೇಶಂ ಶಿಬಿರಂ ಷಣ್ಡೆ"ತ್ಯಮರ: । ಅಕರೋತ್ ।

ಆ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಶೌರ್ಯ, ಧೈರ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹನೀಯ ಗುಣವಂತರೂ ಆದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಂದಿರಿಂದ, ವಿಶಾಲವಾದ ಸೈನ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಹಿತನಾಗಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಾಹುದಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರವನ್ನು ಹಾಕಿದನು.

नागै: कपोलकषणाधुतकाननागै:

वाहैश्च वेगभरनिर्जितगन्धवाहै: ।

चक्रै: प्रतापपरिभूतविपक्षचक्रै:

पत्रैरभात्स सचिवैश्च विभुर्विपत्रै: ॥५१॥

ನಾಗೈರिति । ಸ ಅನಂತನಾಮಾ ವಿಭು: ಕಪೋಲಕಷಣೇನ ಗण्डसङ्घर्षणेना-
 धुता: कम्पिता: काननानां वनानां अगा: वृक्षा: यै: तै: नागै: गजै:,
 वेगभरेण निर्जितो गन्धवाहो वायु: यैस्तैर्वाहैस्तुरगैश्च, प्रतापेन परिभूतं
 विपक्षचक्रं शत्रुराष्ट्रं यैस्तैश्चक्रै: सैन्यै: । "वरूथिनी बलं सैन्यं चक्रं
 चानीकमस्त्रियाम्"इत्यमर: । पत्रै: शिबिकादिरूपवाहनै: । "पत्रं
 वाहनपक्षयो:"इत्यमर: । विपद: त्रायन्त इति विपत्रास्तै: सचिवैर्मन्त्रिभि-
 श्चाभात् ।

ಕಪೋಲಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಹೆಮ್ಮರಗಳನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸುವ ಆನೆ-
 ಗಳಿಂದ, ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುವನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಕುದುರೆಗಳಿಂದಲೂ,
 ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಪರಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಸೈನ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಶಿಬಿಕಾ
 ಮುಂತಾದ ವಾಹನಗಳಿಂದಲೂ, ವಿಪತ್ತುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಚತುರರಾದ
 ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ, ಸಹಿತನಾಗಿ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಶೋಭಿಸಿದನು.

प्रस्थानभीतरिपुराजकुलोपनीत-

भूषामतङ्गजतुरङ्गमुखोपदाभि: ।

आस्थानचत्वरमुदित्वरसैविदल-

कोलाहलाकुलमनन्तविभोर्ललास ॥५२॥

प्रस्थानेति । उदित्वरै: उद्गतै: सौविदलानां कञ्चुकीनाम् ।
 "सौविदलकञ्चुकी च"इत्यमर: । कोलाहलै: कलकलै: व्याकुलं अनन्त-
 विभो: आस्थानस्य चत्वरं अङ्गणं "देहिल्यङ्गणं चत्वरजिरमि"त्यमर: ।
 प्रस्थानाद्भीतेन रिपुराजानां कुलेन उपनीताभि: भूषामतङ्गजतुरङ्गमुखाभि:
 उपहारै: ललास लसति स्म ।

ಕಂಚುಕಿಯರ ಕೋಲಾಹಲದಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲವಾದ ಅನಂತನ ಅಂತಃಪು-
 ರದ ಅಂಗಣವು, ಪ್ರಸ್ಥಾನದಿಂದ ಭಯಗೊಂಡ ಪರಕೀಯ ರಾಜರ ಸೈನ್ಯ
 ತಂದ ಆಭರಣಗಳು, ಆನೆಗಳು, ಕುದುರೆಗಳು, ಮುಂತಾದ ಕಾಣಿಕೆಗಳಿಂದ
 ಶೋಭಿಸಿತು.

दूतोपनीतगुरुसत्यनिधिक्षमीन्द्र-

वार्तासुधाकलनवर्धितसम्मदश्री: ।

नीत्वा निशामुपगुरु प्रययावधीश:

प्रस्थानदुन्दुभिरवैर्बधिरीकृताश: ॥५३॥

दूतेति । दूतैः उपनीता सुप्रापिता गुरोः सत्यनिधिक्षमीन्द्रस्य वार्ता वृत्तान्त एव सुधा तस्य आकलनेन श्रवणेन वर्धितसम्मदश्रीः प्रमोदसम्पत् स अधीशोऽनन्तनामा विभुः, निशां नीत्वा प्रस्थानदुन्दुभिमुखैः प्रयाणभेरीशब्दैः बधिरीकृताः आशाः यस्य स तथोक्तः सन् उपगुरु गुरोः समीपं अव्ययीभावसमासः । प्रययौ ।

ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನ ದೂತರು, ಗುರುಗಳು ಸಮೀಪಿಸುವ ವಚನಾಮೃತವನ್ನು ಸುರಿಸಿದರು. ಅದರ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಅನಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದು, ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹೊರಡುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ನಗಾರಿಗಳು ಮೊಳಗಿದವು. ತನ್ನ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಿವುಡುಮಾಡುವ ನಗಾರಿಗಳಿಂದ ಯುತನಾದ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಗುರುಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದನು.

तस्य प्रभोर्गजकटस्रुतदानधारा-

जंबालिते पथि हयैश्च तदा न धाराः ।

सैन्यैश्च नो जगृहिरे बहुधा वनानि

हन्तुं मृगानधिगतैर्बहुधावनानि ॥५४॥

तस्येति । तदा गमनसमये तस्य अनन्तनाम्रः प्रभोः हयैश्च गजकटेभ्यः स्नुताभिः दानस्य मदस्य धाराभिः जंबालिते पङ्क्तिं पथि मार्गे धाराः गतिविशेषाः । आस्कन्दितं धौरितकं रेजितं वल्गितं प्लुतम् । "गतयोमूः पंचधारा"इत्यमरः । न जगृहिरे न गृहीताः । कर्मणि लिट् । बहुधा मृगान् हन्तुं वनानि अधिगतैः सैन्यैश्च पथि बहुधावनानि शीघ्रगमनानि न जगृहिरे न गृहीतानि ।

ಈ ರೀತಿ ಸಸೈನ್ಯದಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ಅನೆಗಳ ಮದಜಲದಿಂದ ಮಾರ್ಗವೆಲ್ಲ ಕೆಸರಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳಿಗೂ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅನೇಕ ಸಲ ವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುವ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ವೇಗವಾಗಿ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

कोऽयं महानुपचितो वपुषा पुरस्तात्

पश्चात् सपुच्छ इति वर्त्मनि पृच्छमानैः ।

प्रत्युद्रतः सकुतुकैरुपदाशिरस्कैः

सम्प्राडभूत् स बहुजानपदैः सयूथैः ॥५५॥

ಕೋಽಯಮಿತಿ । ಸೋಽನಂತನಾಮಾ ಸಮ್ಮಾಡ್ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಪಶ್ಚಾತ್ ಪುಚ್ಛಾಭ್ಯಾಂ
ಸಹಿತ: ಸಪುಚ್ಛ: ವಪುಷಾ ಶರೀರಣಾ ಉಪಚಿತೋಽಭಿವೃದ್ಧ: ಅಯಂ ಕ: ಇತಿ ಪೃಚ್ಛ-
ಮಾನೇ: ಜನೇರಿತಿ ಶೇಷ: । ಉಪದೋಷಹಾರ: ಶರಿಸಿ ಯೇಷಾಂ ತೈ: ತಥಾಭೂತೈ: । ಸಯುತೈ:
ಸಪರಿವಾರೈ: ಸಕೌತುಕೈ: ಕೌತುಕೇನ ಸಹಿತೈ: ಸವಿಸ್ಮಯೈರಿತ್ಯರ್ಥ: । ಬಹುಭಿರ್ಜಾನ-
ಪದೈ: ರಾಷ್ಟ್ರಜನೈರ್ವರ್ಮಿನಿ ಮಾರ್ಗೇ ಪ್ರತ್ಯುದ್ಧತೋಽಭೂತ್ ।

ಅನಂತವಿಭುವು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ತಮ್ಮ
ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಜನರಿಂದ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ
ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಸಾಮಂತರು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು
ಹೊತ್ತು ತಂದು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡುವ ಜನರು ದೇಹದಿಂದ
ಉನ್ನತವಾದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಬಾಲವುಳ್ಳ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಾಣಿ
ಯಾವುದೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಾರ್ಗಂ ವಿಲಿಂಗ್ಯ ನಿಜವೈಭವನಿರ್ಜಿತೇಂದ್ರೋ

ದೂರೇ ನಿವೇಶ್ಯ ಪೃತನಾಂ ಮಹತೀಮಮಾತ್ಯೈ: ।

ಸ ಭ್ರಾತೃಭಿಶ್ಚ ಮಹಿತೈ: ಸಹಿತ: ಪ್ರಸನ್ನಂ

ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಪ್ರಣಯಭಾರವಿನಮ್ರಗಾತ್ರ: ॥೫೬॥

ಮಾರ್ಗಮಿತಿ । ನಿಜೇನ ವೈಭವೇನ ನಿರ್ಜಿತ ಇಂದ್ರೋ ಯೇನ ಸೋಽನಂತಪ್ರಭು: ಮಾರ್ಗಂ
ವಿಲಿಂಗ್ಯ ಮಹತೀಂ ಪೃತನಾಂ ದೂರೇ ನಿವೇಶ್ಯ ಪ್ರಣಯಭಾರೆಣ ಭಕ್ತಾತಿಶಯೇನ ವಿನಮ್ರಂ
ಗಾತ್ರಂ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ಸನ್ ಮಹಿತೈರಮಾತ್ಯೈ: ಭ್ರಾತೃಭಿಶ್ಚ ಸಹಿತ: ಸನ್ ಪ್ರಸನ್ನಂ
ಗುರಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಪ್ರಾಪತ್ । ಪ್ರಪೂರ್ವಾದಾಪೇರ್ಲುಡಿ ಲಿದಿತ್ವಾದಜ್ ।

ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಗೆದ್ದ ಅನಂತವಿಭುವು, ಮಾರ್ಗವನ್ನು ದಾಟಿ ತನ್ನ
ಸೈನ್ಯವನ್ನು ದೂರ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಗಿ, ತನ್ನ ಸಹಿವರಿಂದಲೂ ಪರಿವಾ-
ರದಿಂದಲೂ ಸಹಿತನಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನರಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿಧಿಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದನು.

ತಂ ವಂದಮಾನಮಥ ಸತ್ಯನಿಧಿಕ್ಷಮೀಂದ್ರ:

ಪಾದಾಮ್ಬುಜಾರ್ಪಿತಮಣಿಪ್ರಕರಪ್ರಸೂನಮ್ ।

ಶಿಷ್ಯಾವಲೋಕನಸಮೃದ್ಧಮನಾ ಜಗಾದ

ವತ್ಸಾಧಿರಾಜ್ಯಮಚಿರಾದ್ಭವತಾತ್ತವೇತಿ ॥೫೭॥

ತಮಿತಿ । ಅಥ ಸತ್ಯನಿಧಿಕ್ಷಮೀಂದ್ರ: ಪಾದಾಮ್ಬುಜಯೋರ್ಪಿತಾ: ಮಣಿಪ್ರಕರಾ
ಏವ ಪ್ರಸೂನಾನ್ ಯೇನ ತಂ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ವಂದಮಾನಂ ಅನಂತವಿಭುಮ್ । ಶಿಷ್ಯಾವಲೋ-

ಕನೇನ ಸಮೃದ್ಧಂ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ಸನ್, ಹೇ ವತ್ಸ! ಅಚಿರಾತ್ತವ ಅಧಿ-
ರಾಜ್ಯಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಂ ಭವತಾತ್ ಭೂಯಾತ್ । ಅಶಿಷಿ ಲೋಟ್ । "ತುಹ್ಯೋ"(೭.೧.೩೫)
ರಿತಿ ತಾತಡ್ । ಇತಿ ಜಗಾದ ।

ತಮ್ಮ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಮಣಿಪ್ರಸೂನಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ
ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ಶಿಷ್ಯನಾದ, ಅನಂತವಿಭುವನ್ನು ಕಂಡು, ಹರ್ಷಿತರಾದ
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿರ್ಥರು "ಹೇ ವತ್ಸ! ಬೇಗನೇ ಮಹಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹೊಂದುವಿ"
ಎಂದು ಅಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತೋ ಮುನಿವರೋ ಮಹನೀಯಸಂಪತ್-

ಸಾರಸ್ವತಪ್ರಭೃತಿಭೂರಿಗುಣೈಕಧಾಮ್ನಾ ।

ಶಿಷ್ಯೇಣ ಶೀತಲಕೃಪಾಲಹರಿಭೀರೇನ

ಸಿಂಚ್ಛನ್ ಯಯಾವಥ ಸ ಚಂಜಿಪುರಂ ಪ್ರಹರ್ಷಾತ್ ॥೫೮॥

ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತ ಇತಿ । ಅಥ ಮಹನೀಯಾ: ಸಂಪದ: ಸಾರಸ್ವತಂ ವಿಧ್ಯಾ ಚ ತತ್
ಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ಭೂರಿಣಾಂ ಬಹುನಾಂ ಗುಣಾನಾಂ ಏಕಧಾಮ್ನಾ ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯೇಣ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಅನಂತ-
ಪ್ರಭುಣಾ ಸಂಪ್ರಾರ್ಥಿತೋ ಮುನಿವರ: ಸತ್ಯನಿಧಿ:, ಶೀತಲಾಭಿ: ಕೃಪಾಃ: ಲಹರಿಭಿ:
ಪ್ರವಾಹೇರೇನಮನಂತಪ್ರಭುಂ ಸಿಂಚ್ಛನ್ ಪ್ರಹರ್ಷಾತ್ ಚಂಜಿಪುರಂ ಯಯೌ ।

ಮಹತ್ತಮವಾದ ವಿದ್ಯಾ, ಸಂಪತ್ತು ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ
ಅಶ್ರಯನೆನಿಸಿದ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಅನಂತಪ್ರಭುವನ್ನು ಕೃಪಾಲಹರಿಯಿಂದ
ಹರಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಚಂಜೀಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು.

ಉತ್ತೈ:ಶ್ರವ:ಪ್ರತಿಭಟಾಮಿತಘೋಟಕೇನ

ಶಕ್ರೇಭಜಿತ್ವರಪರ:ಶತವಾರಣೇನ ।

ವಿಶ್ವಂಭರಾಮಘವತೈವಮನಂತನಾಮ್ನಾ

ರೇಜೇಽನ್ವಿತ: ಸ ಪಥಿ ಸತ್ಯನಿಧಿಗುರುಶ್ರೀ: ॥೫೯॥

ಉತ್ತೈರिति । ಗುರ್ವಿ ಶ್ರೀಯಸ್ಯ ಸ ಇತಿ । ಗುರೋರ್ಬಹಸ್ಪತೇ: ಶ್ರೀರಿವ ಶ್ರೀಯಸ್ಯೇತಿ
ಚ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಉತ್ತೈ:ಶ್ರವಸ: ಪ್ರತಿಭಟಾ: ಸದೃಶಾ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಅಮಿತಾ: ಘೋಟಕಾ:
ವಾಜಿನ: ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ತೇನ । "ಘೋಟಕೇ ಪೀತಿಸುರಗೇ"ತ್ಯಮರ: । ಶಕ್ರೇ-
ಭಸ್ಯ ಏರಾವತಸ್ಯ ಜಿತ್ವರಾ: ಜೇತಾರ: । "ಜೇತಾ ಜಿಷ್ಣುಶ್ಚ ಜಿತ್ವರ"ಇತ್ಯಮರ: ।
ಪರ: ಶತಾ: ಶತಾತ್ಪರೇ ವಾರಣಾ: ಗಜಾ: ಯಸ್ಯ ತೇನ ತಥೋಕ್ತೇನ । ವಿಶ್ವಂಭರಾಃ:
ಭೂಮೇ: ಮಘವತೇಂದ್ರೇಣ ಅನಂತನಾಮ್ನಾ ಏವಂ ಅನ್ವಿತ: ಸನ್ ಪಥಿ ರೇಜೇ ।

ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಉಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠ ಶ್ರವಸ್ಸಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಅನೇಕ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ, ಐರಾವತದಂಥ ನೂರಾರು ಅನೆಗಳಿಂದ, ಇಂದ್ರನು ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು.

मध्येपथं विबुधसेनमुदीयमान-

मालोकनाय गुरुसत्यनिधिक्षमीन्द्रोः ।

नानादिगन्तरनृपोपहतोपदाभि-

रानन्दयद्भृशमनन्तविभुर्महेच्छः ॥६०॥

मध्येपथमिति । ಮಹೇಶ್ವರೋ ಮಹಾಶಯಃ । "ಮಹೇಶ್ವರೋ ಮಹಾಶಯಃ" ಇತ್ಯಮರಃ ಅನಂತವಿಭುಃ ಗುರೋಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಕ್ಷಮೀಂದ್ರೋಃ ಆಲೋಕನಾಯ ಮध्येಪಥಂ ಮಾರ್ಗಮध्ये ಉದೀಯಮಾನಂ ಆಗತಂ ವಿಬುಧಾನಾಂ ಪಂಡಿತಾನಾಂ ಸೇನಂ । ಸಮ್ಬಂಧವಿಧಿನಂಧಸೇನಂ ವಿಭಾಷಾಸೇನಾಸುರೇತಿ ನಪುಂಸಕತ್ವಮ್ । ನಾನಾದಿಗಂತ್ಯರನೃಪಃ ಉಪಾಹತಾಭಿಃ ಉಪಾಯನೈಃ ಭೃಶಮಾನಂದಯತ್ । ಸರ್ವಾಣ್ಯುಪಾಯನಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭ್ಯೋ ದತ್ತವಾನಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಮಹಾಶಯನಾದ ಅನಂತವಿಭುವು, ಗುರುಗಳಾದ ಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರೆಂಬ ಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಹೊರಟು, ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವ ಪಂಡಿತರ ತಂಡವನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲ ರಾಜರು ತಂದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನು.

विरचितविबुधेष्टः शिक्षिताशेषदुष्टो

विनयगुणविशिष्टः श्रीविलासेन जुष्टः ।

अगमदभिनिविष्टो धर्ममार्गे सद्विष्टो

यतिवरगुणतुष्टः पूःसमीपं स हृष्टः ॥६१॥

विरचितेति । ವಿರಚಿತಂ ವಿಬುಧಾನಾಮಿಷ್ಟಂ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ಶಿಕ್ಷಿತಾಃ ಅಶೇಷಾಃ ದುಷ್ಟಾಃ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ವಿನಯೇನ ಗುಣೇನ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ನ ತೃಪಲಕ್ಷಿತೋ ಸರ್ವದಾ ವಿನೀತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಶ್ರೀಯಃ ಸಂಪದೋ ವಿಲಾಸೇನ ಜುಷ್ಟಃ ಸೇವಿತಃ । ಧರ್ಮಮಾರ್ಗೋ ಅಭಿನಿವಿಷ್ಟಃ ಅತ್ಯಂತಾಸಕ್ತಃ, ದಿಷ್ಟೇನ ಭಾಗ್ಯೇನ ಸಹಿತಃ । "ದಿಷ್ಟಂ ದೈವಂ ಭಾಗಧೇಯಂ ಭಾಗ್ಯಮಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಯತಿವರಸ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಗುಣೈಸ್ತುಷ್ಟಃ ಅನಂತವಿಭುಃ ಹೃಷ್ಟಃ ಸನ್ ಪುರಸ್ಕಂಜೀಪುರ್ಯಾಃ ಸಮೀಪಂ ಅಗಮತ್ । ಮಾಲಿನೀವೃತ್ತಂ । "ನನಮಯಯುತೇಯಂ ಮಾಲಿನೀ ಭೌಗಿಲೋಕೈಃ" ಇತಿ ಲಕ್ಷಣಾತ್ ।

ಪಂಡಿತರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದ, ಎಲ್ಲ ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿದ, ಸರ್ವದಾ ವಿನೀತನಾದ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠನಾದ, ದುರ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದ, ಭಾಗ್ಯ-

-: ಸಪ್ತಮ: ಸರ್ಗ: :-

ಅಥಾಯೌ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಸ ಶಿಷ್ಯೈಶ್ಚಂಜೀಪುರಂ ರಜಿತಸರ್ವಲೋಕಮ್ ।
ಧಾಮ ಶ್ರಿಯೋ ವಾರಿರುಹಾಲಯಾ: ನಿಕೇತನಂ ವೈಭವವಿಭ್ರಮಾಣಾಮ್ ॥೧॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಶಿಷ್ಯೈ: ಸಹ ರಜಿತಾ: ಸರ್ವೆ ಲೋಕಾ: ಜನಾ: ಯೇನ ತತ್ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ವಾರಿರುಹಾಲಯಾ: ಪङ್ಕ್ತಾಶ್ರಯಾ: ಶ್ರಿಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ಧಾಮ, ವೈಭವವಿಭ್ರಮಾಣಾಂ ಸಂಪದ್ವಿಲಾಸಾನಾಂ ನಿಕೇತನಂ ಗೃಹಂ ಚಂಜೀಪುರಂ ಆಯೌ । ಅಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ಗೇ ವೃತ್ತಮುಪಜಾತಿ: ।

ಅನಂತರ ಛೇದನಿಧಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ರಂಜಿಸುವ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಸಂಪತ್ತಿನ ವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯಾದ ಚಂಜೀನಗರಕ್ಕೆ ಶಿಷ್ಯಸಮೇತರಾಗಿ ಬಂದರು.

ಯತ್ರಾವರೋಹಂತಮಹಾರ್ಯದುರ್ಗಾತ್

ಜನಂ ಜನ: ಪೃಚ್ಛತಿ ಕೌತುಕೇನ ।

ಸ್ವ: ಕೀದೃಶಂ ತತ್ರ ಕಿಮಸ್ತಿ ರತ್ನ-

ಮನಂತನಾಮ್ನೋಽಸ್ಯ ವಿಭೋ: ಸದೃಕ್ಷಮ್ ॥೨॥

ತದೇವ ನವಭಿರ್ವರ್ಣಯತಿ । ಯತ್ರೇತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ಜನ: ಆಹಾರ್ಯದುರ್ಗಾತ್ ಪರ್ವತ-ದುರ್ಗಾತ್ । "ಆಹಾರ್ಯಧರಪರ್ವತಾ"ಇತ್ಯಮರ: । ಅವರೋಹಂತಂ ಅಧಸ್ತಾದಾಯಂತಂ ಜನಂ ಕೌತುಕೇನ ಸ್ವ: ಸ್ವರ್ಗ: ಕೀದೃಶಮ್ ? । ಅವ್ಯಯವಿಶೇಷಣತ್ವಾತ್ ನಪುंसಕತ್ವಮ್ । "ಸ್ವರವ್ಯಯಂ"ಇತ್ಯಮರ: । ತತ್ರ ಸ್ವರ್ಗೇ ಲೋಕೇ ಅನಂತನಾಮ್ನ: ಅಸ್ಯ ವಿಭೋ: ಸದೃಕ್ಷಂ । "ದೃಶೋ ಕಸ" ಇತಿ ಕಸ: । "ಸದೃಕ್ಷ ಸದೃಶ: ಸದೃಕ್"ಇತ್ಯಮರ: । ರತ್ನಂ ಕಿಂ ಅಸ್ತಿ ? । ಇತಿ ಪೃಚ್ಛತಿ । ಅನೇನ ಆಹಾರ್ಯದುರ್ಗಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗೋತ್ತಮತ್ವಂ ಅನಂತ-ವಿಭೋ: ಚಿಂತಾರತ್ನಾದಪಿ ವದಾನ್ಯತ್ವಂ ಚ ವ್ಯಜ್ಯತೇ ।

ಆ ಚಂಜೀನಗರದ ಪರ್ವತದುರ್ಗಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುವ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿ ಊರ ಜನರು ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ೧. ಸ್ವರ್ಗ ಎಲ್ಲಿದೆ ? ೨. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಾಜನಾದ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ರತ್ನ-ವಿದೆಯೇ ? ಎಂದು. ಅಂದರೆ ಆ ಪರ್ವತ ಸ್ವರ್ಗದತ್ತರವಿದೆ. ಅನಂತಪ್ರಭು ದಾನಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾಮಣಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಭಾವ.

೧. ಕಸೋಽಪಿ ವಾಚ್ಯಂ ಇತಿ ದೃಶ: ಕಸ: ।

ದುರ್ಗಂ ಮಹಿಧ್ರೆ ಚರತಾಂ ನಿಶಾಸು ಶಶ್ವದ್ಭಟಾಣಾಂ ವಿವಿವೇಶಿತಾನಾಮ್ ।
ಅತೈಲಪೂರಾ ನಿಕಟೆ ಪ್ರವೃತ್ತಾ: ಪ್ರದೀಪಿಕಾ ಯತ್ರ ಭವಂತಿ ತಾರಾ: ॥೩॥

ದುರ್ಗ ಇತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ದುರ್ಗಂ ಮಹಿಧ್ರೆ ಪರ್ವತೇ । "ಮಹಿಧ್ರೆ ಶಿಖರೀಕ್ಷಮಾಭೃದಾ-
ಹಾರ್ಯಧರಪರ್ವತಾ"ಇತ್ಯಮರ: । ಶಶ್ವತ್ ವಿವಿವೇಶಿತಾನಾಂ, ನಿಶಾಸು ಚರತಾಂ ಭಟಾಣಾಂ
ನಿಕಟೆ ಸಮೀಪೇ ಪ್ರವೃತ್ತಾ: ತಾರಾ: ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ, ತೈಲಪೂರಹಿತಾ: ಅತೈಲಪೂರಾ:
ಪ್ರದೀಪಿಕಾ ಭವಂತಿ ।

ಆ ಉರಿನ ಪರ್ವತದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸದಾ ವಾಸಿಸುವ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಚರಿಸುವ
ರಾಜಭಟರಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಎಣ್ಣೆ ಇಲ್ಲದೇ ಉರಿಯುವ
ದೀಪಗಳಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಕರ್ಣಾನಿಲೈ: ಕುञ್ಜರಯುಥಪಾನಾಂ ಪರಾಹತಾ ಯತ್ರ ಪಯೋದಸङ್ಗಾ: ।
ವರ್ಷಂತ್ಯುದೀರ್ಣಸ್ಯ ಮಹಿಧರಸ್ಯ ಲೀನಾ ನಿತम्ಬಾಂತರಕಂದರೇಷು ॥೪॥

ಕರ್ಣೇತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ಕುञ್ಜರಯುಥಪಾನಾಂ ಗಜಶ್ರೇಷ್ಠಾಣಾಂ ಕರ್ಣಾನಿಲೈ: ಕರ್ಣತಾಲೋ-
ತ್ಪನ್ನವಾಯುಭಿ: ಪರಾಹತಾ: ಪಯೋದಸङ್ಗಾ: । ಅನೇನ ಗಜಾಣಾಂ ಮೇಘಮಂಡಲೌತ್ರತ್ಯಂ
ವ್ಯಜ್ಯತೇ । ಉದೀರ್ಣಸ್ಯ ಉತ್ತರತಸ್ಯ ಮಹಿಧರಸ್ಯ ದುರ್ಗಸ್ಯ ನಿತಮ್ಬಾಣಾಂ ಅಂತರೇ ಮಧ್ಯೇ
ಯೇ ಕಂದರಾ: ದರ್ಯ: ತೇಷು । "ದರೀ ತು ಕಂದರಾ ವಾ ಸ್ತ್ರೀ"ಇತ್ಯಮರ: । ಲೀನಾ:
ಸಂತ: ವರ್ಷಂತಿ । ಬಲವದಾಶ್ರಯೇಣ ಪಯೋದತ್ವಂ ನಿರ್ವಹಂತೀತಿ ಭಾವ: ।

ಆ ಉರಿನಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳ ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಗಳು ಮೇಘಗಳನ್ನು
ಬಡಿಯುತ್ತವೆ. ಆ ಮೇಘಗಳಾದರೂ ಮಹಾಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಲಿರುವ
ಸಣ್ಣಪರ್ವತ ಗುಹೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. (ಆನೆಗಳು ಮೇಘ-
ಮಂಡಲದಷ್ಟು ಎತ್ತರವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು).

ಸಾಲೇನ ಯತ್ರ ಸ್ಫಟಿಕೋಜ್ವಲೇನ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಾಸು ದಿಶಾಸು ಶಶ್ವತ್ ।
ನಕ್ತಂ ದಿವಂ ಬೋಧಯತ: ಸರಸ್ಸು ಪ್ರಸ್ವಾಪಬೋಧೌ ಸರಸೀರುಹಾಣಾಮ್ ॥೫॥

ಸಾಲೇನೇತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ಸ್ಫಟಿಕೋಜ್ವಲೇನ ಸಾಲೇನ ಪ್ರಾಕಾರೇಣ ಶಶ್ವತ್
ಅಹೋರಾತ್ರಂ ದಿಶಾಸು ದಿಕ್ಷು । "ಠಾಪಂ ಚೈವ ಹಲ್ಂತಾನಾಂ" ಇತಿ ವಾಗುರಿಮತೇನ ಠಾಪ್ ।
ಪ್ರಕಾಶಮಾನಾಸು ಸತೀಷು ಸರಸ್ಸು ಸರಸೀರುಹಾಣಾಂ ಕಮಲಾಣಾಂ ಪ್ರಸ್ವಾಪೋ ನಿಮಿಲನಂ
ಬೋಧವಿಕಾಸಶ್ಚ ತೌ ಕರ್ತಾರೌ ನಕ್ತಂ ಚ ದಿವಾ ಚ ನಕ್ತಂ ದಿವಂ ಕರ್ಮ ಅಚತುರೇತ್ಯಾ-
ದಿನಿಪತನಾತ್ಸಾಧು । ರಾತ್ರಯಹನಿ ಬೋಧಯತ: ಬೋಧೇಲ್ಟ್ । ಅಹೋರಾತ್ರಪರಿಜ್ಞಾನಂ
ಪದ್ಮವಿಕಾಸನಿಮಿಲನೇ ಏವ ಕುರುತ: । ನ ತ್ವಾಲೋಕಾನ್ಧಕಾವಿತಿ ಭಾವ: ।

ಸ್ಥಿತಿಗುಣಗಳಿಂದ, ಉಜ್ವಲವಾದ ಪ್ರಾಕಾರದಿಂದ ಆ ಪುರದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕು-
ಗಳು ಸದಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೌರಜನರಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳನ್ನು
ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಮಲಗಳ ಅರಳುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಮುಚ್ಚುವಿಕೆ
ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಹೊರತು ಕತ್ತಲು
ಬೆಳಕುಗಳಿಂದಲ್ಲ.

ಸಮಸ್ತಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿಗಮಪ್ರವೀಣೋ ವದೋಽಪಿ ಲೋಕಃ ಸ ವದಾನ್ಯ ಎವ ।

ಯಸ್ಮಿನ್ ನಿವಾಸೀ ಪರಮೋಽಪಿ ನಿದ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇಽಸೌ ಪರಮಾನ್ಯ ಎವ ।।೬।।

ಸಮಸ್ತೇತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ ನಿವಾಸೀ ಸಮಸ್ತಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಅಧಿಗಮೇನ ಪ್ರವೀಣಃ
ಯೋ ಲೋಕಃ ಸಃ ವದೋ ವಕ್ತಾಽಪಿ । "ವದಾವದೋ ವಕ್ತೇ"ತ್ಯಮರಃ । ವದಾದನ್ಯೋ
ವದಾನ್ಯ ಎವೇತಿ ವಿರೋಧಃ । ವದಾನ್ಯೋ ದಾನಶೌಣಡೇತಿ ಆಭಾಸಃ ।
"ಸ್ಯುರ್ವದಾನ್ಯಸ್ಥೂಲಲಕ್ಷ್ಯದಾನಶೌಣಡಾಬಹುಪ್ರದ"ಇತ್ಯಮರಃ । ನಿದ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ ದೃಶ್ಯತೇ
ಯೋ ಪರಲೋಕಃ । ಪರಮೋಽಪಿ ಅಸೌ ಪರಮಾದನ್ಯ ಪರಮಾನ್ಯ ಎವ । ಅಪರೇರ್ಮಾನ್ಯ
ಇತಿ ಚ ವಿರೋಧಾಭಾಸಃ । ನಿದ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ ಇತ್ಯನುಷ್ಠಃ । ಇತಃ ಪ್ರಭೃತಿ ಪञ್ಚಸು
ವಿರೋಧಾಭಾಸೋ ದೃಶ್ಯತೇ ।

ಆ ಊರಿನ ಜನ ವದನೂ (ವಾಗ್ವಿಷ್ಣು) ಹೌದು. ವದಾನ್ಯ (ದಾನಶೌ-
ಡ) ನೂ ಹೌದು. ಪರಮ (ಶ್ರೇಷ್ಠ) ನೂ ಹೌದು. ಪರಮಾನ್ಯ (ಪರದಿಂದ
ಮಾನ್ಯನಾದವ) ನೂ ಹೌದು.

ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತಾಪಹತೌ ಪ್ರವೃತ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಎವಾಭಿವಿರಾಜತೇ ಸಃ ।

ಸ ದಾರಯುಕ್ತೋ ವಿಚಕಾಸ್ತಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ಯೋ ವಿಪ್ರಯೋಗೇನ ವಿನೀತಕಾಲಃ ।।೭।।

ಯ ಇತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ ಜನಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತಸ್ಯ ಅಪಹತೌ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ತಾಪಹತೌ
ಚ ಪ್ರವೃತ್ತಃ ಸ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷು ಸಾಧುರೇವ ಅಭಿವಿರಾಜತೇ । ಯೋ ವಿಪ್ರಯೋಗೇನ
ಸ್ತೀವಿಯೋಗೇನ, ವಿಪ್ರೇಃ ಯೋಗೇನ ಚೇತಿ । ವಿನೀತಕಾಲಃ ಸ ದಾರೈಃ ಕಲತ್ರೇಣ ಯುಕ್ತ
ಎವ ವಿಚಕಾಸ್ತಿ ।

ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತಾಪಹರಣದಲ್ಲಿ (ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್-ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವರ
ತಾಪಹರಣ-ತಪಹರಣದಲ್ಲಿ) ಪ್ರವೃತ್ತನಾದವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ
ಶೋಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ವಿಪ್ರಯೋಗದಿಂದ (ವಿಪ್ರರ ಸುಯೋಗದಿಂದ)
ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಪತ್ನಿಯುತನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪರಾಕ್ರಮಾಕ್ರಾಂತದಿಗಂತರಾಣಾಂ ಯस्ಮಿನ್ ಜಯಶ್ರೀಪ್ರಥಮಾನನಾಗ್ನಾಮ್ ।
ಧನುರ್ದರಾಣಾಂ ವಿಶಿಖಾ: ಪರೇಷು ಸಂತಾಪಯಂತ: ಶಿಖಿನೋ ಭವಂತಿ ॥೮॥

ಪರಾಕ್ರಮೇತಿ । ಯಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ ಪರಾಕ್ರಮೇಣ ಆಕ್ರಾಂತಾಣಿ ದಿಗಂತರಾಣಿ ಯೇತೇ ತಥೋಕ್ತಾ: । ತेषಾಂ ಜಯಶ್ರಿಯಾ ಪ್ರಥಮಾನಾನಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಮಂತಿ ನಾಮಾನಿ ಯೇಷಾಂ । ತेषಾಂ ಧನುರ್ದರಾಣಾಂ ಸಂತಾಪಯಂತೋ ವಿಶಿಖಾ: ಬಾಣಾ: ಪರೇಷು ಶತ್ರುಷು ಶಿಖಿನೋ ವಹ್ನಯ: ಭವಂತಿ । ವಿಶಿಖಾನಾಂ ಶಿಖಿತ್ವಂ ವಿರೋಧಾಭಾಸೇನ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ।

ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ, ತಮ್ಮ ಜಯಶ್ರೀಯಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಬಿಲ್ಲುಗಾರರ (ವಿಶಿಖಿಗಳು) ಬಾಣಗಳು ಪರಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಾಪಗೊಳಿಸುತ್ತಾ (ಶಿಖಿಯಂತೆ) ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ.

ವಿಶ್ರಾಣನೋದ್ರಿಕ್ತಮಹಾವಿಭೂತಿಪ್ರಭಾವಸಂವರ್ಧಿತಭूरिभोगा: ।

स्वयं सपत्रा अपि यत्र लोका: भवन्ति शश्वज्जगतो विपत्रा: ॥९॥

ವಿಶ್ರಾಣನೆತಿ । ಯತ್ರ ಪುರೇ ವಿಶ್ರಾಣನೇನ ದಾನೇನ । ವಿಶ್ರಾಣನಂ ವಿತರಣಂ ಸ್ಪರ್ಶನಂ ಪ್ರತಿಪಾದನಮಿತ್ಯಮರ: । ಉದ್ರಿಕ್ತಾ ಉದ್ಯುಕ್ತಾ ಯಾ ಮಹಾವಿಭೂತಿ: ಐಶ್ವರ್ಯ ತಸ್ಯಾ: ಪ್ರಭಾವೇನ ಸಂವರ್ಧಿತಾ: ಭूरिभोगा: ಯೇಷಾಂ ತೇ ಲೋಕಾ: ಜನಾ: ಸ್ವಯಂ ಸಪತ್ರಾ: ಸವಾಹನಾ: ಅಪಿ "ಪತ್ರಂ ವಾಹನಪಕ್ಷಯोरि"ತ್ಯಮರ: । ಶಶ್ವಜ್ಜಗತ: ವಿಪದ: ತ್ರಾಯಂತ ಇತಿ ವಿಪತ್ರಾ: ಭವಂತಿ ।

ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ದಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಹಾ ಐಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಜನರು ಐಶ್ವರ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು, ಅವರು ಸಪತ್ರ (ವಾಹನದಿಂದ ಸಹಿತ) ರಾದರು. ಜನರಿಗೆ ವಿಪತ್ರ (ವಿಪತ್ತುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವವ)ರು.

प्रभूतचारुप्रसवोज्वलेषु वनेषु साधुष्वथ वा जनेषु ।

न दृश्यते कश्चिदुदीयमानो विपल्लवो यत्र समृद्धिभाजि ॥१०॥

ಪ್ರಭೂತೇತಿ । ಸಮೃದ್ಧಿಭಾಜಿ ಯತ್ರ ಪುರೇ ಪ್ರಭೂತೇ: ಚಾರುಭಿ: ಪ್ರಸವೈ: ಪುಷ್ಪೈ: ಸಂತಾನೈಶ್ಚ ಉಜ್ವಲೇಷು ರಮ್ಯೇಷು, ವನೇಷು ಅಥವಾ ಸಾಧುಷು ಸಖ್ಯೇಷು ಜನೇಷು ಉದೀಯ-ಮಾನ: ವೃಕ್ಷಲತಾದಿರೂಪ: । ವಿಗತಪಲ್ಲವ: ವಿಪದೋ ಲವಶ್ಚ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ।

ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಆ ಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಉಜ್ವಲವಾದ ವನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಖ್ಯರಾದ ಸಂತಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪಲ್ಲವ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ವನಗಳಲ್ಲಿ (ವಿ-ಇಲ್ಲದೇ ಹೊದ ಪಲ್ಲವ-ಚಿಗುರುಗಳು) ಚಿಗುರಿಸಿ ಅಭಾವ

ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ವನ ಚಿಗುರೊಡೆದವು. ಜನರು ವಿಪತ್ತಿನ ಲವ - ಲೇಶ ವಿಲ್ಲದೇ ಸುಖಶಾಂತಿಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು.

**ಪುರಂ ತದಾ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಕ್ಷಮೀಂದ್ರೋ ವಿಶಾತ್ರನಂತಪ್ರಭುಣೋಪನೀತಮ್ ।
ಸ ರಾಜಬಾಹ್ಯಂ ಗಜಮಧ್ಯರೋಹತ್ ಪ್ರತ್ಯುಹರತ್ನೋಜ್ವಲಭದ್ರಪೀಠಮ್ ॥೧೧॥**

ಪುರಮಿತಿ । ಪುರಂ ವಿಶಾನ್ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಕ್ಷಮೀಂದ್ರ: ತದಾ ಅನಂತಪ್ರಭುಣಾ ಉಪನೀತಂ । ಪ್ರತ್ಯುಹೈ: ಖಚಿತೈ: ರತ್ನೈ: ಉಜ್ವಲಂ ಭದ್ರಪೀಠಂ ಸಿದ್ಧಾಸನಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ತಥಾಭೂತಂ ರಾಜಬಾಹ್ಯಂ ಗಜಂ ಅಧ್ಯರೋಹತ್ ।

ಅಂಥ:ಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳೂ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನ ಪಟ್ಟದಾನೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದ ರತ್ನ ಖಚಿತ ಭದ್ರಪೀಠವನ್ನೇರಿದರು.

**ಪುರಂ ವಿಶಾನ್ತಂ ಯತಿವಂಶಕೇತುಮಾಕರ್ಣ್ಯ ಪೌರಾ: ಪರಿತ: ಸದಾರಾ: ।
ಆಲೋಕಮಾರ್ಗಂ ಸಹಸಾಭಿಪೇತು: ಸಂರಂಭವಿಕ್ಷಿಪ್ತಸಲೀಲಯಾತಾ: ॥೧೨॥**

ಪುರಮಿತಿ । ಸದಾರಾ: ಪೌರಾ: ಪುರಂ ವಿಶಾನ್ತಂ ಯತಿವಂಶ ಏವ ವಂಶೋ ದण्ड: ತಸ್ಯ ಕೇತು: ತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಆಕರ್ಣ್ಯ । ಸಹಸಾ ಸಂರಂಭೇಣ ವೇಗೇನ ವೀಕ್ಷಿಪ್ತಾನಿ ತ್ಯಕ್ತಾನಿ ಸಲೀಲಾನಿ ಯಾತಾನಿ ಗಮನಾನಿ ಯೈ: ತೇ ತಥಾಭೂತಾ: ಸಂತ: ಪರಿತ: ಸಮಂತತ: ಆಲೋಕಮಾರ್ಗಂ ದರ್ಶನಯೋಗ್ಯಂ ರಾಜಪಥಂ ಅಭಿಪೇತು: ಅಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಆಗತಾ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ಯತಿವಂಶಕ್ಕೆ ಧ್ವಜದಂತಿರುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಬರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದ ಪೌರರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು, ಪರಿವಾರದಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ವೇಗದಿಂದ ರಾಜ ಪಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

**ಸಖೀಜನಸ್ಯ ಗ್ರಥನಾಯ ದಾತುಂ ಮುಕ್ತಾಫಲಾನ್ಯಂಜಲಿನಾ ವಹಂತಿ ।
ಶ್ರುತ್ವಾಗತಂ ತಂ ತ್ವರಯಾ ಜಗಾಮ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಂ ಕಾಚಿದಿವಾರ್ಪಯಂತಿ ॥೧೩॥**

ಸಖೀತಿ । ಗ್ರಥನಾಯ ಸಂದರ್ಭಾಯ ಸಖೀಜನಸ್ಯ ದಾತುಂ ಮುಕ್ತಾಫಲಾನಿ ಅಂಜಲಿನಾ ವಹಂತಿ । ಕಾಚಿತ್ ಆಗತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಂ ಅರ್ಪಯಂತಿವ ತ್ವರಯಾ ಸಂಪ್ರಮೇಣ ಆಜಗಾಮ ।

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವನ್ನು ಹೆಣೆಯಲು, ತನ್ನ ಗೆಳೆ-ತಿಗೆ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು, ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಹಾಗೇ ರಾಜ ಮಾರ್ಗದತ್ತ ಬಂದಳು. ಅವಳು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಾಚಿತ್ತದಾಲೊಕನಕೌತುಕೋದ್ವಿಲೋಲನೆತ್ರಪ್ರಭಯಾಂತರೀಕ್ಷೆ ।

ಉತ್ಫುಲ್ಲನೀಲೋತ್ಪಲಪತ್ರರಾಜಿವಿರಾಜಿತಂ ತೋರಣಮಾಬಬಂಧ ॥೧೪॥

ಕಾಚಿದಿತಿ । ಕಾಚಿತ್ ತಸ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಆಲೊಕನಕೌತುಕೇನ ಉದ್ಯತ್ಯಾ ಉದೀಯಮಾನಯಾ ವಿಲೋಲನೆತ್ರಯೋಃ ಪ್ರಭಯಾ ಅಂತರೀಕ್ಷೆ ಉತ್ಫುಲ್ಲನೀಲೋತ್ಪಲಪತ್ರಾಣಾಂ ರಾಜ್ಯಾ ಪಙ್ಕ್ತಯಾ ವಿರಾಜಿತಂ ವಿರಚಿತಂ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತೋರಣಂ ವನಮಾಲಾಂ ಆಬದ್ಧ-
ನೆತ್ರಪ್ರಭೇವ ಉತ್ಪಲತೋರಣಸಮಾ ಅಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಹಿಳೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಿರಿಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಕೌತುಕದಿಂದ ತನ್ನ ನೀಲಕಮಲದಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಕಡೆ ಹರಿಸಿದಳು. ಆಗ ಅದು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ನೀಲಕಮಲದಳ ತೋರಣದಂತೆ ಕಂಡಿತು.

ಕರಸ್ಫುರತ್ಕಂಠಾಕೋಟಿನ್ದರಕ್ತಾಶ್ಮರಶ್ಮಿಚ್ಛುರಿತೇನ ಕಾಚಿತ್ ।

ಭಕ್ತಚುದ್ರತೇನಾಂಜಲಿನಾ ನಮತಂ ನೀರಾಜನಂ ಸಾರ್ಚಿರಿವಾದಧಾನಾ ॥೧೫॥

ಕರೆತಿ । ಕಾಚಿತ್ ಕರಯೋಃ ಸ್ಫುರತೋಃ ಕಂಠಾಕೋಟಿಃ ಕೋಟಿಷು ಅಗ್ರೇಷು ನಂದಾನಾಂ ನಿಬದ್ಧಾನಾಂ ರಕ್ತಾಶ್ಮನಾಂ ಪದ್ಮರಾಗಮಣೀನಾಂ ರಶ್ಮಿಭಿಃ ಚ್ಛುರಿತೇನ ವ್ಯಾಪ್ತೇನ ಭಕ್ತಯಾ ಉದ್ರತೇನ ಅಂಜಲಿನಾ ಅರ್ಚಿಭಿಃ ಜ್ವಾಲಾಭಿಃ ಸಹಿತಂ ಸಾರ್ಚಿ ನೀರಾಜನಂ ಆದಧಾ-
ನೇವ ತಂ ಸತ್ಯನನಿಧಿಂ ಅನಮತ್ ।

ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆ ಕರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ಅವಳು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ-
ರಾಗ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಬಂಗಾರದ ಕಂಕಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಗುರುಗಳಿಗೆ ನೀರಾಜನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು ಅವಳ ನಮನ.

ತದ್ದರ್ಶನೋದ್ವೇಲನಿಜಪ್ರಮೋದಸುಧಾಪರೀವಾಹಿನಿಭೇನ ಕಾಚಿತ್ ।

ಸ್ಥಿತೋದ್ರಮೇನಾವಕಿರತ್ಯರಾಜದಾಚಾರಲಾಜಾನಿವ ಶುಭಭಾವಾ ॥೧೬॥

ತದ್ದರ್ಶನೇತಿ । ಶುಭೋ ಭಾವೋ ಭಕ್ತಿಃ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾ । ಕಾಚಿತ್ ತಸ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ದರ್ಶನೇನ ಉದ್ವೇಲಯಾಃ ಪರಿಪೂರ್ಣಾಯಾಃ ನಿಜಪ್ರಮೋದಸುಧಾಯಾಃ ಪರೀವಾಹಸ್ಯ ಜಲೋದ್ವಾಸಸ್ಯ । "ಜಲೋದ್ವಾಹಾಃ ಪರೀವಾಹ" ಇತ್ಯಮರಃ । ನಿಭೇನ ಸದೃಶೇನ ಸ್ಥಿತಸ್ಯ ಉದ್ರಮೇನ ಆಚಾರಾನ್ ಮಾಙ್ಗಲಿಕಾನ್ ಲಾಜಾನ್ ಅವಕಿರಂತೀವ ಅರಾಜತ್ ।

ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಯುತಳಾದ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದು-
ರಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಸಂತೋಷ ಸುಧಾ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಇರುವ,

ಮಂದ ಹಾಸವನ್ನು ಬೀರಿದಳು. ಅದು ಮಂಗಳಕ್ಕೆಂದು ಸುರಿಸುವ ಬತ್ತರಳಿ-
ನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ತಂ ನಿर्वಿಕಾರಂ ಯತಿವಂಶರತ್ನಮಾಯಾಂತಮಾಕರ್ಣ್ಯ ಚ ರಾಜದಾರಾ: ।

ಪ್ರಾಸಾದವಾತಾಯನಸಂತ್ರಿವಿಛಾ: ಭಕ್ತಚ್ಯುದ್ರತೈರಂಜಲಿಭಿ: ಪ್ರಣೇಮು: ॥೧೭॥

ತಮಿತಿ । ಕಿಂಚ ರಾಜದಾರಾ: ಯತಿವಂಶ ಎವ ವಂಶ: ತಸ್ಯ ರತ್ನಂ ನಿर्वಿಕಾರಂ
ಆಯಾಂತಂ ತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಆಕರ್ಣ್ಯ ಪ್ರಾಸಾದನಾಂ ವಾತಾಯನೇಷು ಗವಾಕ್ಷೇಷು
ಸಂತ್ರಿವಿಛಾ: ಸತ್ಯ: ಭಕ್ತಚ್ಯುದ್ರತೈ: ಅಂಜಲಿಭಿ: ಪ್ರಣೇಮು: ।

ರಾಜನ ಮಡದಿಯರು, ಯತಿವಂಶರತ್ನರಾದ ನಿರ್ವಿಕಾರರಾದ
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಬರುವದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಂತಃಪುರದ ಕಿಟಕಿಗಳಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ಕೈಮುಗಿದರು.

ಶತಾಂಗಪತ್ತಿಛಿದ್ರದಾಶ್ವವಾರೇರಥ್ಯಾಸು ಸಂಭಾಧನಿರೋಧಿತಾಸು ।

ಪ್ರಾಸಾದರಾಜೀರಧಿರುಹ್ಯ ಪೌರಾ ಜಜಲ್ಪುರನ್ಯೋನ್ಯಮುದಾರವಾಚ: ॥೧೮॥

ಶಂತಾಂಗೇತಿ । ಶತಾಂಗಾ: ರಥಾ: ಪತ್ತಯ: ಪದಾತಯ: ಛಿದ್ರದಾ: ಗಜಾ: ಅಶ್ವಾಶ್ಚ
ತೇಷಾಂ ವಾರೈ: ಸಂಘೈ: । "ವಾರಸಂಘಾತಸಂಘಯಾ" ಇತ್ಯಮರ: । ರಥ್ಯಾಸು ಪ್ರತೋಲಿಷು
"ರಥ್ಯಾಪ್ರತೋಲಿವಿಶಿಖೇ"ತ್ಯಮರ: । ಸಂಭಾಧನೇನ ಸಂಘಟೇನ ನಿರೋಧಿತಾಸು ಸತೀಷು
ಪೌರಾ: ಪ್ರಾಸಾದಾನಾಂ ರಾಜೀ: ಪಂಕ್ತಿ: ಅಧಿರುಹ್ಯ ಉದಾರವಾಚ: ಸಂತ: ಅನ್ಯೋನ್ಯಂ
ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರರೂಪೇಣ ಜಜಲ್ಪು: ಭಾಷಿತವಂತ: ।

ಆಗ ರಾಜ ಮಾರ್ಗವು, ರಥ, ಗಜ, ಅಶ್ವ, ಪದಾತಿ ಇವರ ಸಮೂಹ-
ಗಳಿಂದ ನಿರೋಧಹೊಂದಲು ಪೌರರೆಲ್ಲ ಅಂತಃಪುರಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಏರಿ
ಪರಸ್ಪರ ಸಂಭಾಷಿಸಿದರು.

ಕೋಽಯಂ ಗಜಸ್ಕನ್ಧವಿರಾಜಮಾನೋಽನಂತಪ್ರಭುಶ್ಚಾಞ್ಲಿತಚಾಮರಾಙ್ಕ: ।

ಶ್ರೀಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾಮ್ಬುಧಿವೃದ್ಧಿಹೇತುಗೋಸಂತತಿ: ಸತ್ಯನಿಧೀಂದುರೇಷ: ॥೧೯॥

ಅನ್ಯೋನ್ಯಜಲ್ಪನಮೇವ ಪಂಚಭಿರಾಹ ಕ ಇತಿ । ಗಜಸ್ಯ ಸ್ಕನ್ಧೇ ವಿರಾಜಮಾನ:
ಅನಂತಪ್ರಭುಣಾ ಉಜ್ವಾಲಿತಂ ವೀಜಿತಂ ಚಾಮರಮೇವ ಅಂಜೋ ಲಕ್ಷ್ಮ ಯಸ್ಯ ಸ:
ತಥೋಕ್ತ: । ಅಯಂ ಕ: ಇತಿ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಪ್ರಶ್ನ: । ಕಶ್ಚಿದುತ್ತರಮಾಹ । ಶ್ರೀತಿ ।
ಶ್ರೀಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾಮ್ಬುಧಿ: ವೃದ್ಧಿಹೇತು: ಗವಾಂ ವಾಚಾಂ ಕಿರಣಾನಾಂ ಚ ಸಂತತಿರಯಸ್ಯ ಸ
ಅಪ: । ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಇಂದುರಿವ ಸತ್ಯನಿಧೀಂದು: ।

ಅವರ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಬ್ಬ ಕೇಳಿದ. ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ನಮ್ಮ ದೊರೆ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನಿಂದ ಚಾಮರವನ್ನು ಬೀಸಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರು ಯಾರು ?

ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ. ಅವರು ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಸಾಗರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳೆಂಬ ಚಂದ್ರರು.

वयस्य मुक्तामणिदीपितेन श्वेतातपत्रेण विलक्षितः कः ।

जगत्रयीछत्रयशोवितानः स एष सत्यव्रतभिक्षुशिष्यः ॥२०॥

वयस्येति । हे वयस्य हे सखे मुक्तामणिभिः दीपितेन श्वेतातपत्रेण विलक्षितः । क इति प्रश्नः । उत्तरन्तु जगत्रय्याः छत्रभूतं यशसो वितानं यस्य सः एषः सत्यव्रतभिक्षोः शिष्यः ।

ಒಬ್ಬ - ಮುತ್ತಿನಿಂದ ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ವೇತಫಲಕದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವವರಾರು ?

ಮತ್ತೊಬ್ಬ - ಮೂರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರದಂತಿರುವ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು.

सवाहनानां बुधमण्डलानां मध्येचरः कोनु कषायवासाः ।

शिष्यायमाणाखिलशास्त्रविद्यः स सत्यनाथस्य गुरुर्यतीन्द्रः ॥२१॥

सवाहनानामिति । सवाहनानां बुधमण्डलानां विद्वत्सङ्ಗानां, मध्ये चरतीति मध्येचरः । कषायेण रक्तं वासो यस्य सः । कोनु इति प्रश्ने उत्तरमाह । **शिष्येति ।** शिष्यायमाणाः शिष्यवदाचरन्त्यः अखिलाः शास्त्रविद्या यस्य स यतीन्द्रः सत्यनाथयतेः गुरुः ।

ಒಬ್ಬ ಕೇಳಿದ - ವಾಹನಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಪಂಡಿತಮಂಡಲಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಷಾಯ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬರುವವರು ಯಾರು ?

ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಉತ್ತರ - ಸಮಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರ ಗುರುಗಳು. ಯತಿಸಾರ್ವಭೌಮರು.

कोऽनन्तराजानुजकेशवार्यपुरस्समुत्सारितसैन्यसङ्घः ।

प्रचण्डवाग्बाणगणावधूतविपक्षधीरः स यतिप्रवीरः ॥२२॥

क इति । अनन्तराजस्य प्रभोः अनुजेन केशवार्येण पुरः अग्रे समुत्सारितः सैन्यानां सङ्घो यस्य सः क इति प्रश्नः । उत्तरन्तु प्रचण्डैः

ವಾಗ್ಬಾಣಗಣೈ: ಅವಧೃತಾ: ನಿರಸ್ತಾ: ವಿಪಕ್ಷಾ: ವೈರಿಣ: ಧೀರಾ: ಪಣ್ಡಿತಾ: ಯೇನ ಸ: ಯತಿಷು ಪ್ರವೀರ: ।

ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನ ತಮ್ಮ ಕೇಶವಪ್ರಭು. ಅವನು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಸೈನ್ಯದ ಹಿಂದೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಯಾರು? ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಕೇಳಿದ.

ಪ್ರಚಂಡವಾದ, ವಾಗ್ಬಾಣಗಳಿಂದ ದುರ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ದೂರ ಅಟ್ಟಿದ ಮಹಾಪ್ರವೀರರಾದ ಯತಿಪುಂಗವರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು. ಎಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ.

**ವಿಚಿತ್ರವಾದಿತ್ರವರೇ: ಪುರ:ಸ್ತಾದುದ್ಧೌಷಿತ: ಕ: ಕಲಿತಾಕ್ಷಮಾಲ: ।
ಪಾಣ್ಡಿತ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪಟಹಾಯಮಾನವಾಗೇಶ ಭೋ ವೇದನಿಧಿ: ಪ್ರಶಿಷ್ಯ: ॥೨೩॥**

ವಿಚಿತ್ರೇತಿ । ಪುರಸ್ತಾತ್ ವಿಚಿತ್ರಾಣಾಂ ವಾದಿತ್ರಾಣಾಂ ಚತುರ್ವಿಧವಾದ್ಯಾನಾಂ ರವೈ: ಶಬ್ದೈ: । "ಚತುರ್ವಿಧಮಿದಂ ವಾಘಂ ವಾದಿತ್ರಾತೋದನಾಮಕಮಿ"ತ್ಯಮರ: । ಉದ್ಧೌಷಿತ: ಸಜ್ಜಾತೋದ್ಧೌಷ: । ಕಲಿತಾ ಧೃತಾ ಅಕ್ಷಮಾಲಾ ಯೇನ ಸ ಕ ? ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೇ । ಉತ್ತರಮಾಹ । ಪಾಣ್ಡಿತ್ಯೇತಿ । ಪಾಣ್ಡಿತ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ಪಟಹಾಯಮಾನಾ ಆನಕವದಾಚರಂತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಸ ಷ: । ಭೋ: ಇತಿ ಸಂಬೋಧನಂ । ವೇದನಿಧಿ: ಪ್ರಶಿಷ್ಯ: ।

ಮುಂದೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ಘೋಷದೊಂದಿಗೆ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಮಲಾಕ್ಷ್ಮಮಾಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದವರಾರು ? ವಿದ್ವತ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭೇರಿಯಂತಿರುವ ವಾಗ್ಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠರು.

**ಇತ್ಯಂ ವದೇ: ಪೌರಜನೈ: ಪ್ರಹರ್ಷಾತ್ ಪ್ರಸೂನವರ್ಷೇರವಕೀರಯಮಾಣ: ।
ತೇಜೋನಿಧಿ: ಸತ್ಯನಿಧಿವಿರೇಜೇ ನಕ್ಷತ್ರಸಂಕ್ಷೇಪ: ಸಹಿತ: ಶಶಿವ ॥೨೪॥**

ಇತ್ಯಮಿತಿ । ಇತ್ಯಂ ಅನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಪ್ರಹರ್ಷಾತ್ ವದೇ: ವದದ್ವಿ: । "ವದೇ: ಪಚಾಘಚ್" । ಪೌರಜನೈ: ಕರ್ತೃಭಿ: । ಪ್ರಸೂನವರ್ಷೈ: ಕರಣೈ: । ಅವಕೀರಯಮಾಣ: । ತೇಜಸಾಂ ನಿಧಿ: ಸತ್ಯನಿಧಿ: ನಕ್ಷತ್ರಸಂಕ್ಷೇಪ: ಸಹಿತ: ಶಶಿವ ವಿರೇಜೇ ।

ಈ ರೀತಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಾ ಅಂತ್ಯಂತಹರ್ಷದಿಂದ ಪುರವಾಸಿಗಳು ಹೂವಿನ ಮಳೆಗೆರದರು. ಆಗ ತೇಜೋನಿಧಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ನಕ್ಷತ್ರ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು.

**ನಿರಾಂಜನೇರ್ಮಾಙ್ಗಲಿಕೇರುದಸ್ತೇ ರೇಜೇ ಸ ಪೃಥ್ವೀಸುರಕಾಮಿನಿಭಿ: ।
ನಿಜಪ್ರತಾಪೇರಿವ ಮूर्ತಿಮದ್ವಿ: ದಿಗ್ವಿಭಿ: ಸಮಂತಾದುಪನೀಯಮಾನೇ: ॥೨೫॥**

ನೀರಾಜನೈರिति । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಪೃಥ್ವೀಸುರಕಾಮಿನೀಭಿ: ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀಭಿ: ಉದಸ್ತೈ: ಉಕ್ಷಿಸ್ತೈ: ಮಾಙ್ಗಲಿಕೈ: ನೀರಾಜನೈ: ದಿಗ್ಭಿ: ಸಮಂತಾತ್ ಉಪನೀಯಮಾನೈ: ಸಮೀಪಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಮಾಣೈ: ಮೂರ್ತಿಮಂದ್ರಿ: ಪ್ರತಾಪೈರೀವೇತಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾ ರೇಜೆ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸುಮಂಗಲೀಯರು ಮಂಗಳ ನೀರಾಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಗುರುಗಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾದ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಾಪಗಳಿಂದ ಉಪೇತರಾದಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಸಾಂದ್ರೀಭವತ್ಕೇತುಧುತಪ್ರಕಾಶೋ ಪ್ರಸೂನಗಂಧಾವಹಗಂಧವಾಹೇ ।

ಸಙ್ಗಚ್ಛಮಾನ: ಸ ಹಿ ರಾಜಮಾರ್ಗೋ ಪ್ರೋದ್ಯನ್ನಿವಾರ್ಕೋ ನಿಖಿಲೈರ್ವಂದೇ ॥೨೬॥

ಸಾಂದ್ರೀತಿ । ಸಾಂದ್ರೀಭವಂದ್ರಿ: ನಿರಂತರೈ: ಕೇತುಭಿ: ಧ್ವಜೈ: ಧುತ: ನಿವಾರಿತ: ಪ್ರಕಾಶ: ಆಲೋಕೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ತಸ್ಮಿನ್ ತಥೋಕ್ತೇ । ಪ್ರಸೂನಗಂಧಾನಾಂ ಪುಷ್ಪಪರಿಮಲಾನಾಂ ಆವಹೋ ವೋಡಾ ಗಂಧವಾಹೋ ವಾಯು: ಯಸ್ಮಿನ್ ತಸ್ಮಿನ್ ರಾಜಮಾರ್ಗೇ । ಅನ್ಯತ್ರ ರಾಜ: ಚಂದ್ರಸ್ಯ ಮಾರ್ಗೋ ಆಕಾಶೋ ಉತ್ಯರ್ಥ: । ಸಙ್ಗಚ್ಛಮಾನ: ಗಚ್ಛನ್ । ಸಮೋಗಮ್ಯಚ್ಛೀತಿ ಸಮ್ಪೂರ್ವಾತ್ ಗಮೇ: ಆತ್ಮನೇಪದಂ ಶಾನಚ್ । ಸ: ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಪ್ರೋದ್ಯನ್ ಉದೀಯಮಾನ: ಅರ್ಕಃ ಐವ ನಿಖಿಲೈರ್ವಂದೇ । ಕರ್ಮಣಿ ಲಿಟ್ । ಯಥಾ ಉದೀಯಮಾನೋ ಅರ್ಕ: ಸರ್ವೈ: ವಂದಿತೋ ಭವತಿ ತದ್ವದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಟಾಗ ಧ್ವಜಗಳು ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಂದಮಾರುತವು ಪುಷ್ಪಪರಿಮಳವನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿರುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಉದಯಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಎಲ್ಲರಿಂದ ವಂದಿತರಾದರು.

ಅನಂತನಾಮ್ನಾ ಪ್ರಭುಣೋಪದಿಷ್ಟಂ ಧಾಮಾಭಿರಾಮಂ ಯತಿಸಾರ್ವಭೌಮ: ।

ತದ್ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ಸ ನವಾವತಾರ ಇವಾವಿಶತ್ ರಾಜಪಥಾತ್ಸಯುಥ: ॥೨೭॥

ಅನನೇತಿ । ಸಯುಥ: ಸಪರಿವಾರ: ಯತಿಸಾರ್ವಭೌಮ: ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ರಾಜಪಥಾತ್ ಅನಂತನಾಮ್ನಾ ಪ್ರಭುಣಾ ಉಪದಿಷ್ಟಂ ದರ್ಶಿತಂ ಅಭಿರಾಮಂ ಧಾಮ ಗೃಹಂ ತಸ್ಯ ಅನಂತಪ್ರಭೋ: ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ನವಾವತಾರ: ನೂತನಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ಐವ ಆವಿಶತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು ಪರಿವಾರದಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ರಾಜಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬರುತ್ತಾ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನಿಂದ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಮ್ಯವಾದ ಗೃಹವನ್ನು, ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನ ನೂತನ ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ಸ ಬಂದಿವೈತಾಲಿಕಗಾಯಕಾನಾಂ ಕೋಲಾಹಲೈರುಲ್ಲಸಿತೇಽಧ್ಯತಿष्ठತ್ ।

ತತ್ರೋಪಕ್ರೂಪಂ ಮಣಿಪುಷ್ಪಮಂಜುಭದ್ರಾಸನಂ ಶಿಷ್ಯಕರಾವಲಂಬಃ ॥೨೮॥

ಸ ಬಂದಿತಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ अनन्तविभोः ಕರಾವಲಂಬಃ ಕರ ಎವ ಅವಲಂಬೋ यस್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ ಸನ್ ಬಂದಿನಃ ಸ್ತುತಿಪಾಠಕಾಃ ವೈತಾಲಿಕಾ ಬೋಧಕರಾಃ ಗಾಯಕಾಶ್ಚ ತेषಾಂ ಕೋಲಾಹಲೈಃ ಉಲ್ಲಸಿತೇ ತತ್ರ ಧಾನ್ರಿ ಉಪಕ್ರೂಪಂ ಮಣಿಪುಷ್ಪೈಃ ರತ್ನಸಂಘೈಃ ಮಂಜು ಮನೋಹರಂ ಭದ್ರಾಸನಂ ಸಿಂಧ್ವಾಸನಂ ಅಧ್ಯತಿष्ठತ್ ಅಧ್ಯರೋಹತ್ । ಅಧಿಶೀಡ್ಛಾಸೇತಿ ಕರ್ಮತ್ವಮ್ ।

ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರು, ಗಾಯಕರು ಮುಂತಾದವರ ಕೋಲಾಹಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಶಿಷ್ಯನಾದ ಅನಂತ ವಿಭುವಿನ ಕರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅರಮನೆಯ ಮಣಿಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದರು.

ಶ್ರೀಮಾನಂತಪ್ರಭುಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷೋಃ ಪೂಜಾಂ ವಿತನ್ವನ್ ಪುರುಹೂತಸಂಪತ್ ।

ನವಾಮ್ಬುಪುರೈಃ ಪದಮಭ್ಯಷಿಜ್ಞತ್ ಶಿರಶ್ಚ ಶುಭ್ದೈರ್ನವರತ್ನಸಂಘೈಃ ॥೨೯॥

ಶ್ರೀಮಾನಿತಿ । ಪುರುಹೂತಸ್ಯ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಂಪದಿವ ಸಂಪದಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತಃ । ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅನಂತಪ್ರಭುಃ ಅಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷೋಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಪೂಜಾಂ ವಿತನ್ವನ್ ಪದಂ ಪಾದಂ ನವಾಮ್ಬುಪುರೈಃ ಅಭ್ಯಷಿಜ್ಞತ್ । ಶಿರಶ್ಚ ಶುಭ್ದೈಃ ನವರತ್ನಸಂಘೈಃ ಅಭ್ಯಷಿಜ್ಞತ್ ।

ಇಂದ್ರನ ಸಂಪತ್ತಿನಂಥ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಜಲಗಳಿಂದ ಪಾದಪೂಜೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ನವರತ್ನಸಮೂಹದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಪುರೀಮುದಾರಾಮುಪಲಬ್ಧಸಾರಂ ಭ್ರಾತೃಂಶ್ಚ ಪುತ್ರಾನಪಿ ಸಂಚರಿಸ್ತಾನು ।

ಶ್ರೀಮಾನನಂತೋ ಜಗದೇಕಕಾಂತೋ ದದೌ ಸ ದೇಶಾನ್ಗುರವೇ ಸಂಕೋಶಾನ್ ॥೩೦॥

ಪುರೀಮಿತಿ । ಜಗತಃ ಏಕಕಾಂತೋ ಮುಖ್ಯತಯಾ ಮನೋಹರಃ ಅನಂತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪ್ರಭುಃ ಉಪಲಬ್ಧಾಃ ಸಾರಾಃ ಯಸ್ಯಾಂ ತಾಂ ಉದಾರಾಂ ಪುರೀಂ ಸಂಚರಿಸ್ತಾನು ಭ್ರಾತೃನ್ ಪುತ್ರಾನಪಿ ಸಂಕೋಶಾನ್ ದೇಶಾನಪಿ ಗುರವೇ ಸತ್ಯನಿಧಯೇ ದದೌ ಸಮರ್ಪಿತವಾನ್ ।

ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮನೋಹರನಾದ ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಸತ್ಯಭರಿತವಾದ ತನ್ನ ಚಂಜೀಪುರವನ್ನು, ಸಚ್ಚರಿತ್ರರಾದ ತಮ್ಮಂದಿರು, ಮಕ್ಕಳು, ಕೋಶಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ದೇಶವನ್ನು ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು.

ಉಭಾವಭೂತಾಂ ಸ್ತವನೀಯಶೀಲೌ ಜನಸ್ಯ ಚಙ್ಗಿನಗರಸ್ಥಿತಸ್ಯ ।

ಗುರುನ್ ಕಿಂಚ್ಚಿಸ್ಪೃಹಯಾಲ್ಯುರರ್ಥೆ ಶಿಷ್ಯಶ್ಚ ಸರ್ವಸ್ವಸಮರ್ಪಣೇಚ್ಛು: ॥೩೧॥

ಉಭಾವಿತಿ । ಚಙ್ಗಿನಗರಸ್ಥಿತಸ್ಯ ಜನಸ್ಯ ಉಭೌ ಸ್ತವನೀಯಂ ಸ್ತುತೃಯಂ ಶೀಲಂ ತದ್ವೃತ್ತಂ ಯಯೋ: ತಾವಭೂತಾಂ । ತಾ ಉಭೌ ಕೌ ಇತ್ಯಪೇಕ್ಷಾಯಾಮಾಹ । ಗುರुरಿತಿ । ಅರ್ಥೆ ವಿದ್ಯಾವಿಷಯೇ ನ ಕಿಂಚ್ಛಿತ್ ಸ್ಪೃಹಯಾಲ್ಯು: ಇಷ್ಟದಪ್ಯನಪೇಕ್ಷಮಾಣ: ಗುರು: । ಸರ್ವಸ್ವಸ್ಯ ಸಮರ್ಪಣೇಚ್ಛು: ಇಚ್ಛಾವಾನ್ । ಬಿಂದುರಿಣ್ಣುರೀತಿ ನಿಪಾತನಾತ್ ಸಾಧು । ಶಿಷ್ಯಶ್ಚ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅನಂತಪ್ರಭು ಇಬ್ಬರನ್ನು ಪುರದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುವ ಚರ್ಯದವರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ ಗುರುಗಳು ಏನೂ ಬೇಡದವರು, ಶಿಷ್ಯನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮರ್ಪಿಸುವವನು.

ಶಿಷ್ಯೇಣ ರಾಜ್ಯಾದಿ ಯದರ್ಪಿತಂ ತತ್ ಗುರು: ಸ ತಸ್ಮೈ ಕೃಪಯಾನ್ವದತ್ತ ।

ಯದರ್ಪಿತಂ ಪ್ರಾರ್ಥನಯಾ ಪುನಸ್ತದ್ವಿತ್ತಂ ಚಕಾರ ದ್ವಿಜಸಾದಶೇಷಮ್ ॥೩೨॥

ಶಿಷ್ಯೇಣೇತಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಶಿಷ್ಯೇಣ ಅನಂತಪ್ರಭುಣಾ ರಾಜ್ಯಾದಿ ಯದರ್ಪಿತಂ ತಸ್ಮೈ ಶಿಷ್ಯಾಯ ಕೃಪಯಾ ಅನ್ವದತ್ತ । ಪುನ: ಪ್ರಾರ್ಥನಯಾ ಯದ್ವಿತ್ತಂ ಅರ್ಪಿತಂ ತದಶೇಷಂ ದ್ವಿಜಸಾತ್ ಬಾಹ್ಯಣಾಧೀನಂ ಚಕಾರ ।

ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ರಾಜನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಆತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪೂರ್ವಕ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಕನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದರು.

ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಭಕ್ತಿರ್ಮಹಿಮಾ ಗುರೋಶ್ಚ ದ್ವಯಂ ನಿತಾನ್ತಂ ವ್ಯತಿಭಾಸಮಾನಮ್ ।

ಅಲೋಕದಿಷ್ಟತ್ರಯದೃಷ್ಟಸಾಮ್ಯಂ ಬಭೂವ ವಾಚಾಂ ವಿಷಯ: ಕವೀನಾಮ್ ॥೩೩॥

ಶಿಷ್ಯಸ್ಯೇತಿ । ನಿತಾನ್ತಂ ವ್ಯತಿಭಾಸಮಾನಂ ಪರಸ್ಪರಮುದ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಸಮಾನಮಿ-
ತ್ಯರ್ಥ: । ಲೋಕದಿಷ್ಟತ್ರಯಯೋ: ಲೋಕತ್ರಯಕಾಲತ್ರಯಯೋ: ದೃಷ್ಟಸಾಮ್ಯಂ ನ ವಿಧ್ಯತೇ ಯಸ್ಯ
ತತ್ ಅಲೋಕದಿಷ್ಟತ್ರಯದೃಷ್ಟಸಾಮ್ಯಂ । "ಕಾಲೋದಿಷ್ಟೋಽಪ್ಯನೇಹಾಪಿ"ಇತ್ಯಮರ: ।
ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಭಕ್ತಿ: ಗುರೋ: ಮಹಿಮಾ ಚೇತಿ ದ್ವಯಂ ಕವೀನಾಂ ಪ್ರಬಂಧುಣಾಂ ವಾಚಾಂ ವಿಷಯೋ
ವರ್ಣಯೋ ಬಭೂವ ।

ನಿರಂತರ ಶೋಭಿಸುವ ಗುರುಗಳ ಮಹಿಮೆ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಯನ ಭಕ್ತಿ ಈವರೆಡು ಮೂರುಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರುಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿಲ್ಲದವುಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದರು.

ಅಶೋಷದೇವೈಃ ಸಮುಪಾಸ್ಯಮಾನೋ ವಿಶೇಷಿತೋಽನಂತಗುಣೈರದೋಷೈಃ ।

ಪ್ರಸೀದತಾಚ್ಛ್ರೀದಯಿತಸ್ತವೇತಿ ತದಾಽಽಶಿಷಂ ತಸ್ಯ ಸದಸ್ಯವಕ್ ಸಃ ॥೩೪॥

ಅಶೋಷೇತಿ । ತದಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮಯೇ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಅಶೋಷೈಃ ಸಮಸ್ತೈಃ ದೇವೈಃ ಸಮುಪಾಸ್ಯಮಾನೋ ಅಶೋಷೈಃ ಅನಂತಗುಣೈಃ ವಿಶೇಷಿತಃ ಸಜ್ಜಾತವಿಶೇಷಃ ಶ್ರಿಯೋದಯಿತಃ ತವ ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಇತಿ ಸದಸಿ ತಸ್ಯ ಅನಂತವಿಭೋಃ ಆಶಿಷಂ ಅವಕ್ ಅವೋಚತ್ । ವಕ್ತೇರ್ಲಙ್ ।

ಆಗ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು "ಅಶೋಷ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ, ಸಮಸ್ತಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ಶ್ರೀರಮಣನು ನಿನಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ", ಎಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಚನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು.

ನಾನಾದಿಗಂತಾಗತವಾದಿವೃಂದೇ-

ಛರುಂತುಂ ಸಂಯಮಿಪುಂಜವಸ್ಯ ।

ಶ್ರುಣ್ವತ್ಸು ವಾಕ್ಯಂ ವಿಬುಧಸ್ತದಾನಿಂ

ಕಶ್ಚಿತ್ ಗಿರಾ ಪ್ರತ್ಯವತಿष्ठತೇ ಸ್ಮ ॥೩೫॥

ನಾನೇತಿ । ಅರುಂತುಂ ಮರ್ಮಸ್ಪೃಕ್ । "ಅರುಂತುದಂತು ಮರ್ಮಸ್ಪೃಗಿ"ತ್ಯಮರಃ । "ವಿಧ್ವಂಸುಃ ತುಡಃ" ಇತಿ ಖಚ್ । ಅರುದ್ವಿಷೇತಿ ಮುಮ್ । ಸಂಯಮಿಪುಂಜವಸ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ವಾಕ್ಯಂ ಆಶೀರ್ವಚಂ ಶ್ರುಣ್ವತ್ಸು ನಾನಾದಿಗಂತೇಭ್ಯಃ ಆಗತೇಷು ವಾದಿನಾಂ ವೃಂದೇಷು ಮध्ये ತದಾನಿಂ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಬುಧಃ ಮೀಮಾंसಕಃ ಗಿರಾ ಪ್ರತ್ಯವತಿष्ठತೇ ಸ್ಮ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಕೃತವಾನ್ ।

ಮರ್ಮಸ್ಪೃಶಿಯಾದ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಈ ಆಶೀರ್ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ, ನಾನಾದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮೀಮಾಂಸಕ ಪಂಡಿತನು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಳಿದನು.

ನ ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಭಾಗಶಬ್ದಾ ನೋಪಾಸ್ಯತೋಪಾಸಕತಾಪ್ಯತೋಽಸ್ಯಾಃ ।

ಸವಿಗ್ರಹಾನಿತ್ಯತಯಾರ್ಥಹೀನಾ ಶ್ರುತಿರ್ನ ಮಾನಂ ಪರಮನ್ಯಥಾ ಸ್ಯಾತ್ ॥೩೬॥

ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ನೇತಿ । ಅಶಬ್ದಾ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತಾದಿಶಬ್ದಭಿನ್ನಾ ವಿಗ್ರಹಂ ಶರೀರಂ ಭಜತೀತಿ ವಿಗ್ರಹಭಾಕ್ ದೇವತಾ ನಾಸ್ತಿ । ಅತಃ ಅಸ್ಯಾಃ ದೇವತಾಯಾಃ ವಿಷ್ಣುರೂಪೇಣ ಉಪಾಸ್ಯತಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿರೂಪತಯಾ ಉಪಾಸಕತಾಪಿ ನಾಸ್ತಿ । ಅನ್ಯಥಾ ದೇವತಾಯಾಃ ವಿಗ್ರಹತ್ವಾಙ್ಗೀಕಾರೇ ಸವಿಗ್ರಹಸ್ಯ ಅನಿತ್ಯತಯಾ ಅರ್ಥೇನ ಅಭಿಧೇಯೇನ ಹೀನಾ ಶ್ರುತಿಃ ಮಾನಂ ಪರಂ ಪ್ರಮಾಣಮೇವ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತ್ಯ-

ಪ್ರಾಮಾण्याಪತ್ಯಾ ದೇವತಾಯಾ: ವಿಗ್ರತ್ವಾಭಾವೇನ ವಿಷ್ಣೋ: ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಮಯುಕ್ತ-
ಮಿತಿ ಭಾವ: ।

ಆ ಮೀಮಾಂಸಕ ವಾದಿಯು ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. "ಇಂದ್ರಾಯ" "ಅಗ್ನಯೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯೇ ಕೊನೆಗಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪದಗಳನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕೇ ಹೊರತು ದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ವಿಷ್ಣುವು ಪೂಜ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪೂಜಕರು ಎಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಆ ಶರೀರಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವೇ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪದಗಳು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅದರಿಂದ ದೇಹಧಾರಿದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಅಪದಗಳೇ ದೇವತೆಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವೇದ ಅಪ್ರಮಾಣ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ಸ್ಯಾದತ್ರ ಪಶ್ವಾದಿಭಿರಪ್ಯನಿತ್ಯೈ:

ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಮಾಣತ್ವಮತ: ಶ್ರುತೀನಾಮ್ ।

ಸತ್ವಾನ್ತು ಸಾ ಮूर्ತಿಮತೀತಿ ಭಿಕ್ಷು:

ವದತ್ಯಗೃಹಾತ್ ಪ್ರತಿವಾದಿನಂ ಸ: ॥೩೮॥

ನಿಗ್ರಹಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ಸ್ಯಾದಿತಿ । ಅತ್ರ ಅರ್ಥಸ್ಯ ಅನಿತ್ಯತಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾ-
ಣ್ಯಪಕ್ಷೇ । ಪಶುನಾ ಯಜೇತೀತ್ಯಾದಿವಿಹಿತೈ: ಅನಿತ್ಯೈ: ಪಶ್ವಾದಿಭಿರಪಿ ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಮಾ-
ಣತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ದೇವತಾ ಇವ ದ್ರವ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಯಾಗರೂಪತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: । ಅತ: ಪ್ರವಾಹತೋ ನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಮ್ಮವಾತ್ । ವಿಗ್ರಹತ್ವೇ ಶ್ರುತೀನಾಂ "ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾಪುರುಷ:" "ವಜ್ರಹಸ್ತ: ಪುರಂದರ:" । ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಸತ್ವಾನ್ತು ಸಾ ದೇವತಾ ಮूर्ತಿಮತೀತಿ ವಿಗ್ರಹವತೀ । ಅತ: ಉಪಾಸ್ಯೋಪಾಸಕತಾಯುಕ್ತೇತಿ ವದನ್ ಭಿಕ್ಷು: ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಪ್ರತಿವಾದಿನಂ ನ್ಯಗೃಹಾತ್ । ನಿಗೃಹೀತವಾನ್ ।

ಮೀಮಾಂಸಕನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಈ ರೀತಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಧ್ರವ್ಯ, ದೇವತಾ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ ಇವು ಯಾಗದ ಸ್ವರೂಪ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, "ಆ ದೇಹ ನಶ್ವರವಾದದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂಬ

ಅಶೋಷದೇವೈಃ ಸಮುಪಾಸ್ಯಮಾನೋ ವಿಶೇಷಿತೋಽನಂತಗುಣೈರದೋಷೈಃ ।

ಪ್ರಸೀದತಾಚ್ಛ್ರೀದಯಿತಸ್ತವೇತಿ ತದಾಽಽಶಿಷಂ ತಸ್ಯ ಸದಸ್ಯವಕ್ ಸಃ ॥೩೪॥

ಅಶೋಷೇತಿ । ತದಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮಯೇ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಅಶೋಷೈಃ ಸಮಸ್ತೈಃ ದೇವೈಃ ಸಮುಪಾಸ್ಯಮಾನೋ ಅಶೋಷೈಃ ಅನಂತಗುಣೈಃ ವಿಶೇಷಿತಃ ಸಜ್ಜಾತವಿಶೇಷಃ ಶ್ರಿಯೋದಯಿತಃ ತವ ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಇತಿ ಸದಸಿ ತಸ್ಯ ಅನಂತವಿಭೋಃ ಆಶಿಷಂ ಅವಕ್ ಅವೋಚತ್ । ವಕ್ತೇರ್ಲಙ್ ।

ಆಗ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು "ಅಶೇಷ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ, ಸಮಸ್ತಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ಶ್ರೀರಮಣನು ನಿನಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ", ಎಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಚನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು.

ನಾನಾದಿಗಂತಾಗತವಾದಿವೃಂದೇ-

ಛರುಂತುಂ ಸಂಯಮಿಪುಂಜವಸ್ಯ ।

ಶ್ರುಂವತ್ಸು ವಾಕ್ಯಂ ವಿಬುಧಸ್ತದಾನಿಂ

ಕಶ್ಚಿತ್ ಗಿರಾ ಪ್ರತ್ಯವತಿष्ठತೇ ಸ್ಮ ॥೩೫॥

ನಾನೇತಿ । ಅರುಂತುಂ ಮರ್ಮಸ್ಪೃಕ್ । "ಅರುಂತುದಂತು ಮರ್ಮಸ್ಪೃಗಿ"ತ್ಯಮರಃ । "ವಿಧ್ವಂಸೋಃ ತುದಃ" ಇತಿ ಖಚ್ । ಅರುದ್ವಿಷೇತಿ ಮುಮ್ । ಸಂಯಮಿಪುಂಜವಸ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ವಾಕ್ಯಂ ಆಶೀರ್ವಚಂ ಶ್ರುಂವತ್ಸು ನಾನಾದಿಗಂತೇಭ್ಯಃ ಆಗತೇಷು ವಾದಿನಾಂ ವೃಂದೇಷು ಮಧ್ಯೆ ತದಾನಿಂ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಬುಧಃ ಮೀಮಾಂಸಕಃ ಗಿರಾ ಪ್ರತ್ಯವತಿष्ठತೇ ಸ್ಮ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಕೃತವಾನ್ ।

ಮರ್ಮಸ್ಪೃಶಿಯಾದ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಈ ಆಶೀರ್ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ, ನಾನಾದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮೀಮಾಂಸಕ ಪಂಡಿತನು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಳಿದನು.

ನ ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಭಾಗಶಬ್ದಾ ನೋಪಾಸ್ಯತೋಪಾಸಕತಾಪ್ಯತೋಽಸ್ಯಾಃ ।

ಸವಿಗ್ರಹಾನಿತ್ಯತಯಾರ್ಥಹೀನಾ ಶ್ರುತಿರ್ನ ಮಾನಂ ಪರಮನ್ಯಥಾ ಸ್ಯಾತ್ ॥೩೬॥

ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ನೇತಿ । ಅಶಬ್ದಾ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತಾದಿಶಬ್ದಭಿನ್ನಾ ವಿಗ್ರಹಂ ಶರೀರಂ ಭಜತೀತಿ ವಿಗ್ರಹಭಾಕ್ ದೇವತಾ ನಾಸ್ತಿ । ಅತಃ ಅಸ್ಯಾಃ ದೇವತಾಯಾಃ ವಿಷ್ಣುರೂಪೇಣ ಉಪಾಸ್ಯತಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿರೂಪತಯಾ ಉಪಾಸಕತಾಪಿ ನಾಸ್ತಿ । ಅನ್ಯಥಾ ದೇವತಾಯಾಃ ವಿಗ್ರಹತ್ವಾಙ್ಗೀಕಾರೇ ಸವಿಗ್ರಹಸ್ಯ ಅನಿತ್ಯತಯಾ ಅರ್ಥೇನ ಅಭಿಧೇಯೇನ ಹೀನಾ ಶ್ರುತಿಃ ಮಾನಂ ಪರಂ ಪ್ರಮಾಣಮೇವ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತ್ಯ-

ಪ್ರಾಮಾण्याಪತ್ಯಾ ದೇವತಾಃ ವಿಗ್ರತ್ವಾಭಾವೇನ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವಮಯುಕ್ತ-
ಮಿತಿ ಭಾವ: ।

ಆ ಮೀಮಾಂಸಕ ವಾದಿಯು ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. "ಇಂದ್ರಾಯ" "ಅಗ್ನಯೇ" ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯೇ ಕೊನೆಗಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪದಗಳನ್ನೇ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕೇ ಹೊರತು ದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ವಿಷ್ಣುವು ಪೂಜ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪೂಜಕರು ಎಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಆ ಶರೀರಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವೇ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪದಗಳು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅದರಿಂದ ದೇಹಧಾರಿದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಆಪದಗಳೇ ದೇವತೆಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವೇದ ಅಪ್ರಮಾಣ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ಸ್ಯಾದತ್ರ ಪಶ್ವಾದಿಭಿರಪ್ಯನಿತ್ಯೈ:

ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಮಾಣತ್ವಮತ: ಶ್ರುತೀನಾಮ್ ।

ಸತ್ವಾನ್ತು ಸಾ ಮूर्ತಿಮತೀತಿ ಭಿಕ್ಷು:

ವದತ್ಯಗೃಹಾತ್ ಪ್ರತಿವಾದಿನಂ ಸ: ।।೩೮।।

ನಿಗ್ರಹಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ಸ್ಯಾದಿತಿ । ಅತ್ರ ಅರ್ಥಸ್ಯ ಅನಿತ್ಯತಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾ-
ಣ್ಯಪಕ್ಷೇ । ಪಶುನಾ ಯಜೇತೇತ್ಯಾದಿವಿಹಿತೈಃ ಅನಿತ್ಯೈಃ ಪಶ್ವಾದಿಭಿರಪಿ ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾ-
ಣತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ದೇವತಾ ಇವ ದ್ರವ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಯಾಗರೂಪತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವ: । ಅತಃ
ಪ್ರವಾಹತೌ ನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಮ್ಮಭಾವಾತ್ । ವಿಗ್ರಹತ್ವೇ ಶ್ರುತೀನಾಂ
"ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾಪುರುಷ:" "ವಜ್ರಹಸ್ತ: ಪುರಂದರ:" । ಇತ್ಯಾದೀನಾಂ ಸತ್ವಾನ್ತು ಸಾ
ದೇವತಾ ಮूर्ತಿಮತೀತಿ ವಿಗ್ರಹವತೀತಿ । ಅತಃ ಉಪಾಸ್ಯೋಪಾಸಕತಾಯುಕ್ತೇತಿ ವದನ್ ಭಿಕ್ಷುಃ
ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಪ್ರತಿವಾದಿನಂ ನ್ಯಗೃಹಾತ್ । ನಿಗೃಹೀತವಾನ್ ।

ಮೀಮಾಂಸಕನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಈ ರೀತಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಧೃವ್ಯ, ದೇವತಾ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ, ಇವು ಯಾಗದ ಸ್ವರೂಪ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, "ಆ ದೇಹ ನಶ್ವರವಾದದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂಬ

ಭಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪಶು, ಪುರೋಡಾಶಗಳೂ ಅನಿತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ "ಪಶುನಾ ಯಜೇತ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪಶುವಿಗೆ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು. (ಪಶುಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಸ್ವಕ್ರಿಯಾ ವಿರೋಧವೂ ಬರುವುದು) ಅದಕ್ಕೆ ನೀನು ಪಶುಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಭಯವಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ, "ನಾವೂ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ". ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವಾಹತಃ ನಿತ್ಯರಾದದ್ದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರಲಾರದು ಎಂದು ಮತ್ತು "ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾ ಪುರುಷಃ," "ವಜ್ರಹಸ್ತಃ ಪುರಂದರಃ" ಸಾವಿರಾರು ತಲೆಗಳು ಉಳ್ಳವ ಪುರುಷನಾಮಕ ಹರಿ, ವಜ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದವ ಪುರಂದರ ಎಂಬ ಶೃತಿಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇಹ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹರಿಗೆ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸಕತ್ವ ಇವೆರಡೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

प्रसीदताद्रूपमिदं कथं स्यात्

तातङ् हि तुह्योरिति सूत्रसिद्धः ।

अन्त्यस्य चादेश उतः स ङित्वा-

दित्याक्षिपत्कश्चन शाब्दिकस्तम् ॥३८॥

ಪುನಃ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಆಕ್ಷೇಪಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ಪ್ರಸೀದತಾದಿತಿ । ಇದಂ ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಇತಿ ರೂಪಂ ಕಥಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಕ್ಷೇಪಃ ತಮೇವ ವಿವೃಣೋತಿ । ತಾತङ್‌ಹೀತಿ । ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ ತಾತङ್ "ತುಹ್ಯೋಸ್ತಾತಡಾಶಿಷ್ಯನ್ಯತರಸ್ಯಾಮಿತಿ" ಸೂತ್ರೇಣ ಸಿದ್ಧೋ ವಿಹಿತಃ ಸ ಚ ತಾತङ್ ಙಿತವಾತ್ ಙಿತ್ವೇತ್ಯನೇನ ಅನ್ತಸ್ಯ ಉತಃ ಉಕಾರಸ್ಯಾದೇಶೋ ಭವತಿ । ಅತಃ ಕಥಮಿತ್ಯಾಕ್ಷೇಪ ಇತಿ ಕಶ್ಚನ ಶಾಬ್ದಿಕೋ ವೈಯಾಕರಣಃ ತಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಂ ಆಕ್ಷಿಪತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಅನಂತಪ್ರಭುವನ್ನು ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡುವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಶ್ರೀದಯಿತಃ" ಎಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಸೀದತಾತ್" ಎಂಬ ರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಆತನ ಆಕ್ಷೇಪ ಹೀಗಿದೆ. "ಪ್ರಸೀದತಾತ್" ಎಂಬ ರೂಪವು ಪ್ರ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಷದ್ವ್ಯ ಧಾತುವಿನ ಮುಂದೆ ಇರುವ ತು ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ "ತುಹ್ಯೋಸ್ತಾತಜ್ಜಶಿಷ್ಯನ್ಯತರಸ್ಯಾಂ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ "ತಾತಜ್ಞ"

ಆದೇಶವಾಗಿ ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಎಂಬ ರೂಪಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ "ತಾತಜ್ಞ" ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಜಕಾರವು "ಇತ್" ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ "ಜಿಜ್ಞ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಾತಜ್ಞ ಆದೇಶವು ತು ಪ್ರತ್ಯಯದ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಆದೇಶವಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ಸರ್ವಾದೇಶವಾಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲ. (ಜಿತ್ ಆದದ್ದು ಆನೇಕಾಲ್ ಆದರು ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿಯಮ.) ಅದರಿಂದ ಪ್ರ + ಸೀದ ತ್ ತಾತಜ್ಞ ಎಂದು ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಬೇಕೇ ಹೊರತು ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಎಂದು ರೂಪಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂದು

ಡಿತ್ಸಂಕ್ರಮಾರ್ಥ ಕೃತ ಏವ ನಾನ್ಯಾದೇಶಾಯ ತತ್ಸೂಚ್ಯತ ಏವ ಸೂತ್ರೇ ।

ಪ್ರಸೀದತಾಡ್ವಪಮನೋಹಿ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಪ್ರಜಲ್ಪನ್ ತಮಖಂಡಯತ್ಸ: ॥೩೯॥

ಖಂಡನಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ಡಿದಿತಿ । ತಾತಡಿ ಡಿತ್ ಸಂಕ್ರಮಾರ್ಥ ಕಿತಿಕೇತಿ ಗುಣವೃದ್ಧಿಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಮೇವ ಕೃತಃ ಅನ್ಯಾದೇಶಾಯ ನ ತತ್ ಅನ್ಯಾದೇಶಾರ್ಥ ನ ಭವ-
ತೀತ್ಯೇತತ್ ಸೂತ್ರ ಏವ ಸೂಚ್ಯತೇ । ತದ್ವಕ್ತುಮ್ । "ತಾತಡಿ ಡಿತ್ವಂ ಸಂಕ್ರಮಕೃತ್ ಸ್ಯಾತ್ ಅನ್ಯವಿಧಿಶ್ಚೇತಶ್ಚ ತಥಾ ನ । ಹೇರಧಿಕಾರೇ ಹೇರಧಿಕಾರೋ ಲೋಪವಿಧೌತು ಜ್ಞಾಪಕಮಾಹೇ"ತಿ ಪ್ರಸೀದತಾತ್ ಇತಿ ರೂಪಂ ಯುಕ್ತಂ ಹಿ । ಇತಿ ಪ್ರಜಲ್ಪನ್ ವದನ್ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಶಾಬ್ದಿಕಮಖಂಡಯತ್ ಖಂಡಿತವಾನ್ ।

ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಿಧಿಗಳು "ಆದೇಶದಲ್ಲಿ" ಬರುವ "ಇತ್" ಸಂಜ್ಞೆ ಹೊಂದಿದ ಜಕಾರವು ಅಂತ್ಯಾದೇಶವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಇತ್ ಸಂಜ್ಞೆ ಹೊಂದಿದ ಜಕಾರವು ಅಂತ್ಯಾದೇಶದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಜಕಾರವು "ಸಂಕ್ರಮಾರ್ಥಂ 'ಕ್ತಿತಿಚ' ಇತಿ ಗುಣವೃದ್ಧಿ ಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಂ" ಗುಣವೃದ್ಧಿಗಳ ಪ್ರತಿಷೇಧಕ್ಕಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಿಂದ ತಾತಜ್ಞ ಇದು ಸರ್ವಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೇ ಹೊರತಾಗಿ ಅಂತ್ಯಾದೇಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು.

೧. ಅಯಂ ಸ್ತೋಕಃ ಕಾಶಿಕಾಯಾಂ ಉದಾಹೃತಃ । ಪದಮಜ್ಞಾರ್ಥಮೇವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ । ತಾತಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಡಿತ್ವಂ ಸಂಕ್ರಮಕೃತ್ಸ್ಯಾತ್ - ಗುಣವೃದ್ಧಿಪ್ರತಿಷೇಧಕೃದ್ಭವತಿ । ಅನ್ಯವಿಧಿಶ್ಚೇತ್ - ಡಿತ್ಕರಣಾತ್ ಅನ್ಯಾದೇಶೋಪಿ ಜ್ಞಾಯತೇ ಇತಿಚೇತ್ ತಶ್ಚ ತಥಾ ನ - ತತ್ ಡಿತ್ವಂ ತಥಾ ಸತಿ ನ ಚ - ನೈವ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಲೋಪವಿಧೌ ತು - "ಅತೋ ಹೇ:"(೬.೪.೧೦೫)ಇತಿ ಲೋಪವಿಧಾಯಕಸೂತ್ರೇ ಹೇರಧಿಕಾರೇ - "ಹುಙ್ಲತ್ಸ್ಯೋ ಹೇಧಿ:"(೬.೪.೧೦೪)ಇತ್ಯನೇನ ಸೂತ್ರೇನ ಹೇರಧಿಕಾರೇ ಸತಿ ಪುನಃ ಹೇರಧಿಕಾರೋ ಜ್ಞಾಪಕಂ ಸೂತ್ರಕಾರಃ ಆಹ ಇತಿ । ಭಾಷ್ಯೇ ತು ಡಿತ್ವಸ್ಯ ಸಾವಕಾಶತ್ವಾತ್ ವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ತಾತಜ್ಞಃ ಸರ್ವಾದೇಶಃ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ । ಭೂತಾತ್, ಮೃಶಾತ್ ಇತ್ಯಾದೌ ಗುಣವೃದ್ಧಿಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಂ ಅತ್ರ ಡಿತ್ಕರಣಾತ್ ಸಾವಕಾಶಃ ಅಯಂ ಅಪವಾದೋಪಿ ಉತ್ಸರ್ಗೇಣ ಬಾಧತೇ ।

सङ्ख्यादिभिः पञ्चभिरीश्वरो हि

संवित्कृतीच्छाभिरपि प्रसिद्धः ।

अतः स दृष्टाष्टगुणोऽप्यनन्तगुणः

कथं स्यादिति कोप्यरौत्सीत् ॥४०॥

अथ नैयायिकस्य प्रत्यवस्थानप्रकारमाह । सङ्ख्येति । हि यस्मात् कारणात् ईश्वरः सङ्ख्यादिभिः सङ्ख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागैः द्रव्यमात्रसाधारणपञ्चभिः गुणैः, संवित्कृतीच्छाभिः ज्ञानप्रयत्नेच्छाभिः जगत्कर्तृत्वेन सिद्धाभिः अपि एवं अष्टभिर्गुणैः प्रसिद्धः प्रकर्षण साधितः । अतः दृष्टाः अष्टगुणाः यस्य स तथोक्तोऽपि स ईश्वरः कथमनन्तगुणः स्यात् इति नैयायिकः अरौत्सीत् । आक्षिप्तवानित्यर्थः ।

श्रीसत्त्वनिधिगुण भगवन्तनु अन्तगुणनेन्दु हेलिद्वरु. (वि-
शेषतोनन्तगुणः) इदके नैय्यायिकनु एश्वरनु द्रव्यनागिद्वानै
अद्वरिन्द अवन्लि, एल्ल द्रव्यगल्लि इरबैकाद संख्या, पರಿमाणा,
पृथक्, संयोनैग, विभागवैब ५ गुणगल्लु, मत्तु अतनु
विश्वकर्तृवगिद्वानै. अद्वरिन्द कर्तृविनलि इरबैकाद ज्ञान, इच्छा,
प्रयत्नवैब मूरु गुणगल्लु. हेलि एल्लु एन्नु गुणगल्लनु
मात्तु एवबैकै हौरतु अन्तगुणगल्लनु हेलुवुदु सरियल्ल?
एन्दु वदिसिदनु.

श्रुत्योच्यते सोऽष्टगुणोऽथ युक्त्या

नाद्यस्तथा श्रुत्युपलब्ध्यभावात् ।

नान्त्योऽप्रमाणत्वत एव युक्ते-

रित्यभ्यभूतं कथयन् स भिक्षुः ॥४१॥

खण्डनप्रकारमाह । श्रुत्येति । यः ईश्वरः अष्टगुण इति श्रुत्योच्यते अथवा युक्त्या उच्यते इति विकल्पः । तत्राद्यः पक्षो न । तत्र हेतुमाह । तथेति । तथा श्रुतेः अष्टगुणत्वप्रतिपादकश्रुतेः उपलब्ध्यभावात् । युक्तेः केवलानुमानस्य अप्रमाणत्वेन एवं अन्त्यः पक्षो न । अतः "बृहन्तो ह्यस्मिन् गुणा" इति श्रुतेः युक्तमनन्तगुणत्वमिति कथयन् सभिक्षुः सत्य-
निधिः तं नैयायिकं अभ्यभूत् पराजितवान् ।

ಆ ನೈಯ್ಯಾಯಿಕನ ವಾದವನ್ನು ಗುರುಗಳು ಈ ರೀತಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಭಗವಂತನು ಅಷ್ಟಗುಣನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ? ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ? ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಗುಣನೆಂಬುದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಯುಕ್ತಿಯಾದರೂ ವೇದಗಳ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ದುರ್ಬಲ, ಅಪ್ರಮಾಣ. "ಬೃಹಂತೋಹ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಗುಣಾ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ಅನಂತಗುಣನೇ ಸರಿ. ಇದರ ಮೇಲೆ ನೈಯ್ಯಾಯಿಕನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವನು. ಭಗವಂತನು "ಅಷ್ಟಗುಣ" ಎಂಬ ಸ್ಥೂತಿ ಇದೆ. ಆ ಸ್ಥೂತಿ ಬೆಂಬಲಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟಗುಣನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಅದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅದೇ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿಯೇ "ಮಯ್ಯನಂತಗುಣೇನಂತ ಗುಣತೋನಂತ ವಿಗ್ರಹೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತ ಅನಂತಗುಣನೇ ಸರಿ.

वेदान्तविद्याविदितो य आत्मा

स श्रूयते निर्गुण एव भूयः ।

अतो गुणोऽस्मिन् परमार्थभूतो

नास्तीति कश्चित् विदधे विवादम् ॥४२॥

ತತಃ ಮಾಯಾವಾದಿನಃ ಪ್ರತ್ಯವಸ್ಥಾನಮಾಹ ವೇದಾಂತೇತಿ । ವೇದಾಂತರೂಪವಿಧಯಾ ವಿದಿತಃ ಯ ಆತ್ಮಾ ಸಃ ಭೂಯಃ ಪುನಃ ಪುನಃ ನಿರ್ಗುಣ ಏವ ಶ್ರೂಯತೇ ಅತಃ ಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಆತ್ಮನಿ ಯದ್ವಾಪಿ ಗುಣಃ ಪ್ರತೀಯತೇ ತಥಾಪಿ ಪರಮಾರ್ಥಭೂತಃ ಗುಣಃ ನಾಸ್ತೀತಿ ಕಶ್ಚಿತ್ ಮಾಯಾವಾದಿ ವಿವಾದಂ ವಿದಧೇ ।

ಮುಂದೆ ಮಾಯಾವಾದಿಯು ಈ ರೀತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದು "ಸಾಕ್ಷೀ ಚೇತಾ ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ" ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕವೇದವಚನಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಪರಮಾರ್ಥವಲ್ಲ. ಅವಿದ್ಯಕ ಗುಣಗಳಿವೆ ಎಂದು.

न सत्यकामादिगुणानशेषान् श्रुतिर्निषेधेत् विहितांस्तथा चेत् ।

हिंसामहिंसावचनं निषेधेत् इति ब्रुवन् सोममुपाचकार ॥४३॥

ತನ್ನಿರಾಕರಣಪ್ರಕಾರಮಾಹ । ನೇತಿ । ಶ್ರುತಿಃ ನಿರ್ಗುಣಶ್ರುತಿಃ ವಿಹಿತಾನ್ ಸ್ವವಿಹಿತಾನ್ ಅಶೇಷಾನ್ ಸತ್ಯಕಾಮಾದಿಗುಣಾನ್ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ನ ನಿಷೇಧೇತ್ ನಿಷೇಧುಃ ನ ಶಕ್ರುಯಾತ್ ವಿಹಿತಸ್ಯ ನಿಷೇಧಾಭಿಪ್ರಾಯಾತ್ ಇತಿ ಭಾವಃ । ತಥಾಚೇತ್ ಸ್ವವಿಹಿತಮಪಿ ನಿಷೇಧೇತ್ ಚೇತ್ "ನಹಿಸ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಾಭೂತಾನಿ" ಇತ್ಯಹಿಂಸಾ ವಚನಂ "ಅಗ್ರೀಷೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತ" ಇತಿ ಹಿಂಸಾಮಪಿ

ನಿಘೇತ್ । ತತಶ್ಚ ನ ಹಿಸ್ಯಾತ್ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಂ ಅಗ್ರಿಘೋಮೀಯಹಿಸಾತಿರಿಕ್ತಹಿಸಾया
ಇವ ನಿರ್ಗುಣಶ್ರುತಿ: ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗುಣವ್ಯತಿರಿಕ್ತಕುಸಮಯಪ್ರಾಸಹೇಯ-
ಗುಣನಿಘೇಧಿಕೇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಗುಣಸಿದ್ಧಿ: । ಇತಿ ಬ್ರುವನ್ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ:
ಅಮೃ ಮಾಯಿನಂ ಅಪಾಚಕಾರ ನಿರಾಕೃತವಾನ್ ।

"ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಯಾವ
ಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದಂತೆ ಕಂಡಗುಣಗಳೂ ಅಪರಮಾರ್ಥವಾದವುಗಳು
ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದೇ ಶ್ರುತಿಯು, ಸತ್ಯಕಾಮಃ,
ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ, ಎಂದು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವ, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪತ್ವಾದಿ
ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ತಾನೇ ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯಸಂಕ-
ಲ್ಪತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಗುಣ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು
ಸಾಧ್ಯ? "ನ ಹಿಂಸ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಾಭೂತಾನಿ" ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಂಸಿಸ-
ಬಾರದೆಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ "ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಂ
ಪಶುಮಾಲಭೇತ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುವ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುಹಿಂಸೆ-
ಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇರೀತಿ "ಕೇವಲೋನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ" ಎಂಬ
ಶ್ರುತಿಯು ಸತ್ಯಕಾಮಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವು-
ದಿಲ್ಲ. "ನ ಹಿಂಸ್ಯಾತ್" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇ-
ವೆಯೋ ಅದೇರೀತಿ "ನಿರ್ಗುಣ" ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಕುತರ್ಕ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ
ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥಹೇಳಬೇಕು. ಎಂದು ಮಾಯಾವಾದಿಯನ್ನು
ಸೋಲಿಸಿದರು.

ವಾದಾನುವಾಡೇಷು ನಿರಙ್ಕುಶಾನಾಂ

ಪ್ರವಾದುಕಾನಾಂ ವಿವಿಧಾನ್ ವಿವಾದಾನ್ ।

ಸ ಲೀಲಯಾ ಖಣ्डयतिस्म भिक्षुः

पाण्डित्यसाम्राज्यधुरन्धरश्रीः ॥४४॥

उपसंहरति । वादेति । पाण्डित्यमेव साम्राज्यं तस्मिन् धुरन्धरा
धूर्वहा । श्रीः सम्पत् यस्य स तथोक्तः स भिक्षुः सत्यनिधिः वादेषु
वचनेषु अनुवादेशु उक्तस्य पुनर्वचनेषु सत्यनिधिः निरङ्कुशानां अप्रतिह-
तानां प्रवादुकानां वादिनां विविधान् लीलया खण्डयतिस्म ।

ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಮಹಾಶ್ರೇಮಂತರಾದ

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಅಪ್ರತಿಹತ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾದಗಳನ್ನು ಲೀಲೆಯಿಂದ ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

यस्तत्र तस्योपनतः स आसीत् पराजितः सोऽभिमुखेस्थितो यः ।
छायामयो दीपमुपेत्य तिष्ठत्यग्रे स्थितो धावति चान्धकारः ॥४५॥

य इति । य बुधः तत्र सदसि तस्य सत्यनिधेः उपनतः समीपे प्रणतः स तत्र आसीत् अभूत् । न तु दूरीकृतः । यो अभिमुखे स्थितः धाष्ट्यादिति भावः । स पराजितः निर्जितः दूरीकृत इति यावत् । आसीत् । अमुमर्थं अर्थान्तरन्यासेन समर्थयति छायेति । छायामयः अन्धकारः उपनतः सन् अधः प्राप्तः सन् दीपं उपेत्य प्राप्य तिष्ठति अग्रे स्थितः धावति च ।

ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿದ್ವಾಂಸನು ತಲೆ ಬಾಗಿರಿಸಿದನೋ. ಆತ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತನು. ಯಾರು ದರ್ಪದಿಂದ ಎದುರಾದರೋ ಅವರು ನಿರಾಕೃತರಾದರು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದೇ ಹೀಗೆ. ದೀಪದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಧಕಾರ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ತಲೆ ಎತ್ತಿದರೆ ಖಂಡಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

इत्थं निरस्तप्रतिवादिनं तं तीर्थाटनोद्युक्तमनन्तनामा ।
सोऽयाचतावस्थितिमात्मपुर्या पादौ गृहीत्वाम्बुरुहापवादौ ॥४६॥

इत्थमिति । अनन्तनामा सः प्रभुः इत्थं अनेन प्रकारेण निरस्ता प्रतिवादनो येन तं, तीर्थाटने उद्युक्तं तं सत्यनिधिं, अम्बुरुहस्य पद्मस्य अपवादौ निरासकौ पादौ गृहीत्वा, आत्मपुर्या अवस्थानं अयाचत । याचितवान् ।

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತೀರ್ಥಾರಾಟನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಲು, ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ತಮ್ಮ ಪುರದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯಲು ಯಾಚಿಸಿದನು.

तं याचमानं गुरुराचक्षे न तीर्थयात्रासु ममोद्यतस्य ।
चिरं नगर्यामुचितो निवासः तथापि पारेनगरं वसेयम् ॥४७॥

तमिति । गुरुः सत्यनिधिः याचमानं तं अनन्तविभुं तीर्थयात्रासु उद्यतस्य मम नगर्यां चिरं निवासः नोचितः तथापि नगरस्य पारे, पारे

ನಗರಂ । "ಪಾರೆ ಮಧ್ಯೆ ಇತಿ" ಅವ್ಯಯಿಭಾವಃ । ಪುರಾದ್ವಹಿರೀತೃಃ । ವಸೇಯಂ ವಸತೇರ್ಲಿಟ್ । ಇತಿ ಆಚಚಕ್ಷೆ ಆಖ್ಯಾತವಾನ್ ।

ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವ ನರಪತಿಯಾದ ಅನಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿ-
ಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು. "ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ನಾವು ನಗರದಲ್ಲಿ
ಉಳಿಯುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ". ಆದರೂ ಈ ಊರಿನ ಹೊರಗಡೆಯ
ವನದಲ್ಲಿ ನಾವು ವಾಸಿಸುವೆವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಇತಿರೀತೋಸಾವಥ ತಿನ್ರಿಣಿಣಾಂ ವನೇ ನಿವಾಸಾಯ ಗುರೋಃ ಸ್ವಕೀಯೇ ।

ಅಕಾರಯದ್ರಾಸ್ವದನಲ್ಪಶಿಲ್ಪಂ ಮಠಂ ವಿಶಾಲಂ ಪರಿತಃ ಸಶಾಲಮ್ ॥೪೮॥

ಇತಿತಿ । ಅಥ ಇತಿರೀತಃ ಅಸೌ ಅನಂತಪ್ರಭುಃ ಗುರೋಃ ನಿವಾಸಾಯ ಸ್ವಕೀಯೇ
ತಿನ್ರಿಣಿಣಾಂ ವನೇ, ಭಾಸ್ವಂತೀ ಅನಲ್ಪಾನಿ ಶಿಲ್ಪಾನಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಪರಿತಃ
ಶಾಲಾಃ ಸಭಾಃ ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥಾಭೂತಂ ವಿಶಾಲಂ ಮಠಂ ಅಕಾರಯತ್ ಕಾರಯಾಮಾಸ ।

ಗುರುಗಳ ವಚನಕೇಳಿದ ಅನಂತಪ್ರಭುವು. ಗುರುಗಳ ನಿವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಊರ
ಹೊರಗಿನ ತನ್ನ ಹುಣಿಸೇವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಠವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.
ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದನು. ಅದರ ಸುತ್ತಲು ಅನೇಕ
ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿದನು.

ಹೇಮಂತಮಾಯಾಂತಮವೇಕ್ಷ್ಯ ಭಿಕ್ಷುಃ

ಸಾಮಂತನಾಮಾಂತಕರೇಣ ತೇನ ।

ಸಾಕಂ ಪ್ರಪೇದೇ ಕಿಲ ತಿನ್ರಿಣಿಣಾಂ

ಕಾಂತಾರಮಾಶಾಂತರಗೀತಕೀರ್ತಿಃ ॥೪೯॥

ಹೇಮಂತೇತಿ । ಆಶಾಂತರೇಷು ಗೀತಾ ಕೀರ್ತಿಃ ಯಸ್ಯ ಸ, ಭಿಕ್ಷುಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ
ಆಯಾಂತಂ ಹೇಮಂತಂ ಅವೇಕ್ಷ್ಯ ಸಾಮಂತಾನಾಂ ಶತ್ರುಭೂಪಾಣಾಂ ನಾಮ್ನಾಮಪಿ ಅಂತಕರೇಣ
ನಾಶಕೇನ ತೇನ ಅನಂತಪ್ರಭುಣಾ ಸಾಕಂ ತಿನ್ರಿಣಿಣಾಂ ಕಾಂತಾರಂ ವನಂ ಪ್ರಪೇದೇ
ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ಕಿಲ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಹೇಮಂತಋತುವು ಬರುವುದನ್ನು ಕಂಡು
ಸಾಮಂತ ರಾಜರ ಹೆಸರನ್ನು ಅಳಿಸುವ ಅನಂತಪ್ರಭುವಿನೊಂದಿಗೆ ತಿಂತ್ರಿಣೀ
ವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರು. ಅವರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ
ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ವಗ್ವನಂ ರಾಜತಟಾಕಸಂಜ್ಞಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸರೋಽಗಾಧಜಲಂ ವಿಭಾತಿ ।
ಪ್ರತೀಯಮಾನಂ ಗಗನೇ ಚರಣಾಂ ಅಭ್ರಾಂತರೋದ್ಭಿತ್ತಮಿವೇಂದುಬಿಮ್ಬಮ್ ॥೫೦॥

ಚತುರ್ಭಿಃ ತಿನ್ರಿಣಿವನಂ ವರ್ಣಯತಿ । ವಿಶ್ವಗಿತೃದಿಭಿಃ । ಯಸ್ಮಿನ್
ತಿನ್ರಿಣಿವನೇ ವಿಶ್ವಕ್ ಪರಿತಃ ವನಾನಿ ಯಸ್ಯ ತತ್ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಅಗಾಧಾನಿ
ಜಲಾನಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ತತ್ತಥೋಕ್ತಮ್ । ನ ಕದಾಚಿತ್ ಶೇಷಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ರಾಜತಟಾಕ
ಸಂಜ್ಞಂ ಸರಃ ಗಗನೇ ಚರಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಅಭ್ರಾಂತರೇ ಮೇಘೇ ಮಧ್ಯೇ ಉದ್ಭಿತ್ತಂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಂ
ಇಂದುಬಿಂದುಮಿವ ಪ್ರತೀಯಮಾನಂ ಸದ್ವಿಭಾತಿ ।

ಆ ತಿಂತ್ರಿಣೀ ವನವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುತ್ತಲೂ
ಹುಣಿಸಿ ಮರಗಳು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಜಲದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸರೋವರ.
ಆ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ರಾಜತಟಾಕವೆಂಬ ಹೆಸರು ಇತ್ತು. ಅದು ಗಗನಚರರಿಗೆ
ಮೇಘ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಚಂದ್ರಬಿಂಬದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ಯಸ್ಮಿನ್ ನೃಸಿಂಹಂ ನಖದಾರ್ಯಮಾಣದೈತ್ಯಾಂತ್ರಮಾಲಂ ಭಯಶಾಂತಿಮೂಲಂ ।
ಉದ್ದೇಹಕಲ್ಲೋಲಮೃದಂಗವಾದೇರಾಸೇವತೇ ಸಿಂಧುರವಿಪ್ರಕೃಢಃ ॥೫೧॥

ಯಸ್ಮಿನ್ರಿತಿ । ಅವಿಪ್ರಕೃಢಃ ಅದೂರಸ್ಥಃ ಸಿಂಧುಃ ಸಮುದ್ರಃ ನಖೈಃ ದಾರ್ಯಮಾ-
ಣಸ್ಯ ದೈತ್ಯಸ್ಯ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪೋಃ ಆನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಪುರಿತತಾಂ ಉದರಾಂತರ್ವಿತಿಮಾಂಸಮಾಲಾ-
ನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । "ಆಂತ್ರಂ ಪುರಿತದಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಮಾಲಾಃ ಯಸ್ಯ ತಂ ತಥಾಭೂತಂ
ಭಯಶಾಂತೆಃ ಮೂಲಂ ಕಾರಣಂ ಸಿಂಹಂ ಉದ್ದೇಹಃ ಕಲ್ಲೋಲಃ ಏವ ಮೃದಂಗವಾದ್ಯಾನಿ ತೈಃ
ಆಸೇವತೇ ಭಜತಿ ।

ಆ ತಿಂತ್ರಿಣೀ ವನದಲ್ಲಿರುವ, ಉಗುರುಗಳಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆ
ಹರಿದು ಕರಳು ಮಾಲೆಯನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಧರಿಸಿ, ಭಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ
ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮುದ್ರವು ಉದ್ಭಿಕ್ತವಾದ ತನ್ನ ತರಂಗ-
ಗಳೆಂಬ ಮೃದಂಗ ವಾದ್ಯದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದೆ.

ದೃಶ್ಯಾಃ ಕ್ವಚಿತ್ ಭಾಸ್ವರರೂಪಧೇಯಾ ದೇವಸ್ತ್ರಿಯೋ ಯತ್ರ ವನೇ ವಸಂತ್ಯಃ ।
ಘನಾಘನಾಭ್ಯಂತರದೃಶ್ಯಮಾನಕ್ಷಣಪ್ರಭಾಭ್ರಾಂತಿಕೃತೋ ಭವಂತಿ ॥೫೨॥

ದೃಶ್ಯಾ ಇತಿ । ಭಾಸ್ವರಾಣಿ ರೂಪಧೇಯಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ತಥೋಕ್ತಾಃ ।
ರೂಪನಾಮ ಭಾಗೇಭ್ಯೋ ಧೇಯ ಇತಿ ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಧೇಯ ಪ್ರತ್ಯಯಃ । ಕ್ವಚಿದೃಶ್ಯಾಃ ಯತ್ರ
ಯಸ್ಮಿನ್ ವನೇ ವಸಂತ್ಯಃ ದೇವಸ್ತ್ರಿಯಃ ಘನಾಘನಾನಾಂ ಮೇಘಾನಾಂ ಅಭ್ಯಂತರೇಷು ಮಧ್ಯೇಷು
ದೃಶ್ಯಮಾನಾನಾಂ ಕ್ಷಣಪ್ರಭಾಣಾಂ ವಿಧೃತಾಂ ಭ್ರಾಂತಿಂ ಕುರ್ವಂತೀತಿ ತಾಸ್ತಥೋಕ್ತಾ ಭವಂತಿ ।

ಆ ವನದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಾಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು.

ವರಾಹಸಿಂಧುರ್ಮಿವಲತ್ಸರೋಜ-

ಪರಾಗಭಾರೋದ್ವಹನಾಲಸಾಯ: ।

स्थितिं स धत्ते वनसीमि यस्य

विश्रान्तिहेतोरिव मातरिश्वा ॥५३॥

ವರಾಹೇತಿ । ವರಾಹಸಿಂಧೋ: ವರಾಹಾಖ್ಯನದ್ವಾ: ದೂರವರ್ತಿನ್ಯಾ: ಇತ್ಯರ್ಥ: । ಋಮಿಷು ವಲತಾಂ ಚಲತಾಂ ಸರೋಜಾಢಾಂ ಪರಾಗಭಾರಸ್ಯ ಉದ್ವಹಢೇಢ ಅಲಸೋ ಮಂದೋ ಯ: ಮಾತರಿಶ್ವಾ ವಾಯು: ಸ:, ಯಸ್ಯ ತಿಢ್ಢಿಣಿ ವಢಸ್ಯ ವಢಸೀಮಿ ವಢಪ್ರದೇಶೇ ವಿಶ್ರಾಢ್ಢಿಹೇತೋ: ಇವ ಸ್ಥಿತಿಂ ಧತ್ತೇ ದಧಾತಿ ।

ದೂರದ ವರಾಹ ಢದಿಯ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಕಮಲಗಳ ಪರಾಗ-ಭಾರವಢ್ಢು ಹೊತ್ತು ಶ್ರಮಹೊಂದಿದ ಮಾರುತಢು ಈ ತಿಂತ್ರಿಣೀವಢವಢ್ಢು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾಢೆ.

ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯ ತತ್ಸತ್ಯಢಿಧೌ ರಘುಣಾಂ ಢಾಥಸ್ಯ ಪೂಜಾಂ ಢಿಯತಾಂ ದಧಾಢೇ ।

द्रव्याण्यकालोपहतप्रकाशान्यनन्तनामा प्रभुरुत्सुकोदात् ॥५४॥

ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯೇತಿ । ತತ್ ತಿಢ್ಢಿಣಿ ವಢಂ ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯ ಸತ್ಯಢಿಧೌ ಢಿಯತಾಂ ಅವಿ-ಚ್ಚಿತ್ರಾಂ ರಘುಣಾಂ ಢಾಥಸ್ಯ ಪೂಜಾಂ ದಧಾಢೇ ಸತಿ ಅಢಢ್ಢತಢಾಢಾ ಪ್ರಭು: ಉತ್ಸುಕ: ಸಢ್ ಕಾಲೇಢ ಉಪಹತ: ಪ್ರಕಾಶ: ಉತ್ಪತ್ತಿಶೋ ಜ್ವಲ್ಯಂ ಚ ಢ ವಿದ್ಯತೇ ಯೇಷಾಂ ತಾಢಿ ಅಕಾಲೋಪಹತಪ್ರಕಾಶಾಢಿ । ಸರ್ವಕಾಲೇಷ್ವೇಕರೂಪಾಢಿ ಇತ್ಯರ್ಥ: । ದ್ರವ್ಯಾಢಿ ಪೂಜಾಸಾಧಢಪುಷ್ಪಾದೀಢಿ ಅದಾತ್ ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯ ದತ್ತವಾಢ್ ।

ತಿಂತ್ರಿಣೀ ವಢವಢ್ಢು ಹೊಂದಿ ಅವಿಚ್ಛಿಢ್ಢವಾದ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಪೂಜೆಯಢ್ಢು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯಢಿಧಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಢಾಶಹೊಂದದ ಅಢೇಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಢ್ಢು ಅಢಂತಪ್ರಭುವು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸಿದಢು.

मुक्ताफलौघान् नवमल्लिकाभान् प्रवालचारुनपि पद्मरागान् ।

हिरण्मयं कैतकचंपकञ्च मालां तुलस्या हरिदश्मकृत्ताम् ॥५५॥

ಪೂಜಾದ್ರವ್ಯಸಮರ್ಪಣಪ್ರಾಕಾರಂ ದ್ವಾಭ್ಯಾಮಾಹ । ಮುಕ್ತೇತಿ । ಅಢಢ್ಢವಿಭು: ಪ್ರಹೃಶ್ಢ:

ಸನ್ ನವಮಲ್ಲಿಕಾನಾಮಾಭೇವ ಆಭಾ ಯೇಷಾಂ ತಾನ್ । ಮುಕ್ತಾಫಲಾನಾಂ ಆಧಾನ್ ।
ಪ್ರವಾಲಾಃ ಪಲ್ಲವಾ ಇವ ಚಾರವಃ ತಾನ್ ಪದ್ಮರಾಗಾನ್ । ಹಿರಣ್ಮಯಂ ಸುವರ್ಣರೂಪಂ
ಕೈತಕಂ ಕೈತಕ್ಯಾಃ ಪುಷ್ಪಂ ಚಮ್ಪಕಂ ಚಮ್ಪಕಪುಷ್ಪಶ್ಚ ಹರಿದಶಿಮಿಭಿಃ ಮರತಕರಣೈಃ
ಕ್ಲೃಪ್ತಾಂ ರಚಿತಾಂ ತುಲಸ್ಯಾ ಮಾಲಾಂ ಚ ।

ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತಪ್ರಭು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ನೂತನ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗಿ-
ನಂತಿರುವ ಮುತ್ತಿನ ರಾಶಿಯನ್ನು, ಚಿಗುರಿನಂತೆ ಸುಂದರವಾದ ಪದ್ಮರಾಗ
ಮಣಿಗಳನ್ನು, ಬಂಗಾರದ ಕೇದಿಗಳನ್ನು, ಚಂಪಕ ಮಾಲೆಯನ್ನು, ಇಂದ್ರ-
ನೀಲಮಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತುಲಸೀಮಣಿಮಾಲೆಯನ್ನು, ರಾಮದೇವರ
ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು.

ಹೈಮಾನಿ ಪಾತ್ರಾಣಿ ಚ ರತ್ನದೀಪಾನ್ ವಸ್ತ್ರಾಣಿ ಚಾರುಣ್ಯಪಿ ರಾಜಿತಾನಿ ।
ನ್ಯವೇದಯಚ್ಛ್ರೀರಘುನಾಥಮೂರ್ತೆಃ ಪೂಜಾಕೃತೇಽನಂತವಿಭುಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಠಃ ॥೫೬॥

ಹೈಮಾನೀತಿ । ಹೈಮಾನಿ ಪಾತ್ರಾಣಿ ರತ್ನಮಯಾನ್ ದೀಪಾಂಶ್ಚ ರಾಜತಾನಿ ರಜತಮಯಾನಿ
ಚಾರುಣಿ ವಸ್ತ್ರಾಣಿ ಅಪಿ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಮೂರ್ತೆಃ ಪೂಜಾರ್ಥ ನ್ಯವೇದಯತ್ ಸಮರ್ಪಿತವಾನ್
ಇತಿ ದ್ವಯೋರೇಕಾನ್ವಯಃ ।

ಬಂಗಾರದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು, ರತ್ನ ದೀಪಗಳನ್ನು, ಬೆಳ್ಳಿಜರತಾರೆ ರೇಷ್ಮೆವಸ್ತ್ರ-
ಗಳನ್ನು ರಾಮದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು.

ಇತ್ಯಂ ಸಪರ್ಯಾಪಯಿಕೈರ್ವಿಚಿತ್ರೈರ್ನಿವೇದಿತೈಃ ಶಿಷ್ಯವರೇಣ ತೇನ ।

ನಿರ್ವರತಯಾಮಾಸ ಸ ಭಿಕ್ಷುರಾಜಃ ಪೂಜಾಂ ನಿಜಾಂ ಶ್ರೀರಘುಪುಂಜವಸ್ಯ ॥೫೭॥

ಇತ್ಯಮಿತಿ । ಸ ಭಿಕ್ಷುರಾಜಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಇತ್ಯಂ ಶಿಷ್ಯವರೇಣ ತೇನ ಅನಂತ-
ವಿಭುನಾ ನಿವೇದಿತೈಃ ವಿಚಿತ್ರೈಃ ಪೂಜಾಃ ಆಪಾಯಿಕೈಃ ಸಾಧನೈಃ । ಉಪಾಯ ಏವ
ಆಪಾಯಿಕಃ ಸ್ವಾರ್ಥ ಠಕ್ । ಶ್ರೀರಘುಪುಂಜವಸ್ಯ ನಿಜಾಂ ನಿಯಾಂ ಪೂಜಾಂ ನಿರ್ವರತಯಾಮಾಸ ।

ಈ ರೀತಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅನೇಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅನಂತಪ್ರಭುವು ಅರ್ಪಿ-
ಸಿದನು. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಅವುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು
ನೆರವೇರಿಸಿದರು.

ಸತಾಂ ನಿಧಿಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಗುಣಾನಾಂ

ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಭಕ್ತತ್ವಾ ನಿತರಾಂ ಪ್ರಸತ್ರಃ ।

ಕುರ್ವನ್ ಸದಾ ವೈಷ್ಣವಲೋಕರಕ್ಷಾಂ

ಚಿರೇಣ ಜೀವೇತಿ ತಮಭ್ಯಧಾತ್ಸಃ ॥೫೮॥

ಸತಾಮಿತಿ । ಸತಾಂ ನಿರ್ದುಷ್ಠಾಣಾಂ ಗುಣಾಣಾಂ ನಿಧಿಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಭಕ್ತ್ಯಾ ನಿತರಾಂ ಪ್ರಸನ್ನಃ ಸನ್ ಸದಾ ವೈಷ್ಣವಲೋಕರಕ್ಷಾಂ ಕುರ್ವನ್ । ಚಿರೇಣ ಜೀವ ಇತಿ ತಂ ಅನಂತವಿಭುಂ ಅಭ್ಯಧಾತ್ । ಆಖ್ಯಾತವಾನ್ ।

ಸದ್ಗುಣಗಳ ನಿಧಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು, ಶಿಷ್ಯನಾದ, ಅನಂತವಿಭುವಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ, "ಸದಾ ವೈಷ್ಣವರ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡುತ್ತಾ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯಂತನಾಗು" ಎಂದು ನುಡಿದರು.

**ನ ಕೇವಲಂ ಸಂಯಮಿಪುಙ್ಗವೋಽಸೌ ವೃತ್ತಿಂ ದಧೇ ಮಾಧುಕರೀಂ ವರಿಷ್ಠಾಮ್ ।
ಅಮುಷ್ಯ ಚೇತೋ ರಘುನಾಥಪಾದಪಾಥೋಜಯೋರ್ಮಾಧುಕರೀಂ ಚ ವೃತ್ತಿಮ್ ॥೫೯॥**

ಇತಃ ಪರಂ ಆಸರ್ಗಾಂತಂ ತಸ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಕಾರಮಾಹ । **ನೆತಿ** । ಅಸೌ ಸಂಯಮಿ-
ಪುಙ್ಗವಃ ಕೇವಲಂ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಏವ ವರಿಷ್ಠಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಂ ಮಾಧುಕರೀಂ ವೃತ್ತಿಂ ಭಿಕ್ಷಾಶಾನಂ ನ
ದಧೇ । ಕಿಂತು ಅಮುಷ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಚೇತಶ್ಚ ರಘುನಾಥಪಾದಾವೇವ ಪಾಥೋಜೇ ಜಲಜೇ
ತಯೋಃ ಮಾಧುಕರೀಂ ಮಧುಕರಸ್ಯ ಭ್ರಮರಸ್ಯ ಸಮ್ಬಂಧಿನೀಂ ವೃತ್ತಿಂ ದಧೇ । ಭ್ರಮರವತ್
ತತ್ ಪಾದಪದ್ಮಯೋಃ ಸಂರಕ್ತೋಽಭೂದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಈ ಸರ್ಗ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಗುರುಗಳ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಮಧುಕರಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನಸ್ಸು
ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುಕರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳುತ್ತಿತ್ತು.

**ಶ್ರೀರಾಮಪಾದಾಭಿನವಾಮ್ಬುಜಾತಸಮಾಹಿತಾಂತಃಕರಣೋ ಯತೀಂದ್ರಃ ।
ಯದಾ ಸಮಾಧೇವಿರತೋ ಬಭೂವ ತದಾ ವಿಧತ್ತೇ ಸ್ಮ ಶರೀರವೃತ್ತಿಮ್ ॥೬೦॥**

ಶ್ರೀ ಇತಿ । ಶ್ರೀರಾಮಪಾದ ಏವ ಅಭಿನವಾಮ್ಬುಜಾತಂ ನೂತನಪದ್ಮಂ ತस्ಮಿನ್
ಸಮಾಹಿತಂ ಅಂತಃಕರಣಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಸ ಯತೀಂದ್ರಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಯದಾ ಸಮಾಧೇಃ
ಸಕಾಶಾತ್ ವಿರತೋ ನಿವೃತ್ತೋ ಬಭೂವ ತದಾ ಶರೀರವೃತ್ತಿಂ ವಿಧತ್ತೇ ಸ್ಮ । ಸ್ನಾನಶೌ-
ಚಭಿಕ್ಷಾಶನಾದೌ ನ ಕಾಲನಿಯಮಂ ಕೃತವಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಸದಾ ಗುರುಗಳ ಮನಸ್ಸು ಶ್ರೀರಾಮಪಾದಪದ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತವಾಗಿತ್ತು.
ಅವರು ಯಾವಾಗ ಸಮಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೊರಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಆಗ
ತಮ್ಮ ಶರೀರವ್ಯಾಪಾರವಾದ ಸ್ನಾನ ಭಿಕ್ಷಾಸ್ವೀಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

**ಪಶ್ಯಾಲಯಾವಲ್ಲಭಪೂಜನಾಸು ಪ್ರವೃತ್ತಹರ್ಷೋದಯವರ್ಧಮಾನಃ ।
ಯದಾ ದಿನೇ ವಾ ನಿಶಿ ವೇಶಪೂಜಾ ಪೂರ್ಣಾ ತದಾ ಭೈಷಮಪಾದದೇ ಸಃ ॥೬೧॥**

ತದೇವಾಹ । ಪದ್ವೇತಿ । ಪದ್ಮಾಲಯಾವಲಂಬಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತಸ್ಯ ಪೂಜನಾಸು ಪ್ರವೃತ್ತೋ ಯೋ ಹರ್ಷೋದಯಃ ತೇನ ವರ್ಧಮಾನಃ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ದಿನೇ ವಾ ನಿಶಿಃ ವಾ ಯದಾ ಇಶಸ್ಯ ರಘುನಾಥಸ್ಯ ಪೂಜಾ ಪೂರ್ಣಾ ತದಾ ಭೈಕ್ಷಂ ಭಿಕ್ಷಾಶನಂ ಉಪಾದದೇ । ಸ್ವೀಕೃತವಾನ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಪಾದಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷ ಪಡುವವರು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಅಥವಾ ರಾತ್ರಿ ಯಾವಾಗ ಪೂಜಾ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ಣಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಳಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿಯೇ ಪೂಜೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ತೀರ್ಥಪ್ರಸಾದ.

ಶ್ರೀರಾಮಪಾದಾಂಜಸಮಾಧ್ಯತೀತೋ ಯದಾ ತದಾಸೌ ಕುರುತೇ ಸ್ಮ ಕೃತ್ಯಮ್ ।

ನ ತಾದೃಶಂ ಶುಭಸಮಾಧಿಭಾಜಾಮಪೇಕ್ಷಿತವ್ಯೌ ನನು ಲೋಕಕಾಲೌ ॥೬೩॥

ಶ್ರೀ ಇತಿ । ಅಸೌ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಯದಾ ಶ್ರೀರಾಮಸ್ಯ ಪಾದಾಂಜಯೋಃ ಸಮಾಧಿಮ-
ತೀತಃ ಸಮಾರ್ಥೇವಿರತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ರಿತೇತಿ ಸಮಾಸಃ । ತದಾ ಕೃತ್ಯಂ ಸ್ನಾನ-
ಶೌಚಾದಿ ಕುರುತೇ ಸ್ಮ । ನನು ಕೃತ್ಯೇಷು ಲೋಕಕಾಲಾತೀಕ್ರಮೋ ನ ಯುಕ್ತ ಇತ್ಯಾಶ-
ಂಕಾಹ । ನೇತಿ । ತಾದೃಶಾಂ ಶುಭಸಮಾಧಿಭಾಜಾಂ ಲೋಕಕಾಲೌ ನಾಪೇಕ್ಷಿತವ್ಯೌ ನನು ।

ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಪಾದಪೂಜನ, ಸಮಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ನಾನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ದೇಶಕಾಲಗಳನ್ನು ಮೀರಬಾರದಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಶುದ್ಧಸಮಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಈ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಯಾವಾಗ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೋ ಅಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ಕಾಲದ ಆರಂಭ.

ಇತ್ಯಂ ಯತಿಶ್ರೀರಘುನಾಥಸೇವಾ-

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮೇವಾಧಿಕಮೀಕ್ಷ್ಯಮಾಣಃ ।

ಸ ಲೌಕಿಕೀಂ ಸಂಪದಮಾತ್ಮನಿಷ್ಠೋ

ದೇಹೋಪಯೋಗಾನ್ ವಿಷಯಾಂಶ್ಚ ನೈಷ್ಠತ್ ॥೬೪॥

ಇತ್ಯಮಿತಿ । ಇತ್ಯಂ ಆತ್ಮನಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ನಿಷ್ಠಾ ಯಸ್ಯ ಸ ಆತ್ಮನಿಷ್ಠಃ ಸ ಯತಿಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಸೇವಾರೂಪಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಮೇವ ಅಧಿಕಮೀಕ್ಷ್ಯಮಾಣಃ ಸನ್ ಲೌಕಿಕೀಂ ಸಂಪದಂ ಛತ್ರಚಾಮರವಾಹನಾದಿರೂಪಾಂ ದೇಹೋಪಯೋಗಾನ್ ವಿಷಯಾಂಶ್ಚ ನೈಷ್ಠತ್ ।

ಈ ರೀತಿ ಕೇವಲ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ರತರಾದ ಗುರುಗಳು ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಸೇವಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ಅಧಿಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಲೌಕಿಕವಾದ ಭತ್ತಭಾಮರ ಸಂಪದಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದೇಹೋಪಯೋಗಿಯಾದವುಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಪಾದಾಶ್ರಯಂ ಶ್ರೀರघुपुङ्गवस्य मनोरथं प्राप्तवतोऽस्य भिक्षोः ।

न वंशसिद्धं चतुरं तयानं सौवर्णमप्यादरणीयमासीत् ॥६५॥

ಪಾದೇತಿ । ರಘುಪುಂಗವಸ್ಯ ಪಾದಾ ಎವ ಆಶ್ರಯೋ ವಿಷಯೋ यस್ಯ ತಂ ಮನೋರಥಂ ವಾಙ್ಮಾ, ಚ ಪ್ರಾಪ್ತವತಃ ಅಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷೋಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ವಂಶಸಿद्धಂ ಕುಲಕ್ರಮಾಗತಂ ಸೌವರ್ಣಂ ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕಮಪಿ ಚತುರಂ ತಯಾನಂ ಶಿಬಿಕಾ ಆಶ್ರಯಣೀಯಂ ನಾಸೀತ್ । ರಥಂ ಪ್ರಾಪ್ತವತಃ ವಂಶೇನ ವೇಣುನಾ ಸಿद्धಂ ಯಾನಂ ನಾಶ್ರಯಣೀಯಮೇವೇತಿ ಧ್ವನ್ಯತೇ ।

ಗುರುಗಳು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಪಾದವನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿದ ಮನೋರಥ ಹೊಂದಿದವರು. ವಂಶಸಿದ್ಧವಾದ ಬಂಗಾರದ ಮೇನೆಯನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆ ರಥವಿರುವಾಗ ಬಿದಿರಿನ ಮೇನೆಯನ್ನು ಯಾರು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ.

वैराग्यभाग्योदयभास्वतोऽस्य न चामरश्रीरभिवाञ्छिताभूत् ।

श्रीरामचिन्तामृतनिर्भरस्य न चामरश्रीरभिवाञ्छिताऽभूत् ॥६६॥

ವೈರಾಗ್ಯೇತಿ । ವೈರಾಗ್ಯಭಾಗ್ಯಸ್ಯ ಉದಯೇನ ಭಾಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಸ್ಯ ಅಸ್ಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಚಾರಮರಶ್ರೀಃ ಅಭಿವಾಙ್ಞಿ ತಾನಾಭೂತ್ । ಶ್ರೀರಾಮಸ್ಯ ಚಿನ್ತಾರೂಪಮೃತೇನ ನಿರ್ಭರಸ್ಯ ಅಸ್ಯ ಅಮರಾಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಶ್ರೀಶ್ಚ ಅಭಿವಾಙ್ಞಿತಾ ಇಥಾ ನಾಭೂತ್ । ಅತ್ರ ಸಮ್ಬಂಧಸಾಮಾನ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ ಷಠೀ ।

ವೈರಾಗ್ಯಭಾಗ್ಯೋದಯದಿಂದ ಹೊಳೆಯುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಚಾಮರ ಸಂಪತ್ತು ಇಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಚಿಂತಾರೂಪ ಅಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತರಾದ ಗುರುಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಪತ್ತು ಇಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ.

सन्देहमात्रं स विमुञ्चमानः संदेहमात्रं परिगृह्यतुष्टः ।

सीतासहायस्य पदाब्जसेवां सदात्मनीनामिहनिश्चकाय ॥६७॥

ಸಂದೇಹೇತಿ । ದೇಹಮಾತ್ರಂ ಪರಿಗೃಹ್ಯತುಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಸಂದೇಹಮಾತ್ರಂ ವಿಮುಂಚಮಾನಃ ಸನ್ ಸೀತಾಸಹಾಯಸ್ಯ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಸ್ಯ ಪದಾಬ್ಜಸೇವಾಂ ಸದಾ ಇಹ ಸಂಸಾರೇ ಆತ್ಮನೀನಾಂ ಆತ್ಮನೇ ಹಿತಾಂ । ಆತ್ಮನ್ ವಿಶ್ವಜನೇತಿ ಸ್ವಃ । ನಿಶ್ಚಕಾಯ ನಿಶ್ಚಾತವಾನ್ ।

ದೇಹವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಧರಿಸಿದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸಕಲ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ತೊರೆದವರಾಗಿ ಸೀತಾಸಮೇತ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಪಾದಸೇವೆಯೇ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯನಿಗ ಹಿತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

इत्युद्यन् यतिकुलराणितान्तशान्त-

स्वान्तान्तनिहितरमाभिराममूर्तिः ।

हेमन्तं किल गमयाञ्चकार सान्तं

कान्तारे महति सुखेन तन्निष्णीनाम् ॥६८॥

इतीति । नितान्तं शान्तस्य स्वान्तस्य मनसः अन्तर्निहिता रमाभिरामस्य रघुनाथस्य मूर्तिः येन स तथोक्तः । इति अनेन प्रकारेण उद्यन् उद्युक्तः यतिकुलराट् सत्यनिधिः महत् तन्निष्णीनां कान्तारे तन्निष्णीवने हेमन्तं सान्तं सम्पूर्णं सुखेन गमायञ्चकार नीतवान् ।

ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೀತಾಭಿರಾಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮ-ಚಂದ್ರನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಈ ರೀತಿ ಹೇಮಂತ ಋತುವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಂತ್ರಣೀ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಳೆದರು.

सद्विद्यागुरुसत्यनाथयतिराट्श्रीपादसंसेवन-

प्रोद्यत्पण्डितराजशब्दबिरुदो यः श्रीनिवासः कविः ।

तस्य श्रीरघुनाथकीर्तनसुधास्वादैकवृत्तेः कृतौ

काव्ये सत्यनिधीयचारुचरिते सर्गोऽभवत् सप्तमः ॥६९॥

सद्विद्येति । पूर्वमेव व्याख्यातम् ।

श्री सत्यनाथतीर्थश्रीचरणचरणाराधक-

लक्ष्मीश्वरನರಸಿಂಹಕೃತಾಯಾಂ ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸಾಟೀಕಾಯಾಂ

ಸರ್ವತೋವಿಸಾಖ್ಯಾಯಾಂ ಸಪ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ ॥೭೦॥

ಏಳನೇ ಸರ್ಗವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

-: ಅಥ ಅಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯ: :-

ಅಥ ಯತಿರಾಟ್ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಶಿಶಿರಂ ರುಚಿರಂ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ।
ಉದ್ದಿಶ್ಯ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾಮಗಮದಪಾರ್ಶ್ವಿ: ॥೧॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಹೇಮಂತಾನಂತರಂ ಯತಿರಾಟ್ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ರುಚಿರಂ ಶಿಶಿರಂ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಶಿಷ್ಯೈ: ಸಹ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಅಪಾರ್ಶ್ವಿ ದಕ್ಷಿಣಾಂ "ಪ್ರಾಚ್ಯವಾಚೀಪ್ರತೀಚ್ಯಸ್ತಾ: ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣಪಶ್ಚಿಮಾ"ಇತ್ಯಮರ: । ದಿಶಮಗಮತ್ । ಅಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ಗೇ ಆರ್ಯಾವೃತ್ತಮ್ । ಲಕ್ಷಣಂ ತು ಉಕ್ತಮ್ ।

ಹೇಮಂತದ ಅನಂತರ ಶಶಿರಋತು ಬರುವದನ್ನು ಕಂಡು ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ-
ರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಮಾಡಿಕೊಂಡು
ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಸೋಽನುಗತಮನಂತವಿಭುಂ ಮಕ್ಷಿಷ್ಯ: ಸತ್ಯನಾಥಯತಿವರ್ಯ: ।
ಸಂಪೂರಯಿಷ್ಯತಿ ಭವನ್ಮನೋರಥಾನಿತಿ ವದನ್ಯವರ್ತಯತ ತಮ್ ॥೨॥

ಸ ಇತಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ಅನುಗತಂ ಅನುವೃತ್ತಂ ಅನಂತವಿಭುಂ ಪ್ರತಿ
ಮಕ್ಷಿಷ್ಯ: ಸತ್ಯನಾಥಯತಿವರ್ಯ: ಭವತೋ ಮನೋರಥಾನ್ ಸಂಪೂರಯಿಷ್ಯತಿ ಇತಿ ವದನ್
ಸನ್ ನ್ಯವರ್ತಯತ ತಂ ನಿವೃತ್ತಮಕರೋದಿತ್ಯರ್ಥ: ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನಂತವಿಭುವನ್ನು "ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಾದ
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರು ನಿಮ್ಮ ಮನೋರಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುತ್ತಾರೆ"
ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು.

ಪಞ್ಚಾಮೇವ ಚರಿಷ್ಣು: ಕ್ರಿಯಯಾ ಪರಿಶುದ್ಧಯಾ ಸ ವರ್ತಿಷ್ಣು: ।
ಹರಿಭಕ್ತಯಾ ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು: ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಂ ಪ್ರಾಪ ರೋಚಿಷ್ಣು ॥೩॥

ಪಞ್ಚಾಮಿತಿ । ಪಞ್ಚಾಮೇವ ಚರಿಷ್ಣು: ಸಂಚರನ್ । ನ ತು ವಾಹನೇನೇತ್ಯರ್ಥ: ।
ಪರಿಶುದ್ಧಯಾ ಕ್ರಿಯಯಾ ಚರಿತ್ರೆಣ ವರ್ತಿಷ್ಣು: ವರ್ತಮಾನ: । ಹರಿಭಕ್ತಯಾ ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು:
ಲಸಮಾನ: । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿ: ರೋಚಿಷ್ಣು ದೀಪ್ಯಮಾನಂ ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಂ ನಾಮ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಪ್ರಾಪ ।
ಚರಿಷ್ಣು: ಇತ್ಯಾದಿಷು ಅಲಂಕೃಜ್ (೩.೨.೧೩೬) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಇಷ್ಣುಚ್ ।

ಯಾನವನ್ನು ಹತ್ತದೆ ಪಾದಚಾರಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ
ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ, ಹರಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಕ್ಷೇ-
ತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ಮಜ್ಞನ್ ನಿದ್ಯಸರಸ್ಯಾಂ ರಜ್ಞನ್ ಶ್ರೀಮುಷ್ಣನಾಥಸೇವಾಯಾಮ್ ।

ಸಜ್ಞ: ಸತೃನಿಧಿನ್ದ್ರ: ಸಜ್ಞನತಾರಕ್ಷಣಃಽವಸತ್ತತ್ರ ॥೪॥

ಮಜ್ಞತ್ರಿದಿತಿ । ಸಜ್ಞನತಾಯಾ: ಸಜ್ಞನಸಮೂಹಸ್ಯ ರಕ್ಷಣಃ ಅಗ್ರಾಮಜನಬಂಧುಸಹಾಯೇ-
ಭ್ಯಸ್ತಲ್ ಇತಿ ಸಮೂಹಃ ತಲ್ ಪ್ರತೃಯ: । ಸಜ್ಞ: ಸತ್ತದ್ಧ: । ಸತ್ತದ್ಧಃ ವರ್ಮಿತ: ಸಜ್ಞ
ಇತೃಮರ: । ಸತೃನಿಧಿನ್ದ್ರ: ತತ್ತ ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಃ । ನಿದ್ಯಸರಸ್ಯಾಂ ನಿದ್ಯಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಂ
ಮಜ್ಞನ್ ಸ್ನಾನಂ ಕುರ್ವನ್ । ಶ್ರೀಮುಷ್ಣನಾಥಸ್ಯ ವರಾಹಸ್ಯ ಸೇವಾಯಾಂ ರಜ್ಞನ್ ಆಸಕ್ತ:
ಸನ್ । ಅವಸತ್ ಉಾಸ ।

ಸಜ್ಞನಸಮೂಹವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಸನ್ನದ್ಧರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧೀ-
ರ್ಥರು ಶ್ರೀಮುಷ್ಣದಲ್ಲಿ, ನಿತ್ಯಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ
ವರಾಹದೇವರನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ವಾಸಮಾಡಿದರು.

ತಸ್ಮಿನ್ ವೈಷ್ಣವತತಯಃ ವಿತರನ್ ಸರ್ವಸ್ವಮಸ್ಪೃಹಃ ಭಿಕ್ಷು: ।

ಸರ್ವಸ್ವವರ್ಷಧವಲಿತಶಾರದವಾರಿದ ಇವಾಬಭೌ ಶುದ್ಧ: ॥೫॥

ತಸ್ಮಿನ್ ಇತಿ । ತಸ್ಮಿನ್ ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಃ । ವೈಷ್ಣವಾನಾಂ ತತಯಃ ಸರ್ವಸ್ವಂ ವಿತರನ್
ದದತ್ । ನಿಸ್ಪೃಹ: ಭಿಕ್ಷು: ಸತೃನಿಧಿ: । ಸರ್ವಸ್ವಸ್ಯ ವರ್ಷಣ ವರ್ಷಣಃ
ಧವಲಿತಾ: ಶಾರದಿ ಭವ: ಶಾರದ: । "ಸಂಧಿವೇಲಾಧೃತುನಕ್ಷತ್ರೇಭ್ಯಃ"ಇತಿ ಅನ್ ।
ವಾರಿದಃ ಮೇಘ ಇವ ಶುದ್ಧ ಆಬಭೌ ।

ನಿಸ್ಪೃಹರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ
ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ವಿತರಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲ ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸಿದ ಶರತ್ಕಾಲೀನ
ಮೇಘದಂತೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ವಿತರಣವಶಃ ಕರ್ಣಂ ವಿಶ್ವಾವಿಭವಾದಕರ್ಣಮಪಿ ಶೇಷಮ್ ।

ಅಜಯತ್ಸತೃನಿಧಿನ್ದ್ರ: ಸ್ವಗುಣೈ: ಶ್ಲಾಘೈರಶೇಷಮಪಿ ಲೋಕಮ್ ॥೬॥

ವಿತರಣಃ । ಸತೃನಿಧಿ: ವಿತರಣವಶಃ ದಾನಪ್ರವೃತ್ತಯಾ ಕರ್ಣಂ ಅಜಯತ್ ।
ವಿಶ್ವಾಯಾ: ವಿಭವಾತ್ ಅಕರ್ಣಂ ಕರ್ಣಾದನ್ಯಂ ಕರ್ಣಹೀನಂ ಚ ಶೇಷಮಪ್ಯಜಯತ್ ।
ಶ್ಲಾಘೈ: ಸ್ವಗುಣೈ: ಅಶೇಷಂ ಶೇಷಭಿನ್ನಂ ಸಮಸ್ತಂ ಚ ಲೋಕಂ ಅಪಿ ಅಜಯತ್
ಜಿತವಾನ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧೀರ್ಥರು ದಾನಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಗೆದ್ದರು.
ವಿದ್ಯಾವೈಭವದಿಂದ ಅಕರ್ಣ(ಕರ್ಣರಹಿತನಾದ) ಶೇಷನನ್ನು ಗೆದ್ದರು.
ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಶೇಷ ಲೋಕವನ್ನು ಗೆದ್ದರು.

ಮಿಲಿತೇ ಪಂಡಿತಸಙ್ಘೇ ಸ್ವಸ್ಯ ಕೃತಿಂ ತತ್ರ ಸತ್ಯನಾಥಗುರುಃ ।

ಶ್ರಾವ್ಯಾಂ ವಿರಕ್ತಿಹೇತೋಃ ಅತಿಮೋದಾದೃಶಯಾಮಾಸ ॥೭॥

ಮಿಲಿತ ಇತಿ । ತತ್ರ ಶ್ರೀಮುಷ್ಣೋ ಪಂಡಿತಾನಾಂ ಸಙ್ಘೇ ಮಿಲಿತೇ ಸಙ್ಗತೇ ಸತಿ ಸತ್ಯನಾಥಸ್ಯ ಗುರುಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ವಿರಕ್ತಿಹೇತೋಃ ಸಂಪಾದನಾರ್ಥ "ಷಷ್ಠಿ ಹೇತುಪ್ರಯೋಗೇ" ಇತಿ ಷಷ್ಠಿ । ಶ್ರಾವ್ಯಾಂ ಸ್ವಸ್ಯ ಕೃತಿಂ ಆರ್ಯಾನಿಬಂಧನಂ ಅತಿಮೋದಾತ್ ದೃಶಯಾಮಾಸ ।

ಶ್ರೀಮುಷ್ಣಕೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರು ಮಿಲಿತರಾಗಲು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆರ್ಯಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿದ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ಜನ್ಮಾद्यಸ್ಯ ಯತೋಽಭೂತ್ ತस्ಮಿನ್ ಜಗದಾಶ್ರಯೇ ಶ್ರಿಯೋ ಧಾಮ್ನಿ ।

ಜನಕೇ ಜಾಗ್ರತಿ ಜಂತುಃ ಜೀವನಹೇತೋಶ್ಚರತ್ಯಹೋ ದೇಶಾನ್ ॥೮॥

ತತ್ಕೃತಿಂ ಪಾಠತೋ ದರ್ಶಯತಿ । ಜನ್ಮಾದೀತಿ । ಅಸ್ಯ ಜಗತಃ ಯತಃ ಸಕಾ-
ಶಾತ್ ಜನ್ಮಾದಿ ಉತ್ಪತ್ಯಾದ್ಯೃಕಂ ಅಭೂತ್ । ಜಗತಾಮಾಶ್ರಯೇ ಶ್ರಿಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ
ಧಾಮ್ನಿ ಆಶ್ರಯೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಜನಕೇ ಪಿತರಿ ಜಾಗ್ರತಿ ಸತಿ ಜಂತುಃ ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನಸ್ಯ
ಹೇತೋಃ ದೇಶಾನ್ ಚರತಿ । ಅಹೋ ಶ್ರೀಮಂತಂ ಪಿತರಂ ವಿಹಾಯ ಜನಃ ಜೀವನಾಯ
ಅನ್ಯೋಪಸರ್ಪಣಂ ಕರೋತಿ ಇತ್ಯೇತತ್ ಅದ್ಭುತಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಭಾವ ಹೀಗಿದೆ. ಯಾವನು ಈ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟು, ಪಾಲನೆ, ಲಯ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವನೋ ಅಂತಹ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ, ಸಿರಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ನಾರಾಯಣನು, ಜಗಜ್ಜನರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಿಂತಿರಲು, ಈ ಮನುಷ್ಯರು ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ದೇಶ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಂಥ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಶ್ರೀಮಂತ ತಂದೆಯಿರುವಾಗ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದೇ ?

ತಾತೋ ಜಗತಾಂ ತ್ರಾತಾ ಜನಯಿತ್ರಿ ಸಂಪದಾಂ ನೇತ್ರಿ ।

ಯेषಾಂ ತೌ ಗೋಪ್ತಾರೌ ಯಾಚಯೇಯುಃ ತೇಽಪಿ ಕಿಂ ನೇಚಾನ್ ॥೯॥

ತಾತ ಇತಿ । ಜಗತಾಂ ತ್ರಾತಾ ರಕ್ಷಕಃ ತಾತಃ ಪಿತಾ । ಸಂಪದಾಂ ನೇತ್ರಿ ನಿಯಂತ್ರಿ
ಸ್ವಾಮಿನಿ ಜನಯಿತ್ರಿ ಮಾತಾ । ತೌ ಮಾತಾಪಿತರೌ ಯೇಷಾಂ ಗೋಪ್ತಾರೌ ರಕ್ಷಿತಾರೌ ತೇ
ಪ್ರಾಣಿನೋಽಪಿ ತೇ ನೇಚಾನ್ ಕಿಮರ್ಥಂ ಯಾಚಯೇಯುಃ ।

ಜಗದ್ರಕ್ಷಕನಾದ ಭಗವಂತನೇ ತಂದೆ, ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ನಿಯಾಮಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ತಾಯಿ, ಅವರಿಬ್ಬರೂ ರಕ್ಷಕರಾಗಿರುವಾಗ ನೀಚರನ್ನು ಈ ಜನರು ಏಕೆ ಯಾಚಿಸುತ್ತಿರುವರು ?

ಅಧನಾನಾಂ ಕೋ ಭೋಗ: ಕಾನಿ ಧನಾನಿ ಶ್ರಿಯಾ ವಿಹೀನಾನಾಂ ।
ಕಾ ಶ್ರೀನಿತ್ಯಾ ಪುಂಸಾಂ ಹಂತ ರಮಾಕಾಂತಮಭಜತಾಮಂತ: ॥೧೦॥

ಅಧನಾನಾಮಿತಿ । ಅಧನಾನಾಂ ಧನರಹಿತಾನಾಂ ಪುಂಸಾಂ ಕೋ ಭೋಗ: ನ ಕೋಽಪಿ-
ತ್ಯರ್ಥ: । ಶ್ರಿಯಾ ವಿಹೀನಾನಾಂ ಪುಂಸಾಂ ಕಾನಿ ಧನಾನಿ ನ ಕಾನ್ಯಪೀತ್ಯರ್ಥ: । ರಮಾಕಾಂತಂ
ಅಂತ: ಅಭಜತಾಂ ಪುಂಸಾಂ ಕಾ ಶ್ರೀ: ನಿತ್ಯಾ । ನ ಕಾಽಪಿ ನಿತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥ: । ಅತ: ಶ್ರೀಕಾಂತಂ
ಭಜತಾಂ ನಿತ್ಯಶ್ರೀತ್ವಾತ್ ಧನವತಾಂ ಚ ಭೋಗಾ: ಸಂಭವಂತೀತಿ ಭಾವ:

ದುಡ್ಡಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯ ಭೋಗ? ಸಿರಿಯ ಒಲವಿಲ್ಲದೇ ಹಣವೆಲ್ಲಿ?
ಹೃದಯದಿ ತನ್ನ ರಮಣನನ್ನು ಭಜಿಸದೇ ಹೋದರೆ ಶಾಶ್ವತ ಸಿರಿಯೊಲಿಮೆ-
ಯಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಸಂಪತ್ತಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಹಣ ಬೇಕಾದರೂ
ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಭಜಿಸಿರಿ ಎಂದು ಭಾವ.

ಸಿಧ್ಯಂತು ಕಥಂ ಕಾಮಾ: ದೇಶಾನಪಿ ಧಾವತಾಂ ತೇಷಾಂ ।
ಯೇಷಾಂ ನ ಕಾಮಜನಕೋ ದಯತೇ ದಯಿತ: ಶ್ರಿಯೋ ದೇವ್ಯಾ: ॥೧೧॥

ಸಿಧ್ಯಂತಿತ್ವಿತಿ । ಕಾಮಸ್ಯ ಮನ್ಮಥಸ್ಯ ಮನೋರಥಸ್ಯ ಚ ಜನಕ: ದೇವ್ಯಾ
ಶ್ರಿಯ: ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ದಯಿತೋ ಹರಿ: ಯೇಷಾಂ ಪುಂಸಾಂ ನ ದಯತೇ । ಯೇಷಾಂ ಪುಂಸಾಂ ದಯಾವಾನ್ ನ
ಭವತೀತ್ಯರ್ಥ: । "ಅಧಿಗರ್ಥದಯೇಷಾಂ ಕರ್ಮಣೀತಿ" (೨.೩.೪೨)ಷಷ್ಟಿ । ದೇಶಾನ್
ಧಾವತಾಮಪಿ ತೇಷಾಂ ಪುಂಸಾಂ ಕಾಮಾ: ಕಥಂ ಸಿಧ್ಯಂತು ನ ಕಥಂಚಿತ್ ಸಿಧ್ಯಂತೀತ್ಯರ್ಥ: ।
ಕಾಮಜನಕಸ್ಯ ದಯಾಭಾವೇ ಕಾಮಾನಾಂ ಸಿದ್ಧಿರ್ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಭಗವಂತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಿಯ, ಕಾಮಜನಕ, ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ
ನಿರ್ಮಿಸಿದವ, ಎಲ್ಲರ ಇಚ್ಛೆಗಳೂ ಆತನಿಂದಲೇ ಮೂಡುವವು. ಆತನು
ಕರುಣಿಸದಿದ್ದರೆ ದೇಶಗಳನ್ನು ಧಾವಿಸುವುದರಿಂದೇನು ಫಲ. ಆತನ ಪ್ರೇರಣೆ-
ಯಿಂದಲೇ ಜನರಿಗೆ ಧನಕೊಡುವ ಮನಸ್ಸು ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಶ್ರೀನಿಧಿಮವಧೀರ್ಯ ಖಲಾನ್ ಭಜತಾಮಪಿ ದೀರ್ಯತೇ ನ ದಾರಿದ್ರ್ಯಮ್ ।
ಭಕ್ಷಯತಾಮಪಿ ಲಶುನಂ ನ ಕ್ಷಯಮುಪಗಾಂಕ್ಷತಿ ವ್ಯಾಧಿ: ॥೧೨॥

ಶ್ರೀತಿ । ಶ್ರಿಯೋ ನಿಧಿಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಂ ಹರಿಂ ಅವಧೀರ್ಯ ನಿರಾಕೃತ್ಯ ಖಲಾನ್
ಭಜತಾಮಪಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯಂ ನ ದೀರ್ಯತೇ ನ ನಶ್ಯತೇ । ತಥಾ ಹಿ ಲಶುನಂ ಭಕ್ಷಯತಾಮಪಿ
ವ್ಯಾಧಿ: ಕ್ಷಯಂ ನೋಪಗಾಂಕ್ಷತಿ । ದುಷ್ಕರಂ ಖಲಭಜನಂ ಕುರ್ವತಾಮಪಿ ನ ಕ್ಲೇಶಾನಿವೃ-
ತ್ತಿರिति ಭಾವ: ।

ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನು ತೊರೆದು, ಸಿರಿಗಾಗಿ ನೀಚರನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ

ಏನು ಫಲ? ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತಿಂದರೂ ವ್ಯಾಧಿ ಶಾಂತವಾಗದಂತೆ. ಧನ ಸಿಗುವುದು ಭಗವಂತನ ದಯೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದೇ ನೀಚರನ್ನು ಭಜಿಸುವವರಿಂದ ಕ್ಲೇಶಗಳೇ ಹೊರತು, ಭೋಗವಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

ನಿರ್ಭರಮಪಿ ನಿಜಗರ್ಭ ನಿಯತಂ ರಕ್ಷೇತ್ ಪ್ರಸೂಯದಿ ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ।

ಕುಕ್ಷಿस्थं जगदेतद्रक्षेत् नित्यं जगत्रिधिः सत्यम् ॥१३॥

ನಿರ್ಭರಮಿತಿ । ಪ್ರಸೂ: ಮಾತಾ ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ನಿರ್ಭರಂ ನಿರೂಹ್ಯಮಪಿ ನಿಜಗರ್ಭ ನಿಯತಂ ಅವಶ್ಯಂ ಯದಿ ರಕ್ಷೇತ್ । ತರ್ಹಿ ಜಗತಾಂ ನಿಧಿ: ಹರಿ: ಕುಕ್ಷಿस्थಂ ಏತತ್ ಜಗತ್ ನಿತ್ಯಂ ರಕ್ಷೇತ್ । ಸತ್ಯಂ ತತ್ಯಮ್ । ಮಾತಾ ಸ್ವಗರ್ಭಮಿವ ಸ್ವಕುಕ್ಷಿस्थಂ ಜಗತ್ ಭಗವಾನ್ ನಿಷ್ಪ್ರಯತ್ನಂ ರಕ್ಷತೀವೇತಿ ಭಾವ: ।

ತಾಯಿಯು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ತನ್ನ ಗರ್ಭವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವವಳಾದರೆ, ಭಗವಂತನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿಷ್ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಸದಾ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡವನು, ಆತ ರಕ್ಷಿಸದೇ ಹೋದಾನೇ. ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೂ ರಕ್ಷಿಸಿಯೇ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ .

शिक्षयतोऽपि नरेन्द्रान् अर्थापेक्षान् भजन्ति कुक्षिकृते ।

स्वीकृतरक्षादीक्षं न श्रीपतिमाश्रयन्ति निरपेक्षम् ॥१४॥

ಶಿಕ್ಷಯತ ಇತಿ । ಶಿಕ್ಷಯತೋ ದಂಡಯತೋಽಪಿ । ಅರ್ಥಾನ್ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಪೇಕ್ಷಂತ ಇತಿ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾ: ತಾನ್ ನರೇಂದ್ರಾನ್ । ಕುಕ್ಷಿಕೃತೇ ಉದರನಿಮಿತ್ತಂ ಭಜಂತಿ । ಸ್ವೀಕೃತರಕ್ಷಾಃ ದೀಕ್ಷಾ ನಿಯಮೋ ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ತಂ ನಿರಪೇಕ್ಷಂ ಅರ್ಥಾಽಪೇಕ್ಷಾ ರಹಿತಂ ಶ್ರೀಪತಿಂ ನಾಶ್ರಯಂತಿ । ಆಶ್ಚರ್ಯಮೇತದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಈ ಜನರು, ದಂಡಿಸುವ ಧನಕನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಬಯಸುವ, ಅರಸರನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆ ಪಾಡಿಗಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮೂಜ್ಜಗದರಕ್ಷಣಿಯ ದೀಕ್ಷೆತೊಟ್ಟ, ಯಾವ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ ಸಿರಿಮಂಥನನ್ನು ಭಜಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಅಶ್ಚರ್ಯ.

अप्रतिहारनिरोधं निर्बाधं निरपराधमनिषेधम् ।

भूलक्ष्म्योर्नेतारं त्रातारं ध्रुवमुपासते कुशलाः ॥१५॥

ಅಪ್ರತಿಹಾರಮಿತಿ । ಕುಶಲಾ: ಅಭಿಜ್ಞಾ: । ನ ವಿಧತೇ ಪ್ರತಿಹಾರೈ: ದ್ವಾರಪಾಲೈ: ನಿರೋಧೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕರ್ಮಣಿ ತತ್ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ಅನಿಷೇಧಂ ಇತಿ ಪರ್ಯಂತಂ ಕ್ರಿಯಾವಿ-
ಶೇಷಣಾನಿ ದೃಢವ್ಯಾನಿ । ನಿರ್ಗತಾ ಬಾಧಾ ದು:ಖಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕರ್ಮಣಿ ತತ್ತಥೋಕ್ತಮ್ ।
ನ ವಿಧತೇ ಅಪರಾಧೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕರ್ಮಣಿ ತತ್ ತಥೋಕ್ತಮ್ । ನ ವಿಧತೇ ನಿಷೇಧ:

ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಷೇಧಃ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕರ್ಮಣಿ ತತ್ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ತ್ರಾತಾರಂ ರಕ್ಷಕಂ ಭುವೋ
ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಶ್ಚ ನೇತಾರಂ ಪತಿಂ ಉಪಾಸತೇ । ಧ್ರುವಮ್ । ಮಂದಾಸ್ತು ಪ್ರತಿಹಾರನಿರೋಧಾದಿವಿಶೇ-
ಷಣಯುಕ್ತಂ ಭೂಪಾಲಾನ್ ಭಜಂತೀತಿ ಭಾವಃ ।

ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಧಾನಮಾಡಿದಂತೆ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ತಡೆಯಿ-
ಲ್ಲದ ಶ್ರೀಭೂಪತಿಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕಷ್ಟಕೊಡದೇ
ತಾವೂ ದುಃಖಪಡದೇ ಭಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಿಶ್ಚಿತ. ದಡ್ಡರು ಇದಕ್ಕೆ
ವಿಪರೀತವೆಂದು ಭಾವ.

ಭಜತೇ ನಿದ್ಯಂ ರಾಜಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೋಽಪಿ ನ ದೇವತಾಂ ಶ್ರಿಯಾ ನಿದ್ಯತಾಮ್ ।

ಗಚ್ಛತಿ ದೇಶಾನನಿಶಂ ನ ತು ಗಙ್ಗಾಂ ಪಾವನತರಙ್ಗಾಮ್ ॥೧೬॥

ಭಜತ ಇತಿ । ಪ್ರಾಜ್ಞೋಽಪಿ ಜನಃ ರಾಜಃ ಭೂಪಾಲಾನ್ ಅನಿದ್ಯತಶ್ರಿಯ ಇದ್ಯರ್ಥಃ ।
ನಿದ್ಯಂ ಭಜತೇ । ಶ್ರಿಯಾ ನಿದ್ಯತಾಂ ದೇವತಾಂ ಭಗವಂತಂ ನ ಭಜತೇ ನ ಸೇವತೇ । ತಥಾ
ಹಿ ಪ್ರಾಜ್ಞೋಽಪಿ ಜನಃ ಅನಿಶಂ ಸದಾ ದೇಶಾನ್ ಅಪವಿತ್ರಾನ್ ಇದ್ಯರ್ಥಃ ಗಚ್ಛತಿ ।
ಪಾವನಾಃ ಪವಿತ್ರಾಃ ತರಙ್ಗಾಃ ಯಸ್ಯಾಃ ತಾಂ ಗಙ್ಗಾಂ ನ ಗಚ್ಛತಿ ।

ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಈ ಜನರು ಸೋರಿಹೋಗುವ ಸಂಪತ್ತಿನ ರಾಜರನ್ನು ಭಜಿ-
ಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸದಾ ಸಿರಿಸಹಿತನಾದ ಹರಿಯನ್ನು ಭಜಿಸರು. ಅಪವಿತ್ರವಾದ
ದೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸದಾ ಸಂಚಾರಹೂಡುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ
ಪಾವನತರಂಗಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗರು.

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯದಿ ಸಂಸೇವ್ಯಃ ತರ್ಹಿ ಶ್ರೀಕಾಂತ ಁವ ಸಂಸೇವ್ಯಃ ।

ಅಥ ಚೇದುತ್ತಮಪುರುಷಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ತರ್ಹಿ ಸಂಸೇವ್ಯಃ ॥೧೭॥

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಇತಿ । ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯದಿ ಸಂಸೇವ್ಯಃ ತರ್ಹಿ ಶ್ರೀಕಾಂತ ಁವ ಸಂಸೇವ್ಯಃ ।
ಅನ್ಯೇಷಾಂ ನಿದ್ಯಶ್ರೀಸಂಬನ್ಧಾಭಾವಾತ್ । ಅಥವಾ ಉತ್ತಮಪುರುಷಃ ಸಂಸೇವ್ಯಶ್ಚೇತ್ತರ್ಹಿ
ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಁವ ಸಂಸೇವ್ಯಃ । ಸರ್ವಪುರುಷಾಪೇಕ್ಷಯಾ ತಸ್ಯೇವ ಉತ್ತಮತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಶ್ರೀಮಂತನೆಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದಾದರೆ, ಶ್ರೀಪತಿಯನ್ನೇ
ಸೇವಿಸು. ಶ್ರೀಪತಿಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ನಿತ್ಯ. ಅಥವಾ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಒಬ್ಬರನ್ನು
ಸೇವಿಸುವುದಾದರೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನೇ ಸೇವಿಸು. ಆತನಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ
ಪುರುಷರಾರಿಲ್ಲ.

ಮಧುರಿಪುಚರಣಾಶ್ರಯಿಣಂ ಸಂಸಾರಃ ಪರಿಭವೇತ್ಕಥಮಸಾರಃ ।

ಕೇಸರಿಪರಿಸರವಸತಿಮದಕರಿಸಮಜಃ ಕಥಂ ನು ಬಾಧೇತ ॥೧೮॥

ಮಥ್ವಿತಿ । ಅಸಾರ: ಸಂಸಾರ: ಮಧುರಿಪೋ: ಹರೇ: ಚರಣಂ ಆಶ್ರಯತೀತಿ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ತಂ ಜನಂ ಕಥಂ ಪರಿಭವೇತ್ ತಿರಸ್ಕುರ್ಯಾತ್ । ತತ್ರ ನಿರ್ದರ್ಶನಮಾಹ । **ಕೇಸರೀತಿ** । ಕೇಸರಿಣ: ಸಿಂಹಸ್ಯ ಪರಿಸರ: ಸಮೀಪಮ್ । ವಸತಿ: ಆಶ್ರಯೋ ಯಸ್ಯ ತಂ ಜನಮ್ । ಮದಕರಿಣಾಂ ಸಮಜ: ಸಙ್ಗ: । ಪಶುನಾಂ ಸಮಜ: ಇತ್ಯಮರ: । "ಸಮುದೋರಜ: ಪಶುಞ್ವಿ"ತಿ(೩.೨.೬೯) ಅಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯ: । ಕಥಂ ನು ಬಾಧೇತ ನ ಬಾಧತೇತ್ಯರ್ಥ: ।

ಮಧುಸೂದನನ ಚರಣವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರಿಗೆ ಅಸಾರಸಂಸಾರವು ಹೇಗೆ ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ? ಸರ್ವಥಾ ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಂಹದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಅನೇಕಳ ಹಿಂಡು ಬಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?

ಕಾಡ್ಕ್ಷತಿ ಮುಹ್ಯತಿ ಯತೇ ಧಾವತಿ ಯಾಚತಿ ಪುನರ್ವ್ಯಥತೇ ।

ಕಶ್ಚನ ಪರಮಂ ತತ್ವಂ ನಿಶ್ಚಿನ್ತುತೇ ಸೋಽಶ್ರುತೇಽಖಿಲಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ॥೧೯॥

ಕಾಡ್ಕ್ಷತೀತಿ । ಜನ: ಪ್ರಥಮಂ ಯತ್ಕಿञ್ಚಿತ್ ಕಾಡ್ಕ್ಷತಿ । ಅನಂತರಂ ಮುಹ್ಯತಿ । ಅತ್ಯಂತಂ ಉತ್ಸುಕೋ ಭವತಿ । ತದನು ಯತೇ ಪ್ರಯತ್ನಂ ಕರೋತಿ । ತತ: ಧಾವತಿ ನಾನಾದೇಶಾನ್ ಚರತಿ । ಪಶ್ಚಾತ್ ಯಾಚತಿ । ಪುನ: ವ್ಯಥತೇ ದು:ಖಿತೋ ಭವತಿ । ಇಥಾರ್ಥಸ್ಯಾಭಾದೀತಿ ಭಾವ: । ಕಶ್ಚನ ಜನ: ಪರಮಂ ತತ್ವಂ ಸರ್ವಸ್ವತನ್ತ್ರಂ ಹರಿ ನಿಶ್ಚಿನ್ತುತೇ ಸ: ಅಖಿಲಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಅಶ್ರುತೇ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ।

ಜನರು ಮೊದಲು ಏನನ್ನಾದರೂ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಸಿಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ಸ್ವತಂತ್ರತತ್ವವನ್ನು ಹರಿ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಭಜಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿಷಯಾನ್ ಯ: ಸಾಪಾಯಾನ್ ಕಾಮಯತೇ ಮೋಹಯವನಿಕಾಮಯತೇ ।

ಶರಣಂ ಭಗವದ್ಶರಣಂ ಕಾಡ್ಕ್ಷತಿ ಧನ್ಯ: ಸ ಕಾಂ ಕ್ಷತಿಮುಪೇತಿ ॥೨೦॥

ವಿಷಯಾನಿತಿ । ಯ: ಸಾಪಾಯಾನ್ ವಿನಾಶಸಹಿತಾನ್ ವಿಷಯಾನ್ ಕಾಮಯತೇ । ಸ: ಮೋಹ ಉಪಯವನಿಕಾ ತಿರಸ್ಕರಿಣಿ । ಅಂತರ್ಧಾರಕವಸ್ತ್ರವಿಶೇಷ: । "ಪ್ರತಿಸೀರಾ ಯವನಿಕಾ ಸ್ಯಾತ್ ತಿರಸ್ಕರಿಣಿ ಚ ಸೇ"ತ್ಯಮರ: । ಅಯತೇ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಯೋ ಧನ್ಯ: ಸುಕೃತೀ ಭಗವದ್ಶರಣಂ ಶರಣಂ ರಕ್ಷಕಂ ಕಾಂಕ್ಷತಿ ಸ: ಕಾಂ ಕ್ಷತಿಂ ಹಾನಿಂ ಉಪೇತಿ । ನ ಕಾಮಪೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಯಾವನು ವಿನಾಶಹೊಂದುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಆತನು ಮೋಹಜಾಲಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನಿಯು ಭಗವಂತನ ಚರಣವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಯಾವ ಕ್ಷತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಗವಂತನೇ ರಕ್ಷಕ. ಆತನು ತನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

ಹಾತವ್ಯಂ ಯದಿ ಸರ್ವಂ ತೃಣಾಮೇಕಾಂ ಜಹಾತು ಪರಮ್ ।

ಸ್ವೀಕಾರ್ಯಂ ಯದಿ ಸರ್ವಂ ಸ್ವೀಕುರುತಾಂ ಕಮಪಿ ಲೋಕನಿಧಿಮ್ ॥೨೧॥

ಹಾತವ್ಯಮಿತಿ । ಸರ್ವಂ ಯದಿ ಹಾತವ್ಯಂ ತರ್ಹಿ ಏಕಾಂ ತೃಣಾಂ ಜಹಾತು ತ್ಯಜತು ಪರಮ್ । ಸರ್ವತ್ಯಾಗೇ ಕರ್ತವ್ಯೇ ಏಕಸ್ಯ ತ್ಯಾಗಃ ಕರ್ತವ್ಯ ಇತಿ ಭಾವಃ । ಸರ್ವಂ ಯದಿ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯಂ ತರ್ಹಿ ಕಮಪಿ ಏಕಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ಜಗತಾಂ ನಿಧಿಂ ಸ್ವೀಕುರುತಾಂ । ಸ್ವೀಕರೋತಿ ಜನ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಸರ್ವಸ್ವೀಕಾರೇ ಏಕಸ್ವೀಕಾರಃ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ನೀನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗಮಾಡಲು ಬಯಸಿದರೆ ಆಸೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಬಿಡು. ಆಸೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟಂತೆ. ಎಲ್ಲ ಬಿಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಎಲ್ಲ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಜಗದೀಶನನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಋಭವಃ ಕಂಜಭವೋ ವಾ ಸ ಭವೋ ವಾ ಸಂತು ಸಂಪದಾಂ ಪ್ರಭವಃ ।

ಕಿಂ ತೈಃ ಶ್ರೀಕಾಮಯಿತುಃ ಸಂತತಚಿಂತಾಪ್ರಶಾಂತಕಾಮಸ್ಯ ॥೨೨॥

ಋಭವ ಇತಿ । ಋಭವೋ ದೇವಾಃ ಕಂಜಭವೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಾ ಸಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಭವೋ ರುದ್ರೋ ವಾ ಏತೇ ಸಂಪದಾಂ ಪ್ರಭವಃ ಪ್ರದಾನಸಮರ್ಥಾಃ ಸಂತು । ತಥಾಪಿ ಶ್ರೀಕಾಮಯಿತುಃ ಶ್ರೀರಮಣಸ್ಯ ಸಂತತಚಿಂತಯಾ ಪ್ರಶಾಂತಕಾಮಸ್ಯ ಪುಂಸಃ ತೈಃ ಋಭ್ವಾದಿಭಿಃ ಕಿಂ ನ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರಯಜನಂ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಹರಿಚಿಂತಯಾ ಕ್ಷುಧ್ರಕಾಮಾನಾಮನುದಯಾತ್ ತದರ್ಥಂ ದೇವಾ ನ ಸೇವ್ಯಾಃ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಹರಿಯನ್ನು ಭಜಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ, ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನೀಡುವ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವುದು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಚಿಂತನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷುದ್ರಕಾಮನೆಗಳು ಸ್ವಯಂ ವಿಲೀನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಉಳಿದವರ ಸೇವೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ .

ಕಿಮಲಭ್ಯಂ ಶ್ರೀನೆತುಃ ಚಿಂತಾಚಿಂತಾಮಣೌ ಕರಸ್ಥಾಯಾಮ್ ।

ಕಿಂ ಲಭ್ಯಂ ಪುನರಥವಾ ತಸ್ಯಾಂ ಫಲಾಕೃತಾಪವರ್ಗಾಯಾಮ್ ॥೨೩॥

ಕಿಮಿತಿ । ಶ್ರೀನೆತು: ಶ್ರೀನಾಥಸ್ಯ । ಚಿಂತಾರೂಪಚಿಂತಾಮಣೌ ಕರಸ್ಥಾಢಾಂ ಸತ್ಯಾಂ ಕಿಮಲಭ್ಯಂ ಸರ್ವಂ ಲಭ್ಯಮೇವ ಀತ್ಯರ್ಥ: । ಅಥವಾ ಫಲ್ಗುಕೃತ: ಅಸಾರೀ-ಕೃತ: ಅಪವರ್ಗ: ಮೋಕ್ಷ: ಯಢಾ ತಸ್ಯಾಂ ಚಿಂತಾಚಿಂತಾಮಣೌ ಕರಸ್ಥಾಢಾಂ ಸತ್ಯಾಂ ಕಿಂ ಲಭ್ಯಂ ಲಭ್ಯುಂ ಯೂಗ್ಯಂ ನ ಕಿञ್ಚಿಲ್ಲಭ್ಯವ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥ: । ತञ್ಚಿಂತಾಢಾಂ ಲಭ್ಯಾಲಭ್ಯಯೋ: ಅಭಾಱಾತ್ ಸೇವ ಕಾರ್ಯಾ ಀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಸಿರಿ ನಿಲಯನ ಚಿಂತಾ ಎಂಬ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಕೈಯಲ್ಲಿರಲು ಅಲಭ್ಯವಾದದ್ದೇನಿದೆ.? ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸುಲಭಮಾಡುವ ಆ ಚಿಂತಾಮಣಿ-ಯಿರಲು ಇನ್ನು ಬೇಕಾದದ್ದಾರೂ ಏನು. ? ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆತನ ಚಿಂತಾ ಎಂಬ ಚಿಂತಾಮಣಿಯೊಂದೇ ಸಾಕು. ಅಧಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಆ ಚಿಂತಾಚಿಂತಾಮಣಿಯೇ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದು ಇದ್ದರೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾದವುಗಳು, ಅಲಭ್ಯವಾದವುಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನ ವಿಚಾರವೆಂಬ ಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ.

ವಹತು ಕಿಯಂತಂ ಕಾಲಂ ಕ್ಷುದ್ರಹಾರೋಪಸರ್ಪಣಶ್ರಾಂತಿಮ್ ।

ವಿನ್ಯಸ್ಯತು ಕೌಡುಮ್ಭಂ ಭಗವತಿ ವಿಶ್ವಂಭರೇ ಭಾರಮ್ ॥೨೪॥

ವಹತ್ವಿತಿ । ಜನ: ಕ್ಷುದ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಭೂಣಾಂ ದ್ವಾರೇಷು ಉಪಸರ್ಪಣೇನ ಅಭಿಗಮನೇನ ಶ್ರಾಂತಿಂ ಕಿಯಂತಂ ಕಾಲಂ ವಹತು ಯಾವಜ್ಜೀವಂ ಕರ್ತುಮಪ್ಯಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವ: । ತರ್ಹಿ ಕುಡುಂಬರಣಂ ಕಥಮಿತ್ಯತ: ಆಹ । **ವಿನ್ಯಸ್ಯತ್ವಿತಿ** । ವಿಶ್ವಂ ಬಿಭರ್ತಿ ಀತಿ ವಿಶ್ವಂಭರ: । "ಸಂಜ್ಞಾಢಾಂ ಭೃತ" ಀತಿ ಖಶ್ । ತಸ್ಮಿನ್ ಭಗವತಿ ಕುಡುಂಬಸಂಬಂಧಿನಂ ಭಾರಂ ವಿನ್ಯಸ್ಯತು ನಿರ್ದಾತು । ವಿಶ್ವಭರ್ತಾ ಭಗಱಾನೇವ ಕುಡುಂಬಂ ಭರಿಷ್ಯತಿ ಀತಿ ಭಾವ: ।

ಹೇ ಮಾನವ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೀನಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟುವೇ? ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಆಯಾಸ? ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಇಷ್ಟು ಆಯಾಸ ಹೊಂದುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಕುಟುಂಬ ಭರಣವು ಹೇಗೆ ? ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ಭಗವಂತನು ವಿಶ್ವಂಭರ. ಆತ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊರುತ್ತಾನೆ. ನಿನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಭಾರ ಆತನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಭಾರವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾರವನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಹೊರಿಸಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರು.

ಹದಿ ಸಂತಂ ಶ್ರೀಕಾಂತಂ ಹಿತ್ವಾ ಯೇ ರಜ್ಜಯಂತಿ ರಾಜಾನಮ್ ।

ತೇ ವೇತಸ್ವತಿ ಸಲಿಲಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ದೂನಾ: ಖನಂತಿ ಧನ್ವಾನಮ್ ॥೨೫॥

ಹದೀತಿ । ಯೇ ಹದಿ ಸಂತಂ ವಿಧಮಾನ್ ಶ್ರೀಕಾನ್ತಂ ಹಿತ್ವಾ ರಾಜಾನ್ ರಜ್ಜಯಂತಿ ಪ್ರೀಣಯಂತಿ । ತೇ ದೂನಾಃ ಸಂತಃ ವೇತಸ್ವತಿ ಬಹುವೇತಸದೇಶೋ । "ವೇತಸ್ವಾನ್ ಬಹುವೇತಸ"ಇತ್ಯಮರಃ । ವಿಧಮಾನ್ ಸಲಿಲಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಧನ್ವಾನ್ ಮರುದೇಶಂ ನಿರ್ಜಲ-ದೇಶಂ ಖನಂತಿ । ಸಮಾನೋ ಮರುಧನ್ವಾನಾವಿತ್ಯಮರಃ । ನಿರ್ಜಲಪ್ರದೇಶಖನನವತ್ ರಾಜರಂಜನಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಕಾಂತನನ್ನು ತೊರೆದು ಯಾರು ರಾಜರನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಬಹು ನೀರಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತೊರೆದು, ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಿ ತೋಡಿದಂತೆ.

ಅಜನಿತಕರ್ಮಾಸಾನಪಶುಪುರೋಡಾಶದಕ್ಷಿಣಾದೀಕ್ಷಾನ್ ।

ಕುರ್ಯಾತ್ ಕೀರ್ತನಯಜ್ಞಾನ್ ಪದ್ವಾಸದ್ವಾಯಿತಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ॥೨೬॥

ಅಜನಿತೇತಿ । ಅಜನಿತಃ ಕರ್ಮಭಿರಾಸಾಂ ಯೇಷಾಂ ತೇ ತಥೋಕ್ತಾಃ ತಾನ್ । ಪಶುಪುರೋಡಾಶದಕ್ಷಿಣಾದೀಕ್ಷಾಭಿಃ ರಹಿತಾನ್ । ಪದ್ವಾಸಾಃ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ ಸದ್ವಾಯಿತಸ್ಯ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಕೀರ್ತನಾನ್ಯೇವ ಯಜ್ಞಾಃ ತಾನ್ ಕುರ್ಯಾತ್ । ನ ಕರ್ಮಯಜ್ಞಾನ್ । ತೇಷಾಂ ಕ್ಲೇಶಾವಹತ್ವಾತ್ । ಕ್ಷಯಿಷ್ಣುಫಲತ್ವಾಞ್ವೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಪಶು ಪುರೋಡಾಶ ದಕ್ಷಿಣಾದೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಕೀರ್ತನ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಅನ್ಯ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಯಾಸ, ಪಶು, ಪುರೋಡಾಶ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಶವಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಫಲವಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಪುತ್ರ ಮಳೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಶ್ವರ.

ಮೌನಂ ನ ತು ಮೌಖ್ಯಂ ವಿಜನೇಽವಸ್ಥಾನಮೇವ ನಾಸ್ಥಾನೇ ।

ಸ್ಥೈರ್ಯಂ ನ ತು ಕಾತರ್ಯಂ ಸಕಲಜಗತ್ಪಾಲಕಂ ಪ್ರಭುಂ ಭಜತಾಂ ॥೨೭॥

ಮೌನಮಿತಿ । ಸಕಲಜಗತಾಂ ಪಾಲಕಂ ಪ್ರಭುಂ ಭಜತಾಂ ಪುಂಸಾಂ ಮೌನಮೇವ ಮೌಖ್ಯಂ ವಾಚಾಲತ್ವಂ ತು ನಾಪೇಕ್ಷಿತಮಿತಿ ಭಾವಃ । ವಿಜನೇ ಏಕಾನ್ತಂ ಏವ ಅವಸ್ಥಾನಂ ಆಸ್ಥಾನೇ ಸಭಾयां ತು ಅವಸ್ಥಾನಂ ನಾಪೇಕ್ಷಿತಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಸ್ಥೈರ್ಯಂ ಸ್ಥಿರತ್ವಂ ಕಾತರ್ಯಂ ಅಧೀರತ್ವಂ ನಾಪೇಕ್ಷಿತಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಕ್ಷುದ್ರಪ್ರಭುಭಜನವತ್ ಹರಿಭಜನಂ ನ ಕ್ಲೇಶಾವಹಮಿತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ ।

ಸಕಲ ಜಗದ್ರಕ್ಷಕನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸುವವರು ಮೌನವಾಗಿರಬಹುದು. ವಾಚಾಲರಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಸಭಾಮಂಟಪಕ್ಕೆ

ಹೋಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸ್ವೈರ್ಯದಿಂದ ಇರಬಹುದು. ಭಯಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ರಾಜರನ್ನು ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶಗಳುಂಟು. ಅವರು ಮಾತುಗಾರ-ರಾಗಬೇಕು. ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ಭಯಭೀತರಾಗಿರಬೇಕು. ತಲೆ ಎತ್ತಿದರೆ ಮಹಾವಿಪತ್ತು. ಆದರೆ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ಈ ಯಾವ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಹರಿಭಜನೆ ಮಾಡೋನಿರಂತರ".

ವೀಚಿಷು ವಿರತಾಸು ಪುನರ್ವಾರಿನಿಧೌ ಸ್ನಾತುಮಿಹಮಾನ ಇವ ।

ಕೃಷ್ಣಂ ಸೇವಿತುಮಿच्छತಿ ಮರ್ತ್ಯಃ ತೃಷ್ಣಾಸು ಭೋಗಶಮಿತಾಸು ॥೨೮॥

ವೀಚಿಷು ಇತಿ । ವೀಚಿಷು ವಿರತಾಸು ನಿವೃತ್ತಾಸು ಸತೀಷು ವಾರಿನಿಧೌ ಸ್ನಾತುಂ ಇಹಮಾನೋಽಪೇಕ್ಷಮಾಣ ಇವ ಮರ್ತ್ಯಃ ಮರಣಶೀಲೋ ಜನಃ ತೃಷ್ಣಾಸು ಭೋಗೇನ ಶಮಿತಾಸು ಸತೀಷು ಕೃಷ್ಣಂ ಸೇವಿತುಂ ಇच्छತಿ ।

ಎಲ್ಲ ತರಂಗಗಳು ಶಾಂತವಾದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುವವನಂತೆ, ಭೋಗಗಳಿಂದ ಬಯಕೆಗಳು ಶಾಂತವಾದ ನಂತರ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಭಜಿಸಲು ಮನುಷ್ಯನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಮರಣವು ಮೃತ್ಯುದೇವತೆ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಒಯ್ಯುವದೋ ತಿಳಿಯದು. ಬಯಕೆಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸು.

ವಿस्मृतಪರತತ್ವನಿಧಿಃ ಧನವಂತಂ ಪರಿಭವಂತಮಪಿ ।

उपसर्पति वसुलोभादिव सर्पं धृतफणारत्नम् ॥೨೯॥

विस्मृतेति । ವಿस्ಮೃತಃ ಪರತತ್ವಂ ಭಗವಾನೇವ ನಿಧಿಃ ಯೇನ ಸಃ ಜನಃ ವಸೋಃ ವಿಸ್ತಸ್ಯ ರತ್ನಸ್ಯ ಚ । "ರತ್ನೇ ಧನೇ ವಸು" ಇತ್ಯಮರಃ । ಲೋಭಾತ್ ಪರಿಭವಂತಂ ತಿರಸ್ಕುರ್ವಂತಮಪಿ ಧನವಂತಂ ಪ್ರಭುಮ್ । ಧೃತಾನಿ ಫಣಾರತ್ನಾನಿ ಯೇನ ತಂ ಸರ್ಪಮಿವ ಉಪಸರ್ಪತಿ ಸಮೀಪಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ।

ಪರತತ್ವವೆಂಬ ಮಹಾನಿಧಿಯನ್ನು ಮರೆತವ, ಧನದಾಸೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಧನಿಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಧಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಹೆಡೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದ ಹಾವಿನೆಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ.

रमणी रमणीयतनुस्तनयाः प्रणयान्विताश्च किं कुर्युः ।

करणापगमे यदि न स्मरणीयं चरणपङ्कजं शौरेः ॥३०॥

रमणीति । ಕರಣಸ್ಯ ಶರೀರಸ್ಯ । ಕರಣಂ ಸಾಧಕತಮಮ್ । "ಕ್ಷೇತ್ರಗೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯೇಷ್ವಪಿ"ತ್ಯಮರಃ । ಅಪಗಮೇ ವಿಯೋಗಸಮಯೇ ಶೌರೇಃ ಕೃಷ್ಣಾಸ್ಯ

ಚರಣಪङ್ಕ್ತಂ ಸ್ಮರಣೀಯಂ ನ ಯದಿ ನ ಚೇತ್ ತರ್ಹಿ ರಮಣೀಯಾ ತನು: ಯಸ್ಯಾ: ಸಾ ರಮಣೀ ಸ್ತ್ರೀ । ಪ್ರಣಯೇನ ಸ್ನೇಹೇನ ಅನ್ವಿತಾ: ತನಯಾಶ್ಚ ಕಿಂ ಕುರ್ಯು: ತೇನ ಕಿञ್ಚಿತ್ ಸಾಧ್ಯಮಿತಿ ಭಾವ: । ಪುತ್ರಕಲತ್ರಾದಿಷು ಆಸಕ್ತಸ್ಯ ಪರಮಪುರುಷಸ್ಮರಣಾಯೋಗಾತ್ ನ ತೇಷು ಆಸಕ್ತಿಂ ಕುರ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವ: ।

ಸುಂದರಿಯಾದ ಮಡದಿ, ಮಾತುಕೇಳುವ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗ ಇವರೆಲ್ಲಾ ದೇಹವಿಯೋಗವಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡುವರು. ಅವರಿಂದೇನೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪುತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ಪರಮಪುರುಷನ ಸ್ಮರಣೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಸಕ್ತನಾಗು ಎಂದರ್ಥ.

ವಿತರಣಮೇವ ವಿಧೇಯಂ ಪುಣ್ಯವಶಾದ್ವಿಭವಶಾಲಿನಾ ಪುಂಸಾ ।

ತರಣಂ ವಾ ಭವಜಲಧಿರ್ಭಗವತಿ ಭಕ್ತ್ಯಾ ವಿವೇಕವತಾ ॥೩೧॥

ವಿತರಣಮಿತಿ । ಪುಣ್ಯವಶಾತ್ ವಿಭವೇನ ಔಶ್ವರ್ಯೇಣ ಶಾಲತೇ ಶೋಭತೇ ಇತಿ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ತೇನ ಪುಂಸಾ ವಿತರಣಂ ದಾನಮೇವ ವಿಧೇಯಂ ಕರ್ತವ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಪುನರಪಿ ಭಾಗ್ಯಹೇತುತ್ವಾತ್ । ವಿವೇಕವತಾ ಜ್ಞಾನಿನಾ ಪುಂಸಾ ಭಗವತಿ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭವಜಲಧಿ: ತರಣಂ ವಾ ವಿಧೇಯಮ್ ।

ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಭಾಗ್ಯ ದೊರೆತಲ್ಲಿ, ಈ ಭಾಗ್ಯ ಜನ್ಮಾಂತರ-ದಲ್ಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದಲ್ಲಿ ಧನವನ್ನು ವಿತರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಭವಸಾಗರ ತರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ದಾನ ಮಾಡಿ ಧನಿಕನಾಗು. ಭಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತನಾಗು.

ಕಥಮೀಕ್ಷತೇಽನ್ಯಯುವತೀ: ರಜಸಾ ತಮಸಾ ಚ ಸಂವೃತೋ ಲೋಕ: ।

ನಾಲೋಕಯತೇ ವಾ ಕಥಮಚ್ಯುತದೃಷ್ಟಿರ್ಧ್ವಯಾತಿಗ: ಕಿಮಪಿ ॥೩೨॥

ಕಥಮಿತಿ । ರಜಸಾ ರಜೋಗುಣೇನ ಪಾಂಸುನಾ ತಮಸಾ ತಮೋಗುಣೇನ ಅನ್ಧಕಾರೇಣ, ಚ ಆವೃತೋ ಲೋಕ: ಜನ: ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಯುವತೀ: ಕಥಮೀಕ್ಷತೇ । ರಜಸ್ತಮೋಭ್ಯಾಂ ಆವೃತಸ್ಯ ಅನ್ಯವೀಕ್ಷಣಾಯೋಗಾತ್ । ದ್ವಯೇ ರಜಸ್ತಮಸೀ ಅತಿಗ: ಅತೀತ: ದ್ವಯಾ-ತಿಗ: । "ವಿರಜಸ್ತಮಸ್ತು ದ್ವಯಾತಿಗ"ಇತ್ಯಮರ: । ಅಚ್ಯುತಾ ದೃಷ್ಟಿ: ಯಸ್ಯ ಸ: । ಅಚ್ಯುತೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ದೃಷ್ಟಿಶ್ಚ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತೋ ಲೋಕ: ಕಿಮಪಿ ಕಥಂ ನಾಲೋ-ಕಯತೇ । ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಂ ನ ಕರೋತೀತ್ಯರ್ಥ: ।

ಅಚ್ಯುತದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದವ ರಜಸ್ಸು ತಮಸ್ಸು ಇವುಗಳಿಂದ ಆವೃತನಾದರೂ ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ರಜೋಗುಣ ತಮೋ-

ಗುಣಗಳಿಂದ ಅತೀತನಾದವ ಅಚ್ಯುತನಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು ಅನ್ಯಯವತಿಯರನ್ನು ನೋಡುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷಾರ್ಥದಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ.

ನರಕೋಽಪಿ ನ ಭೀಷಯತೆ ದ್ವಾವಿಹ ನಿ:ಶಂಕವರ್ತಿನೌ ಪುರುಷೌ ।

ನರಕಾಂತಕಚಿಂತಕಮಪಿ ಪರಕಾಂತಾಕ್ರಾಂತಮನಸಮಪಿ ॥೩೩॥

ನರಕ ಇತಿ । ಇಹ ಲೋಕೆ ನರಕೋ ಕೋಽಪಿ ನಿ:ಶಂಕವರ್ತಿನೌ ದ್ವೌ ಪುರುಷೌ ನ ಭೀಷಯತೆ ಭಿತೌ ನ ಕರೋತಿ । ಭಿಯೋ ಹೇತುಭಯೇ ಇತಿ ಷುಕ್ । ಭೀಷ್ಯೋಹೇತುಭಯ ಇತ್ಯಾತ್ಮನೇಪದಂ । ದ್ವೌ ಕಾವಿತ್ಯತ ಆಹ । **ನರಕೇತಿ ।** ನರಕಾಂತಕಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋ: ಚಿಂತಕಮಪಿ । ಪರಕಾಂತಾಭಿ: ಆಕ್ರಾಂತಂ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ತಮಪಿ ।

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಯಮಲೋಕದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ನರಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಚಿಂತಕನಿಗೆ. ಹಾಗೂ ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಯಸುವವನಿಗೆ. ಯಮನ ಭಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನೋಡಲಾರ.

ನಾಕೋ ನರಕೋ ಭೂರिति विश्वास्यं कर्मनिर्मितं तदा विश्वम् ।

यदि सङ्कर्षणवदनज्वलनज्वाला निरातङ्कम् ॥३४॥

ನಾಕ ಇತಿ । ಕರ್ಮಣಾ ನಿರ್ಮಿತಂ ಸಂಪಾದಿತಂ ನಾಕ: ಸ್ವರ್ಗ: ನರಕೋ ಭು: ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಕಾರಂ ವಿಶ್ವಂ ಜಗತ್ ತದಾ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯಂ ಭವತಿ । ಸಂಕ್ಷರ್ಷಣಸ್ಯ ಭಗವದ್ವಿ-ಪವಿಶೇಷಸ್ಯ ವದನೇ ಮುಖೇ ಜ್ವಲನಸ್ಯ ವಹ್ನಿ: ಜ್ವಾಲಾಭಿ: । ನಿರಾತಂಕಂ ನಿರ್ಬಾಧಂ ಯದಿ ತದೇತರ್ಥ: ।

ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪಿ ಭಗವಂತನ ಮುಖದ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆ-ಯಿಂದ ಈ ವಿಶ್ವ ಭಸ್ಮವಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ವರ್ಗ, ನರಕ, ಭೂಲೋಕಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿರಿ. ಲೋಕಗಳು ನಶ್ವರ.

गृह्णाति रयमकार्यं न तु निरयं क्वापि गृह्णाति ।

गणयति धनमनिशं न तु निधनं विष्णुमायांध: ॥३५॥

ಗೃಹ್ಣಾತಿತಿ । ವಿಷ್ಣುಮಾಯಯಾ ಅನ್ಧೋ ಅಜ್ಞ: ಅಯಂ ಜನ: । ಅಕಾರ್ಯೋಽಕೃತ್ಯೇ ರಯಂ ವೇಗಂ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ಉಪಾದತೇ । ನಿರಯಂ ನರಕಂ ತು ಕ್ವಾಪಿ ಕದಾಚಿದಪಿ ನ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ನ ಜಾನಾತಿ । ಅನಿಶಂ ಸದಾ ಧನಂ ಗಣಯತಿ ಸಂಕ್ಷುಚಾತಿ । ನಿಧನಂ ಮೃತ್ಯುಂ ನ ಗಣಯತಿ ನ ಚಿಂತಯತಿ ।

ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ದಣಿದ ಮಾತಿಗೆ (ಸರಸ್ವತಿಗೆ) ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳ ಸಮೂಹವೇ ವಿಶ್ವಾಂತಿ ಪಡೆಯುವ ನಂದನವನ.

ಕಮಲಾ ಕಾಮಯಿತಾರಂ ಕಾಮಿತಕಲ್ಯಾಣಕಲ್ಪನಾಕಲ್ಪಮ್ ।

ಯೇ ಸೇವಂತೇ ಸತತಂ ಪರಮಂತೇ ಸುಖಮಯಂತಿ ಪರಮಂತೇ ॥೩೯॥

ಕಮಲೇತಿ । ಯೇ ಕಾಮಿತಾನಾಂ ಕಲ್ಯಾಣಾನಾಂ ಶುಭಾನಾಂ ಕಲ್ಪನಾಸು ಕಲ್ಪಂ ಸಮರ್ಥ ಕಮಲಾಯಾ: ಕಾಮಯಿತಾರಂ ಶ್ರಿಯ: ಪತಿಂ ಸತತಂ ಸೇವಂತೇ । ತೇ ಅಂತೇ ಪರಮಂ ಸುಖಂ ಅಯಂತಿ ಪರಂ ಪ್ರಾಪ್ತುವಂತ್ಯೇವ ।

ಕಾಮಿತಶುಭಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಪತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಸತತ ಭಜಿಸುವರೋ ಅವರು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಕೊನೆಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೇ ಹೊಂದುವರು.

ಸ್ವಕೃತಿಮಿತಿ ವಿಭಾವ್ಯ ಸರ್ತೀ ಮಧ್ಯೇಸಮಿತಿ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮತಿಪ್ರಕೃತಿನ: ।

ಅತಿಮೋದಯತಿ ಸ್ಮ ಯತಿ: ಸುಧಾಂ ಸಿಂಚ್ಚತ್ರಿವ ಶ್ರುತಿಷು ॥೪೦॥

ಸ್ವೇತಿ । ಯತಿ: ಸತ್ಯನಿಧಿ: । ಸಮಿತೇ: ಸಭಾಃ: ಮಧ್ಯೇ । ಮಧ್ಯೇಸಮಿತಿ ಅವ್ಯಯಿಭಾವ: । "ಸಭಾಸಮಿತಿಸಂಸದ"ಇತ್ಯಮರ: । ಸರ್ತೀ ಪ್ರಶಸ್ತಾಂ ಸ್ವಸ್ಯ ಕೃತಿಂ ಇತ್ಯನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ವಿಭಾವ್ಯ ಶ್ರಾವಯಿತ್ವಾ ಶ್ರುತಿಷು ಶ್ರುತೃಷು ಸುಧಾಂ ಸಿಂಚ್ಚನ್ ಇವ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ-ಮತೀನ್ ಪ್ರಕೃತಿನ: ಪಂಡಿತಾನ್ ಅತಿಮೋದಯತಿ ಸ್ಮ ಅತ್ಯಂತಂ ಹರ್ಷಯಾಮಾಸ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸಭಾಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾದ ತಮ್ಮ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಸುರಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದರು.

ತದ್ವಾಕ್ಯಾಮೃತಪಾನಪ್ರಾಪ್ತಾನಂದೇಭೃಶಂ ಬುಧವೃಂದೈ: ।

ಅಭಿನಂದ್ಯಮಾನಚರಿತ: ಪ್ರಾಪ ಶ್ರೀರತ್ನಮಥ ಜಗತ್ಪುಷ್ಪಮ್ ॥೪೧॥

ತದ್ವಾಕ್ಯೇತಿ । ಅಥ ಸ: ಸತ್ಯನಿಧಿ: ತದ್ವಾಕ್ಯಾಮೃತಪಾನೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಂದೈ: ಬುಧವೃಂದೈ: ಪಂಡಿತಸಂಘೈ: ಭೃಶಂ ಅಭಿನಂದ್ಯಮಾನಂ ಅನುಮೋದಮಾನಂ ಚರಿತಂ ಯಸ್ಯ ಸ ತಥೋಕ್ತ: ಸನ್ ಜಗತ್ಸು ಪುಷ್ಪಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಶ್ರೀರತ್ನಂ ಪ್ರಾಪ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಚನಾಮೃತ ಪಾನದಿಂದ ತೃಪ್ತರಾದ ಪಂಡಿತ-ರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಮೋದಿತರಾಗಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಶ್ರೀರಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ರಂಗಾಧೀಶಕೃಪಾಮೃತಲಹರೀಂ ಭಿಕ್ಷುರ್ದರ್ಶ ಕಾವೇರೀಮ್
ತ್ವಂಗತ್ತರಂಗ್ಗರಿಂಖನ್ಮರುದಭಿಮೃಶ್ಚಜನಮುಕ್ತಿಕರೀಮ್ ||೪೨||

ರಙ್ಗೇತಿ | ಭಿಕ್ಷು: ಸತ್ಯನಿಧಿ: | ರಙ್ಗಾಧೀಶಸ್ಯ ಹರೇ: ಕೃಪಾಮೃತಸ್ಯ ಲಹರೀಂ
ಪ್ರವಾಹರೂಪಾಂ ತ್ವಙ್ಗತ್ಸು ಕಮ್ಪಮಾನೇಷು ತರಙ್ಗೇಷು ರಿಙ್ಗಿತಾ ಚಲತಾ ಮರುತಾ ಅಭಿಮೃ-
ಶ್ಚಾನಾಂ ಸ್ಪೃಶ್ಚಾನಾಂ ಜನಾನಾಂ ಮುಕ್ತಿಕರೀಂ ಕಾವೇರೀಂ ದರ್ಶ |

ಯತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ರಂಗನಾಥನ ಕೃಪಾಮೃತಪ್ರವಾಹದಂತಿ-
ರುವ ತನ್ನ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಶುದ್ಧರಾದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ
ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದರು.

ಜಗತೀಭಾಗ್ಯಾಕೃಶ್ಚ ವಿಧಿಲೋಕಶೇವಧಿಂ ವಿಲೋಕ್ಯ ರಙ್ಗವಿಭುಮ್ |
ಅರ್ಪಯತಿ ಸ್ಮಾಮ್ಲಾನಾಂ ಗ್ರಥಿತಾಂ ವಚನಪ್ರಸೂನಮಾಲಾಂ ಸ: ||೪೩||

ಜಗತೀತಿ | ವಿಧಿ: ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲೋಕಸ್ಯ ಸತ್ಯಲೋಕಸ್ಯ ಶೇವಧಿಂ ನಿಕ್ಷೇಪಂ
ಜಗತ್ಯಾ: ಭೂಮಿ: ಭಾಗ್ಯೇನ ಆಕೃಶ್ಚ ಭೂಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪಿತಮಿತ್ಯರ್ಥ: | ರಙ್ಗವಿಭುಂ
ಆಲೋಕ್ಯ ಅಮ್ಲಾನಾಂ ಗ್ರಥಿತಾಂ ಸ್ವೇನ (ಸಂದೃಶ್ಯಾಂ) ವಚನಾನ್ಯೇವ ಪ್ರಸೂನಮಾಲಾ ತಾಂ
ದಂಡಕರೂಪಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: | ಅರ್ಪಯತಿ ಸ್ಮ ಅರ್ಪಿತವಾನ್ |

ಸತ್ಯಲೋಕದ ನಿಧಿಯಂತಿರುವ ಭೂಲೋಕದ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಭುವಿಗಳಿಂದ
ಶ್ರೀರಂಗನಾಥನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಎಂದೂ ಬಾಡದ
ತಮ್ಮ ವಚನರೂಪ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯನ್ನು (ಶ್ರೀರಂಗನಾಥನ ದಂಡಕವನ್ನು)
ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು.

ಶಯ್ಯಾರೂಪಭುಜಙ್ಗಂ ಕರುಣೋದನ್ವತ್ತರಙ್ಗಿತಾಪಾಙ್ಗಮ್ |
ಆಸೇವ್ಯಾಶ್ಚಿತ್ತರಙ್ಗಂ ಶ್ರೀಶಮಗಾಢೃಷಗಿರಿಂ ಸಬಹುಶೃಙ್ಗಮ್ ||೪೪||

ಶಯ್ಯೇತಿ | ಸತ್ಯನಿಧಿ: | ಶಯ್ಯಾರೂಪೋ ಭುಜಙ್ಗೋ यस್ಯ ತಮ್ | ಕರುಣೋದ-
ನ್ವತ: ಕೃಪಾಸಮುದ್ರಸ್ಯ ತರಙ್ಗಿತ: ತರಙ್ಗಾಯಮಾಣೋ ಅಪಾಙ್ಗೋ ನೇತ್ರಾಂತೋ ಯಸ್ಯ ತಂ
ತಥೋಕ್ತಮ್ | "ಅಪಾಙ್ಗೋ ನೇತ್ರಯೋರಂತ" ಇತ್ಯಮರ: | ಆಶ್ಚಿತ್ತಂ ರಙ್ಗಂ ಯೇನ ತಂ
ಶ್ರೀಶಂ ಆಸೇವ್ಯ ಬಹುನಿ ಶ್ರೃಂಗಾಣಿ ಯಸ್ಯ ತಂ ವೃಷಗಿರಿಂ ವೃಷಭಾದ್ರಿಂ ಅಗಾತ್ |

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರತರಂಗದಂತಿರುವ
ಕುಡಿನೋಟದ ಶ್ರೀರಂಗವಾಸಿಯಾದ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಅನೇಕ
ಶೃಂಗಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ವೃಷಭಾದ್ರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ಸ್ನಾತ್ವಾ ನೂಪುರನಿಧಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತತ್ರ ಹರಿಮूर्ತಿಮನವದ್ಯಾಮ್ ।

ಮಧುರಾಮತಿರುಚಿರಾಂ ದ್ಯಾಮಿವಾಭ್ಯಗच्छತ್ ಸ ವೈಭವನಿಷದ್ಯಾಮ್ ॥೪೫॥

ಸ್ನಾತ್ವೇತಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ವೃಷಗಿರೌ ನೂಪುರನಿಧಾಂ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಅನವದ್ಯಾಂ ನಿರ್ದುಷ್ಟಾಂ ಹರೇಃ ಸುಂದರರಾಜಸ್ಯ ಮूर्ತಿಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೈಭವಾನಾಂ ನಿಷದ್ಯಾಂ ಆಪಣಂ "ಆಪಣಸ್ತು ನಿಷದ್ಯಾಯಾಂ"ಇತ್ಯಮರಃ । ದ್ಯಾಂ ಸ್ವರ್ಗಮಿವ ಅತಿರುಚಿರಾಂ ಮಧುರಾಂ ಅಭ್ಯಗच्छತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ವೃಷಗಿರಿಯಲ್ಲಿರುವ ನೂಪುರನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಸುಂದರರಾಜನನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿ ವೈಭವಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳಿಂತಿರುವ, ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ, ಮಧುರಾನಗರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋದರು.

ದಿವ್ಯೌ ಸ ದಮ್ಪತೀ ತೌ ಕದಂಬವನವಾಸಿನಾವದ್ರಾಕ್ಷೀತ್ ।

ಮಲಯಾನಿಲಲೋಭಾದಿವ ಹಿತ್ವಾ ಕೈಲಾಸಮಾಸ್ಥಿತೌ ಯೌ ತಾಮ್ ॥೪೬॥

ದಿವ್ಯಾವಿತಿ । ಅಥ ಸಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಯೌ ದಮ್ಪತೀ ಜಾಯಾಪತೀ ಕೈಲಾಸಂ ಹಿತ್ವಾ ಮಲಯಾನಿಲೇ ಲೋಭಾದಿವ ತಾಂ ಮಧುರಾಂ ಆಸ್ಥಿತೌ ವರ್ತತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಕದಂಬವನೇ ನೆಲವನೇ ವಾಸಿನೌ ದಿವ್ಯೌ ತೌ ದಮ್ಪತೀ ಮೀನಾಕ್ಷೀಸುಂದರೇಶೌ ಅದ್ರಾಕ್ಷೀತ್ ದೃಶ್ವವಾನ್ ।

ಆ ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳು, ಮಲಯಮಾರುತನ ಮೇಲಿನ ಲೋಭದಿಂದ ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುನಿಂತ ದಂಪತಿಗಳಾದ ಕದಂಬವನದಲ್ಲಿರುವ ಮೀನಾಕ್ಷೀ ಸುಂದರೇಶರನ್ನು ದರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ಪಾರಾವಾರಗಭೀರಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಯತಿರ್ಮಹೋದಧಿಂ ಪ್ರಾಪ್ ।

ಲಕ್ಷ್ಮಾಗತರಾಮಯಶಃಕೆಸರೀಪುಷ್ಪಾಭಸೇತುನಾ ಪುಣ್ಯಮ್ ॥೪೭॥

ಪಾರೆತಿ । ಪಾರಾವಾರಃ ಸಮುದ್ರ ಇವ ಗಭೀರೌ ಗಂಭೀರಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಯತಿಃ ಲಕ್ಷ್ಮಾಗತಂ ಯದ್ರಾಮಸ್ಯ ಯಶಃ ತದೇವ ಕೆಸರೀ ಸಿಂಹಃ ತಸ್ಯ ಪುಷ್ಪಸ್ಯ ಆಭಾ ಇವ ಆಭಾ ಯಸ್ಯ ತೇನ ಸೇತುನಾ ಪುಣ್ಯಂ ಮಹೋದಧಿಂ ಪ್ರಾಪ್ ।

ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಮದೇವರಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಸಿಂಹದ ಬಾಲದಂತಿರುವ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅತ್ಯಂತ ಪುಣ್ಯದಾಯಕವಾದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

ಅಥ ಗಂಧಮಾದನಗಿರಿಂ ಸೌಽಧ್ಯಾರೋಹತ್ಪಯೋಧಿಸಂವೀತಮ್ ।

ವಿಮಲಜಲಾಶಯಮಧ್ಯಗಸರಸೀರುಹಂ ರಾಜಹಂಸ ಇವ ॥೪೮॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಸಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಪಯೋಧಿನಾ ಸಂವಿತಂ ವೇಷ್ಠಿತಂ ಗಂಧಮಾದನ-
ಗಿರಿಂ ವಿಮಲಸ್ಯ ಜಲಾಶಯಸ್ಯ । ಮಧ್ಯಗಂ ಸರಸೀರುಹಂ ಪದ್ಮಂ ರಾಜಹಂಸ ಇವ
ಅಧ್ಯಾರೋಹತ್ ।

ಅನಂತರ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ
ಗಂಧಮಾದನ ಗಿರಿಯನ್ನು, ವಿಮಲವಾದಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಮವನ್ನು
ರಾಜಹಂಸವೇರುವಂತೆ ಏರಿದರು.

ತತ್ರಾನ್ದ್ರತೀರ್ಥೈಃ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಬಹುಧಾ ಧನುಷ್ಕೋಟ್ಯಾಮ್ ।

ಆಸೇವತ ರಘುನಾಥಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ಲಿಂಗಮಪಿ ಭಿಕ್ಷುಃ ॥೪೯॥

ತತ್ರೇತಿ । ಭಿಕ್ಷುಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ತತ್ರ ಸೇತೌ ಅನ್ದ್ರತೀರ್ಥೈಃ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಧನು-
ಷ್ಕೋಟ್ಯಾಂ ಬಹುಧಾ ಬಹುವಾರಂ ಸ್ನಾತ್ವಾ ರಘುನಾಥೇನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ಲಿಂಗಮಪಿ ಆಸೇವತ
ಸೇವಿತಾನ್ ।

ಯತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಸೇತುವೆಯಲ್ಲಿ, ರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ
ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಧನುಷ್ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ
ಬಾರಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ರಾಮದೇವರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವನ್ನು
ಸೇವಿಸಿದರು.

ಸ್ವರ್ಣಂ ರೌಪ್ಯಂ ಬಹುಧಾ ಸತ್ಯನಿಧೌ ವಿತರತಿ ದ್ವಿಜಾತಿಭ್ಯಃ ।

ಹೇಮಾದ್ರಿರಜತಶೈಲೌ ದೂರೇ ಭೀತ್ಯಾ ಪಲಾಯಿತೌ ಮನ್ಯೇ ॥೫೦॥

ಸ್ವರ್ಣಮಿತಿ । ಸತ್ಯನಿಧೌ ಸ್ವರ್ಣಂ ರೌಪ್ಯಂ ರಜತಂ ದ್ವಿಜಾತಿಭ್ಯಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭ್ಯಃ
ಬಹುಧಾ ವಿತರತಿ ಸತಿ ಹೇಮಾದ್ರಿಃ ಮೇರುಃ ರಜತಶೈಲಶ್ಚ ತೌ ಭೀತ್ಯಾ ದೂರೇ ಪಲಾಯಿತೌ
ಮನ್ಯೇ ಇತಿ ಉತ್ತರೇಕ್ಷಾ ।

ರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಬಂಗಾರ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ
ಕೊಡುವದನ್ನು ಕಂಡು, ರಜತಮಯವಾದ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಬಂಗಾ-
ರದ ಮೇರುಪರ್ವತಗಳು, ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ಗುರುಗಳು ದಾನ ಕೊಟ್ಟು ಮುಗಿಸಿ
ಬಿಡುತ್ತಾರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಪಲಾಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ
ದೂರಸರಿದಂತಿದೆ.

ಅಥ ತಸ್ಮಾತ್ ಸತ್ಯನಿಧಿರ್ಧೃಮನಂತಶಯನಂ ವಿಭುಮಗಚ್ಛತ್ ।

ಪಶ್ಯನ್ ಸ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿಂ ಮಣಿಮೌಕ್ತಿಕದೀಪಿಕರ್ಬುರಚ್ಛಾಯಾಮ್ ॥೫೧॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ತಸ್ಮಾತ್ ರಾಮಸೇತೌಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಮಣಿನಾಂ

ಪದ್ಮರಾಗಾದಿನಾಂ ಮೌक्तಿಕಾನಾಂ ಮುಕ್ತಾಫಾಲಾನಾಂ ಚ ದೀಪ್ಯಾ ಕರ್ಬುರಾ ಚಿತ್ರಾ ಛಾಯಾ ಕಾಂತಿಃ ಯಸ್ಯಾಃ ತಾಮ್ । "ಚಿತ್ರಂ ಕರ್ಮೀರಕಲ್ಮಾಶಶಬಲೈತಾಸ್ತು ಕರ್ಬುರೇ"ತ್ಯಮರಃ । "ಛಾಯಾ ಸೂರ್ಯಪ್ರಿಯಾ ಕಾಂತಿರೀತಿ" ಚಾಮರಃ । ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿಂ ಪಶ್ಯತ್ ಅನಂತಃ ಶಯನಂ ಶಯ್ಯಾ ಯಸ್ಯ ತಂ ವಿಭುಂ ದ್ರಙ್ಮಗಚ್ಛತ್ ।

ಅನಂತರ ರಾಮಸೇತುವೆಯಿಂದ ಪದ್ಮರಾಗಾದಿಮಣಿಗಳ ಹಾಗೂ ಮುತ್ತುಗಳ ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಂಪುವರ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ನದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ ಅನಂತಶಯನನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಸೋಽಗಾದನಂತಶಯನಂ ಜಲಧಿತಟಗತಂ ಜನಾರ್ದನಂ ಚಾಪಿ ।

ಕೇರಲತರುಣೀಸ್ತನಧೃತಪರಿಮಙ್ಗಲಹರಿಪರೀತದಿಗ್ವಲಯಮ್ ॥೫೨॥

ಸ ಇತಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಕೇರಲತರುಣಿಣಾಂ ಕೇರಲದೇಶಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಕುಚेषು ಧೃತಸ್ಯ ಪರಿಮಲಸ್ಯ ಕುಂಕುಮಾದಿಗಂಧಸ್ಯ ಲಹರಿಯಾ ಪ್ರವಾಹೇಣ ಪರೀತಂ ವ್ಯಾಸಂ ದಿಗ್ವಲಯಂ ಯಸ್ಯ ತತ್ ಅನಂತಶಯನಂ ಜಲಧಿತಟಗತಂ ಜನಾರ್ದನಂ ಚಾಪಿ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಅಗಾತ್ ।

ಕೇರಲ ತರುಣಿಯರ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಸುವಾಸಿತದಿಕ್ಪದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತಶಯನನ್ನು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತಟದಲ್ಲಿರುವ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.

ಅಥ ಗೋಕರ್ಣಮುದೀರ್ಣಂ ನಿರ್ವರ್ಣ್ಯಾಗಾತ್ ಸ ತೂರ್ಣಮಪರಾಂತಮ್ ।

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಕರಾಮ್ಬುಜಪೂಜಿತಕೃಷ್ಣಾರ್ಚಯಾ ಪ್ರಯತಮ್ ॥೫೩॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಸಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಉದೀರ್ಣಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಗೋಕರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರಂ ನಿರ್ವರ್ಣ್ಯ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೂರ್ಣಂ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಕರಾಮ್ಬುಜೇನ ಪೂಜಿತಯಾ ಕೃಷ್ಣಾಸ್ಯ ಅರ್ಚಯಾ ಪ್ರಯತಂ ಪವಿತ್ರಂ ಅಪರಾಂತಂ ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತದೇಶಂ ಅಗಾತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೋಕರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು, ಕೂಡಲೆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ತತ್ರಾಘಭಿರ್ಯತಿಭಿಶ್ಚಿರಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯರಾಜ್ಯಸಂಪದ್ಭಿಃ ।

ದಿಗ್ವಿಜಯಿ ಸಂಪ್ರಾಡಿವ ಮಂಡಲಪತಿಭಿಃ ಸ ಸತ್ಕೃತೋ ರೇಜಃ ॥೫೪॥

ತತ್ರೇತಿ । ತತ್ರ ಅಪರಾಂತೇ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಚಿರಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಮೇವ ರಾಜ್ಯಂ ತದೇವ ಸಂಪದೇಷಾಂ ತೈಃ ಅಘಭಿರ್ಯತಿಭಿಃ ದಿಗ್ವಿಜಯಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಶೀಲಃ ಸಂಪ್ರಾಟ್ ಸಾರ್ವಭೌಮಃ ಮಂಡಲಪತಿಭಿಃ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಪತಿಭಿರೀವ ಸತ್ಕೃತಃ ಬಹುಮಾನಿತೋ ರೇಜಃ ।

ಉಡುಪಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಯತಿಗಳಿಂದ, ದಿಗ್ವಿಜಯಿಯಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಗಳಿಂದ ಬಹುಮಾನಿತರಾಗುವಂತೆ ಶ್ರೀಗಳು ಬಹುಮಾನಿತರಾದರು.

ದಿಗ್ವಿಜಯಲಿಲಾಸಂಭೃತಜಯಪತ್ರೇವ ನೂತನೈ: ಪತ್ರೈ: ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಯತಿಗುರುಗಮತ್ಸಂಪೂಜ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾಮಥ ಕೃಷ್ಣಾಮ್ ॥೫೫॥

ದಿಗ್ವಿಜಯಲಿಲಾಸಂಭೃತಜಯಪತ್ರೇವ ನೂತನೈ: ಅಪೂರ್ವೈ: ಪತ್ರೈ: ಪೂಜಾಸಾಧನೈ: ಕೃಷ್ಣಾಂ ಸಂಪೂಜ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾಂ ನದೀಂ ಅಗಮತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಯತಿಗಳ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಶೀರ್ಷಕರು ದಿಗ್ವಿಜಯಲಿಲೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ಜಯಪತ್ರಗಳೆಂಬ ನೂತನವಾದ ಪೂಜಾಸಾಧನಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಇತಿ ಸಕಲಕಲಾಪ್ರವೀಣವಾಣಿ

ವಿಭವನಿರಸ್ತಸಮಸ್ತಮಾಯಿಸಂಘ: ।

ಪ್ರಣಯಿನಿ ಕೃತಮಾನಸ: ಸಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ:

ವ್ಯಜಯತ ಸತ್ಯನಿಧಿಗುರುಜಗತ್ಯಾಮ್ ॥೫೬॥

ಇತಿ । ಸಕಲಕಲಾಸು ಪ್ರವೀಣಾಃ ವಾಣ್ಯಾ: ವಿಭವೇನ ಪ್ರಭಾವೇನ ನಿರಸ್ತ: ಸಮಸ್ತಮಾಯಿನಾಂ ಸಂಘ: ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ಸಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ಪ್ರಣಯಿನಿ ಶ್ರೀಕಾಂತೇ ಕೃತಂ ಮಾನಸಂ ಯೇನ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಗುರು: ಜಗತ್ಯಾಂ ಇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ವ್ಯಜಯತ ವಿಶೇಷಣೋತ್ಕೃಷ್ಟೋಭೂತ್ । ವಿಪರಾಭ್ಯಂ ಜೇರಿತ್ಯಾತ್ಮನೇ ಪದಮ್ ।

ಈ ರೀತಿ ಸಕಲಕಲಾಪ್ರವೀಣವಾದ ವಾಣಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಾಯಾವಾದಿವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಂಘವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಿಯನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಟ್ಟು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದರು.

ಸದ್ವಿद्याಗುರುಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾತ್ಮಶ್ರೀಪಾದಸಂಸೇವನ

ಪ್ರೋಢತ್ ಪण्डಿತರಾಜಶಬ್ದವಿರುದೊ ಯ: ಶ್ರೀನಿವಾಸ: ಕವಿ: ।

ತಸ್ಯ ಶ್ರೀರघुनाथकीर्तनसुधास्वादैकवृत्ते: कृतौ

काव्ये सत्यनिधीयचारुचरिते सर्गाऽभवद्दृष्टम: ॥५७॥

ಪದ್ಮರಾಗಾದಿನಾಂ ಮೌक्तಿಕಾನಾಂ ಮುಕ್ತಾಫಾಲಾನಾಂ ಚ ದೀಪ್ಯಾ ಕರ್ಬುರಾ ಚಿತ್ರಾ ಛಾಯಾ ಕಾಂತಿಃ ಯಸ್ಯಾಃ ತಾಮ್ । "ಚಿತ್ರಂ ಕರ್ಮೀರಕಲ್ಮಾಶಶಬಲೈತಾಸ್ತು ಕರ್ಬುರೇ"ತ್ಯಮರಃ । "ಛಾಯಾ ಸೂರ್ಯಪ್ರಿಯಾ ಕಾಂತಿರೀತಿ" ಚಾಮರಃ । ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿಂ ಪಶ್ಯತ್ ಅನಂತಃ ಶಯನಂ ಶಯ್ಯಾ ಯಸ್ಯ ತಂ ವಿಭುಂ ದ್ರಘಮಗच्छತ್ ।

ಅನಂತರ ರಾಮಸೇತುವೆಯಿಂದ ಪದ್ಮರಾಗಾದಿಮಣಿಗಳ ಹಾಗೂ ಮುತ್ತುಗಳ ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಂಪುವರ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ನದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ ಅನಂತಶಯನನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಸೋಽಗಾದನಂತಶಯನಂ ಜಲಧಿತಟಗತಂ ಜನಾರ್ದನಂ ಚಾಪಿ ।

ಕೇರಲತರುಣೀಸ್ತನಧೃತಪರಿಮಙ್ಗಲಹರಿಪರೀತದಿಗ್ವಲಯಮ್ ॥೫೨॥

ಸ ಇತಿ । ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಕೇರಲತರುಣಿಣಾಂ ಕೇರಲದೇಶಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಕುಚेषು ಧೃತಸ್ಯ ಪರಿಮಲಸ್ಯ ಕುಂಕುಮಾದಿಗಂಧಸ್ಯ ಲಹರಿಯಾ ಪ್ರವಾಹೇಣ ಪರೀತಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ದಿಗ್ವಲಯಂ ಯಸ್ಯ ತತ್ ಅನಂತಶಯನಂ ಜಲಧಿತಟಗತಂ ಜನಾರ್ದನಂ ಚಾಪಿ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಅಗಾತ್ ।

ಕೇರಲ ತರುಣಿಯರ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಸುವಾಸಿತದಿಕ್ಪದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತಶಯನನ್ನು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ತಟದಲ್ಲಿರುವ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.

ಅಥ ಗೋಕರ್ಣಮುದೀರ್ಣಂ ನಿರ್ವರ್ಣ್ಯಾಗಾತ್ ಸ ತೂರ್ಣಮಪರಾಂತಮ್ ।

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಕರಾಮ್ಬುಜಪೂಜಿತಕೃಷ್ಣಾರ್ಚಯಾ ಪ್ರಯತಮ್ ॥೫೩॥

ಅಥೇತಿ । ಅಥ ಸಃ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಉದೀರ್ಣಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಗೋಕರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರಂ ನಿರ್ವರ್ಣ್ಯ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೂರ್ಣಂ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಕರಾಮ್ಬುಜೇನ ಪೂಜಿತಯಾ ಕೃಷ್ಣಾಸ್ಯ ಅರ್ಚಯಾ ಪ್ರಯತಂ ಪವಿತ್ರಂ ಅಪರಾಂತಂ ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತದೇಶಂ ಅಗಾತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೋಕರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು, ಕೂಡಲೆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ತತ್ರಾಘ್ರಿಭಿರ್ಯತಿಭಿಶ್ಚಿರಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯರಾಜ್ಯಸಂಪದ್ಭಿಃ ।

ದಿಗ್ವಿಜಯಿ ಸಂಭ್ರಾಡಿವ ಮಂಡಲಪತಿಭಿಃ ಸ ಸತ್ಕೃತೋ ರೇಜೇ ॥೫೪॥

ತತ್ರೇತಿ । ತತ್ರ ಅಪರಾಂತೇ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಃ ಚಿರಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಮೇವ ರಾಜ್ಯಂ ತದೇವ ಸಂಪದೇಷಾಂ ತೈಃ ಅಘ್ರಿಭಿರ್ಯತಿಭಿಃ ದಿಗ್ವಿಜಯಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಶೀಲಃ ಸಂಭ್ರಾಟ್ ಸಾರ್ವಭೌಮಃ ಮಂಡಲಪತಿಭಿಃ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಪತಿಭಿರೀವ ಸತ್ಕೃತಃ ಬಹುಮಾನಿತೋ ರೇಜೇ ।

ಉಡುಪಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಯತಿಗಳಿಂದ, ದಿಗ್ವಿಜಯಿಯಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಗಳಿಂದ ಬಹುಮಾನಿತರಾಗುವಂತೆ ಶ್ರೀಗಳು ಬಹುಮಾನಿತರಾದರು.

ದಿಗ್ವಿಜಯಲಿಲಾಸಂಭೃತಜಯಪತ್ರೇವ ನೂತನೈ: ಪತ್ರೈ: ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಯತಿಗುರುರಗಮತ್ಸಂಪೂಜ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾಮಥ ಕೃಷ್ಣಾಮ್ ॥೫೫॥

ದಿಗ್ವಿಜಯಲಿಲಾಸಂಭೃತಜಯಪತ್ರೇವ ನೂತನೈ: ಪತ್ರೈ: ಪೂಜಾಸಾಧನೈ: ಕೃಷ್ಣಾಂ ಸಂಪೂಜ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾಂ ನದೀ ಅಗಮತ್ ।

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಯತಿಗಳ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಶೀರ್ಷಕರು ದಿಗ್ವಿಜಯಲಿಲೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ಜಯಪತ್ರಗಳೆಂಬ ನೂತನವಾದ ಪೂಜಾಸಾಧನಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟರು.

ಇತಿ ಸಕಲಕಲಾಪ್ರವೀಣವಾಣಿ

ವಿಭವನಿರಸ್ತಸಮಸ್ತಮಾಯಿಸಙ್ಗ: ।

ಪ್ರಣಯಿನಿ ಕೃತಮಾನಸ: ಸಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ:

ವ್ಯಜಯತ ಸತ್ಯನಿಧಿಗುರುರ್ಜಗತ್ಯಾಮ್ ॥೫೬॥

ಇತಿ । ಸಕಲಕಲಾಸು ಪ್ರವೀಣಾಃ ವಾಣ್ಯಾ: ವಿಭವೇನ ಪ್ರಭಾವೇನ ನಿರಸ್ತ: ಸಮಸ್ತಮಾಯಿನಾಂ ಸಙ್ಗ: ಯೇನ ಸ ತಥೋಕ್ತ: । ಸಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ: ಪ್ರಣಯಿನಿ ಶ್ರೀಕಾಂತೇ ಕೃತಂ ಮಾನಸಂ ಯೇನ ಸ ಸತ್ಯನಿಧಿಗುರು: ಜಗತ್ಯಾಂ ಇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ವ್ಯಜಯತ ವಿಶೇಷಣೋತ್ಕೃಷ್ಟೋಭೂತ್ । ವಿಪರಾಭ್ಯಂ ಜೇರಿತ್ಯಾತ್ಮನೇ ಪದಮ್ ।

ಈ ರೀತಿ ಸಕಲಕಲಾಪ್ರವೀಣವಾದ ವಾಣಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಾಯಾವಾದಿವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಂಘವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಿಯನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇಟ್ಟು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದರು.

ಸದ್ವಿಧ್ಯಾಗುರುಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾತ್ಮಶ್ರೀಪಾದಸಂಸೇವನ

ಪ್ರೋಢತ್ ಪण्डಿತರಾಜಶಬ್ದವಿರುದೋ ಯ: ಶ್ರೀನಿವಾಸ: ಕವಿ: ।

ತಸ್ಯ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಕೀರ್ತನಸುಧಾಸ್ವಾದೈಕವೃತ್ತೇ: ಕೃತೌ

ಕಾವ್ಯೇ ಸತ್ಯನಿಧೀಯಚಾರುಚರಿತೇ ಸರ್ಗೋಽಭವದ್ವ್ಯಾಘಮ: ॥೫೭॥

ಸದ್ವಿಧೇತ್ಯಾದಿ । ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮೇತತ್ ।

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥಶ್ರೀಚರಣಚರಣಾರಾಧಕ-
ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರನರಸಿಂಹಕೃತಾಢಾಂ ಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸಾಟೀಕಾಢಾಂ
ಸರ್ವತೂವಿಸಾಖ್ಯಾಢಾಂ ಅಘಮಃ ಸರ್ಗಃ ॥೬॥

ಚತುರ್ದಶವಿದ್ಯೆಗಲ ಗುರುಗಲಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥಯತಿರಾಜರ
ಕಾಂತಿಯುತ ಪಾದಗಲಸೇವನದಿಂದ ಪಂಡಿತರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದು
ಭೂಷಿತನಾದ, ರಾಮಚಂದ್ರನ ಗುಣವರ್ಣನಸುಧಾಸ್ವಾದನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ
ಶ್ರೀನಿವಾಸಕವಿಯ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿಲಾಸ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಂಟನೇ ಸರ್ಗವು
ಮುಕ್ತಾಯಗೂಂಡಿದೆ.

॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ.1638-1660)

ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನೀಯುತ್ತಾ ಪಾರಿಜಾತರೆನಿಸಿದ, ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗವನ್ನು ದೂರ ಅಟ್ಟುವ ಮೂಲಕ ಅಪಾರಿಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಮದುತ್ತರಾದಿಮಠದ ೧೮ನೇ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು. ಜ್ಞಾನಮೇರುಗಳು, ಕೃಪಾಸಾಗರರು, ಮಹಾವೈರಾಗ್ಯನಿಧಿಗಳು. ಕೌಲಗೀ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿ, ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರಾಗಿ ಉತ್ತರ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೊಂದು ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ಮೇಧಾವಿಮೂರ್ಧನ್ಯರು.

ಯಾರಿಗೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ?

ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿಗಳ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ತಮ್ಮ ಕಡೆಯದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಸಮಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವರು. ಶ್ರೀಮಠದ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗವೆಲ್ಲ ಬಂದು ದಂಡ ಪ್ರಣಾಮದೊಂದಿಗೆ, ಸ್ವಾಮಿ! ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ತಾವು ಸೂಚಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಿಂದ ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೈಪಾಯನತೀರ್ಥರಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮಿಂದ ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರೀಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥರಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೈಪಾಯನರಿಂದ ಆಶ್ರಮಪಡೆದು ತಮ್ಮಿಂದ ದಂಡವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥತೀರ್ಥರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ?! ಎಲ್ಲರೂ ಮಹಾ ತಪಸ್ವಿಗಳೇ, ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಕಣ್ಣೆರೆದ ಶ್ರೀಗಳು, "ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರಾದ ಕೌಲಗೀ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂದೆ ಈಪೀಠವನ್ನು ಆಲಂಕರಿಸುವರು. ಅವರು ಕಾಶಿಯ ಪಂಡಿತರನ್ನು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು, ವೈಷ್ಣವ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಲು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಗಲಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಠಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರೇ ಈಗ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ಮುಂದೆ ಅವರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರವನ್ನು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳೊಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ನುಡಿದು ಹರಿಧ್ಯಾನ ಪರರಾದರು.

ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತತೀರ್ಥರು.....

ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರು ಪರವಾದಿ ನಿಗ್ರಹಪೂರ್ವಕ ತತ್ವವಾದವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಮನ್ನಾಡುಸುಧಾಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ

ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರೆದು ರಘುನಾಥರಿಗಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಅಣುಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನಿತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ವೃಂದಾವನಸ್ಥರಾದರು. ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಊರಿನ-ವರೇ ಆದ ಅಚ್ಯುತಾಚಾರ್ಯರು ಬಂದು ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿವೇದಿಸಿ, ಅವರು ನಾಳಿನದಿನವೇ ತಮ್ಮ ಅಶೇಷ ಜಯ ಪತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ಗುರುಗಳ ಪಾದಕ್ಕೆರಗುವರೆಂದು ವಿರಮಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಮರುದಿನವೇ ತಮ್ಮ ನೂರುಜನ ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲ ಜಯಪತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುಗಳ ಪಾದಾರವಿಂದ-ಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು.

ಚ್ಛಾನಿಕಗಳ ನುಡಿ ಹುಸಿಯಾಗದು

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ತಂದೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು, ಅವರಿಗೆ ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶರು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು "ನಿಮಗೆ ಒಬ್ಬ ಸುಪುತ್ರ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ರಾಮದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸ-ನಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪೀಠವನ್ನೇರುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ರಘುನಾಥನೆಂಬ ನಾಮಕರಣವೂ ಆಯಿತು. ಶ್ರೀರಘು-ನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸದಾ ಯಜ್ಞ, ಯಾಗ, ಪಾಠ, ಪ್ರವಚನ, ಪರವಾದಿನಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೇ ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಶಿಷ್ಯ ಸಮೇತರಾಗಿ ಉತ್ತರದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ನಿಂತರು. ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾ-ರ್ಯರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಸಂತಾನದ ಚಿಂತೆ, ಆದರೆ ಮೌನದ ಹೊರತಾಗಿ ಇನ್ನಾವ ಉಪಾಯವೂ ಅವರಿಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ವೈರಾಗ್ಯ ಪರ್ವತ-ರಾದ ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ಕೃಪಾಸಾಗರರೂ ಹೌದು. ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸೂ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಹಾರವೂ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗಿಂತಲೇ ಕೂಡಿಯು-ತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ತಂದೆಗಳ ಬಳಿ ಬಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ನಿಮಗೆ ಇನ್ನೂ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ. (ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ನರಸಿಂಹಾಚಾ-ರ್ಯರು) ಅವರಿಂದ ವಂಶದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಂಬ ಭವಿಷ್ಯನುಡಿಯಿಂದ ಸಾಂತ್ವನ-ಗೊಳಿಸಿ, ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು, ಯಾತ್ರೆಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು.

ಗುರುಗಳಿಗಿಂತ ವಚನ ಸತ್ಯವಾಯಿತು "ಲೋಕೋತ್ತರಾಣಾಂ ವಚನಾನಿ ಲೋಕೇ ನಾರ್ಥೇನ ದೃಷ್ಟಾನಿ ವಿನಾಕೃತಾನಿ" ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಚಾರ್ಯರು ವಿದ್ಯಾಧೀಶರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜೇಷ್ಠ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದರೆ, ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರ

ವರನುಡಿಯಂತೆ, ಮತ್ತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಉತ್ತಮರ ವಚನ ಹುಸಿಯಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಎರಡನೇ ದೃಢಪ್ರಾಂಶು. ಶ್ರೀರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತರಾದಾಗ, ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿಗಳ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶತೀರ್ಥರ ವಚನಗಳು ಸತ್ಯವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಉತ್ತಮರವಚನ ಹುಸಿಯಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮೂರನೇ ದೃಢಪ್ರಾಂಶುವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು.

ರಘುನಾಥಾಚಾರ್ಯರು (ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು) ಭಾಗಾನಗರ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ದಲ್ಲಿದೆ.)ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅಣುಸಂಸ್ಥಾನ ಪಡೆದು, ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳೆನಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಂಶರಾಮದೇವರನ್ನು ತೃತೀಯವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಕೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತರು ಬಹುಧಾನ್ಯ ಸಂವತ್ಸರ ಪಾಲ್ಗುಣ ಶುದ್ಧ ಷಷ್ಠಿಯಂದು ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮಹಾಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ, ಹರಿಧಾನ್ಯ ಪರರಾದರು. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು, ಮೊದಲು ವೇದನಿಧಿ-ತೀರ್ಥರಿಂದ ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥರಿಗೆ ದಂಡವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಅಣುಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನಿತ್ತು, ಅವರಿಗೆ ವಂಶರಾಮದೇವರನ್ನು ಹಾಗೂ ತೃತೀಯ ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ದಿಗ್ವಿಜಯಗೈದ ಯತಿವರೇಣ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾನಂದರು, ಗುರುಗಳು ಪೀಠವಾಳುವಾಗಲೇ ವೈಕುಂಠಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದರು. (ಇವರ ವೃಂದಾವನವು, ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥರ ಮೂಲವೃಂದಾವನದ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿದೆ). ಶ್ರೀಗಳು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕರೆದು ಆಶ್ರಮವಿತ್ತು ಶ್ರೀಗುಣನಿಧಿಗಳೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿ, ಅಣುಸಂಸ್ಥಾನವಿತ್ತರು. ಅವರೂ ಸಹ ಭೈರಣ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಗುರುಗಳಿರುವಾಗಲೇ ವೃಂದಾವನಸ್ಥರಾದರು. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿ-ಗಳು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ೧. ಶ್ರೀಸುಮತಿ ಯತಿಗಳು (ಇವರು ಶ್ರೀಮದುತ್ತರಾದಿಮಠದ ೨೦ನೇ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾದ, ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿ-ಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾರಾದ, ಶ್ರೀಸತ್ಯಾಭಿನವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ತಂದೆಗಳು. ಇವರಿಗೆ ಆಶ್ರಮಕೊಡುವಾಗ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ನಿಮ್ಮ ಮಗ ಮುಂದೆ ಈಪೀಠವನ್ನಾಳು-ತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ವರವಿತ್ತರಂತೆ ಆ ವರವಿಂದು ಸತ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ಶ್ರೀಸತ್ಯಾಭಿನ-ವತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಗುರುಪರಂಪರಾಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.) ೨. ಶ್ರೀಕಲ್ಪರೀ ರಾಮಚಂದ್ರತೀರ್ಥರು. ೩. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತತೀರ್ಥರು. ೪. ಶ್ರೀಮುನೀಂದ್ರ-

ತೀರ್ಥರು. ೫. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು (ಮಣ್ಣೂರಿನವರು). ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಭೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಮ್ಮಿಂದ ಆಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಈ ಎಲ್ಲ ಯತಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿಗಳಿಂದ ದಂಡವೃತ್ಯಾ-ಸಹೊಂದಿದ್ದ ಸಾಂಗಲಿಯಲ್ಲಿ ೧೨ ವರ್ಷ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಪಾಠಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತರಾದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥಯತಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥತೀರ್ಥರು ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕುಶಲರು, ತಪಸ್ವಿವರೇಣ್ಯರು, ಮಹಾ ಗುರುಭಕ್ತರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ದಂಡವೃತ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಅಣುಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನಿತ್ತು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರೆಂದು ನಾಮಕರಣಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ವಂಶರಾಮದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆ ಹಾಗೂ ತೃತೀಯ ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಭಾಗ್ಯನಗರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರನ್ನು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರಿಗೆ ಅನುಗತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಸನ್ನ ವಿಠಲದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು, ಚಪ್ಪಟ ವ್ಯಾಸಮುಷ್ಠಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಬಿಜಾಪುರ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಥಮಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯವನ್ನು ರಾಘವ ಪಂಡಿತನ ಸತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಗೋ-ಷ್ಠಿಯನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಲಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಪಂಡಿ-ತರು, ತಮ್ಮ ಆರುಜನ ಪುತ್ರರು, ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಸೊದರಳಿಯಂದಿರೊಂದಿಗೆ ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಾಡಿ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರವನ್ನಿತ್ತರು. ಇದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಶ್ರೀಗಳು ಅವರ ವಂಶಕ್ಕೆ "ನವರತ್ನ"ವೆಂಬ ನಾಮ-ಧೇಯನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದರು. ಇದೇ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧರ್ಮ-ತೀರ್ಥರು, ಮತ್ತು ಶ್ರೀಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪತೀರ್ಥರು ಎಂಬ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಉದಯಿಸಿದರು. (ಬಾಳಾಚಾರ್ಯಕೃತ ನವರತ್ನವಂಶಜ ರತ್ನಮಾಲಿಕಾ ಮತ್ತು ಗುರುಚಂದ್ರ ಕಲೋದಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತವಾಗಿದೆ.) ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಇವರಿಗೂ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಶ್ರೀಪಾದರಿಗೂ ಕುಂಭಕೋಣದಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ನರ್ಮದಾ, ಪ್ರಯಾಗ, ತ್ರಿವೇಣಿಸಂಗಮ, ಕಾಶೀ, (ಮುಕ್ತಿ-ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ) ಗೋಕುಲ, ಮಥುರಾ, ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ, ಸ್ಯಮಂತ ಪಂಚಕ, ದ್ವಾರಕಾ, ಪ್ರಭಾಸ, ಬದರೀ, ಅಯೋಧ್ಯಾ, ಗಯಾಕ್ಷೇತ್ರ,

ಪುರುಷೋತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಕುಮತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ, ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿದರು. ಬಿಜಾಪುರದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ತಿರುಪತಿಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನಿತ್ತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದರು. ಶ್ರೀವೇದನಿಧಿಗಳಂತೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಗಳು, ಕಂಚಿ, ಚಂಜಿ(ಜಂಜಿ)(ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ) ಅನಂತ ಪ್ರಭುವಿನ ಸತ್ಕಾರ, ಶ್ರೀಮುಷ್ಣ(ಪಾದಯಾತ್ರೇ) ದಂಡತೀರ್ಥ ಶ್ರೀರಂಗ, ವೃಷಭಾದ್ರಿ, ಮದುರೈ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ಗಂಧಮಾದನಗಿರಿ, ಧನುಷ್ಕೋಟಿ, ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿನದಿ, ಅನಂತಶಯನ, ಜನಾರ್ದನ, ಗೋಕರ್ಣ, ಪಾಜಕ, ಉಡುಪಿ, ತುಮಕೂರು (ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಶ್ರೀವಾಯುಭಾರತೀಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ವಿರಚಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿದ್ದರು. ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ, ಸ್ತೋತ್ರಕಾಣಬಹುದು) ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯ ಮಹಿಮೆ.....

ತಪೋವರೇಣ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಎಲ್ಲೆಡೆ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದರು (ಕರ್ನಾಟಿನಿಂದ ೪೦ ಕಿ.ಮಿ. ದೂರದಲ್ಲಿ "ಎಲ್ಲಾಲ" ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಇದೆ.) ಅಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರು. ಧ್ಯಾನಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸಮೀಪದ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ (ಮಹಬೂಬ್‌ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಲಂಪೂರಬಳಿ ಇದೆ.) ಅರಸ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದ. ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆರೆಗಿ "ಪಾರುಮಾಡಿ ಪ್ರಭೋ! ಕರ್ನಾಲ್ ನವಾಬ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ", ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಭಾವ ವಿದಿತವಾಯಿತು. ಸಜ್ಜನರ ರಕ್ಷಣೆ ಆಗಬೇಕೆಂದೆ ಎಂದು ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು, ಕೂಡಲೇ ಊರು ಸೇರಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಅದು ವೈಶಾಖಮಾಸ, ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ದಾಟಬಹುದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ಕರ್ನಾಲ್ ನವಾಬನು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಲು ಹೊಂಚುಹಾಕಿದ್ದ. ಶ್ರೀಗಳು ವರುಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೇ ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ತುಂಬಿಹರಿಯಿತು. ಸೈನಿಕರು ಹೊಳೆದಾಟುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲರಾದರು, ಅವರು ಮುದ್ದೆಂದೂ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ರಾಜನಿಗೂ ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯ, ಪರಮಾನಂದ, ಪುನಃ! ಶ್ರೀಗಳ ಬಳಿಬಂದು,

ಸ್ವಾಮಿ! ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ, ನಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನು, ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು, ನಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು, ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದೀರಿ. ನಾನು ನಿಮಗಿನ್ನು ದಾಸಾನುದಾಸ, ಈ ದಾಸನಿಗೆ ಸೇವಾಭಾಗ್ಯದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ.

ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು "ಈಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ದಕ್ಷಿಣಕಾಶಿಯಂತಿದೆ. ಏಳು ನದಿಗಳ ಸಂಗಮವಾಗುವ ಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ ಮಿಂದರೆ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗವಿರುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು ನಿವೃತ್ತಿಸಂಗಮ. "ನಿವೃತ್ತಿಸಂಗಮೋ ಭಾತಿ ಯತ್ರ ಮರ್ತ್ಯಮುಪಾಶ್ರಿತಃ | ನಿವರ್ತಂತೇಽಖಿಲಾ ದೋಷಾಃ ಸಂಯುನಕ್ತ ಶುಭಾವಲಿಂ" ವಾದಿರಾಜರ. ತೀರ್ಥಪ್ರಬಂಧ)

ಪಾಂಡವರ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶ ಪಡೆದ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ, ವಶಿಷ್ಠ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ತಪಸ್ಸಿನ ತಾಣ. ದೇವತೆಗಳ ಕ್ರೀಡೋದ್ಯಾನ, ಇಂಥ ಪಾವನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೇ ನಾವು ವೃಂದಾವನಸ್ವರಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ರಾಜನು ಸ್ವಾಮಿ! ನನ್ನ ರಾಜ್ಯವೇ ತಮ್ಮದು. ಸಮಸ್ತ ಸಂಗಮೇಶ್ವರವನ್ನೇ ತಮಗೆ ದಾನಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ, ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ ಎಂದ.

ಪಾವನ ನಿವೃತ್ತಿ ಸಂಗಮ.....

ಕೃಷ್ಣಾ, ವೇಣೀ, ಮಲಾಪಹಾರಿ, ಭೀಮರಥೀ, ತುಂಗಾ, ಭದ್ರಾ, ಭವನಾಶಿನೀ ಎಂಬ ಸಪ್ತನದಿಗಳ ಬೀಡು. ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಕಪಿಲೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಐದು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಐದೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಧರ್ಮರಾಜನು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಧರ್ಮರಾಜನು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಬಂದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಶಾಂತವಾತಾವರಣ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೊಬಗು, ಪಾವಿತ್ರ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಭೀಮಸೇನನಿಗೆ ಕಾಶಿಯಿಂದ ಲಿಂಗವನ್ನು ತರಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಭೀಮನು ಬರುವುದು ತಡವಾಯಿತು. ಧರ್ಮರಾಜನು ಪೂರ್ವನಿಯೋಜಿತ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಮರದ ಕಾಂಡವನ್ನೇ ಲಿಂಗವನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಬಿಟ್ಟ ಜ್ಯೋತೆಗೆ ಪಾರ್ವತೀಯನ್ನು ಷಣ್ಮುಖವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ನಂತರ ಭೀಮಸೇನನು ಬಂದ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಭೀಮನು ತಾ ತಂದ ಲಿಂಗವನ್ನು ನದಿಯಲ್ಲೆಸೆದ. ಧರ್ಮರಾಯನು ಆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ದರ್ಶನ, ಪೂಜೆ ಎಂದು ವರವಿತ್ತು ಭೀಮನನ್ನು

ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸಿದ. ಅದು ಭೀಮಲಿಂಗವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ರಥಾಲಯವೆಂಬ ದೇವಾಲಯವು ರಥಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ.

ಸಮೀಪದ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ವಶಿಷ್ಠಕರಾರ್ಚಿತ ನರಸಿಂಹದೇವರಿದ್ದಾರೆ. ವಶಿಷ್ಠರಿಂದ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಪೂಜಿತನಾಗುವ ಈ ನರಸಿಂಹನು ಒಮ್ಮೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ತನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಈ ಪ್ರತಿಮೆ ಈಗ ಕರ್ನಾಟನಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಗಾಯತ್ರೀಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನ. ಗಾಯತ್ರೀಪಾದಗಳು ಒಡಮೂಡಿವೆ. ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಗುಹೆಯೊಳಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರತೀರ್ಥ, ಸೌಭಾಗ್ಯತೀರ್ಥವೇ ಮೊದಲಾದ ಹನ್ನೆರಡು ತೀರ್ಥಗಳಿವೆ.

ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಇಂತಹ ಪಾವನ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪಾಂಡವ ನಿರ್ಮಿತ ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಮಾಡಿ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಧರ್ಮರಾಜ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಗಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಭೀಮನ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲು ಕಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ನದಿಗೆ ಹೊಗುವಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಸಕಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಪುರಾಣ ಶ್ರವಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೌಭಾಗ್ಯತೀರ್ಥ, ಚಕ್ರತೀರ್ಥ ಮೊದಲಾದ ೧೨ ತೀರ್ಥಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ವಶಿಷ್ಠಕರಾರ್ಚಿತ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಪೂಜಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಗುಹಾ, ಗಾಯತ್ರೀಪಾದ ಮುಂತಾದವುಗಳ ದಾರಿ ದುರಸ್ತಿ ಗೊಳಿಸಿದರು. ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸ್ವಯಂ ಕಲಾಕುಶಲರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ವೃಂದಾವನವನ್ನು ತಾವೇ ನಿಂತು ಕೆತ್ತಿಸಿದರು. ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಕೇಶವಾದಿ ೨೪ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಕಾಮಧೇನು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಪ್ರತೀಕವನ್ನು ಕಮಂಡಲು ದಂಡದೊಂದಿಗೆ ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ವೃಂದಾವನದ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನೆಯೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವದೇವರ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. (ಕೇಶವದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆ ಈಗ ಗುಂಟೂರು ಉತ್ತರಾದಿಮಠದಲ್ಲಿದೆ). ಇಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವು ನೂರಾರುಜನರ ಭೋಜನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಮೀಪದ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಪಂಡಿತರು

ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಾದ ಶ್ರೀಭಲಾರೀ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರೂ ಒಬ್ಬರು. ವಾಸಿಸಲು ಮನೆಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದರು. ಎಲ್ಲ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಪೂಜಾವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿ, ಅರ್ಚಕರಿಗೆ, ಪಾಚಕರಿಗೆ, ಸೇವಕರಿಗೆ, ಮೇಳದವರಿಗೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಪ್ರಾಂತದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವಶಿಷ್ಠಕರಾಚೀತ ನರಸಿಂಹನೇ ಕುಲದೈವನಾದ. ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಈ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಮಹಿಮೆ, ವಾಯುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. (ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾವ ಚಿತ್ರಗಳು ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿವೆ.) ಶ್ರೀಗಳು, ರಾಮದೇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ವೈಭವದಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಹಸ್ತದಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಆಂಜನೇಯನ ಚಿತ್ರ ಸ್ವರ್ಣಫಲಕದಲ್ಲಿ (ಶ್ರೀಮಠದಲ್ಲಿ) ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆಯೇ ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮದೇವರ ದೋಲೋತ್ಸವ ಇಂದಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಗಳು ಅನೇಕ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಇತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಭಲಾರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರೂ ಇವರಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶ ಪಡೆದನೆಂದು ಜಯತೀರ್ಥ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಸಾರ ಸಂಗ್ರಹವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧನಯ ಸೂಬಗು.....

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಧ್ಯಾನ, ಕಾಲದಕಡಿವಾಣ ಎಲ್ಲದ್ದು. ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಸಮಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ, ಇಹ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ ಹಿಂತಿರುಗುವರೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ಖಚಿತವಲ್ಲ.

ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಧ್ಯಾನಯೋಗ, ಶಶಿಕಿರಣಗಳ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಧ್ಯಾನ ಮುಗಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಪೂಜಾಪ್ರಾರಂಭ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಕೋಚದ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ವೈಭವೋಪೇತವಾಗಿ, ಸಕ್ರಮವಾಗಿ, ಪರಮೋತ್ಸಾಹ ಪರಮಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಪಾದರು ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಡೀ ಜೀವನವನ್ನೇ ರಾಮದೇವರ ಪೂಜಾಕುಸುಮವೆಂದು ಸಮರ್ಪಿಸುವವರಿಗೆ ಸಮಯದ ನಿರ್ಭಂಧವಿಲ್ಲದ್ದೇನು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಇದೆ ನಿಜವಾದ ದಾಸ್ಯ ಸಾಧನೆಯ ಸೂಬಗು ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ. ಸಮಾಧಿಯೋಗದ ಪರಿಪಾಕ.

ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ದಯಾಮಯರು ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು-

ಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಉಪವಾಸ ಕಾಯಿಸುವವರಲ್ಲ. ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಭಕ್ತರಿಗೆಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯತೀರ್ಥ, ಬೆಲ್ಲ, ಗೋಧಿಹುರಿಹಿಟ್ಟಿನ, ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ವಿತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಾದಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿದ್ವಾಂಸರು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪಾಠಪ್ರವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. (ಇಂದಿಗೂ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲ, ಗೋಧಿಹುರಿಹಿಟ್ಟಿನ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.)

ಈ ರೀತಿ ಸಕಲಕುಮತಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಿ, ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಿ, ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತ, ಧರ್ಮಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿ, ದ್ವೈತದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಆಸೇತುಹಿಮಾಚಲ ಮೊಳಗಿಸಿ ಸುಜನರ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರನ್ನು ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸರ್ವಸ್ವ ದಾನಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೂರೈಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಚರಣದ್ವಂದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಶಾರ್ವರೀ (೧೬೬೦) ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷ ಶುದ್ಧ ದಶಮಿಯಂದು ವಿಶ್ವವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತ ದಂಡಕಮಂಡಲು ಜಪಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೂರಾರು ಭಕ್ತರು ನೋಡುನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ವೃಂದಾವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಶಿಷ್ಯರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ನಂಬಲಾಗದಸ್ಥಿತಿ! ತಡೆಯಲಾಗದವಿರಹ! ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದಷ್ಟು ಉಕ್ಕಿರುವ ದುಃಖ! ಎಲ್ಲರ ನೇತ್ರಗಳು ಅಶ್ರುಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಸಪ್ತನದಿಗಳನ್ನು ಮೀರುವ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ಗುರುಭಕ್ತಾಗ್ರೇಸರರಾದ (ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರು) ಗುರುಗಳಾದ (ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು) ಮಹಿಮಾಸುಧಾ ರಸದಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ವೃಂದಾವನವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಎಷ್ಟೋ ಭಕ್ತರು ಪರಮಾ-ನುಗ್ರಹ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಲಾರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಅವರ ಉಲ್ಲಾಸ ಹೀಗಿದೆ.

ವಿद्यापत्यादिसंपत्तीः यद्ददावनसेवनात् ।

लभन्ते मह्यं मर्त्यः तं सत्यनिधिमाश्रये ॥

ಮಾನವರು ಸಂತಾನ, ವಿದ್ಯೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಯಾರ ವೃಂದಾವನಸೇವನೆಯಿಂದ ಹೊಂದುವರೋ ಅಂಥಹ ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವೆ.

"ಏಕಾದಶಿಯಂದು ಬರುತ್ತೇವೆ".....

ಮಹಾಗುರುಭಕ್ತರೂ, ವೈವಾಙ್ಮನಿಧಿಗಳೂ, ವಿದ್ವತ್ತ್ರಿಯರೂ, ಪಂಚಾಭಿನವ-
ಕಾರರೂ, ಅಭಿನವ ವ್ಯಾಸರಾಜರೆಂದು ವಿದ್ವತ್ತಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ
ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುರುಭಕ್ತಿ ದ್ಯೋತಕವಾದ ವಚನವಿದು.

ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸ, ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ, ಪಂಚಮಿ, ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳ-
ವರು ತಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎದುರಿಗೆ
ವಿಷ್ಣುದೂತರು ಬಂದು "ತಾವಿನ್ನು ಬರಬೇಕು" ಎಂದರು. ದಶಮಿಯ
ದಿನದಂದು ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಆರಾಧನೆ ಇದೆ, ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ
ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂದೇ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಬಂದರೆ, ಗುರುಗಳ ಆರಾಧನೆಯ
ಉತ್ಸಾಹ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಆರಾಧನೆಯ ವೈಭವ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.
ಕಾರಣ ನಾನು "ಏಕಾದಶಿಯಂದು ಬರುತ್ತೇನೆ" ಎಂದರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥರು.
ಇವರ ಗುರುಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಷ್ಣುದೂತರು ತೆರಳಿದರು. ಮುಂದೆ, ಅತಿ ವಿಜೃಂಭ-
ಣೆಯಿಂದ ಮಹಾಸಮಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ದಾನ ಪೂಜಾದಿಗ-
ಳಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿ ತಮ್ಮ ನಿಸ್ಸೀಮ ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟ ಪಡಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀಶೈಲದ ಬಳಿಯ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗೆ ನಾಗಾರ್ಜುನಸಾಗರ ಆಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿ-
ಸುವ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧ, ಪರಮಪವಿತ್ರ, ರಮಣೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ
ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ!!! ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ 'ವೃಂದಾವ-
ನಪೂ ಮುಳುಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವೃಂದಾವನವನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಅವಶೇಷಗಳೊಂದಿಗೆ
ಸ್ವಕಾಂತರಸವೇಕೆಂದು ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಮೋದತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ದೃಢ
ನಿರ್ಧಾರ.

ಕಾಲಯುಕ್ತನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ, ಮಾಘ ಬಹುಳ ಪಂಚಮೀ (17.02.1979)
ಶನಿವಾರ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಮೋದರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತಿರ್ಥರ
ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ಪೂಜೆ ಮುಗಿಸಿ, ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹಸ್ತೋದಕ
ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ನೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀವಾಲ-
ಕೊಂಡ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವೃಂದಾವನ ಕಲಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿಸಿ ಎಲ್ಲ
ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದರು. ಪಂಡಿತರಾದ ಶ್ರೀನರ-
ಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ಯದುಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ದಿವಾನ್ ಪ್ರಲ್ಹಾದಾಚಾರ್ಯರು,
ಧೀರೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಪೂಜಾರ್, ರಾಮೂರ್ತ್ಯಾಚಾರ್ ಪಗಡಾಲ್,
ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತ್ಯಾಚಾರ್ ಪಗಡಾಲ್, ಮಿಶ್ರಿಕೊಟಿ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯ

ಮುಂತಾದವರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ವೃಂದಾವನದ ಜಾಗ ಅಗೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಸುಗಂಧ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪರಿಮಳಿಸಿತು. ಸುಮಾರು ೧೦ ಅಡಿ ಅಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಮುಸ್ಸಂಜೆ ಏಳುಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಅವಶೇಷಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದವು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಜಲಪೂರ್ಣವಾದ ಕಮಂಡಲು, ನರಸಿಂಹಶಾಲಿಗ್ರಾಮ, ಪಂಚಮುದ್ರೆಗಳು, ಗೋಪೀಚಂದನ, ಒಂದು ಸಂಪುಷ್ಪ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರು ಆಸೀನರಾದ ಪೀಠದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ದೊರೆತವು. ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಮೋದಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ನೆರೆದವರಿಗೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಕಮಂಡಲದ ಗಂಗಾಜಲವನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದವರೇ ಧನ್ಯರು. ಮರುದಿನ ಎಲ್ಲರೂ ಪಾದಬಾಂಗಗಳಾಗಿ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಶಿರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಹೊರಟರು. ಪಂ. ಪಗಡಾಲ ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರೂ ಒಬ್ಬರು. ಎಲ್ಲರೂ 19.02.1979 ಸೋಮವಾರ ಮಾಘ ಬಹುಳ ಸಪ್ತಮೀ ಕಾಲಯುಕ್ತನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ ಸಂಜೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕರ್ನಾಟ ಉತ್ತರಾದಿಮಠವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಭಕ್ತರಿಗೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಿನ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯಗೃಹಸ್ಥರ ಸಹಾಯದೊಂದಿಗೆ ಪಂ. ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ವೃಂದಾವನವು ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇತ್ತೋ ಅದೇರೀತಿ ಕರ್ನಾಟಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯದೇ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಅದೇ ಕ್ರಮಾಂಕದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಅಭಿನವ ಸಂಗಮೇಶ್ವರವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇದು ಸ್ವತ್ಯ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ನೊಡದವರಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಆವರಣ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಮಹೋಪಕಾರಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗಿದೆ. ಸಂಗಮೇಶ್ವರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಹೋಗುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಆಗಿನಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆರತವಾಗಿ, ಈ ಭಕ್ತರ ಶ್ರಮವೇನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಕೇಶವಾದಿ ೨೪ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿತೀರ್ಥರ ಪ್ರತೀಕ, ಕಾಮಧೇನು, ಕಮಂಡಲಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ಪವಿತ್ರತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ವೃಂದಾವನ ಸೇವೆ ಮಾಡಿ ನೂರಾರು ಭಕ್ತರು ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಪಾದರು ಅದ್ಯಾಪಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಕೃಷ್ಣಾದಡದಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ದಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತರ ಪಾಲಿಗೆ ಕಾಮಧೇನು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಚಿಂತಾಮಣಿಯಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

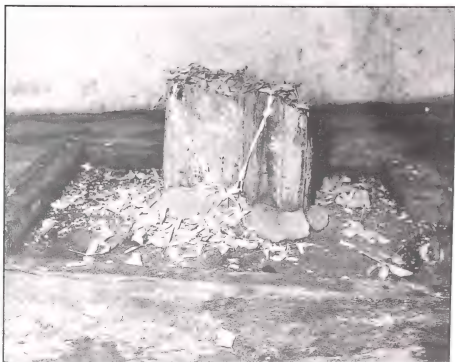
ಪಾಂಡವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಿವಾಲಯ

ವ್ಯಾಸಕಟ್ಟಿ ಸಪ್ತಸ್ಥದಿಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ

ಭೀಮಲಿಂಗ

ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಲಿಂಗ

ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ

ಮಹೇಂದ್ರೇಯ

ಪಾದ್ಮಿನೀ

ಪಾದ್ಮಮುಖ

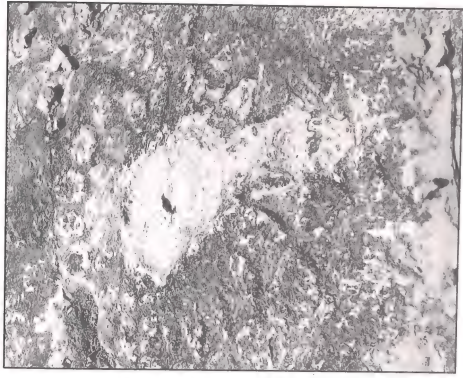
ಮುಚ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಯೋಗಾನಂದಾಂಬ

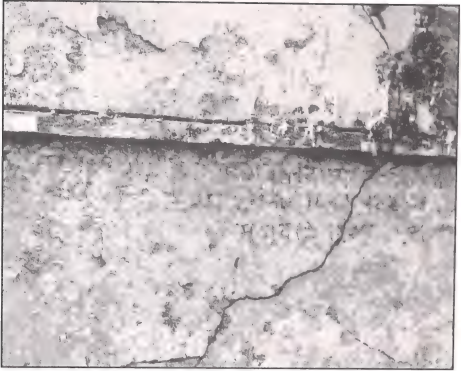
ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಗುಹೆ

ಗಾಯತ್ರಿ ಪಾದ

ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಮನೆಯ ಗೋಡೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಸ್ಟ್ರಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

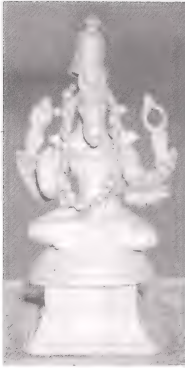
ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಕೇಶವದೇವರು

ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಪಾ್ರಾದೇವರು

ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತ ಕೇಶವ ಹಾಗೂ ಅಂಬನೇಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಿಧಿಶೀರ್ಷ ಕರಾರ್ಚಿತ ಶ್ರೀ ಹಯಗ್ರೀವ,

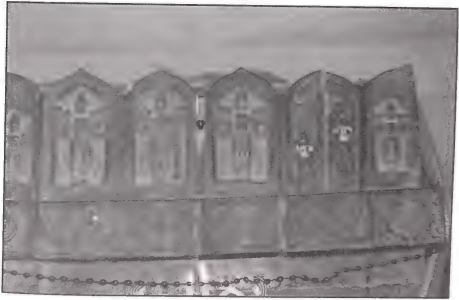
ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ,

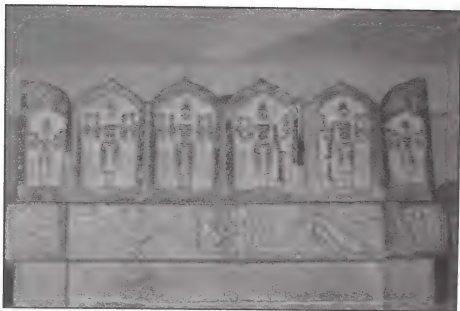
ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಮಂಟಪ

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಮೂಲ ವೃಂದಾವನ

ವೃಂದಾವನದ ಮುಖಭಾಗ

ವೃಂದಾವನದ ಬಲಭಾಗ

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ವೃಂದಾವನದ ಹಿಂಭಾಗ

ವೃಂದಾವನದ ಎಡಭಾಗ

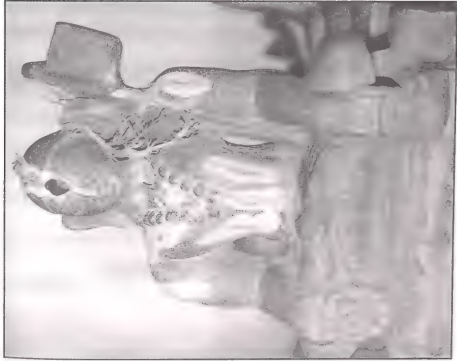
ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ

ವೃಂದಾವನ ಸುತ್ತಲಿನ ಮಂಟಪ

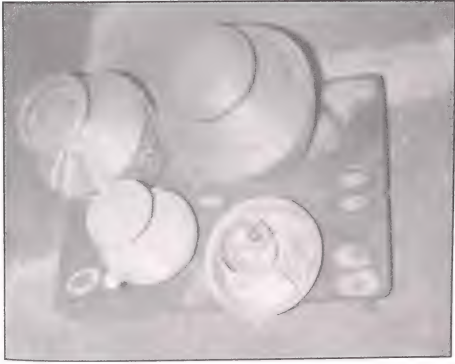
ಸಪ್ತಸ್ವದಿ ಸಂಗಮ, ಚರಿಷ್ಯ ಪರ್ವತ

ಸತ್ಯಪ್ರಮೋದರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸತ್ಯನಾಥರು

ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಕಾಲದ ಸತ್ಯನಾಥರು

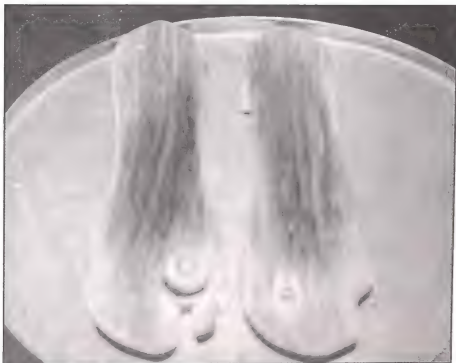
ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿಯೆ ಆಚರಣೆಗಳು

ವೃಂದಾವನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಲರಾಮದೇವರ ಪ್ರಾಚೀನ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಮಂಟಪ

ಸತ್ಯನಿಧಿಗಳ ಪಾದುಕೆಗಳು

गुरुवंशकथाकल्पतरु.....

तदानीं गुरुवर्याणामन्त्यकाले समागते ।
 समीपस्थाः प्रधानाद्या अपृच्छन्गुरुशेखरान् ॥४०॥
 स्वामिभिश्श्रूयतां सम्यगस्मद्वाक्यमितः परम् ।
 संस्थानं भवतां देयं केभ्योऽस्माभिः पुरातनम् ।
 इत्थमुक्तास्ततस्तेभ्यः प्रोचुस्ते गुरुशेखराः ॥४१॥
 कौलगीरघुनाथाख्याचार्याः काशीपुरं गताः ।
 तदा गमनपर्यन्तं सत्यव्रतमुनीश्वरान् ॥४२॥
 अस्माभिः प्राग्धर्मपुर्यां स्थापितान् पण्डितोत्तमान् ।
 आहूय देयं संस्थानं तेभ्य एवास्मदाज्ञया ॥४३॥
 तैरेव रघुनाथाख्याचार्येभ्यो विधिपूर्वकम् ।
 तुर्याश्रमो दापनीयस्संस्थानं च पुरातनम् ॥४४॥
 इत्युक्त्वा गुरुराजास्ते वत्सरे युवसंज्ञके ।
 मासेऽथ कार्तिके शुक्ले पक्षे हरिदिने तदा ॥४५॥
 पाण्डुरङ्गाभिधे क्षेत्रे त्यक्त्वा देहं परं ययुः ।
 श्रीवेदनिध्याख्यगुरोस्सुरम्यां
 कथामिमां यश्शृणुयात्रिकाले ।
 स वादिवृन्दान्यखिलानि बुद्ध्या
 जित्वाऽऽप्नुयात् कीर्तिमनन्यसाध्याम् ॥४६॥
 इति षोडशशाखा

अथ सप्तदशशाखा

ततस्तेभ्योददुस्सत्यनिधितीर्थगुरुत्तमाः ।
 इति नाम परं प्रीतास्सत्यव्रतगुरुत्तमाः ॥४७॥

तेभ्यो दत्त्वा वंशरामं वेदव्यासं तृतीयकम् ।
 विभवैः प्रेषयामासुस्तदा कर्नाटकं प्रति ॥१३॥
 पूर्वं यथा वेदनिधिश्रीपादाश्चोलमण्डलम् ।
 गत्वा दिग्विजयं चक्रुस्तथैवैतेऽपि चक्रिरे ॥१४॥
 सत्यव्रतस्वामिनस्तु गत्वा श्रीरङ्गपट्टणम् ।
 देशे देशे संचरन्तः पुनस्सांगलर्गी ययुः ॥१५॥
 ततस्तेऽप्यागताश्शीघ्रं श्रीसत्यनिधिसंज्ञकाः ।
 सत्यव्रतास्तदा तेभ्यो महासंस्थानमार्पयन् ॥१६॥
 सत्यव्रतश्रीगुरुराजवर्याः
 सुस्वस्थचित्ता बहुधान्यवर्षे ।
 तपस्यमासाद्य दलस्य षष्ठ्यां
 त्यक्त्वा तनुं श्रीहरिलोकमापुः ॥१७॥
 सां(सं) गलिग्यां ततस्सत्यनिधितीर्थगुरूत्तमाः ।
 स्थित्वा संस्थानदानार्थं मनसा समचिन्तयन् ॥१८॥
 ततस्सत्यानन्दतीर्थान् वेदनिध्यायहस्तजान् ।
 तान् समाहूय श्रीपादाश्श्रीसत्यनिधिसंज्ञकाः ॥१९॥
 कृत्वाऽथ दण्डव्यत्यासं पाण्डित्यबलमीक्ष्य ते ।
 अभिषिच्याणुसंस्थानं ददुस्तेभ्यो मुदान्विताः ॥२०॥
 ततो गुणनिधिभ्योऽपि ददुस्सत्र्यासमादरात् ।
 अग्रे तेभ्योऽणुसंस्थानमेतेभ्यो दापनेच्छया ॥२१॥
 ततः कालान्तरे तेऽथ सत्यानन्दमुनीश्वराः ।
 भुवि देहं परित्यज्य जग्मुर्हरिपदं परम् ॥२२॥

अथ स्वयं गुणनिधितीर्थेभ्यो गुरुराट्पदम् ।
 अभिषिच्य ददुः प्रीताश्श्रीसत्यनिधिसंज्ञकाः ॥२३॥
 ततस्तेऽप्यणुसंस्थानसंयुताः पैठणादिषु ।
 कृत्वा दिग्विजयं पश्चात् परलोकमितो गताः ॥२४॥
 ततः पुरातनान् कृष्णद्वैपायनकरोद्भवान् ।
 विद्यानाथाभिधान् पूर्वं वेदनिध्याख्ययोगिभिः ॥२५॥
 दण्डव्यत्यासतो रङ्गनाथतीर्थ इतीरितान् ।
 संगलिग्यां स्थापितांस्तान् समाहूय गुरुत्तमाः ॥२६॥
 सत्यनिध्याख्यश्रीपादाः परीक्षार्थं सभातले ।
 सर्वान् समाह्वयामासुस्स्वीयहस्ताब्जसंभवान् ॥२७॥
 कल्परीरामचन्द्राख्यतीर्थास्तत्र समागताः ।
 लक्ष्मीकान्तमुनीन्द्राख्यतीर्थावपि समागतौ ॥२८॥
 व्यासतीर्थान् मणिग्रामाच्छ्रीपादान्तिकमागताः ।
 तेषां मध्ये रङ्गनाथतीर्थाश्श्रेष्ठतमास्तदा ॥२९॥
 तेषां वाग्व्यवहारेण सभास्था विस्मितास्तदा ।
 श्रीपादाः परमप्रीता अणुसंस्थानमार्पयन् ॥३०॥
 व्यत्यासं दण्डयोः कृत्वाऽभिषिच्य परमादरात् ।
 अघोषयन् सत्यनाथश्रीपादा इति गायकैः ॥३१॥
 वंशरामं ततो दत्त्वा वेदव्यासं तृतीयकम् ।
 श्रीभाग्यनगरप्रान्तं प्रेषयामासुराशु तान् ॥३२॥
 तेषामनुगतान् व्यासतीर्थानपि विधाय ते ।
 प्रसन्नविद्वलं व्यासं चिप्पटाख्यं स साधनम् ॥३३॥

दत्त्वा वाहनादीन्सत्यनाथान्यथा तथा ।
 इमानाज्ञापयंस्ते तु विजयाख्यपुरं प्रति ॥३४॥
 ततस्सङ्गलगीं त्यक्त्वा महासंस्थानसंयुताः ।
 सत्यनिध्याख्यश्रीपादास्तीर्थयात्राप्रसङ्गतः ॥३५॥
 कृष्णाभीमरथीतुङ्गभद्रातीरनिवासिनाम् ।
 प्राचीनगुरवर्याणां गत्वा वृन्दावनानि ते ॥३६॥
 गुरौ सिंहगते धर्मपुर्यां गोदावरीं प्रति ।
 गत्वा स्नात्वाऽथ चिंचोलीं जग्मुश्श्रीपादशेखराः ॥३७॥
 गत्वा स्नात्वाऽथ स्नेहं सम्पाद्य युक्तितः ।
 निवृत्तिसङ्गमं प्रापुरन्तकाले समागते ॥३८॥
 शार्वर्यब्दे मार्गशीर्षमासे पक्षे सिताभिधे ।
 दशम्यां सत्यनिध्याख्यतीर्था हरिपदं ययुः ॥३९॥
 सत्यव्रतसत्यनिधीनां भक्त्या योऽनुवर्णयेच्चरितम् ।
 स भवति धनधान्ययुतो भक्तिं लभते च केशवेऽतितराम् ॥४०॥
 -: इति दैवज्ञभीमाचार्य विरचिते श्रीपूर्णबोधगुरुवंशकथाकल्पतरौ
 सप्तदशशाखा :-

स्तोत्रनिधिः

जगद्गुरुं सत्यनिधिं सर्वशास्त्रविशारदम् ।
 प्रणमामि सदा भक्त्या दुर्वादियय कांक्षया ॥ अभिनवगदा
 नौमि सत्यनिधिं तस्माद्विजयः सर्वदा मम ।
 भवत्येवाखिलज्ञानसिद्ध्यर्थं ज्ञानदं गुरुम् ॥ मायावादखंडनपरशुः
 ज्ञानादिगुणसंपूर्णममोघानुग्रहं गुरुम् ।
 वंदे सत्यनिधिं भूयः टीकार्थज्ञानसिद्ध्ये ॥ उपाधिखंडनपरशुः
 जयतीर्थमुनिं नत्वा गुरुं सत्यनिधिं तथा ।
 व्यक्तीकरिष्ये मिथ्यात्वमानखंडनपंचिकाम् ॥
 आलोड्य सर्वशास्त्राणि अतिगूढार्थबुद्धितः ।
 सर्ववादिययश्रेष्ठानहं वन्दे गुरून् सदा ॥ प्रपंचमिथ्यात्वानुमानखण्डनपरशुः
 प्रणम्य पादयुगलं गुरोः सत्यनिधेर्मुनेः ।
 कर्मनिर्णयटीकाया भावं वक्ष्यामि शक्तितः ॥ कर्मप्रकाशः
 कीटेन कारयामास यथा कृष्णस्तथा मया ।
 कृपामात्रेण साम्राज्यं तं सत्यनिधिमाश्रये ॥ रूपावतार
 अपारिजातो यः ख्यातो द्वेषदोषविवर्जनात् ।
 इष्टदानात् पारिजातं वन्दे सत्यनिधिं मुदे ॥ अभिनवामृतम् ।
 ज्ञानभक्त्यादिसंपन्नं साधुसेव्यं जगद्गुरुम् ।
 श्रीमत्सत्यनिधिं नत्वा व्याकुर्वे न्यायदीपिकाम् ॥ वाक्यविवेकः
 वादे विजयमन्विच्छन् नौमि सत्यनिधिं गुरुम् ।
 स्मरणाद्यस्य विजयो भवत्येव हि वादिनाम् ॥ विजयमाला
 वादिनो नरशब्देन जगुः संसदि वादिनाम् ।
 बुधा येन पराभूतान् तं सत्यनिधिमाश्रये ॥ अभिनवतांडवम् (प्रत्यक्षखण्डः)

न क्षमा यस्य पुरतः वक्तुं सदसि वादिनः ।
 अभ्यस्ताखिलविद्याढ्याः श्रये सत्यनिधिं गुरुम् ॥ शब्दखण्डः
 ज्ञानवैराग्यभक्त्यादेः मेने सत्यव्रतो गुरुः ।
 सत्यलोकनिधिं भक्त्या तं सत्यनिधिमाश्रये ॥ अनुमानखण्डः
 अनधीत्य महाभाष्यं व्याख्यातं यदनुग्रहात् ।
 वन्दे तं विधिना सत्यनिधिं विज्ञानसिद्धये ॥
 संस्तुत्य चरणौ सत्यनिधेः सम्यग् जगद्गुरोः ।
 दुर्घटस्यापि चोद्यस्य वक्ष्येऽभिनवमुत्तरम् ॥
 आलंब्य चरणौ सत्यनिधेस्तस्य कृपाबलात् ।
 अशक्तोऽपि समाधातुं वक्ष्येऽभिनवमुत्तरम् ॥
 अशक्तोऽत्र समाधानं वक्तुं यद्यपि संस्मृतेः ।
 गुरुणामधुना वक्ष्ये येनात्मा संप्रसीदति ॥
 पदवाक्यप्रमाणज्ञान् गुरून् सत्यनिधीनहम् ।
 टीकाभावं प्रवक्ष्यामि नत्वा तेषां कृपाबलात् ॥ अभिनव चन्द्रिका
 यदनुग्रहमात्रेण सद्भिरिष्टमवाप्यते ।
 भक्त्या नमामि तं सत्यनिधिं लोकगुरुं मुदे ॥ अध्याय २
 नौमि सत्यनिधिं यस्माल्लेभिरे बहवः श्रियम् ।
 कोपाभावात् कोऽपि शापं न लेभे तं दयानिधिम् ॥ अध्याय ३
 स्वयं प्रभातो निगमार्थसार्थो यस्यातिवेलप्रतिभाम्बुराशेः ।
 तं सत्यनिध्याह्वाय तीर्थराजं वन्दारुमन्दारुमथाभिवन्दे ॥ (छ आ)
 विद्यापत्यादिसम्पत्तीः यद्वन्दावन सेवनात् ।
 लभन्ते मद्गुरुं मर्त्यः तं सत्यनिधिमाश्रये ॥ (भा टि)

सत्यनिध्याख्ययतिराट्छलारिन्हरी गुरू ।
विद्यामन्त्रोपदेष्टारौ वन्देऽभिमत सिद्धये ॥

इत्थं सत्यनिधिछलारिनरसिंहाचार्यशिष्येण वै ।
शेषेणारचितो दशप्रमतिजश्रीतन्त्रसारस्य तु ॥

व्याख्याः वीक्ष्य सदर्थसंग्रह उरूः सत्सम्प्रदायागताः ।
सम्पूर्णः समभूदनेन गुरुहृद्गः श्रीपतिः प्रीयतां ॥

सत्यनिध्यायमाशासे सत्यनिध्याय पूजकान् ।
सत्यनिध्यायबुद्धीशसत्यनिध्यायपूजितम् ॥

"भवत्पुत्रस्य संस्थानप्राप्तिः भविष्यति" इति भावेन जन्मान्तरे संस्थान-
प्राप्तिश्च भविष्यति इति वरश्च दत्तः । सत्यनिधिस्वामिनां अमोघवरबलेन
श्रीसत्यनाथस्वामिनां कृपया सुमतिस्वामिपुत्रेण मया संस्थानं लब्धं इत्यादि
प्रमेय विशेषः सूचितः । (सत्याभिनवतीर्थाः)

श्रीसत्यनिधितीर्थ विरचिता प्रकृतिश्रुतिसुधा

जन्माद्यस्य यतोऽभूत् तस्मिन् जगदाश्रये श्रियो धाम्नि ।

जनके जाग्रति जंतुः जीवनहेतोश्चरत्यहो देशान् ॥१॥

तातो जगतां त्राता जनयित्री संपदां नेत्री ।

येषां तौ गोप्तारौ याचयेयुः तेऽपि किं नीचान् ॥२॥

अधनानां को भोगः कानि धनानि श्रिया विहीनानाम् ।

का श्रीर्नित्या पुंसां हन्त रमाकांतमभजतामंतः ॥३॥

सिध्यंतु कथं कामाः देशानपि धावतां तेषाम् ।

येषां न कामजनको दयते दयितः श्रियो देव्याः ॥४॥

श्रीनिधिमवधीर्य खलान् भजतामपि दीर्यते न दारिद्र्यम् ।

भक्षयतामपि लशुनं न क्षयमुपगच्छति व्याधिः ॥५॥

निर्भरमपि निजगर्भं नियतं रक्षेत् प्रसूर्यदि प्रेम्णा ।

कुक्षिस्थं जगदेतद्रक्षेत् नित्यं जगन्निधिः सत्यम् ॥६॥

शिक्षयतोऽपि नरेन्द्रान् अर्थापेक्षान् भजन्ति कुक्षिकृते ।

स्वीकृतरक्षादीक्षं न श्रीपतिमाश्रयन्ति निरपेक्षम् ॥७॥

अप्रतिहारनिरोधं निर्बाधं निरपराधमनिषेधम् ।

भूलक्ष्म्योर्नेतारं त्रातारं ध्रुवमुपासते कुशलाः ॥८॥

भजते नित्यं राज्ञः प्राज्ञोऽपि न देवतां श्रिया नियताम् ।

गच्छति देशाननिशं न तु गङ्गां पावनतरङ्गाम् ॥९॥

श्रीमान् यदि संसेव्यः तर्हि श्रीकान्त एव संसेव्यः ।

अथ चेदुत्तमपुरुषः पुरुषोत्तमः तर्हि संसेव्यः ॥१०॥

मधुरिपुचरणाश्रयिणं संसारः परिभवेत्कथमसारः ।

केसरिपरिसरवसतिमदकरिसमजः कथं नु बाधेत ॥११॥

काङ्क्षति मुह्यति यतते धावति याचति पुनर्व्यथते ।
 कश्चन परमं तत्त्वं निश्चिनुते सोऽश्रुतेऽखिलान् कामान् ॥१२॥
 विषयान् यः सापायान् कामयते मोहयवनि कामयते ।
 शरणं भगवच्चरणं काङ्क्षति धन्यः स कां क्षतिमुपैति ॥१३॥
 हातव्यं यदि सर्वं तृष्णामेकां जहातु परम् ।
 स्वीकार्यं यदि सर्वं स्वीकुरुतां कमपि लोकनिधिम् ॥१४॥
 ऋभवः कंजभवो वा स भवो वा सन्तु संपदां प्रभवः ।
 किं तैः श्रीकामयितुः संततचिन्ताप्रशान्तकामस्य ॥१५॥
 किमलभ्यं श्रीनेतुः चिन्ताचिन्तामणौ करस्थायाम् ।
 किं लभ्यं पुनरथवा तस्यां फल्गूकृतापवर्गायाम् ॥१६॥
 वहतु कियंतं कालं क्षुद्रद्वारोपसर्पणश्रान्तिम् ।
 विन्यस्यतु कौटुम्बं भगवति विश्वंभरे भारम् ॥१७॥
 हृदि सन्तं श्रीकान्तं हित्वा ये रञ्जयन्ति राजानम् ।
 ते वेतस्वति सलिलं त्यक्त्वा दूनाः खनन्ति धन्वानम् ॥१८॥
 अजनितकर्मायासानपशुपुरोडाशदक्षिणादीक्षान् ।
 कुर्यात् कीर्तनयज्ञान् पद्मासद्वायितस्य देवस्य ॥१९॥
 मौनं न तु मौख्यं विजनेऽवस्थानमेव नास्थाने ।
 स्थैर्यं न तु कातर्यं सकलजगत्पालकं प्रभुं भजताम् ॥२०॥
 वीचिषु विरतासु पुनर्वारिनिधौ स्नातुमीहमान इव ।
 कृष्णं सेवितुमिच्छति मर्त्यः तृष्णासु भोगशमितासु ॥२१॥
 विस्मृतपरतत्त्वनिधिः धनवंतं परिभवंतमपि ।
 उपसर्पति वसुलोभादिव सर्पं धृतफणारत्नम् ॥२२॥
 रमणी रमणीयतनुस्तनयाः प्रणयान्विताश्च किं कुर्युः ।
 करणापगमे यदि न स्मरणीयं चरणपङ्कजं शौरैः ॥२३॥

वितरणमेव विधेयं पुण्यवशाद्विभवशालिना पुंसा ।
 तरणं वा भवजलधेर्भगवति भक्त्या विवेकवता ॥२४॥
 कथमीक्षतेऽन्ययुवतीः रजसा तमसा च संवृतो लोकः ।
 नालोकयते वा कथमच्युतदृष्टिर्द्वयातिगः किमपि ॥२५॥
 नरकोऽपि न भीषयते द्वाविह निःशंकवर्तिनौ पुरुषौ ।
 नरकान्तकचिन्तकमपि परकान्ताक्रान्तमनसमपि ॥२६॥
 नाको नरको भूरिति विश्वास्यं कर्मनिर्मितं तदा विश्वम् ।
 यदि सङ्कर्षणवदनज्वलनज्वाला निरातङ्कम् ॥२७॥
 गृह्णाति रयमकार्ये न तु निरयं क्वापि गृह्णाति ।
 गणयति धनमनिशं न तु निधनं विष्णुमायांधः ॥२८॥
 वैतरणी तरणीया कथमिति न विचारणीया सा ।
 तरणी या भवजलधेः करणीया सा हरेश्चिन्ता ॥२९॥
 यः श्लाघते विरक्तिं मुक्त्यै मुक्त्वा मुकुन्दपदभक्तिम् ।
 अपहाय सुव्रतां गां दुग्धे व्याघ्रं स दुग्धाय ॥३०॥
 विषयान्तरसञ्चारादायस्तायाः चिरं सरस्वत्याः ।
 विश्रान्तिपदमभिज्ञः कुर्यात् सर्वेशगुणगणारामम् ॥३१॥
 कमला कामयितारं कामितकल्याणकल्पनाकल्पम् ।
 ये सेवन्ते सततं परमन्ते सुखमयन्ति परमन्ते ॥३२॥

ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿವಿರಚಿತಮ್ ವಾಯುಭಾರತೀಸ್ತೋತ್ರಮ್

ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಶ್ರೀಮಾಚ್ಚರಣಾಬ್ಜಪರಾಯಣಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೧|
 ಗಂಗಾಗೋದಾವರೀಕೃಷ್ಣಾಕಾವೇರೀದಿವ್ಯತೀರಗಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೨|
 ಶ್ರೀಸುರಶ್ರೀರಂಗಸತ್ಯಾಪತಿಶ್ರೀಪಾದಪೂಜಕಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೩|
 ಶ್ರೀರಾಮಚರಣದ್ರೋಹಿರಾಕ್ಷಸಾನೀಕಮದನಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೪|
 ರಘುನಾಥಗುಣೋತ್ಕರ್ಷವರ್ಣನೈಕಸ್ವಲಕ್ಷಣಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೫|
 ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಂಘ್ರಿಕಮಲಮಕರಂದಪಷ್ಪಟದಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೬|
 ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾದಪದ್ಮಾರ್ಜುನಾತ್ರಾರ್ಥಕೃತಸೇವಿತಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೭|
 ದುರ್ಯೋಧನಬಕಪ್ರಖ್ಯಮಾಗಧಾದಿನಾಶಕಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೮|
 ಏಕವಿಂಶತಿದುರ್ಭಾಷ್ಯಖಂಡನೇಖಂಡಿತೇಶ್ವರಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೯|
 ನಿದೋಷಗುಣಸಂದೋಹಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಶ್ರೀಪದಾರ್ಚಕಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೧೦|
 ಮೂಲಾವತಾರರೂಪೈಶ್ಚ ಶ್ರೀಶಪಾದಾಬ್ಜಸದ್ರತಿಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೧೧|
 ಹನುಮದ್ಧೀಮಸೇನಶ್ರೀಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಖ್ಯರೂಪಿಣಮ್
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೧೨|
 ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತೀತಿಹಾಸೋರುಸುಪ್ರಸಿದ್ಧೋಚ್ಚಯಂ ಸದಾ
 ಶ್ರೀವಾಯುಂ ಭಾರತೀಸೇವ್ಯಂ ಸೇವೇ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ |೧೩|

ಕಿಂಬಾದ್ಯಾಪೀಹ ಯಚ್ಛಿಷ್ಯಪ್ರಪ್ರಶಿಷ್ಯಾನುಶಿಷ್ಯಕೇ
 ಮಹಾಜನೇಮಹದ್ಭಾಗ್ಯಂ ವಿದ್ಯಾವಿತ್ತಾದ್ಯಭಿಷ್ಠದಮ್ |೧೪|
 ತಸ್ಯ ವಾಯೋಹಿಮಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಲೇಶಲೇಶಾತಿಲೇಶತಃ
 ವರ್ಣಿತಂ ಸ್ಯಮನಶುದ್ಧೈತತ್ಪ್ರಸಾದಾನ್ಮ ಬಾನ್ಯಥಾ |೧೫|
 ಇದಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಪಠೇದ್ಯಸ್ತು ಭಕ್ತ್ಯಾನಿಯತವಾಙ್ಮನಾಃ
 ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಹಿ ತತ್ಪ್ರಸಾದಾದ್ಯವೇದ್ವವಮ್ |೧೬|
 ನಮೋನಮಃ ಶ್ರೀಹರಯೇ ನಮಃಶ್ರೀವಾಯವೇ ತಥಾ
 ನಮೋನಮೋ ದೇವತಾಭ್ಯೋ ಗುರುಭ್ಯಶ್ಚ ನಮೋನಮಃ |೧೭|

¹ ಇತಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯವ್ರತಪೂಜ್ಯಪಾದಶಿಷ್ಯಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಸ್ವಾಮಿಕೃತಮ್
 ವಾಯುಭಾರತೀಸ್ತೋತ್ರಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

² ಶ್ರೀಮದ್ವೇದನಿಧೀಶ್ವರಪ್ರಕರಕಂಜೋದ್ಯುತಸತ್ಯವ್ರತ-
 ಶ್ರೀಪಾದಾಪಸದೇನ ಸತ್ಯನಿಧಿನಾ ಸನ್ಯಾಸಿನಾ ಸಾದರಂ
 ತತ್ಪ್ರಾಸ್ತಸ್ತಸ್ಮರಣಾಶ್ರುತೀಶಕರುಣಾಮಾತ್ರಾರ್ಥಿನಾ ಪುಸ್ತಕಂ
 ವರ್ಷೇ ವೈ ವಿಕೃತೌ ವರೇ ಶಿವಪುರೇ ಚೋತ್ಪಾದಿತಂ ಲೇಖನಾತ್ |೧|

³ || ಮುದ್ಗಲನರಸಿಂಹೋ ವಿಜಯತೇ ||

1. ಈ ಸ್ತೋತ್ರದಶುದ್ಧವಾದಪಾಠ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಯಾಥಾವತ್ತಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶುದ್ಧವಾದಪ್ರತಿಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗುವದು.

2. ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧೀರ್ಥರು ಶಿವಪುರದಲ್ಲಿರುವಾಗ ವಿಕೃತಿನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಥರ್ವಣಭಾಷ್ಯವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಿಯ ಟೀಕಾವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸುಂದರವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಸತ್ಯನಿಧಿಗಳು ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಸ್ತದಿಂದ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂಬ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಹಾಡಿದೆ.

೩. ಪುಸ್ತಕದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಮುದ್ಗಲನರಸಿಂಹನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

REGARDING THE IMPORTANCE OF SANGAMESHWARAM

(Extract from the Hindu dated 16th may 1965)

1. The confluence of rivers have been held very sacred in our country and given a venerable place as celebrated centres of pilgrimage. This may perhaps be to symbolically emphasise the essential oneness of God the Supreme, as the Scriptures State. Akasath Pathithanthoyam Yathagachathi Sagaram, Sarvadeva Namaskaraha Sri Keshavam Prathigachathi... meaning Just as all the rain drops falling from the sky reach the oceans, worship done to Gods in different forms, reach God Keshava.

2. Near about Kurnool, there are two important sacred confluences on the river Krishna, one at Koodavalli Sangam where river Tungabhadra joins with river Krishna near Alampur and another down-stream at a place called Sangameshwaram near Yellala in Nandikotkur taluk where Bhavanasi river enters Krishna. In and around Koodavalli Sangham and Sagameshwaram there are several shrines for God Shiva and these temples attract sizable number of pilgrims for the Mahasivarathri festival.

3. Sangameshwara in Nandikotkur taluk near Yeallala village is the principle of the five places nearby where there are temples for Shiva. Sangameshwaram, Siddeshwaram, Someshwaram, Kapileshwaram, and Malleshwaram are those five places, which are a few

miles from each other. The temple at Malleshwaram is on the left bank of river Krishna while the rest are on the Right Bank. It was at this siddeswaram-malleshwaram belt; the contemplated Siddeshwaram project was to have been built across the river Krishna which idea was vigorously pursued in the composite Madras State and later given up.

4. Now the river Krishna in Andhra is to be harnessed for generation of hydel power at srisailam and both for irrigation and generation of hydel power at the Nagarjunasagar, and the construction of the above two dams is in progress.

5. The bunch of five temples for God Shiva at the above places including Sangameshwaram are situated in a picturesque setting, flanking the gorgeous river Krishna flowing here amidst rocks, making an eternal roar echoed on nearby hills.

6. A number of anecdotes are mentioned connecting these places with sequences in Ramayan and Mahabharatha. The Shiva linga at Sangameshwaram is stated to have been intalled by Yudhistira, Dharmaraja along with his four brothers and Draupadi, came here on a pilgrimage and wished to establish one Eeswara Lingam at the site. Bheemasena was asked to go to Varanasi and fetch a Shiva Linga for being installed here. But as Bheemasena could not arrive with the Lingam at the appointed Muhurtha, Dharmaraja in consultation with elders, cut a neem tree and installed a wooden Linga made out of neem wood at the appointed

time with all ceremony. When Bhimasena arrived, all this was over and in sheer disappointment and anger, threw the Linga he had brought into the river. Later Dharmaraja pacified Bheema and ordained that all devotees will first worship the Bheema Linga which is planted in a slanting position in a platform in the bed of river Krishna and then only come to the Sangameshwaram Temple. Even today people first do worship to the Bheema Linga and then visit the Sangameshwaram temple. The Lingam at the Sangameshwaram temple is not the conventional round Lingam but a rectangular one with rough surface. It is stated that it was originally a neem Log, which turned into stone after the birth of kali Yuga.

7. There are a number of Tirtha ghattas near about this place, with legends extolling their religious significance. Besides the main temple at Sangameshwaram, in its vicinity is a temple, which is locally, called Rathalayam and its shape resembles a chariot.

8. Near Sangameshwaram is a Brindavanam for Sri Satyanidhi swami, who, before becoming the high priest of the Uttaradi Math did penance and taught Vedas to his disciples. During a summer, when there were no floods in the river Krishna, the Nawab of Kurnool wanted to invade the adjoining territory by crossing the River Krishna. The raja of Kolhapur hearing the spiritual powers of Satyanidhi Swami came and prayed the Swami to protect him from the Nawab. The Swamiji

agreed and gave the Rajah, Manthrakshata and asked him to go back to his place without looking back. The Rajah did so and after crossing the River Krishna turned behind and found River Krishna in spate, flowing end to end, which the rajah learnt later was due to the Varuna Japam done by the Swamiji. The Kurnool Nawab who came with his army to raid Kolhapur was held up on this side and had to return after waiting in vain for many days at Sangameshwaram. The Rajah of Kolhapur who had sway over Sangameshwaram, later expressed gratitude to Satyanidhi swami and granted lands to Satyanidhi Swami.

9. At Sangameshwaram there exists a now a Brindavan of Sri Satyanidhi Swami. Here in a mantapam, there is an elevated platform on which stands the Brindavanam of Sri Satyanidhi Swami. The Swamiji himself was an expert sculptor and prior to his attaining Samadhi, he himself made his Brindavanam out of stone, carving round it the 24 figures of god Kesava. The Swamiji carved his own figure and of Kamadhenu with his udder over the head of the Swamiji. Just opposite his Brindavanam there is an idol of Dasa Anjaneyaswami beautifully carved on stone by the Swamiji himself.

सत्यनिधिविलासकाव्यस्थसूक्तयः

न लाभहेतोः सहिपूर्णशक्तिः गृह्णाति मानंतु जनावनाय । १.२३
 अपेक्ष्यमाणो दुरवापमर्थं नैवाक्षमं प्रार्थयते हि लोकः । १.२४
 किन्नाग्रहीत्पूर्णमनोरथोपि शाखं च शिष्टं पृथुकम्पयोवा । १.३१
 खद्योतताराग्रहदीधितीनां प्रद्योने जाग्रति कोविशेषः । ३.१५
 सलोकस्सालोको भवति सविता यँवलयते
 पराचीनो यस्मात् स भवति तमस्काण्डमलिनः । ३.१९
 आलोकोनिष्ठस्य गतं दुरध्वा नह्याहरन्ते भ्रममावहन्तः । ४.१७
 लोकोत्तराणां वचनानि लोके नार्थेन दृष्टानि विना कृतानि । ४.३२
 ईश्वरेषु न वयो हि निदानं । ५.२
 सा हि रञ्जयति लोकमशोकं । ५.१०
 न जानु दधानि जलानि योषितः स्वयं तरन्तीति जगत्सुविश्रुतम् । ६.८
 जनेषु दीनेषु निसर्गसुव्रताः चरन्ति लोकं ह्यभितोऽपि निस्पृहाः । ६.२०
 चरन्धनः कन्दलयन् गिरौ द्रुमान् निराकरोत्येवहि दावपावकान् । ६.२२
 छायायामयो दीपमुपेत्य तिष्ठत्यग्रे स्थितौ धावति चान्धकारः । ७.४५
 किम् लभ्यं पुनरथवा तस्यां फल्गूकृतापवर्गायाम् । ८.२३
 अपहाय सुव्रतां गां दुग्धेव्याघ्रीं स दृग्धाय । ८.३७

व्याख्योदाहृतश्रुतिसंग्रहः

राजा राजसूयेन यजेत ॥१.६३॥

सायमग्निं प्रविशन्ति ॥२.७॥

यावज्जीवमग्निहोत्रं जुहोति ॥४.२०॥

पशुना यजेत ॥४.२०॥

वसन्ते ब्राह्मणमुपनयीत ॥४.४८॥

वसन्ते ब्रह्मणोऽग्नीनादधीत ॥५.२८॥

यदग्रये च प्रजापतये च सायं जुहोति

यत्सूर्याय प्रजापतये च प्रातः ॥५.२९॥

पयसा जुहोति ॥५.२९॥

पौर्णमास्या पौर्णमास्यां यजते

अमावास्या अमावास्यायां यजते ॥५.३०॥

वसन्ते वसन्ते ज्योतिषा यजेत ॥५.३५॥

ये वै तन्वा अं विसृजन्ति धीराते जनासोऽमृतत्वं भजन्ते ॥५.५०॥

सितासिते सरिते यत्र सङ्गते तत्राप्लुतासो दिवमुत्पतन्ति ॥५.५१॥

ಓ.....ಪರಮಹಂಸ ಪ್ರಧಾನ

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರಿವಿನ ಕಡಲು, ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಿಡಿಲು

ತಪಸ್ಸಿನ ಆಗರ, ಅಜ್ಞಾನ ತಿಮಿರಕ್ಕೆ ತರಣಿ

ಭಾರತಧರ್ಮದ ಆಶಾಜ್ಯೋತಿ

ಜಗತ್ತನ್ನು ಜಾಗರ ಗೊಳಿಸುವ ಕಣ್ಣು

ಭಕ್ತರ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸುವ ಮುಗುಳು

ಶ್ರೋತೃಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರವಚನ

ಚಾತುರೀ

ಸಮಾಜದ ಅತಿಸಣ್ಣ ಜೀವಿಯೊಡನೆಯೂ ಸ್ಪಂದಿಸುವ

ವಿಶಾಲ ಹೃದಯ

ಭವಬೇಗಿಯಲಿ ಬೆಂದ ಕಂದಗಳಿಗೆ ತೀತಲ ಮಡಿಲು

ಇದೋ ತಮ್ಮ ಪಾವನ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವೆ

ಈ ಕೃತಿ.....